รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการพัฒนาแนวทางการขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่จากโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

เสนอต่อ **มูลนิธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ** *มกราคม 2559*

จัดทำโดย **มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี**

รายนามคณะที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร.โชติชัย	เจริญงาม
รองศาสตราจารย์ ดร.นวลน้อย	ตรีรัตน์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สันติ	เจริญพรพัฒนา
ดร.อรพรรณ	คงมาลัย
ดร.พีร์นิธิ	อักษร
นาวาอากาศโทสุรพงษ์	ศรีวนิชย์
นางสาววิจิตรา	มหาวรากร
นางสาวธัญญา	เวียร์รา
นางสาววรัญญา	สิงห์เผือก

สารบัญ

เรื่อง **หน้า**

สารบัญ ..... **ก**
สารบัญรูป ..... **จ**
สารบัญตาราง ..... **ญ**
1 บทนำ **1**
1.1 หลักการและเหตุผล 1
1.2 วัตถุประสงค์ 2
1.3 ขอบเขตของการดำเนินงาน 2
2 กรอบแนวคิดการดำเนินงาน **4**
2.1 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ 4
2.2 Grounded Theory 11
2.2.1 Open Coding 11
2.2.2 Axial Coding 13

2.2.3 Theoretical Coding 14
2.3 ศึกษาและประยุกต์ใช้ System Dynamics Model เพื่อเข้าใจรูปแบบปฏิสัมพันธ์ของปัจจัย 15
2.3.1 หลักการและรูปแบบของ System Dynamics Model 15
2.3.2 การใช้ประโยชน์จาก System Dynamics Model 18
3 พระราชดำรัส/พระราชดำริด้านการพัฒนาของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตามกรอบ Practical Framework 22
3.1 กรอบการศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสด้านการพัฒนา 22
3.2 ระดับครัวเรือน 25
3.2.1 ทรัพยากรธรรมชาติ 25
3.2.2 เกษตรพึ่งพาธรรมชาติ 35
3.2.3 รายได้นอกภาคเกษตร 45
3.3 ระดับชุมชน 49
3.3.1 สหกรณ์/วิสาหกิจชุมชน 49
3.4 ระดับภูมิภาค/ประเทศ 57
3.4.1 การเชื่อมโยงสู่ภายนอก 57
4 การลงพื้นที่โครงการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง 60
4.1 โครงการต้นแบบการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง 63
4.1.1 โครงการตามพระราชประสงค์หุบกะพง 63
4.1.2 สหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด (ในพระบรมราชูปถัมภ์) 89
4.1.3 ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ 114

เรื่อง **หน้า**

4.1.4 โครงการหลวงและดอยคำ (พื้นที่สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง และโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปที่ 1 (ฝาง) จ.เชียงใหม่)....133
4.2 โครงการขยายผลการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ....160
4.2.1 โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบบูรณาการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่จังหวัดน่าน....160
4.2.2 โครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ...188
4.3 โครงการอื่นๆ....215
4.3.1 สหกรณ์การเลี้ยงปศุสัตว์ กรป.กลาง โพนยางคำ จำกัด....215
4.3.2 ชุมชนหมู่บ้านปางจำปี ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่....237
4.3.3 โครงการระบบสูบน้ำด้วยแสงอาทิตย์ บ้านบางกลอยและบ้านโป่งลึก....253
5 ผลการวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบ/ค้นหาปัจจัยและเงื่อนไข ที่จะก่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนา ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง....264
5.1 Theoretical Building....264
5.1.1 รูปแบบความล้มเหลว (Failure Model) ที่จะเป็นความเสี่ยงของการพัฒนา....264
5.1.2 การใช้ Dynamic Model เพื่อหาปฏิสัมพันธ์ของปัจจัยในการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในแต่ละกลุ่ม....279
5.2 รูปแบบวิสาหกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จในต่างประเทศ....290
5.2.1 สหกรณ์ (Cooperatives)....290
5.2.2 ธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise)....303
6 การพัฒนาคู่มือ....314
6.1 สรุปแนวปฏิบัติ/ปัจจัยสู่ความสำเร็จและข้อควรระวัง/ปัจจัยเสี่ยง....314
6.1.1 ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง....314
6.1.2 ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้....318
6.1.3 ขั้นที่ 3: การเชื่อมโยงสู่ภายนอก....321
6.2 การพัฒนคู่มือ....322
6.2.1 คู่มือการจัดการองค์ความรู้พระราชดำรัสด้านการพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว....322
6.2.2 คู่มือแนวปฏิบัติในการพัฒนาตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว....324
7 ข้อเสนอประเด็นการปฏิรูป....325
7.1 การปฏิรูปขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง....326
7.2 การปฏิรูปขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้....329
7.3 การปฏิรูปขั้นที่ 3: ออกสู่ภายนอก....330
8 แผนการดำเนินงาน....333
บรรณานุกรม....335
ภาคผนวก....336

****

สารบัญรูป

รูป **หน้า**

รูปที่ 2.1 แหล่งหนังสือเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง 4
รูปที่ 2.2 ความเชื่อมโยงของความเสี่ยงด้านต่างๆ ที่สำคัญในการทำเกษตรกรรม 8
รูปที่ 2.3 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ 10
รูปที่ 2.4 Practical Framework 12
รูปที่ 2.5 ตัวอย่างขั้นตอน Open Coding ด้านการจัดสรรที่ดิน 12
รูปที่ 2.6 ตัวอย่างประเด็นการลงพื้นที่สหกรณ์โคนมหนองโพฯ 13
รูปที่ 2.7 ตัวอย่างประเด็นการลงพื้นที่สหกรณ์โคนมหนองโพฯ 14
รูปที่ 2.8 Influencing and Decision Making 15
รูปที่ 2.9 Growing and Slowing Action 16
รูปที่ 2.10 Unintended Consequences 16
รูปที่ 2.11 Unintended Consequences 17
รูปที่ 2.12 Positive and Negative Consequences 17
รูปที่ 2.13 สัญลักษณ์ต่างๆ ใน System Dynamic Model 18
รูปที่ 2.14 ตัวอย่างการพัฒนาโมเดลทฤษฎีใหม่ขั้นต้น 19
รูปที่ 2.15 ตัวอย่างการพัฒนาโมเดลทฤษฎีใหม่ขั้นต้น (ต่อ) 19
รูปที่ 2.16 ตัวอย่างการพัฒนาโมเดลทฤษฎีใหม่ขั้นต้น (ต่อ) 20
รูปที่ 2.17 ตัวอย่างการพัฒนาโมเดลทฤษฎีใหม่ขั้นต้น (ต่อ) 20
รูปที่ 2.18 ตัวอย่างการพัฒนาโมเดลทฤษฎีใหม่ขั้นต้น (ต่อ) 21
รูปที่ 3.1 กรอบการศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสด้านการพัฒนา 22
รูปที่ 3.2 Practical Framework ของการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ 23
รูปที่ 3.3 องค์ประกอบการพัฒนาของการพัฒนาตามแนวทางของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว 24
รูปที่ 3.4 ตัวอย่างการศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสเรื่องน้ำ 25
รูปที่ 3.5 ตัวอย่างการศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสเรื่องดิน 26
รูปที่ 3.6 ตัวอย่างการศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสเรื่องน้ำ 29
รูปที่ 3.7 ตัวอย่างการศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสเรื่องป่า 33
รูปที่ 3.8 ตัวอย่างการศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสเรื่องการเพาะปลูก 35
รูปที่ 3.9 ตัวอย่างการศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสเรื่องปศุสัตว์ 39
รูปที่ 3.10 ตัวอย่างการศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสเรื่องประมง 43
รูปที่ 3.11 ตัวอย่างการศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสเรื่องหัตถกรรม 46
รูปที่ 3.12 ตัวอย่างการศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสเรื่องการแปรรูป 47

รูป **หน้า**

รูปที่ 3.13 ตัวอย่างการศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสเรื่องการรวมกลุ่มและดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิกสหกรณ์/วิสาหกิจชุมชน 50
รูปที่ 3.14 ตัวอย่างการศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสเรื่องการสร้างรายได้ของสหกรณ์/วิสาหกิจชุมชน 52
รูปที่ 3.15 ตัวอย่างการศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสเรื่องการส่งเสริมสมาชิกสหกรณ์/วิสาหกิจชุมชน 55
รูปที่ 3.16 ตัวอย่างการศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสเรื่องเครือข่ายทุน 58
รูปที่ 4.1 ทฤษฎีใหม่ 61
รูปที่ 4.2 ทฤษฎีใหม่แต่ละขั้นและองค์ประกอบของ Practical Framework 61
รูปที่ 4.3 ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 และองค์ประกอบของ Practical Framework 62
รูปที่ 4.4 ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 และองค์ประกอบของ Practical Framework 62
รูปที่ 4.5 ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3 และองค์ประกอบของ Practical Framework 63
รูปที่ 4.6 จุดเน้นในการเก็บข้อมูลภาคสนามโครงการตามพระราชประสงค์หุบกะพง 64
รูปที่ 4.7 องค์ประกอบการพัฒนาในโครงการตามพระราชประสงค์หุบกะพง 65
รูปที่ 4.8 สถานะของการพัฒนาชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของพื้นที่หุบกะพง 74
รูปที่ 4.9 จุดเน้นในการลงพื้นที่สหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด 90
รูปที่ 4.10 องค์ประกอบการพัฒนาของสหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด 91
รูปที่ 4.11 ผลิตภัณฑ์ของสหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด 93
รูปที่ 4.12 สถานะของการพัฒนาของสหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด 99
รูปที่ 4.13 จุดเน้นในการลงพื้นที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ 115
รูปที่ 4.14 องค์ประกอบการพัฒนาของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ 116
รูปที่ 4.15 องค์ความรู้ 25 ผลงานโดดเด่นของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ และสถิติผู้ดูงาน 118
รูปที่ 4.16 องค์ความรู้การเลี้ยงไก่ดำและสุกรภูพาน 119
รูปที่ 4.17 ข้อมูลระบบนิเวศน์ในปริมณฑลพื้นที่ภูพานฯ ณ ปี 2557 119
รูปที่ 4.18 สถานะของการพัฒนาชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงพื้นที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ 125
รูปที่ 4.19 จุดเน้นในการเก็บข้อมูลภาคสนามพื้นที่โครงการหลวงและดอยคำ จ.เชียงใหม่ 134
รูปที่ 4.20 องค์ประกอบการพัฒนาของโครงการหลวงและดอยคำ จ.เชียงใหม่ 135
รูปที่ 4.21 สถานะของการพัฒนาชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงพื้นที่สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง และ โรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปที่ 1 (ฝาง) จ.เชียงใหม่ 150
รูปที่ 4.22 จุดเน้นในการเก็บข้อมูลภาคสนามโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบบูรณาการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่จังหวัดน่าน 160
รูปที่ 4.23 องค์ประกอบการพัฒนาของโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบบูรณาการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่จังหวัดน่าน 161
รูปที่ 4.24 สถานะของการพัฒนาชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบบูรณาการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่จังหวัดน่าน 174

รูป **หน้า**

รูปที่ 4.25 จุดเน้นในการเก็บข้อมูลภาคสนามโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนอ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ 189
รูปที่ 4.26 องค์ประกอบการพัฒนาของโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนอ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ 190
รูปที่ 4.27 สถานะของการพัฒนาชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนอ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ 200
รูปที่ 4.28 จุดเน้นในการลงพื้นที่สหกรณ์การเลี้ยงปศุสัตว์ กรป.กลาง โพนยางคำ จำกัด 216
รูปที่ 4.29 องค์ประกอบการพัฒนาของสหกรณ์การเลี้ยงปศุสัตว์ กรป.กลาง โพนยางคำ จำกัด 217
รูปที่ 4.30 สถานะของการพัฒนาชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงพื้นที่สหกรณ์การเลี้ยงปศุสัตว์ กรป.กลาง โพนยางคำ จำกัด 226
รูปที่ 4.31 จุดเน้นในการลงพื้นที่ชุมชนบ้านปางจำปี อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่ 237
รูปที่ 4.32 องค์ประกอบการพัฒนาของชุมชนบ้านปางจำปี อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่ 238
รูปที่ 4.33 สถานะของการพัฒนาชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านปางจำปี อ.แม่ออน 246
รูปที่ 4.34 จุดเน้นในการลงพื้นที่โครงการระบบสูบน้ำด้วยแสงอาทิตย์ บ้านบางกลอยและบ้านโป่งลึก 254
รูปที่ 4.35 องค์ประกอบการพัฒนาของโครงการระบบสูบน้ำด้วยแสงอาทิตย์ บ้านบางกลอยและบ้านโป่งลึก 254
รูปที่ 5.1 รูปแบบความล้มเหลว (Failure Model) ในการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 265
รูปที่ 5.2 รูปแบบความล้มเหลวที่ 1: จัดสรรทรัพยากรไม่ลงตัว 266
รูปที่ 5.3 รูปแบบความล้มเหลวที่ 2: ผู้ดำเนินการพัฒนา/อาสาสมัครไม่เข้าใจบริบทชุมชน 267
รูปที่ 5.4 รูปแบบความล้มเหลวที่ 3: ชาวบ้านไม่เข้าใจหลักปรัชญา 268
รูปที่ 5.5 รูปแบบความล้มเหลวที่ 4: รูปแบบบัญชีครัวเรือนยากเกินไป 269
รูปที่ 5.6 รูปแบบความล้มเหลวที่ 5: ขาดแผนการผลิตชุมชน 270
รูปที่ 5.7 รูปแบบความล้มเหลวที่ 6: ขาดธรรมาภิบาลในการจัดการสหกรณ์ 271
รูปที่ 5.8 รูปแบบความล้มเหลวที่ 7: ขาดวินัยในกลุ่มสมาชิกสหกรณ์ 272
รูปที่ 5.9 รูปแบบความล้มเหลวที่ 8: ขาดความรู้ด้านการตลาด การคาดการณ์ธุรกิจในอนาคต 273
รูปที่ 5.10 รูปแบบความล้มเหลวที่ 9: ชุมชนขาดระบบเก็บและจัดการองค์ความรู้การพัฒนา 274
รูปที่ 5.11 รูปแบบความล้มเหลวที่ 10: ขาดการถ่ายทอดความรู้การพัฒนาสู่วงกว้าง/รุ่นหลัง 275
รูปที่ 5.12 รูปแบบความล้มเหลวที่ 11: ช่วยเหลือแบบไม่จำกัดและไม่ตรงกับความต้องการ 276
รูปที่ 5.13 รูปแบบความล้มเหลวที่ 12: ภาครัฐไม่ปล่อยมือให้ชุมชนอยู่รอดด้วยตัวเอง 277
รูปที่ 5.14 รูปแบบความล้มเหลวที่ 13: ขาดการบูรณาการการพัฒนาของทุกภาคส่วนในภาพรวม 278
รูปที่ 5.15 โมเดลเกษตรพึ่งพาธรรมชาติและการจัดการที่ดินทำกิน 280
รูปที่ 5.16 โมเดลเกษตรพึ่งพาธรรมชาติและการจัดการน้ำในที่ดินทำกิน 281
รูปที่ 5.17 โมเดลเกษตรพึ่งพาธรรมชาติและการจัดการแหล่งน้ำชุมชน 282
รูปที่ 5.18 โมเดลหัตถกรรมและการจัดการป่าชุมชน 283

รูป **หน้า**

รูปที่ 5.19 โมเดลการบริโภค การใช้จ่าย และการลงทุนระดับครัวเรือน 284
รูปที่ 5.20 โมเดลเพิ่มมูลค่าและขายผลิตภัณฑ์ชุมชน (สหกรณ์ที่มีการแปรรูป) 285
รูปที่ 5.21 โมเดลการเป็นช่องทางขายผลผลิตชุมชน (สหกรณ์ที่ซื้อมาขายไป) 286
รูปที่ 5.22 โมเดลการสนับสนุนอาชีพเกษตรของชุมชน 287
รูปที่ 5.23 โมเดลการดูแลความเป็นอยู่คนในชุมชน 288
รูปที่ 5.24 โมเดลการร่วมคิด ออกกฎระเบียบ เพื่อประโยชน์สหกรณ์และสมาชิก 289
รูปที่ 5.25 ผลประกอบการของรอยัลฟรีสแลนด์คัมพินา 292
รูปที่ 5.26 การพัฒนามาตรฐานฟาร์มและลดต้นทุน 293
รูปที่ 5.27 สร้างระบบบริหารงานแบบมีธรรมาภิบาล 294
รูปที่ 5.28 โครงสร้างคณะกรรมการและสมาชิก 295
รูปที่ 5.29 สร้างมาตรฐานและกฎระเบียบข้อบังคับร่วมกัน 296
รูปที่ 5.30 การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการสร้างแบรนด์ 297
รูปที่ 5.31 ผลิตภัณฑ์ของ FrieslandsCampina Cooperative 297
รูปที่ 5.32 แบรนด์สินค้าของ FrieslandsCampina Cooperative 298
รูปที่ 5.33 การบริหารจัดการทางการเงินและผลประโยชน์ที่เป็นธรรม 299
รูปที่ 5.34 การสร้างนวัตกรรมและขยายผลในเชิงพาณิชย์ 300
รูปที่ 5.35 กลไกในการสร้างนวัตกรรมและขยายผลในเชิงพาณิชย์ 300
รูปที่ 5.36 การสร้าง Supply Chain ในภูมิภาคต่างๆ 301
รูปที่ 5.37 สหกรณ์ข้ามชาติ 302
รูปที่ 5.38 แผนกลยุทธ์ 2020 ของ FrieslandsCampina Cooperative 303
รูปที่ 5.39 ธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) 304
รูปที่ 5.40 Runa Foundation และ Runa LLC 305
รูปที่ 5.41 รางวัลด้านผลิตภัณฑ์ที่ Runa LLC ได้รับ 305
รูปที่ 5.42 รางวัลด้านแผนธุรกิจที่ Runa LLC ได้รับ 306
รูปที่ 5.43 ความครอบคลุมของตลาดในสหรัฐอเมริกาของ Runa LLC 306
รูปที่ 5.44 การพัฒนาเทคนิคการเพาะปลูกและการสร้างรายได้ 307
รูปที่ 5.45 การใช้ประโยชน์จากป่า (ใบ Guavusa) 308
รูปที่ 5.46 การยกระดับความเกษตรกร 309
รูปที่ 5.47 ความร่วมมือของวิสาหกิจชุมชนและมูลนิธิ 310
รูปที่ 5.48 ปัจจัยการผลิต โครงสร้างพื้นฐานชุมชน และกองทุน 311
รูปที่ 5.49 การบริหารงานร่วมกันอย่างมีธรรมาภิบาล 312
รูปที่ 5.50 เครือข่ายงานวิจัยและพัฒนา 313
รูปที่ 6.1 แนวปฏิบัติและข้อควรระวัง: บริหารจัดการน้ำและป่าให้ได้ประโยชน์ตลอดปี 314
รูปที่ 6.2 แนวปฏิบัติและข้อควรระวัง: ทำกิจกรรมการเกษตรพออยู่พอกิน 315

รูป **หน้า**

รูปที่ 6.3 แนวปฏิบัติและข้อควรระวัง: บริหารจัดการที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด 317
รูปที่ 6.4 แนวปฏิบัติและข้อควรระวัง: รวมกลุ่มและดูแลความเป็นอยู่สมาชิก 318
รูปที่ 6.5 แนวปฏิบัติและข้อควรระวัง: พัฒนาการผลิตให้สอดคล้องกับการตลาด 319
รูปที่ 6.6 แนวปฏิบัติและข้อควรระวัง: ส่งเสริมการเกษตรสมาชิก 320
รูปที่ 6.7 แนวปฏิบัติและข้อควรระวัง: เชื่อมโยงแหล่งทุน เพื่อพัฒนา/ยกระดับโครงสร้างพื้นฐานชุมชน 321
รูปที่ 6.8 ขอบเขตองค์ประกอบการพัฒนา 323
รูปที่ 6.9 โครงสร้างคู่มือการจัดการองค์ความรู้ 323
รูปที่ 6.10 โครงสร้างคู่มือแนวปฏิบัติฯ 324
รูปที่ 7.1 Practical Framework 325
รูปที่ 7.2 Practical Framework และการพัฒนา 3 ลำดับขั้น 326
รูปที่ 7.3 การปฏิรูปขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง 328
รูปที่ 7.4 การปฏิรูปขั้นที่ 2: ชุมชนพึ่งตนเอง 330
รูปที่ 7.5 การปฏิรูปขั้นที่ 3: ออกสู่ภายนอก 331
รูปที่ 7.6 ภาพรวมการพัฒนา 332

****

สารบัญตาราง

ตาราง **หน้า**

ตารางที่ 3.1 พระราชดำรัสเรื่องดิน 26
ตารางที่ 3.2 พระราชดำรัสเรื่องน้ำ 29
ตารางที่ 3.3 พระราชดำรัสเรื่องป่า 33
ตารางที่ 3.4 พระราชดำรัสเรื่องการเพาะปลูก 35
ตารางที่ 3.5 พระราชดำรัสเรื่องปศุสัตว์ 39
ตารางที่ 3.6 พระราชดำรัสเรื่องประมง 43
ตารางที่ 3.7 พระราชดำรัสเรื่องหัตถกรรม 46
ตารางที่ 3.8 พระราชดำรัสเรื่องการแปรรูป 47
ตารางที่ 3.9 พระราชดำรัสเรื่องการสร้างรายได้ของสหกรณ์/วิสาหกิจชุมชน 52
ตารางที่ 3.10 พระราชดำรัสเรื่องการส่งเสริมสมาชิกสหกรณ์/วิสาหกิจชุมชน 55
ตารางที่ 3.11 พระราชดำรัสเรื่องการดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิกสหกรณ์/วิสาหกิจชุมชน 50
ตารางที่ 3.12 พระราชดำรัสเรื่องเครือข่ายทุน 58
ตารางที่ 4.1 โครงการที่ศึกษาและลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม 60
ตารางที่ 4.2 ประเด็นการลงพื้นที่โครงการตามพระราชประสงค์หุบกะพง 65
ตารางที่ 4.3 สรุปจุดแข็งและจุดอ่อนของพื้นที่โครงการตามพระราชประสงค์หุบกะพง 87
ตารางที่ 4.4 ประเด็นการลงพื้นที่สหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด 91
ตารางที่ 4.5 สรุปจุดแข็งและจุดอ่อนของสหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด 113
ตารางที่ 4.6 ประเด็นการลงพื้นที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ 116
ตารางที่ 4.7 สรุปจุดแข็งและจุดอ่อนของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ 132
ตารางที่ 4.8 ประเด็นการลงพื้นที่สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง และโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปที่ 1 (ฝาง)... 135
ตารางที่ 4.9 สรุปจุดแข็งและจุดอ่อนของพื้นที่สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง และโรงงานหลวงอาหาร
สำเร็จรูปที่ 1 (ฝาง) จ.เชียงใหม่ 158
ตารางที่ 4.10 ประเด็นการลงพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบบูรณาการแก้ไขปัญหาและพัฒนา
พื้นที่จังหวัดน่าน 162
ตารางที่ 4.11 สรุปจุดแข็งและจุดอ่อนของโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบบูรณาการแก้ไขปัญหาและ
พัฒนาพื้นที่จังหวัดน่าน 186
ตารางที่ 4.12 ประเด็นการลงพื้นที่โครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนอ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่อง
มาจากพระราชดำริ 191
ตารางที่ 4.13 สรุปจุดแข็งและจุดอ่อนของโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้าย
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ 213

ตาราง **หน้า**

ตารางที่ 4.14 ประเด็นการลงพื้นที่สหกรณ์การเลี้ยงปศุสัตว์ กรป.กลาง โพนยางคำ จำกัด....217
ตารางที่ 4.15 สรุปจุดแข็งและจุดอ่อนของสหกรณ์การเลี้ยงปศุสัตว์ กรป.กลาง โพนยางคำ จำกัด....235
ตารางที่ 4.16 ประเด็นการลงพื้นที่ชุมชนบ้านปางจำปี อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่....238
ตารางที่ 4.17 สรุปจุดแข็งและจุดอ่อนของชุมชนบ้านปางจำปี อำเภอแม่ออน....251
ตารางที่ 4.18 สรุปจุดแข็งและจุดอ่อนของโครงการระบบสูบน้ำด้วยแสงอาทิตย์ บ้านบางกลอยและบ้านโป่งลึก....262
ตารางที่ 6.1 ขั้นตอนการดำเนินงานและการนำส่งมอบงาน....333
ตารางที่ 6.2 ผลงานที่คณะที่ปรึกษาฯจะส่งมอบในแต่ละขั้นตอน....334

****

1 บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

จากการศึกษาเชิงลึก ถึงการบริหารจัดการองค์ความรู้ อันเนื่องมาจากโครงการตามแนวพระราชดำริ ในโครงการศึกษาแนวทางขับเคลื่อนการบริหารจัดการองค์ความรู้จากโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ระยะที่ 1 นั้นพบว่า บริบทการพัฒนาในแต่ละพื้นที่มีความซับซ้อนแตกต่างกันไปตามสภาพภูมิสังคม นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานแนวคิด/ทฤษฎีเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาให้กับประชาชน ส่งผลให้ประชาชนในหลายพื้นที่ของประเทศได้นำองค์ความรู้ดังกล่าวไปปรับใช้จนสามารถที่จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีอาหารพอกินตลอดปี และบางรายสามารถนำผลผลิตที่มีมากกว่าการบริโภคไปจำหน่ายได้เงินกลับมาเป็นทุนรอนของครอบครัว

การขยายผลเพื่อขับเคลื่อนองค์ความรู้สู่การใช้ประโยชน์ของประชาชน ชุมชน ในพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศนั้น ยังคงเป็นเป้าหมายสำคัญที่องค์กรต่างๆ ต้องร่วมกันขับเคลื่อนเพื่อให้เห็นผลการพัฒนาทั่วประเทศอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ จากการทบทวนการจัดการความรู้ของมูลนิธิและปรัชญาการพัฒนาที่ได้รับการยอมรับในระดับโลก จำนวน 7 แห่ง ได้แก่ (1) Rockefeller Foundation (2) Nobel Foundation (3) John F. Kennedy Library Foundation (4) Bill & Melinda Gates Foundation (5) ขงจื่อ (6) มหาตมะคานธี (7) มูลนิธิพุทธฉือจี้ไต้หวัน พบว่าหน่วยงานลำดับ 1-4 มีขั้นตอนการบริหารจัดการองค์ความรู้เช่นเดียวกัน แต่รายละเอียดของแต่ละมูลนิธิแตกต่างกันไปตามพันธกิจ/จุดเน้นในการพัฒนา รวมไปถึงพื้นหลังความเชี่ยวชาญของแต่ละมูลนิธิ ที่ทำให้แต่ละแห่งมีการออกแบบระบบและกลไกในการขับเคลื่อนความรู้ที่แตกต่างกัน เช่น Rockefeller Foundation เน้นการพัฒนกลไกจัดการความรู้ใหม่ๆ เพื่อลงพื้นที่พัฒนาและขยายผลไปภูมิภาคต่างๆ ทั่วโลก ในขณะที่ John F. Kennedy Library Foundation เน้นการนำแนวคิดหลักของ JFK มาพัฒนาเป็นสื่อการเรียนรู้และกิจกรรมที่ส่งเสริมให้คนอเมริกันตระหนักถึงความสำคัญและปรับพฤติกรรมด้านสิทธิหน้าที่พลเมือง ส่วนหน่วยงานลำดับ 1-5 ล้วนมีจุดกำเนิดมาจากสถานการณ์ความคับขันหรือขัดแย้งอย่างรุนแรงในสังคม ผู้ริเริ่มไม่ว่าจะเป็นขงจื่อ คานธี หรือ ท่านธรรมาจารย์เจิ้งเอี๋ยน ต่างมุ่งค้นหาแนวทางในการแก้ไขสถานการณ์เพื่อคลายทุกข์ที่เกิดขึ้นในสังคม สำหรับการแพร่กระจายนั้น ไม่ได้ใช้กลไกหรือระบบการจัดการเป็นตัวขับเคลื่อนหลักเหมือนในกรณีของมูลนิธิทั้ง 4 แห่งข้างต้น หากแต่ใช้พลังศรัทธาของผู้คนเป็นแรงขับเคลื่อน

อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนการบริหารจัดการความรู้ในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ โดยมูลนิธิและหน่วยงานต่างๆ พบว่ามีจุดร่วมและจุดต่างกันหลายประการ นอกจากนี้ เมื่อพิจารณากลไกการบริหารจัดการองค์ความรู้เพื่อการพัฒนาของมูลนิธิชั้นนำในต่างประเทศ พบว่ามีกลไกหลายประการที่สามารถจะนำมาปรับใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลกระบวนการขับเคลื่อนความรู้และแนวพระราชดำริฯ สู่การพัฒนาในระดับประชาชน/ชุมชน/พื้นที่/ภูมิภาค/ประเทศ ผ่านหลักการ/ทฤษฎีสำคัญ ใน 5 องค์ประกอบ คือ (1) หลักการ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” (2) ชุดความรู้ “ทฤษฎี ปฏิบัติ เทคนิค และการจัดการ” (3) โครงสร้างพื้นฐานสำหรับจัดเก็บองค์ความรู้ (knowledge infrastructure) (4) ผู้นำการเปลี่ยนแปลง (change agent) และ (5) พันธมิตร/เครือข่าย (alliance/networking)

แนวทางปฏิบัติในการใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ เพื่อการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ (framework for practical application) โดยนำหลักการ/ทฤษฎีสำคัญทั้ง 5 องค์ประกอบมาปรับใช้ในแต่ละขั้นตอนของงานพัฒนา ในแต่ละขั้นตอนของการจัดการความรู้นั้น และจัดทำออกมาในรูปแบบโมเดลการปฏิบัติ (Practical Model) การพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

อย่างไรก็ดี การที่จะนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปขยายผลการพัฒนาประเทศให้เกิดความยั่งยืนแก่ประชาชนในทุกระดับ (ระดับครัวเรือน ชุมชน พื้นที่ และประเทศ) นั้น จำเป็นที่จะต้องมีการค้นคว้าและวิเคราะห์ถึงแนวทางในการขยายผลการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริอย่างเป็นรูปธรรม ที่เห็นความเชื่อมโยงขององค์ประกอบ วิธีการขับเคลื่อนเชิงปฏิบัติและอยู่ในรูปแบบที่เข้าใจได้ง่าย ผ่านการวิเคราะห์ระหว่างต้นแบบโครงการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและโครงการขยายผลการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ การศึกษาดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อค้นหาจุดแข็ง จุดอ่อน โดยเฉพาะแนวทางการต่อยอดความสำเร็จ ตลอดจนการจัดทำคู่มือการพัฒนาโครงการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญที่ควรพัฒนาให้เกิดขึ้น เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้เกี่ยวข้องนำไปเผยแพร่และประยุกต์ใช้ให้เกิดผลเป็นรูปธรรมต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์

(1) เพื่อหาองค์ประกอบและปัจจัยของการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ รวมทั้งกลไกการดำเนินงาน การบูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการบริหารจัดการให้เชื่อมโยงกัน ตลอดจน ปัจจัยสู่ความสำเร็จและปัจจัยเสี่ยงจากการพัฒนาพื้นที่ ตาม Practical Framework อันจะนำไปสู่การหาแนวทางในการขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่ตามแนวพระราชดำริได้อย่างยั่งยืน

(2) เพื่อประเมินรูปแบบและผลความสำเร็จในการปฏิบัติงานเพื่อบรรลุเป้าหมายของหน่วยงาน/องค์กรต่างๆ ในการพัฒนาพื้นที่ตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตามโครงสร้างองค์ประกอบและปัจจัยที่ระบุไว้ใน Practical Framework

(3) เพื่อจัดทำรูปแบบและแนวทางในการขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ที่สอดคล้องกับโครงสร้าง องค์ประกอบและปัจจัยที่ระบุไว้ใน Practical Framework โดยคำนึงถึงการบูรณาการระหว่างหน่วยงานและภาคส่วนต่างๆ

1.3 ขอบเขตของการดำเนินงาน

เพื่อให้โครงการพัฒนาแนวทางการขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่ จากโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ดำเนินไปอย่างเป็นระบบและบรรลุวัตถุประสงค์ข้างต้น คณะที่ปรึกษาฯ จะดำเนินกิจกรรมหลักที่สำคัญตามขอบเขตการดำเนินงาน ดังนี้

(1) ถอดโครงสร้าง องค์ประกอบและปัจจัยของการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ จากรูปแบบการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ในการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ (Practical Framework) ในโครงการศึกษาแนวทางขับเคลื่อนการบริหารจัดการองค์ความรู้จากโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (ระยะที่ 1 การศึกษาเชิงลึก ถึงการบริหารจัดการองค์ความรู้ อันเนื่องมาจากโครงการตามแนว

พระราชดำริ) พร้อมทั้งระบุความหมาย ความสำคัญและประโยชน์ของแต่ละปัจจัย เพื่อเป็นกรอบในการศึกษาและทบทวนรูปแบบการพัฒนาพื้นที่ของหน่วยงานต่างๆต่อไป

(2) ร่วมกับมูลนิธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ ในการคัดเลือกกรณีศึกษา จากหน่วยงาน/องค์กรที่พัฒนาพื้นที่ ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

(3) ศึกษาและลงพื้นที่กรณีศึกษาต่างๆ เพื่อเก็บข้อมูลในโครงสร้าง ปัจจัยและองค์ประกอบของ Practical Framework ตามขอบเขตการดำเนินงานในข้อ (1)

(4) วิเคราะห์โครงสร้าง องค์ประกอบและปัจจัยของ Practical Framework รวมถึงกลไกการดำเนินงาน การบูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการบริหารจัดการปัจจัยและองค์ประกอบให้เชื่อมโยงกัน ตามข้อมูลที่ได้รับจากกรณีศึกษาต่างๆ เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่ตามปัจจัยและองค์ประกอบได้อย่างยั่งยืน

(5) ศึกษารูปแบบและโครงสร้างการดำเนินงานด้านการพัฒนาพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อหาแนวทางในการบูรณาการการขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่ ตามองค์ประกอบและปัจจัยใน Practical Framework ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

(6) สังเคราะห์และสรุปปัจจัยสู่ความสำเร็จและปัจจัยเสี่ยงจากการพัฒนาพื้นที่ของหน่วยงาน/องค์กรต่างๆ เพื่อจัดทำรูปแบบและแนวทางในการขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

(7) ประเมินรูปแบบและผลความสำเร็จในการปฏิบัติงานเพื่อบรรลุเป้าหมายของหน่วยงาน/องค์กรต่างๆ ในการพัฒนาพื้นที่ตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตามโครงสร้าง องค์ประกอบและปัจจัยที่ระบุไว้ใน Practical Framework

(8) ปรับปรุงรูปแบบและวิธีการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ในการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ (Practical Framework) ให้ครอบคลุมและมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ตามเนื้อหา/ประเด็นสำคัญที่ได้รับจากกรณีศึกษา

(9) จัดทำรูปแบบและแนวทางในการขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ที่สอดคล้องกับโครงสร้าง องค์ประกอบและปัจจัยที่ระบุไว้ใน Practical Framework โดยคำนึงถึงการบูรณาการระหว่างหน่วยงานและภาคส่วนต่างๆ

****

2 กรอบแนวคิดการดำเนินงาน

2.1 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่

การศึกษาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อถอดปัจจัย ดำเนินการโดยศึกษาจากหนังสือและเอกสารเผยแพร่ของหน่วยงานที่น่าเชื่อถือ อาทิ มูลนิธิชัยพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) และแผนยุทธศาสตร์การบูรณาการการขับเคลื่อนการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (พ.ศ. 2557 - 2560) เป็นต้น ดังแสดงในรูปที่ 2.1

เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ (มูลนิธิชัยพัฒนา)

ทฤษฎีใหม่ หลักการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน (กปร.)

จอมปราชญ์แห่งการพัฒนาทฤษฎีใหม่ (กปร.)

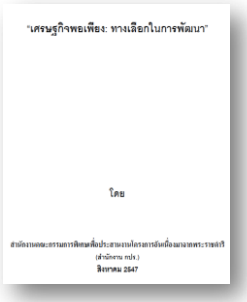

เศรษฐกิจพอเพียง : ทางเลือกในการพัฒนา (กปร.)

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สศช.)

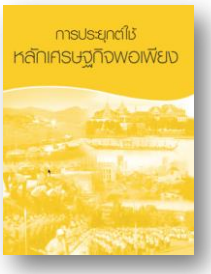

การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง (สศช.)

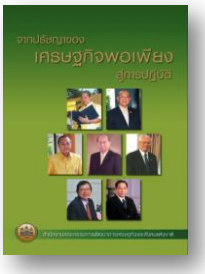

จากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ (สศช.)

แผนยุทธศาสตร์การบูรณาการการขับเคลื่อนการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (พ.ศ. 2557 - 2560)

รูปที่ 2.1 แหล่งหนังสือเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

ผลการทบทวนหนังสือ “เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่” (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2550) พบว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 หรือ 40 ปีที่ผ่านมา โดยที่แนวคิดดังกล่าวตั้งอยู่บนรากฐานของภูมิสังคมของไทยเป็นแนวทางการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท คำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเอง ตลอดจนใช้ความรู้และคุณธรรม เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ซึ่งจะนำไปสู่ความสุขในการดำเนินชีวิตอย่างแท้จริง

ตัวอย่างพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่

- **เป้าหมายการพัฒนาเป็นลำดับขั้น**

  “..... การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่

ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานความมั่นคงพร้อมพอควร และปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญ และฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป....”

พระราชดำรัส วันที่ 18 กรกฎาคม 2517

“..... เมื่อปี 2517 วันนั้นฉันพูดถึงว่า เราควรปฏิบัติให้พอมีพอกิน พอมีพอกินนี้ก็แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ถ้าแต่ละคนพอมีพอกินได้ ก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าทั้งประเทศพอกินก็ยิ่งดี ....”

พระราชดำรัส เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
ณ ศาลาดุสิดาลัย วันที่ 4 ธันวาคม 2541

“..... คนไม่เข้าใจว่ากิจการใหญ่ๆ เหมือนสร้างเขื่อนป่าสักก็เป็นเศรษฐกิจพอเพียงเหมือนกัน เขานึกว่าเป็นเศรษฐกิจใหม่ เป็นเศรษฐกิจที่ห่างไกลจากเศรษฐกิจพอเพียง แต่ที่จริงแล้วเป็นเศรษฐกิจพอเพียงเหมือนกัน....”

พระราชดำรัส เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
ณ ศาลาดุสิดาลัย วันที่ 4 ธันวาคม 2542

- **ความพอประมาณ**ในการผลิตและบริโภค

“..... การจะเป็นเสือนั้นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เรามีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินนั้น หมายความว่า อุ้มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตนเอง ความพอเพียงนั้นมิได้หมายความว่าทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอจะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการก็ขายได้ แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก....”

พระราชดำรัส เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
ณ ศาลาดุสิดาลัย วันที่ 5 ธันวาคม 2539

“..... ฉันพูดเศรษฐกิจพอเพียง ความหมายคือ ทำอะไรให้เหมาะสมกับฐานะตัวเอง คือทำจากรายได้ 200-3000 บาท ขึ้นไปเป็น 20,000–30,000 บาท คนชอบเอาคำพูดของฉันเศรษฐกิจพอเพียงไปพูดกันเลอะเทอะ เศรษฐกิจพอเพียง.... ที่ฉันคิดคือเป็น Self-Sufficiencyof Economy เช่น ถ้าเขาต้องการดูทีวี ก็ควรให้เขามีดู.... ในหมู่บ้านไกลๆ ที่ฉันไปเขามีทีวีดูแต่ใช้แบตเตอรี เขาไม่มีไฟฟ้า แต่ถ้า Sufficiency นั้น มีทีวีเขาฟุ่มเฟือยเปรียบเสมือนคนไม่มีสตางค์ไปตัดสูทใส่ ....”

พระราชดำรัส ณ พระตำหนักเปี่ยมสุข วังไกลกังวล
วันที่ 17 มกราคม 2544

- **ความมีเหตุผล**ในการใช้ทรัพยากร

“..... เศรษฐศาสตร์เป็นวิชาของเศรษฐกิจ การที่ต้องใช้รถไถต้องไปซื้อ เราต้องใช้ต้องหาเงินมาสำหรับซื้อน้ำมันสำหรับรถไถ เวลารถไถเก่าเราต้องยิ่งซ่อมแซม แต่เวลาใช้นั้นเราก็ต้องป้อนน้ำมันเป็นอาหาร เสร็จแล้วมันคายควัน ควันเราสูไปแล้วก็ปวดหัว ส่วนควายเวลาเราใช้เราก็ต้องป้อนอาหาร ต้องให้หญ้าให้อาหารมันกิน แต่ว่ามันคายออกมา ที่มันคายออกมาก็เป็นปุ๋ย แล้วก็ใช้ได้สำหรับให้ที่ดินของเราไม่เสีย....”

พระราชดำรัส เนื่องในพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ
ณ ศาลาดุสิดาลัย วันที่ 9 พฤษภาคม 2529

"..... เศรษฐกิจพอเพียง เรามีเครื่องปั่นไฟก็ใช้เครื่องปั่นไฟ หรือถ้าขั้นโบราณกว่า มีดก็จุดเทียน คือมีทางที่จะแก้ปัญหาเสมอ ฉะนั้น เศรษฐกิจพอเพียงก็มีเป็นขั้นๆ แต่จะบอกว่าเศรษฐกิจพอเพียงนี้ ให้พอเพียงเฉพาะตัวเองร้อยเปอร์เซ็นต์ที่เป็นสิ่งที่ทำไม่ได้ จะต้องมีการแลกเปลี่ยน ต้องมีการช่วยกัน ถ้ามีการช่วยกัน แลกเปลี่ยนกัน ก็ไม่ใช่พอเพียงแล้ว แต่ว่าพอเพียงในทฤษฎีในหลวงนี้ คือ ให้สามารถที่จะดำเนินงานได้...."

พระราชดำรัส เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
ณ ศาลาดุสิดาลัย วันที่ 5 ธันวาคม 2542

ภูมิคุ้มกัน

"..... ตามปกติคนเราชอบดูสถานการณ์ในทางดี ที่เขาเรียกว่าเล็งผลเลิศก็เห็นว่าประเทศไทยเรานี่ก้าวหน้าดี การเงินการอุตสาหกรรมการค้าดี กำไร อีกทางหนึ่งก็ต้องบอกว่าเรากำลังเสื่อมลงไปใหญ่ ทฤษฎีว่า ถ้ามีเงินเท่านั้นๆ มีการกู้เท่านั้นๆ หมายความว่าเศรษฐกิจก้าวหน้าแล้วก็ประเทศก็เจริญก็หวังว่าจะเป็นมหาอำนาจ ขอโทษเลยต้องเตือนเขาว่า จริงตัวเลขดี แต่ว่าถ้าเราไม่ระมัดระวังในความต้องการพื้นฐานของประชาชนนั้นไม่มีทาง...."

พระราชดำรัส เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
ณ ศาลาดุสิดาลัย วันที่ 5 ธันวาคม 2536

"..... ที่เป็นห่วงนั้น เพราะแม้ในเวลา 2 ปี ที่เป็นปีกาญจนาภิเษกก็ได้เห็นสิ่งที่ทำให้เห็นได้ว่าประชาชนยังมีความเดือดร้อนมาก และมีสิ่งที่ควรจะแก้ไขและดำเนินการต่อทุกด้าน มีภัยธรรมชาติกระหน่ำ ภัยธรรมชาตินี้เราคงสามารถที่จะบรรเท่าได้หรือแก้ไขได เพียงแต่ว่าต้องใช้เวลาพอใช้ มีภัยที่มาจากจิตใจคน ซึ่งก็แก้ไขได้เหมือนกัน แต่ว่ายากกว่าภัยธรรมชาติ...."

พระราชดำรัส เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
ณ ศาลาดุสิดาลัย วันที่ 4 ธันวาคม 2539

ความรู้

"..... เราไม่เป็นประเทศร่ำรวย เรามีพอสมควร พออยู่ได้ แต่ไม่เป็นประเทศก้าวหน้าอย่างมาก เราไม่อยากเป็นประเทศก้าวหน้าอย่างมาก เพราะถ้าเราเป็นประเทศก้าวหน้าอย่างมากมีแต่ถดถอย ประเทศแหล่านั้นที่เป็นอุตสาหกรรมก้าวหน้า จะมีแต่ถอยหลังและถอยหลังอย่างน่ากลัว แต่ถ้าเรามีการบริหารแบบคนจน แบบที่ไม่ติดกับตำรามากเกินไป ทำอย่างสามัคคีนี่แหละ คือ เมตตากัน จะอยู่ได้ตลอดไป...."

พระราชดำรัส เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
ณ ศาลาดุสิดาลัย วันที่ 4 ธันวาคม 2534

คุณธรรม

"..... พอเพียง มีความหมายกว้างขวางยิ่งกว่านี้อีก คือคำว่าพอ ก็พอเพียงนี้ก็พอแค่นั้นเอง คนเราถ้าพอในความต้องการก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย

.... ซื่อตรง ไม่โลกอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมี มีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น....”

พระราชดำรัส เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
ณ ศาลาดุสิดาลัย วันที่ 4 ธันวาคม 2541

จากพระราชดำรัสข้างต้น มูลนิธิชัยพัฒนาได้ประมวลความหมายและสาระสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ดังนี้

- เศรษฐกิจพอเพียง มุ่งเน้นให้ผู้ผลิต หรือผู้บริโภค พยายามเริ่มต้นผลิต หรือบริโภคภายใต้ขอบเขตข้อจำกัดของรายได้ หรือทรัพยากรที่มีอยู่ไปก่อน ซึ่งก็คือหลักในการลดการพึ่งพา เพิ่มขีดความสามารถในการควบคุมการผลิตได้ด้วยตัวเอง และลดภาวะการเสี่ยงจากการไม่สามารถควบคุมระบบตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- เศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำไปสู่เป้าหมายการสร้างความมั่นคงในทางเศรษฐกิจได้ เช่น โดยพื้นฐานแล้วประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม เศรษฐกิจของประเทศจึงควรเน้นไปที่เศรษฐกิจการเกษตร เน้นความมั่นคงทางอาหาร เป็นการสร้างความมั่นคงให้เป็นระบบเศรษฐกิจในระดับหนึ่ง จึงเป็นระบบเศรษฐกิจที่ช่วยลดความเสี่ยงหรือความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจในระยะยาวได้
- เศรษฐกิจพอเพียง สามารถประยุกต์ใช้ได้ทุกระดับ ทุกสาขา ทุกภาคของเศรษฐกิจ ไม่จำเป็นจะต้องจำกัดเฉพาะแต่ภาคเกษตร หรือ ภาคชนบท แม้แต่ภาคการเงิน ภาคอสังหาริมทรัพย์ และการค้าการลงทุนระหว่างประเทศ โดยมีหลักการที่คล้ายคลึงกันคือ เน้นการเลือกปฏิบัติอย่างพอประมาณ มีเหตุมีผล และสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ตนเองและสังคม

ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบไปด้วยคุณสมบัติ 3 ประการ ดังนี้

- *ความพอประมาณ* หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ
- *ความมีเหตุผล* หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ
- *ภูมิคุ้มกัน* หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

โดยมีเงื่อนไขของการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่างๆ อยู่ในระดับพอเพียง 2 ประการ ได้แก่

- *เงื่อนไขความรู้* ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในการปฏิบัติ
- *เงื่อนไขคุณธรรม* ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

ทฤษฎีที่เป็นตัวอย่างของการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ที่เด่นชัดที่สุด คือ **ทฤษฎีใหม่** ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำริเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรให้สามารถตอบรับกับความเสี่ยงสำคัญ ได้แก่ (1) ความเสี่ยงด้านราคาสินค้าเกษตร (2) ความเสี่ยงในราคาและการพึ่งพาปัจจัยการผลิตสมัยใหม่จากต่างประเทศ (3) ความเสี่ยงด้านแผนการผลิต (4) ความเสี่ยงด้านน้ำ ฝนทิ้งช่วง ฝนแล้งและ (5) ภัยธรรมชาติอื่นๆ และโรคระบาดโดยแสดงความเชื่อมโยงของความเสี่ยงด้านต่างๆ ที่สำคัญในการทำเกษตรกรรม ดังนี้

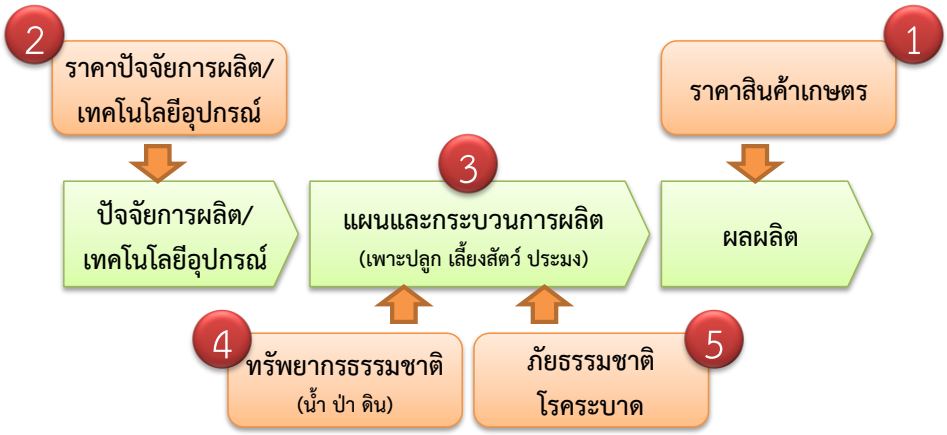

รูปที่ 2.2 ความเชื่อมโยงของความเสี่ยงด้านต่างๆ ที่สำคัญในการทำเกษตรกรรม

สาระสำคัญของทฤษฎีใหม่ สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

- **ความสำคัญของทฤษฎีใหม่**
  - บริหารจัดการที่ดินแปลงเล็กเพื่อประโยชน์สูงสุดของเกษตรกร
  - คำนวณปริมาณน้ำที่จะกักเก็บให้เพียงพอต่อการเพาะปลูกตลอดปี
  - วางแผนพัฒนาที่สมบูรณ์แบบสำหรับเกษตรรายย่อย เป็น 3 ระดับขั้นอย่างชัดเจนและเชื่อมโยงกัน
- **ทฤษฎีใหม่ขั้นต้น**
  - เป้าหมาย : เกษตรกรมีผลผลิตพอกินตลอดปี
  - กิจกรรมสำคัญ : แบ่งการใช้ประโยชน์ที่ดินออกเป็น 4 ส่วน
    - ส่วนที่ 1 : 30% ขุดสระกักเก็บน้ำฝนใช้ทั้งปี เลี้ยงสัตว์/พืชน้ำ
    - ส่วนที่ 2 : 30% ปลูกข้าว
    - ส่วนที่ 3 : 30% ปลูกพืชหลังนา
    - ส่วนที่ 4 : 10% ที่อยู่อาศัย โรงเรือน เลี้ยงสัตว์
  - ตัวชี้วัดความสำเร็จ

- เกษตรกรพอกินตลอดปี
- ลดรายจ่าย
- เพิ่มรายได้จากผลผลิตที่เกินบริโภค (ถ้ามี)

- ปัจจัยสู่ความสำเร็จ / ปัจจัยที่จะทำให้ยืนหยัดในระดับนี้ได้
  - เกษตรกรส่วนใหญ่เข้าใจในหลักการและปฏิบัติได้

⌗ ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2

- เป้าหมาย : ชุมชนเข้มแข็ง ไม่เบียดเบียนกัน แบ่งปันและใช้ทรัพยากรร่วมกันเพื่อลดต้นทุน/เพิ่มผลผลิต
- กิจกรรมสำคัญ : ชุมชนร่วมแรงและแบ่งปันทรัพยากรต่อไปนี้
  - การผลิต : ร่วมแรงกันผลิตตั้งแต่ หาพันธุ์พืช เตรียมดิน น้ำ
  - การตลาด : เมื่อได้ผลผลิตแล้ว ต้องหาและใช้โครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ร่วมกัน เช่น ใช้ลานตากข้าวร่วมกัน หายุ้งข้าว/ เครื่องสีข้าวรวม และร่วมกันจำหน่ายผลผลิตให้ได้ราคาดี
  - การเป็นอยู่ : มีปัจจัยพื้นฐานเช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ
  - สวัสดิการ : ชุมชนมีสถานีอนามัย มีกองทุนไว้กู้ยืม
  - การศึกษา : ชุมชนมีบทบาทส่งเสริมการศึกษา เช่น กองทุนเพื่อการศึกษาของเยาวชนในพื้นที่
  - สังคมและศาสนา : ชุมชนเป็นที่รวมในการพัฒนาจิตใจ
- ตัวชี้วัดความสำเร็จ
  - ผลผลิตชุมชนเพิ่มขึ้น และราคาผลผลิตสูงขึ้น
  - มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนปัจจัยการผลิตในชุมชน
- ปัจจัยสู่ความสำเร็จ / ปัจจัยที่จะทำให้ยืนหยัดในระดับนี้ได้
  - กิจกรรมทั้งหมดต้องได้รับความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชน และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งส่วนราชการ มูลนิธิ และเอกชน โดยเฉพาะการสร้างแหล่งกักเก็บน้ำ

⌗ ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3

- เป้าหมาย : เครือข่ายสังคมใหญ่เข้มแข็ง (ชุมชน องค์กร ธุรกิจ) แบ่งปัน ช่วยเหลือกัน ถ่ายทอดภูมิปัญญา เงินทุน/เทคโนโลยี เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม และอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืน
- กิจกรรมสำคัญ : ชุมชนเชื่อมโยงกับเครือข่ายต่างๆ เพื่อ
  - รวมกันเป็นสหกรณ์ขายส่งเครื่องมืออุปกรณ์

- เชื่อมโยงกับแหล่งทุน สามารถเพิ่มศักยภาพในการผลิต
- เชื่อมโยงกับภาคเอกชน รับการถ่ายทอดเทคโนโลยี สำหรับการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์
- ร่วมมือกันขายผลผลิตตรงไปยังบริษัทผู้ซื้อรายใหญ่

- ตัวชี้วัดความสำเร็จ
  - ผลผลิตชุมชนมีมูลค่าสูงขึ้น
- ปัจจัยสู่ความสำเร็จ / ปัจจัยที่จะทำให้ยืนหยัดในระดับนี้ได้
  - .....

ผลจากการทบทวนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่สามารถสรุปกรอบโครงสร้างของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ได้ดังรูปที่ 2.3 โดยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งเน้นให้มีการผลิตและบริโภคตามศักยภาพของพื้นที่ เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม โดยอยู่บนหลักของความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน บนเงื่อนไขของความรู้และคุณธรรม ซึ่งเมื่อนำไปปรับใช้เป็นทฤษฎีใหม่ ก็จำแนกการพัฒนาในแต่ละระดับโดยมีเป้าหมายในแต่ละระดับอย่างชัดเจน ได้แก่ ความพอเพียงในระดับครัวเรือน ความพอเพียงในระดับชุมชน และความพอเพียงในระดับพื้นที่

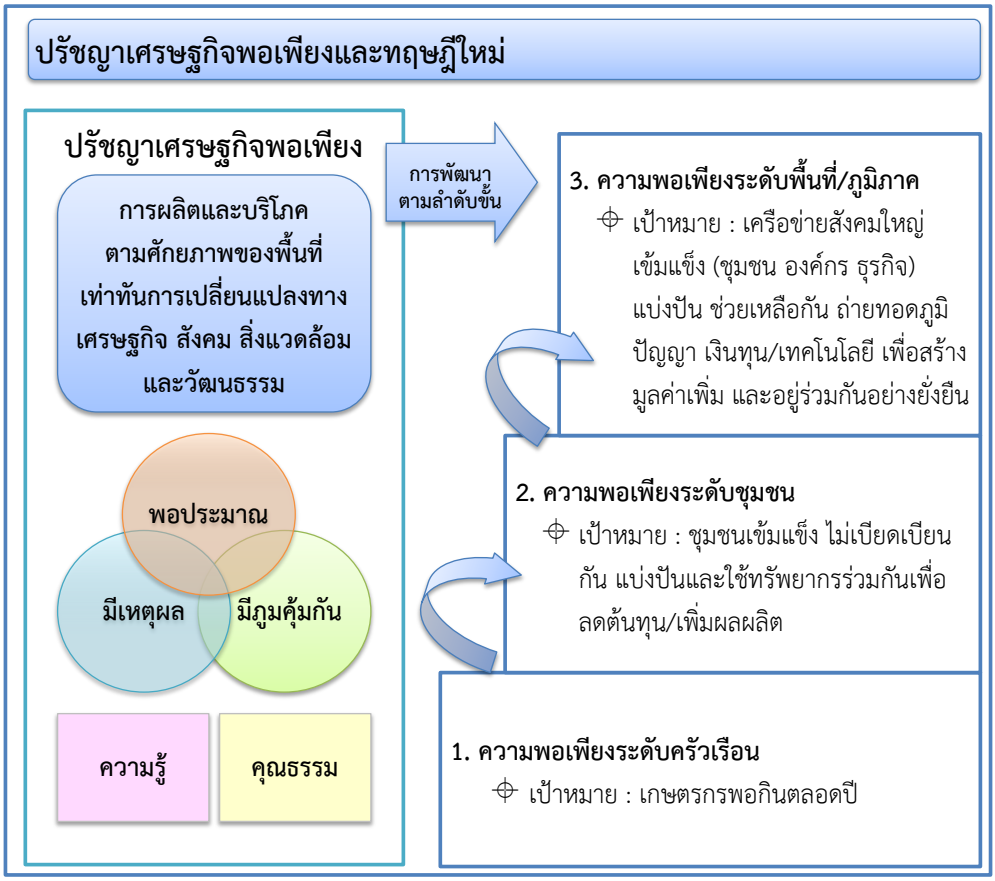

รูปที่ 2.3 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่

2.2 Grounded Theory

Grounded Theory คือ การดำเนินการวิจัยรูปแบบหนึ่ง มีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อพัฒนาทฤษฎีใหม่จากพื้นฐานของการเก็บรวมรวมและวิเคราะห์ข้อมูล (Glaser & Strauss, 1967) โดยไม่จำกัดว่าจะเป็นข้อมูลในรูปแบบใด สำคัญอยู่ที่กระบวนการระบุและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของปัจจัยในระดับต่างๆ (Coding Paradigm) เพื่อให้มั่นใจว่าการพัฒนาทฤษฎีนั้นถูกต้องและน่าเชื่อถือเพียงพอ (Strauss, 1987) Grounded Theory เป็นเครื่องมือที่เหมาะสมสำหรับการศึกษากระบวนการ (Neff, 1998) โดยเฉพาะปรากฏการณ์ที่ยังไม่มีทฤษฎีใดมาอธิบายได้ชัดเจนและครอบคลุม (Creswell, 2008) Grounded Theory ถูกนำไปประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวางในการวิจัยทางด้านธุรกิจและการจัดการ เพื่อพัฒนาทฤษฎีและแนวคิดใหม่ที่สามารถอธิบายปรากฏการณ์และบริบทที่เกี่ยวข้องด้านการบริหารจัดการ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นข้อมูลมูลเชิงคุณภาพที่กระจายและฝังตัวอยู่ในบริบทการดำเนินงานด้านต่างๆ

Grounded Theory เป็นเครื่องมือหลักที่จะนำมาใช้ในการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลปฏิสัมพันธ์ของปัจจัยในการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในแต่ละระดับ (ครัวเรือน ชุมชน พื้นที่ และประเทศ) รวมไปถึงปัจจัยสำคัญและเงื่อนไขที่จะก่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งท้ายที่สุดจะสามารถสรุปเป็นทฤษฎีเศรษกิจพอเพียงที่สามารถนำไปปรับใช้ในบริบทต่างๆ ได้อย่างชัดเจนต่อไป

การดำเนินการวิจัยตามหลักการของ Grounded Theory แบ่งได้เป็น 3 ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ (1) Open Coding (2) Axial Coding และ (3) Theoretical Coding

2.2.1 Open Coding

Open Coding เป็นกระบวนการในการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ได้ Key Concept ของเรื่องที่กำลังจะศึกษา รวมไปถึงองค์ประกอบของแต่ละ Key Concept ในการวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดวิธีการเก็บรวบข้อมูลไว้หลายลักษณะ โดยเน้นไปที่การรวบรวมและทบทวนพระราชดำรัสที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียงตามกรอบ Practical Framework จากแหล่งต่างๆ อาทิ หนังสือ เว็บไซต์หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

ข้อมูลที่ได้รับมาจะถูกนำมาวิเคราะห์และสกัดให้ได้ Key Point จากพระราชดำรัส ตามด้วยการระบุ Code จาก Key Point ตามลำดับ ตัวอย่างการวิเคราะห์ประเด็นการจัดการที่ดินตาม Practical Framework ได้ถูกนำเสนอไว้เพื่อให้เกิดความเข้าใจในกระบวนการวิเคราะห์ ดังแสดงในรูปที่ 2.4-รูปที่ 2.5

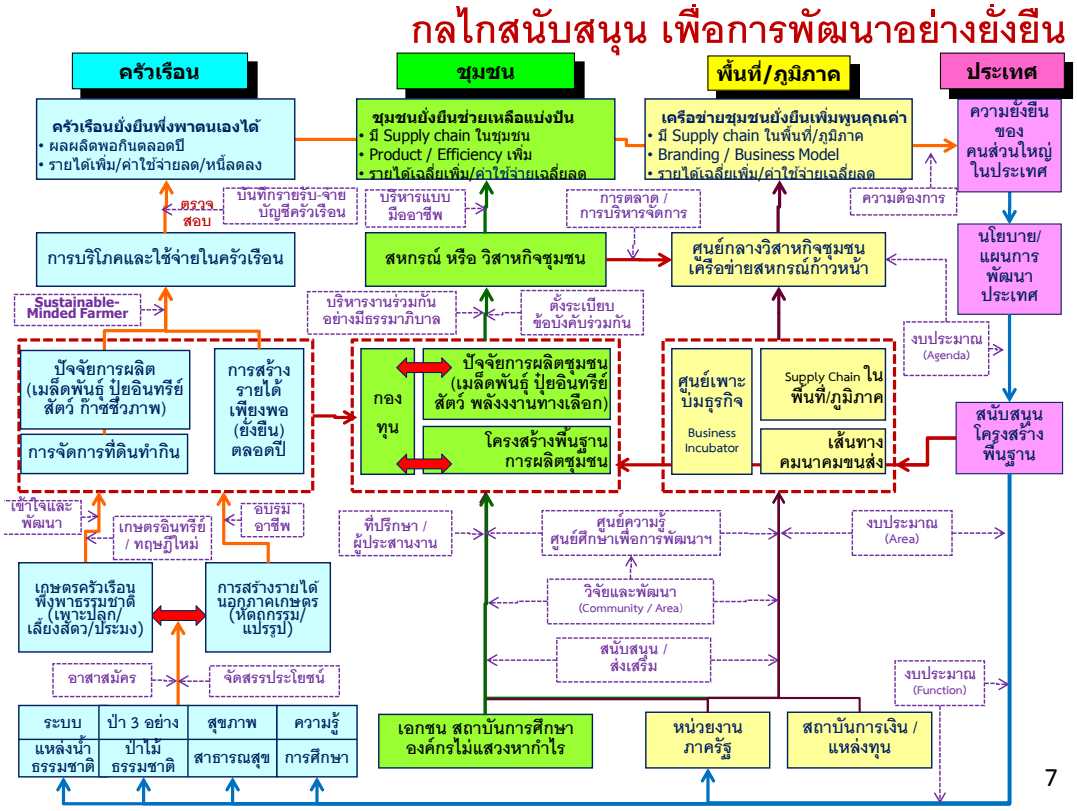

รูปที่ 2.4 Practical Framework

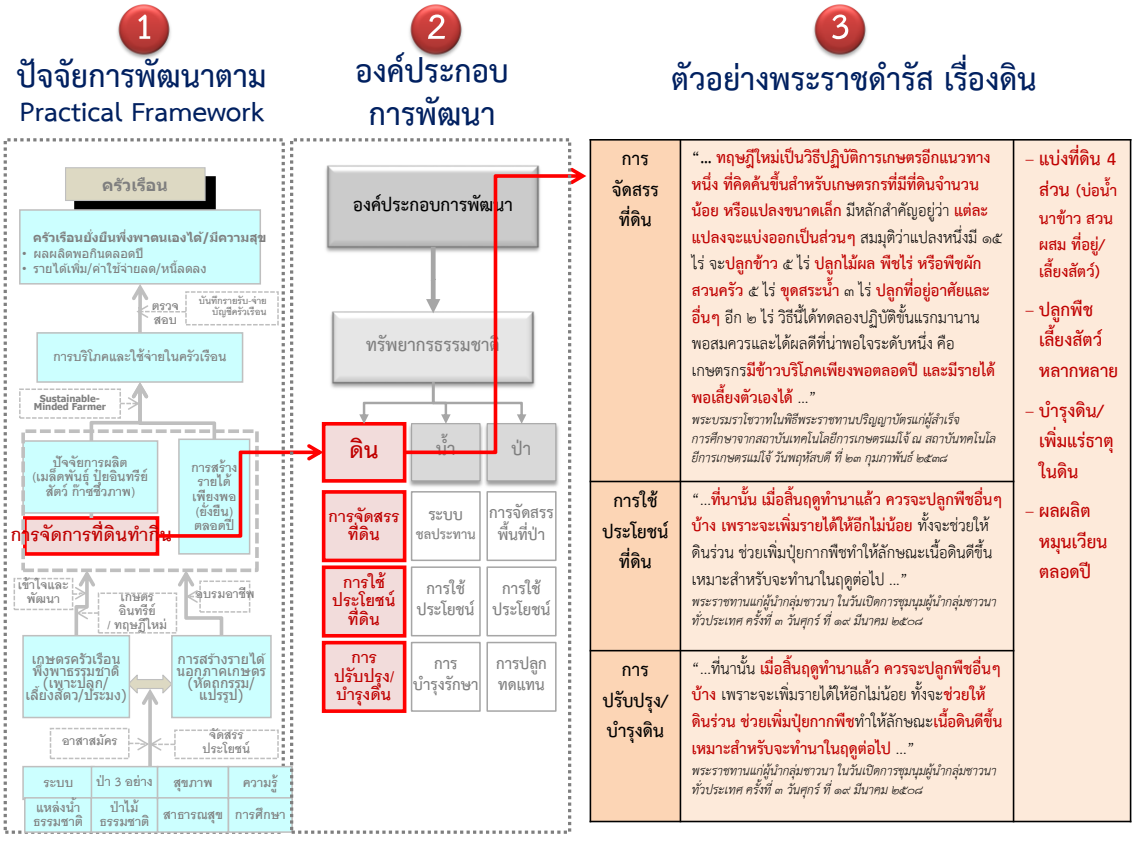

รูปที่ 2.5 ตัวอย่างขั้นตอน Open Coding ด้านการจัดสรรที่ดิน

2.2.2 Axial Coding

Axial Coding เป็นกระบวนการในการปรับปรุงรายละเอียดของปัจจัยในแต่ละระดับ (Code, Concept, Category) รวมทั้งปฏิสัมพันธ์ของปัจจัยแต่ละระดับ โดยการปรับปรุงนั้นจะดำเนินการตามข้อมูลที่เก็บได้เพิ่มเติมจากการลงพื้นที่โครงการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และทำการรวมรวมข้อมูลด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การศึกษาข้อมูลเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์

ประเด็นสำคัญของขั้นตอนนี้ คือ การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลต้องทำควบคู่กันไป นอกจากนี้ การเก็บข้อมูลควรดำเนินการไปจนกว่าการวิเคราะห์เกิดความอิ่มตัว (Theoretical Saturation) หรือไม่พบ code ใหม่ จึงจะสิ้นสุดการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล

ทั้งนี้ เพื่อให้การรวบรวมข้อมูลได้รายละเอียดสำคัญมากที่สุด การตั้งประเด็นคำถามและประเด็นการเก็บข้อมูลควรจะเป็นลักษณะเปิดกว้าง ไม่เป็นประเด็นที่ชี้เฉพาะหรือชี้นำ โดยได้แสดงตัวอย่างประเด็นคำถามสำหรับการลงพื้นที่สหกรณ์โคนมหนองโพ ดังแสดงในรูปที่ 2.6-รูปที่ 2.7

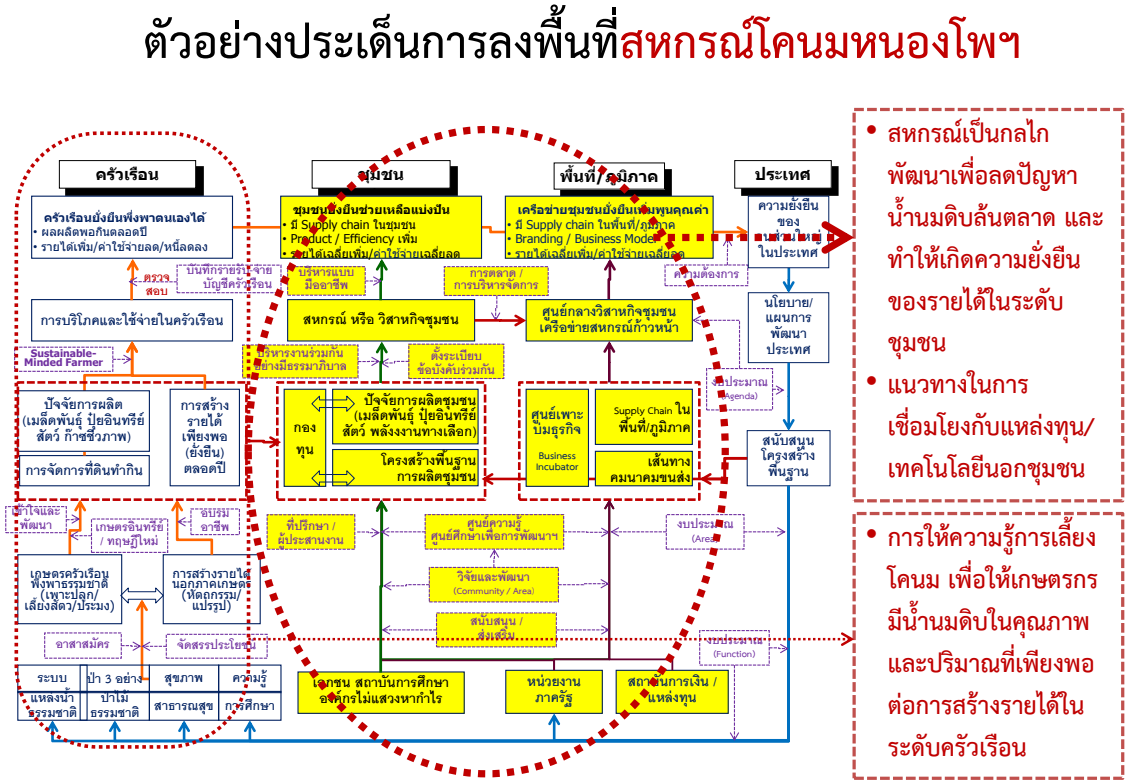

รูปที่ 2.6 ตัวอย่างประเด็นการลงพื้นที่สหกรณ์โคนมหนองโพฯ

ตัวอย่างประเด็นการลงพื้นที่สหกรณ์โคนมหนองโพฯ

ประเด็น	ส่วนงาน/บุคคล	วิธีการ	ข้อมูลที่ต้องการ
1) สถานการณ์ / วงจรปัญหาในการเลี้ยงโคนม	• ผู้เลี้ยงโคนมรุ่นบุกเบิกที่ประสบความสำเร็จ • คณะกรรมการ/ผู้บริหารสหกรณ์	• สัมภาษณ์ • สังเกตการณ์ระบบการดำเนินงาน	• สัดส่วนครัวเรือนที่ประสบความสำเร็จ
2) พัฒนาการที่สำคัญของสหกรณ์ตามแนวพระราชดำริ • การรวมกลุ่ม • การขยายตลาด/การพัฒนาผลิตภัณฑ์ • การเชื่อมโยงแหล่งทุน/เทคโนโลยี	• เกษตรกรรุ่นบุกเบิก/รุ่นกลาง/รุ่นใหม่ • คณะกรรมการ/ผู้บริหารสหกรณ์	• สังเกตการณ์ระบบการดำเนินงาน • สัมภาษณ์	• สถิติ/แนวโน้มรายได้ กำไร หนี้สินภาพรวมและของกลุ่มผู้เลี้ยงโคนม • สถิติ/แนวโน้มจำนวนสมาชิก • สถิติ/แนวโน้มการกู้ยืมของสมาชิก
3) วิธีการ/รูปแบบการรวมกลุ่มสหกรณ์ให้เข้มแข็งตามแนวพระราชดำริ • การเพิ่มรายได้ของสหกรณ์/เกษตรกร • การส่งเสริมอาชีพโคนมแก่สมาชิก (ความรู้ กองทุน) • การดูแลความเป็นอยู่สมาชิก (กองทุน เงินกู้)	• เกษตรกรรุ่นบุกเบิก/รุ่นกลาง/รุ่นใหม่ • คณะกรรมการ/ผู้บริหารสหกรณ์	• สัมภาษณ์	
4) ปัญหาอุปสรรค และปัจจัยสู่ความสำเร็จในการขยายผลการดำเนินธุรกิจสหกรณ์	• เกษตรกรรุ่นบุกเบิก/รุ่นกลาง/รุ่นใหม่ • คณะกรรมการ/ผู้บริหารสหกรณ์	• สัมภาษณ์	
5) แนวทางการขยายผลตามทฤษฎีใหม่ขั้น 3	• เกษตรกรรุ่นบุกเบิก/รุ่นกลาง/รุ่นใหม่ • คณะกรรมการ/ผู้บริหารสหกรณ์	• สัมภาษณ์	

รูปที่ 2.7 ตัวอย่างประเด็นการลงพื้นที่สหกรณ์โคนมหนองโพฯ

2.2.3 Theoretical Coding

Theoretical Coding คือขั้นตอนของการนำข้อมูลทั้งหมดจาก Open Coding และ Axial Coding มาสังเคราะห์เพื่อแสดงความเชื่อมโยงในเชิงทฤษฎีของทุกปัจจัย ซึ่งในงานวิจัยครั้งนี้จะนำหลักการของ System Dynamic Model มาปรับใช้ในการพัฒนาโมเดล/ทฤษฎี

2.3 ศึกษาและประยุกต์ใช้ System Dynamics Model เพื่อเข้าใจรูปแบบปฏิสัมพันธ์ของปัจจัย

2.3.1 หลักการและรูปแบบของ System Dynamics Model

System Dynamics Model เป็นเครื่องมือในการกำหนดกรอบความสัมพันธ์ของปัจจัย ช่วยให้เข้าใจปฏิสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ ในสถานการณ์ที่ซับซ้อน ทั้งนี้ System Dynamics Model ได้ถูกพัฒนาและปรับใช้ในภาคเอกชน และต่อมาได้ขยายผลการใช้งานมาในการบริหารงานภาครัฐ โดยเป็นเครื่องมือสำคัญในการวิเคราะห์และกำหนดนโยบายภาครัฐ

System Dynamics Model มีหลายรูปแบบ อย่างไรก็ตาม จากการวิเคราะห์พบว่ามี 5 รูปแบบสำคัญที่เหมาะสมในการนำมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์การพัฒนาตามแนวพระราชดำริ ได้แก่ (1) Influencing and Decision Making (2) Growing and Slowing Action (3) Symptomatic Solution and Fundamental Solution (4) Unintended Consequences และ (5) Positive and Negative Consequences ตามลำดับ

(1) Influencing and Decision Making แสดงโมเดลความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการตัดสินใจ (influencing) และการตัดสินใจ (decision making) โดยที่การตัดสินใจในแต่ละครั้งจะเกิดขึ้นนั้น จะเริ่มจากข้อมูลสถานะปัจจุบันที่เป็นอยู่ เมื่อพิจารณาเทียบเคียงกับหลักเกณฑ์หรือมาตรฐานอ้างอิงที่ควรจะเป็นแล้ว จะทำให้ทราบช่องว่าง (gap) ที่เกิดขึ้น อันจะนำไปสู่ทางเลือกในการตัดสินใจรูปแบบต่างๆ และเมื่อมีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวไปแล้วก็จะส่งผลกระทบต่อสถานะการณ์ปัจจุบัน ซึ่งจะเป็นปัจจัยในการตัดสินใจในรอบหน้าต่อไป

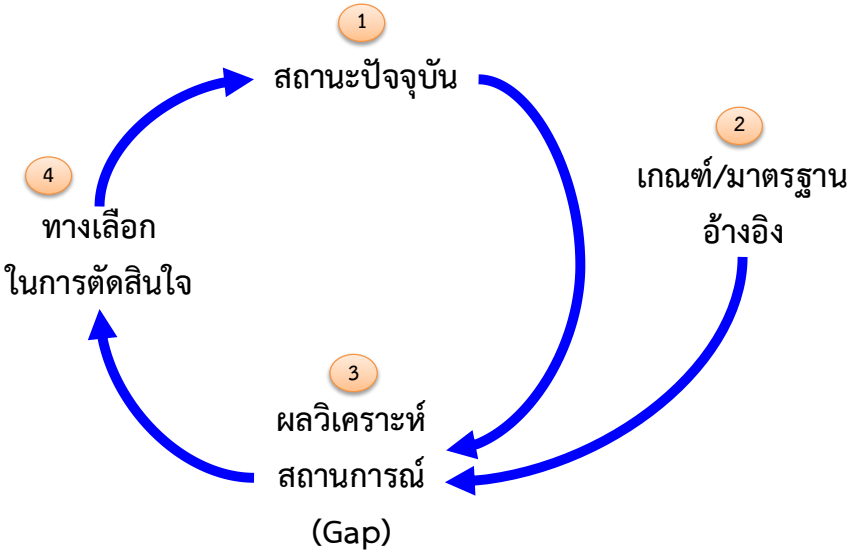

รูปที่ 2.8 Influencing and Decision Making

(2) Growing and Slowing Action แสดงโมเดลคู่ขนานในการพัฒนา กล่าวคือ เมื่อมีการกำหนดเงื่อนไขที่สร้างการเติบโต จะส่งผลให้มีกิจกรรมพัฒนาที่นำไปสู่การเติบโต อย่างไรก็ตาม ในระหว่างที่วงจรการเติบโตกำลังดำเนินไปนั้น อาจมีเงื่อนไขที่เป็นข้อจำกัดหรืออุปสรรคเกิดขึ้น ส่งผลให้เกิดวงจรการปฏิบัติที่ชะลอการเติบโตขึ้น ทำให้การเติบโตที่คาดว่าจะมีนั้นเกิดขึ้นได้ช้าลง

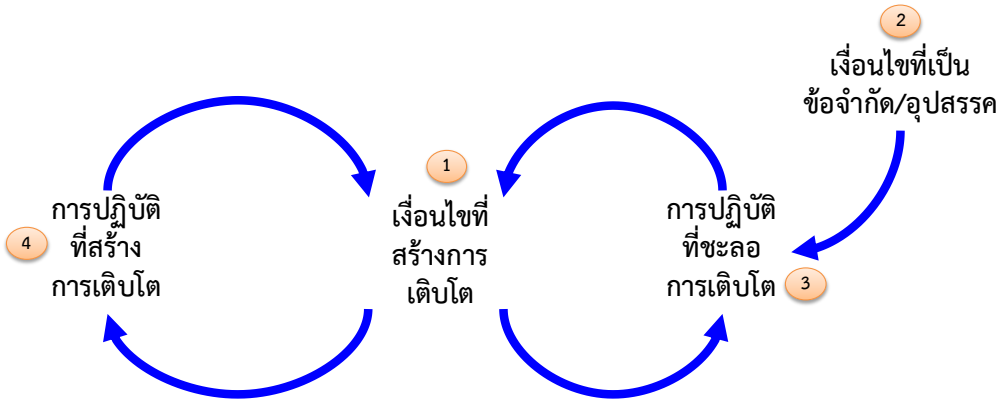

รูปที่ 2.9 Growing and Slowing Action

(3) Symptomatic Solution and Fundamental Solution แสดงโมเดลการแก้ปัญหาใน 2 ลักษณะ กล่าวคือ เมื่อพบอาการหรือสภาพปัญหา ผู้รับผิดชอบเลือกที่จะแก้ไขที่อาการ/ปัญหาเฉพาะหน้า แต่ไม่ได้มีการแก้ไขที่สาเหตุ/แก้ไขที่โครงสร้าง เนื่องจากแก้ไขได้ง่ายกว่า อย่างไรก็ตาม การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้ามักจะไม่เกิดผล จะทำให้ปัญหายังคงอยู่ นอกจากนี้ ยังอาจมีผลข้างเคียง/ผลกระทบเชิงลบ ทำให้การแก้ไขเชิงโครงสร้างทำได้ยากยิ่งขึ้น

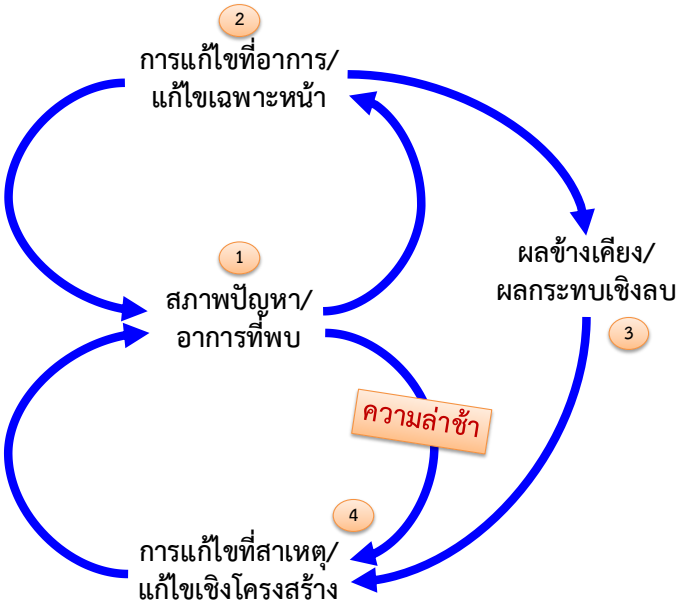

รูปที่ 2.10 Unintended Consequences

(4) Unintended Consequences แสดงโมเดลการแก้ไขปัญหาที่น่าสนใจอีกรูปแบบ กล่าวคือ เมื่อพบปัญหาผู้เกี่ยวข้องก็จะตัดสินใจแก้ไขปัญหาดังกล่าว ซึ่งในขณะตัดสินใจก็ได้มีการพิจารณาปัจจัยแวดล้อมต่างๆ เรียบร้อยแล้ว อย่างไรก็ตาม การแก้ไขดังกล่าวอาจจะก่อให้เกิดผลกระทบที่ไม่ได้ตั้งใจให้เกิด ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะปัจจัยที่ประกอบในการพิจารณามีไม่ครบถ้วน หรือ บริบทมีการเปลี่ยนแปลงไปจากตอนที่มีการตัดสินใจแก้ไขปัญหา

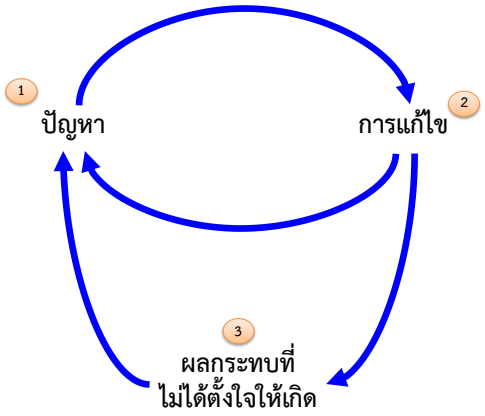

รูปที่ 2.11 Unintended Consequences

(5) Positive and Negative Consequences แสดงโมเดลการแก้ไขปัญหา ที่แต่ละปัจจัยส่งผลกระทบไปยังปัจจัยอื่น โดยที่ผลกระทบนั้นอาจเป็นผลกระทบเชิงลบหรือผลกระทบเชิงบวก ดังนั้น ในการแก้ไขปัญหา ผู้รับผิดชอบควรพิจารณาให้ดีว่าสิ่งที่ตัดสินใจไปนั้นเกิดผลในทิศทางใด

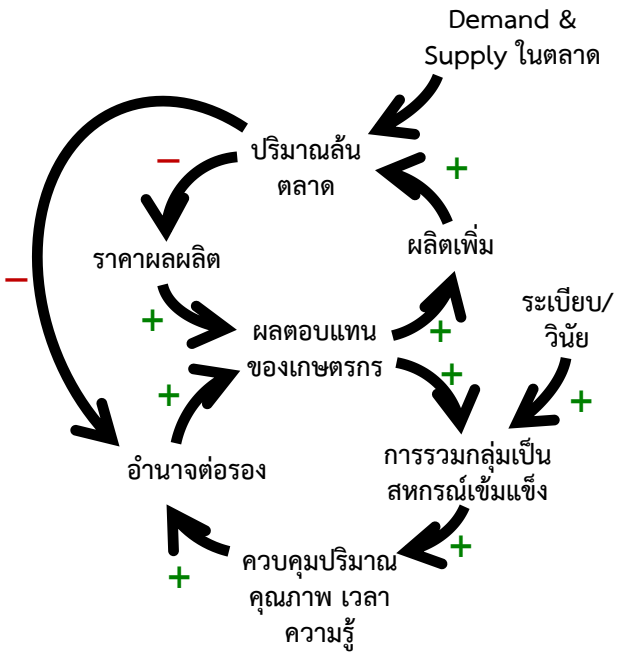

รูปที่ 2.12 Positive and Negative Consequences

2.3.2 การใช้ประโยชน์จาก System Dynamics Model

หลักสำคัญของการใช้ประโยชน์จาก System Dynamic Model คือ (1) การระบุปัจจัยที่เป็นเหตุและปัจจัยที่เป็นผล (2) การระบุทิศทางของความสัมพันธ์ว่าผลเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเดียวกับเหตุ หรือเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางตรงกันข้ามกับเหตุ

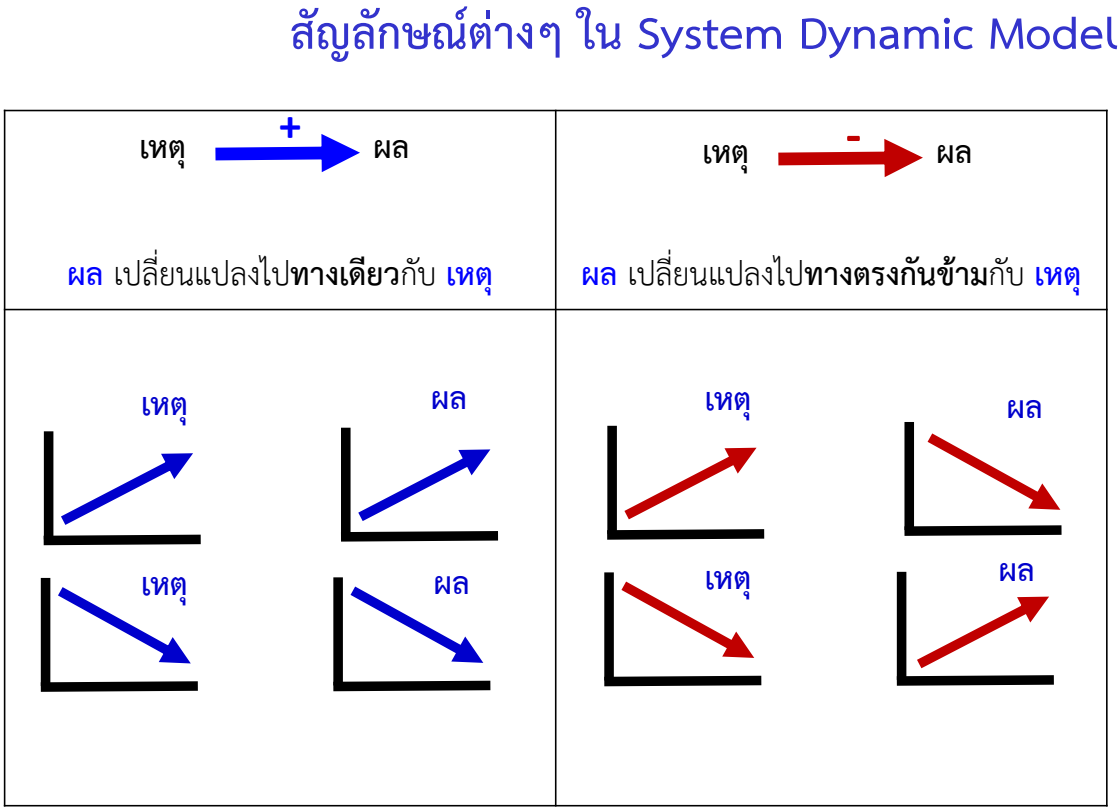

รูปที่ 2.13 สัญลักษณ์ต่างๆ ใน System Dynamic Model

ทั้งนี้ ได้แสดงตัวอย่างการนำ System Dynamic Model มาพัฒนาโมเดลทฤษฎีใหม่ขั้นต้น ดังแสดงในรูปที่ 2.14-รูปที่ 2.18

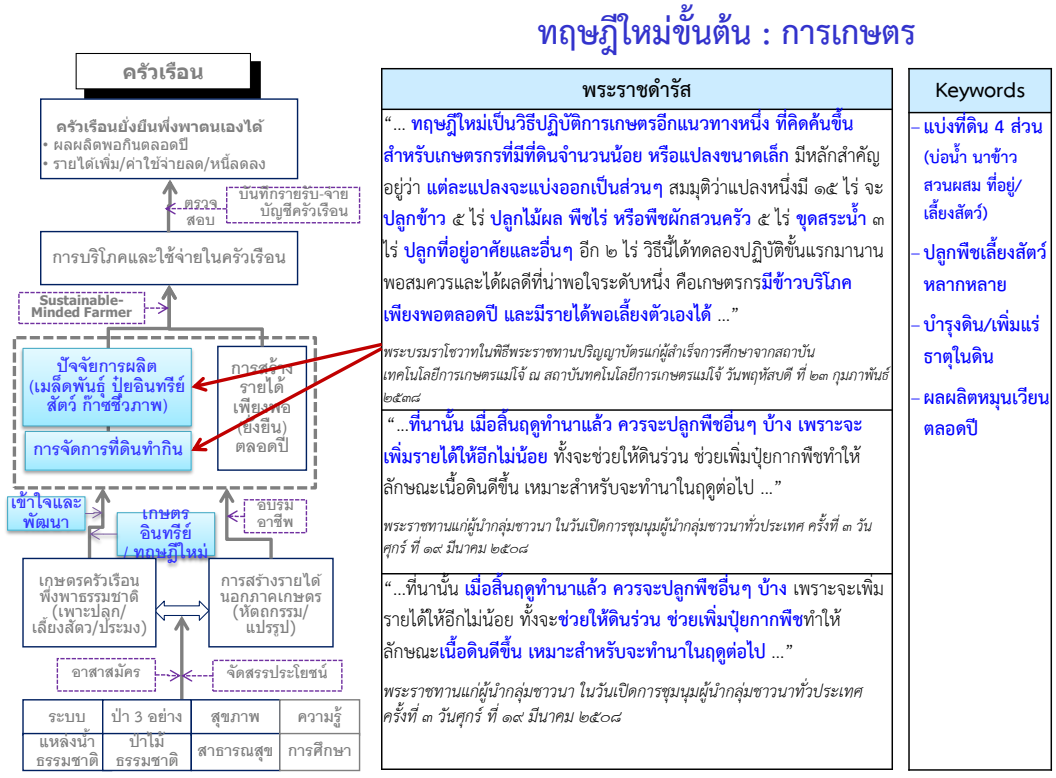

รูปที่ 2.14 ตัวอย่างการพัฒนาโมเดลทฤษฎีใหม่ขั้นต้น

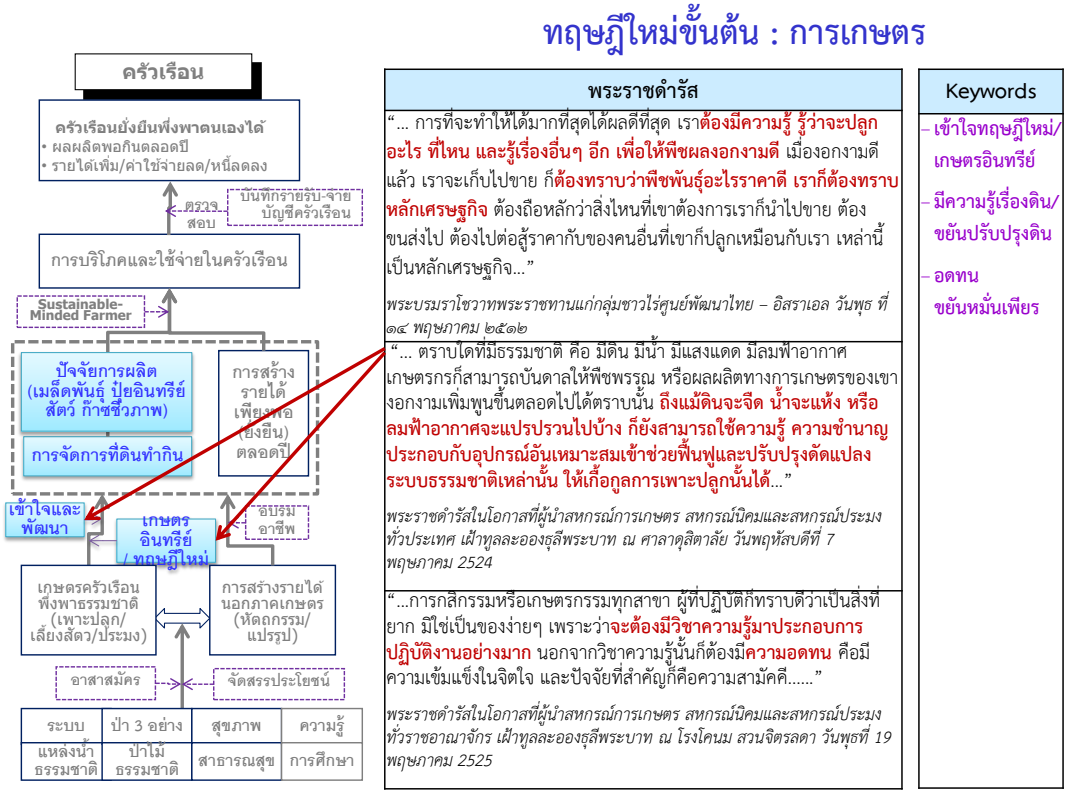

รูปที่ 2.15 ตัวอย่างการพัฒนาโมเดลทฤษฎีใหม่ขั้นต้น (ต่อ)

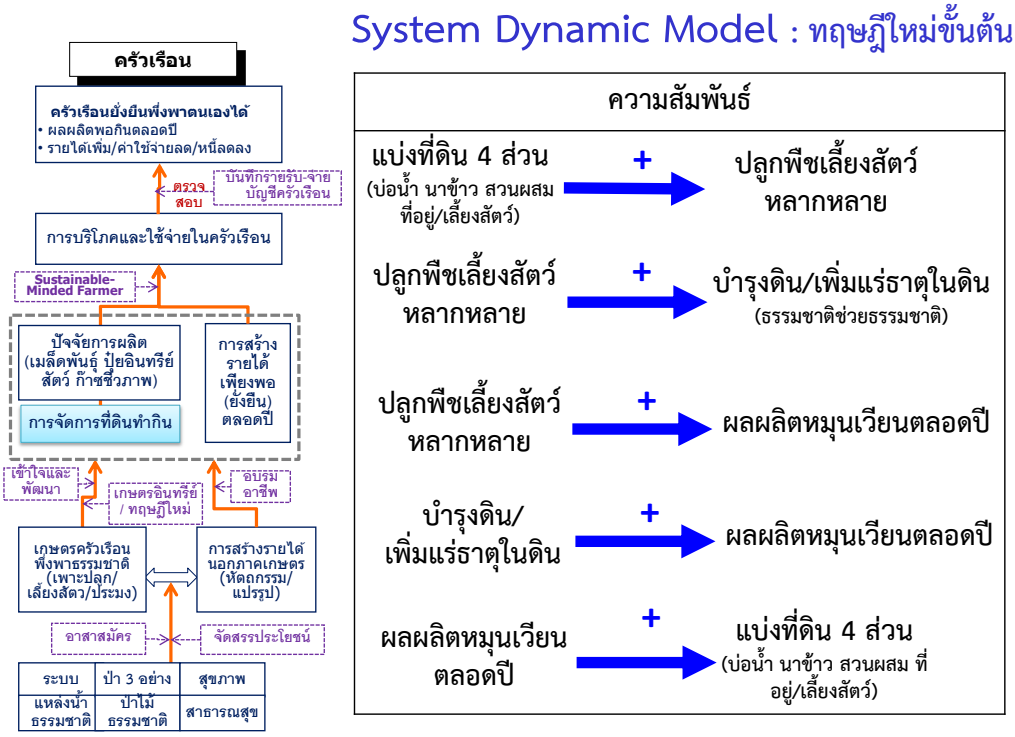

รูปที่ 2.16 ตัวอย่างการพัฒนาโมเดลทฤษฎีใหม่ขั้นต้น (ต่อ)

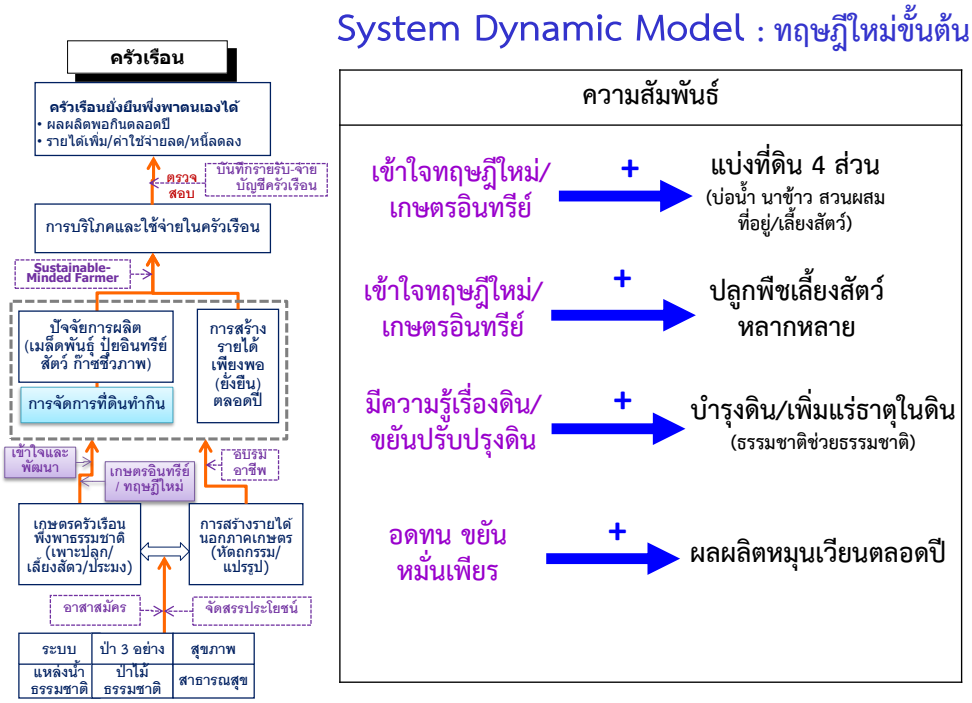

รูปที่ 2.17 ตัวอย่างการพัฒนาโมเดลทฤษฎีใหม่ขั้นต้น (ต่อ)

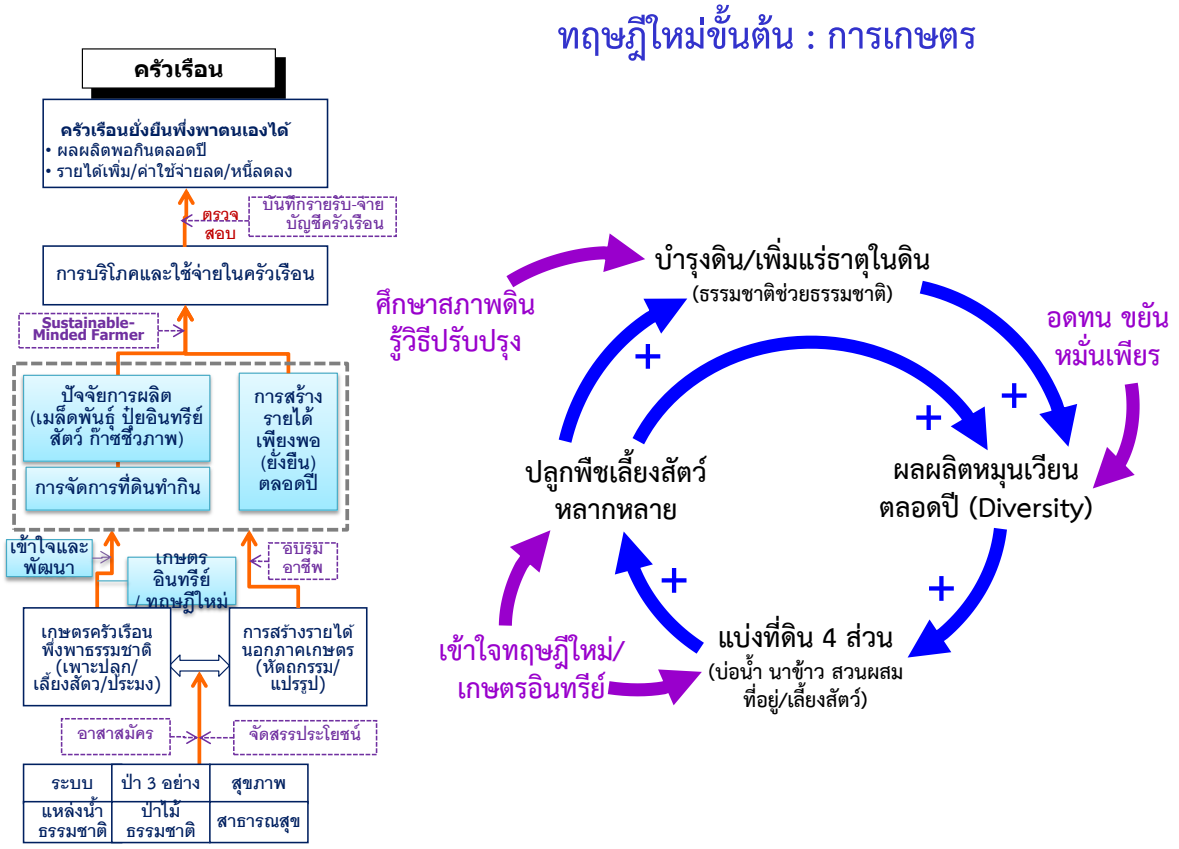

รูปที่ 2.18 ตัวอย่างการพัฒนาโมเดลทฤษฎีใหม่ขั้นต้น (ต่อ)

****

3 พระราชดำรัส/พระราชดำริด้านการพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตามกรอบ Practical Framework

หลังจากทบทวนหลักการสำคัญ ได้แก่ Grounded Theory, System Dynamic Model ตลอดจนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ เพื่อใช้เป็นหลักในการวิเคราะห์และอธิบายปฏิสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ ตาม Practical Framework แล้ว คณะที่ปรึกษาฯ ได้ศึกษาและทบทวนพระราชดำรัส/พระราชดำริด้านการพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่พระราชทานไว้ในเรื่องต่างๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 กรอบการศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสด้านการพัฒนา

การศึกษาและทบทวนพระราชดำรัส/พระราชดำริด้านการพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่พระราชทานไว้ในเรื่องต่างๆ มีกรอบการดำเนินงานตามลำดับดังนี้

1. การถอดปัจจัยการพัฒนาตามกรอบ Practical Framework

   เพื่อหาปัจจัย ความหมาย และความสำคัญของแต่ละปัจจัย ที่ส่งผลถึงความสำเร็จในการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ

2. ศึกษาและสกัดองค์ประกอบการพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

   เพื่อระบุโครงสร้างและองค์ประกอบที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานเพื่อการพัฒนาพื้นที่ของประเทศ

3. การศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสที่พระองค์ท่านพระราชทานไว้ในแต่ละเรื่อง

   เพื่อทำความเข้าใจถึงที่มา ต้นกำเนิดและเนื้อความด้านการพัฒนาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทานให้กับปวงชนชาวไทยในวาระโอกาสต่างๆ

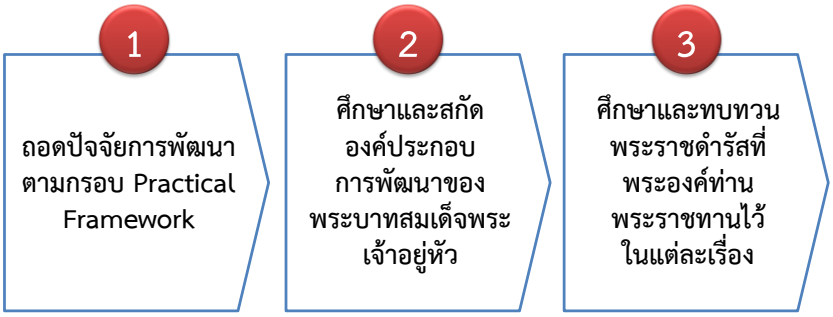

รูปที่ 3.1 กรอบการศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสด้านการพัฒนา

ผลการศึกษาของ “โครงการศึกษาแนวทางขับเคลื่อนการบริหารจัดการองค์ความรู้จากโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (ระยะที่ 1 การศึกษาเชิงลึก ถึงการบริหารจัดการองค์ความรู้ อันเนื่องมาจากโครงการตามแนวพระราชดำริ)” ทำให้ได้กรอบ Practical Framework ของการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ประกอบไปด้วยการพัฒนาอย่างเป็นลำดับขั้นใน 3 ระดับ ได้แก่ (1) ระดับครัวเรือน (2) ระดับชุมชน และ (3) ระดับพื้นที่/ภูมิภาค ดังแสดงในรูปที่ 3.2 ซึ่งกรอบ Practical Framework นี้จะประกอบไปด้วยปัจจัยสำคัญที่เชื่อมโยงกันและนำไปสู่การพัฒนาแต่ละระดับอย่างเป็นลำดับขั้น โดยจะเป็นกรอบในการศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสในแต่ละปัจจัยนี้ต่อไป

ศึกษาแนวพระราชดำริเชิงปฏิบัติ ตามกรอบ Practical Framework

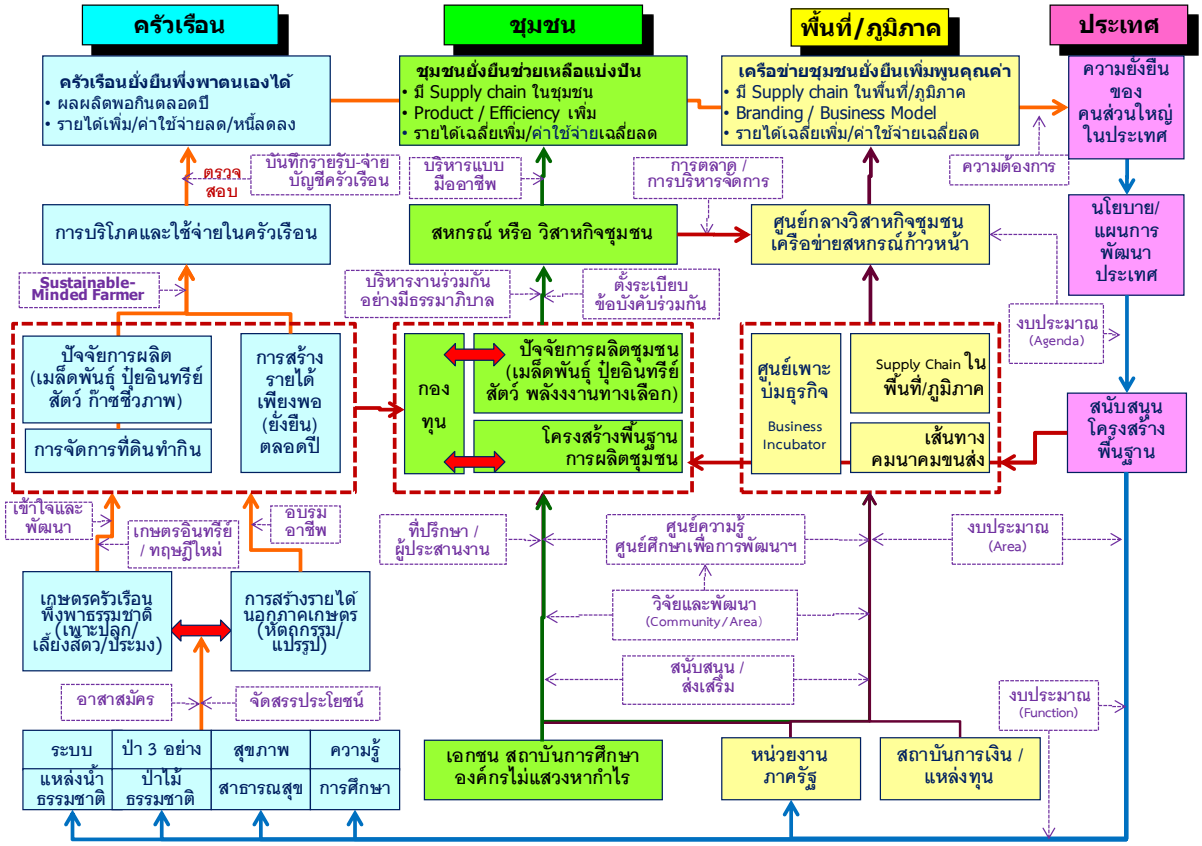

รูปที่ 3.2 Practical Framework ของการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ส่วนสำคัญลำดับต่อไป การศึกษาและสกัดองค์ประกอบการพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อใช้เป็นกรอบในการศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสด้านการพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งองค์ประกอบการพัฒนา มีอยู่ด้วยกัน 5 องค์ประกอบหลัก คือ (1) ทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งดิน น้ำและป่า (2) เกษตรพึ่งพาธรรมชาติ ในด้านการเพาะปลูก ปศุสัตว์และประมง (3) รายได้นอกภาคเกษตร จากหัตถกรรมและการแปรรูป (4) สหกรณ์/วิสาหกิจชุมชน ในเรื่องการสร้างรายได้ การส่งเสริมเกษตรสมาชิก และการดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิก และ (5) การเชื่อมโยงสู่ภายนอก ผ่านเครือข่ายทุนรูปแบบต่างๆ รายละเอียดดังรูปที่ 3.3

รูปที่ 3.3 องค์ประกอบการพัฒนาของการพัฒนาตามแนวทางของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

และลำดับท้ายสุด คือ การศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสที่พระองค์ท่านพระราชทานไว้ในแต่ละเรื่องตามกรอบ Practical Framework และองค์ประกอบการพัฒนา เพื่อทำความเข้าใจถึงที่มา ต้นกำเนิดและเนื้อความด้านการพัฒนาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทานให้กับปวงชนชาวไทยในวาระโอกาสต่างๆ[1] โดยรูปที่ 3.4 แสดงตัวอย่างการศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสเรื่องน้ำ ที่เห็นความเชื่อมโยงกันตั้งแต่ (1) ปัจจัยเรื่องน้ำที่เป็นปัจจัยพื้นฐานของการพัฒนาใน Practical Framework (2) การบำรุงรักษาน้ำ ตามองค์ประกอบการพัฒนา และนำไปสู่ (3) พระราชดำรัสเรื่องน้ำที่พระราชทานไว้

[1] ที่มา (1) สำนักราชเลขาธิการ http://www.ohm.go.th
(2) สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ http://km.rdpb.go.th
(3) มูลนิธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ www.pidthong.org/
(4) พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2493-2548) โดย กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ

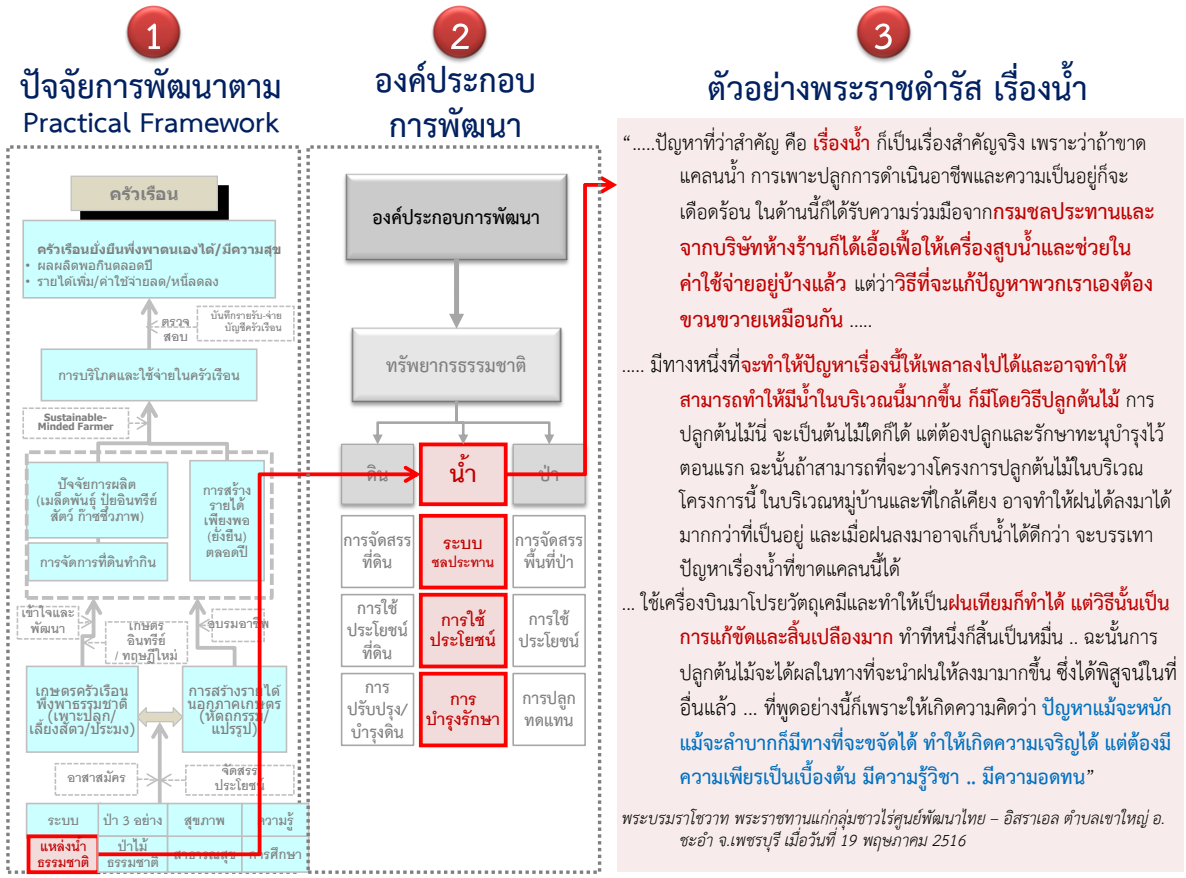

รูปที่ 3.4 ตัวอย่างการศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสเรื่องน้ำ

การศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสด้านการพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดำเนินการตามปัจจัยการพัฒนาใน Practical Framework อย่างเป็นลำดับขั้นใน 3 ระดับ คือ (1) ระดับครัวเรือน (2) ระดับชุมชน และ (3) ระดับพื้นที่/ภูมิภาค โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.2 ระดับครัวเรือน

ในการพัฒนาระดับครัวเรือนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้นั้น ปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคนในพื้นที่ประกอบด้วย (1) การมีทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ที่เหมาะสม (2) การทำการเกษตรที่พึ่งพาธรรมชาติ (3) รายได้อื่นๆ นอกภาคเกษตรที่เพียงพอ โดยมีพระราชดำรัสที่พระราชทานไว้ในแต่ละเรื่องดังนี้

3.2.1 ทรัพยากรธรรมชาติ

3.2.1.1 ดิน

พระราชดำรัสเรื่องดิน สามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย (1) การจัดสรรที่ดิน (2) การใช้ประโยชน์ที่ดิน และ (3) การปรับปรุง/บำรุงดิน โดยมีตัวอย่างความเชื่อมโยงในการศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสเรื่องดิน ตามกรอบ Practical Framework และองค์ประกอบการพัฒนาดังรูปที่ 3.5 และรายละเอียดพระราชดำรัสในแต่ละกลุ่มดังตารางที่ 3.1

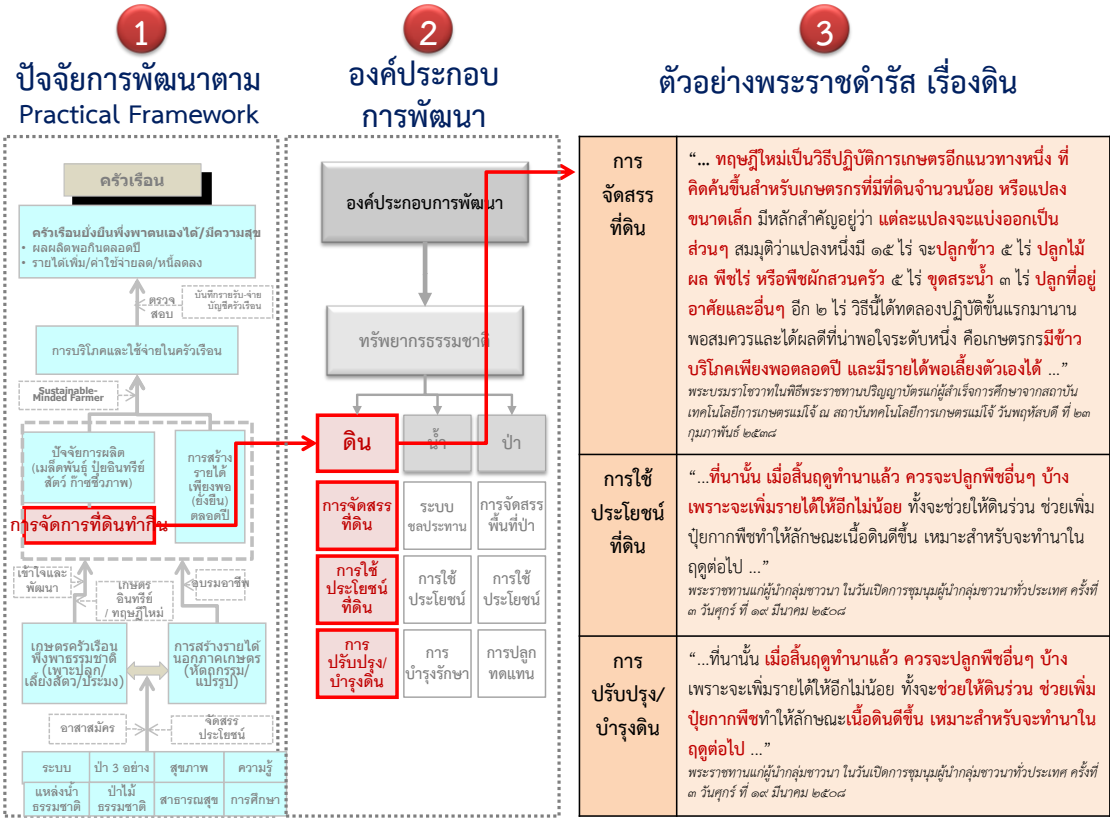

รูปที่ 3.5 ตัวอย่างการศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสเรื่องดิน

ตารางที่ 3.1 พระราชดำรัสเรื่องดิน

เรื่อง	พระราชดำรัส	ที่มา	ประเด็นสำคัญ
การจัดสรรที่ดิน	"... **ทำสระแล้วทำที่ที่จะเป็นที่นา และปลูกต้นไม้เช่นต้นมะม่วง ปลูกผักเช่น ผักคะน้า เลี้ยงสัตว์เช่นไก่ ทั้งได้ทำที่สำหรับพักของผู้เป็นเจ้าของ** เมื่อเดือนที่แล้วได้รับรายงานพร้อมด้วยรูปถ่าย ในสระนั้นมีน้ำในนาที่ได้ทำมีข้าวและมีเม็ดข้าวด้วย ผักก็ขึ้น ต้นไม้ก็ขึ้น. หมายความว่า แม้จะไม่มีต้นน้ำ ไม่มีอ่างเก็บน้ำ หรือเขื่อนหรือฝาย สระน้ำของที่นั้นก็สามารถที่จะเก็บน้ำไว้ เพื่อที่จะใช้และเลี้ยงข้าวให้มีเม็ด ..."	พระราชดำรัสพระราชทานแก่นักศึกษาหาวิทยาลัยขอนแก่น ณ มหาวิทยาลัยขอนแก่น วันพฤหัสบดี ที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๓๖	– การบริหารจัดการที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด – แบ่งที่ดิน 4 ส่วน – สระน้ำ – นาข้าว – สวนผสม – ที่อยู่/เลี้ยงสัตว์ – มีข้าวบริโภคตลอดปี – มีรายได้พอเลี้ยงตัวได้
	"... โดยวิธีขุดบ่อน้ำ เพื่อใช้น้ำนั้นมาทำ**การเพาะปลูกตาม "ทฤษฎีใหม่"** ซึ่ง "ทฤษฎีใหม่" นี้ยังไม่เกิดขึ้น พอดีขุดบ่อน้ำนั้น เราก็เรียกว่า "มือดี" ขุดน้ำมีน้ำ ข้างๆ ที่อื่นนั้น ไม่มีน้ำ แต่ตรงนั้นมีน้ำ ลงท้ายก็สามารถปลูกข้าว แล้วก็ปลูกผัก ปลูกไม้ยืนต้นไม้ผล ต่อมาก็ได้ซื้อที่อีก ๓๐ ไร่ ก็กลายเป็นศูนย์พัฒนา **หลักมีว่า แบ่งที่ดินเป็นสามส่วน ส่วนหนึ่งเป็นที่สำหรับปลูกข้าว อีกส่วนหนึ่ง สำหรับปลูกพืชไร่พืชสวน และก็มีที่สำหรับขุดสระน้ำ** ดำเนินการไปแล้ว ทำอย่างธรรมดาอย่างชาวบ้าน ในที่สุดได้ข้าวและได้ผักขายข้าวกับผักนี่มีกำไร ๒ หมื่นบาท ๒ หมื่นบาทต่อปี หมายความว่าโครงการนี้ใช้งานได้ เมื่อใช้งานได้ก็ขยายโครงการ "ทฤษฎีใหม่" นี้ โดยให้ทำที่อื่น ..."	พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้า ฯ ถวายชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต วันอาทิตย์ ที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๗	

เรื่อง	พระราชดำรัส	ที่มา	ประเด็นสำคัญ
	"... **ทฤษฎีใหม่เป็นวิธีปฏิบัติการเกษตรอีกแนวทางหนึ่ง ที่คิดค้นขึ้นสำหรับเกษตรกรที่มีที่ดินจำนวนน้อย หรือแปลงขนาดเล็ก** มีหลักสำคัญอยู่ว่า **แต่ละแปลงจะแบ่งออกเป็นส่วนๆ** สมมุติว่าแปลงหนึ่งมี ๑๕ ไร่ จะ**ปลูกข้าว** ๕ ไร่ **ปลูกไม้ผล พืชไร่ หรือพืชผักสวนครัว** ๕ ไร่ **ขุดสระน้ำ** ๓ ไร่ **ปลูกที่อยู่อาศัยและอื่นๆ** อีก ๒ ไร่ วิธีนี้ได้ทดลองปฏิบัติขั้นแรกมานานพอสมควรและได้ผลดีที่น่าพอใจระดับหนึ่ง คือ เกษตรกร**มีข้าวบริโภคเพียงพอตลอดปี และมีรายได้พอเลี้ยงตัวเองได้** ต่อไปหากจะให้ได้ผลที่ยิ่งสมบูรณ์ขึ้น ในขั้นที่สอง ก็จะต้องรวมกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ ด้วยความร่วมมือของหน่วยราชการ มูลนิธิ และเอกชน เพื่อช่วยเหลือในด้านการผลิต การตลาด การเป็นอยู่ต่างๆ และในขั้นที่สาม จะต้องร่วมมือกับสถาบันการเงินและการพลังงาน เพื่อช่วยเหลือด้านการจัดตั้งและบริหารโรงสี ร้านสหกรณ์ รวมทั้งสนับสนุนการลงทุน..."	พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากสถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้ ณ สถาบันทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้ วันพฤหัสบดี ที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๘	
การใช้ประโยชน์ที่ดิน	"...**ที่นานั้น เมื่อสิ้นฤดูทำนาแล้ว ควรจะปลูกพืชอื่นๆ บ้าง เพราะจะเพิ่มรายได้ให้อีกไม่น้อย** ทั้งจะช่วยให้ดินร่วน ช่วยเพิ่มปุ๋ยกากพืชทำให้ลักษณะเนื้อดินดีขึ้น เหมาะสำหรับจะทำนาในฤดูต่อไป ..."	พระราชทานแก่ผู้นำกลุ่มชาวนา ในวันเปิดการชุมนุมผู้นำกลุ่มชาวนาทั่วประเทศ ครั้งที่ ๓ วันศุกร์ที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๐๘	-ปลูกพืชหลากหลาย
การปรับปรุงดิน	"...ดินที่ไหนที่ไม่ดีนั้น ไม่ค่อยเป็นห่วง เพราะ**ดินนั้นพัฒนาขึ้นมาได้โดยไม่ยากนัก** ดินจะเค็ม จะเปรี้ยว จะจืด อะไรก็ตาม **สามารถที่จะทำให้ดีขึ้นได้ภายในไม่กี่ปี โดยใช้เทคนิคแบบโบราณๆ** ไม่ใช่สมัยใหม่ แบบโบราณๆ คือใช้ปุ๋ยหมักหรือใช้ตะกอนที่ลงมาตามลำห้วย โดยที่ได้ทำเป็นอ่างเก็บน้ำมาพัฒนาดินและรักษาดินไม่ให้ไหลลงไป ไม่เกิดการสึกหรอ erosion ไป อันนี้เป็นวิธีที่ง่าย โดยมากทางด้านพัฒนาที่ดินก็ออกจะเห็นคุณภาพของดินปัจจุบันเป็นสิ่งที่ขึ้นสมอง เพราะว่าดินที่ไหนไม่ดีก็บอกไม่ดี ใช้ไม่ได้ **ความจริงการพัฒนาที่ดินนั้น คำนี้หมายความว่าทำให้ดินดีขึ้น** ไม่ใช่ดูว่าดินเดี๋ยวนี้เป็นอะไร แต่ว่าพัฒนาให้ดีขึ้น **ซึ่งทำได้แน่นอน บางประเทศเป็นหินแท้ๆ เขายังพัฒนาขึ้นมาให้เป็นสวนได้** ฉะนั้น นี่ก็เป็นเทคนิคที่สมควรจะใช้เพื่อที่จะให้ทั้งบริเวณเป็นบริเวณปฏิบัติการของเราเจริญขึ้นมา"	พระราชดำรัส พระราชทานแก่ผู้เข้าร่วมสัมมนา เรื่องการประยุกต์เทคโนโลยีการถ่ายทำภาพถ่ายทางอากาศและดาวเทียม ในการวางแผนการใช้ที่ดินลุ่มน้ำทางเหนือของประเทศไทย ณ โรงแรมรินคำ จังหวัดเชียงใหม่ วันจันทร์ที่ 7 มกราคม 2523	-การปรับปรุงคุณภาพของดินให้ดีขึ้น
	"...ฝ่ายกรมต่างๆ ก็บอกว่าที่แถวนี้ดินไม่ดี ใช้ไม่ได้ ไม่ควรจะทำโครงการไม่คุ้ม แต่ว่าก็ได้พูดว่าดินไม่ดีนั่นเองมีเยอะแยะในประเทศไทย **ถ้าหากบอกว่าที่นี่ดินไม่ดี ไม่ช่วยไม่ทำ ลงท้ายประเทศไทยทั้งประเทศจะกลายเป็นทะเลทรายหมด** ..."	พระราชดำรัสในโอกาสที่ประธานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ นำผู้เข้าร่วมสัมมนาและบุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเฝ้าฯ เพื่อรับพระราชทานพระบรมราโชบายเกี่ยวกับการดำเนินงานในช่วงต่อไป ณ ศาลาดุสิดาลัย วันศุกร์ที่ 26 สิงหาคม 2531	-การฟื้นฟูดินให้ใช้การได้

เรื่อง	พระราชดำรัส	ที่มา	ประเด็นสำคัญ
	"...**จังหวัดนครนายกเดี๋ยวนี้ที่ดินใช้การไม่ได้เป็นแสนไร่ เพราะว่าที่ดินมันเปรี้ยว**แก้ไม่ได้ วิธีแก้ก็เอาปูนขาวมาโรยมันเป็นก็แก้ได้ชั่วคราว แต่สิ้นเปลืองมาก **วิธีแก้อย่างถาวรก็จะต้องทำการเพาะปลูกต่อเนื่องตลอดปี** ไม่ยอมให้ดินแห้งระแหง..."	พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะเอกอัครราชทูตและกงสุลใหญ่ไทย ประจำภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันพุธที่ 26 กรกฎาคม 2532	-การปรับปรุงคุณภาพของดินให้ดีขึ้น
การบำรุงดิน	"...ที่นานั้น **เมื่อสิ้นฤดูทำนาแล้ว ควรจะปลูกพืชอื่นๆ บ้าง** เพราะจะเพิ่มรายได้ให้อีกไม่น้อย ทั้งจะ**ช่วยให้ดินร่วน ช่วยเพิ่มปุ๋ยกากพืช**ทำให้ลักษณะ**เนื้อดินดีขึ้น เหมาะสำหรับจะทำนาในฤดูต่อไป** ..."	พระราชทานแก่ผู้นำกลุ่มชาวนา ในวันเปิดการชุมนุมผู้นำกลุ่มชาวนาทั่วประเทศ ครั้งที่ ๓ วันศุกร์ ที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๐๘	-ปลูกพืชหลังนาช่วยบำรุงดิน
	"... กิจการอย่างหนึ่งที่ต่อเนื่องจากการเลี้ยงสัตว์ คือทำปุ๋ย พร้อมกับทำแก๊ส เป็นการทดลองให้ดูว่ามูลสัตว์นี้นำมาใช้เป็นประโยชน์ได้ ทราบโดยทั่วกันแล้วว่า**มูลสัตว์นี้นำมาใช้เป็นปุ๋ยคอกได้ คือมาใส่พืชทำให้พืชเติบโตดี แต่บางทีก็เกิดผลร้ายได้ จึงมีวิธีอื่น เช่นทำปุ๋ย มาผสมกับใบไม้กับสิ่งอื่น และหมักเอาไว้ เพื่อที่จะให้ปุ๋ยนั้นมีคุณภาพดีขึ้น** ไม่ให้มันร้อนเกินไป วิธีที่สาม ก็คือมาใส่ในถังทำไบโอแก๊ส คือเป็นแก๊สอินทรีย์ เป็นแก๊สที่ออกมาแล้วมาใช้การสำหรับการหุงต้มได้ ก็เป็นการประหยัดเชื้อเพลิง ต่อจากนั้นก็เอาสิ่งที่เหลือจากนั้นเป็นปุ๋ย ก็เป็นปุ๋ยที่มีคุณภาพดีและเท่ากับเป็นปุ๋ยหมักที่ไม่เป็นอันตรายต่อพืช และไม่เป็นอันตรายในด้านมีเชื้อโรค..."	พระราชดำรัสพระราชทานแก่สมาชิกสหกรณ์โคนมราชบุรี สมาชิกกลุ่มเกษตรกรราชบุรี และสมาชิกกลุ่มปศุสัตว์ราชบุรี ณ บริเวณโครงการส่วนพระองค์ สวนจิตรลดา วันพฤหัสบดี ที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๒๑	-บำรุงดิน/แร่ธาตุ สิ่งมีชีวิตในดิน (ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ)
	"... หญ้าที่มีคุณอย่าง**หญ้าแฝก**ซึ่ง**เป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่การอนุรักษ์ดิน**และน้ำ เพราะมีรากที่หยั่งลึกแผ่กระจายลงไปตรงๆ ทำให้**อุ้มน้ำ**และ**ยึดเหนี่ยวดินได้มั่นคง** และมีลำต้นชิดติดกันแน่นหนา ทำให้**ดักตะกอนดินและรักษาหน้าดินได้ดี** ..."	พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ อาคารจักรพันธ์เพ็ญศิริ วันพฤหัสบดี ที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๔๐	-อนุรักษ์ดิน
	"... การปลูกหญ้าแฝก จะต้องปลูกให้ชิดติดกันเป็นแผง และวางแนวให้เหมาะสมกับลักษณะของภูมิประเทศ เป็นต้นว่า บนพื้นที่สูง จะต้องปลูกตามแนวขวางของความลาดชันและร่องน้ำ บนพื้นที่ราบ จะต้องปลูกรอบแปลงหรือปลูกตามร่องสลับกับพืชไร่ ในพื้นที่เก็บกักน้ำจะต้องปลูกเป็นแนวเหนือแหล่งน้ำ หญ้าแฝกที่ปลูกโดยหลักวิธีดังนี้**จะช่วยป้องกันการพังทลายของหน้าดิน รักษาความชุ่มชื้นในดิน เก็บกักตะกอนดินและสารพิษต่างๆ ไม่ให้ไหลลงแหล่งน้ำ ซึ่งจะอำนวยผลเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่การอนุรักษ์ดินและน้ำ ตลอดจนการฟื้นฟูดินและป่าไม้ให้สมบูรณ์ขึ้น**	พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ อาคารจักรพันธ์เพ็ญศิริ วันศุกร์ ที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๔๐	

3.2.1.2 น้ำ

พระราชดำรัสเรื่องน้ำ สามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย (1) ระบบชลประทาน (2) การใช้ประโยชน์ และ (3) การบำรุงรักษา โดยมีตัวอย่างความเชื่อมโยงในการศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสเรื่องน้ำตามกรอบ Practical Framework และองค์ประกอบการพัฒนาดังรูปที่ 3.6 และรายละเอียดพระราชดำรัสในแต่ละกลุ่มดังตารางที่ 3.2

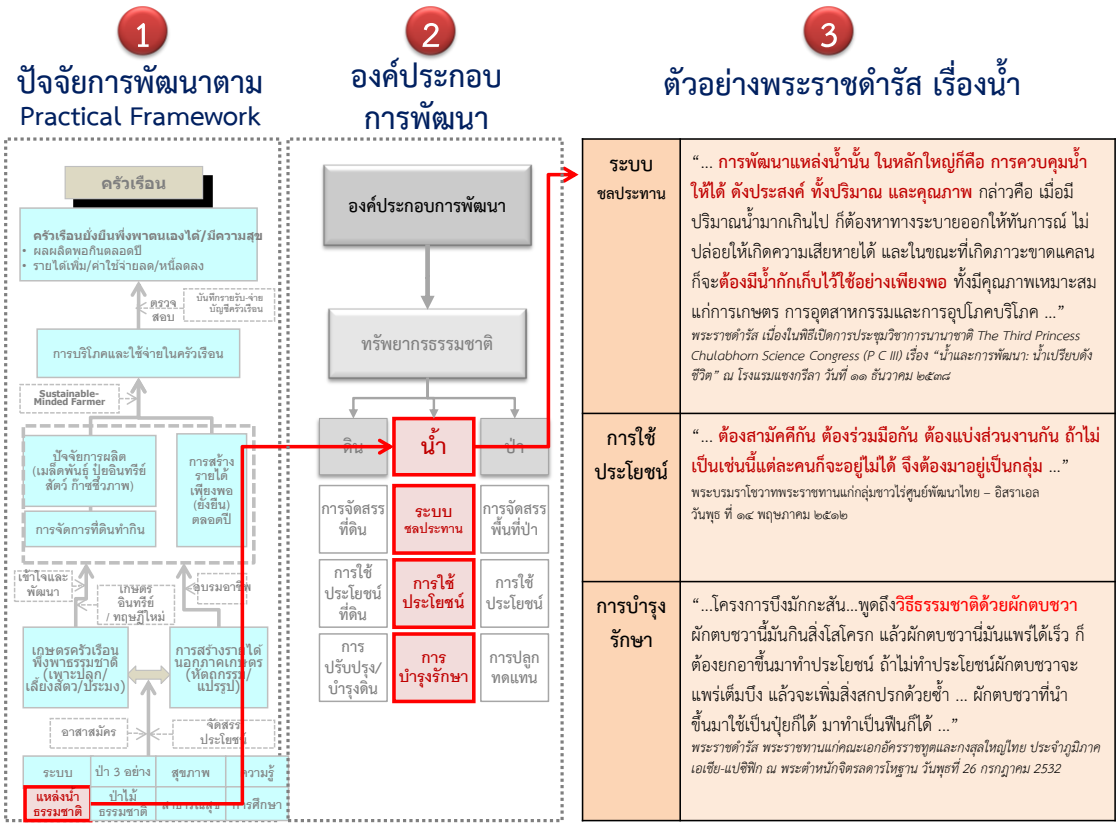

รูปที่ 3.6 ตัวอย่างการศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสเรื่องน้ำ

ตารางที่ 3.2 พระราชดำรัสเรื่องน้ำ

เรื่อง	พระราชดำรัส	ที่มา	ประเด็นสำคัญ
ระบบชลประทาน	"...โดยมาก**งานที่ขึ้นมาเป็นเอกก็คืองานชลประทาน** เพราะว่าถือว่าถ้าหากว่าไม่มีชลประทาน ประเทศก็จะแห้งแล้ง เมื่อแห้งแล้งแล้วเพาะปลูกไม่ได้ พอเพาะปลูกไม่ได้ก็ไม่มีการทำงานด้านเกษตร **ซึ่งเป็นงานที่ได้ผลประโยชน์แก่ราษฎรโดยตรง** การชลประทานนี่ก็นึกถึงเกษตร แต่ว่าความเป็นอยู่ของประชาชนธรรมดา น้ำบริโภคก็ต้องมี แม้แต่ในทางอุตสาหกรรม ซึ่งทุกคนก็คงนึกถึงอยู่ พูดถึงเกษตรพูดถึงการเพาะปลูกเท่านั้นเอง เราจะเป็นประเทศที่มีความมั่นคง ความก้าวหน้า ความเป็นประเทศเรียกว่าเป็นมหาอำนาจขึ้นก็ต้องมีอุตสาหกรรม อุตสาหกรรมนี้ใช้น้ำยิ่งกว่าการเกษตรด้วยซ้ำ เพราะว่าถ้าในด้านการเดินเครื่องในด้านการดำเนินกรรมวิธีของการผลิตต้องใช้น้ำทั้งนั้น ... **ฉะนั้น น้ำมีประโยชน์ทั้งในด้านการเกษตร ทั้งในด้านการอุตสาหกรรมและความเป็นอยู่ทุกอย่างของมนุษย์เรา** ..."	พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะเอกอัครราชทูตและกงสุลใหญ่ไทย ประจำภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันพุธที่ 26 กรกฎาคม 2532	- มีน้ำใช้อย่างเพียงพอ (เกษตร/อุตสาหกรรม/บริโภค)

เรื่อง	พระราชดำรัส	ที่มา	ประเด็นสำคัญ
	"...ในวิธีที่จะปฏิบัติ**เพื่อให้มีทรัพยากรน้ำพอเพียงและเหมาะสม** คำว่าเพียงพอ ก็หมายความว่า **ให้มีพอในการบริโภค** ในการใช้ ทั้งในด้านการใช้บริโภคในบ้าน **ทั้งใช้เพื่อการเกษตรกรรม อุตสาหกรรม ต้องมีพอ** ถ้าไม่มีพอทุกสิ่งทุกอย่างก็ชะงักลง แล้วทุกสิ่งทุกอย่างที่เราภูมิใจว่า ประเทศเราก้าวหน้าเจริญ ก็ชะงัก ไม่มีทางที่จะมีความเจริญถ้าไม่มีน้ำ..."	พระราชดำรัสถึงโครงการกักเก็บน้ำป่าสัก จ.ลพบุรี และ จ.สระบุรี โครงการเขื่อนเก็บน้ำแม่น้ำนครนายก จ.นครนายก โครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ณ ศาลาดุสิตดาลัย สวนจิตรลดา วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๖	
	"... เขาบอกว่ามันแล้ง แล้งมาทุกปี. ก็เลยบอกกับชาวบ้านว่าจะช่วย จะลองหาวิธีที่จะทำให้เขามีข้าว ชาวบ้านก็ดีใจ และแจ้งมาภายหลังว่า มีสองรายที่จะให้ที่ดิน คนหนึ่งมี ๑๐ ไร่ ก็ขอแบ่งให้ ๕ ไร่ อีกคนหนึ่งมี ๘ ไร่ จะขอให้ ๕ ไร่เช่นเดียวกัน เป็น ๑๐ ไร่ บวกกับอีก ๓ ไร่กว่าๆ ที่อีกคนเขาให้เป็น ๑๓ ไร่. สิบสามนั้นน่ะอยู่ในที่ที่เป็นนากว้างพอใช้ ไม่มีน้ำ ไม่มีอ่างเก็บน้ำ ไม่มีลำห้วยที่จะมากั้นเป็นเขื่อนเก็บน้ำหรือฝาย. เมื่อรับว่าจะช่วยก็ต้องช่วย แต่นึกในใจว่าเราแย่แน่ ไปรับจะช่วยให้เขามีข้าว. ก็เลยคิดวิธีว่าถ้าใน ๑๓ ไร่นั้น เรา**ทำบ่อ ทำสระ ที่จะเก็บน้ำได้**ประมาณหมื่นลูกบาศก์เมตร เข้าใจว่า**เมื่อฝนลง สระนั้นจะเต็มได้** และเมื่อเต็มแล้วถ้าหากว่าเขาปลูกข้าว แล้วเกิดความแห้งแล้ง ก็สามารถที่จะตักน้ำ. ที่ใช้คำว่าตัก ก็เพราะว่าไม่ได้นึกถึงว่าจะหาสูบน้ำหรืออะไรไป แต่ว่านึกว่าตักน้ำมาใส่นา. ที่จะมีประมาณสัก ๕ ไร่ ก็คงทำได้ แล้วก็จะทำให้มีข้าวได้. ในปีที่แล้วจึงปฏิบัติเช่นนั้น ลงทุนใช้เงินประมาณสามแสนบาท พัฒนาในที่ ๑๓ ไร่นั้น แล้วก็ทำสระ ทำสระแล้วทำที่ที่จะเป็นที่นา และปลูกต้นไม้เช่นต้นมะม่วง ปลูกผักเช่น ผักคะน้า เลี้ยงสัตว์เช่นไก่ ทั้งได้ทำที่สำหรับพักของผู้เป็นเจ้าของ. เมื่อเดือนที่แล้วได้รับรายงานพร้อมด้วยรูปถ่าย ในสระนั้นมีน้ำ ในนาที่ได้ทำมีข้าว และมีเม็ดข้าวด้วย ผักก็ขึ้น ต้นไม้ก็ขึ้น. หมายความว่า **แม้จะไม่มีต้นน้ำ ไม่มีอ่างเก็บน้ำ หรือเขื่อนหรือฝายสระน้ำของที่นั้น ก็สามารถที่จะเก็บน้ำไว้ เพื่อที่จะใช้และเลี้ยงข้าวให้มีเม็ด** นอกจากนั้นในแถบนั้นที่ที่เขามีสระหรือมีบ่อน้ำธรรมชาติ **ทุกแห่งที่มีสระ หรือมีบ่อน้ำธรรมชาติ ข้าวได้ผล. แสดงให้เห็นว่าถ้าหากมีความขยันขุดสระและตักน้ำจากสระนั้นมาใช้ จะทำให้ที่ดินของแต่ละครอบครัวสามารถที่จะทำกินได้มีพอกิน อาจมีพอขายด้วย.** ในที่อย่างอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์นั้น เคยได้ไปหลายครั้งแล้ว ก็เห็นแต่ความแห้งแล้ง แต่ว่าครั้งนี้ที่ได้ทำโครงการแบบนี้ก็ได้ผล ผู้ที่อยู่ในที่ตรงนั้นก็ได้กิน ฉะนั้นถ้าทำทุกแห่งแบบนี้ ก็จะทำให้ชาวบ้านและชาวนาอยู่ดีอยู่ได้ ไม่ต้องใช้เงินถึงสามแสนก็คงได้ เพราะค่อยๆ ขุดก็จะไม่ต้องเสียเงินมากนัก ในโครงการที่กล่าวถึงนี้ที่ต้องใช้เงินสามแสนก็เพราะเหตุว่าต้องรีบทำ มิฉะนั้นคนจะไม่เชื่อว่าทำได้. แต่ตอนนี้คนเชื่อได้แล้ว เพราะว่าภายในเวลา ๑ ปี สามารถที่จะพัฒนาที่ให้อยู่ได้ **ฉะนั้นคนเราถ้ามีความขยัน และมีความรู้พอสมควร ก็สามารถที่จะทำกินได้ในที่ที่เรียกว่าแร้นแค้น** ..."	พระราชดำรัสพระราชทานแก่นักศึกษาหาวิทยาลัยขอนแก่น ณ มหาวิทยาลัยขอนแก่น วันพฤหัสบดีที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๓๖	-บ่อน้ำในแปลงเกษตร -มีความขยัน -มีความรู้

เรื่อง	พระราชดำรัส	ที่มา	ประเด็นสำคัญ
	"... **การพัฒนาแหล่งน้ำนั้น ในหลักใหญ่ก็คือ การควบคุมน้ำให้ได้ ดังประสงค์ ทั้งปริมาณ และคุณภาพ** กล่าวคือ เมื่อมีปริมาณน้ำมากเกินไป ก็ต้องหาทางระบายออกให้ทันการณ์ ไม่ปล่อยให้เกิดความเสียหายได้ และในขณะที่เกิดภาวะขาดแคลน ก็จะ**ต้องมีน้ำกักเก็บไว้ใช้อย่างเพียงพอ** ทั้งมีคุณภาพเหมาะสมแก่การเกษตร การอุตสาหกรรมและการอุปโภคบริโภค ปัญหามีอยู่ว่าการพัฒนาแหล่งน้ำ อาจมีผลกระทบกระเทือนต่อสิ่งแวดล้อมบ้าง แต่ถ้าไม่มีการควบคุมน้ำที่ดีพอแล้ว เมื่อเกิดภัยธรรมชาติเกิดขึ้น ก็จะก่อให้เกิดความเดือดร้อน สูญเสีย ทั้งในด้านเศรษฐกิจและในชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ทั้งส่งผลเสียหายแก่สิ่งแวดล้อมอย่างร้ายแรง ..."	ที่มา : พระราชดำรัส เนื่องในพิธีเปิดการประชุมวิชาการนานาชาติ The Third Princess Chulabhorn Science Congress (P C III) เรื่อง "น้ำและการพัฒนา: น้ำเปรียบดังชีวิต" ณ โรงแรมแชงกรีลา วันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๓๘	- น้ำสำรองเพื่อทำเกษตรตลอดปี
	"... **นอกจากมีสระน้ำในที่นี้แล้ว จะต้องมีอ่างเก็บน้ำที่ใหญ่กว่าอีกแห่งเพื่อเสริมสระน้ำ** ..."	พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้า ฯ ถวายชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต วันอาทิตย์ที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๗	-อ่างใหญ่เติมอ่างเล็ก -อ่างเล็กเติมบ่อน้ำ
	"...แถวๆ ปราณ แถวๆ เพชรบุรี. ถ้าฝนตกก็เป็นบุญ เพราะว่าอ่างเก็บน้ำปราณแม่น้ำเพชร ที่แก่งกระจาน อ่างเล็กๆ ต่างๆ มีน้ำน้อย อย่างที่หัวหินในปีนี้ตกสี่ร้อยห้าร้อยมิลลิเมตรเอง. ประจวบ**มีอ่างใหญ่ที่มีไว้สำหรับรองรับน้ำ** เพื่อที่จะป้องกันน้ำท่วม และสำหรับใช้เวลาหน้าแล้ง เขาก็จะใช้ประโยชน์จากฝนนี้ ...."	พระราชดำรัสในโอกาสที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์นำคณะกรรมการบริหารธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ และข้าราชการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เข้าเฝ้า ฯ ทูลเกล้า ฯ ถวายเงิน โดยเสด็จพระราชกุศลตามพระราชอัธยาศัย ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันอังคารที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๔๐	
การใช้ประโยชน์/การจัดสรรประโยชน์	"... เราต้องเกี่ยวข้องกับคนอื่น เราไม่มีน้ำก็ต้องไปเอาน้ำจากที่อื่น ต้องผ่านที่ของคนอื่น เขาไม่ยอมเราก็ไม่ได้น้ำ หรือถ้ามีน้ำมากเกินไป ซึ่งที่นี่ไม่มีปัญหา แต่ถ้าเป็นที่อื่นถ้ามีน้ำมากเราจะปล่อยน้ำไปในที่ของคนอื่นก็จะไปท่วมเขา เราจึงมีโครงการ อย่างโครงการชลประทาน ชลประทานก็แปลว่า "ให้น้ำ" โครงการนี้ต้อง**ทำทางน้ำ** ตรงไหนที่น้ำขึ้นไม่ถึงก็ต้องสูบน้ำ ถ้าคนที่อยู่ข้างล่างโน่นที่อยู่ใกล้คลอง เขาบอกว่าเขาไม่ต้องการสูบน้ำ เขาไม่ยอมเอาสูบน้ำมาตั้ง เราจะทำอย่างไร เราก็จะต้องเดินไป ไปตักน้ำเอาขึ้นมา แต่นี่เพราะข้างล่างมีสูบน้ำ จึงสามารถสูบน้ำขึ้นมาให้ข้างบน นี่เป็นตัวอย่างว่า**ต้องสามัคคีกัน ต้องร่วมมือกัน ต้องแบ่งส่วนงานกัน ถ้าไม่เป็นเช่นนี้แต่ละคนก็จะอยู่ไม่ได้ จึงต้องมาอยู่เป็นกลุ่ม** ..."	พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่กลุ่มชาวไร่ ศูนย์พัฒนาไทย – อิสราเอล วันพุธที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๑๒	-ต้องสามัคคีกัน -ต้องร่วมมือกัน -ต้องแบ่งส่วนงานกัน -รวมกลุ่ม

เรื่อง	พระราชดำรัส	ที่มา	ประเด็นสำคัญ
การบำรุงรักษา	"ปัญหาที่ว่าสำคัญ คือ **เรื่องน้ำ** ก็เป็นเรื่องสำคัญจริง เพราะว่าถ้าขาดแคลนน้ำ การเพาะปลูกการดำเนินอาชีพและความเป็นอยู่ก็จะเดือดร้อน ในด้านนี้ก็ได้รับความร่วมมือจากกรมชลประทานและจากบริษัทห้างร้านก็ได้เอื้อเฟื้อให้เครื่องสูบน้ำและช่วยในค่าใช้จ่ายอยู่บ้างแล้ว แต่ว่าวิธีที่จะแก้ปัญหาพวกเราเองต้องขวนขวายเหมือนกัน **มีทางหนึ่งที่จะทำให้ปัญหาเรื่องนี้ให้เพลาลงไปได้และอาจทำให้สามารถทำให้มีน้ำในบริเวณนี้มากขึ้น ก็มีโดยวิธีปลูกต้นไม้** การปลูกต้นไม้นี่ จะเป็นต้นไม้ใดก็ได้ แต่ต้องปลูกและรักษาทะนุบำรุงไว้ตอนแรก ฉะนั้นถ้าสามารถที่จะวางโครงการปลูกต้นไม้ในบริเวณโครงการนี้ ในบริเวณหมู่บ้านและที่ใกล้เคียง อาจทำให้ฝนได้ลงมาได้มากกว่าที่เป็นอยู่ และเมื่อฝนลงมาอาจเก็บน้ำได้ดีกว่า จะบรรเทาปัญหาเรื่องน้ำที่ขาดแคลนนี้ได้ ... ใช้เครื่องบินมาโปรยวัตถุเคมีและทำให้เป็น**ฝนเทียมก็ทำได้ แต่วิธีนั้นเป็นการแก้ขัดและสิ้นเปลืองมาก** ทำทีหนึ่งก็สิ้นเป็นหมื่น .. ฉะนั้นการปลูกต้นไม้จะได้ผลในทางที่จะนำฝนให้ลงมามากขึ้น **ซึ่งได้พิสูจน์ในที่อื่นแล้ว** ... ที่พูดอย่างนี้ก็เพราะให้เกิดความคิดว่า **ปัญหาแม้จะหนักแม้จะลำบากก็มีทางที่จะขจัดได้ ทำให้เกิดความเจริญได้ แต่ต้องมีความเพียรเป็นเบื้องต้น มีความรู้วิชา .. มีความอดทน**"	พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่กลุ่มชาวไร่ศูนย์พัฒนาไทย – อิสราเอล ตำบลเขาใหญ่ อ.ชะอำ จ.เพชรบุรี วันที่ 19 พฤษภาคม 2516	-ปลูกต้นไม้ เพื่อบรรเทาปัญหาขาดแคลนน้ำ
	"...โครงการบึงมักกะสัน...พูดถึง**วิธีธรรมชาติด้วยผักตบชวา** ผักตบชวานี้มันกินสิ่งโสโครก แล้วผักตบชวานี่มันแพร่ได้เร็ว ก็ต้องยกอาขึ้นมาทำประโยชน์ ถ้าไม่ทำประโยชน์ผักตบชวาจะแพร่เต็มบึง แล้วจะเพิ่มสิ่งสกปรกด้วยซ้ำ ... ผักตบชวาที่นำขึ้นมาใช้เป็นปุ๋ยก็ได้ มาทำเป็นฟืนก็ได้ ..."	พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะเอกอัครราชทูตและกงสุลใหญ่ไทย ประจำภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันพุธที่ 26 กรกฎาคม 2532	-บำบัดโดยวิธีธรรมชาติ

3.2.1.3 ป่า

พระราชดำรัสเรื่องป่า สามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย (1) การจัดสรรพื้นที่ป่า (2) การใช้ประโยชน์ และ (3) การปลูกทดแทน โดยมีตัวอย่างความเชื่อมโยงในการศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสเรื่องป่า ตามกรอบ Practical Framework และองค์ประกอบการพัฒนาดังรูปที่ 3.7 และรายละเอียดพระราชดำรัสในแต่ละกลุ่มดังตารางที่ 3.3

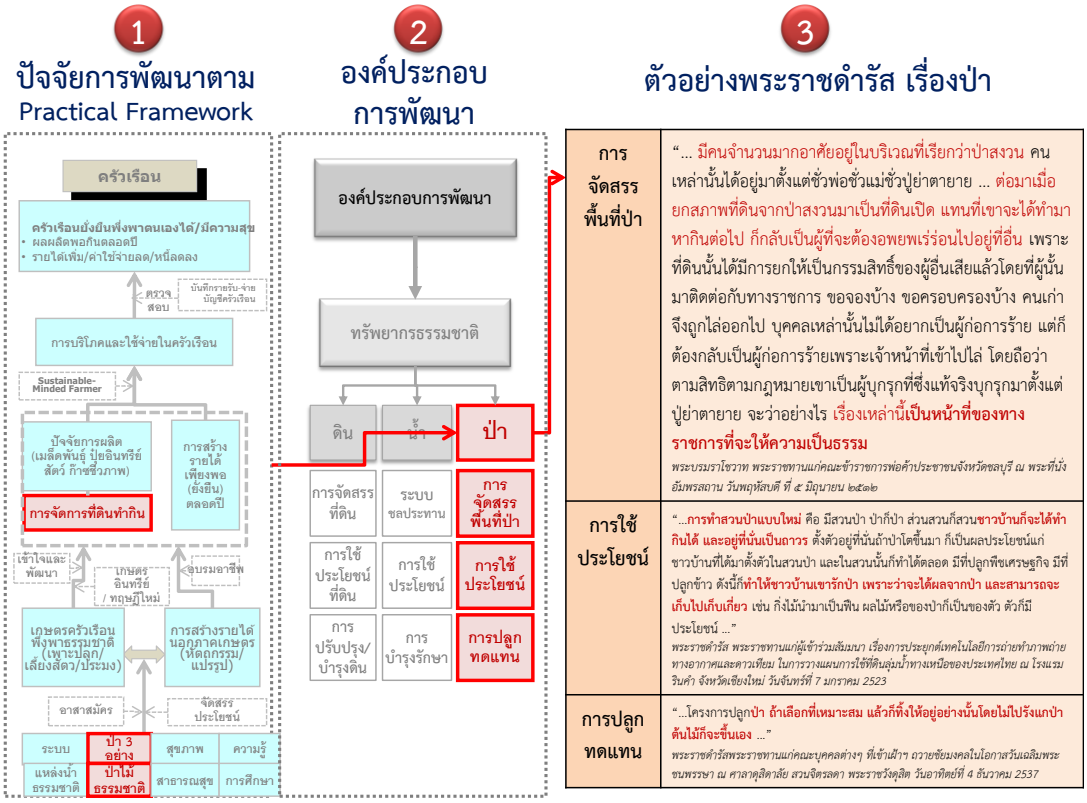

รูปที่ 3.7 ตัวอย่างการศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสเรื่องป่า

ตารางที่ 3.3 พระราชดำรัสเรื่องป่า

เรื่อง	พระราชดำรัส	ที่มา	ประเด็นสำคัญ
การจัดสรรพื้นที่ป่า	"... มีคนจำนวนมากอาศัยอยู่ในบริเวณที่เรียกว่าป่าสงวน คนเหล่านั้นได้อยู่มาตั้งแต่ชั่วพ่อชั่วแม่ชั่วปู่ย่าตายาย ได้ทำมาหากินตามสภาพของเขาในที่นั้น อาจไม่สบายนักแต่ก็อยู่ได้ตามสภาพของเขา ต่อมาเมื่อยกสภาพที่ดินจากป่าสงวนมาเป็นที่ดินเปิด แทนที่เขาจะได้ทำมาหากินต่อไป ก็กลับเป็นผู้ที่จะต้องอพยพเร่ร่อนไปอยู่ที่อื่น เพราะที่ดินนั้นได้มีการยกให้เป็นกรรมสิทธิ์ของผู้อื่นเสียแล้วโดยที่ผู้นั้นมาติดต่อกับทางราชการ ขอจองบ้าง ขอครอบครองบ้าง คนเก่าจึงถูกไล่ออกไป บุคคลเหล่านั้นไม่ได้อยากเป็นผู้ก่อการร้าย แต่ก็ต้องกลับเป็นผู้ก่อการร้ายเพราะเจ้าหน้าที่เข้าไปไล่ โดยถือว่าตามสิทธิตามกฎหมายเขาเป็นผู้บุกรุกที่ซึ่งแท้จริงบุกรุกมาตั้งแต่ปู่ย่าตายาย จะว่าอย่างไร เรื่องเหล่านี้**เป็นหน้าที่ของทางราชการที่จะให้ความเป็นธรรม** ถ้าไม่ให้ความเป็นธรรมก็เกิดความไม่เรียบร้อย เดือนที่แล้วไปที่หมู่บ้านแห่งนั้น ก็มีการปะทะกับผู้ก่อการร้าย ผู้รักษาหมู่บ้านต้องตายไปคนหนึ่งเป็นอย่างน้อย หัวหน้าผู้ก่อการร้ายเป็นคนที่ไปจากหมู่บ้านนั้นเองอย่างนี้ไม่เป็นสิ่งที่ปรารถนา ..."	พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่คณะข้าราชการพ่อค้าประชาชนจังหวัดชลบุรี ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน วันพฤหัสบดี ที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๑๒	-การให้ความเป็นธรรม

เรื่อง	พระราชดำรัส	ที่มา	ประเด็นสำคัญ
	"... **การจัดสรรที่ดิน ซึ่งอยู่ในขั้นสูงกว่าการสร้างถนนนั้นต้องทำก่อน** เพราะว่าที่เขาย้อยนั้นมีคนถวายฎีกา แล้วก็ได้เห็นเองด้วยว่า เมื่อถอนสภาพจากป่าสงวนแล้วมีโฉนดปาฏิหาริย์ขึ้นมา คือนายทุนได้ไปไล่ชาวบ้านที่เคยอยู่ที่นั้นมาเป็นชั่วคนๆ ไปบอกว่าที่นี่มีโฉนดแล้วหรือมีใบสำคัญแล้วให้ออกไปจากที่นั้น คราวนี้ก็เป็นปัญหาว่า เขามีใบสำคัญถูกต้องตามกฎหมายเพราะว่าเจ้าหน้าที่ได้ออกให้ แต่ว่าไม่ได้**คำนึงถึงหลักมนุษยธรรม** ว่ามีคนอยู่ในนั้นมาแล้วตั้งแต่ชั่วปู่ ข้อนี้เป็นข้อสำคัญ ป่าสงวนเดิมก็เป็นป่าคือมีต้นไม้ มีสัตว์ป่า ซึ่งมีกฎเกณฑ์ตามกฎหมายในการที่จะเข้าไปทำประโยชน์ แต่กฎหมายไม่ได้พูดถึงมนุษย์ที่อยู่ในป่า ไม่ได้พูดว่ามนุษย์ที่เขาไปทำมาหากินโดยที่ไม่รู้ว่ามีกฎหมายคุ้มครองนั้นจะว่าอย่างไร เวลายกสภาพจากป่าสงวนเป็นที่เปิดแล้วก็หมายความว่าเปิดให้จับจองมนุษย์ด้วยเหมือนกัน ก็ผิด ผิดหลัก แต่ว่าไม่ได้อยู่ในกฎหมาย เมื่อเจ้าหน้าที่เปิดให้คนเข้าไปจองได้แล้วคนก็ไปจองไล่คนออกไป ไปรังแกเขาต่างๆ อย่างนี้ก็เกิดเป็นการก่อการร้าย ที่เขาย้อยนั้น หมู่บ้านที่เราไป หัวหน้าผู้ก่อการร้ายคนหนึ่งมาจากป่ามาอยู่ที่หมู่บ้านนั้น เราเข้าไปก็นับว่าไปในดงของผู้ก่อการร้าย แต่ว่าคนนั้นออกไปเพราะว่าถูกรังแก ถูกยึดที่ดิน อันนี้เราจะไปช่วยในทางกฎหมายอย่างไรก็ช่วยไม่ได้ เพราะว่าที่ดินนั้นเป็นที่ดินว่างเปล่าจริงๆ เพราะวิธีของชาวบ้านที่ปลูกปีนี้แห่งหนึ่ง ปีหน้าอีกแห่งหนึ่ง ปีต่อไปอีกแห่งหนึ่ง แล้วก็กลับมาที่เดิม ในปีที่สาม ที่อีกสองแปลงที่ไม่ได้ทำอยู่นั้นจึงว่าง ตามกฎหมายก็ว่าว่างเปล่าเพราะไม่ได้ทำประโยชน์อะไร แต่สำหรับชาวบ้านที่นั่นเขาถือว่าเป็นที่ของเขาที่เขาต้องใช้อย่างนั้น มิฉะนั้นดินมันจืด มิฉะนั้นปราบหญ้าไม่ไหว ปราบหญ้าหลังจากสามปีปราบง่ายกว่า เขาเผาง่ายกว่า นี่เป็นปัญหาต่างๆ ซึ่งอยู่ในกฎหมายบ้างไม่ได้อยู่ในกฎหมายบ้าง เป็นผู้ที่สนใจในเรื่องเร่งรัดพัฒนาที่จะแก้ไขปัญหาเหล่านี้ เคยไปบอกให้ผู้ว่าราชการจังหวัด ทั้งนายอำเภอ ทั้งตำรวจ ให้เจ้าหน้าที่ **ต่อต้านการใช้กฎหมายสนับสนุนผู้ที่จะไปเบียดเบียนประชาชน ด้วยการใช้หลักของมนุษยธรรมแท้ๆ หลักของเมตตา หลักของการปฏิบัติเพื่อส่วนร่วมจริงๆ** ..."	พระบรมราโชวาทพระราชทานแก่คณะผู้บริหารงานเร่งรัดพัฒนาชนบทระดับผู้ว่าราชการจังหวัด ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน วันศุกร์ ที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๑๒	– หลักมนุษยธรรม – หลักของเมตตา – หลักของการปฏิบัติเพื่อส่วนร่วมจริงๆ – ต่อต้านการใช้กฎหมายสนับสนุนผู้ที่จะไปเบียดเบียนประชาชน
การใช้ประโยชน์	"...**การทำสวนป่าแบบใหม่** คือ มีสวนป่า ป่าก็ป่า ส่วนสวนก็สวน**ชาวบ้านก็จะได้ทำกินได้ และอยู่ที่นั่นเป็นถาวร** ตั้งตัวอยู่ที่นั่นถ้าป่าโตขึ้นมา ก็เป็นผลประโยชน์แก่ชาวบ้านที่ได้มาตั้งตัวในสวนป่า และในสวนนั้นก็ทำได้ตลอด มีที่ปลูกพืชเศรษฐกิจ มีที่ปลูกข้าว ดังนี้ก็**ทำให้ชาวบ้านเขารักป่า เพราะว่าจะได้ผลจากป่า และสามารถจะเก็บไปเก็บเกี่ยว** เช่น กิ่งไม้นำมาเป็นฟืน ผลไม้หรือของป่าก็เป็นของตัว ตัวก็มีประโยชน์ ..."	พระราชดำรัส พระราชทานแก่ผู้เข้าร่วมสัมมนา เรื่องการประยุกต์เทคโนโลยีการถ่ายทำภาพถ่ายทางอากาศและดาวเทียมในการวางแผนการใช้ที่ดินลุ่มน้ำทางเหนือของประเทศไทย ณ โรงแรมรินคำ จังหวัดเชียงใหม่ วันจันทร์ที่ 7 มกราคม 2523	-การอยู่ร่วมกันของป่าและชาวบ้าน
การปลูกทดแทน	"การปลูกป่า ปลูกหญ้าแฝก สองอย่างนี้ต้องทำเข้าคู่กัน ได้ทำตัวอย่างให้ดูที่จังหวัดนครนายก เป็นพื้นที่เล็กๆ ได้ทำเป็นเขื่อนกั้นน้ำสำหรับชะลอน้ำ ไม่ใช่เขื่อนกั้นน้ำใหญ่ๆ หรือ เขื่อนเล็กๆ แต่ว่าเป็นฝายเล็กๆ ในบริเวณนั้นมีฝายชะลอน้ำ 35 ตัว แต่ค่าทำฝาย 35 ตัวนี้ คนอาจจะนึกว่า 35 ล้าน ไม่ใช่ 2 แสนบาท ทำได้ 35 ตัว ยังไม่ได้เห็น แต่ว่ากล้ายืนยันว่าได้ผล ถ้าใครสนใจไปดูได้ที่ใกล้บ้านบุ่งเข้ อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก ไปดูฝายชะลอน้ำ 35 ตัวนี้ ไปดูว่าป่าจะขึ้นอย่างไร	พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิมพระชนพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต วันอาทิตย์ที่ 4 ธันวาคม 2537	-การปลูกป่า โดยไม่ไปรังแกป่า -ปลูกป่าโดยไม่ปลูก

เรื่อง	พระราชดำรัส	ที่มา	ประเด็นสำคัญ
	จะเห็นว่า**ป่านั้นเจริญ ไม่ต้องไปปลูกสักต้นเดียว มันขึ้นเอง**” “....โครงการเขาชะงุ้มที่จังหวัดราชบุรี ที่ตรงนั้นอยู่ใกล้ภูเขา เป็นที่ที่ป่าเสียไป เป็นป่าเสื่อมโทรม ที่เรียกว่าป่าเสื่อมโทรมเพราะมันไม่มีต้นไม้ ไม่มีชิ้นดี เริ่มทำโครงการนั้นมาประมาณ 7 ปีเหมือนกัน ไปดูเมื่อสัก 2 ปี **หลังจากทิ้งป่านั้นไว้ 5 ปี ตรงนั้นไม่ได้ทำอะไรเลย แต่ป่าก็เจริญขึ้นมาเป็นป่าอุดมสมบูรณ์ ไม่ต้องไปปลูกสักต้นเดียว** คือว่า **การปลูกป่านี้สำคัญอยู่ที่ปล่อยให้เขาขึ้นได้ คืออย่าไปตอแยต้นไม้ อย่าไปรังแกต้นไม้ เพียงแต่ว่าคุ้มครองเขาหน่อย เขาขึ้นเอง...**” “...โครงการปลูก**ป่า ถ้าเลือกที่เหมาะสม แล้วก็ทิ้งให้อยู่อย่างนั้นโดยไม่ไปรังแกป่า ต้นไม้ก็จะขึ้นเอง ...**”		

3.2.2 เกษตรพึ่งพาธรรมชาติ

3.2.2.1 การเพาะปลูก

พระราชดำรัสเรื่องการเพาะปลูก สามารถแบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ประกอบด้วย (1) การวิจัย/จัดหาพันธุ์ (2) เทคนิคการเพาะปลูก (3) เทคโนโลยีการใช้น้ำ (4) การขาย และ (5) แรงงาน โดยมีตัวอย่างความเชื่อมโยงในการศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสเรื่องการเพาะปลูก ตามกรอบ Practical Framework และองค์ประกอบการพัฒนาดังรูปที่ 3.8 และรายละเอียดพระราชดำรัสในแต่ละกลุ่มดังตารางที่ 3.4

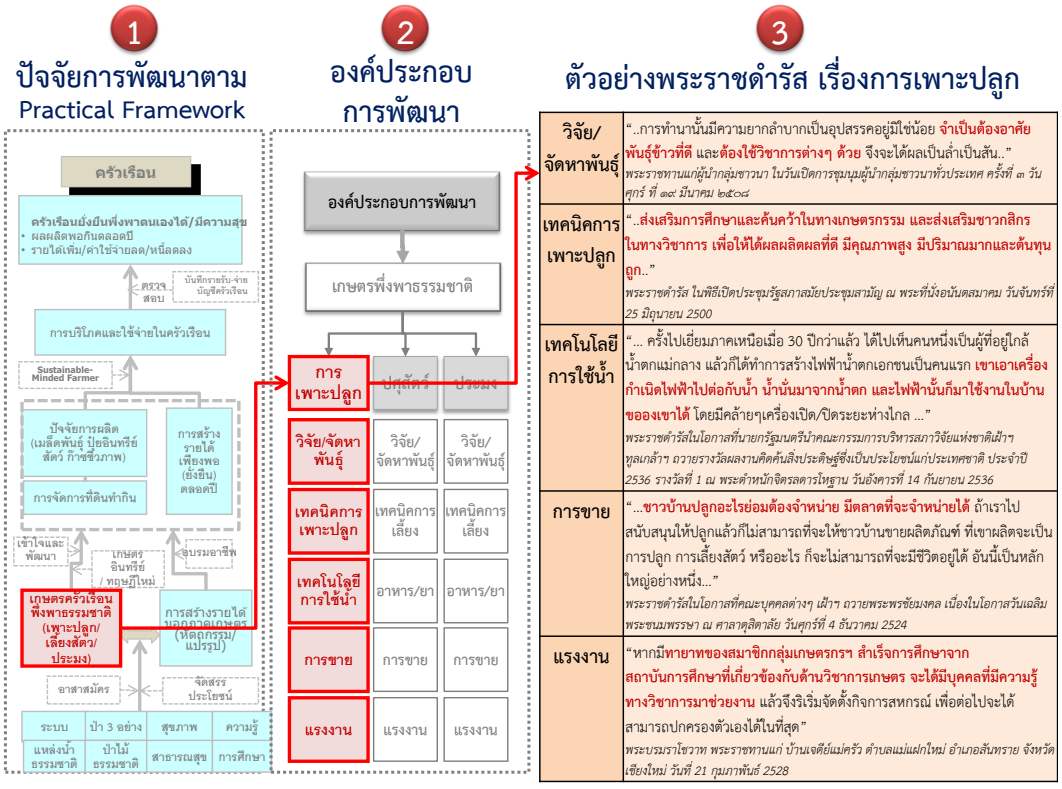

รูปที่ 3.8 ตัวอย่างการศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสเรื่องการเพาะปลูก

ตารางที่ 3.4 พระราชดำรัสเรื่องการเพาะปลูก

เรื่อง	พระราชดำรัส	ที่มา	ประเด็นสำคัญ
วิจัย/ จัดหาพันธุ์	"... การทำนานั้นมีความยากลำบากเป็นอุปสรรคอยู่มิใช่น้อย **จำเป็นต้องอาศัยพันธุ์ข้าวที่ดี** และ**ต้องใช้วิชาการต่างๆ ด้วย** จึงจะได้ผลเป็นล่ำเป็นสัน..."	พระราชทานแก่ผู้นำกลุ่มชาวนา ในวันเปิดการชุมนุมผู้นำกลุ่มชาวนาทั่วประเทศ ครั้งที่ ๓ วันศุกร์ที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๐๘	-พันธุ์ที่ดี -วิชาการ
	"... โครงการที่มีต่างๆ อย่างโครงการชาวเขานั้น มาปฏิบัติได้กับพื้นราบ โดยที่พวกเราทุกคน**ใช้วิชาการ**ไปช่วยกันทำ **การเกษตรนั้นไม่ใช่เฉพาะว่าจะปลูกอะไรให้ขึ้นเท่านั้นเอง** แต่ว่าอย่างที่ได้รายงานมา **ต้องมีการค้นคว้าให้ปลูกได้ดี** แล้วก็หลังจากปลูกแล้วเอามาใช้ให้ดี ให้ถูกต้อง มาแปรสภาพและมาค้าขาย ..."	พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณาจารย์และนักศึกษาคณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ณ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันพฤหัสบดี ที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๑๗	
เทคนิคการเพาะปลูก	"...**ส่งเสริมการศึกษาและค้นคว้าในทางเกษตรกรรม และส่งเสริมชาวกสิกรในทางวิชาการ เพื่อให้ได้ผลผลิตผลที่ดี มีคุณภาพสูง มีปริมาณมากและต้นทุนถูก** โดยจะช่วยเหลือเกษตรกร ใช้พื้นที่ในการเกษตรที่เหมาะสม ช่วยส่งเสริมการขยายพันธุ์ การใช้ปุ๋ย และการใช้เครื่องมือทุ่นแรง และจัดตั้งสถานีทดลองและขยายพันธุ์ข้าวเพิ่มขึ้น ..."	พระราชดำรัส ในพิธีเปิดประชุมรัฐสภาสมัยประชุมสามัญ ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม วันจันทร์ที่ 25 มิถุนายน 2500	- ความรู้ในการเพาะปลูก
	"...ทุกวันนี้ แม้ประเทศของเราจะพัฒนาด้านอุตสาหกรรมไปมากแล้วก็ตาม แต่การเกษตรก็มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน จะละเลยทอดทิ้งมิได้ ดังนั้น จึง**จำเป็นต้องหาแนวทางปฏิบัติการเกษตรที่เหมาะสมกับสภาวการณ์อยู่เสมอ** เพื่อช่วยให้เกษตรกรของเราได้มีผลผลิตที่เพียงพอเลี้ยงตัว ..."	พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากสถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้ ณ สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้ วันพฤหัสบดีที่ 23 กุมภาพันธ์ 2538	-แนวปฏิบัติที่เหมาะสม
เทคนิคการเพาะปลูก (ลักษณะงานด้านเกษตร)	"...งานด้านเกษตรมีลักษณะสำคัญพิเศษอยู่ประการหนึ่ง คือ **เป็นการผลิตที่อาศัยพลังของธรรมชาติ โดยไม่ต้องใช้วัตถุดิบประกอบขึ้น** ตราบใดที่มีธรรมชาติ คือ มีดิน มีน้ำ มีแสงแดด มีลม ฟ้าอากาศ เกษตรกรก็สามารถบันดาลให้พืชพรรณ หรือผลผลิตทางการเกษตรของเขา งอกงามเพิ่มพูนขึ้นตลอดไปได้ตราบนั้น **ถึงแม้ดินจะจืด น้ำจะแห้ง หรือลมฟ้าอากาศจะแปรปรวนไปบ้าง ก็ยังสามารถใช้ความรู้ ความชำนาญ ประกอบกับอุปกรณ์อันเหมาะสมเข้าช่วยฟื้นฟูและปรับปรุงดัดแปลงระบบธรรมชาติเหล่านั้น ให้เกื้อกูลการเพาะปลูกนั้นได้**..."	พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาสาขาวิชาต่างๆของสถาบันเทคโนโลยีการเกษตร แม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ วันพฤหัสบดีที่ 7 กุมภาพันธ์ 2523	-อาศัยธรรมชาติ -ใช้ความรู้ปรับปรุงดัดแปลงธรรมชาติ
	"...**การเกษตร**นี้ท่านทั้งหลายทราบดีว่ามีความลำบากยากเย็นแค่ไหน **เพราะว่าต้องอาศัยธรรมชาติสำหรับสิ่งที่ปลูกสิ่งที่เราเลี้ยงให้เติบโตขึ้นมา** ไม่มีทางอื่นนอกจากที่จะต้องทำงานร่วมกันอย่างเข้มแข็ง ไม่มีทางที่จะเร่งให้ฝนนั้นมาเร็วกว่าธรรมชาติ แต่**สิ่งที่จะช่วยได้**นอกจากช่วยกันในทางกำลัง **รวมพลังกันในด้านการทำงาน** ยังมี**วิชาการซึ่งถ้านำมาใช้ก็จะทำให้ผลผลิตของเรามีความแน่นอนขึ้น** ... นอกจากจะมาใช้บริโภคก็ใช้ไป ถือว่าเป็นรายได้สำหรับให้เรามีความมั่นคงยิ่งขึ้น คือ การหาการตลาด ..."	พระราชดำรัสในโอกาสที่ผู้นำสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคมและสหกรณ์ประมงทั่วประเทศ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ ศาลาดุสิตาลัย วันพฤหัสบดีที่ 7 พฤษภาคม 2524	-อาศัยธรรมชาติ -รวมพลังกันทำงาน -ความรู้/วิชาการช่วยให้ผลผลิตแน่นอนขึ้น

เรื่อง	พระราชดำรัส	ที่มา	ประเด็นสำคัญ
เทคนิคการเพาะปลูก (ความรู้)	"..งานด้านการเกษตรนี้ ย่อมมีปัญหาที่จะต้องประสบอยู่เสมออย่างหลักเลี่ยงไม่ได้ ทุกคนจึงควรจะ**ใช้ความรู้ที่ได้ศึกษาและฝึกหัดมา ให้เป็นรากฐานเพื่อที่จะขวนขวายหาความรู้อันก้าวหน้ามาเพิ่มเติมอยู่เสมอ**ด้วย **เพื่อช่วยให้กิจการเกษตรพัฒนายิ่งๆขึ้น** และเพื่อให้ความรู้ความชำนาญที่ค้นคว้าขึ้นใหม่ได้สืบทอดไปถึงเกษตรกรรุ่นหลังๆต่อไป.."	พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาสาขาวิชาต่างๆของสถาบันเทคโนโลยีการเกษตร แม่โจ้ เชียงใหม่ ครั้งที่ 1 วันพฤหัสบดีที่ 2 มีนาคม 2521	-ความรู้ในการพัฒนาการเกษตร
	"...การกสิกรรมหรือเกษตรกรรมทุกสาขา ผู้ที่ปฏิบัติก็ทราบดีว่าเป็นสิ่งที่ยาก มิใช่เป็นของง่ายๆ เพราะว่า**จะต้องมีวิชาความรู้มาประกอบการปฏิบัติงานอย่างมาก** นอกจากวิชาความรู้นั้นก็ต้องมี**ความอดทน** คือมีความเข้มแข็งในจิตใจ และปัจจัยที่สำคัญก็คือ**ความสามัคคี**.. สามัคคีในหมู่คณะ สามัคคีในประเทศชาติ ข้อนี้เป็นสิ่งที่สำคัญมาก ... เรื่องการเกษตรเป็นสิ่งที่ซับซ้อนจะต้องมีวิชาและก็ต้องมีความสามารถหลายอย่างที่จะปฏิบัติ ..."	พระราชดำรัสในโอกาสที่ผู้นำสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคมและสหกรณ์ประมงทั่วราชอาณาจักร เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ โรงโคนม สวนจิตรลดา วันพุธที่ 19 พฤษภาคม 2525	-ความรู้ -ความอดทน -ความสามัคคี
เทคนิคการเพาะปลูก (การผลิต)	"..ในด้านการผลิตนั้น **มีผู้เชี่ยวชาญต่างๆที่มีความสามารถเพื่อที่จะทำให้การผลิตนั้นมีผลดีมาก** และในการนี้ก็**ต้องมีการทำให้สอดคล้องกัน** หมายความว่าผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ บางทีก็ไม่ร่วมมือกัน เมื่อไม่มีการร่วมมือกัน ข้อแนะนำต่างๆทางวิชาการก็อาจจะขัดแย้งกัน จึงต้องให้สอดคล้อง คือให้ร่วมมือกัน ไม่ขัดแย้งขัน.."	พระราชดำรัสในโอกาสที่คณะกรรมการสมาคมเศรษฐศาสตร์เกษตรแห่งประเทศไทย เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ ตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันอังคารที่ 29 กรกฎาคม 2523	-การทำงานร่วมกันของผู้เชี่ยวชาญ/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
เทคนิคการเพาะปลูก (การบริหารจัดการ)	"ได้ทราบกันดีว่าการเกษตรนี้มีความสำคัญมาก สำหรับความรับผิดชอบเลี้ยงดูของประเทศไทย เพราะว่าเมืองไทยมีการประกอบการเกษตรเพื่อเป็นรายได้ของประเทศเป็นส่วนมาก **ถ้าไม่จัดการให้ดีอาจจะก่อให้เกิดความเสียหายอย่างมากก็ได้ ถ้าใช้วิชาการต่างๆของการเกษตรก็เป็นการทุเลา** เพราะว่าสมัยนี้ถ้าเราไม่ระมัดระวังดินเองก็จะเสื่อมคุณภาพและเมื่อดินเสื่อมคุณภาพ ผลผลิตก็จะน้อยลง อันนี้ก็แบ่งออกไปเป็นส่วนของการผลิต และเมื่อผลิตได้แล้วก็เป็นส่วนของการใช้หรือจำหน่าย..."	พระราชดำรัสในโอกาสที่คณะกรรมการสมาคมเศรษฐศาสตร์เกษตรแห่งประเทศไทย เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ ตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันอังคารที่ 29 กรกฎาคม 2523	-ผลผลิตต่อไร่
เทคนิคการเพาะปลูก (สิ่งแวดล้อม)	"...**การนำหลักวิชาและเทคโนโลยีใดๆมาใช้ในงานเกษตรกรรมจึงต้องพยายามระมัดระวังไม่ให้เป็นการทำลายธรรมชาติ** เพราะจะมีผลกระทบเสียหายแก่การดำรงชีวิตของมนุษย์โดยตรง ทั้งในปัจจุบันและอนาคต"	พระราชดำรัสพระราชทานเพื่อเชิญไปอ่านในงานวันอาหารโลก ณ สำนักงานองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ สาขาภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก วันจันทร์ที่ 16 ตุลาคม 2538	-ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมจากเทคโนโลยี
เทคโนโลยีการใช้น้ำ	"... ครั้งไปเยี่ยมภาคเหนือเมื่อ 30 ปีกว่าแล้ว ได้ไปเห็นคนหนึ่งเป็นผู้ที่อยู่ใกล้น้ำตกแม่กลาง แล้วก็ได้ทำการสร้างไฟฟ้าน้ำตกเอกชนเป็นคนแรก **เขาเอาเครื่องกำเนิดไฟฟ้าไปต่อกับน้ำ น้ำนั่นมาจากน้ำตก และไฟฟ้านั้นก็มาใช้งานในบ้านขอองเขาได้** โดยมีคล้ายๆเครื่องเปิด/ปิดระยะห่างไกล ..."	พระราชดำรัสในโอกาสที่นายกรัฐมนตรีนำคณะกรรมการบริหารสภาวิจัยแห่งชาติเฝ้าฯ ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลผลงานคิดค้นสิ่งประดิษฐ์ซึ่งเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติ ประจำปี 2536 รางวัลที่ 1 ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันอังคารที่ 14 กันยายน 2536	-ใช้น้ำสร้างไฟฟ้า

เรื่อง	พระราชดำรัส	ที่มา	ประเด็นสำคัญ
การขาย/ การตลาด	"...**ให้ผู้ผลิตมีรายได้เพียงพอที่จะมีการกระตุ้นให้เพาะปลูก** อันนี้เป็นสิ่งที่สำคัญเพราะว่าส่วนมากก็ลืมไป มัวแต่ไปคอยทำการตั้งบริษัท ถ้าตั้งบริษัทใช้บุคคลเป็นเครื่องมือก็กลายเป็นระบบทาสมากกว่าระบบประชาธิปไตย ฉะนั้น **การจัดการส่งเสริมการเกษตรนั้น ก็จะต้องนึกถึงเศรษฐกิจของครอบครัว** ..."	พระราชดำรัสในโอกาสที่คณะกรรมการสมาคมเศรษฐศาสตร์เกษตรแห่งประเทศไทย เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ ตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันอังคารที่ 29 กรกฎาคม 2523	-รายได้เพียงพอ
	"...**ชาวบ้านปลูกอะไรย่อมต้องจำหน่าย มีตลาดที่จะจำหน่ายได้** ถ้าเราไปสนับสนุนให้ปลูกแล้วก็ไม่สามารถที่จะให้ชาวบ้านขายผลิตภัณฑ์ ที่เขาผลิตจะเป็นการปลูก การเลี้ยงสัตว์ หรืออะไร ก็จะไม่สามารถที่จะมีชีวิตอยู่ได้ อันนี้เป็นหลักใหญ่อย่างหนึ่ง..."	พระราชดำรัสในโอกาสที่คณะบุคคลต่างๆ เฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคลเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย วันศุกร์ที่ 4 ธันวาคม 2524	-แหล่งจำหน่ายผลผลิต
	"... การที่จะทำให้ได้มากที่สุดได้ผลดีที่สุด เรา**ต้องมีความรู้ รู้ว่าจะปลูกอะไร ที่ไหน และรู้เรื่องอื่นๆ อีก เพื่อให้พืชผลงอกงามดี** เมื่องอกงามดีแล้ว เราจะเก็บไปขาย ก็**ต้องทราบว่าพืชพันธุ์อะไรราคาดี เราก็ต้องทราบหลักเศรษฐกิจ ต้องถือหลักว่าสิ่งไหนที่เขาต้องการเราก็นำไปขาย ต้องขนส่งไป ต้องไปต่อสู้ราคากับของคนอื่นที่เขาก็ปลูกเหมือนกับเรา เหล่านี้เป็นหลักเศรษฐกิจ** ..."	พระบรมราโชวาทพระราชทานแก่กลุ่มชาวไร่ศูนย์พัฒนาไทย – อิสราเอล วันพุธ ที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๑๒	- ความรู้ด้านการขาย/ การตลาด
แรงงาน	"กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกมันฝรั่งจะต้องพยายามยึดหลักการพึ่งตัวเองให้มากที่สุด อันจะเป็นแบบฉบับที่ดีสำหรับกลุ่มเกษตรกรกลุ่มอื่นๆ นอกจากนั้น หากมี**ทายาทของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรฯ สำเร็จการศึกษาจากสถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับด้านวิชาการเกษตร จะได้มีบุคคลที่มีความรู้ทางวิชาการมาช่วยงาน** แล้วจึงริเริ่มจัดตั้งกิจการสหกรณ์ เพื่อต่อไปจะได้สามารถปกครองตัวเองได้ในที่สุด"	พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่บ้านเจดีย์แม่ครัว ตำบลแม่แฝกใหม่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2528	-ลูกหลานมาช่วยงาน
	"ให้**ศึกษาขนาดของโรงงานสกัดน้ำมันปาล์มดิบขนาดเล็กที่เหมาะสมกับพื้นที่เพาะปลูกโดยใช้แรงงานคน ไม่ต้องมีอุปกรณ์ใดอยู่ในพื้นที่** เพื่อจะสกัดน้ำมันดิบได้ทันทีไม่ต้องขนส่ง จากนั้นจึงขนน้ำมันดิบไปโรงงานแปรรูปอีกทอดหนึ่ง ซึ่งจะขนส่งได้สะดวกกว่าเก็บได้นานกว่าผลปาล์มทั้งทลาย"	พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่พระตำหนักทักษิณราชนิเวศน์ จังหวัดนราธิวาส วันที่ 23 กันยายน 2535	-โรงงานขนาดเล็กที่เหมาะสมกับแรงงาน

3.2.2.2 ปศุสัตว์

พระราชดำรัสเรื่องปศุสัตว์ สามารถแบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ประกอบด้วย (1) การวิจัยและจัดหาพันธุ์ (2) เทคนิคการเลี้ยง (3) อาหารและยา (4) การขาย และ (5) แรงงาน โดยมีตัวอย่างความเชื่อมโยงในการศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสเรื่องปศุสัตว์ ตามกรอบ Practical Framework และองค์ประกอบการพัฒนาดังรูปที่ 3.9 และรายละเอียดพระราชดำรัสในแต่ละกลุ่มดังตารางที่ 3.5

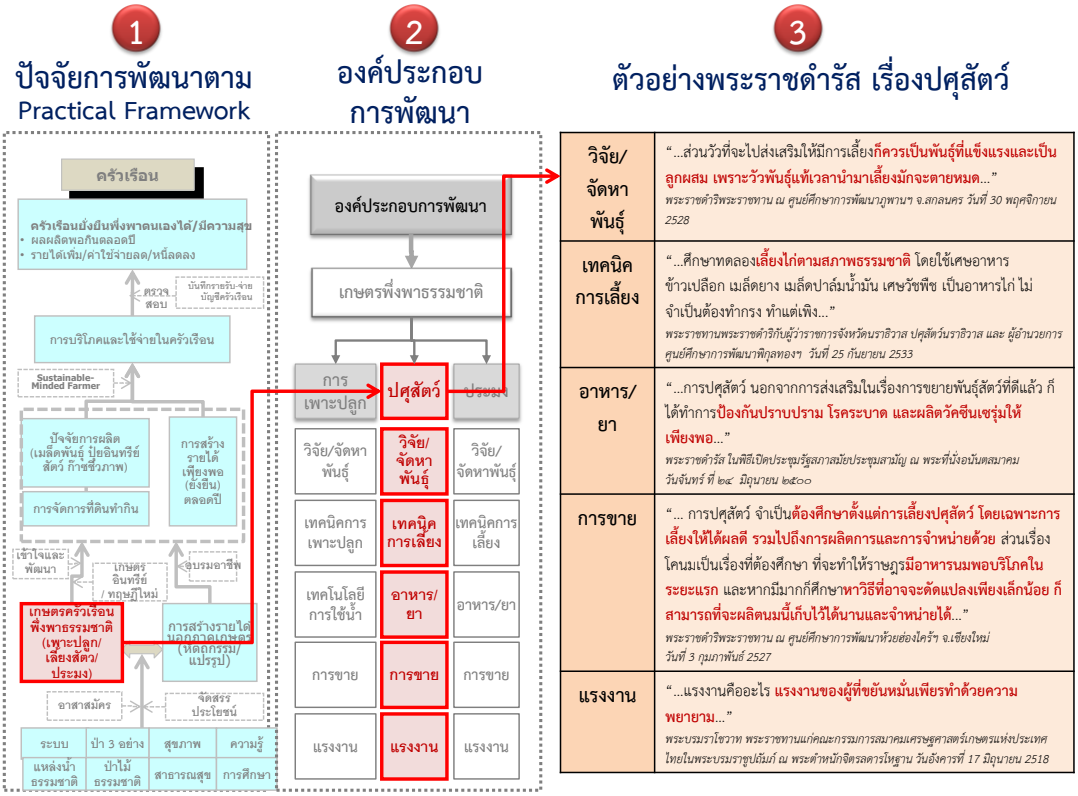

รูปที่ 3.9 ตัวอย่างการศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสเรื่องปศุสัตว์

ตารางที่ 3.5 พระราชดำรัสเรื่องปศุสัตว์

เรื่อง	พระราชดำรัส	ที่มา	ประเด็นสำคัญ
วิจัย/จัดหาพันธุ์	"...ส่วนวัวที่จะไปส่งเสริมให้มีการเลี้ยง**ก็ควรเป็นพันธุ์ที่แข็งแรงและเป็นลูกผสม เพราะวัวพันธุ์แท้เวลานำมาเลี้ยงมักจะตายหมด**..."	พระราชดำริพระราชทาน ณ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ จ.สกลนคร วันที่ 30 พฤศจิกายน 2528	-คัดเลือกพันธุ์ที่มีความแข็งแรง -ใช้พันธุ์ผสมพื้นเมืองเพิ่มความแข็งแรงให้กับพันธุ์
	"...ควร**ส่งเสริมให้เลี้ยงสุกรพันธุ์พื้นเมือง** เพราะลูกสุกรพันธุ์พื้นเมือง **เพราะลูกสุกรราคาถูกกว่า เกษตรกรสามารถหาได้ง่าย** อาหารสุกรควรใช้ปลาหมอเทศเพราะให้โปรตีนสูง แต่ควรประสานเรื่องนี้กับกรมประมง เนื่องจากปลาหมอเทศเป็นปลาที่มีนิสัยดุ หากหลุดออกไปแพร่พันธุ์ในที่ไม่ต้องการ จะไปทำลายปลาอื่นๆ..." "ควรส่งเสริมขยายพันธุ์แท้สุกรเหมยซานให้มากขึ้น โดยให้**คัดเลือกพันธุ์ที่เหมาะสม ลูกดก เพื่อที่จะได้นำไปส่งเสริมให้ราษฎรเลี้ยงให้มากขึ้น** ....."	พระราชทานพระราชดำริกับเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ ในคราวเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรกิจกรรมต่างๆ ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ วันที่ 26 พฤศจิกายน 2533	-พันธุ์พื้นเมือง -คัดเลือกพันธุ์ที่เหมาะสม ลูกดก

เรื่อง	พระราชดำรัส	ที่มา	ประเด็นสำคัญ
	"...งานศึกษา**เป็ดเทศเป็นสัตว์ที่เลี้ยงง่าย เจริญเติบโตเร็ว สามารถเลี้ยงปล่อยให้หากินตามธรรมชาติ** เช่น ตามท้องทุ่งนาก็สามารถเจริญเติบโต นอกจากนี้ ข้อดีของเป็ดเทศ คือ**สามารถทนทานต่อการเกิดโรคระบาด** ที่แพร่ระบาดกับสัตว์ปีกประเภทอื่นด้วย นอกจากนี้ยังได้ศึกษาและพัฒนาพันธุ์สัตว์ประเภทอื่นๆ เช่น โค ไก่ และสุกร เพื่อขยายผลสู่หมู่บ้านรอบศูนย์ฯ ต่อไป..."	พระราชดำริพระราชทาน ณ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ จ.สกลนคร วันที่ 26 พฤศจิกายน 2533	-พันธุ์ที่เลี้ยงง่าย เจริญเติบโตเร็ว -เลี้ยงตามสภาพธรรมชาติ / เกษตรพึ่งพาธรรมชาติ
เทคนิคการเลี้ยง	"...ศึกษาทดลอง**เลี้ยงไก่ตามสภาพธรรมชาติ** โดยใช้เศษอาหาร ข้าวเปลือก เมล็ดยาง เมล็ดปาล์มน้ำมัน เศษวัชพืช เป็นอาหารไก่ ไม่จำเป็นต้องทำกรง ทำแต่เพิง..."	พระราชทานพระราชดำริกับผู้ว่าราชการจังหวัดนราธิวาส ปศุสัตว์นราธิวาส และ ผอ.ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ วันที่ 25 กันยายน 2533	-เลี้ยงตามสภาพธรรมชาติ
	"...สำหรับการปศุสัตว์และโคนม**นี้ จะต้องไม่เลี้ยงให้มากเกินไป มีพอสมควร มิฉะนั้นจะมีจำนวนโคนมมากเกินกว่าพื้นที่ที่จะรับได้** นอกจากนั้นควรศึกษาและทดลองถึงการคิดทำพื้นที่ปลูกหญ้า รวมทั้งพันธุ์หญ้าที่เหมาะสมด้วย เพื่อจะได้เผยแพร่ให้ราษฎรต่อไป..."	พระราชดำริพระราชทาน ณ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ฯ จ.เชียงใหม่ วันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2527	-เลี้ยงพอสมควรเหมาะสมกับเนื้อที่
	"...**วิธีที่จะให้ผู้ผลิตนมโคสามารถจำหน่ายนมได้ก็มีทางเดียวคือตั้งโรงงาน แล้วให้โรงงานนั้นเป็นของผู้ผลิต** มิใช่ว่าบริษัทฝรั่งหรือญี่ปุ่นมาลงทุนสร้างโรงงานแปรสภาพวัตถุดิบให้ เป็นสินค้าต่อไปนั้น ความคิดเช่นนั้นเป็นความคิดที่เรารับไม่ได้ เพราะว่าเกิดเรื่องอยู่เสมอที่จะต้องมีการทะเลาะวิวาทระหว่างผู้ผลิต คือผู้ที่ผลิตนมโคผู้ที่เลี้ยงนมโค กับผู้ที่แปรสภาพมาทำเป็นนมกระป๋อง เป็นนมผง เนยแข็ง เนยสด หรือเนยอะไรก็ตาม คือถ้าตั้งเป็นบริษัทแปรสภาพนี้และขายนมสดให้จะต้องเกิดเรื่องอยู่เสมอ แต่ถ้าผู้ที่ผลิตวัตถุดิบกับผู้ที่แปรสภาพเป็นเจ้าของเดียวกันจะไม่เกิดปัญหา เพราะว่าทำกันเอง แต่การทำกันเองนี้มีความ ลำบากอยู่ที่ต้องมีวินัยอยู่มาก ต้องมีความเสียสละเพื่อส่วนรวมของกิจการอย่างสำคัญ ถ้าตั้งในรูปโรงงานสหกรณ์ ได้ก็จะเป็นการดี แต่ถ้าสร้างในรูปโรงงานสหกรณ์ไม่ได้ด้วยเหตุใดก็ตาม ก็เห็นควรเลิกล้มกิจการ..."	พระราชดำรัส พระราชทาน แก่คณะกรรมการดำเนินงานสร้างโรงงานนมผงที่ตำบลหนองโพ จังหวัดราชบุรี ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันศุกร์ ที่ 11 กันยายน 2513	-การตั้งโรงงานเพื่อจำหน่ายนมโค
	"...เพราะเหตุว่ากิจการเลี้ยงโคนม และอาชีพเลี้ยงโคนมนี้เป็นอาชีพที่ยาก แต่ถ้าทำดีๆ และช่วยกันทำ ก็มีความสำเร็จอย่างยิ่งและ ใหญ่หลวง เป็นประโยชน์สำหรับตน สำหรับประเทศชาติ ข้อขัดข้องต่างๆ จะว่าเป็นของธรรมดาก็ได้ เพราะว่าด้วยเหตุหลายประการเหตุอย่างหนึ่งซึ่งเป็นรากฐาน คือการเลี้ยงโคนม และกิจการโคนมนี้เป็นสิ่งที่ยาก เพราะว่าผลิตผลที่เรามุ่งที่จะทำเป็นผลิตผลที่ถ้าไม่จำหน่ายทันที ก็อาจจะเสียไป เสียประโยชน์ไป และทำให้ล่มจมขาดทุนได้ **ฉะนั้น กิจการนี้จึงต้องศึกษามาก และเกี่ยวข้องกับวิชา**	พระราชดำรัส ในโอกาสที่อธิบดีกรมปศุสัตว์ นำผู้แทนเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม และผู้แทนสมาชิกสถานีผสมเทียม เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ ปะรำพิธีบริเวณโครงการเกษตรสวนจิตรลดา วันพฤหัสบดี ที่ ๑๒ พฤษภาคม	-การศึกษาวิชาการในการเลี้ยงโคนม

เรื่อง	พระราชดำรัส	ที่มา	ประเด็นสำคัญ
	การหลายด้าน วิชาการโดยตรงก็คือวิชาการปศุสัตว์ คือ การเลี้ยงสัตว์ เลี้ยงโคให้สมบูรณ์ แข็งแรง ให้ผลิตนมได้ มากที่สุด ต่อไปก็จะต้องหาทางที่จะรักษานมให้สด**จนกระทั่งถึงตลาดคือผู้บริโภค** วิธีที่จะให้นมนี้มีคุณภาพดีไม่เสียหาย ก็มีหลายวิธี **วิธีที่ทำต่างๆ นี้ก็ต้องอาศัยวิชาความรู้ในด้านอื่นนอกจากปศุสัตว์ไม่ใช่น้อย** ฉะนั้นก็เป็นสิ่งที่จะเป็นอุปสรรคได้นอกจากนี้ก็มีอุปสรรคในด้านการบริหารกิจการนั้นๆ ทำให้ความลำบากซับซ้อนเข้าไปอีกทั้งนี้ท่าน ทั้งหลายก็ทราบดีแล้วว่ามีอุปสรรคอะไร มีปัญหาอะไรและจะต้องปฏิบัติตามหลักวิชาอย่างไร เพราะได้ศึกษามาเป็น เวลาช้านานพอสมควร...”	๒๕๒๐	
ยา	“...การปศุสัตว์ นอกจากการส่งเสริมในเรื่องการขยายพันธุ์สัตว์ที่ดีแล้วก็ได้ทำการ**ป้องกันปราบปราม โรคระบาด และผลิตวัคซีนเชรุ่มให้เพียงพอ**...”	พระราชดำรัส ในพิธีเปิดประชุมรัฐสภาสมัยประชุมสามัญ ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม วันจันทร์ ที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๐๐	-ป้องกัน/ปราบปรามโรคระบาด -ผลิตวัคซีนเชรุ่มให้เพียงพอ
การขาย	“...**ในการส่งเสริมให้เกษตรกรเลี้ยงสัตว์นั้น** จะต้องแยกออกเป็น ๒ ส่วน คือ หนึ่ง สำหรับคนที่เลี้ยงสัตว์จริงจัง ไปซื้ออาหารสัตว์มาให้ มีอาหารเสริมต่างๆ และมีอีกส่วนหนึ่งสำหรับข้าราชการแท้ๆ ในขั้นต่ำกว่ามันต้องมีนะ **ถ้าเราคิดจะเลี้ยงขั้นสูงตลอดเวลาชาวบ้านเขาสู้ไม่ไหวถ้ามีอะไรผิดปกติไปหน่อย จะล่มจมเป็นหนี้ เป็นหนี้แล้วเสร็จเลย ปีหนึ่งก็ปลดหนี้เขาไม่ได้ แต่ถ้าแจกชาวบ้านที่พื้นๆ ต้องให้อะไรง่ายที่สุด เพราะอันตรายเรื่องทางเศรษฐฏิจ** ถ้าสมมติชาวบ้านเป็นหนี้สมัยนี้ชอบเป็นหนี้ ทางราชการก็ชอบส่งเสริมให้เป็นหนี้ เพราะบอกว่าเป็นหนี้นี่ดี โดยมากเป็นเศรษฐกิจสมัยใหม่ ต้องเป็นหนี้ถึงจะดี เพราะว่าหมายถึงลงทุน**ได้มาก เมื่อลงทุนมากก็ได้เงินมาก แต่ถ้าลงทุนมากมีปริมาณมาก ได้ราคาก็ตก ก็กลายเป็นหนี้** อันนี้จะยุ่งที่สุด อันนี้จะพูดอาจจะไม่สมัยใหม่เหมือนโบราณ เหมือนคนถอยหลังเข้าคลอง แต่ว่าเป็นความจริง ถ้าหากว่าเราส่งเสริมให้ทำอะไรที่ใช้เทคโนโลยีมันต้องเป็นหนี้ เมื่อเป็นหนี้แล้วถ้าแกได้กำไรมา แกไม่ไปใช้หนี้ แกฉลอง เมื่อฉลองแล้ว อันนี้ไม่เป็นไร ธนาคารเขาให้ดอกเบี้ยก็ให้ ผลสุดท้าย ก็พอกไปพอกมาแล้วรัฐบาลก็ต้องยกหนี้ให้ หรือต้องปลดหนี้ให้เสียงบประมาณเป็นพันล้าน คงได้เผชิญกับปัญหานี้ เพราะเห็นว่าเราส่งเสริมให้ใช้วิทยาการสูง จะดูเหมือนกับทารุณว่าไม่ใช่วิทยาการสูงกับชาวบ้าน แต่ว่าเพราะว่าต้องให้วิทยาการสูงพอสมควร ค่อยๆ เพิ่มขึ้นไป อันนี้ขอเตือนอยู่นิด สมมติว่าไอ้ตัวนี้มันดี มันตกมันเลี้ยงง่ายก็น่าจะผสมพันธุ์แท้ไว้มากๆ เพราะถ้าไป	พระราชดำริเกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์ เมื่อครั้งเสด็จทอดพระเนตรการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ จ.สกลนคร วันที่ 30 พฤศจิกายน 2528	-ส่งเสริมสัตว์ที่เลี้ยงง่าย

เรื่อง	พระราชดำรัส	ที่มา	ประเด็นสำคัญ
	ผสมกับตัวอื่นที่ได้ผลดีเหมือนกัน ดีกว่า เลี้ยงง่ายก็จึงแจก...”		
	“...แต่ว่านโยบายที่จะให้ผลิตมากขึ้นนี้ **เมื่อให้ผลิตมากขึ้นได้แล้ว ก็จะต้องส่งเสริมให้ผู้ที่ผลิตได้มีรายได้เพื่อที่ขยายกิจการ** ข้อที่สองคือการหาตลาดนี้ก็รู้สึกว่ามีอุปสรรคมากมาย ทางราชการก็พยายามเหมือนกันที่จะช่วยแบ่งจำหน่ายให้ทางการ นอกจากให้ทางการนั้นอาจ มีการขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่เองหรือขัดแย้งกับผู้ที่มาให้ความช่วยเหลือ... ...และข้อสำคัญที่สุดในเรื่องจำหน่ายนั้น ก็**จะต้องต่อสู้กับบริษัทต่างประเทศ**ที่ผลิตนมในต่างประเทศและเราสั่งเข้ามาโดยตรง **ก็ต้องแข่งขันเป็นการค้า...** ...อุปสรรคอีกข้อหนึ่งก็คือคุณภาพของนมที่ได้ ถ้าเราส่งเสริมให้ผลิตนมมาก เพื่อที่จะมาทำนมสดแบบบริษัทใหญ่ทำ หรือทำนมกระป๋องจะต้องกวดขันในทางคุณภาพนมจำนวนไหนที่ไม่ถึงคุณภาพจะต้องเททิ้ง... ...จะหาตลาด ได้ จึงต้องขบปัญหาเรื่องการค้าขายด้วย สำหรับการค้าขายนี้จะต้องเป็น**การค้าขายแท้ คือต้องต่อสู้กับผู้ที่นำผลิตผลนมผงส่งเข้ามาจากต่างประเทศ**... ...**ปัญหาสำคัญที่สุดก็มีปัญหาการบริหารโรงงาน ตั้งแต่การผลิต การแปรสภาพ จนกระทั่งการค้าขาย** อันนี้ก็จะเป็นปัญหาใหญ่ ใครจะเป็นกรรมการ ใครจะเป็นผู้ขาย ปัญหาเหล่านี้เราจะต้องขบ...”	พระราชดำรัส พระราชทาน แก่คณะกรรมการดำเนินงานสร้างโรงงานนมผงที่ตำบลหนองโพ จังหวัดราชบุรี ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันศุกร์ ที่ 11 กันยายน 2513	-สามารถแข่งขันทางการค้ากับผลผลิตต่างประเทศได้ -ผลผลิตมีคุณภาพ -การบริหารการผลิตจนถึงการขาย
	“... การปศุสัตว์ จำเป็น**ต้องศึกษาตั้งแต่การเลี้ยงปศุสัตว์ โดยเฉพาะการเลี้ยงให้ได้ผลดี รวมไปถึงการผลิตการและการจำหน่ายด้วย** ส่วนเรื่องโคนมเป็นเรื่องที่ต้องศึกษา ที่จะทำให้ราษฎร**มีอาหารนมพอบริโภคในระยะแรก** และหากมีมากก็ศึกษา**หาวิธีที่อาจจะดัดแปลงเพียงเล็กน้อย ก็สามารถที่จะผลิตนมนี้เก็บไว้ได้นานและจำหน่ายได้**...”	พระราชดำริพระราชทาน ณ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ จ.เชียงใหม่ วันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2527	-ปศุสัตว์แบบครบวงจร เลี้ยง/ผลิต/จำหน่าย -ดัดแปลงแปรรูปเพื่อให้เก็บได้นาน
แรงงาน	“..แรงงานคืออะไร **แรงงานของผู้ที่ขยันหมั่นเพียรทำด้วยความพยายาม**..”	พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่คณะกรรมการสมาคมเศรษฐศาสตร์เกษตรแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันอังคารที่ 17 มิถุนายน 2518	-ขยันหมั่นเพียรทำด้วยความพยายาม

3.2.2.3 ประมง

พระราชดำรัสเรื่องประมง สามารถแบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ประกอบด้วย (1) การวิจัยและจัดหาพันธุ์ (2) เทคนิคการเลี้ยง (3) อาหารและยา (4) การขาย และ (5) แรงงาน โดยมีตัวอย่างความเชื่อมโยงในการศึกษา

และทบทวนพระราชดำรัสเรื่องประมง ตามกรอบ Practical Framework และองค์ประกอบการพัฒนาดังตารางที่ 3.11 และรายละเอียดพระราชดำรัสในแต่ละกลุ่มดังตารางที่ 3.6

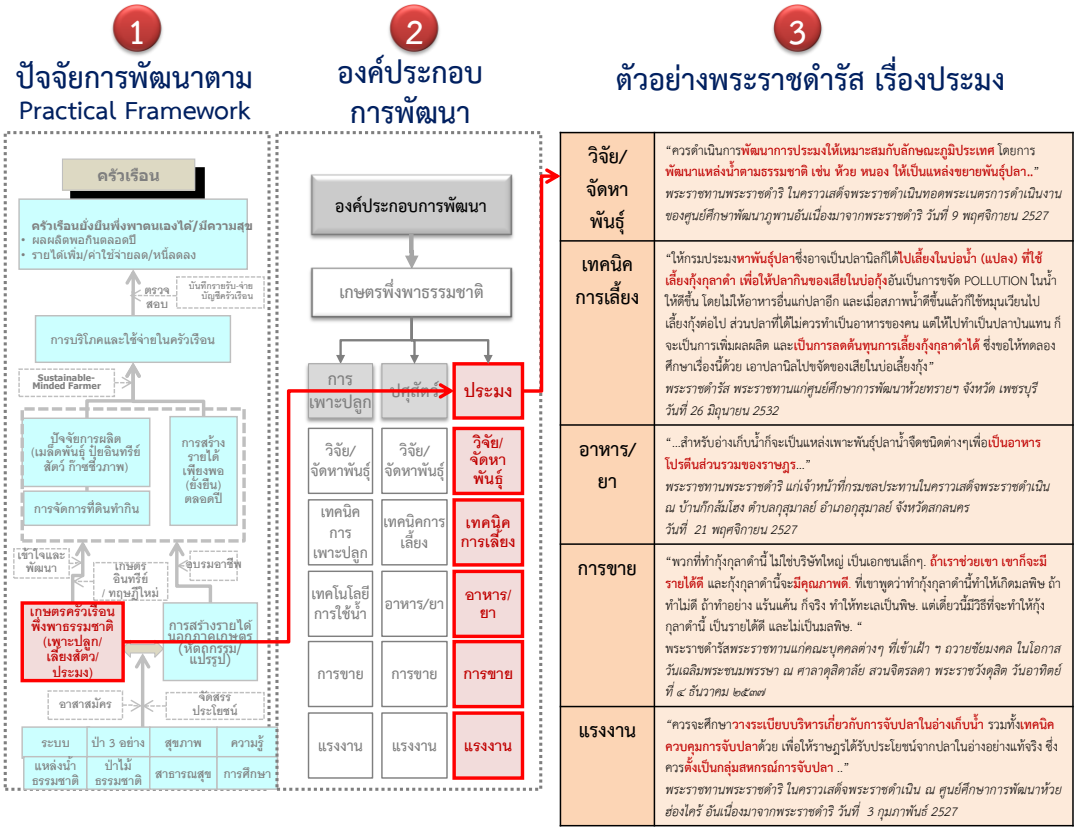

รูปที่ 3.10 ตัวอย่างการศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสเรื่องประมง

ตารางที่ 3.6 พระราชดำรัสเรื่องประมง

เรื่อง	พระราชดำรัส	ที่มา	ประเด็นสำคัญ
วิจัย/ จัดหาพันธุ์	"ควรดำเนินการ**พัฒนาการประมงให้เหมาะสมกับลักษณะภูมิประเทศ** โดยการ**พัฒนาแหล่งน้ำตามธรรมชาติ เช่น ห้วย หนอง ให้เป็นแหล่งขยายพันธุ์ปลา** และส่งเสริมให้ราษฎรสามารถใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ ได้ทั้งการประมงและการปลูกพืชผักในบริเวณรอบ ๆ หนองน้ำด้วย เพราะการขุดบ่อขึ้นมาใหม่มักจะประสบปัญหา การขาดแคลนน้ำหรือถ้าน้ำท่วม ปลาก็หนีหายไปหมด"	พระราชทานพระราชดำริ ในคราวเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ วันที่ 9 พฤศจิกายน 2527	-พัฒนาแหล่งน้ำให้เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลา
เทคนิค การเลี้ยง	"...การประมง จะช่วยเหลือชาวประมงในการ**ใช้เครื่องมือจับสัตว์น้ำ และเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ** ตลอดจน**การเก็บรักษาสัตว์น้ำในห้องเย็น**..."	พระราชดำรัส ในพิธีเปิดประชุมรัฐสภาสมัยประชุมสามัญ ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม วันจันทร์ ที่ ๒๔ มิถุนายน 2500	- เครื่องมือจับสัตว์น้ำ - เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ - การเก็บรักษาสัตว์น้ำในห้องเย็น
	"...ควรดำเนินการ**พัฒนาการประมงให้เหมาะสมกับลักษณะภูมิประเทศ** โดยการพัฒนาแหล่งน้ำตามธรรมชาติ เช่น ห้วย หนอง ให้เป็นแหล่งขยายพันธุ์ ปลา และ**ส่งเสริมให้ราษฎรสามารถใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ** ได้ทั้งการประมงและการ	พระราชทานพระราชดำริ ในคราวเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	- พัฒนาการประมงให้เหมาะสมกับลักษณะภูมิประเทศ - ส่งเสริมให้ราษฎร

	ปลูกพืชผักในบริเวณรอบ ๆ หนองน้ำด้วย เพราะการขุดบ่อขึ้นมาใหม่มักจะประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำหรือถ้าน้ำท่วมปลาก็หนีหายไปหมด...”	วันที่ 9 พฤศจิกายน 2527	สามารถใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ
	ให้กรมประมง**หาพันธุ์ปลา**ซึ่งอาจเป็นปลานิลก็ได้**ไปเลี้ยงในบ่อน้ำ (แปลง) ที่ใช้เลี้ยงกุ้งกุลาดำ เพื่อให้ปลากินของเสียในบ่อกุ้ง**อันเป็นการขจัด POLLUTION ในน้ำให้ดีขึ้น โดยไม่ให้อาหารอื่นแก่ปลาอีก และเมื่อสภาพน้ำดีขึ้นแล้วก็ใช้หมุนเวียนไปเลี้ยงกุ้งต่อไป ส่วนปลาที่ได้ไม่ควรทำเป็นอาหารของคน แต่ให้ไปทำเป็นปลาป่นแทน ก็จะเป็นการเพิ่มผลผลิตและ**เป็นการลดต้นทุนการเลี้ยงกุ้งกุลาดำได้** ซึ่งขอให้ทดลองศึกษาเรื่องนี้ด้วย เอาปลานิลไปขจัดของเสียในบ่อเลี้ยงกุ้ง	พระราชดำรัส พระราชทานแก่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย ฯ จังหวัด เพชรบุรี วันที่ 26 มิถุนายน 2532	-ใช้ปลาเป็นอาหารกุ้งเพื่อขจัดมลพิษและลดต้นทุนในการเลี้ยงกุ้ง
	“ให้เจ้าหน้าที่ศูนย์ **ฯ ปลูกหญ้าแฝกให้เป็นแถวยาวตามขวางของระดับความชันของบ่อเลี้ยงปลา**เพียงหนึ่งหรือสองแถว ก็น่าจะเพียงพอ แต่ให้**ปลูกหญ้าแฝกชิดติดกันต่อเนื่องกันไป เพื่อให้หญ้าแฝกมีความหนาแน่นใช้เป็นตะแกรงกรองกั้นสิ่งต่างๆ ไว้ได้**	พระราชดำรัส พระราชทานแก่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลกะลุวอเหนือ อำเภอเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส วันที่ 10 พฤษภาคม 2535	-ใช้หญ้าแฝกกรองสิ่งต่างๆ
อาหาร/ยา	“...สำหรับอ่างเก็บน้ำก็จะเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลาน้ำจืดชนิดต่างๆเพื่อ**เป็นอาหารโปรตีนส่วนรวมของราษฎร**...”	พระราชทานพระราชดำริ แก่เจ้าหน้าที่กรมชลประทานในคราวเสด็จพระราชดำเนิน ณ บ้านก๊กส้มโฮง ตำบลกุสุมาลย์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร วันที่ 21 พฤศจิกายน 2527	- แหล่งโปรตีนของราษฎร
การขาย	“...นากุ้งก็จะทำได้เพราะว่า ทางอำเภอหัวไทรอยู่ใกล้ทะเล. และมีคลองที่ เรียกว่าคลองปากพนัง ขนานกับฝั่งทะเล. คลองนั้นยอมให้เป็นน้ำกร่อย จะทำนากุ้งได้อย่างเป็นล่ำเป็นสัน ซึ่งประเทศไทย**สามารถจะส่งนอก.** เรื่องกุ้งนี่ ส่งนอกไปจำนวนมากที่สุดในโลก ขายไปประเทศญี่ปุ่นและถึงประเทศอเมริกา. และนอกจากกุ้ง ก็มี**ปลาที่เลี้ยงได้ในนากุ้งนั้น. ก็จะสามารถเป็นรายได้เข้าประเทศ**อย่างมากมาย. ประชาชนที่จะทำกิจกรรมเหล่านั้นก็จะร่ำรวย. ไม่เสียเพราะแยกน้ำกร่อยจากน้ำจืดได้...”	พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้า ฯ ถวายชัยมงคล ในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต วันเสาร์ ที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๖	- ส่งนอก - รายได้เข้าประเทศ
การขาย	“...คนเขาบอกว่า การทำนากุ้ง ซึ่งเป็นรายได้ของประเทศไทยมากมาย - กี่ล้านบาทไม่ทราบ - จะเสีย. ไม่เสีย. ตรงข้ามจะทำให้กิจการเลี้ยงกุ้งกุลาดำนี้เป็นสัดเป็นส่วน. สามารถที่จะจัดการในอำเภอหัวไทรส่วนหนึ่ง และในอำเภอปากพนังส่วนหนึ่ง. สามารถที่ทำให้ประชาชนที่ทำกุ้งกุลาดำทำได้ จริงๆ จังๆ ได้รับความช่วยเหลือ. พวกที่ทำกุ้งกุลาดำนี้ ไม่ใช่บริษัทใหญ่เป็นเอกชนเล็กๆ. **ถ้าเราช่วยเขา เขาก็จะมีรายได้ดี** และกุ้งกุลาดำนี้จะ**มีคุณภาพดี**. ที่เขาพูดว่าทำกุ้งกุลาดำนี้ทำให้เกิดมลพิษ ถ้าทำไม่ดี ถ้าทำอย่าง แร้นแค้น ก็จริง ทำให้ทะเลเป็นพิษ. แต่เดี๋ยวนี้มีวิธีที่จะทำให้กุ้งกุลาดำนี้ เป็นรายได้ดี และไม่เป็นมลพิษ. ตรงข้ามจะทำให้ประเทศไทยสามารถที่จะส่งออกกุ้งกุลาดำ เป็นล่ำเป็นสัน และมีคุณภาพสูง...”	พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้า ฯ ถวายชัยมงคล ในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต วันอาทิตย์ ที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๗	- รายได้ดี - ส่งออก - คุณภาพดี

แรงงาน	"...ปัญหาสำคัญเกี่ยวกับการประมงที่ควรจะศึกษาในศูนย์นี้ก็คือ ควรจะศึกษา**วางระเบียบบริหารเกี่ยวกับการจับปลาในอ่างเก็บน้ำ** รวมทั้ง**เทคนิคควบคุมการจับปลา**ด้วย เพื่อให้ราษฎรได้รับประโยชน์จากปลาในอ่างอย่างแท้จริง ซึ่งควร**ตั้งเป็นกลุ่มสหกรณ์การจับปลา** ในเวลาเดียวกันกับที่มีการจับปลาก็ควรจะมี **การลงทุน เพื่อส่งเสริมการเลี้ยงปลาด้วย** ถ้าสามารถศึกษาและทำให้การจับปลาในบริเวณนี้เป็นระเบียบเรียบร้อยได้โดยไม่แย่งกันเอาเปรียบกัน ไม่ทำลายพันธุ์ปลา ปลาก็ไม่สูญพันธุ์ สามารถจับปลาได้ตลอดไป ก็จะเป็นทางที่เหมาะสมและจะได้ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับอ่างเก็บน้ำแห่งอื่นๆ ต่อไป..."	พระราชทานพระราชดำริ ในคราวเสด็จพระราชดำเนิน ณ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ วันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2527	- ตั้งเป็นกลุ่มสหกรณ์การจับปลา เพื่อวางระเบียบบริหาร/ควบคุมการจับปลา - การลงทุนเพื่อส่งเสริมการเลี้ยงปลา - ไม่เอาเปรียบ (ไม่ทำลาย/ไม่สูญพันธุ์/จับได้ตลอดไป)

3.2.3 รายได้นอกภาคเกษตร

3.2.3.1 หัตถกรรม

พระราชดำรัสเรื่องหัตถกรรม สามารถแบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ประกอบด้วย (1) การใช้วัตถุดิบในพื้นที่ (2) การออกแบบ (3) เทคนิคการผลิต (4) การตลาด และ (5) ราคาและต้นทุน โดยมีตัวอย่างความเชื่อมโยงในการศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสเรื่องหัตถกรรม ตามกรอบ Practical Framework และองค์ประกอบการพัฒนาดังรูปที่ 3.11 และรายละเอียดพระราชดำรัสในแต่ละกลุ่มดังตารางที่ 3.7

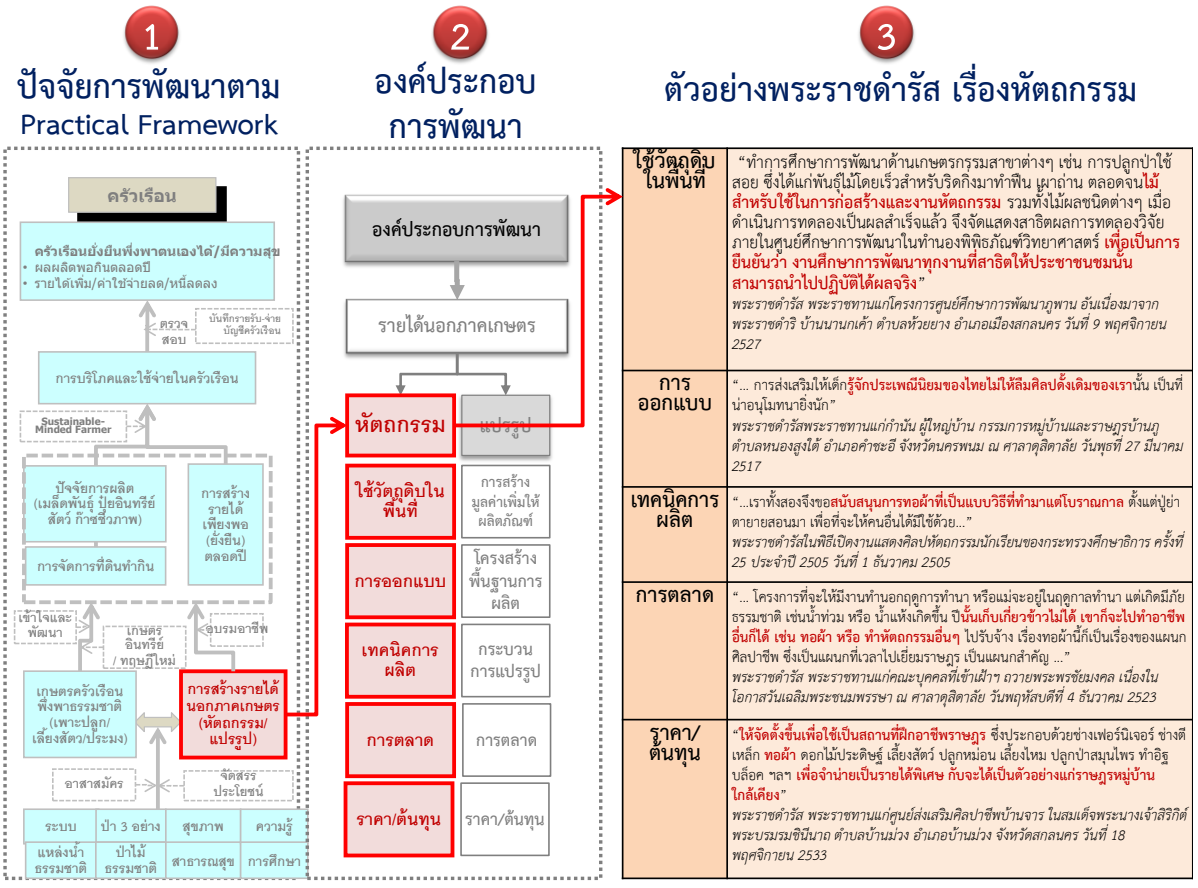

รูปที่ 3.11 ตัวอย่างการศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสเรื่องหัตถกรรม

ตารางที่ 3.7 พระราชดำรัสเรื่องหัตถกรรม

เรื่อง	พระราชดำรัส	ที่มา	ประเด็นสำคัญ
ใช้วัตถุดิบในพื้นที่	"พื้นที่ของศูนย์ศึกษาพัฒนาทุกแห่งก็คือการย่อส่วนภูมิประเทศของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกัน แล้วทำการศึกษาการพัฒนาด้านเกษตรกรรมสาขาต่างๆ เช่น การปลูกป่าใช้สอย ซึ่งได้แก่พันธุ์ไม้โดยเร็ว สำหรับริดกิ่งมาทำฟืน เผาถ่าน ตลอดจน**ไม้สำหรับใช้ในการก่อสร้างและงานหัตถกรรม** รวมทั้งไม้ผลชนิดต่างๆ โดยทดลองใช้น้ำจากโครงการชลประทานช่วยเร่งอัตราการเจริญเติบโต นอกจากนั้น จะต้องศึกษาอัตราการอุปโภคไม้ใช้สอยของประชากรในท้องถิ่น เพื่อจะได้กำหนดพื้นที่สวนป่าให้เพียงพอ เมื่อดำเนินการทดลองเป็นผลสำเร็จแล้ว จึงจัดแสดงสาธิตผลการทดลองวิจัยภายในศูนย์ศึกษาการพัฒนาในทำนองพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ **เพื่อเป็นการยืนยันว่า งานศึกษาการพัฒนาทุกงานที่สาธิตให้ประชาชนชมนั้น สามารถนำไปปฏิบัติได้ผลจริง** สำหรับงานศึกษาการปลูกป่าใช้สอยแบบเร่งด่วนดังกล่าว หากนำไปขยายผลในพื้นที่อื่นๆก็จะช่วยชะลอการบุกรุกเข้าทำลายป่าต้นน้ำลำธารได้ในที่สุด"	พระราชดำรัส พระราชทานแก่โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพาน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ บ้านนานกเค้า ตำบลห้วยยาง อำเภอเมืองสกลนคร วันที่ 9 พฤศจิกายน 2527	-ปลูกพันธุ์ไม้เพื่อใช้ในงานหัตถกรรม
การออกแบบ	"... งานศิลปหัตถกรรมของนักเรียนนั้น เป็นงานช่วยส่งเสริมหัตถศึกษาเป็นอย่างดี ... และถ้าทำงานที่ทำขึ้นนั้นสำเร็จตามความประสงค์ ก็จะมีความภูมิใจเป็นทางชักจูงให้ไปประกอบอาชีพในกาลภายหน้าอีกด้วย การส่งเสริมให้เด็ก**รู้จักประเพณีนิยมของไทยไม่ให้ลืมศิลปดั้งเดิมของเรา**นั้น เป็นที่น่าอนุโมทนายิ่งนัก"	พระราชดำรัสพระราชทานแก่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้านและราษฎรบ้านภู ตำบลหนองสูงใต้ อำเภอคำชะอี จังหวัดนครพนม ณ ศาลาดุสิดาลัย วันพุธที่ 27 มีนาคม 2517	-ลวดลายโบราณสืบสานประเพณีนิยม
เทคนิคการผลิต	"...เราทั้งสองจึงขอ**สนับสนุนการทอผ้าที่เป็นแบบวิธีที่ทำมาแต่โบราณกาล** ตั้งแต่ปู่ย่าตายายสอนมา เพื่อที่จะให้คนอื่นได้มีใช้ด้วย..."	พระราชดำรัสในพิธีเปิดงานแสดงศิลปหัตถกรรมนักเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ ครั้งที่ 25 ประจำปี 2505 วันที่ 1 ธันวาคม 2505	-วิธีการทอแบบโบราณ
การตลาด	"... โครงการที่จะให้มีงานทำนอกฤดูการทำนา หรือแม่จะอยู่ในฤดูกาลทำนา แต่เกิดมีภัยธรรมชาติ เช่นน้ำท่วม หรือ น้ำแห้งเกิดขึ้น ปี**นั้นเก็บเกี่ยวข้าวไม่ได้ เขาก็จะไปทำอาชีพอื่นก็ได้ เช่น ทอผ้า หรือ ทำหัตถกรรมอื่นๆ** ไปรับจ้าง เรื่องทอผ้านี้ก็เป็นเรื่องของแผนกศิลปาชีพ ซึ่งเป็นแผนกที่เวลาไปเยี่ยมราษฎร เป็นแผนกสำคัญ ..."	พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะบุคคลที่เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย วันพฤหัสบดีที่ 4 ธันวาคม 2523	-เป็นอาชีพเสริมนอกฤดูทำนา
	"ควรส่งเสริมให้**ราษฎรชาวเขาเตรียมโครงการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมพื้นเมืองชาวเขา** แก่นักท่องเที่ยงทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเพื่อเป็นรายได้พิเศษ"	พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะบุคคลที่เข้าเฝ้าฯ ณ ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2528	-สร้างรายได้จากหัตถกรรม
ราคา/ต้นทุน	"**ให้จัดตั้งขึ้นเพื่อใช้เป็นสถานที่ฝึกอาชีพราษฎร** ซึ่งประกอบด้วยช่างเฟอร์นิเจอร์ ช่างตีเหล็ก **ทอผ้า** ดอกไม้ประดิษฐ์ เลี้ยงสัตว์ ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ปลูกป่าสมุนไพร ทำอิฐบล็อค ฯลฯ **เพื่อจำน่ายเป็นรายได้พิเศษ กับจะได้เป็นตัวอย่างแก่ราษฎรหมู่บ้านใกล้เคียง**"	พระราชดำรัส พระราชทานแก่ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพบ้านจาร ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิต์ พระบรมรมชินีนาถ ตำบลบ้านม่วง อำเภอบ้านม่วง จังหวัดสกลนคร วันที่ 18 พฤศจิกายน 2533	-หัตถกรรมสร้างรายได้พิเศษ

3.2.3.2 แปรรูป

พระราชดำรัสเรื่องการแปรรูป สามารถแบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ประกอบด้วย (1) การสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์ (2) โครงสร้างพื้นฐานการผลิต (3) กระบวนการแปรรูป (4) การตลาด และ (5) ราคาและต้นทุน โดยมีตัวอย่างความเชื่อมโยงในการศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสเรื่องการแปรรูป ตามกรอบ Practical Framework และองค์ประกอบการพัฒนาดังรูปที่ 3.12 และรายละเอียดพระราชดำรัสในแต่ละกลุ่มดังตารางที่ 3.8

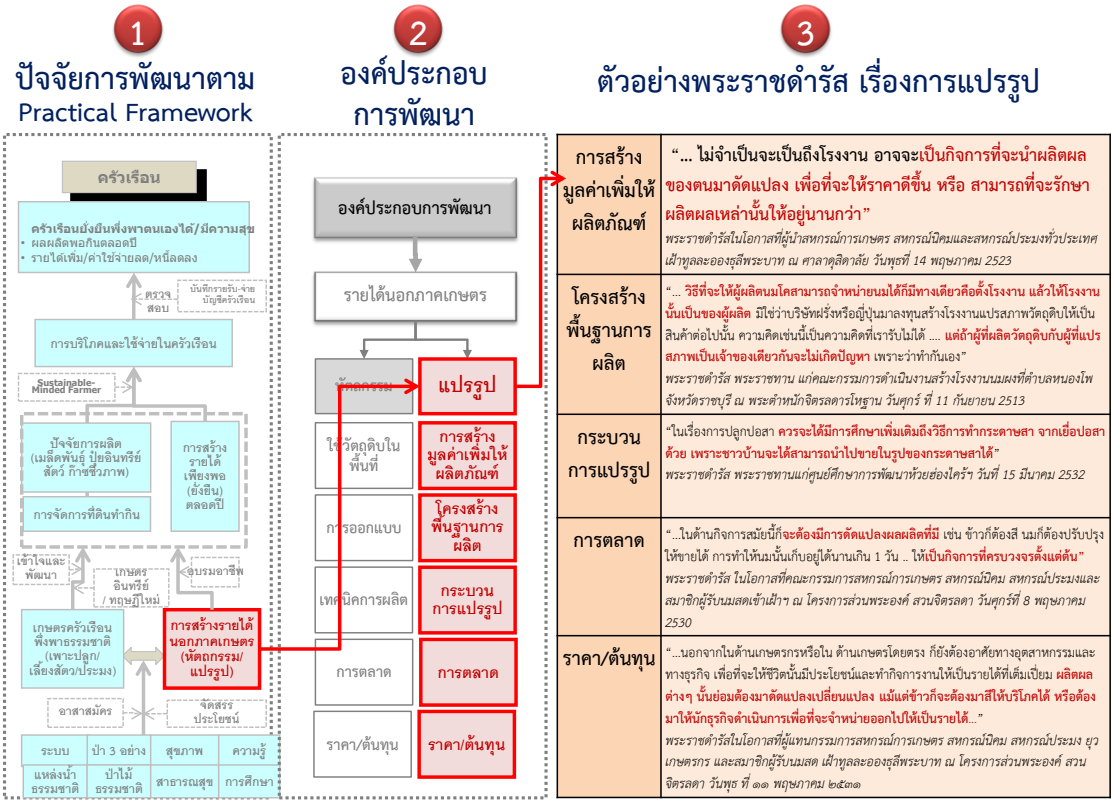

รูปที่ 3.12 ตัวอย่างการศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสเรื่องการแปรรูป

ตารางที่ 3.8 พระราชดำรัสเรื่องการแปรรูป

เรื่อง	พระราชดำรัส	ที่มา	ประเด็นสำคัญ
การสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์	"ด้านการผลิตเพื่อทำการอาชีพนอกจากการเพาะปลูกนั้น ก็มีเรื่องของการทำที่เรียกว่า**อุตสาหกรรมในครัวเรือน** นำเอาผลิตผลที่ตัวได้ปลูกมาทำให้เป็นสิ่งที่มีประโยชน์ยิ่งขึ้น หรือ อย่างผลิตผลทางสวน ถ้ามีมากไปหรือขายไม่ออก ก็เก็บเอาไว้เพื่อที่จะใช้ในวันต่อไป หรือ สำหรับจำหน่ายก็ได้ ฉะนั้น ... **การใช้ความรู้ของตัวและหาความรู้เพื่อที่จะทำให้สิ่งที่ตัวผลิตมีค่าต่อไป**"	พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่กลุ่มชาวไร่ ศูนย์พัฒนาไทย – อิสราเอล ตำบลเขาใหญ่ อ.ชะอำ จ. เพชรบุรี วันที่ 19 พฤษภาคม 2516	-ความรู้ในการสร้างมูลค่าเพิ่ม

เรื่อง	พระราชดำรัส	ที่มา	ประเด็นสำคัญ
	"... ไม่จำเป็นจะเป็นถึงโรงงาน อาจจะ**เป็นกิจการที่จะนำผลิตผลของตนมาดัดแปลง เพื่อที่จะให้ราคาดีขึ้น หรือสามารถที่จะรักษาผลิตผลเหล่านั้นให้อยู่นานกว่า** เช่น กล้วย ถ้าเรามีกล้วยมากๆ เราจะไปขายสดๆนั้น ขายยาก ก็พูดอยู่เสมอว่า กิจการปลูกกล้วย ไม่ใช่ของกล้วย มันยาก แต่ถ้าสมมติว่าเรามีกล้วยมาก เรามาทำกล้วยตากโดยที่มีเครื่องง่ายๆ ก็เป็นการทำให้ผลิตผลของเราเก็บได้นานกว่า แล้วขายได้ไม่ต้องกลัวว่าจะเสียจะเน่า อย่างนี้ก็ต้องลงทุนเหมือนกัน ฉะนั้น ก็ขอสนับสนุนเรื่องที่จะลงทุนด้วยการไปกู้แล้วมาลงทุน เพื่อที่จะทำให้ผลิตผลของเรามีคุณค่ายิ่งขึ้น"	พระราชดำรัสในโอกาสที่ผู้นำสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคมและสหกรณ์ประมงทั่วประเทศ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ ศาลาดุสิดาลัย วันพุธที่ 14 พฤษภาคม 2523	-การแปรรูปเพื่อให้ราคาดีขึ้นหรือเก็บรักษาให้นานกว่า
โครงสร้างพื้นฐานการผลิต (โรงงาน)	"... **วิธีที่จะให้ผู้ผลิตนมโคสามารถจำหน่ายนมได้ก็มีทางเดียวคือตั้งโรงงาน แล้วให้โรงงานนั้นเป็นของผู้ผลิต** มิใช่ว่าบริษัทฝรั่งหรือญี่ปุ่นมาลงทุนสร้างโรงงานแปรสภาพวัตถุดิบให้เป็นสินค้าต่อไปนั้น ความคิดเช่นนี้เป็นความคิดที่เรารับไม่ได้ .... **แต่ถ้าผู้ที่ผลิตวัตถุดิบกับผู้ที่แปรสภาพเป็นเจ้าของเดียวกันจะไม่เกิดปัญหา** เพราะว่าทำกันเอง แต่การทำกันเองนี้มีความลำบากอยู่ที่ต้องมีวินัยอยู่มาก ต้องมีความเสียสละเพื่อส่วนรวมของกิจการอย่างสำคัญ ถ้าตั้งในรูปสหกรณ์ได้ก็จะเป็นการดี แต่ถ้าสร้างในรูปสหกรณ์ไม่ได้ด้วยเหตุผลใดก็ตาม ก็เห็นควรล้มเลิกกิจการ ..."	พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะกรรมการดำเนินงานสร้างโรงงานนมผงที่ตำบลหนองโพ จังหวัดราชบุรี ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันศุกร์ ที่ 11 กันยายน 2513	-โรงงานแปรรูปน้ำนมดิบ
กระบวนการแปรรูป	"... เรื่องที่จะช่วยชาวเขาและโครงการชาวเขานั้น มีประโยชน์โดยตรงกับชาวเขา เพื่อที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้ชาวเขามีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถที่จะ**เพาะปลูกสิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นรายได้กับเขาเอง** ที่มีโครงการเช่นนี้ จุดประสงค์อย่างหนึ่งก็คือมนุษยธรรม อยากที่จะให้ผู้ที่อยู่ในที่ทุรกันดารสามารถที่จะมีความรู้และพยุงตัวมีความเจริญได้ ถ้าพวกเราทุกคนไปช่วยเขา ก็เท่ากับช่วยบ้านเมืองให้มีความดีความอยู่ดีกินดี และปลอดภัยได้อีกทั้งประเทศ เพราะว่าถ้าเราสามารถทำโครงการนี้ให้สำเร็จ ให้ชาวเขาอยู่เป็นหลักเป็นแหล่ง **สามารถที่จะมีการอยู่ดีกินดีพอควรและสนับสนุนนโยบายที่จะรักษาป่าไม้รักษาดินให้เป็นประโยชน์ต่อไป ประโยชน์อันนี้จะยั่งยืนมาก** ... โครงการที่มีต่างๆ อย่างโครงการชาวเขานั้น มาปฏิบัติได้กับพื้นราบ โดยที่พวกเราทุกคน**ใช้วิชาการไปช่วยกันทำ** การเกษตรนั้นไม่ใช่เฉพาะว่าจะปลูกอะไรให้ขึ้นเท่านั้นเอง ต้องมีการ**ค้นคว้า**ให้ปลูกได้ดี แล้วก็หลังจากปลูกแล้วเอา**มาใช้**ให้ดี ให้ถูกต้อง **มาแปรสภาพ**และ**มาค้าขาย** ..."	พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่คณาจารย์และนักศึกษาคณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ณ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันที่ 10 มกราคม 2517	-การเพาะปลูกเพื่อสร้างรายได้ -ความรู้/ค้นคว้า -การแปรสภาพ/ค้าขายผลผลิต

เรื่อง	พระราชดำรัส	ที่มา	ประเด็นสำคัญ
	"ในเรื่องการปลูกปอสา **ควรจะได้มีการศึกษาเพิ่มเติมถึงวิธีการทำกระดาษสา จากเยื่อปอสาด้วย เพราะชาวบ้านจะได้สามารถนำไปขายในรูปของกระดาษสาได้**"	พระราชดำรัส พระราชทานแก่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ วันที่ 15 มีนาคม 2532	-การศึกษาวิธีการแปรรูป
	"... **เมื่อเก็บเกี่ยวแล้วก็ต้องนำมาแปรรูปบ้างหรือนำไปขาย** อันนี้ก็เป็นสิ่งที่เหมือนกันทั่วทุกแห่ง แต่โดยสภาพภูมิประเทศและโครงสร้างของความเป็นอยู่ที่มีอยู่ตามประเพณี แต่ละแห่งอาจจะต่างกันบ้าง ความสำคัญก็มีที่ต้อง**นำความรู้นำวิชาการต่างๆนี้มาดัดแปลงให้เหมาะสมกับสถานที่ที่อยู่** ..."	พระราชดำรัส พระราชทานแก่สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคมและสหกรณ์ประมงทั่วราชอาณาจักร ณ ศาลาดุสิดาลัย วันจันทร์ที่ 7 พฤษภาคม 2522	โรงงานแปรรูปน้ำนมดิบ
การตลาด	"...ในด้านกิจการสมัยนี้ก็**จะต้องมีการดัดแปลงผลผลิตที่มี** เช่น ข้าวก็ต้องสี นมก็ต้องปรับปรุงให้ขายได้ การทำให้นมนั้นเก็บอยู่ได้นานเกิน 1 วัน .. ให้**เป็นกิจการที่ครบวงจรตั้งแต่ต้น** คือการผลิตแต่ต้นและมาดัดแปลง เสร็จแล้วจำหน่ายและบริโภค ซึ่งทุกสิ่งทุกอย่างเกี่ยวข้องกับการเกษตรนี้ก็เป็นเช่นเดียวกัน **ต้องผลิต ดัดแปลง จำหน่ายและบริโภค** ..."	พระราชดำรัส ในโอกาสที่คณะกรรมการสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคม สหกรณ์ประมงและสมาชิกผู้รับนมสดเข้าเฝ้าฯ ณ โครงการส่วนพระองค์ สวนจิตรลดา วันศุกร์ที่ 8 พฤษภาคม 2530	การแปรรูป การจำหน่ายให้ครบวงจร
ราคา/ต้นทุน	"...นอกจากในด้านเกษตรกรหรือใน ด้านเกษตรโดยตรงก็ยังต้องอาศัยทางอุตสาหกรรมและทางธุรกิจ เพื่อที่จะให้ชีวิตนั้นมีประโยชน์และทำกิจการงานให้เป็นรายได้ที่เต็มเปี่ยม **ผลิตผลต่างๆ นั้นย่อมต้องมาดัดแปลงเปลี่ยนแปลง แม้แต่ข้าวก็จะต้องมาสีให้บริโภคได้ หรือต้องมาให้นักธุรกิจดำเนินการเพื่อที่จะจำหน่ายออกไปให้เป็นรายได้**..."	พระราชดำรัส ในโอกาสที่ผู้แทนกรรมการสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคม สหกรณ์ประมง ยุวเกษตรกร และสมาชิกผู้รับนมสด เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ โครงการส่วนพระองค์ สวนจิตรลดา วันพุธ ที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๓๑	-ดัดแปลงผลิตผลให้เป็นรายได้ที่เต็มเปี่ยม

3.3 ระดับชุมชน

ในการพัฒนาระดับชุมชนให้สามารถดำเนินงานได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนนั้น ปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคือ การรวมกลุ่มสหกรณ์/วิสาหกิจชุมชนจากคนในพื้นที่ โดยมีพระราชดำรัสที่พระราชทานไว้ดังนี้

3.3.1 สหกรณ์/วิสาหกิจชุมชน

3.3.1.1 การรวมกลุ่มและดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิก

พระราชดำรัสเรื่องการรวมกลุ่มและดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิกสหกรณ์/วิสาหกิจชุมชน สามารถแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วย (1) ร้านค้าสวัสดิการ (2) การอบรมอาชีพเสริม (3) การส่งเสริมคุณธรรม/จริยธรรม และ (4) การกู้ยืม/เงินทุนเพื่อการศึกษา/อื่นๆ โดยมีตัวอย่างความเชื่อมโยงในการศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสเรื่องการดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิกสหกรณ์/วิสาหกิจชุมชน ตามกรอบ Practical

Framework และองค์ประกอบการพัฒนาดังรูปที่ 3.13 และรายละเอียดพระราชดำรัสในแต่ละกลุ่มดังตารางที่ 3.9

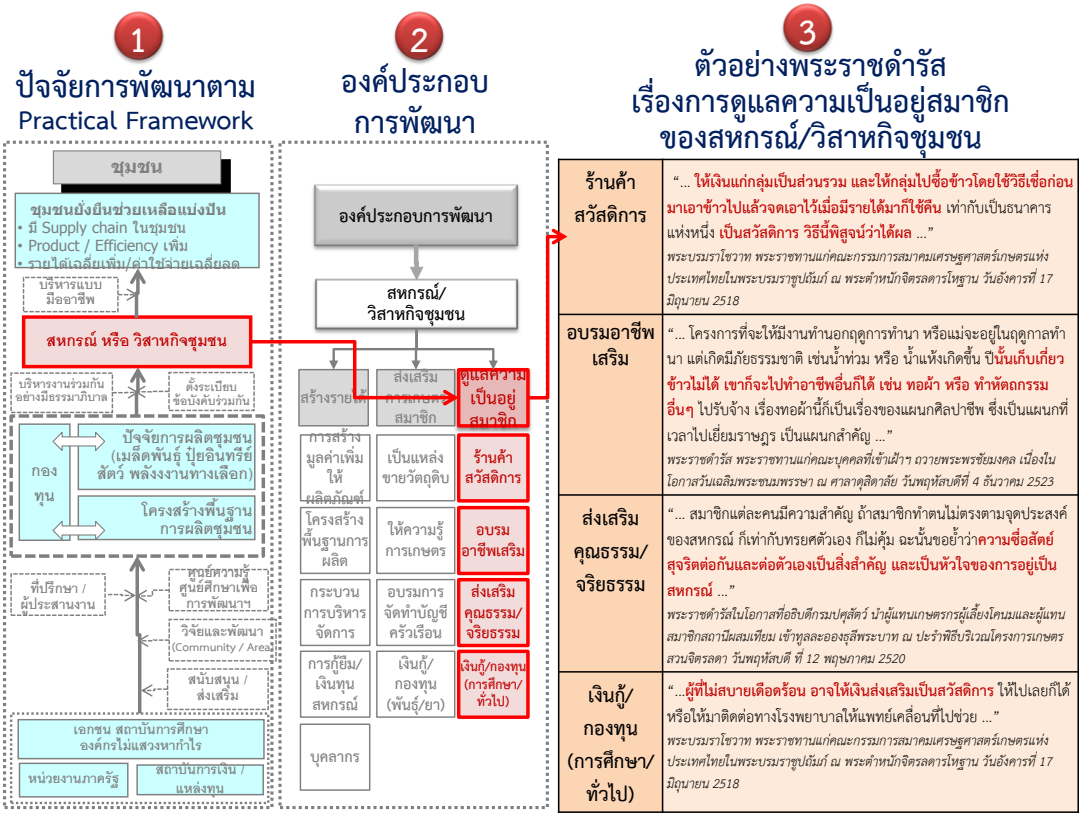

รูปที่ 3.13 ตัวอย่างการศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสเรื่องการรวมกลุ่มและดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิกสหกรณ์/วิสาหกิจชุมชน

ตารางที่ 3.9 พระราชดำรัสเรื่องการรวมกลุ่มและดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิกสหกรณ์/วิสาหกิจชุมชน

เรื่อง	พระราชดำรัส	ที่มา	ประเด็นสำคัญ
ร้านค้าสวัสดิการ	"...ที่หุบกระพงนี่เป็นเวลาหลายปีที่มีผู้เพิ่มเข้าในกลุ่มลุกขึ้นในที่ประชุมบอกว่าผมขอเงิน ก็เลยถามว่าจะเอาเงินไปทำอะไร ก็บอกว่าผมหิวผมไม่มีกิน ก็บอกว่าไม่มีกินก็ทำงานซี เขาบอกว่าเขาทำแต่ว่าผักที่เขาปลูกมันยังเล็กยังขายไม่ได้ เพราะเขาเพิ่มรับมาทำก็ขาดข้าว ก็ไม่มีอะไรทาน ก็เลยเข้าใจเหตุผลที่เขาขอเงิน และอยากทราบว่าเขาเข้าใจจริงหรือไม่ ก็เลยถามว่าถ้าให้ข้าวจะเอาไหม เขาบอกว่าเขาชอบก็เลยบอกว่าจะ**ให้เงินแก่กลุ่มเป็นส่วนรวม และให้กลุ่มไปซื้อข้าวโดยใช้วิธีเชื่อก่อน มาเอาข้าวไปแล้วจดเอาไว้เมื่อมีรายได้มาก็ใช้คืน** เท่ากับเป็นธนาคารแห่งหนึ่ง **เป็นสวัสดิการ วิธีนี้พิสูจน์ว่าได้ผล** ..." "...สหกรณ์ก็ต้องสะสมเงินทุนและก็ทำเหมือนว่าสหกรณ์นั้นเป็นนายทุน **เมื่อมีกำไรแล้วก็มาแบ่งตามส่วนได้ อันนี้ก็จะเกิดสวัสดิการด้วย**เพราะว่าคนที่ทำน้อยก็มีสิทธิในสวัสดิการ	พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่คณะกรรมการสมาคมเศรษฐศาสตร์เกษตรแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันอังคารที่ 17 มิถุนายน 2518	-สวัสดิการ ดูแลความเป็นอยู่สมาชิก

เรื่อง	พระราชดำรัส	ที่มา	ประเด็นสำคัญ
	เหมือนกัน ...”		
การอบรมอาชีพเสริม	“**ให้จัดตั้งขึ้นเพื่อใช้เป็นสถานที่ฝึกอาชีพราษฎร** ซึ่งประกอบด้วยช่างเฟอร์นิเจอร์ ช่างตีเหล็ก **ทอผ้า** ดอกไม้ประดิษฐ์ เลี้ยงสัตว์ ปลูกหม่อน เลี้ยงไหม ปลูกป่าสมุนไพร ทำอิฐบล็อค ฯลฯ **เพื่อจำน่ายเป็นรายได้พิเศษ กับจะได้เป็นตัวอย่างแก่ราษฎรหมู่บ้านใกล้เคียง**”	พระราชดำรัส พระราชทานแก่ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพบ้านจาร ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมรมชินีนาถ ตำบลบ้านม่วง อำเภอบ้านม่วง จังหวัดสกลนคร วันที่ 18 พฤศจิกายน 2533	-หัตถกรรมสร้างรายได้พิเศษ
	“... โครงการที่จะให้มีงานทำนอกฤดูการทำนา หรือแม่จะอยู่ในฤดูกาลทำนา แต่เกิดมีภัยธรรมชาติ เช่นน้ำท่วม หรือ น้ำแห้งเกิดขึ้น ปี**นั้นเก็บเกี่ยวข้าวไม่ได้ เขาก็จะไปทำอาชีพอื่นก็ได้ เช่น ทอผ้า หรือ ทำหัตถกรรมอื่นๆ** ไปรับจ้าง เรื่องทอผ้านี้ก็เป็นเรื่องของแผนกศิลปาชีพ ซึ่งเป็นแผนกที่เวลาไปเยี่ยมราษฎรเป็นแผนกสำคัญ ...”	พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะบุคคลที่เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย วันพฤหัสบดีที่ 4 ธันวาคม 2523	-อาชีพเสริมนอกฤดูทำนา
การส่งเสริมคุณธรรม/จริยธรรม	“... สมาชิกแต่ละคนมีความสำคัญ ถ้าสมาชิกทำตนไม่ตรงตามจุดประสงค์ของสหกรณ์ ก็เท่ากับทรยศตัวเอง ก็ไม่คุ้ม ฉะนั้นขอย้ำว่า**ความซื่อสัตย์สุจริตต่อกันและต่อตัวเองเป็นสิ่งสำคัญ และเป็นหัวใจของการอยู่เป็นสหกรณ์** ...”	พระราชดำรัสในโอกาสที่อธิบดีกรมปศุสัตว์ นำผู้แทนเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมและผู้แทนสมาชิกสถานีผสมเทียม เข้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ ปะรำพิธีบริเวณโครงการเกษตรสวนจิตรลดา วันพฤหัสบดี ที่ 12 พฤษภาคม 2520	-ความซื่อสัตย์สุจริต
	“... ฉะนั้น การตั้งเป็นสหกรณ์นี้ และเข้าใจกันดี เกื้อหนุนซึ่งกันและกันในกลุ่มสหกรณ์ เป็นการดีมากและทำความเจริญ **สิ่งที่สำคัญในการดำรงความเป็นบึกแผ่นของสหกรณ์และกิจการสหกรณ์ในประเทศไทยนี้ ก็คือความเข้าใจซึ่งกันและกัน ความเห็นอกเห็นใจ** ความ ... ที่เรียกว่า**ความซื่อสัตย์สุจริตต่อกัน** คือ ไม่ใช่ว่าซื่อสัตย์สุจริตในการปฏิบัติแต่ละคน แต่ว่าซื่อสัตย์สุจริตต่อกัน ...”	พระราชดำรัสในโอกาสที่อธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์ นำประธานสหกรณ์การเกษตรและสหกรณ์นิคมทั่วประเทศ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ ศาลาดุสิดาลัย วันพฤหัสบดีที่ 12 พฤษภาคม 2520	-ความเข้าใจซึ่งกันและกัน/ความเห็นอกเห็นใจกัน -ความซื่อสัตย์สุจริต
	“... ฉะนั้น **ความขยันหมั่นเพียร**ก็เป็นศูนย์กลางอย่างหนึ่ง เรียกว่า**เป็นกุญแจอย่างหนึ่งของความสำเร็จของสหกรณ์ ...** ผู้ที่จะอยู่ได้เป็นกลุ่มเป็นก้อนก็ต้องสามัคคี สามัคคีก็แปลว่าพร้อมเพรียง **ถ้าไม่พร้อมเพรียงกัน กิจการก็ไม่ก้าวหน้า** คือกิจการไม่เป็นไปตามที่เราต้องการ แล้วถ้ากิจการไม่เป็นไปตามที่เราต้องการ กิจการล้มเราเป็นส่วนหนึ่งของกิจการ เราก็ล้มเหมือนกัน ฉะนั้น คำว่า**สามัคคีคือความพร้อมเพรียง เป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินสหกรณ์**”	พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะผู้นำสหกรณ์การเกษตรและสหกรณ์นิคม ณ ศาลาดุสิดาลัย วันพฤหัสบดีที่ 11 พฤษภาคม 2521	-ความขยันหมั่นเพียร -ความสามัคคี
เงินกู้/กองทุน (การศึกษา/ทั่วไป)	“...**ผู้ที่ไม่สบายเดือดร้อน อาจให้เงินส่งเสริมเป็นสวัสดิการ** ให้ไปเลยก็ได้ หรือให้มาติดต่อทางโรงพยาบาลให้แพทย์เคลื่อนที่ไปช่วย ...”	พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่คณะกรรมการสมาคมเศรษฐศาสตร์เกษตรแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันอังคารที่ 17 มิถุนายน 2518	-เงินทุนช่วยเหลือสมาชิก

3.3.1.2 การสร้างรายได้

พระราชดำรัสเรื่องการสร้างรายได้ของสหกรณ์/วิสาหกิจชุมชน สามารถแบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ประกอบด้วย (1) การสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์ (2) โครงสร้างพื้นฐานการผลิต (3) กระบวนการบริหารจัดการ (4) การกู้ยืม/เงินทุนสหกรณ์ และ (5) บุคลากร โดยมีตัวอย่างความเชื่อมโยงในการศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสเรื่องการสร้างรายได้ของสหกรณ์/วิสาหกิจชุมชน ตามกรอบ Practical Framework และองค์ประกอบการพัฒนาดังรูปที่ 3.14 และรายละเอียดพระราชดำรัสในแต่ละกลุ่มดังตารางที่ 3.10

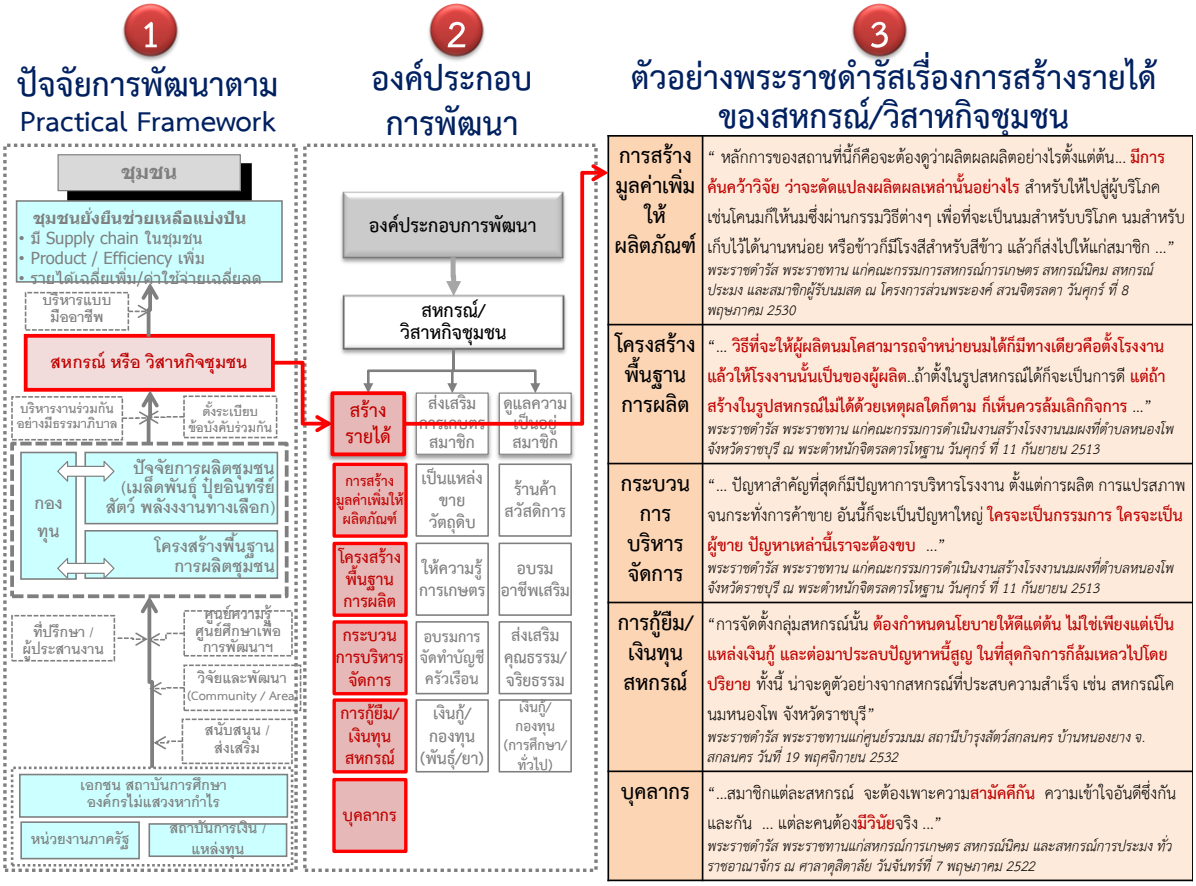

รูปที่ 3.14 ตัวอย่างการศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสเรื่องการสร้างรายได้ของสหกรณ์/วิสาหกิจชุมชน

ตารางที่ 3.10 พระราชดำรัสเรื่องการสร้างรายได้ของสหกรณ์/วิสาหกิจชุมชน

เรื่อง	พระราชดำรัส	ที่มา	ประเด็นสำคัญ
การสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์	"... ผลิตผลในทางเกษตรก็เป็นสิ่งที่สำคัญ เรา**จะต้องผลิตให้มีคุณภาพที่ดีที่สม่ำเสมอ และมีจำนวนสม่ำเสมอ เพราะว่าตลาดคือการค้าต้องอาศัยความสม่ำเสมอ**ของคุณภาพ และปริมาณถึงจะจำหน่ายได้สะดวกและได้ราคาดี..."	พระราชดำรัส พระราชทานแก่กลุ่มเกษตรหุบกระพง อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี วันเสาร์ที่ 26 พฤษภาคม 2516	- ผลผลิตมีคุณภาพและจำนวนสม่ำเสมอ - ตรงตามความต้องการของตลาด

เรื่อง	พระราชดำรัส	ที่มา	ประเด็นสำคัญ
	... หลักการของสถานที่นี้ก็คือจะต้องดูว่าผลิตผลผลิตอย่างไรตั้งแต่ต้น ... **มีการค้นคว้าวิจัย ว่าจะดัดแปลงผลิตผลเหล่านั้นอย่างไร** สำหรับให้ไปสู่ผู้บริโภค เช่นโคนมก็ให้นมซึ่งผ่านกรรมวิธีต่างๆ เพื่อที่จะเป็นนมสำหรับบริโภค นมสำหรับเก็บไว้ได้นานหน่อย หรือข้าวก็มีโรงสีสำหรับสีข้าว แล้วก็ส่งไปให้แก่สมาชิก ... ... ซึ่งทุกสิ่งทุกอย่างเกี่ยวข้องกับการเกษตรนี้ก็เป็นเช่นเดียวกัน ต้อง **ผลิต ดัดแปลง จำหน่าย และบริโภค คือใช้ ถ้าตลอดทางเป็นไปโดยดี**และแต่ละคนก็ได้ทำด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ด้วยความตั้งใจดี ด้วยความมีหลักวิชาที่ดี ทุกคนก็ได้ประโยชน์ ทุกคนได้รับผลที่ดี ไม่ว่าผู้ผลิต ไม่ว่าผู้ที่ดัดแปลง ไม่ว่าผู้ที่บริโภค ได้ประโยชน์ทั้งนั้น และทำให้ส่วนรวมของเรามีความมั่นคงได้ ...”	พระราชดำรัส พระราชทาน แก่คณะกรรมการสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคม สหกรณ์ประมง และสมาชิกผู้รับนมสด ณ โครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดา วันศุกร์ ที่ 8 พฤษภาคม 2530	- การค้นคว้าวิจัยการดัดแปลง - การผลิต ดัดแปลง จำหน่าย บริโภค ให้สอดคล้องกัน
	“...เมื่อตั้งโรงสี ปลูกข้าวเองบ้าง และไปซื้อข้าวจากเกษตรกรบ้าง นำมาสี และขายในราคาที่เหมาะสม เป็นในรูปสหกรณ์ ที่ทำที่สวนจิตรฯนี้ไม่ได้ใช้ข้าวที่ปลูกในสวนจิตรฯ เพราะว่าข้าวที่ปลูกในสวนจิตรฯ เอาไปเข้าพิธีแรกนาขวัญ **ข้าวที่โรงสีนี้ เป็นข้าวที่ซื้อมาจากเกษตรกรโดยตรง โดยให้ราคาที่เหมาะสม เกษตรกรก็มีความสุข เพราะขายข้าวในราคาที่เหมาะสม และผู้บริโภคก็ซื้อได้ในราคาถูก** เพราะว่าไม่ต้องมีการขนส่งมากเกินไป ไม่ต้องมีคนกลางมากเกินไป ตกลงทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคก็มีความสุข”	พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆที่เข้าเฝ้าฯถวายชัยมงคลเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดาฯ พระราชวังดุสิต วันพฤหัสบดีที่ 4 ธันวาคม 2540	- สร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์
โครงสร้างพื้นฐานการผลิต (โรงงาน)	“... **วิธีที่จะให้ผู้ผลิตนมโคสามารถจำหน่ายนมได้ก็มีทางเดียวคือตั้งโรงงาน แล้วให้โรงงานนั้นเป็นของผู้ผลิต มิใช่ว่าบริษัทฝรั่งหรือญี่ปุ่นมาลงทุนสร้างโรงงานแปรสภาพวัตถุดิบให้เป็นสินค้าต่อไปนั้น ความคิดเช่นนี้เป็นความคิดที่เรารับไม่ได้** .... แต่ถ้าผู้ที่ผลิตวัตถุดิบกับผู้ที่แปรสภาพเป็นเจ้าของเดียวกันจะไม่เกิดปัญหา เพราะว่าทำกันเอง แต่การทำกันเองนี้มีความลำบากอยู่ที่ต้องมีวินัยอยู่มาก ต้องมีความเสียสละเพื่อส่วนรวมของกิจการอย่างสำคัญ **ถ้าตั้งในรูปสหกรณ์ได้ก็จะเป็นการดี แต่ถ้าสร้างในรูปสหกรณ์ไม่ได้ด้วยเหตุผลใดก็ตาม ก็เห็นควรล้มเลิกกิจการ** ...”	พระราชดำรัส พระราชทาน แก่คณะกรรมการดำเนินงานสร้างโรงงานนมผงที่ตำบลหนองโพ จังหวัดราชบุรี ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันศุกร์ ที่ 11 กันยายน 2513	- โรงงานที่เกษตรกรร่วมเป็นเจ้าของ - สหกรณ์
กระบวนการบริหารจัดการ (การบริหารเงินกฎระเบียบ)	“...คนๆ เดียวจะทำกิจการโคนมนี้ จะไม่ได้เพราะว่าต้องมี**การลงทุน** เมื่อมีการลงทุนแล้วก็หมายถึงว่า จะต้องมีทุนมาลง ทุนนั้นจะต้องได้มาจาก**การกู้** แต่ถ้ากู้ในอัตรา**ดอกเบี้ย**สูงอย่างที่ชอบกู้กันลงท้ายมีคนเดียวที่จะรวย คือ "**เจ้าหนี้**"...” “.....**ระเบียบการ**ที่จะตั้งโรงงานและบริหารโรงงานและกิจการต่างๆ นี้ก็จะต้อง**ร่างกฎบังคับให้รัดกุม**ในรูปสหกรณ์ในอนาคต ....ขอให้ทุกคนได้พิจารณา แล้วก็**ช่วยกันออกความคิด** ... เมื่อถูกต้องก็บรรจุเข้าไปในระเบียบการ ก็คงจะยังมีปัญหาอีกไม่น้อย ถ้ามีปัญหาอะไรก็มาพิจารณากัน ...”	พระราชดำรัส พระราชทาน เนื่องในพิธีเปิดโรงงานนมผง “สวนดุสิต” วันอาทิตย์ ที่ 7 ธันวาคม 2512	- การลงทุน - การกู้ - เจ้าหนี้ - ดอกเบี้ยที่ไม่สูงจนเกินไป - กฎระเบียบที่เป็นที่ยอมรับและทันสมัย

เรื่อง	พระราชดำรัส	ที่มา	ประเด็นสำคัญ
กระบวนการบริหารจัดการ (โครงสร้างการจัดการองค์กร)	"... ปัญหาสำคัญที่สุดก็มีปัญหาการบริหารโรงงาน ตั้งแต่การผลิต การแปรสภาพ จนกระทั่งการค้าขาย อันนี้ก็จะเป็นปัญหาใหญ่ **ใครจะเป็นกรรมการ ใครจะเป็นผู้ขาย ปัญหาเหล่านี้เราจะต้องขบ** ..." "... วิธีที่จะให้ผู้ผลิตนมโคสามารถจำหน่ายนมได้ก็มีทางเดียวคือตั้งโรงงาน แล้วให้โรงงานนั้นเป็นของผู้ผลิต มิใช่ว่าบริษัทฝรั่งหรือญี่ปุ่นมาลงทุนสร้างโรงงานแปรสภาพวัตถุดิบให้เป็นสินค้าต่อไปนั้น ความคิดเช่นนี้เป็นความคิดที่เรารับไม่ได้ .... แต่**ถ้าผู้ที่ผลิตวัตถุดิบกับผู้ที่แปรสภาพเป็นเจ้าของเดียวกันจะไม่เกิดปัญหา** เพราะว่าทำกันเอง ..."	พระราชดำรัส พระราชทาน แก่คณะกรรมการดำเนินงานสร้างโรงงานนมผงที่ตำบลหนองโพ จังหวัดราชบุรี ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันศุกร์ ที่ 11 กันยายน 2513	- โครงสร้างผู้บริหารและบุคลากร - โครงสร้างผู้ถือหุ้น
การกู้ยืม/เงินทุนสหกรณ์	"ถ้าทำงานดี ก็จะทำให้สามารถได้รับเงินกู้สินเชื่อ อันนี้เป็นสิ่งหนึ่งที่ทราบว่าชาวสหกรณ์ทุกคนหรือเกือบทุกคนเข้าใจว่า การตั้งสหกรณ์นั้นมีความดีอยู่เป็นสำคัญอยู่ที่ว่าไปกู้เงินเขาได้ ไปกู้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ข้อนี้ก็เป็นของดีส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งอาจเป็นอันตรายได้ ว่า**การไปกู้ยืมเงินในรูปใดๆ มีเสียได้ มีอันตรายได้** เพราะว่าแต่ละคนด้วยกำลังของตนอาจจะมีไม่พอสำหรับกิจการที่จะให้มีความก้าวหน้าโดยเร็ว แต่ว่าถ้าไม่คิดดีๆ ไปกู้ยืมเพราะคิดว่าเป็นสหกรณ์ไปกู้ยืมเขาได้ ก็**กู้ยืมมาลงทุนในสิ่งที่ไม่คุ้มค่า หรือ เอาทุนคืนเขาไม่ได้ อันนี้เสียหายมาก**" "การที่ไปกู้ยืมเขา ถ้าเอาเงินมาใช้ในทางที่ถูกสร้างสรรค์กิจการให้มีกำไรได้ ให้มีความก้าวหน้าได้ ก็ควรทำได้ โดยเฉพาะไปกู้ยืมจากธนาคารซึ่งตั้งขึ้นมาโดยเฉพาะสำหรับเกษตรและสหกรณ์ อันนี้ก็นับว่าปลอดภัย ... ฉะนั้น การที่จะไปกู้ยืมในฐานะบุคคลก็ตาม หรือในฐานะสหกรณ์ก็ตาม จะต้องคิดให้ดีว่าการกู้มือนั้นมีเหตุผลหรือไม่ การกู้ยืมแล้วก็มาทำให้ผลิตผลของเรามีคุณสมบัติ หรือมีราคาสูงขึ้นก็ถูกต้อง ... ฉะนั้น ก็ขอสนับสนุนเรื่อง**การลงทุนด้วยการไปกู้แล้วมาลงทุนเพื่อที่จะทำให้ผลิตผลของเรามีคุณค่ามากขึ้น**"	พระราชดำรัสในโอกาสที่ผู้นำสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคมและสหกรณ์ประมงทั่วประเทศเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ ศาลาดุสิดาลัย วันพุธที่ 14 พฤษภาคม 2523	- การกู้ยืมเพื่อลงทุนอย่างคุ้มค่า
	"การจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์นั้น **ต้องกำหนดนโยบายให้ดีแต่ต้น ไม่ใช่เพียงแต่เป็นแหล่งเงินกู้ และต่อมาประลบปัญหาหนี้สูญ ในที่สุดกิจการก็ล้มเหลวไปโดยปริยาย** ทั้งนี้ น่าจะดูตัวอย่างจากสหกรณ์ที่ประสบความสำเร็จ เช่น สหกรณ์โคนมหนองโพ จังหวัดราชบุรี"	พระราชดำรัส พระราชทานแก่ศูนย์รวมนม สถานีบำรุงสัตว์สกลนคร บ้านหนองยาง จ.สกลนคร วันที่ 19 พฤศจิกายน 2532	- นโยบายเงินทุน/กู้ยืม
บุคลากร - คณะกรรมการ -ผู้บริหารงาน -สมาชิก	"...สมาชิกแต่ละสหกรณ์ จะต้องเพาะความ**สามัคคีกัน** ความเข้าใจอันดีซึ่งกันและกัน ... แต่ละคนต้อง**มีวินัย**จริง ..."	พระราชดำรัส พระราชทานแก่สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคมและสหกรณ์การประมงทั่วราชอาณาจักร ณ ศาลาดุสิดาลัย วันจันทร์ที่ 7 พฤษภาคม 2522	- สามัคคี - มีวินัย

3.3.1.3 การส่งเสริมสมาชิก

พระราชดำรัสเรื่องการส่งเสริมสมาชิกสหกรณ์/วิสาหกิจชุมชน สามารถแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วย (1) การเป็นแหล่งขาบวัตถุดิบ (2) การให้ความรู้เกษตรกร (3) การอบรมการทำบัญชีครัวเรือน และ (4) การกู้ยืม/เงินทุนด้านพันธุ์พืชและยา โดยมีตัวอย่างความเชื่อมโยงในการศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสเรื่องการสร้างรายได้ของสหกรณ์/วิสาหกิจชุมชน ตามกรอบ Practical Framework และองค์ประกอบการพัฒนาดังรูปที่ 3.15 และรายละเอียดพระราชดำรัสในแต่ละกลุ่มดังตารางที่ 3.11

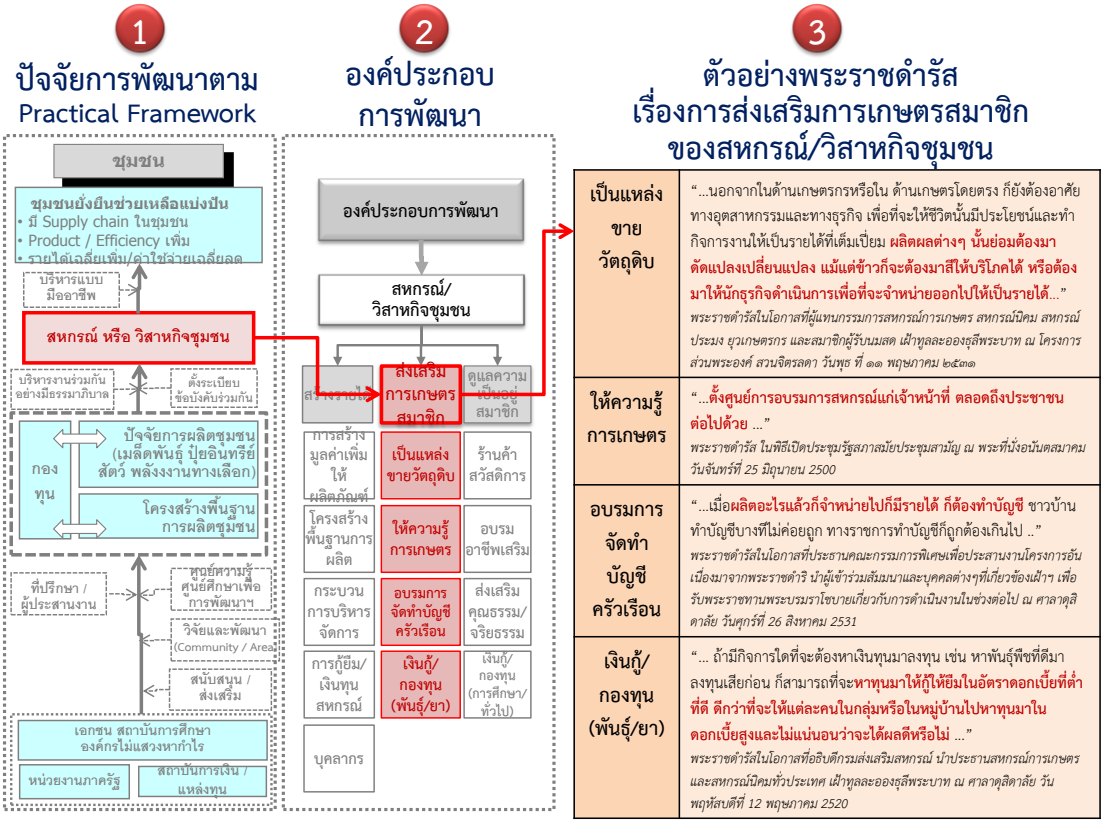

รูปที่ 3.15 ตัวอย่างการศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสเรื่องการส่งเสริมสมาชิกสหกรณ์/วิสาหกิจชุมชน

ตารางที่ 3.11 พระราชดำรัสเรื่องการส่งเสริมสมาชิกสหกรณ์/วิสาหกิจชุมชน

เรื่อง	พระราชดำรัส	ที่มา	ประเด็นสำคัญ
เป็นแหล่งขายวัตถุดิบ	"...นอกจากในด้านเกษตรกรหรือใน ด้านเกษตรโดยตรง ก็ยังต้องอาศัยทางอุตสาหกรรมและทางธุรกิจ เพื่อที่จะให้ชีวิตนั้นมีประโยชน์และทำกิจการงานให้เป็นรายได้ที่เต็มเปี่ยม **ผลิตผลต่างๆ นั้นย่อมต้องมาดัดแปลงเปลี่ยนแปลง แม้แต่ข้าวก็จะต้องมาสีให้บริโภคได้ หรือต้องมาให้นักธุรกิจดำเนินการเพื่อที่จะจำหน่ายออกไปให้เป็นรายได้...**"	พระราชดำรัส ในโอกาสที่ผู้แทนกรรมการสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคม สหกรณ์ประมง ยุวเกษตรกร และสมาชิกผู้รับนมสด เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ โครงการส่วนพระองค์ สวนจิตรลดา วันพุธ ที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๓๑	-ดัดแปลงผลิตผล เพื่อจำหน่าย
การให้ความรู้เกษตรกร	"**...ตั้งศูนย์การอบรมการสหกรณ์แก่เจ้าหน้าที่ตลอดถึงประชาชนต่อไปด้วย ...**"	พระราชดำรัส ในพิธีเปิดประชุมรัฐสภาสมัยประชุมสามัญ ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม วันจันทร์ที่ 25 มิถุนายน 2500	-ความรู้การสหกรณ์

เรื่อง	พระราชดำรัส	ที่มา	ประเด็นสำคัญ
	"...อาชีพในด้านการเกษตรทุกทุกอย่างต้องอาศัยปัจจัยหลายด้าน...**ความรู้ในวิชาการผลิต**และ**ความรู้ในการเป็นอยู่** ทั้ง**ความรู้ในด้านจำหน่าย** ล้วนเป็นความรู้ที่**จะต้องประสานกันหมด**... "	พระราชดำรัส พระราชทานแก่สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคม และสหกรณ์การประมง ทั่วราชอาณาจักร ณ ศาลาดุสิดาลัย วันจันทร์ที่ 7 พฤษภาคม 2522	- ความรู้ / การดูแลสมาชิกในวิชาการผลิต ความเป็นอยู่ และการจำหน่าย
	"...ในคำว่าสหกรณ์นี้ก็ชี้แจงอยู่แล้วว่าเรามีหน้าที่อะไร แต่ว่าให้ลึกซึ้งเข้าไปต้องนึกถึงว่า**ทำงานร่วมกันนั้นต้องทำอะไรบ้าง มีคุณสมบัติอะไรบ้าง คุณสมบัติสำคัญก็คือความเผื่อแผ่ให้แก่กัน** ซึ่งก็เรียกกันว่าสามัคคี **อีกอย่างหนึ่งก็คือใช้ความรู้ความสามารถนั้นมาเผื่อแผ่มาช่วยกัน** ทำคนเดียวยาก แต่ถ้าร่วมกันทำ งานนั้นจะง่ายขึ้นและมีผลที่มั่นคงยิ่งขึ้น แต่ในการทำงานร่วมกัน ต้องมี**คุณสมบัติอีกอย่างหนึ่งที่สำคัญ จะต้องมีความสุจริต**..."	พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะสมาชิกสหกรณ์ผู้เลี้ยงโคนม กรรมการสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคม และสหกรณ์การประมงทั่วราชอาณาจักร ณ ศาลาดุสิดาลัย วันศุกร์ที่ 9 พฤษภาคม 2529	-คุณสมบัติการทำงานร่วมกัน
	"...**สมาชิกทุกคนจะต้องเรียนรู้วิชาการให้ใช้วิทยาการต่างๆ นี้ให้ถูกต้อง ถ้าใช้ไม่ถูกต้องก็เกิดผลเสียหายได้** คือ วิชาการทั้งในด้านกลไกต่างๆ และวิชาการ แม้จะในด้านการตั้งสหกรณ์หรือในด้านการค้า..."	พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะสมาชิกสหกรณ์ผู้เลี้ยงโคนม กรรมการสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคม และสหกรณ์การประมงทั่วราชอาณาจักร ณ ศาลาดุสิดาลัย วันศุกร์ที่ 9 พฤษภาคม 2529	-ความรู้แก่สมาชิก
อบรมการจัดทำบัญชีครัวเรือน	"...ในประเทศไทย เราดำเนินงานมาเป็นเวลานานแล้วในเรื่องที่จะให้ชาวบ้านได้อยู่ดีกินดี จนกระทั่งเป็นประเพณีของชาวบ้านของคนไทยที่**จะไม่ต้องทำบัญชีมากเกินไป** อาจจะหาว่าเลอะเทอะ หาว่าไม่เป็นเรื่องเป็นราว เพราะว่าเมืองไทยนี้ออกจะตามสบายเกินไป ตามสบายนี้อาจจะดีเหมือนกัน ไปแสดงบัญชียาก แต่ว่าตามสบายมันดี เพราะมันสบาย..."	พระราชดำรัสพระทานแก่ผู้เข้าร่วมสัมมนาเรื่องการประยุกต์เทคโนโลยีการถ่ายทำภาพถ่ายทางอากาศและดาวเทียมในการวางแผนการใช้ที่ดินลุ่มน้ำทางเหนือของประเทศไทย ณ โรงแรมรินคำ จังหวัดเชียงใหม่ วันจันทร์ที่ 7 มกราคม 2523	-บัญชีครัวเรือนที่ใช้ง่าย ไม่มากเกินไป
	"...เมื่อ**ผลิตอะไรแล้วก็จำหน่ายไปก็มีรายได้ ก็ต้องทำบัญชี** ชาวบ้านทำบัญชีบางทีไม่ค่อยถูก ทางราชการทำบัญชีก็ถูกต้องเกินไป ..."	พระราชดำรัสในโอกาสที่ประธานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ นำผู้เข้าร่วมสัมมนาและบุคคลต่างๆที่เกี่ยวข้องเฝ้าฯ เพื่อรับพระราชทานพระบรมราโชบายเกี่ยวกับการดำเนินงานในช่วงต่อไป ณ ศาลาดุสิดาลัย วันศุกร์ที่ 26 สิงหาคม 2531	-ความเข้าใจในการทำบัญชีครัวเรือน
	"ให้ดำเนินการจัดตั้งศูนย์รับซื้อยาง ทั้งยางแผ่นและน้ำยาง (Latex) โดยการรวบรวมราษฎร 20 – 30 ครอบครัว เหมือนกับสหกรณ์หมู่บ้าน และให้ตั้งอยู่ในศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง เมื่อโรงผลิตยางเสร็จแล้ว ก็ให้ทำผลิตภัณฑ์จากน้ำยางต่อไป..." **"...เมื่อดำเนินการแล้วเสร็จ จะทำบันทึกว่าเราลงทุนเท่าไร ค่าเครื่องมือเท่าไร เวลาทำแล้วขายได้เงินเท่าไร่ เงินที่ได้มาก็ต้องทำบัญชี บัญชีเป็นส่วนหนึ่งของ**	พระราชดำรัส พระราชทานแก่บ้านโคกกูแว จังหวัดนราธิวาส วันที่ 26 กันยายน 2531	-สหกรณ์ก็ต้องทำบัญชี -ชาวบ้านก็ต้องทำบัญชี

เรื่อง	พระราชดำรัส	ที่มา	ประเด็นสำคัญ
	ศูนย์ฯ ตามธรรมดาศูนย์ฯ ต้องมีรายได้ส่งเข้าคลัง แต่ที่นี่เป็นการทำบัญชีเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา จะต้องตั้งทุนขึ้นมา เมื่อสามารถเก็บเองไว้ได้ และจะต้องทำเหมือนชาวบ้าน **ชาวบ้านก็ต้องทำบัญชี ศูนย์ฯ นี้ต้องเป็นตัวอย่างของการทำบัญชี ผลิตภัณฑ์ยางก็ต้องทำบัญชี**"		
เงินกู้/ กองทุน (พันธุ์/ยา)	"... ถ้ามีกิจการใดที่จะต้องหาเงินทุนมาลงทุน เช่น หาพันธุ์พืชที่ดีมาลงทุนเสียก่อน ก็สามารถที่จะ**หาทุนมาให้กู้ให้ยืมในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำ ที่ดี ดีกว่าที่จะให้แต่ละคนในกลุ่มหรือในหมู่บ้านไปหาทุนมาในดอกเบี้ยสูงและไม่แน่นอนว่าจะได้ผลดีหรือไม่** ..."	พระราชดำรัสในโอกาสที่อธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์ นำประธานสหกรณ์การเกษตรและสหกรณ์นิคมทั่วประเทศ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ ศาลาดุสิดาลัย วันพฤหัสบดีที่ 12 พฤษภาคม 2520	-เงินกู้ให้สมาชิกในอัตราดอกเบี้ยต่ำ

3.4 ระดับภูมิภาค/ประเทศ

ในการพัฒนาระดับภูมิภาค/ประเทศให้สามารถดำเนินงานได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนนั้น ปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคือ การเชื่อมโยงแหล่งเครือข่ายทุน ทั้งแหล่งเงินทุน เทคโนโลยี องค์ความรู้ และการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ โดยมีพระราชดำรัสที่พระราชทานไว้ดังนี้

3.4.1 การเชื่อมโยงสู่ภายนอก

3.4.1.1 เครือข่ายทุน

พระราชดำรัสเรื่องการเชื่อมโยงสู่ภายนอก สามารถแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วย (1) แหล่งทุน (2) เทคโนโลยี (3) องค์ความรู้ และ (4) การเพิ่มมูลค่า โดยมีตัวอย่างความเชื่อมโยงในการศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสเรื่องการเชื่อมโยงสู่ภายนอก ตามกรอบ Practical Framework และองค์ประกอบการพัฒนาดังรูปที่ 3.16 และรายละเอียดพระราชดำรัสในแต่ละกลุ่มดังตารางที่ 3.12

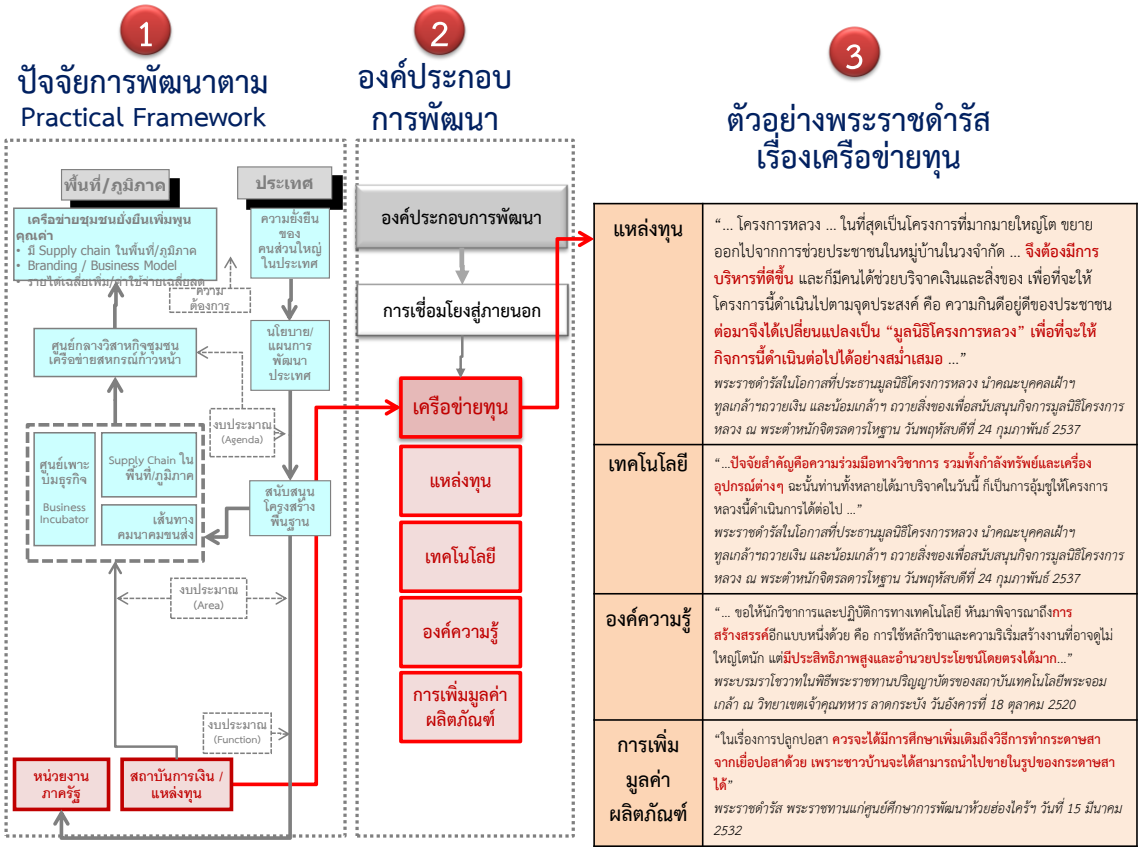

รูปที่ 3.16 ตัวอย่างการศึกษาและทบทวนพระราชดำรัสเรื่องเครือข่ายทุน

ตารางที่ 3.12 พระราชดำรัสเรื่องเครือข่ายทุน

เรื่อง	พระราชดำรัส	ที่มา	ประเด็นสำคัญ
แหล่งทุน	"... โครงการหลวง เป็นโครงการที่ประกอบไปด้วยอาสาสมัครและเป็นข้าราชการในกระทรวง ทบวงกรมต่างๆของไทย และเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มาจากต่างประเทศ ในที่สุดเป็นโครงการที่มากมายใหญ่โต ขยายออกไปจากการช่วยประชาชนในหมู่บ้านในวงจำกัด จนกระทั่งเป็นการช่วยเหลือเท่ากับเป็นภาคทีเดียว **จึงต้องมีการบริหารที่ดีขึ้น** และก็มีคนได้ช่วยบริจาคเงินและสิ่งของ เพื่อที่จะให้โครงการนี้ดำเนินไปตามจุดประสงค์ คือ ความกินดีอยู่ดีของประชาชน **ต่อมาจึงได้เปลี่ยนแปลงเป็น "มูลนิธิโครงการหลวง" เพื่อที่จะให้กิจการนี้ดำเนินต่อไปได้อย่างสม่ำเสมอ** ในการที่ได้รับความร่วมมือจากส่วนราชการต่างๆอย่างดี โดยเอื้อเฟื้อบุคลากรและงบประมาณที่จะช่วยทำให้ได้ตามจุดประสงค์ ... ที่ตั้งเป็นมูลนิธินั้น ก็ให้โครงการมีการดำเนินการไปได้ด้วยดีตามจุดประสงค์ เพราะว่าถ้าไม่ได้ตั้งเป็นมูลนิธิ จะทำให้กิจการที่กว้างขวางขนาดนี้ไม่สามารถที่จะบริหารไกลออกไปอีก..."	พระราชดำรัสในโอกาสที่ประธานมูลนิธิโครงการหลวง นำคณะบุคคลเฝ้าฯ ทูลเกล้าฯถวายเงินและน้อมเกล้าฯ ถวายสิ่งของเพื่อสนับสนุนกิจการมูลนิธิโครงการหลวง ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันพฤหัสบดีที่ 24 กุมภาพันธ์ 2537	- ปรับรูปแบบเพื่อรองรับแหล่งเงินทุนภายนอก

เรื่อง	พระราชดำรัส	ที่มา	ประเด็นสำคัญ
เทคโนโลยี	"...**ปัจจัยสำคัญคือความร่วมมือทางวิชาการ รวมทั้งกำลังทรัพย์และเครื่องอุปกรณ์ต่างๆ** ฉะนั้นท่านทั้งหลายได้มาบริจาคในวันนี้ก็เป็นการอุ้มชูให้โครงการหลวงนี้ดำเนินการได้ต่อไป ..."	พระราชดำรัสในโอกาสที่ประธานมูลนิธิโครงการหลวง นำคณะบุคคลเฝ้าฯ ทูลเกล้าฯถวายเงินและน้อมเกล้าฯ ถวายสิ่งของเพื่อสนับสนุนกิจการมูลนิธิโครงการหลวง ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันพฤหัสบดีที่ 24 กุมภาพันธ์ 2537	-ความร่วมมือ
องค์ความรู้	"... ขอให้นักวิชาการและปฏิบัติการทางเทคโนโลยี หันมาพิจารณาถึง**การสร้างสรรค์**อีกแบบหนึ่งด้วย คือ การใช้หลักวิชาและความริเริ่มสร้างงานที่อาจดูไม่ใหญ่โตนัก แต่**มีประสิทธิภาพสูงและอำนวยประโยชน์โดยตรงได้มาก** โดยนำเอาทรัพยากรธรรมชาติ ความรู้ความสามารถ ตลอดจนแรงงานของคนส่วนใหญ่ให้ได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย และให้เกิดความเสียหาย หรือความสูญเปล่าน้อยที่สุด หารสร้างความเจริญในลักษณะนี้ จะช่วยสร้างเสริมความเจริญของกิจการส่วนรวมได้แน่นอน ..."	พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า ณ วิทยาเขตเจ้าคุณทหารลาดกระบัง วันอังคารที่ 18 ตุลาคม 2520	-การสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพ
	"... ในการทำมาหากินจะต้อง**มีความรู้ในวิชาการ** อย่างที่ได้รายงานว่ามาสัมมนาก็มาหาความรู้แลกเปลี่ยนความคิด ก็ต้องมีเจ้าหน้าที่ของฝ่ายทางราชการ ซึ่งยินดีที่จะให้ความรู้ ถ้าพูดถึงข้าราชการที่มีหน้าที่จะเกื้อหนุนพี่น้องกสิกร จะมีกำลัง กำลังที่จะทำ สำคัญอยู่ที่กำลังใจ กำลังความรู้ที่เขามี ..."	พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะผู้นำสหกรณ์การเกษตรและสหกรณ์นิคม ณ ศาลาดุสิดาลัย วันพฤหัสบดีที่ 11 พฤษภาคม 2521	-ใฝ่หาความรู้
	"... บุคคลในวิชาชีพต่างๆ **มาตั้งเป็นกลุ่มเพื่อใช้ประโยชน์ในความรู้นั้น** เป็นอุดมการณ์ที่น่าชื่นชมยิ่งนัก เพราะเหตุว่า**ชีวิตของคนเราต้องประกอบด้วยวิชาความรู้ทุกอย่าง** สำหรับให้ได้ทรงชีวิตอยู่ได้ บางทีก็ไม่เรียกว่าเป็นวิชาความรู้หรือวิชาชีพด้วยซ้ำ ..."	พระราชดำรัสพระราชทานเรื่องในการฉลองครบรอบ 50 ปี ของสโมสรโรตารี่ในประเทศไทย ณ อาคารใหม่ สวนอัมพร วันจันทร์ที่ 15 ธันวาคม 2523	-ศึกษาหาความรู้
การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์	"ในเรื่องการปลูกปอสา **ควรจะได้มีการศึกษาเพิ่มเติมถึงวิธีการทำกระดาษสา จากเยื่อปอสาด้วย เพราะชาวบ้านจะได้สามารถนำไปขายในรูปของกระดาษสาได้**"	พระราชดำรัส พระราชทานแก่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ วันที่ 15 มีนาคม 2532	-หาความรู้เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์

****

4 การลงพื้นที่โครงการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

คณะที่ปรึกษาได้ศึกษาและลงพื้นที่โครงการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งที่เป็นโครงการต้นแบบ โครงการขยายผลการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และโครงการอื่นๆ ร่วมกับบุคลากรมูลนิธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ รวมจำนวน 9 แห่ง เพื่อเก็บข้อมูลในโครงสร้าง ปัจจัยและองค์ประกอบของ Practical Framework และค้นหาปัจจัยที่ก่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.1 โครงการที่ศึกษาและลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม

ลำดับ	โครงการ	จังหวัด	วันที่ลงพื้นที่
1	**โครงการต้นแบบการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง**		
1.1	โครงการตามพระราชประสงค์หุบกะพง	เพชรบุรี	1-2 ก.ค.58
1.2	สหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด (ในพระบรมราชูปถัมภ์)	ราชบุรี	9-10 ก.ค.58
1.3	ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	สกลนคร	21 ก.ค.58
1.4	โครงการหลวง และดอยคำ (พื้นที่สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง และโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปที่ 1 (ฝาง))	เชียงใหม่	23-24 ก.ย.58
2	**โครงการขยายผลการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ**		
2.1	โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบบูรณาการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่จังหวัดน่าน	น่าน	1-3 ต.ค.58
2.2	โครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	อุดรธานี	6-7 ต.ค.58
3	**โครงการอื่นๆ**		
3.1	สหกรณ์การเลี้ยงปศุสัตว์ กรป.กลาง โพนยางคำ	สกลนคร	22 ก.ค.58
3.2	ชุมชนหมู่บ้านปางจำปี ต.ห้วยแก้ว อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	25 ก.ย.58
3.3	บ้านโป่งลึก บ้านบางกลอย ต.ห้วยแม่เพรียง อ.แก่งกระจาน	เพชรบุรี	22 ก.ย.58

- **กรอบการวิเคราะห์ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่**

กรอบการวิเคราะห์ข้อมูลแต่ละพื้นที่ จะทำการวิเคราะห์โครงสร้าง ปัจจัย และองค์ประกอบของ Practical Framework เพื่อค้นหาปัจจัยที่ก่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ในแต่ละขั้น ได้แก่ ขั้นที่ 1 ครัวเรือนครัวเรือนพึ่งตนเอง บริหารจัดการที่ดินและน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด พอกินตลอดปี ขั้นที่ 2 รวมกลุ่ม/สหกรณ์เพื่อการผลิต การตลาด และดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิก/ชุมชน (สร้างภูมิคุ้มกันก่อนออกสู่ภายนอก) และขั้นที่ 3 ออกสู่ภายนอก เชื่อมโยงเครือข่ายภายนอกด้านอาชีพ ทุน การตลาด การผลิต และรักษาทุนทางสังคมให้ยั่งยืน ดังแสดงในรูปที่ 4.1-รูปที่ 4.5

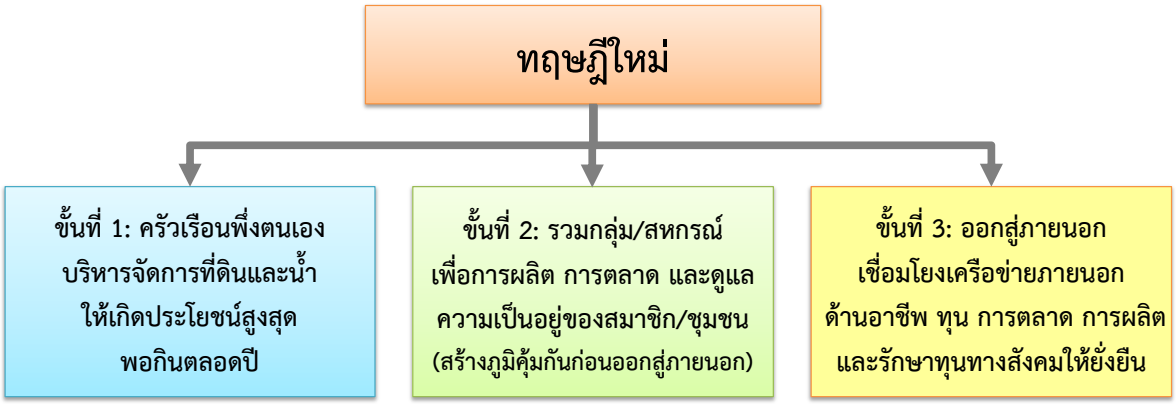

รูปที่ 4.1 ทฤษฎีใหม่

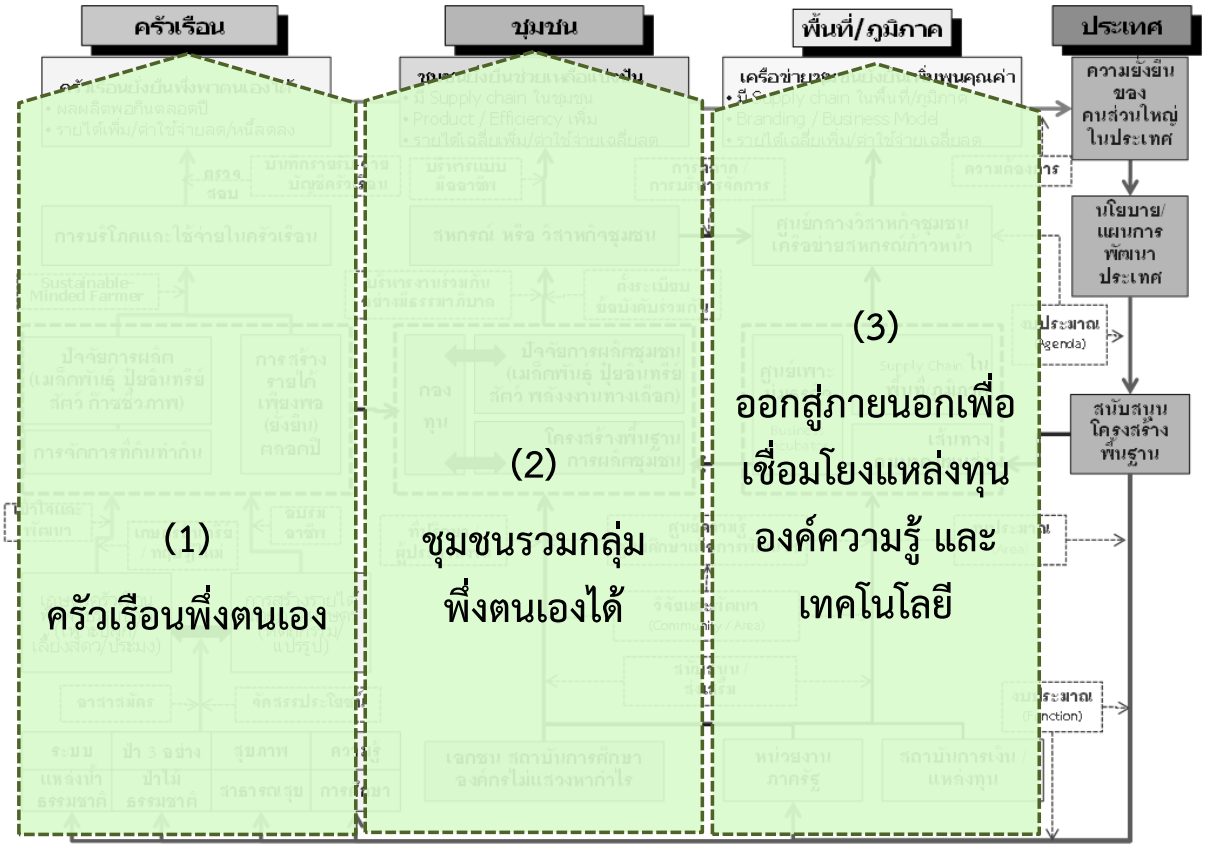

รูปที่ 4.2 ทฤษฎีใหม่แต่ละขั้นและองค์ประกอบของ Practical Framework

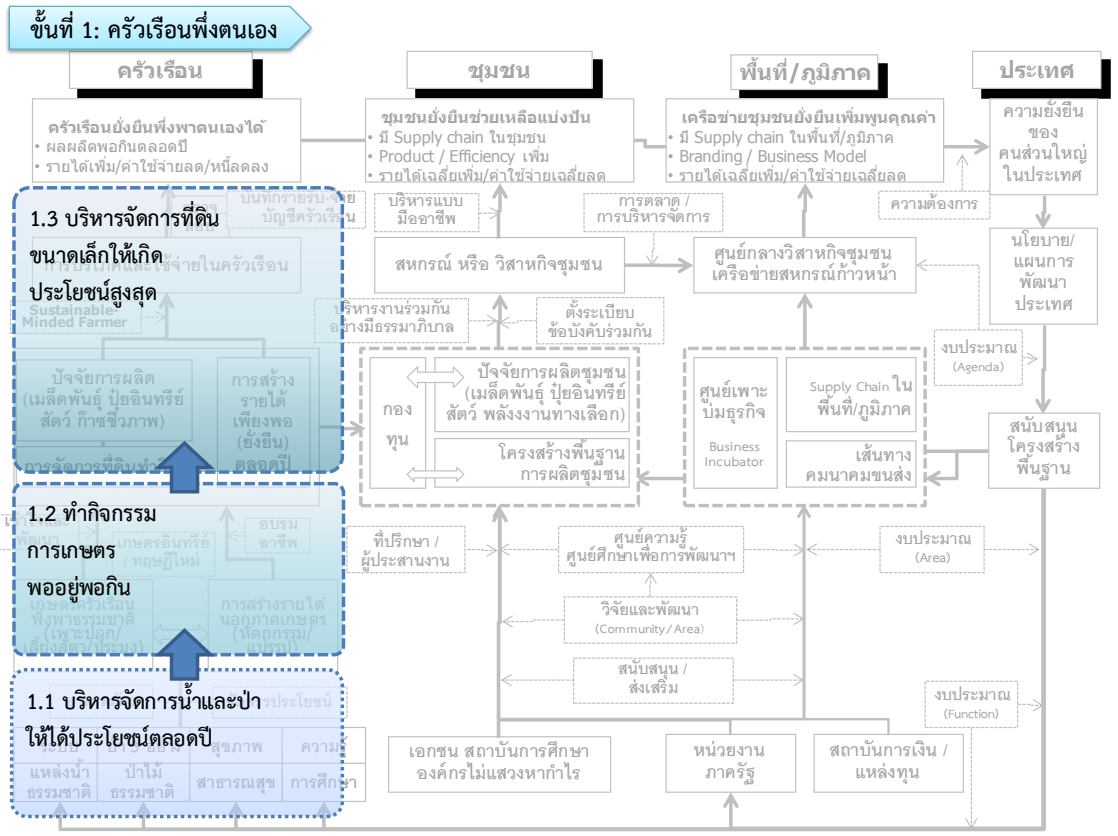

รูปที่ 4.3 ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 และองค์ประกอบของ Practical Framework

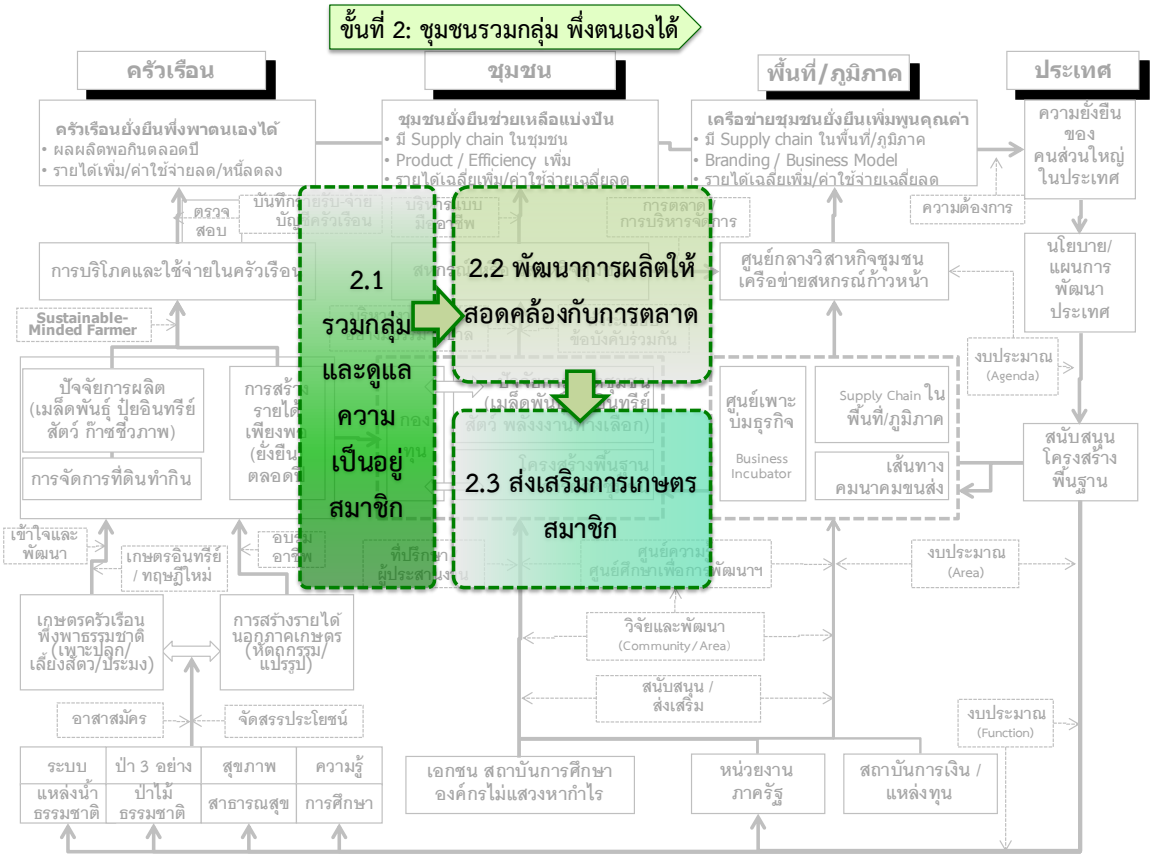

รูปที่ 4.4 ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 และองค์ประกอบของ Practical Framework

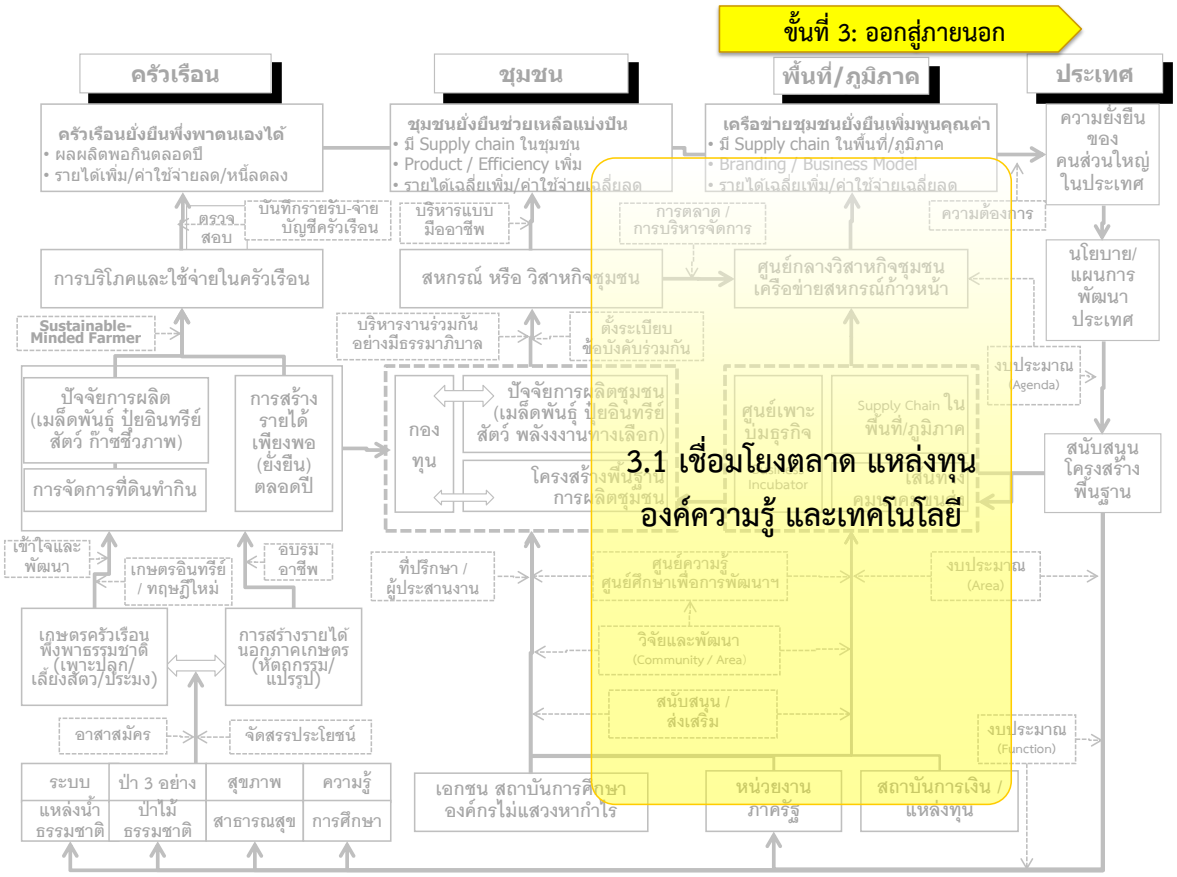

รูปที่ 4.5 ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3 และองค์ประกอบของ Practical Framework

โดยการวิเคราะห์ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยการพัฒนาเพื่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนา และปัจจัยภูมิคุ้มกันเพื่อป้องกันความล้มเหลว จะนำประเด็นหรือสิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ สอบทานกับพระราชดำรัสที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ในประเด็นนั้นๆ เพื่อสรุปจุดแข็ง (ปัจจัยสู่ความสำเร็จ) และจุดอ่อน (ปัจจัยเสี่ยง) พิจารณาตามทฤษฎีใหม่แต่ละขั้นและองค์ประกอบของ Practical Framework

ทั้งนี้ การลงพื้นที่ศึกษาและเก็บข้อมูลภาคสนามในแต่ละโครงการ จะมีจุดเน้นตาม Practical Framework ที่จะเก็บข้อมูลและวิเคราะห์เป็นพิเศษแตกต่างกัน ซึ่งจะแสดงในรายละเอียดต่อไป

4.1 โครงการต้นแบบการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

4.1.1 โครงการตามพระราชประสงค์หุบกะพง

4.1.1.1 จุดเน้นตาม Practical Framework

ในการเก็บข้อมูลภาคสนามโครงการตามพระราชประสงค์หุบกะพงนั้น มีจุดเน้นที่จะเก็บข้อมูลและวิเคราะห์เป็นพิเศษทั้งสิ้น 3 ประการ ได้แก่

1. แนวทางการสนับสนุนให้เกษตรกรมีความพร้อมในการทำการเกษตรตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งเป็นการพัฒนาในระดับครัวเรือน มุ่งเน้นการสร้างความพร้อมให้ครัวเรือนมาดำเนินการตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อให้มีความพอกินพอใช้เป็นเบื้องต้น และมุ่งไปสู่การเป็นครัวเรือนที่มีรายได้ที่ยั่งยืน ซึ่งในจุดเน้นปราการแรกนี้ เป็นระดับครัวเรือน
2. แนวทางการสร้างสหกรณ์ให้เป็นกลไกรองรับผลผลิตและทำให้เกิดความยั่งยืนของรายได้ในระดับชุมชน ซึ่งเป็นการต่อยอดจากการยกระดับครัวเรือนในส่วนแรก และมุ่งเน้นยกระดับการพัฒนาของชุมชนในภาพรวม ซึ่งต้องอาศัยกลไกกลางมาช่วยจัดการ เช่น กลไกสหกรณ์ กลไกกองทุน กลไกการจัดการองค์ความรู้ ฯลฯ
3. ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการยกระดับการพัฒนาชุมชนเพื่อเข้าสู่การพัฒนาในระดับพื้นที่หรือระดับภูมิภาค (ระดับที่ 3) ซึ่งจะเป็นประเด็นที่ใช้ในการวิเคราะห์เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนา

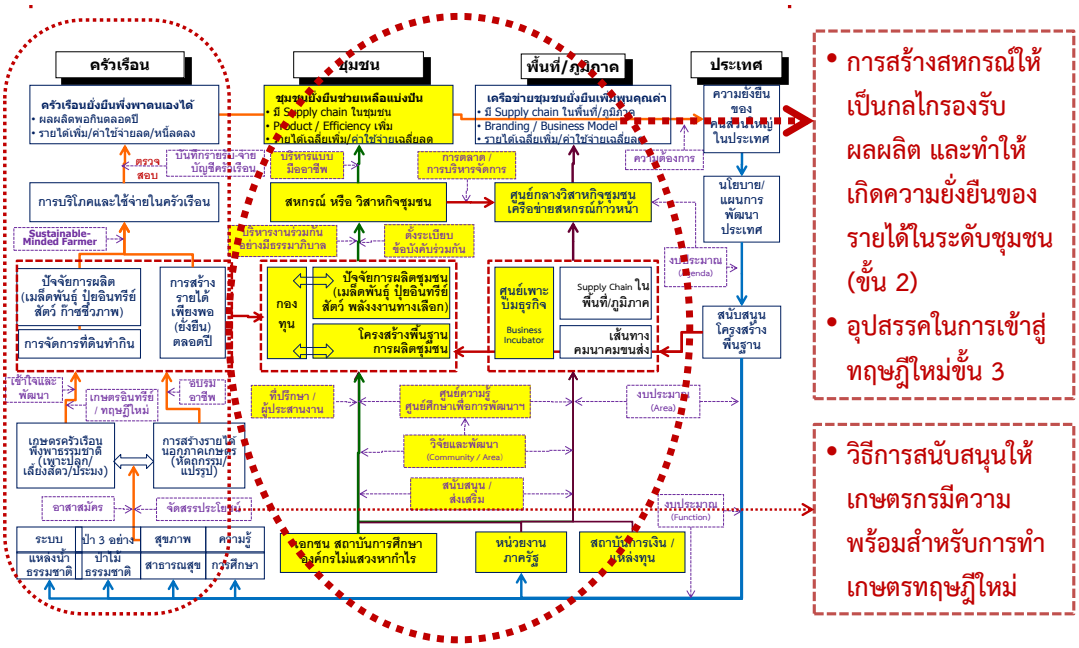

รูปที่ 4.6 จุดเน้นในการเก็บข้อมูลภาคสนามโครงการตามพระราชประสงค์หุบกะพง

โดยในการเก็บข้อมูลภาคสนาม จะเก็บข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์ตามองค์ประกอบการพัฒนาของโครงการตามประราชประสงค์หุบกะพง ซึ่งประกอบไปด้วย องค์ประกอบด้านทรัพยกรธรรมชาติ องค์ประกอบด้านเกษตรพึ่งพาธรรมชาติ องค์ประกอบด้านรายได้นอกภาคเกษตร องค์ประกอบด้านสหกรณ์/วิสาหกิจชุมชน และ องค์ประกอบด้านเครือข่ายการเชื่อมโยงสู่ภายนอก โดยมีรายละเอียดองค์ประกอบตามแสดงในรูปที่ 4.7

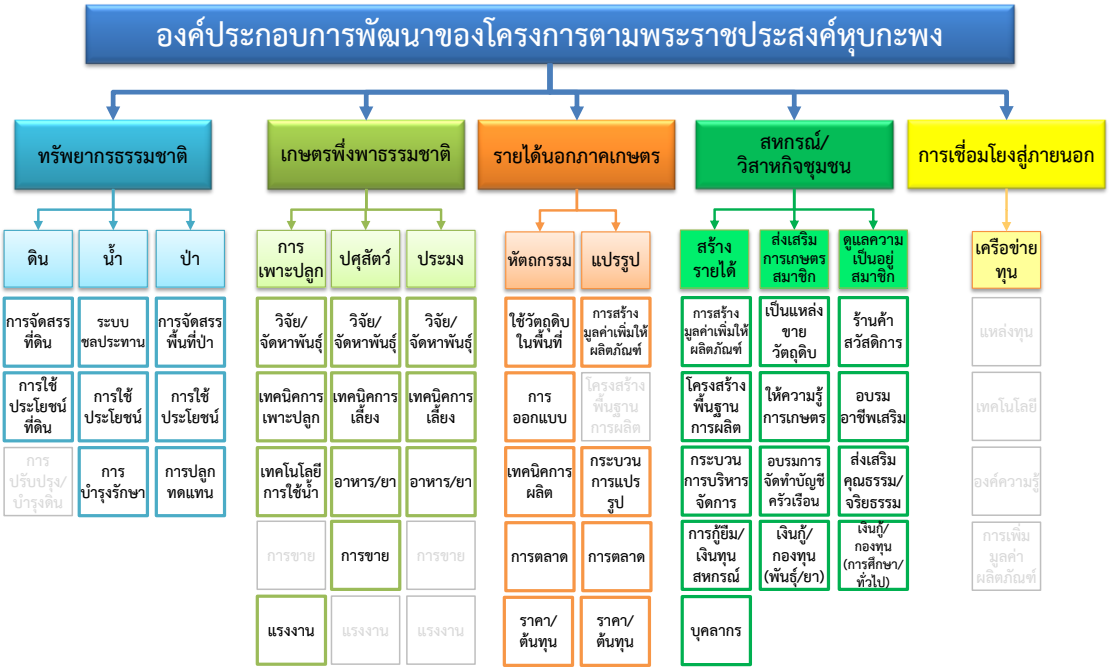

รูปที่ 4.7 องค์ประกอบการพัฒนาในโครงการตามพระราชประสงค์หุบกะพง

ทั้งนี้ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ได้มีการเตรียมการรายละเอียดประเด็นที่ต้องการศึกษา ดังแสดงในตารางที่ 4.2 ซึ่งเป็นสรุปประเด็นที่จะเก็บข้อมูล ส่วนงาน/บุคคลที่ได้พบ วิธีการเก็บข้อมูล และข้อมูลที่ต้องการได้รับสำหรับการเก็บข้อมูลภาคสนามของโครงการตามพระราชประสงค์หุบกะพง โดยทางคณะผู้วิจัยได้ประสานงานกับส่วนงานต่างๆ ในพื้นที่เพื่อขอเข้าพบเพื่อการวิจัย

ตารางที่ 4.2 ประเด็นการลงพื้นที่โครงการตามพระราชประสงค์หุบกะพง

ประเด็น	ส่วนงาน/บุคคล	วิธีการ	ข้อมูลที่ต้องการ
1) วิธีการสนับสนุนให้เกษตรกรมีความพร้อมสำหรับการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ • การจัดการที่ดิน ชลประทาน • เทคนิค ความรู้ ปัจจัยการผลิต • รายได้เสริมนอกภาคเกษตร	• เกษตรกรรุ่นบุกเบิกที่ประสบความสำเร็จ • ศูนย์สาธิตสหกรณ์โครงการหุบกะพง	• สัมภาษณ์ • สังเกตการณ์ระบบการดำเนินงาน	• สัดส่วนครัวเรือนที่ประสบความสำเร็จ
2) พัฒนาการที่สำคัญของสหกรณ์ตามแนวพระราชดำริ • การรวมกลุ่ม • การขยายตลาด • การเพิ่มกลุ่มอาชีพ/ผลิตภัณฑ์ใหม่	• เกษตรกรรุ่นบุกเบิก/รุ่นกลาง/รุ่นใหม่ • คณะกรรมการ/ผู้บริหารสหกรณ์	• สังเกตการณ์ระบบการดำเนินงาน • สัมภาษณ์	• สถิติ/แนวโน้มรายได้ กำไร หนี้สินภาพรวมและของแต่ละกลุ่ม • สถิติ/แนวโน้มจำนวนสมาชิก
3) วิธีการ/รูปแบบการรวมกลุ่มสหกรณ์ให้เข้มแข็งตามแนวพระราชดำริ • การเพิ่มรายได้ของสหกรณ์/เกษตรกร • การส่งเสริมอาชีพแก่สมาชิก (ภาคเกษตร/นอกภาคเกษตร) • การดูแลความเป็นอยู่สมาชิก	• เกษตรกรรุ่นบุกเบิก/รุ่นกลาง/รุ่นใหม่ • คณะกรรมการ/ผู้บริหารสหกรณ์	• สัมภาษณ์	

ประเด็น	ส่วนงาน/บุคคล	วิธีการ	ข้อมูลที่ต้องการ
4) ปัญหาอุปสรรค และปัจจัยสู่ความสำเร็จในการขยายผลการดำเนินธุรกิจสหกรณ์	• เกษตรกรรุ่นบุกเบิก/รุ่นกลาง/รุ่นใหม่ • คณะกรรมการ/ผู้บริหารสหกรณ์	• สัมภาษณ์	
5) แนวทางการขยายผลตามทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3	• เกษตรกรรุ่นบุกเบิก/รุ่นกลาง/รุ่นใหม่ • ศูนย์สาธิตสหกรณ์โครงการหุบกะพง • คณะกรรมการ/ผู้บริหารสหกรณ์	• สัมภาษณ์	

4.1.1.2 ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการ

 # ที่มาของโครงการตามพระราชประสงค์หุบกะพง

- ปี 2507 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จแปรพระราชฐานพระราชวังไกลกังวล อ.หัวหิน จ.ประจวบคีรีขันธ์ และทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทว่าเกษตรกรกลุ่มชาวสวนผักชะอำ จำนวน 83 ครอบครัว มีฐานะยากจน ไม่มีที่ทำกินเป็นของตนเอง จึงโปรดรับเกษตรกรกลุ่มนี้ไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์และโปรดเกล้าฯ ให้ ฯพณฯ องคมนตรี ม.ล.เดช สนิทวงศ์ ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งเป็นประธานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจัดทำโครงการและจัดหาที่ดินในพื้นที่เขตจังหวัดเพชรบุรีและประจวบคีรีขันธ์ ประมาณ 12,000 ไร่ มาจัดสรรให้แก่เกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกินเข้าทำประโยชน์เพื่อประกอบอาชีพเกษตรกรรมในรูปของสหกรณ์
- ปี 2509 ได้ดำเนินโครงการงานสำคัญ ได้แก่ การเปิดป่าแบ่งแปลงที่ดินให้เกษตรกร จัดระบบชลประทาน จัดให้มีสาธารณประโยชน์
- ปี 2511 ได้ศึกษาทดลองให้เกษตรกรเข้าอยู่อาศัยในบริเวณเขตโครงการเพื่อรวบรวมข้อมูล ต่อมา จึงอพยพครอบครัวเกษตรกร จำนวน 83 ครอบครัว และเกษตรกรที่อาศัยในพื้นที่เดิม 48 ครอบครัว เข้ามาทำประโยชน์ที่ดินโดยไม่ให้กรรมสิทธิ์ที่ดิน
- ปี 2514 กลุ่มเกษตรกรในหมู่บ้านเกษตรกรตัวอย่างหุบกะพง ได้รวมตัวขอจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ ใช้ชื่อว่า “สหกรณ์การเกษตรหุบกะพง จำกัด” เมื่อวันที่ 12 สิงหาคม 2514 มีสมาชิกแรกตั้งจำนวน 128 ครอบครัว

 # วัตถุประสงค์ของโครงการตามพระราชประสงค์หุบกะพง

1. งานการจัดพัฒนาที่ดินตามพระราชประสงค์ โดยการพัฒนาที่ดินว่างเปล่าแล้วจัดสรรให้เกษตรกรที่ไม่มีที่ดินในการเพาะปลูกเป็นของตนเอง เข้าทำการประกอบอาชีพตามวิธีการเกษตรแผนใหม่ แต่ไม่ให้กรรมสิทธิ์ในการถือครองที่ดิน
2. งานการจัดระบบชลประทาน พัฒนาระบบชลประทานเพื่อการเกษตรในพื้นที่โครงการ

3. งานโครงการพิเศษ การสาธิตและทดลองการเกษตร เพื่อศึกษาหาข้อมูลในด้านการปลูกพืชและการเลี้ยงสัตว์ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการเกษตรในพื้นที่ที่แห้งแล้ง ตลอดจนสาธิตการใช้เทคโนโลยีการเกษตรด้วย
4. งานเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานสหกรณ์ในโครงการ เป็นแหล่งให้การศึกษา การส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ต่าง ๆ แก่เกษตรกร นักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่ว ๆ ไป
5. งานวิชาการและส่งเสริมสหกรณ์ โดยกำกับ ดูแล แนะนำ ส่งเสริมสหกรณ์การเกษตรหุบกะพง จำกัด (ในพระบรมราชูปถัมภ์) ซึ่งเกิดจากการรวมกลุ่มเกษตรกรที่ได้รับการจัดสรรที่ดินในโครงการ โดยใช้หลักและวิธีการสหกรณ์แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของสมาชิกตั้งแต่เริ่มการผลิตจนถึงการจำหน่ายสู่ตลาด

4.1.1.3 ประเด็นที่ได้รับจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม

⊕ ประเด็นในภาพรวม

พัฒนาการของโครงการตามพระราชประสงค์หุบกะพง จ.เพชรบุรี สามารถแบ่งได้เป็น 3 ยุค ดังนี้

- ยุคแรก/ รุ่นบุกเบิก (พ.ศ. 2514-2526)
- ยุคกลาง (พ.ศ. 2527–2547)
- ยุคปัจจุบัน (พ.ศ. 2548-2558)

โดยในแต่ละยุคนั้นพบประเด็นสำคัญที่เกี่ยวกับการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ ดังต่อไปนี้

1. ยุคแรก/ รุ่นบุกเบิก (พ.ศ. 2514-2526): นับเป็นยุคที่หุบกะพงมีการเกษตรที่รุ่งเรือง โดยเป็นยุคเกษตรกรรุ่นบุกเบิก ซึ่งปัจจัยพื้นฐานยังมีความอุดมสมบูรณ์ ถึงแม้ดินจะไม่ดี แต่มีน้ำเพียงพอกับการเพาะปลูก การได้รับการสนับสนุนเรื่องชลประทานจากหน่วยงานทั้งในและต่างประเทศทำให้สามารถจัดสรรน้ำเพื่อการเพาะปลูกได้ทั่วถึงพอสมควร เกษตรกรยังมีต้นทุนต่ำ มีเงินกู้จากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ให้กับเกษตรกร นอกจากนี้ มีนักวิชาการการเกษตรเข้ามาให้ความรู้ นักสหกรณ์ เจ้าหน้าที่ที่ดินและนักวิชาการมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เข้ามาให้การแนะนำช่วยเหลือ การใช้สารเคมีในแปลงปลูกยังน้อย โรคพืชไม่มาก แรงงานเกษตรกรยังมีมาก สหกรณ์เป็นผู้รวมซื้อ รวมขาย และหาตลาด กรมชลประทานเป็นผู้ดูแลระบบชลประทาน
2. ยุคกลาง (พ.ศ. 2527–2547): นับเป็นยุคที่หุบกะพงมีการชะลอตัว มีสัญญาณอันตรายเกิดขึ้นทั้งในระดับครัวเรือนและในระดับสหกรณ์ ดังนี้
    - ลูกของเกษตรไม่สานต่องานเกษตรกรรุ่นพ่อแม่ ไม่มีเจ้าหน้าที่วิชาการการเกษตรจากส่วนกลางสานต่อให้ความรู้เกษตรกร ปัญหาปัจจัยพื้นฐานน้ำเริ่มขาดแคลน ทำให้รายได้เริ่มลดลง ภาระหนี้สินในครัวเรือนมีมากขึ้น แรงงานเริ่มเคลื่อนย้าย อย่างไรก็ตาม จากหลักคิดและประสบการณ์ด้านการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เกษตรกรได้เรียนรู้มา ทำให้เกษตรกรบางกลุ่มสามารถพลิกวิกฤติให้เป็นโอกาส พลิกผันจากอาชีพเพาะปลูกมาทำอาชีพด้านการปศุสัตว์และหัตถกรรมมากขึ้น
    - กรมชลประทานโอนงานดูแลระบบชลประทานให้สหกรณ์ อันประกอบด้วย ระบบอ่างเก็บน้ำและระบบโรงสูบน้ำพลังงานไฟฟ้า ด้วยข้อจำกัดเรื่องงบประมาณและความรู้ด้านชลประทานของสหกรณ์ ส่งผลให้ระบบการส่งน้ำมีปัญหาจนถึงขั้นหยุดดำเนินการ

ประกอบกับการเพาะปลูกและความต้องการน้ำเพิ่มขึ้น ทำให้เริ่มเกิดช่องว่างระหว่างสหกรณ์และกลุ่มสมาชิกบางส่วน เริ่มเกิดสถานการณ์ที่สมาชิกไม่ชำระหนี้ สหกรณ์เพิ่มความระมัดระวังและความเข้มงวดในการปล่อยกู้แก่สมาชิก และปรับจุดเน้นไปในการสนับสนุนการเลี้ยงสัตว์ มีธนาคารโคเพื่อให้เกษตรกรยืมโคมาเลี้ยงและเมื่อตกลูกก็จะนำลูกโคคืนสหกรณ์เพื่อให้เกษตรท่านอื่นต่อไป พัฒนาโคพื้นบ้านให้เป็นโคเนื้อและจัดเป็นกลุ่มอาชีพเลี้ยงวัว

3. ยุคปัจจุบัน (พ.ศ. 2548-2558): เป็นยุคที่มีปัจจัยแวดล้อมที่สำคัญส่งผลกระทบต่อชาวหุบกะพงหลายประการ เช่น เรื่องการเปลี่ยนรุ่นของคนจากคนรุ่นแรก/รุ่นที่สอง มาเป็นรุ่นที่ 3 ซึ่งไม่สนใจที่จะทำการเกษตร เรื่องความขาดแคลนน้ำก็ยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่องและนับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้นอันเนื่องมาจากการปรับเปลี่ยนสภาพภูมิอากาศทั่วโลก (โลกร้อน) สภาพดินที่นับวันจะยิ่งเสื่อมโทรมไปเรื่อยๆ ทำให้การเพราะปลูกไม่อุดมสมบูรณ์เช่นก่อนมา อย่างไรก็ตามจุดดีของยุคปัจจุบันคือมีการนำเอาการจัดการยุคใหม่จากที่มีคนรุ่นลูกหลานที่ได้ร่ำเรียนมีความรู้สูงขึ้น ได้เคยทำงานในภาคการผลิตที่มีมาตรฐานสากลทำให้นำเอาความรู้ทางธุรกิจและการจัดการดังกล่าวกลับมาใช้ประโยชน์ ทั้งในส่วนของเกษตรกรและส่วนของสหกรณ์

⊞ ประเด็นสำคัญตาม Practical Framework

ก. การจัดการที่ดินทำกิน

— จัดสรรที่ดิน จำนวน 12,079 ไร่ 2 งาน 21 ตารางวา สำหรับการประกอบอาชีพและใช้ชีวิตของชาวหุบกะพง โดยจัดสรรเป็น 3 ส่วน ได้แก่

- จัดสรรที่ดินให้กับเกษตรกรสมาชิก จำนวน 391 ราย พื้นที่รวม 7,608 ไร่
- จัดสรรที่ดินให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พื้นที่รวม 715 ไร่ เช่น ศูนย์สาธิตสหกรณ์โครงการหุบกะพง สหกรณ์การเกษตรหุบกะพง จำกัด วัด โรงเรียน โรงพยาบาล เป็นต้น
- จัดสรรเป็นถนน พื้นที่ปลูกป่า อ่างเก็บน้ำ พื้นที่รวม 3,756 ไร่

— เกษตรกรของโครงการจะได้รับการจัดที่ดิน รายละไม่เกิน 25 ไร่ โดยให้สิทธิทำประโยชน์ชั่วลูกชั่วหลาน แต่ไม่ให้กรรมสิทธิ์ในที่ดิน เพื่อป้องกันการซื้อขายเปลี่ยนมือ ทำให้โครงการฯ ผิดไปจากวัตถุประสงค์

— ในปีแรก ให้ 2 ครอบครัว เข้ามาพัฒนาพื้นที่ทำกินเป็นครอบครัวตัวอย่าง ต่อมาในปีที่ 2 จึงเริ่มเคลื่อนย้ายอีก 80 ครอบครัวเข้ามาในพื้นที่

— ที่ดิน 25 ไร่ที่จัดให้เกษตรกรทำประโยชน์นั้น แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

(1) แปลงเกษตรชลประทาน โดยโครงการฯ ได้จัดให้มีระบบชลประทานเข้าถึงพื้นที่เพื่อให้เกษตรกรทำการเพาะปลูกพืช ผัก และปลูกบ้านพักอาศัย (7 ไร่)

(2) แปลงเกษตรน้ำฝน ให้เกษตรกรทำประโยชน์ในแปลงเกษตรน้ำฝน โดยการปลูกพืชทนแล้ง ไม้ยืนต้นต่าง ๆ เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้แก่เกษตรกร (18 ไร่)

— การจัดสรรที่ดินใช้ระเบียบกรมส่งเสริมสหกรณ์ ว่าด้วยการจัดสรรที่ดินหมู่บ้านสหกรณ์โครงการหุบกะพง พ.ศ.2524 โดยมี “คณะกรรมการคัดเลือกบุคคลเข้าอยู่ในที่ดินจัดสรรหมู่บ้านสหกรณ์

โครงการหุบกะพง” เป็นผู้รับผิดชอบในการพิจารณาคัดเลือกบุคคลเข้าอยู่ในที่ดินจัดสรรตลอดจนแก้ไขปัญหาและข้อขัดข้องต่าง ๆ

ข. ระบบชลประทาน

— ระบบชลประทานประกอบด้วย

- โรงสูบน้ำด้วยพลังงานไฟฟ้า 2 แห่ง ระบบท่อใต้ดิน ความยาว 40 กม.
- อ่างเก็บน้ำของโครงการฯ จำนวน 4 แห่ง คือ
  1. อ่างเก็บน้ำห้วยทราย – หุบกะพง ปริมาตรความจุ 800,000 ลบ.ม.
  2. อ่างเก็บน้ำหุบกะพง ปริมาตรความจุ 410,000 ลบ.ม.
  3. อ่างเก็บน้ำห้วยแก้ว ปริมาตรความจุ 274,000 ลบ.ม.
  4. อ่างเก็บน้ำห้วยน้ำหมาก ปริมาณความจุ 100,000 ลบ.ม.

— มีการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ สังกัดสหกรณ์การเกษตรหุบกะพง จำกัด ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ตลอดจนการเปิดน้ำแจกจ่ายให้กับสมาชิกที่ประสงค์ต้องการใช้น้ำเพื่อทำการเกษตรตามความประสงค์ของสมาชิก

— ประเด็นปัญหาของระบบชลประทาน

- ในระยะแรก ระบบส่งน้ำค่อนข้างสมบูรณ์และเพียงพอกับการเพาะปลูก ท่อส่งเข้าแปลงเกษตรของครัวเรือนมีขนาดใหญ่
- หลังจากอพยพมาครบทั้ง 80 ครัวเรือน เริ่มมีปัญหาเรื่องน้ำไม่พอกับความต้องการ ท่อที่ส่งไปตามแปลงเกษตรมีขนาดเล็ก เพื่อให้กระจายไปตามแปลงต่างๆ ได้ทั่วถึง
- ข้อจำกัดเรื่องงบประมาณและความรู้ด้านชลประทานของสหกรณ์ ส่งผลให้ระบบการส่งน้ำมีปัญหาจนถึงขั้นหยุดดำเนินการ
- ปี 2547 ยกเลิกระบบชลประทาน ใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำ เนื่องจากกรมส่งเสริมการเกษตรโอนให้สหกรณ์รับผิดชอบโรงสูบน้ำและระบบชลประทาน ซึ่งมีภาระค่าไฟโรงสูบน้ำ ปีละ 5 แสนบาท (เก็บเงินได้ไม่ถึง 1 แสนบาท) และค่าซ่อมท่อที่แตกรั่ว เนื่องจากใช้งานมาแล้ว 45 ปีตั้งแต่ปี 2509 ค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมสูง
- พ.ศ.2547 สหกรณ์ไม่สามารถเก็บค่าน้ำได้ไม่เพียงพอต่อค่าไฟ ทั้งยังมีค่าการรักษาบำรุง จึงทำให้สหกรณ์ประสบปัญหาขาดทุนต่อเนื่อง จึงได้ทำการยกเลิก เกษตรกรต้องใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำแทนทำให้เกษตรกรที่ไม่ได้รับน้ำบางส่วนเลิกการทำกสิกรรม และใช้นำประปาเพื่อการบริโภคแทน
- ปัจจุบันโอนภารกิจกลับให้กรมชลประทาน ปรับปรุงโรงสูบน้ำและจะเริ่มโครงการสูบน้ำให้กับเกษตรกรอีกครั้งในช่วงเดือนตุลาคม โดยจะถ่ายโอนภารกิจให้กับทางเทศบาลเป็นผู้จัดเก็บและอยู่ในระหว่างการดำเนินการ โดยปริมาณน้ำที่ต้องการใช้คือ 2 ล้านลูกบาศก์เมตรซึ่งในปัจจุบันมีน้ำใช้เพียง 1.5 ล้านลูกบาศก์เมตร

- สระน้ำที่ส่งเสริมให้ขุดมีไม่กี่สระที่มีน้ำอยู่ เนื่องจากดินเป็นดินทราย เก็บน้ำไม่อยู่ สระที่มีน้ำคือสระที่ขุดลึก

ค. การเพาะปลูก: หน่อไม้ฝรั่ง

— พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้มีรับสั่งให้ปลูกหน่อไม้ฝรั่งในพื้นที่โครงการพระราชประสงค์หุบกะพง ซึ่งถือเป็นพืชชนิดใหม่ และเป็นพืชที่มีความต้องการจากตาดสูง มีการคัดเลือกสายพันธ์ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และอากาศ โดยได้รับการถ่ายทอดภูมิความรู้เรื่องการใช้น้ำเพื่อการเกษตรในพื้นที่แล้งมาจากนักวิชาการอิสราเอล

— เกษตรกรในยุคบุกเบิกกลุ่มแรกที่เริ่มปลูกหน่อไม้ฝรั่งมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2511 จึงได้รับคัดเลือกให้เป็นสถานีเรียนรู้ในพื้นที่โครงการตามพระราชประสงค์หุบกะพง (สถานีเรียนรู้หน่อไม้ฝรั่ง โดย นายตี๋ คล่องแคล่ว)

— ปัจจุบัน นางขวัญเรือน บุศภักดิ์ ได้นำภูมิความรู้ที่ได้รับการสืบทอดจากบิดามาสานต่อในการปลูกหน่อไม้ฝรั่งเพื่อเป็นแปลงสาธิตให้กับผู้มาศึกษาดูงาน

— ศูนย์สาธิตสหกรณ์โครงการหุบกะพง ได้ทำการทดลองศึกษาค้นคว้า และดำเนินการปลูกหน่อไม้ฝรั่งพันธุ์บล็อกอิมพรูฟ (Brock's improved) โดยใช้ระบบน้ำหยด ตามแบบเทคโนโลยีสมัยใหม่ ให้เหมาะสมกับสภาพดินในพื้นที่หุบกะพง (สภาพพื้นดินที่มีการระบายหรือการกระจายน้ำไม่ดีพอ) เพื่อต้องการนำบทสรุปผลการศึกษา ไปขยายผลแนะนำส่งเสริมอาชีพให้กับสมาชิกสหกรณ์ต่อไป

— มีการตั้งเป็นกลุ่มอาชีพภายใต้สหกรณ์ โดยกลุ่มได้รวบรวมนำไปขายกันเอง ครัวเรือนที่ปลูกหน่อไม้ฝรั่งได้ผลดี มีรายได้ประมาณ 800-1,000 บาท ต่อวันตั้งแต่เมื่อครั้งเริ่มปลูก ในปัจจุบันหน่อไม้ฝรั่งของหุบกะพงก็ยังมีชื่อเสียงเรื่องความอร่อย ขายได้ราคาดี มีตลาดรองรับโดยเฉพาะตลาดโรงแรมและภัตราคารที่ ชะอำและหัวหิน ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากพื้นที่หุบกะพง

— ปัจจุบันดำเนินการในลักษณะเป็นกลุ่มปลูกผักปลอดภัย โดยดำเนินการตามมาตรฐานความปลอดภัยตามมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ มกอช. หรือมาตรฐานสากล ภายใต้เครื่องหมาย Q ซึ่งทำให้ผู้บริโภคมีความมั่นใจ ขายได้ราคาดีขึ้นด้วย

ง. การเลี้ยงสัตว์:

— เนื่องจากสภาวะน้ำแล้ง ทำให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนจากการทำการเกษตรซึ่งต้องอาศัยน้ำมาก มาเป็นการทำปศุสัตว์มากขึ้น โดยการเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกรหุบกะพงนั้นมี 2 ประเภทหลักได้แก่ การเลี้ยงโคขุนและเลี้ยงแพะ

— กลุ่มผู้เลี้ยงแพะได้ศึกษาช่องทางการตลาดและพฤติกรรมผู้บริโภคของประชาชนที่นับถือศาสนาอิสลามที่นิยมรับประทานเนื้อแพะ ซึ่งจะทำให้กลุ่มผู้เลี้ยงแพะพื้นที่โครงการฯ ได้ทราบข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการจะมาพัฒนาคุณภาพการส่งออกแพะและรู้จักช่องทางการจำหน่ายแพะไปยังภาคใต้ตลอดจนสามารถทำให้สมาชิกผู้เลี้ยงแพะในพื้นที่ได้รับประโยชน์สูงสุด

- กลุ่มผู้เลี้ยงโค เริ่มต้นจากการหาอาชีพใหม่ทดแทนการเพาะปลูกเนื่องจากประสบปัญหาน้ำแล้ง โดยคิดว่าการเลี้ยงโคขุนน่าจะไม่ใช่น้ำมากเท่าการเพาะปลูก และได้ประยุกต์ใช้เปลือกสับปะรด เปลือกข้าวโพดซึ่งหาได้ง่ายจากพื้นที่ใกล้เคียงมาใช้เป็นอาหารเลี้ยงโค เพื่อลดต้นทุนการเลี้ยงและเพิ่มมูลค่าเศษพืชไร้ประโยชน์ และพบกว่าอาหารโคจากเปลือกสับปะรดและเปลือกข้าวโพดนั้นมีอัตราการแลกเนื้อสูงมาก จึงทำให้ประสบผลสำเร็จในการเลี้ยงโค ประกอบกับมีความต้องการบริโภคเนื้อวัวในประเทศและประเทศเพื่อนบ้าน (เช่น ประเทศเวียดนาม) เพิ่มขึ้นทำให้ราคาเนื้อวัวในตลาดเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็วในระยะ 10 ปีที่ผ่านมา

จ. การสร้างรายได้นอกภาคเกษตร: หัตถกรรมป่านศรนารายณ์

- สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงพระราชทานอาชีพการทำหัตถกรรมป่านศรนารายณ์ พร้อมทั้งส่งครูผู้สอนมาให้คำแนะนำถึงวิธีการนำเส้นใยของป่านศรนารายณ์มาสร้างสรรค์ให้เป็นกระเป๋า รองเท้า หมวก เข็มขัด ฯลฯ และในปี พ.ศ. 2515 ก่อตั้งกลุ่มสตรีสหกรณ์ฯ สาขาศิลปาชีพพิเศษจักสานป่านศรนารายณ์หุบกะพง
- สหกรณ์เป็นกลไกสนับสนุนทางการตลาด เพื่อให้มีกระแสรายได้เข้าสู่ครอบครัวเกษตรกรตามกำลังและความถนัด เช่น
    - ครอบครัวตัดป่านศรนารายณ์และทำเส้นใยมาขายให้สหกรณ์
    - ครอบครัวซื้อเส้นใยไปถักเป็นเปียมาขายให้สหกรณ์
    - ครอบครัวซื้อเปียไปทำผลิตภัณฑ์ป่านศรนารายณ์ (เช่น หมวก กระเป๋า)
    - สหกรณ์เปิดศูนย์จำหน่ายสินค้าจากป่านศรนารายณ์แก่ลูกค้าที่มาเยี่ยมชม/ลูกค้าทั่วไป
- ต่อมาวัตถุดิบคือเส้นใยป่านเริ่มขาดแคลน สมาชิกปลูกน้อยลง ต้องหาซื้อเส้นใยป่านจากต่างจังหวัด ฯพณฯ พลอากาศเอก กำธน สินธวานนท์ องคมนตรี จึงริเริ่มโครงการปลูกป่าป่านศรนารายณ์เฉลิมพระเกียรติ ได้ให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) มาดำเนินการปลูกป่าป่านศรนารายณ์ขึ้นในพื้นที่โครงการตามพระราชประสงค์หุบกะพง โดย ศูนย์สาธิตสหกรณ์โครงการหุบกะพง ได้มอบพื้นที่ (แปลงสาธิตเดิม) จำนวน 50 ไร่ เพื่อดำเนินการ โดยเริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี 2547 เป็นโครงการของ กฟผ. ร่วมกับ สหกรณ์การเกษตรหุบกะพง จำกัด
- กฟผ. เป็นผู้สนับสนุนค่าใช้จ่าย เป็นค่าเตรียมดิน กล้าพันธุ์ และค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษา โดยมอบให้สหกรณ์การเกษตรหุบกะพง จำกัด รับผิดชอบ ทั้งนี้ เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตได้จะมอบให้สหกรณ์การเกษตรหุบกะพง จำกัด เป็นผู้ใช้ประโยชน์ และเป็นผู้บริหารจัดการทั้งหมด และเมื่อปี พ.ศ.2552 ฯพณฯ องคมนตรี ได้มีดำริให้ปลูกป่านเพิ่มอีก 70 ไร่ จำนวน 154,000 หน่อ โดยใช้พื้นที่แปลงมะม่วงหิมพานต์ เป็นพื้นที่ปลูก

ฉ. การรวมกลุ่มสหกรณ์

- การรวมกลุ่มของเกษตรกรมีมาก่อนการต่อตั้งสหกรณ์ เริ่มแรกคือการรวมกลุ่มชาวไร่สวนผักนิคมรวมกลุ่มและร่วมกันทำงาน จากนั้นจึงสร้างแปลงทดลอง ปลูกผักเลี้ยงสัตว์ มีสมาชิกประมาณ 50 ท่าน

- ปี 2514 เริ่มจัดตั้งและจดทะเบียนสหกรณ์หุบกะพงในวันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ.2514 โดยสิ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงย้ำแก่ชาวหุบกะพง คือ
    - ให้พึ่งพาตนเอง ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข
    - ต้องร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไข ร่วมตรวจสอบ สมาชิกเป็นเจ้าของสหกรณ์
    - สหกรณ์หุบกระพงเปรียบเสมือนร่างกายต้องมีความคิดเป็นของตัวเอง ต้องมีความเข้มแข็งสามัคคี ส่วนใดส่วนหนึ่งจะอ่อนแอไม่ได้
    - สหกรณ์เสมือนพ่อแม่ดูแลสมาชิกและกลุ่มสมาชิกเสมือนลูก ช่วยเหลือและประสานงานราชการให้ความช่วยเหลือด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่
- ในระยะแรกสหกรณ์ทำหน้าที่รวมซื้อ รวมขาย รวมตลาด หาตลาด โดยเฉพาะการเข้ามาส่งในตลาดขนาดใหญ่และซุปเปอร์มาเก็ตในกรุงเทพฯ โดยช่วงที่ผลผลิตล้นตลาดมากเกินไป สมาชิกจะช่วยหาตลาดอื่น เช่น นำสินค้าไปขายทางภาคใต้ โดยใช้รถและพี่เลี้ยงจากสหกรณ์ช่วยคุมรถลงไปพร้อมเกษตรกรซึ่งการไปขายและหาตลาดเอง ทำให้เกษตรกรมีความรู้ในเรื่องนี้มากขึ้น สามารถหาตลาดเองได้ในเวลาต่อมา
- ในปัจจุบันกลุ่มอาชีพภายใต้สหกรณ์ดำเนินงานด้านการตลาดเอง โดยสหกรณ์ยังคงมีบทบาทสำคัญ 2 ประการคือ
    - เป็นผู้ส่งเสริมความรู้ด้านการเกษตร การปศุสัตว์ การจัดการการเกษตร การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การออกแบบผลิตภัณฑ์ ฯลฯ ให้แก่กลุ่มเกษตรกร เพื่อยกระดับการเกษตรให้ได้มาตรฐาน เป็นที่ยอมรับ
    - เป็นแหล่งเงินทุนกู้ยืมให้กับเกษตรกร การกู้ยืมหรือการให้สินเชื่อ มีสองแบบคือ คือการให้สินเชื่อด้านเงินทุน และการให้สินเชื่ออุปกรณ์ทางการเกษตร การประเมินโดยดูรายได้ของเกษตรและคำขอกู้ และวิเคราะห์ทางสินเชื่อ วงเงินกู้สำหรับสมาชิกคือ 60,000 บาท และสมาชิกสามารถนำเงินส่วนตัวและเงินบริหารกลุ่มอาชีพมาฝากกับสหกรณ์ซึ่งจะได้รับดอกเบี้ยที่สูงการธนาคารพาณิชย์อื่นๆ
    - ดูแลเรื่องสวัสดิการให้กับสมาชิกและครอบครัว เช่น ทุนการศึกษา การรักษาพยาบาล ฯลฯ
- ตัวชี้วัดความสำเร็จของสหกรณ์
    - สมาชิกมีความสุข สหกรณ์มีความสุข
    - สมาชิกลงทุนร่วมกัน ใช้ระบบพึ่งพาให้ความช่วยเหลือ มีการรวมกลุ่มอาชีพและมีความเสมอภาคภาคในกลุ่มสมาชิก
    - เกษตรกรตั้งอยู่ในเงื่อนไขคุณธรรม วัดจากการมีส่วนร่วมของเกษตรกร มีความซื่อสัตย์คืนหนี้

4.1.1.4 สรุปสถานะการพัฒนาและวิเคราะห์ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

 # สรุปสถานะการยกระดับการพัฒนา/ความยั่งยืนของชุมชนหุบกะพง (ตาม Practical Framework)

1. เกษตรกรในชุมชนหุบกะพงถือได้ว่าประสบความสำเร็จในการทำการเกษตรตามแนวทางพระราชดำริ ทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นอย่างมาก จากเดิมที่ไม่สามารถมีผลผลิตทางการเกษตรเพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ จนมีรายได้เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพและมีรายได้พอที่จะพัฒนา/ยกระดับครอบครัว เช่น ส่งลูกหลานเข้าเรียนให้ได้รับการศึกษาในระดับสูง (หลายรายลูกหลานเรียนจนถึงระดับอุดมศึกษา) โดยเฉพาะในยุคเริ่มต้น พบว่าครัวเรือนส่วนใหญ่ประสบผลสำเร็จดังที่คาดหวังไว้

    - ชุมชนหุบกะพงตั้งอยู่ในสถานที่ที่ใกล้ตลาดผู้ซื้อสินค้าเกษตร กล่าวคืออยู่ใกล้สถานที่ท่องเที่ยวระดับประเทศได้แก่ อ.ชะอำ จ.เพชรบุรี และ อ.หัวหิน จ.ประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศจำนวนมาก และยังมีระยะทางห่างจากกรุงเทพมหานครเพียง 150-170 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางด้วนรถยนต์ประมาณ 2 ชั่วโมงเท่านั้น ทำให้สามารถเข้าถึงตลาดผู้ซื้อสินค้าเกษตรได้อย่างสะดวก รวดเร็ว

    - มีศูนย์สาธิตสหกรณ์ฯ โดยกรมส่งเสริมสหกรณ์ เป็นกลไกหลักในการส่งเสริมการพัฒนาและถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการทำกิน เช่น การปลูกหน่อไม้ฝรั่ง การเพาะเห็ด การเลี้ยงแพะ การเลี้ยงโคขุน ฯลฯ ทั้งในศูนย์สาธิตสหกรณ์ฯ หรือในรูปแบบแปลงสาธิตในสถานีเรียนรู้ต่างๆ ซึ่งก็คือครัวเรือนของเกษตรกรที่ประสบผลสำเร็จในเรื่องต่างๆ

2. อย่างไรก็ตามความสำเร็จดังกล่าวถือเป็นความสำเร็จใน “ระดับครัวเรือน (ระดับที่ 1)” กล่าวคือ เกษตรกรในครัวเรือน มีที่ทำกิน ได้ดำเนินการตามแนวทางอย่างเคร่งครัด มีความอดทน มีศักยภาพในการพัฒนาต่อยอด เข้าใจในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจริง ทำให้เกษตรกรมีรายได้และมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ แต่ก็เกิดขึ้นเฉพาะกับครัวเรือนที่ดำเนินตามแนวทางพระราชดำริ มีเกษตรกรจำนวนมากที่ไม่สามารถดำเนินการตามแนวทางได้ตลอดรอดฝั่ง จากการเก็บข้อมูลภาคสนามพบว่ามีเกษตรกรที่สามารถดำเนินการตามแนวทางได้อย่างยั่งยืนมาจนถึงปัจจุบันเพียงร้อยละ 30-40 ของครัวเรือนทั้งหมด จึงยังไม่ถือว่าชุมชนหุบกะพงประสบความสำเร็จในการพัฒนาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงใน “ระดับชุมชน”

    - สหกรณ์ทำหน้าที่ได้ดีในการพัฒนาในระดับครัวเรือน ทำให้ครัวเรือนที่ตั้งใจสามารถทำกินได้อย่างเพียงพอมีคุณภาพชีวิตที่ดี แต่การดำเนินงานของสหกรณ์ตามภารกิจในปัจจุบันอาจจะยังไม่เพียงพอที่จะเป็นกลไกยกระดับการพัฒนาจากระดับครัวเรือนไปสู่ระดับชุมชน โดยสหกรณ์ฯในปัจจุบันทำหน้าที่หลักเพียง 2 ประการ ได้แก่ 1) เป็นผู้ส่งเสริมองค์ความรู้ด้านการทำการเกษตร และ 2) ทำหน้าที่ให้บริการทางการเงินและการเข้าถึงแหล่งเงินทุนให้กับเกษตรกร แต่สหกรณ์ยังไม่ได้ทำหน้าที่เป็นกลไกกลางของชุมชน ในกระบวนการวางแผนการผลิต กระบวนการผลิต การตลาด การจัดการวัตถุดิบ การจัดการโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการเกษตร ฯลฯ ซึ่งหากสหกรณ์สามารถเป็นกลไกกลางของเกษตรกรสมาชิกมาร่วมดำเนินการในกระบวนการดังกล่าวได้ ก็จะทำให้ช่วยเพิ่มอำนาจการต่อรอง ลดความเสี่ยงของการทำงานของเกษตรกร ช่วยบริหารจัดการ

โครงสร้างพื้นฐานของชุมชน และเป็นกลไลสนับสนุนการแก้ปัญหาต่างๆของชุมชน ทำให้เกษตรกรในชุมชนมาร่วมดำเนินการตามแนวทางนี้อย่างมั่นใจและประสบผลสำเร็จมากขึ้น อันจะนำมาซึ่งการขับเคลื่อนการพัฒนาระดับชุมชนต่อไป

- ความแห้งแล้งมีน้ำไม่เพียงพอ นั้นเป็นปัญหาที่ชุมชนหุบกะพงต้องประสบมาตลอดตั้งแต่ยุคแรก อันเนื่องมาจากสภาพทางภูมิศาสตร์ ช่วงเวลาใดที่มีระบบชลประทานดี ทั่วถึง ก็จะทำให้เกษตรกรมีผลผลิตมาก รายได้ดี แต่ในช่วงเวลาใดที่ระบบชลประทานมีปัญหาก็จะเกิดปัญหาความแห้งแล้งอย่างรวดเร็ว และเป็นวังวนไม่สามารถแก้ปัญหาได้อย่างเบ็ดเสร็จ อย่างไรก็ตามหากชุมชนหุบกะพงมอง “ความแห้งแล้ง” เป็นปัญหาที่จะต้องแก้ไขให้หมดสิ้นไป ก็อาจจะคงพบปัญหาเดิมๆที่ผ่านมา 40 กว่าปี เช่น พยายามสร้างระบบชลประทานแต่ไม่สามารถบำรุงรักษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นต้น หากชุมชนหุบกะพงมองเรื่อง “ความแห้งแล้ง” เป็นเงื่อนไขในการพัฒนาแทนการเป็นปัญหา ก็อาจจะมีการจัดการในอีกแนวทาง เช่น การส่งเสริมให้ทำเกษตรกรรมที่ใช้น้ำน้อย การวางแผนการผลิตร่วมของชุมชนให้สัมพันธ์กับปริมาณน้ำเพื่อการเกษตรที่มีอยู่ เป็นต้น
- ขาดการวางแผนการผลิตระดับชุมชน ว่าภายใต้เงื่อนไขทรัพยากรน้ำที่มีอยู่จำกัด จะบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรให้เพียงพอได้ก็จำเป็นต้องวางแผนการผลิตของชุมชนให้รอบคอบ ว่าจะทำการเกษตรประเภทใดบ้าง เป็นพื้นที่เท่าใด จำเป็นต้องใช้น้ำมากน้อยเพียงใด สมดุลกับปริมาณน้ำที่คาดว่าจะมีอยู่ในแต่ละปีหรือไม่ เพื่อที่จะมั่นใจได้ว่าจะมีน้ำใช้อย่างเพียงพอต่อกิจกรรมการเกษตรของชุมชน และอาจจำเป็นต้องปรับประเภทของเกษตรกรรมและปริมาณพื้นที่การเกษตรให้เหมาะสมกับน้ำที่มีอยู่อีกด้วย

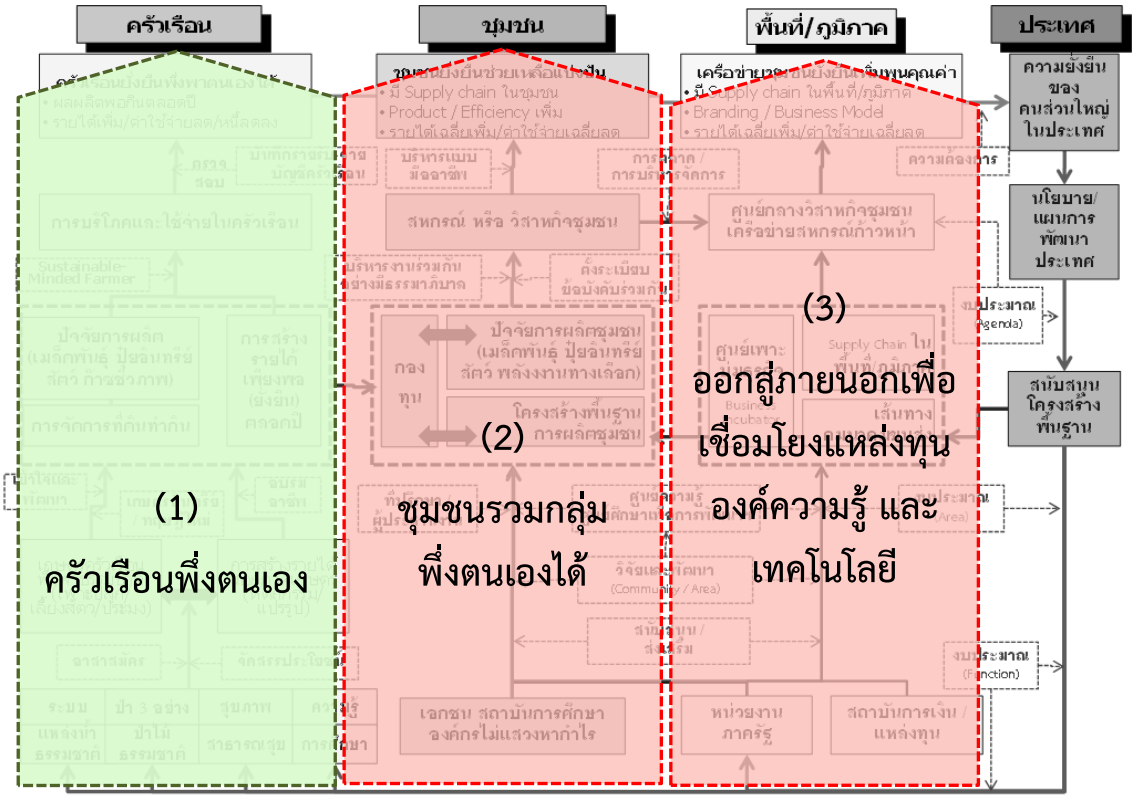

รูปที่ 4.8 สถานะของการพัฒนาชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของพื้นที่หุบกะพง

⌗ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนา

การวิเคราะห์ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยการพัฒนาเพื่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนา และปัจจัยภูมิคุ้มกันเพื่อป้องกันความล้มเหลว โดยนำประเด็นหรือสิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ สอบทานกับพระราชดำรัสที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ในประเด็นนั้นๆ เพื่อสรุปจุดแข็ง (ปัจจัยสู่ความสำเร็จ) และจุดอ่อน (ปัจจัยเสี่ยง) พิจารณาตามทฤษฎีใหม่แต่ละขั้นและองค์ประกอบของ Practical Framework ได้ดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ปัจจัยการพัฒนา เพื่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนา (จุดแข็ง)

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	**สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่** **(Proven Facts)**
"...ทฤษฎีใหม่เป็นวิธีปฏิบัติการเกษตรอีกแนวทางหนึ่ง ที่คิดค้นขึ้นสำหรับเกษตรกรที่มีที่ดินจำนวนน้อย หรือแปลงขนาดเล็ก มีหลักสำคัญอยู่ว่า แต่ละแปลงจะแบ่งออกเป็นส่วนๆ สมมุติว่าแปลงหนึ่งมี ๑๕ ไร่ จะปลูกข้าว ๕ ไร่ ปลูกไม้ผล พืชไร่ หรือพืชผักสวนครัว ๕ ไร่ ขุดสระน้ำ ๓ ไร่ ปลูกที่อยู่อาศัยและอื่นๆ อีก ๒ ไร่ วิธีนี้ได้ทดลองปฏิบัติขึ้นแรกมานานพอสมควรและได้ผลดีที่น่าพอใจระดับหนึ่ง คือเกษตรกรมีข้าวบริโภคเพียงพอตลอดปี และมีรายได้พอเลี้ยงตัวเองได้ *พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากสถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้ ณ สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้ วันพฤหัสบดี ที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๘*	☞ จัดสรรที่ดินให้เกษตรกรโดยยึดหลักความหลากหลายของแหล่งน้ำ เพื่อกระจายความเสี่ยงของปริมาณน้ำเพื่อการทำกิน และสร้างหลักประกันว่าเกษตรกรมีน้ำเพียงพอต่อการเกษตรเพื่อการบริโภคในครัวเรือนแน่นอน และที่มีโอกาสที่จะมีรายได้เพิ่มเติมจากการเกษตรเชิงพาณิชย์หากสภาพภูมิอากาศเอื้ออำนวย	– รูปแบบการจัดที่ดินครอบครัวละ 25 ไร่ จัดให้เกษตรกรทำประโยชน์ แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ 1. แปลงเกษตรชลประทาน 7 ไร่ – ให้เป็นที่อยู่อาศัย ปลูกพืชผัก เลี้ยงสัตว์ สำหรับการบริโภคตลอดปี 2. แปลงเกษตรน้ำฝน 18 ไร่ – ให้ปลูกพืชทนแล้ง ไม้ยืนต้นต่างๆ เช่น มะม่วงหิมพานต์ เพื่อเพิ่มรายได้รายปี เป็นเงินออม

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	**สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่** **(Proven Facts)**
"... เราต้องเกี่ยวข้องกับคนอื่น เราไม่มีน้ำก็ต้องไปเอาน้ำจากที่อื่น ต้องผ่านที่ของคนอื่น เขาไม่ยอมเราก็ไม่ได้น้ำ *พระบรมราโชวาทพระราชทานแก่กลุ่มชาวไร่ศูนย์พัฒนาไทย – อิสราเอล วันพุธ ที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๑๒* มีทางหนึ่งที่จะทำให้ปัญหาเรื่องนี้ให้เพลาลงไปได้และอาจทำให้สามารถทำให้มีน้ำในบริเวณนี้มากขึ้น ก็มีโดยวิธีปลูกต้นไม้ การปลูกต้นไม้นี่ จะเป็นต้นไม้ใดก็ได้ แต่ต้องปลูกและรักษาทะนุบำรุงไว้ตอนแรก *พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่กลุ่มชาวไร่ศูนย์พัฒนาไทย – อิสราเอล ตำบลเขาใหญ่ อ.ชะอำ จ.เพชรบุรี วันที่ ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๑๖*	☞ จัดสรรการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เกิดระบบนิเวศน์เกษตร (Agricultural Ecosystem) ที่มีความสมดุล เน้นการพึ่งพาทรัพยากรในพื้นที่ เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนของการเกษตรของพื้นที่ โดยมีทั้งที่ดินทำกิน ที่ดินปลูกป่า ที่เป็นอ่างเก็บน้ำ ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ ตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่	– จัดสรรที่ดิน จำนวน 12,079 ไร่ 2 งาน 21 ตารางวา สำหรับการประกอบอาชีพและใช้ชีวิตของชาวหุบกะพง โดยจัดสรรเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1. จัดสรรที่ดินให้กับเกษตรกรสมาชิก จำนวน 391 ราย พื้นที่รวม 7,608 ไร่ 2. จัดสรรที่ดินให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พื้นที่รวม 715 ไร่ 3. จัดสรรเป็นถนน พื้นที่ปลูกป่า อ่างเก็บน้ำ พื้นที่รวม 3,756 ไร่

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ (Proven Facts)
"...**ชาวบ้านปลูกอะไรย่อมต้องจำหน่าย มีตลาดที่จะจำหน่ายได้** ถ้าเราไปสนับสนุนให้ปลูกแล้วก็ไม่สามารถที่จะให้ชาวบ้านขายผลิตภัณฑ์ ที่เขาผลิตจะเป็นการปลูก การเลี้ยงสัตว์ หรืออะไร ก็จะไม่สามารถที่จะมีชีวิตอยู่ได้ อันนี้เป็นหลักใหญ่อย่างหนึ่ง..." *พระราชดำรัสในโอกาสที่คณะบุคคลต่างๆ เฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย วันศุกร์ที่ 4 ธันวาคม 2524* "... **การที่จะทำให้ได้มากที่สุดได้ผลดีที่สุด เราต้องมีความรู้ รู้ว่าจะปลูกอะไร ที่ไหน** และรู้เรื่องอื่นๆ อีก เพื่อให้พืชผลงอกงามดี เมื่องอกงามดีแล้ว เราจะเก็บไปขาย **ก็ต้องทราบว่าพืชพันธุ์อะไรราคาดี เราก็ต้องทราบหลักเศรษฐกิจ** ต้องถือหลักว่าสิ่งไหนที่เขาต้องการเราก็นำไปขาย ต้องขนส่งไป ต้องไปต่อสู้ราคากับของคนอื่นที่เขาก็ปลูกเหมือนกับเรา เหล่านี้เป็นหลักเศรษฐกิจ..." พระบรมราโชวาทพระราชทานแก่กลุ่มชาวไร่ศูนย์พัฒนาไทย – อิสราเอล วันพุธที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๑๒	☞ คัดเลือกประเภทและพันธุ์พืชและปศุสัตว์โดยพิจารณาความเหมาะสมอย่างรอบด้าน กล่าวคือต้องสอดคล้องกับ 1. ปัจจัยด้านอุปทาน (Supply-side) คือ ดิน น้ำ ภูมิอากาศและสภาพแวดล้อมการเกษตรของพื้นที่ 2. ปัจจัยด้านอุปสงค์ (Demand-side) คือ ตลาดที่จะรองรับผลผลิตที่ได้	– เลือกพันธุ์พืชเศรษฐกิจที่เหมาะกับสภาพดินของหุบกะพง และใกล้ตลาด โดยเฉพาะชะอำและหัวหิน ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยว – เน้นพืชเศรษฐกิจ เช่น หน่อไม้ฝรั่ง มะเขือเทศ บีทรูท แครอท ถั่วลันเตา และมะม่วงหิมพานต์ – ส่งขายผลผลิตให้กับตลาดชะอำ หัวหิน ซึ่งเป็นตลาดขนาดใหญ่ มีกำลังซื้อสูง และที่สำคัญคือมีความต้องการตรงกับผลผลิตการเกษตรของพื้นที่ – ส่งสนามบิน ส่งการบินไทย ส่ง super market ใน กทม. โดยสหกรณ์ช่วยดำเนินการ – ครัวเรือนที่ปลูกหน่อไม้ฝรั่งได้ผลดี มีรายได้ประมาณ 800-1,000 บาท ต่อวัน

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ (Proven Facts)
...**ดินที่ไหนที่ไม่ดีนั้น ไม่ค่อยเป็นห่วง เพราะดินนั้นพัฒนาขึ้นมาได้โดยไม่ยากนัก** ดินจะเค็ม จะเปรี้ยว จะจืด อะไรก็ตาม สามารถที่จะทำให้ดีขึ้นได้ภายในไม่กี่ปี โดยใช้เทคนิคแบบโบราณๆ.. *พระราชดำรัส พระราชทานแก่ผู้เข้าร่วมสัมมนา เรื่องการประยุกต์เทคโนโลยีการถ่ายทำภาพถ่ายทางอากาศและดาวเทียม ในการวางแผนการใช้ที่ดินลุ่มน้ำทางเหนือของประเทศไทย ณ โรงแรมรินคำ จังหวัดเชียงใหม่ วันจันทร์ที่ 7 มกราคม 2523* ... ปัญหาที่ว่าสำคัญ คือ เรื่องน้ำ ก็เป็นเรื่องสำคัญจริง **เพราะว่าถ้าขาดแคลนน้ำ การเพาะปลูกการดำเนินอาชีพและความเป็นอยู่ก็จะเดือดร้อน ในด้านนี้ก็ได้รับความร่วมมือจากกรมชลประทาน** พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่กลุ่มชาวไร่ศูนย์พัฒนาไทย – อิสราเอล ตำบลเขาใหญ่ อ.ชะอำ จ.เพชรบุรี วันที่ 19 พฤษภาคม 2516 มีทางหนึ่งที่จะทำให้ปัญหาเรื่องนี้ให้เพลาลงไปได้และ**อาจทำให้สามารถทำให้มีน้ำในบริเวณนี้มากขึ้น ก็มีโดยวิธีปลูกต้นไม้** การปลูกต้นไม้นี่ จะเป็นต้นไม้ใดก็ได้ แต่ต้องปลูกและรักษาทะนุบำรุงไว้ตอนแรก พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่กลุ่มชาวไร่ศูนย์พัฒนาไทย – อิสราเอล ตำบลเขาใหญ่ อ.ชะอำ จ.เพชรบุรี วันที่ 19 พฤษภาคม 2516	☞ ในระยะเริ่มต้น (ประมาณ 10 ปีแรก) มุ่งปรับปรุงปัจจัยและโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการเกษตร โดยยึดหลักการเกษตรพึ่งพาธรรมชาติ ได้แก่ 1. ปรับปรุงและบำรุงดินให้มีคุณภาพเพียงพอต่อการเพาะปลูก 2. สร้างระบบชลประทานทั้งระบบกลาง (อ่างเก็บน้ำ ระบบท่อ ฯลฯ) และชลประทานขนาดเล็ก (การขุดสระน้ำ) 3. การปลูกป่า เพื่อให้เป็นแหล่งต้นกำเนิดน้ำและทรัพยากรการเกษตรจากธรรมชาติ	– ดินเป็นดินทราย เกษตรกรต้องบำรุงดินก่อนปลูก และบำรุงดินต่อเนื่องทุกปี ใช้การบำรุงดินจากถั่วพร้าก่อนการเพาะปลูก โดยได้รับเมล็ดพันธุ์สนับสนุนจากหน่วยราชการ – ระบบอ่างเก็บน้ำ เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ.2516 มีจำนวน 4 แห่ง 1. อ่างเก็บน้ำห้วยทราย – หุบกะพง ปริมาตรความจุ 800,000 ลบ.ม. 2. อ่างเก็บน้ำหุบกะพง ปริมาตรความจุ 410,000 ลบ.ม. 3. อ่างเก็บน้ำห้วยแก้ว ปริมาตรความจุ 274,000 ลบ.ม. 4. อ่างเก็บน้ำห้วยน้ำหมาก ปริมาณความจุ 100,000 ลบ.ม. – จัดสรรพื้นที่รวม 3,756 ไร่ ให้เป็นพื้นที่ปลูกป่า อ่างเก็บน้ำ และถนน

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ (Proven Facts)
"... งานด้านการเกษตรนี้ ย่อมมีปัญหาที่จะต้องประสบอยู่เสมออย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทุกคนจึงควรจะ**ใช้ความรู้ที่ได้ศึกษาและฝึกหัดมาให้เป็นรากฐานเพื่อที่จะขวนขวายหาความรู้อันก้าวหน้ามาเพิ่มเติมอยู่เสมอด้วย เพื่อช่วยให้กิจการเกษตรพัฒนายิ่งๆขึ้น** และเพื่อให้ความรู้ความชำนาญที่ค้นคว้าขึ้นใหม่ได้สืบทอดไปถึงเกษตรกรรุ่นหลังๆต่อไป ..." *พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาสาขาวิชาต่างๆของสถาบันเทคโนโลยีการเกษตร แม่โจ้ เชียงใหม่ ครั้งที่ 1 วันพฤหัสบดีที่ 2 มีนาคม 2521* "...การกสิกรรมหรือเกษตรกรรมทุกสาขา ผู้ที่ปฏิบัติก็ทราบดีว่าเป็นสิ่งที่ยาก มิใช่เป็นของง่ายๆ เพราะว่า**จะต้องมีวิชาความรู้มาประกอบการปฏิบัติงานอย่างมาก** *พระราชดำรัสในโอกาสที่ผู้นำสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคมและสหกรณ์ประมงทั่วราชอาณาจักร เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ โรงโคนม สวนจิตรลดา วันพุธที่ 19 พฤษภาคม 2525*	☞ เน้นการเกษตรที่ให้ผลผลิตคุณค่าสูง (High-Value Product) เช่น เกษตรปลอดภัย เกษตรอินทรย์ ฯลฯ ใช้ความรู้เชิงวิชาการ แนวปฏิบัติที่ถูกต้อง และระบบมาตรฐานการเกษตรที่ดีตั้งแต่เริ่มต้น โดยการสนับสนุนเชิงวิชาการจากหน่วยงานภายนอก	– เกษตรกรที่ประสบผลสำเร็จมาก คือกลุ่มเกษตรกรที่เข้าระบบการเกษตรปลอดภัย (Good Agricultural Practice – GAP) ทำให้สามารถขายผลผลิตได้ในราคาที่ดี เนื่องจากคุณภาพสูง ลูกค้ามีความเชื่อมั่น – เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่างๆ เข้ามาช่วยเหลือรอบด้าน เดินเข้าแปลงเกษตรทุกวันเพื่อให้คำแนะนำแก่เกษตรกรอย่างต่อเนื่องในด้านต่างๆ – นักวิชาการเกษตรเข้ามาส่งเสริมการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจ ที่เหมาะกับดินในพื้นที่ – นักวิชาการจากกรมพัฒนาที่ดินช่วยเรื่องการบำรุงดินจากถั่วพร้าก่อนการเพาะปลูก – นักวิชาการจาก ม.เกษตรศาสตร์ ช่วยแก้โรคพืช

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ (Proven Facts)

ด้านการผลิตเพื่อทำการอาชีพนอกจากการเพาะปลูกนั้น **ก็มีเรื่องของการทำที่เรียกว่าอุตสาหกรรมในครัวเรือน นำเอาผลิตผลที่ตัวได้ปลูกมาทำให้เป็นสิ่งที่มีประโยชน์ยิ่งขึ้น** หรือ อย่างผลิตผลทางสวน ถ้ามีมากไปหรือขายไม่ออก ก็เก็บเอาไว้เพื่อที่จะใช้ในวันต่อไป หรือ สำหรับจำหน่ายก็ได้ ฉะนั้น ... **การใช้ความรู้ของตัวและหาความรู้เพื่อที่จะทำให้สิ่งที่ตัวผลิตมีค่าต่อไป**
พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่กลุ่มชาวไร่ศูนย์พัฒนาไทย – อิสราเอล ตำบลเขาใหญ่ อ.ชะอำ จ.เพชรบุรี วันที่ 19 พฤษภาคม 2516
	☞ ส่งเสริมอาชีพเสริมนอกภาคเกษตร โดยสร้างห่วงโซ่อุปทานของการผลิต (Production Supply Chain) ที่ทุกฝ่ายในพื้นที่สามารถมีส่วนร่วมตามความถนัดและความพร้อม ได้แก่ เกษตรกร (ผลิตวัตถุดิบ) ชาวบ้านกลุ่มอาชีพหัตถกรรม (ผลิตสินค้า) สหกรณ์ (การตลาด รวบรวมและจำหน่ายสินค้า) โดยอยู่บนฐานความรู้ความเชี่ยวชาญและมาตรฐานระดับสูง (ศูนย์ศิลปาชีพฯ)	– ส่งเสริมหัตถกรรมป่านศรนารายณ์โดยช่วงแรกทำเป็นอาชีพเสริมสำหรับแม่บ้านในช่วงที่ว่างจากงานเกษตร
		– ใช้วัตถุดิบในพื้นที่ โดยศูนย์สาธิตฯ แบ่งพื้นที่ให้ปลูกป่านศรนารายณ์ เพื่อให้สมาชิกเข้ามาเก็บไปใช้ในการผลิต
		– มีนักวิชาการและเจ้าหน้าที่ศูนย์ศิลปาชีพให้คำแนะนำด้านการออกแบบ เทคนิคการผลิต
		– สหกรณ์เป็นกลไกสนับสนุนทางการตลาด เพื่อให้มีกระแสรายได้เข้าสู่ครอบครัวเกษตรกรตามกำลังและความถนัด
		  – ครอบครัวตัดป่านศรนารายณ์และทำเส้นใยมาขายให้สหกรณ์
		  – ครอบครัวซื้อเส้นใยไปถักเป็นเปียมาขายให้สหกรณ์
		  – ครอบครัวซื้อเปียไปทำผลิตภัณฑ์ป่านศรนารายณ์ (เช่น หมวก กระเป๋า)
		– ชาวบ้านขายผลผลิตให้สหกรณ์ เป็นผู้จัดจำหน่ายสินค้า

โดยมีจุดแข็งที่สำคัญของการพัฒนาของพื้นที่โครงการตามพระราชประสงค์หุบกะพง ตามทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 และองค์ประกอบของ Practical Framework แสดงดังได้ดังนี้

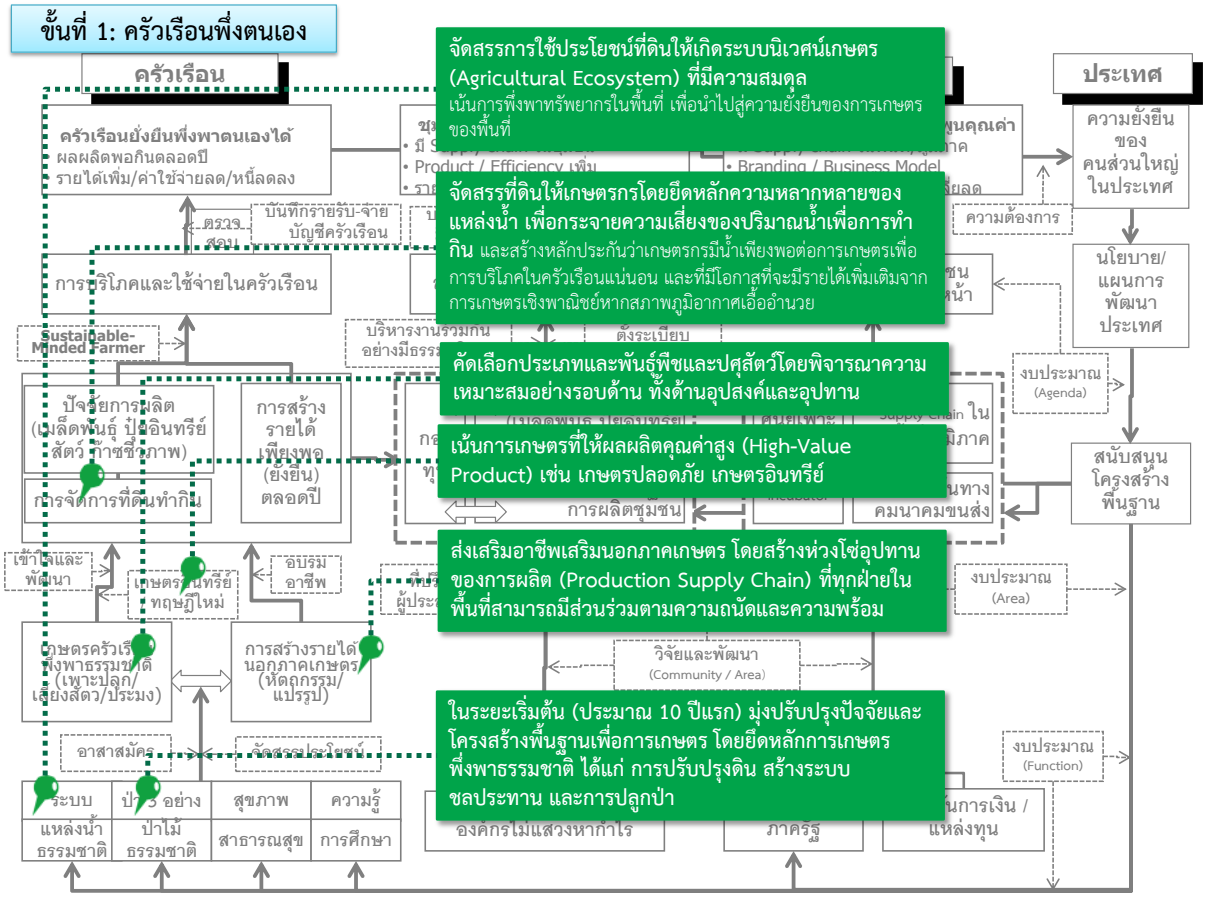
ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง
ครัวเรือน
ประเทศ
ครัวเรือนยั่งยืนพึ่งพาตนเองได้
ผลผลิตพอกินตลอดปี
รายได้เพิ่ม/ค่าใช้จ่ายลด/หนี้ลดลง
การบริโภคและใช้จ่ายในครัวเรือน
Sustainable-Minded Farmer
ปัจจัยการผลิต (เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยอินทรีย์ สัตว์ ฯลฯ ชีวภาพ)
การสร้างรายได้เพิ่มพอ (ยั่งยืน) ตลอดปี
การจัดการที่ดินทำกิน
การสร้างรายได้นอกภาคเกษตร (หัตถกรรม/แปรรูป)
ระบบแหล่งน้ำธรรมชาติ
ป่าไม้ธรรมชาติ
สุขภาพสาธารณสุข
ความรู้การศึกษา
ความยั่งยืนของคนส่วนใหญ่ในประเทศ
นโยบาย/แผนการพัฒนาประเทศ
สนับสนุนโครงสร้างพื้นฐาน
จัดสรรการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เกิดระบบนิเวศน์เกษตร (Agricultural Ecosystem) ที่มีความสมดุล
เน้นการพึ่งพาทรัพยากรในพื้นที่ เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนของการเกษตรของพื้นที่
จัดสรรที่ดินให้เกษตรกรโดยยึดหลักความหลากหลายของแหล่งน้ำ เพื่อกระจายความเสี่ยงของปริมาณน้ำเพื่อการทำกิน และสร้างหลักประกันว่าเกษตรกรมีน้ำเพียงพอต่อการเกษตรเพื่อการบริโภคในครัวเรือนแน่นอน และที่มีโอกาสที่จะมีรายได้เพิ่มเติมจากการเกษตรเชิงพาณิชย์หากสภาพภูมิอากาศเอื้ออำนวย
คัดเลือกประเภทและพันธุ์พืชและปศุสัตว์โดยพิจารณาความเหมาะสมอย่างรอบด้าน ทั้งด้านอุปสงค์และอุปทาน
เน้นการเกษตรที่ให้ผลผลิตคุณค่าสูง (High-Value Product) เช่น เกษตรปลอดภัย เกษตรอินทรีย์
ส่งเสริมอาชีพเสริมนอกภาคเกษตร โดยสร้างห่วงโซ่อุปทานของการผลิต (Production Supply Chain) ที่ทุกฝ่ายในพื้นที่สามารถมีส่วนร่วมตามความถนัดและความพร้อม
ในระยะเริ่มต้น (ประมาณ 10 ปีแรก) มุ่งปรับปรุงปัจจัยและโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการเกษตร โดยยึดหลักการเกษตรพึ่งพาธรรมชาติ ได้แก่ การปรับปรุงดิน สร้างระบบชลประทาน และการปลูกป่า
งบประมาณ (Agenda)
งบประมาณ (Area)
งบประมาณ (Function)
วิจัยและพัฒนา (Community / Area)
การผลิตชุมชน
องค์กรไม่แสวงหากำไร
ภาครัฐ
การเงิน / แหล่งทุน

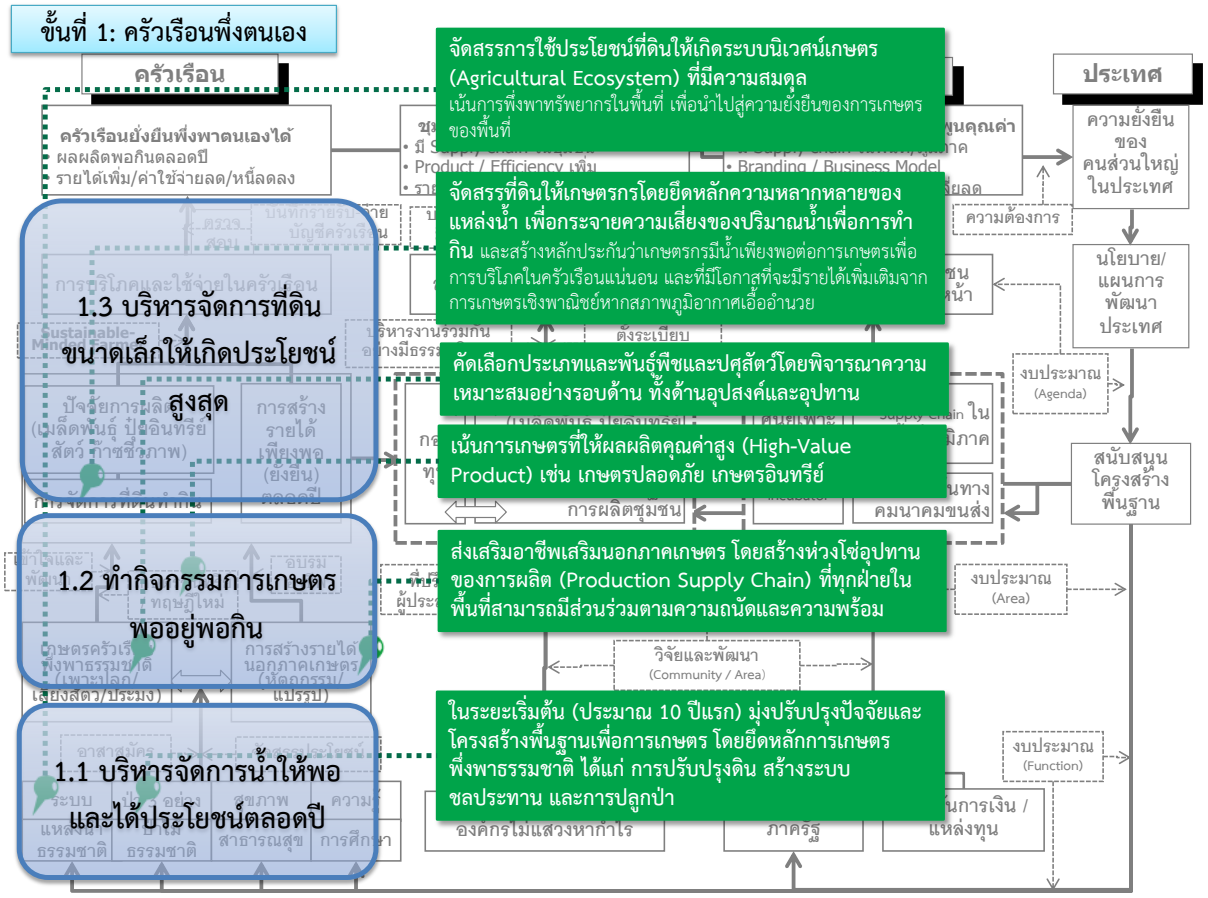
ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง
ครัวเรือน
ประเทศ
ครัวเรือนยั่งยืนพึ่งพาตนเองได้
ผลผลิตพอกินตลอดปี
รายได้เพิ่ม/ค่าใช้จ่ายลด/หนี้ลดลง
1.3 บริหารจัดการที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด
1.2 ทำกิจกรรมการเกษตรพออยู่พอกิน
1.1 บริหารจัดการน้ำให้พอและได้ประโยชน์ตลอดปี
จัดสรรการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เกิดระบบนิเวศน์เกษตร (Agricultural Ecosystem) ที่มีความสมดุล
เน้นการพึ่งพาทรัพยากรในพื้นที่ เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนของการเกษตรของพื้นที่
จัดสรรที่ดินให้เกษตรกรโดยยึดหลักความหลากหลายของแหล่งน้ำ เพื่อกระจายความเสี่ยงของปริมาณน้ำเพื่อการทำกิน และสร้างหลักประกันว่าเกษตรกรมีน้ำเพียงพอต่อการเกษตรเพื่อการบริโภคในครัวเรือนแน่นอน และที่มีโอกาสที่จะมีรายได้เพิ่มเติมจากการเกษตรเชิงพาณิชย์หากสภาพภูมิอากาศเอื้ออำนวย
คัดเลือกประเภทและพันธุ์พืชและปศุสัตว์โดยพิจารณาความเหมาะสมอย่างรอบด้าน ทั้งด้านอุปสงค์และอุปทาน
เน้นการเกษตรที่ให้ผลผลิตคุณค่าสูง (High-Value Product) เช่น เกษตรปลอดภัย เกษตรอินทรีย์
ส่งเสริมอาชีพเสริมนอกภาคเกษตร โดยสร้างห่วงโซ่อุปทานของการผลิต (Production Supply Chain) ที่ทุกฝ่ายในพื้นที่สามารถมีส่วนร่วมตามความถนัดและความพร้อม
ในระยะเริ่มต้น (ประมาณ 10 ปีแรก) มุ่งปรับปรุงปัจจัยและโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการเกษตร โดยยึดหลักการเกษตรพึ่งพาธรรมชาติ ได้แก่ การปรับปรุงดิน สร้างระบบชลประทาน และการปลูกป่า

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	**สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่** **(Proven Facts)**
... หลักการของสถานที่นี้ก็คือ**จะต้องดูว่าผลิตผลผลิตอย่างไรตั้งแต่ต้น... มีการค้นคว้าวิจัย ว่าจะดัดแปลงผลิตผลเหล่านั้นอย่างไร** สำหรับให้ไปสู่ผู้บริโภค ... ... ซึ่งทุกสิ่งทุกอย่างเกี่ยวข้องกับการเกษตรนี้ก็เป็นเช่นเดียวกัน **ต้องผลิต ดัดแปลง จำหน่าย และบริโภค คือใช้ ถ้าตลอดทางเป็นไปโดยดี**และแต่ละคนก็ได้ทำด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ด้วยความตั้งใจดี ด้วยความมีหลักวิชาที่ดี ทุกคนก็ได้ประโยชน์ ... *พระราชดำรัส พระราชทาน แก่คณะกรรมการสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคม สหกรณ์ประมง และสมาชิกผู้รับนมสด ณ โครงการส่วนพระองค์ สวนจิตรลดา วันศุกร์ ที่ 8 พฤษภาคม 2530* **“การจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์นั้น ต้องกำหนดนโยบายให้ดีแต่ต้น ไม่ใช่เพียงแต่เป็นแหล่งเงินกู้** และต่อมาประลบปัญหาหนี้สูญ ในที่สุดกิจการก็ล้มเหลวไปโดยปริยาย ทั้งนี้น่าจะดูตัวอย่างจากสหกรณ์ที่ประสบความสำเร็จ เช่น สหกรณ์โคนมหนองโพ จังหวัดราชบุรี” *พระราชดำรัส พระราชทานแก่ศูนย์รวมนม สถาปีบำรุงสัตว์สกลนคร บ้านหนองยาง จ.สกลนคร วันที่ 19 พฤศจิกายน 2532*	☞ **สหกรณ์ต้องมีบทบาทครบวงจร ทั้งด้านการเงิน ทั้งเป็นกลไกการนำความรู้ที่จำเป็นมาสู่ชุมชน ทั้งเป็นกลไกที่ดูแลสังคมชุมชน โดยยึดหลักว่า “ความสำเร็จของสหกรณ์” วัดจากทั้งผลประกอบการของสหกรณ์และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน**	– สหกรณ์เป็นแหล่งเงินทุนกู้ยืมให้กับเกษตรกร การกู้ยืมหรือการให้สินเชื่อ มีสองแบบคือ คือ การให้สินเชื่อด้านเงินทุน และการให้สินเชื่ออุปกรณ์ทางการเกษตร วงเงินกู้สำหรับสมาชิกคือ 60,000 บาท และสมาชิกสามารถนำเงินส่วนตัวและเงินบริหารกลุ่มอาชีพมาฝากกับสหกรณ์ซึ่งให้ดอกเบี้ยที่สูงกว่าธนาคารทั่วไป – สหกรณ์ให้การสนับสนุนความรู้ โดยเฉพาะด้านการต่อยอดด้านการตลาด พัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญมาอบรมให้ความรู้ เช่น การอบรมเรื่องการใช้ปุ๋ย การควบคุมศัตรูพืชโดยสารที่มาจากพืชท้องถิ่น การปรับปสภาพดิน สหกรณ์และสมาชิกร่วมกันหาตลาด – ในด้านความเป็นอยู่สหกรณ์มีการให้ทุนการศึกษาสร้างเกษตรกรรุ่นใหม่ มีการอบรมดูงานของเจ้าหน้านักวิชาการ มีสวัสดิการให้กับสมาชิก

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	**สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่** **(Proven Facts)**
“...**ส่งเสริมการศึกษาและค้นคว้าในทางเกษตรกรรม และส่งเสริมชาวกสิกรในทางวิชาการ เพื่อให้ได้ผลผลิตผลที่ดี มีคุณภาพสูง มีปริมาณมากและต้นทุนถูก** โดยจะช่วยเหลือเกษตรกร ใช้พื้นที่ในการเกษตรที่เหมาะสม ช่วยส่งเสริมการขยายพันธุ์ การใช้ปุ๋ย และการใช้เครื่องมือทุ่นแรง และจัดตั้งสถานีทดลองและขยายพันธุ์ข้าวเพิ่มขึ้น ...” *พระราชดำรัส ในพิธีเปิดประชุมรัฐสภาสมัยประชุมสามัญ ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม วันจันทร์ที่ 25 มิถุนายน 2500* “... **ในการทำมาหากินจะต้องมีความรู้ในวิชาการ ... ก็ต้องมีเจ้าหน้าที่ของฝ่ายทางราชการ ซึ่งยินดีที่จะให้ความรู้** ถ้าพูดถึงข้าราชการที่มีหน้าที่จะเกื้อหนุนพี่น้องกสิกรจะมีกำลัง กำลังที่จะทำ สำคัญอยู่ที่กำลังใจ กำลังความรู้ที่เขามี ...” *พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะผู้นำสหกรณ์การเกษตรและสหกรณ์นิคม ณ ศาลาดุสิดาลัย วันพฤหัสบดีที่ 11 พฤษภาคม 2521*	☞ **สร้างเครือข่ายหน่วยงานด้านวิชาการ เช่น ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง มหาวิทยาลัย สถาบันวิจัย ฯลฯ โดยมีหน่วยงานเจ้าภาพของพื้นที่ทำหน้าที่เป็นตัวกลาง (ในกรณีหุบกะพง หน่วยงานเจ้าภาพด้านองความรู้ คือ ศูนย์สาธิตฯ) เพื่อให้สามารถนำความรู้ใหม่ๆด้านการเกษตรเข้าสู่ชุมชนอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ**	– เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่างๆ เข้ามาช่วยเหลือรอบด้าน เดินเข้าแปลงเกษตรทุกวัน เช่น กรมพัฒนาที่ดิน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรมวิชาการเกษตร ฯลฯ เพื่อให้คำแนะนำแก่เกษตรกรอย่างต่อเนื่องในด้านต่างๆ ทำให้เกษตรกรได้รับแนวคิดและวิธีการทำงานใหม่ๆ ตลอดเวลา – ศูนย์สาธิตฯของกรมส่งเสริมสหกรณ์ ทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการถ่ายทอดความรู้จากภายนอกเข้าสู่ชุมชน

โดยมีจุดแข็งที่สำคัญของการพัฒนาของพื้นที่โครงการตามพระราชประสงค์หุบกะพง ตามทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 และองค์ประกอบของ Practical Framework แสดงดังได้ดังนี้

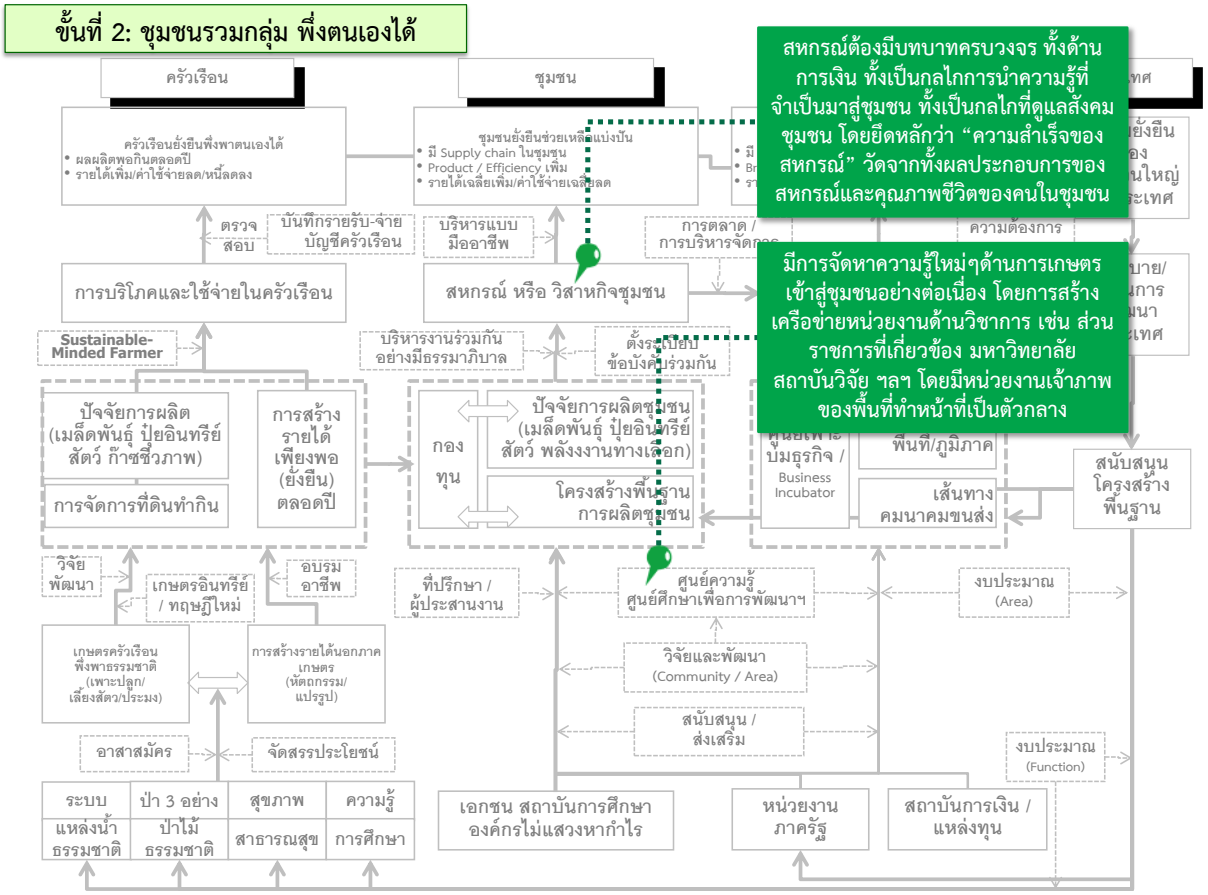

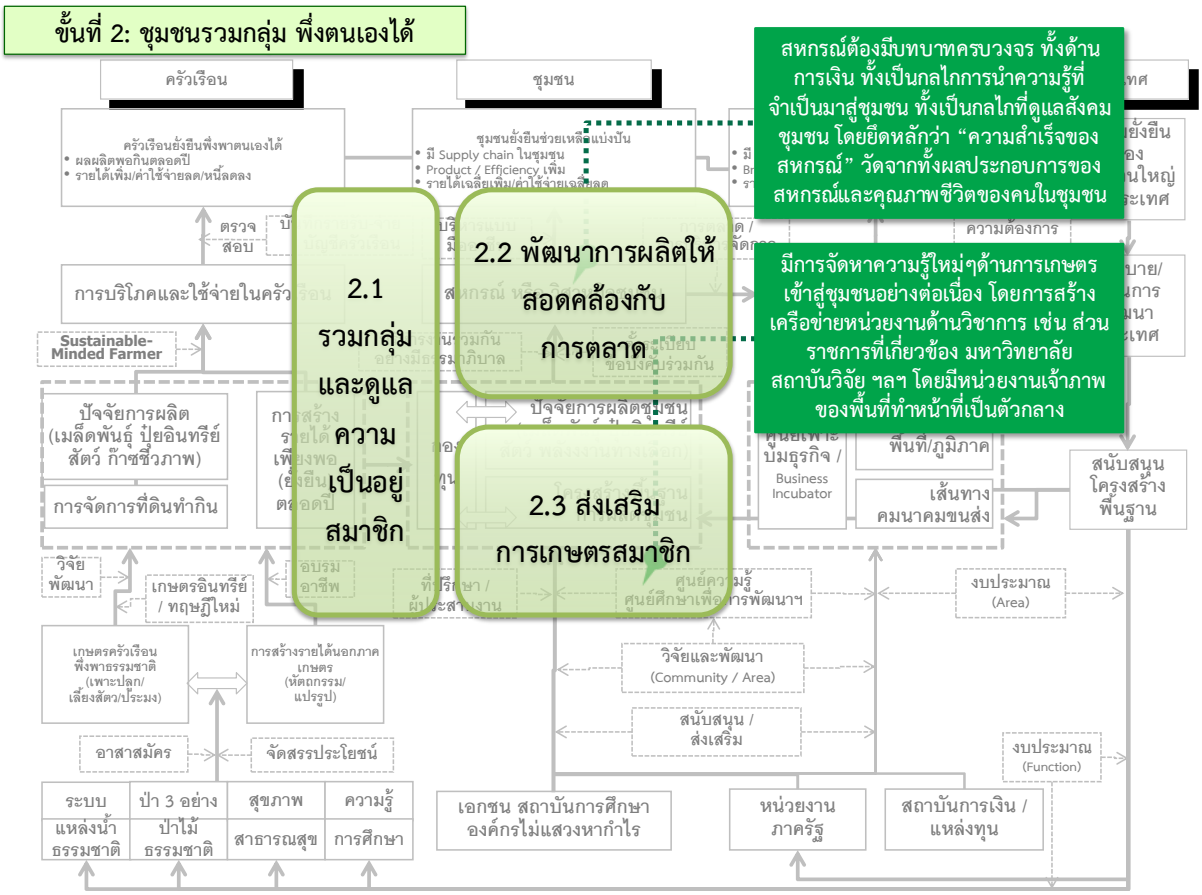

<u>สรุปจุดแข็ง</u>ที่สำคัญของการพัฒนาของพื้นที่โครงการตามพระราชประสงค์หุบกะพง

<u>ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง</u>

กลุ่มที่ 1 บริหารจัดการน้ำและป่าให้ได้ประโยชน์ตลอดปี

- ✓ จัดสรรการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เกิดระบบนิเวศน์เกษตร (Agricultural Ecosystem) ที่มีความสมดุล เน้นการพึ่งพาทรัพยากรในพื้นที่ เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนของการเกษตรของพื้นที่
- ✓ ในระยะเริ่มต้น (ประมาณ 10 ปีแรก) มุ่งปรับปรุงปัจจัยและโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการเกษตร โดยยึดหลักการเกษตรพึ่งพาธรรมชาติ ได้แก่ การปรับปรุงดิน สร้างระบบชลประทาน และการปลูกป่า

กลุ่มที่ 2 ทำกิจกรรมการเกษตร พออยู่พอกิน

- ✓ คัดเลือกประเภทและพันธุ์พืชและปศุสัตว์โดยพิจารณาความเหมาะสมอย่างรอบด้าน ทั้งด้านอุปสงค์และอุปทาน
- ✓ เน้นการเกษตรที่ให้ผลผลิตคุณค่าสูง (High-Value Product) เช่น เกษตรปลอดภัย เกษตรอินทรีย์

- ✓ ส่งเสริมอาชีพเสริมนอกภาคเกษตร โดยสร้างห่วงโซ่อุปทานของการผลิต (Production Supply Chain) ที่ทุกฝ่ายในพื้นที่สามารถมีส่วนร่วมตามความถนัดและความพร้อม

กลุ่มที่ 3 บริหารจัดการที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด

- ✓ จัดสรรที่ดินให้เกษตรกรโดยยึดหลักความหลากหลายของแหล่งน้ำ เพื่อกระจายความเสี่ยงของปริมาณน้ำเพื่อการทำกิน และสร้างหลักประกันว่าเกษตรกรมีน้ำเพียงพอต่อการเกษตรเพื่อการบริโภคในครัวเรือนแน่นอน และที่มีโอกาสที่จะมีรายได้เพิ่มเติมจากการเกษตรเชิงพาณิชย์หากสภาพภูมิอากาศเอื้ออำนวย

<u>ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่มพึ่งตนเองได้</u>

กลุ่มที่ 1 พัฒนาการผลิตให้สอดคล้องกับการตลาด

- ✓ สหกรณ์ต้องมีบทบาทครบวงจร ทั้งด้านการเงิน ทั้งเป็นกลไกการนำความรู้ที่จำเป็นมาสู่ชุมชน ทั้งเป็นกลไกที่ดูแลสังคมชุมชน โดยยึดหลักว่า “ความสำเร็จของสหกรณ์” วัดจากทั้งผลประกอบการของสหกรณ์และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

กลุ่มที่ 2 ส่งเสริมการเกษตรสมาชิก

- ✓ มีการจัดหาความรู้ใหม่ๆด้านการเกษตรเข้าสู่ชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยการสร้างเครือข่ายหน่วยงานด้านวิชาการ เช่น ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง มหาวิทยาลัย สถาบันวิจัย ฯลฯ โดยมีหน่วยงานเจ้าภาพของพื้นที่ทำหน้าที่เป็นตัวกลาง

2. การวิเคราะห์ปัจจัยภูมิคุ้มกัน เพื่อป้องกันความล้มเหลว (จุดอ่อน)

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	ความเสี่ยง	สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ (Proven Facts)
N/A	ไม่มีแผนการผลิตของชุมชน (Community Production Plan) ที่เกษตรกรในชุมชนร่วมกันกำหนด ทำให้เกษตรกรต่างคนต่างทำการเกษตร เสี่ยงต่อการเกิดภาวะผลผลิตล้นตลาด ราคาตกต่ำ และ/หรือทำให้เกิดการขาดแคลนทรัพยากรในพื้นที่	– เกษตรกรต่างคนต่างทำการเกษตร ตามความถนัด ความพร้อมของภูมิอากาศ โดยไม่ตระหนักถึงปริมาณน้ำที่มีอยู่ในพื้นที่ – เกิดภาวะขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรอยู่อย่างต่อเนื่อง และไม่สามารถเพิ่มปริมาณน้ำได้มากนัก เนื่องจากข้อจำกัดทางภูมิศาสตร์ และภูมิอากาศ
N/A	ขาดการสืบทอดอาชีพเกษตรกรไปยังคนรุ่นใหม่ เพราะคนรุ่นใหม่ได้รับการศึกษาสูง มีโอกาสความก้าวหน้าในหน้าที่การงานอื่นๆ จึงไม่อยากทำงานเกษตรซึ่งเป็นงานหนัก	– แรงงานเกษตรกรรุ่น 2 และรุ่น 3 ไม่รับงานต่อจากบรรพบุรุษ รุ่นลูกของเกษตรกรได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นย้ายแรงงานไปยังภาคบริการแทน – โครงการหุบกระพงที่ใกล้กับกรุงเทพมหานคร จึงทำให้เกิดการย้ายของแรงงานได้ง่าย และต้องใช้แรงงานต่างด้าวทดแทน

โดยมีจุดอ่อนที่สำคัญของการพัฒนาของพื้นที่โครงการตามพระราชประสงค์หุบกะพง ตามทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 และองค์ประกอบของ Practical Framework แสดงดังได้ดังนี้

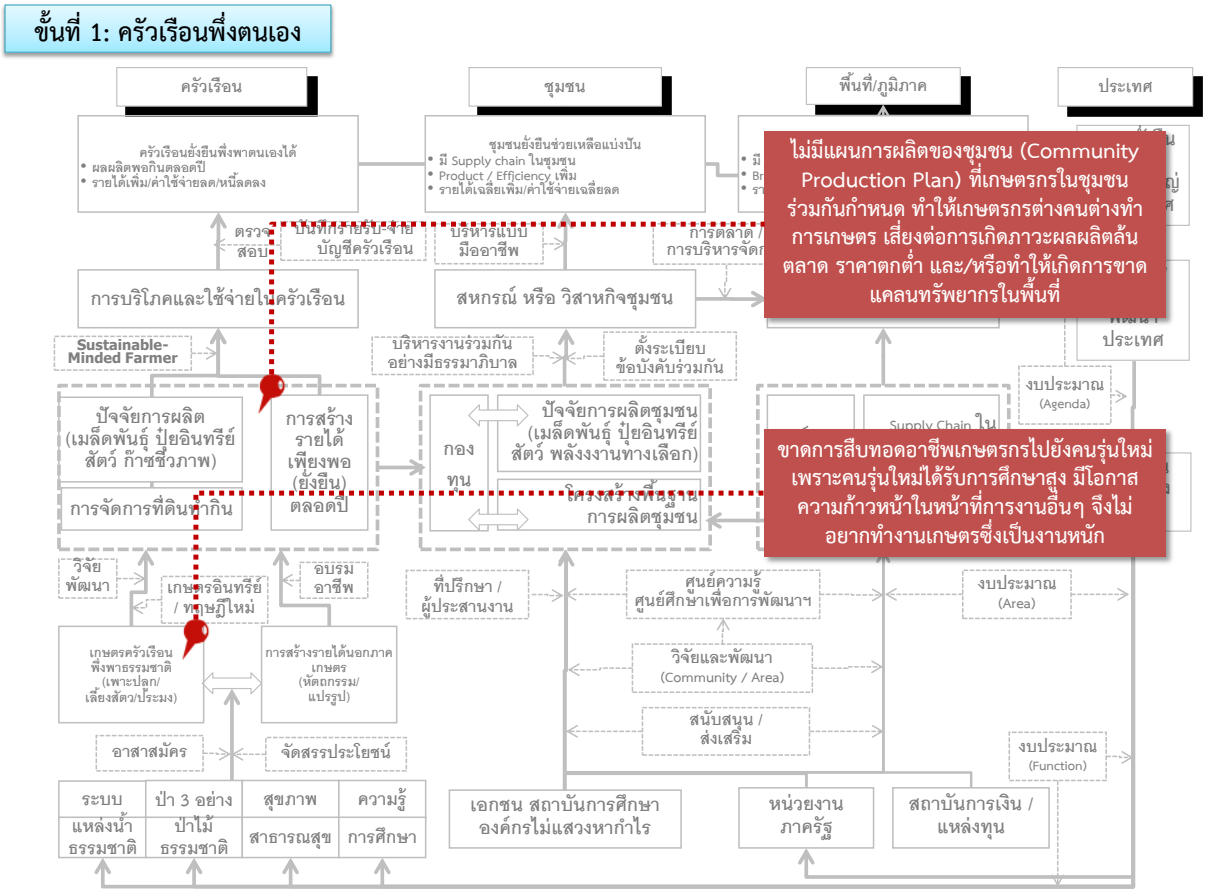
ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง
ครัวเรือน
ชุมชน
พื้นที่/ภูมิภาค
ประเทศ
ไม่มีแผนการผลิตของชุมชน (Community Production Plan) ที่เกษตรกรในชุมชนร่วมกันกำหนด ทำให้เกษตรกรต่างคนต่างทำการเกษตร เสี่ยงต่อการเกิดภาวะผลผลิตล้นตลาด ราคาตกต่ำ และ/หรือทำให้เกิดการขาดแคลนทรัพยากรในพื้นที่
ขาดการสืบทอดอาชีพเกษตรกรไปยังคนรุ่นใหม่ เพราะคนรุ่นใหม่ได้รับการศึกษาสูง มีโอกาสความก้าวหน้าในหน้าที่การงานอื่นๆ จึงไม่อยากทำงานเกษตรซึ่งเป็นงานหนัก

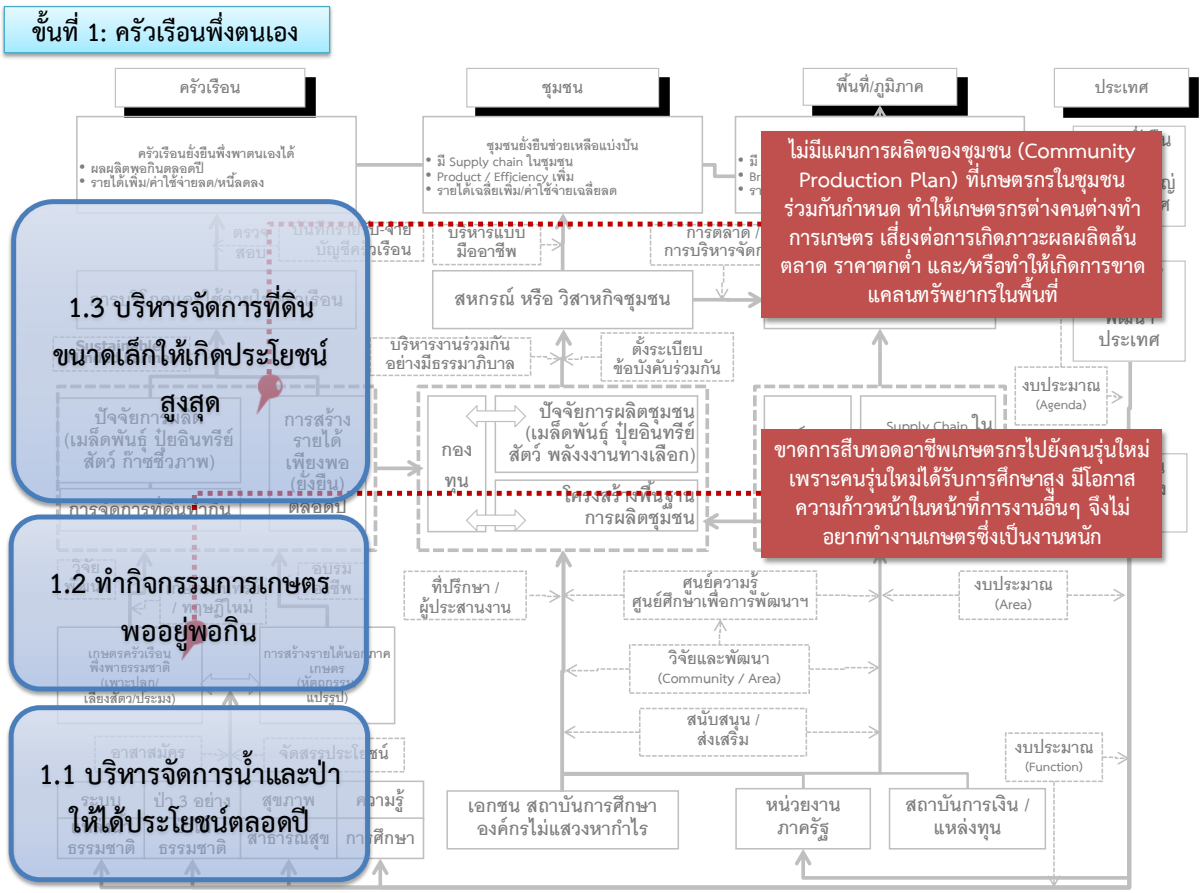
ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง
1.3 บริหารจัดการที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด
1.2 ทำกิจกรรมการเกษตรพออยู่พอกิน
1.1 บริหารจัดการน้ำและป่าให้ได้ประโยชน์ตลอดปี
ไม่มีแผนการผลิตของชุมชน (Community Production Plan) ที่เกษตรกรในชุมชนร่วมกันกำหนด ทำให้เกษตรกรต่างคนต่างทำการเกษตร เสี่ยงต่อการเกิดภาวะผลผลิตล้นตลาด ราคาตกต่ำ และ/หรือทำให้เกิดการขาดแคลนทรัพยากรในพื้นที่
ขาดการสืบทอดอาชีพเกษตรกรไปยังคนรุ่นใหม่ เพราะคนรุ่นใหม่ได้รับการศึกษาสูง มีโอกาสความก้าวหน้าในหน้าที่การงานอื่นๆ จึงไม่อยากทำงานเกษตรซึ่งเป็นงานหนัก

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่มพึ่งตนเองได้

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	ความเสี่ยง	สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ (Proven Facts)
• N/A	สหกรณ์ขาดบทบาทด้านการตลาด และด้านการลงทุนและบริหารจัดการโครงสร้างพื้นฐานการผลิตกลางของชุมชน	– สหกรณ์ยังม่มีบทบาทในการรวบรวมสินค้าที่จะส่งไปตลาดเข้าสู่เศรษฐกิจพอเพียงขั้นที่สอง เนื่องจากเกษตรกรอยู่ใกล้กับตลาดมากกว่า สามารถส่งได้เอง – สหกรณ์ยังไม่ได้ลงทุนและ/บริหารจัดการโครงสร้างพื้นฐานส่วนกลาง
• N/A	ขาดระบบการจัดการและการต่อยอดองค์ความรู้ที่ได้รับ และองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของชุมชน ความรู้ที่มีอยู่ส่วนใหญ่เป็นความรู้ที่ได้รับจากภายนอก	– มีหน่วยงานรัฐและสถาบันการศึกษาเข้ามาช่วยเกษตรกรในพื้นที่ ในลักษณะของการฝึกอบรม ถ่ายทอดองค์ความรู้ เทคโนโลยีไปสู่เกษตรกร – ยังไม่พบองค์ความรู้ที่เกิดจากภายในชุมชนอย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นองค์ความรู้ใหม่หรือการต่อยอดองค์ความรู้ที่ได้รับมา

โดยมีจุดอ่อนที่สำคัญของการพัฒนาของพื้นที่โครงการตามพระราชประสงค์หุบกะพง ตามทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 และองค์ประกอบของ Practical Framework แสดงดังได้ดังนี้

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้

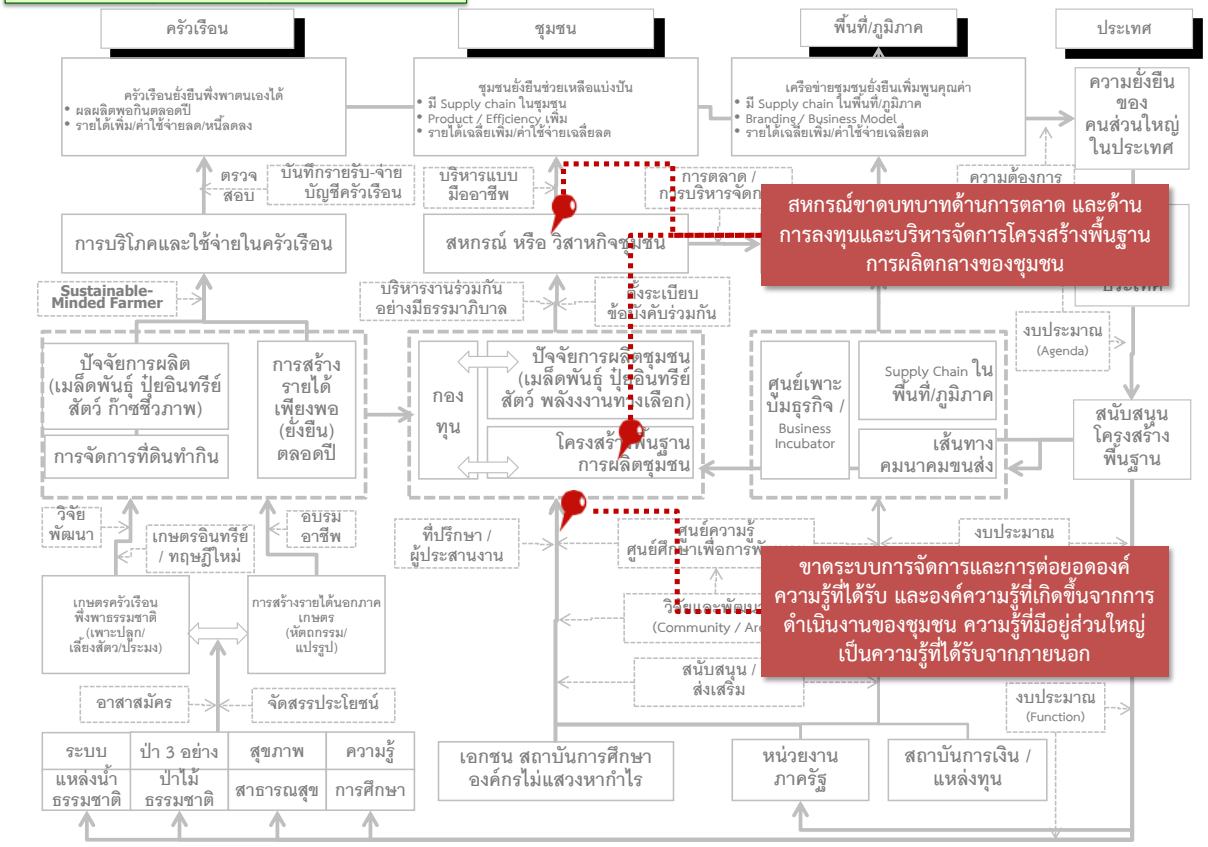

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้

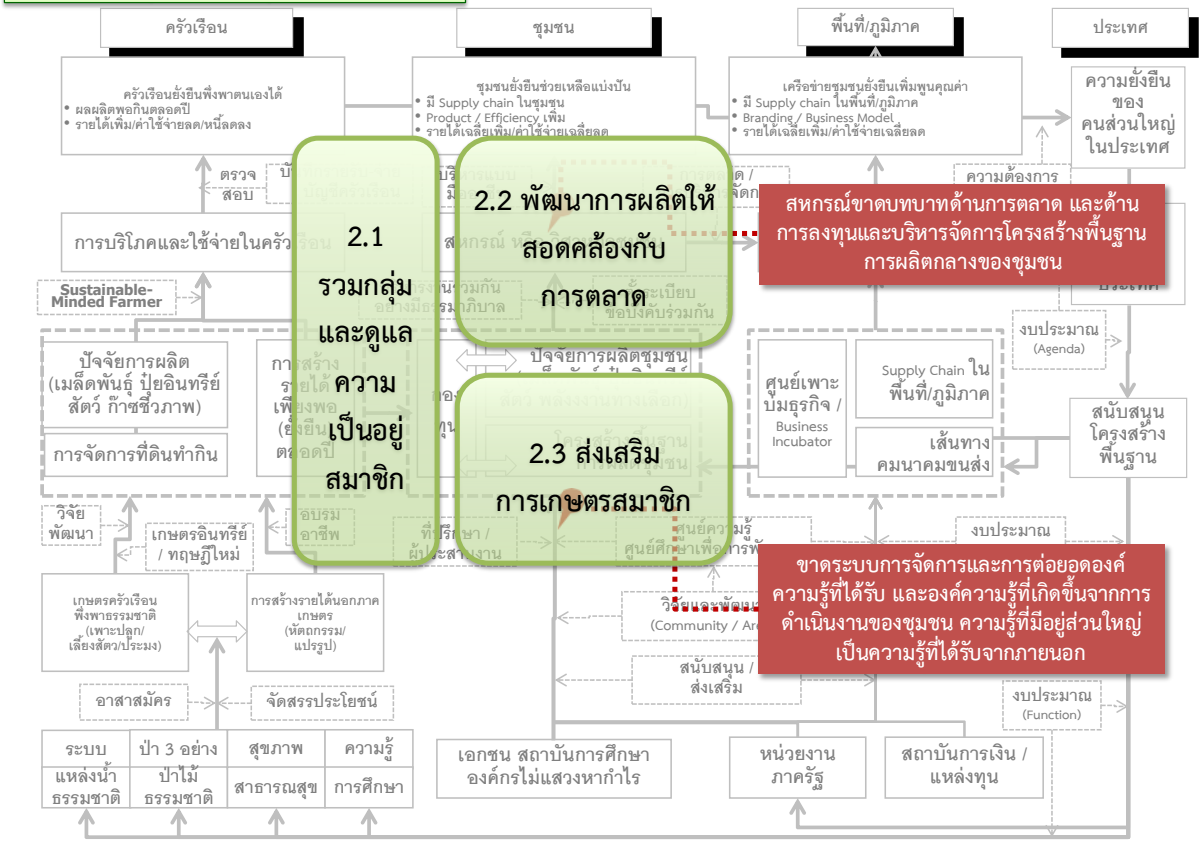

<u>สรุปจุดอ่อน</u>ที่สำคัญของการพัฒนาของพื้นที่โครงการตามพระราชประสงค์หุบกะพง

<u>ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง</u>

กลุ่มที่ 2 ทำกิจกรรมการเกษตร พออยู่พอกิน

- ✘ ขาดการสืบทอดอาชีพเกษตรกรไปยังคนรุ่นใหม่ เพราะคนรุ่นใหม่ได้รับการศึกษาสูง มีโอกาสความก้าวหน้าในหน้าที่การงานอื่นๆ จึงไม่อยากทำงานเกษตรซึ่งเป็นงานหนัก

กลุ่มที่ 3 บริหารจัดการที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด

- ✘ ไม่มีแผนการผลิตของชุมชน (Community Production Plan) ที่เกษตรกรในชุมชนร่วมกันกำหนด ทำให้เกษตรกรต่างคนต่างทำการเกษตร เสี่ยงต่อการเกิดภาวะผลผลิตล้นตลาด ราคาตกต่ำ และ/หรือทำให้เกิดการขาดแคลนทรัพยากรในพื้นที่

<u>ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้</u>

กลุ่มที่ 1 พัฒนาการผลิตให้สอดคล้องกับการตลาด

- ✘ สหกรณ์ขาดบทบาทด้านการตลาด และด้านการลงทุนและบริหารจัดการโครงสร้างพื้นฐานการผลิตกลางของชุมชน
- ✘ ขาดระบบการจัดการและการต่อยอดองค์ความรู้ที่ได้รับ และองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของชุมชน ความรู้ที่มีอยู่ส่วนใหญ่เป็นความรู้ที่ได้รับจากภายนอก

ทั้งนี้ สามารถสรุปจุดแข็งและจุดอ่อนของพื้นที่โครงการตามพระราชประสงค์หุบกะพง แสดงดังตาราง

ตารางที่ 4.3 สรุปจุดแข็งและจุดอ่อนของพื้นที่โครงการตามพระราชประสงค์หุบกะพง

ทฤษฎีใหม่	กลุ่ม	องค์ประกอบ Practical Framework	จุดแข็ง (ปัจจัยสู่ความสำเร็จ)	จุดอ่อน (ปัจจัยเสี่ยง)
ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง บริหารจัดการที่ดินและน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุดพอกินตลอดปี	1.1 บริหารจัดการน้ำและป่าให้ได้ประโยชน์ตลอดปี	ระบบ/แหล่งน้ำธรรมชาติ	จัดสรรการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เกิดระบบนิเวศน์เกษตร (Agricultural Ecosystem) ที่มีความสมดุล เน้นการพึ่งพาทรัพยากรในพื้นที่ เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนของการเกษตรของพื้นที่	n/a
		ระบบ/แหล่งน้ำธรรมชาติ/ป่า 3 อย่าง	ในระยะเริ่มต้น (ประมาณ 10 ปีแรก) มุ่งปรับปรุงปัจจัยและโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการเกษตรโดยยึดหลักการเกษตรพึ่งพาธรรมชาติ ได้แก่ การปรับปรุงดิน สร้างระบบชลประทาน และการปลูก	n/a

ทฤษฎีใหม่	กลุ่ม	องค์ประกอบ Practical Framework	จุดแข็ง (ปัจจัยสู่ความสำเร็จ)	จุดอ่อน (ปัจจัยเสี่ยง)
			ป่า	
	1.2 ทำกิจกรรมการเกษตร พออยู่พอกิน	เกษตรครัวเรือนพึ่งพาธรรมชาติ	คัดเลือกประเภทและพันธุ์พืชและปศุสัตว์โดยพิจารณาความเหมาะสมอย่างรอบด้าน ทั้งด้านอุปสงค์และอุปทาน	ขาดการสืบทอดอาชีพเกษตรกรไปยังคนรุ่นใหม่ เพราะคนรุ่นใหม่ได้รับการศึกษาสูง มีโอกาสความก้าวหน้าในหน้าที่การงานอื่นๆ จึงไม่อยากทำงานเกษตรซึ่งเป็นงานหนัก
		เกษตรอินทรีย์ทฤษฎีใหม่	เน้นการเกษตรที่ให้ผลผลิตคุณค่าสูง (High-Value Product) เช่น เกษตรปลอดภัย เกษตรอินทรีย์	n/a
		การสร้างรายได้นอกภาคเกษตร	ส่งเสริมอาชีพเสริมนอกภาคเกษตร โดยสร้างห่วงโซ่อุปทานของการผลิต (Production Supply Chain) ที่ทุกฝ่ายในพื้นที่สามารถมีส่วนร่วมตามความถนัดและความพร้อม	n/a
	1.3 บริหารจัดการที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด	การจัดการที่ดินทำกิน	จัดสรรที่ดินให้เกษตรกรโดยยึดหลักความหลากหลายของแหล่งน้ำ เพื่อกระจายความเสี่ยงของปริมาณน้ำเพื่อการทำกิน และสร้างหลักประกันว่าเกษตรกรมีน้ำเพียงพอต่อการเกษตรเพื่อการบริโภคในครัวเรือนแน่นอน และที่มีโอกาสที่จะมีรายได้เพิ่มเติมจากการเกษตรเชิงพาณิชย์หากสภาพภูมิอากาศเอื้ออำนวย	n/a
		ปัจจัยการผลิต (เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยอินทรีย์ สัตว์ ก๊าซชีวภาพ)	n/a	ไม่มีแผนการผลิตของชุมชน (Community Production Plan) ที่เกษตรกรในชุมชนร่วมกันกำหนด ทำให้เกษตรกรต่างคนต่างทำการเกษตร เสี่ยงต่อการเกิดภาวะผลผลิตล้นตลาด ราคาตกต่ำ และ/หรือทำให้เกิดการขาดแคลนทรัพยากรในพื้นที่
ขั้นที่ 2: รวมกลุ่ม/สหกรณ์ เพื่อการผลิต การตลาด และดูแลความเป็นอยู่ของ	2. รวมกลุ่มและดูแลความเป็นอยู่สมาชิก	ศูนย์ความรู้ ศูนย์ศึกษาเพื่อการพัฒนาฯ	มีการจัดหาความรู้ใหม่ๆด้านการเกษตรเข้าสู่ชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยการสร้างเครือข่ายหน่วยงานด้านวิชาการ เช่น ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง มหาวิทยาลัย สถาบันวิจัย ฯลฯ โดยมีหน่วยงานเจ้าภาพของพื้นที่ทำหน้าที่เป็นตัวกลาง	n/a
	2./ พัฒนาการ	สหกรณ์หรือ	สหกรณ์ต้องมีบทบาทครบวงจร ทั้ง	- สหกรณ์ขาดบทบาทด้านการตลาด

ทฤษฎีใหม่	กลุ่ม	องค์ประกอบ Practical Framework	จุดแข็ง (ปัจจัยสู่ความสำเร็จ)	จุดอ่อน (ปัจจัยเสี่ยง)
สมาชิก/ชุมชน (สร้างภูมิคุ้มกันก่อนออกสู่ภายนอก)	ผลิตให้สอดคล้องกับการตลาด	วิสาหกิจชุมชน	ด้านการเงิน ทั้งเป็นกลไกการนำความรู้ที่จำเป็นมาสู่ชุมชน ทั้งเป็นกลไกที่ดูแลสังคมชุมชน โดยยึดหลักว่า “ความสำเร็จของสหกรณ์” วัดจากทั้งผลประกอบการของสหกรณ์และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน	และด้านการลงทุนและบริหารจัดการโครงสร้างพื้นฐานการผลิตกลางของชุมชน - ขาดระบบการจัดการและการต่อยอดองค์ความรู้ที่ได้รับ และองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของชุมชน ความรู้ที่มีอยู่ส่วนใหญ่เป็นความรู้ที่ได้รับจากภายนอก
	2.3 ส่งเสริมการเกษตรสมาชิก	n/a	n/a	n/a
ขั้นที่ 3: ออกสู่ภายนอก เชื่อมโยงเครือข่ายภายนอก ด้านอาชีพ ทุน การตลาด การผลิต และรักษาทุนทางสังคมให้ยั่งยืน	3.1 เชื่อมโยงตลาด แหล่งทุน องค์ความรู้ และเทคโนโลยี	n/a	n/a	n/a

4.1.2 สหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด (ในพระบรมราชูปถัมภ์)

4.1.2.1 จุดเน้นตาม Practical Framework

ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม สหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด (ในพระบรมราชูปถัมภ์) นั้น มีจุดเน้นที่จะเก็บข้อมูลและวิเคราะห์เป็นพิเศษทั้งสิ้น 3 ประการได้แก่

1. การให้ความรู้เกษตรกรในการเลี้ยงโคนม เพื่อให้เกษตรกรมีน้ำนมดิบในคุณภาพและปริมาณที่เพียงพอต่อการสร้างรายได้ในระดับครัวเรือนได้อย่างยั่งยืน ซึ่งในจุดเน้นปราการแรกนี้ เป็นระดับครัวเรือน
2. แนวทางการผลักดันให้สหกรณ์เป็นกลไกการพัฒนาเพื่อลดปัญหาน้ำนมดิบล้นตลาด ซึ่งเป็นการต่อยอดจากการยกระดับครัวเรือนในส่วนแรก และมุ่งเน้นยกระดับการพัฒนาของชุมชนเลี้ยงโคนมในภาพรวม เพื่อให้เกษตรกรมีรายได้ที่แน่นอน ไม่ผันผวนตามปริมาณน้ำนมในตลาด ส่งผลให้เกิดความยั่งยืนของรายได้เกษตรกรในระดับชุมชน
3. แนวทางที่สหกรณ์เชื่อมโยงกับแหล่งทุน/เทคโนโลยีต่างๆ นอกชุมชน เพื่อนำแหล่งทุน เทคโนโลยี ตลอดจนองค์ความรู้ต่างๆ ซึ่งเป็นปัจจัยในการยกระดับสหกรณ์ไปสู่การพัฒนาที่เข้มแข็งและยั่งยืนในระดับพื้นที่หรือระดับภูมิภาค (ระดับที่ 3)

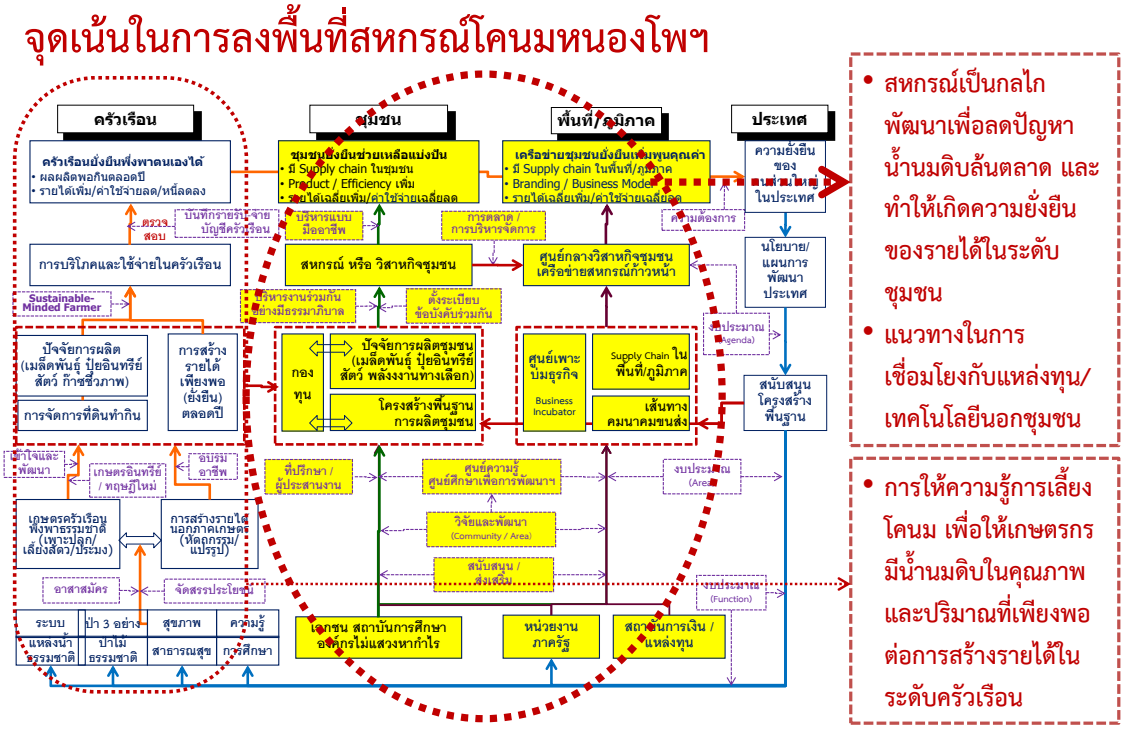

รูปที่ 4.9 จุดเน้นในการลงพื้นที่สหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด

โดยในการเก็บข้อมูลภาคสนาม จะเก็บข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์ตามองค์ประกอบการพัฒนาของสหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด ซึ่งประกอบไปด้วย องค์ประกอบด้านเกษตรพึ่งพาธรรมชาติ องค์ประกอบด้านสหกรณ์/วิสาหกิจชุมชน และ องค์ประกอบด้านเครือข่ายการเชื่อมโยงสู่ภายนอก โดยมีรายละเอียดองค์ประกอบตามแสดงดังนี้

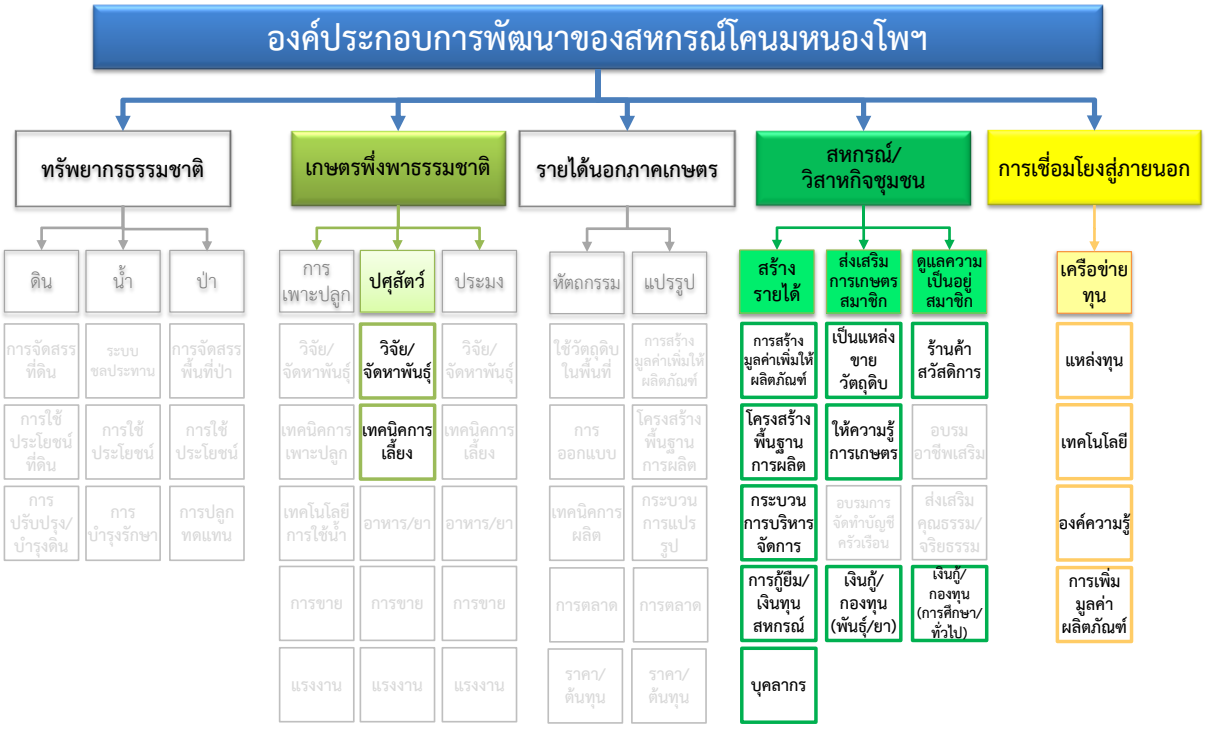

รูปที่ 4.10 องค์ประกอบการพัฒนาของสหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด

ทั้งนี้ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ได้มีการเตรียมการรายละเอียดประเด็นที่ต้องการศึกษา ดังแสดงในตารางที่ 4.4 ซึ่งเป็นสรุปประเด็นที่จะเก็บข้อมูล ส่วนงาน/บุคคลที่ได้พบ วิธีการเก็บข้อมูล และข้อมูลที่ต้องการได้รับสำหรับการเก็บข้อมูลภาคสนามของสหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด โดยทางคณะผู้วิจัยได้ประสานงานกับส่วนงานต่างๆในพื้นที่เพื่อขอเข้าพบเพื่อการวิจัย

ตารางที่ 4.4 ประเด็นการลงพื้นที่สหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด

ประเด็น	ส่วนงาน/บุคคล	วิธีการ	ข้อมูลที่ต้องการ
1) สถานการณ์ / วงจรปัญหาในการเลี้ยงโคนม	• ผู้เลี้ยงโคนมรุ่นบุกเบิกที่ประสบความสำเร็จ • คณะกรรมการ/ผู้บริหารสหกรณ์	• สัมภาษณ์ • สังเกตการณ์ระบบการดำเนินงาน	• สัดส่วนครัวเรือนที่ประสบความสำเร็จ
2) พัฒนาการที่สำคัญของสหกรณ์ตามแนวพระราชดำริ • การรวมกลุ่ม • การขยายตลาด/การพัฒนาผลิตภัณฑ์ • การเชื่อมโยงแหล่งทุน/เทคโนโลยี	• เกษตรกรรุ่นบุกเบิก/รุ่นกลาง/รุ่นใหม่ • คณะกรรมการ/ผู้บริหารสหกรณ์	• สังเกตการณ์ระบบการดำเนินงาน • สัมภาษณ์	• สถิติ/แนวโน้มรายได้ กำไร หนี้สินภาพรวมและของกลุ่มผู้เลี้ยงโคนม • สถิติ/แนวโน้มจำนวนสมาชิก • สถิติ/แนวโน้มการกู้ยืมของสมาชิก
3) วิธีการ/รูปแบบการรวมกลุ่มสหกรณ์ให้เข้มแข็งตามแนวพระราชดำริ • การเพิ่มรายได้ของสหกรณ์/เกษตรกร • การส่งเสริมอาชีพโคนมแก่สมาชิก (ความรู้ กองทุน) • การดูแลความเป็นอยู่สมาชิก (กองทุน เงินกู้)	• เกษตรกรรุ่นบุกเบิก/รุ่นกลาง/รุ่นใหม่ • คณะกรรมการ/ผู้บริหารสหกรณ์	• สัมภาษณ์	
4) ปัญหาอุปสรรค และปัจจัยสู่ความสำเร็จในการขยายผลการดำเนินธุรกิจสหกรณ์	• เกษตรกรรุ่นบุกเบิก/รุ่นกลาง/รุ่นใหม่ • คณะกรรมการ/ผู้บริหารสหกรณ์	• สัมภาษณ์	

ประเด็น	ส่วนงาน/บุคคล	วิธีการ	ข้อมูลที่ต้องการ
5) แนวทางการขยายผลตามทฤษฎีใหม่ขั้น 3	• เกษตรกรรุ่นบุกเบิก/รุ่นกลาง/รุ่นใหม่ • คณะกรรมการ/ผู้บริหารสหกรณ์	• สัมภาษณ์	

4.1.2.2 ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการ

⊞ ที่มาของสหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด

- พ.ศ.2511 เนื่องจากมีเกษตรผู้เลี้ยงโคนมในจังหวัดราชบุรีและนครปฐมจำนวนมาก จึงเริ่มประสบปัญหาความเดือดร้อนเรื่องสถานที่จำหน่ายน้ำนมดิบที่รีดได้
- พ.ศ.2512 เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม ทำหนังสือกราบบังคมทูลต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เพื่อขอพระราชทานความช่วยเหลือเพื่อแก้ไขปัญหา พระองค์ฯได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้สร้างโรงงานผลิตนมผงขึ้นภายในบริเวณสวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต นำมาซึ่งการหารือเพื่อจัดตั้งโรงงานผลิตนมผงขึ้นที่ ต.หนองโพ จ.ราชบุรี
- พ.ศ.2513 เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมจัดตั้งกลุ่มศูนย์รวมนมหนองโพ และก่อสร้างอาคารศูนย์รวมน้ำนม
- พ.ศ.2514 ได้เข้าชื่อจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ โดยใช้ชื่อ สหกรณ์โคนมราชบุรี (จำกัด)

⊞ วิสัยทัศน์และพันธกิจ

วิสัยทัศน์

จะบริหารงานด้วยความโปร่งใส ตรวจสอบได้ ให้ผลประกอบการ
เจริญก้าวหน้า ทำให้สหกรณ์มีความมั่นคง สมาชิกก็อยู่ดีกินดี

พันธกิจ

1. ส่งเสริมพัฒนาเกษตรกรได้ผลิตน้ำนมดิบที่มีคุณภาพ
2. พัฒนาระบบภายในสหกรณ์ให้ได้มาตรฐานสากล
3. ยึดหลักการบริหารสหกรณ์ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ผลิตภัณฑ์

รูปที่ 4.11 ผลิตภัณฑ์ของสหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด

4.1.2.3 ประเด็นที่ได้รับจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม

⌗ ประเด็นในภาพรวม

พัฒนาการของสหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด ต.หนองโพ จ.ราชบุรี สามารถแบ่งได้เป็น 3 ยุค ดังนี้

- ยุคแรก/รุ่นบุกเบิก (ประมาณ พ.ศ. 2502-2515)
- ยุคกลาง (ประมาณ พ.ศ. 2516–2531)
- ยุคปัจจุบัน (ประมาณ พ.ศ. 2532-2558)

โดยในแต่ละยุคนั้นพบประเด็นสำคัญที่เกี่ยวกับการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ ดังต่อไปนี้

1. ยุคแรก/ รุ่นบุกเบิก (พ.ศ. 2502-2531) นับเป็นช่วงเริ่มต้นของหนองโพ โดยเป็นช่วงที่เดิมประสบปัญหาจากสภาวะน้ำนมดิบล้นตลาด ภายหลังพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานให้จัดตั้งโรงงานผลิตนมผงขึ้น และจดทะเบียน “สหกรณ์โคนมราชบุรี จำกัด” และเปลี่ยนชื่อเป็น “สหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด” ในเวลาต่อมา ในช่วงนั้น ทรงพระราชทานคำแนะนำความรู้และความช่วยเหลือให้กับสหกรณ์อย่างมาก และสามารถรับซื้อน้ำนมได้หลังจากโรงงานเปิดได้เป็นต้นมา
2. ยุคกลาง (ประมาณ พ.ศ. 2516–2531) นับเป็นช่วงดำเนินการและขยายกำลังการผลิตของหนองโพ โดยเริ่มมีการก่อสร้างโรงงานหลังใหม่ พร้อมเทคโนโลยีการผลิตใหม่ มีการกู้เงินจากสถาบันเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย รวมทั้งเริ่มดำเนินการผลิตนมพาสเจอไรส์ โดยมีจำนวนสมาชิกที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง
3. ยุคปัจจุบัน (ประมาณ พ.ศ. 2532-2558) เป็นช่วงดำเนินการและเริ่มประสบปัจจัยแวดล้อมที่สำคัญหลายประการ เช่น เรื่องการเปลี่ยนรุ่นของคนจากคนรุ่นแรก/รุ่นที่สอง มาเป็นรุ่นที่ 3 ซึ่งไม่

สนใจที่จะเลี้ยงโคนมต่อ โรคระบาดในวัว ที่ทำให้ปริมาณน้ำนมดิบหายไปเป็นบางช่วง เจ้าหน้าที่ฝ่ายส่งเสริมของสหกรณ์ ดูแลเกษตรกรได้ไม่ทั่วถึง (ปีละ 1-2 ครั้ง) เกษตรกรที่สนใจจะออกไปหาความรู้จากภายนอก เช่น โรงพยาบาลหนองโพ ที่เข้ามาติดตามเกษตรกรต่อเนื่องมากกว่า (ทุกเดือน) เป็นต้น

4. อย่างไรก็ตามจุดดีของยุคปัจจุบันคือมีการนำเอาการจัดการยุคใหม่จากที่มีคนรุ่นลูกหลานที่ได้ร่ำเรียนมีความรู้สูงขึ้น ได้เคยทำงานในภาคการผลิตที่มีมาตรฐานสากลทำให้นำเอาความรู้ทางธุรกิจและการจัดการดังกล่าวกลับมาใช้ประโยชน์ ทั้งในส่วนของการเลี้ยงโคนมและส่วนของสหกรณ์

ประเด็นสำคัญตาม Practical Framework

ก. ปศุสัตว์

— แนวโน้มการเลี้ยงโคนมและปริมาณน้ำนมดิบในชุมชน

- เกษตรกรรุ่นบุกเบิก (ประมาณร้อยละ 40%) ซึ่งเลี้ยงโคนมมากว่า 40 ปี และจะมีกำลังเลี้ยงต่อไปอีกไม่นาน และทายาดไม่รับช่วงการเลี้ยงโคนมต่อ จากการเล่าเรียนและทำงานในสายอาชีพอื่นๆ และมีทัศนคติว่าการเลี้ยงโคนมเป็นงานที่หนัก ส่งผลให้กำลังการผลิตจากเกษตรกรกลุ่มนี้อีกไม่นานจะหมดไป เกษตรกรกลุ่มนี้มักจะไม่เปิดรับวิทยาการใหม่ๆ
- เกษตรกรรุ่นกลาง (ประมาณร้อยละ 40%) ซึ่งเลี้ยงโคนมมาได้ 20 ปี เกษตรกรในกลุ่มนี้จะได้รับอาชีพและมรดกเป็นโคนม/คำสอนในการเลี้ยงโคนมมาจากบิดา-มารดา ซึ่งเป็นเกษตรกรรุ่นบุกเบิก เกษตรกรรุ่นกลางนี้ มีแนวโน้มที่จะรักษากำลังการผลิตปัจจุบันไว้ไม่ขยายเพิ่ม ส่งผลต่อกำลังการผลิตในระยะยาว เกษตรกรกลุ่มนี้ไม่มีเทคโนโลยีเข้าช่วยในเรื่องเพิ่มผลผลิตมากนัก มีเพียงเครื่องรีดนมวัว เครื่องตัดหญ้า
- เกษตรกรรุ่นใหม่ (ประมาณร้อยละ 20%) ที่เลี้ยงโคนมมาไม่ถึง 10 ปี และยินดีที่จะรับช่วงต่ออาชีพและมรดกที่บิดา-มารดาให้ไว้ กลุ่มนี้มีเป้าหมายที่จะขยายกำลังการผลิตและขวนขวายหาความรู้ในการพัฒนาฟาร์มให้มีคุณภาพและมีปริมาณน้ำนมที่มากขึ้น เกษตรกรกลุ่มนี้มีการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยเพิ่มประสิทธิ์ภาพการรีด เช่น ระบบ pipeline เทคนิคการทำบัญชีการคิดต้นทุน-กำไรสำหรับอาหารหยาบ “เพิ่มประสิทธิภาพการผลิต เพื่อลดต้นทุนการผลิต” โดยทำการศึกษาเทคโนโลยีด้วยตนเองและมีสัตวแพทย์จากโรงพยาบาลสัตว์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ซึ่งเกษตรกรเป็นสมาชิกเข้ามาให้ความช่วยเหลือ

— เกษตรกรที่มีพื้นที่ตนเอง ก็จะปลูกหญ้า เกษตรกรที่ไม่มีพื้นที่ปลูกพืชอาหารสัตว์ ก็จำเป็นต้องเช่าพื้นที่ปลูกแปลงหญ้า และต้องซื้ออาหารสัตว์จากข้างนอก ทำให้ต้นทุนของการเลี้ยงโคนมจะมาจากการซื้ออาหารสัตว์เป็นหลัก และในปัจจุบันอาหารสัตว์จะแพงขึ้นมากกว่า 2-3 เท่า เกษตรกรจึงต้องใช้อาหารเสริมในการเลี้ยงโคนมแทน โดยปัจจุบันพบว่ายังไม่มีการรวมกลุ่มเกษตรกรเพื่อซื้ออาหารสัตว์ ให้เกิดความมั่นคงทางอาหารสัตว์

- เกษตรกรได้รับความช่วยเหลือจากสหกรณ์ในการสนับสนุนด้านการผสมเทียม การให้คำแนะนำการเลี้ยง การทำวัคซีนแก่วัว และความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่มีการส่งเสริมการพัฒนาสายพันธุ์ให้มีน้ำนมที่เพิ่มมากขึ้น เช่น กรมปศุสัตว์ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรของสหกรณ์
- เกษตรกรที่หนองโพยังมีความรู้พื้นฐานที่ยังไม่แน่นไม่ชัดเจน เทคนิคการจัดการโคนมยังไม่ก้าวหน้าเมื่อเทียบกับเกษตรกรที่อื่นๆ เช่น เกษตรกรเลี้ยงโคนมจากมวกเหล็ก
- เดิมเกษตรกรส่งนมให้ทั้งสหกรณ์และศูนย์รวมน้ำนมเอกชน (สิริโชค) แต่ปัจจุบันส่งให้แต่สหกรณ์เท่านั้นเนื่องจากสหกรณ์มีการจัดการและราคาดีกว่า และมีสวัสดิการให้เกษตรกร
- ปัญหาที่พบคือ โรคระบาดในฟาร์ม เช่น โรคปากเท้าเปื่อย จำนวนวัวรีดลดลง ทำให้ได้น้ำนมน้อยลง รายจ่ายสูง ฝ่ายส่งเสริมสหกรณ์และปศุสัตว์จะส่งทีมสัตวแพทย์เข้ามารักษาโรคในฟาร์ม
- เกษตรกรเพิ่มรายได้มีอาชีพเสริมคือทำปุ๋ยคอกเพื่อขาย และทำการเลี้ยงสุกรขุนและขายลูกสุกร

ข. สหกรณ์

- จุดเริ่มต้นของสหกรณ์คือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชดำรัสให้เกษตรกรทำการเลี้ยงโคนม เมื่อเกษตรกรเริ่มเลี้ยงโคนมมากขึ้นจึงมีปัญหาผลผลิตที่มากขึ้น ปัญหาการขนส่งระยะทางไกล การปฏิเสธการรับน้ำนมดิบ เกษตรกรจึงถวายฎีกาแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และทรงได้ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยเหลือ ได้วางรูปแบบให้สมาชิกว่าต้องมีโรงงานแปรรูปและสมาชิกเป็นเจ้าของโรงทำนมผงสาธิตในสวนจิตรลดา สมาชิกเริ่มต้นประมาณ 100 ราย ส่งน้ำนมวันละ 100-200 กิโลกรัม
- ต่อมาทรงนำโรงงานนมผลิตนมผงที่สวนจิตรดามาเป็นต้นแบบของโรงงานนมหนองโพ และรับซื้อน้ำนมดิบจากเกษตรกร ทรงพระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์จัดตั้งเป็นบริษัท คือ บริษัทผลิตภัณฑ์นมหนองโพ แปรรูปเป็นนมผง และจัดตั้งสหกรณ์โคนมราชบุรี เพื่อรวมกลุ่มเกษตรกร จากนั้นจึงรวมบริษัทผลิตภัณฑ์นมหนองโพและสหกรณ์โคนมราชบุรีเข้าด้วยกัน ทรงยกทรัพย์สินของบริษัทให้เป็นส่วนหนึ่งของสหกรณ์ จัดตั้งเป็นสหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี
- แนวทางในการแปรรูปจากอดีตถึงปัจจุบันได้เปลี่ยนไป เนื่องจากจำนวนโคนมจะเพิ่มขึ้นทุกๆ ปี และน้ำนมมีแนวโน้มปริมาณมากขึ้นทุกปี (เฉลี่ยวันละ 200 ตัน) ดังนั้นการแปรรูปต้องทำให้สอดคล้องกับวัตถุดิบ จากนมผงสู่การทำนมพาสเจอไรส์ และยูเอชที
    - ข้อดีของการทำยูเอชที คือ นมที่ผ่านกระบวนการสามารถเก็บรักษาสามารถเก็บได้นาน (8-12 เดือน) และเก็บได้ในอุณหภูมิห้อง
    - สัดส่วนของปริมาณน้ำนมที่นำมาพาสเจอไรส์ 45% ยูเอชที 45% ไอศกรีมโยเกิร์ต 10% สัดส่วนการขายก็เช่นเดียวกัน
- หน้าที่ของสหกรณ์คือจะต้องทำการตลาดและขยายตลาดให้โตขึ้นจนสามารถรองรับการผลิตนมได้อย่างไม่ติดขัด โดยปัจจุบันโรงงานมีกำลังการผลิต 60% มีผลิตภัณฑ์ดังต่อไปนี้
    - นมพาสเจอไรส์ ซึ่งประกอบด้วย นมโรงเรียน นมกล่อง
    - นมยูเอชที

- ตลาดนมยูเอชที หนองโพเป็นอันดับ 3 มีส่วนแบ่งการตลาดเพียง 10-11% รองจากนมโฟร์โมต์และนมไทย-เดนมาร์ก
- สหกรณ์สามารถรับซื้อน้ำนมจากเกษตรกรได้ไม่จำกัด ปริมาณน้ำนมจะเป็นไปตามฤดูกาล โดยปริมาณน้ำนมปกติคือ 200 ตันต่อวัน มากที่สุดช่วงเดือนกุมภาพันธ์ 230 กิโลกรัมต่อวัน และน้อยที่สุดคือช่วงกลางปี สิงหาคม-กันยายน 180 กิโลกรัมต่อวัน และขึ้นอยู่กับสภาพอากาศและการกินอาหารของโคนม
- ธุรกิจที่เกิดขึ้นมาที่เกิดมาจากการตอบความต้องการของเกษตรกร เช่น สถานีบริการน้ำมัน ร้านค้าสหกรณ์ ออมทรัพย์/สินเชื่อเงินกู้ หากมีผลกำไรจะทำการปันผลแต่ละส่วนอย่างต่อเนื่อง
- สหกรณ์ให้ราคาน้ำนมสูงกว่าราคาตลาด และมีสวัสดิการที่ดี ครอบคลุมให้กับเกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรมีรายได้แน่นอน
- ราคาน้ำนมปัจจุบัน ราคาที่สหกรณ์รับซื้อจากเกษตรกร 18.50 บาทต่อกิโลกรัม ราคาบวกลบตามคุณภาพ ราคาน้ำนมจากฟาร์มที่ได้มาตรฐานฟาร์ม 19.50 บาท รอบจ่ายเงิน 10 วัน ปัจจุบันสหกรณ์มีครอบครัวที่เลี้ยงโคนม 3,000 ครอบครัว เลขสมาชิก 5,000 ราย เลขสมาชิกที่ยังส่งนม 2,500 ราย ปี 2557 สหกรณ์ใช้เงินซื้อน้ำนมดิบจากเกษตรกร 1200 ล้านบาท เฉลี่ยเกษตรกรมีรายได้จากการส่งนม 480,000 บาทต่อปี
- ปัจจุบัน สมาชิกรุ่นบุกเบิก 40% สมาชิกรุ่นกลาง 40% สมาชิกรุ่นใหม่ 20%
- สมาชิกที่ไม่ได้ส่งน้ำนมแต่ยังมีหมายเลขสมาชิก หมายถึง
    - สมาชิกอาวุโสคือเลิกเลี้ยงวัวแล้วแต่ยังมีเลขสมาชิกและยังได้รับสวัสดิการอยู่
    - สมาชิกที่พักการเลี้ยง ขายยกฟาร์มเพื่อปรับปรุงใหม่
- Business Unit สุดท้ายที่เกิดขึ้นคือ ร้านค้าสหกรณ์ (ประมาณปี 2542) มูลค่าธุรกิจเติบโตทุกปี รายได้รวมสม่ำเสมอแต่อัตราการทำกำไรไม่คงที่ เช่น โรคระบาด อุบัติเหตุ ในปี 2557 มีมูลค่าธุรกิจ 3,800 ล้านบาท
- สหกรณ์ใช้แรงงานคนเยอะ เกือบ 1,000 คน เนื่องจากมีการดึงลูกหลานของเกษตรกรเข้ามาทำงานตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า ถ้าจุดไหนที่ไม่จำเป็นต้องใช้เครื่องจักรให้ใช้แรงงานคนแทน เพื่อให้คนมีงานทำ และให้ลูกหลานสมาชิกเข้ามาทำเพื่อให้คนเหล่านั้นมีความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ ปัจจุบันแรงงานในโรงงาน 60-70% เป็นลูกหลานสมาชิกเกษตรกร
- เกษตรกรมีความเป็นห่วงเกี่ยวกับการบริหารงานของคณะกรรมการที่ขาดความโปร่งใส ไม่สามารถตรวจสอบได้ และสมาชิกเองไม่มีส่วนร่วมในการบริหารงาน เกษตรกรอยากให้มีการตรวจสอบจากภายนอก เรื่องความซื่อสัตย์ในคณะกรรมการและการบริหารงานให้มีความโปร่งใส

ค. เครือข่ายสหกรณ์

- เกษตรกรคิดว่าสหกรณ์ยังไม่ได้ส่งเสริมเกษตรกรอย่างชัดเจนเท่าที่ควร เกษตรกรต้องเตรียมพร้อมและเรียนรู้ด้วยเอง และยังคิดว่าผลิตภัณฑ์หนองโพน่าจะมีศักยภาพในการขยายตลาดได้มากกว่านี้ มีผลิตภัณฑ์ใหม่และควรเป็นตัวเชื่อมกับเครือข่ายภายนอกเข้าด้วยกัน

4.1.2.4 สรุปสถานะการพัฒนาและวิเคราะห์ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

⊞ สรุปสถานะการยกระดับการพัฒนา/ความยั่งยืนของสหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด (ตาม Practical Framework)

1. สหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด จัดตั้งขึ้นถือว่าประสบความสำเร็จในระดับชุมชน โดยเป็นกลไกหลักในการช่วยเหลือเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมในพื้นที่ตำบลหนองโพและพื้นที่ใกล้เคียงในจังหวัดราชบุรีและจังหวัดนครปฐม ผ่านการจัดตั้งโรงงานแปรรูปน้ำนมดิบตามแนวทางที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทาน ทำให้เกษตรกรมีรายได้ที่เพิ่มขึ้นและยึดอาชีพเลี้ยงโคนมได้อย่างมั่นคงยิ่งขึ้น จากเดิมประสบปัญหาน้ำนมดิบล้นตลาด และราคาน้ำนมดิบที่ไม่คงที่ รายได้ไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ จนมีสหกรณ์ที่เป็นที่พึ่งในการรับซื้อน้ำนมดิบของชุมชนตลอดจน ดูแลสมาชิกมาได้ยาวนาน 44 ปี ทำให้เกษตรกรมีรายได้มั่นคง เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพและมีรายได้พอที่จะพัฒนาขยายฟาร์ม/ยกระดับครอบครัว

    - แบรนด์หนองโพ เป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไป เป็นผลิตภัณฑ์ของคนไทย อยู่มาอย่างยาวนาน และสามารถแข่งขันกับต่างชาติได้ โดยมีผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวกับนมโคอย่างชัดเจน ได้แก่ นมผง นมพาสเจอร์ไรซ์ นมยูเอชที นมเปรี้ยว โยเกิร์ต และไอศกรีม ซึ่งสหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด เป็นที่ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานแนวคิดและดูแลมาตั้งแต่ต้น อีกทั้งยังทรงพระราชทานความช่วยเหลือให้โรงงานนมผง ในพระตำหนักสวนจิตรลดา มาเป็นพี่เลี้ยงในการจัดตั้งโรงงานผลิตนมผงที่หนองโพ ตลอดจนพระราชทานนโยบาย/แนวทางการดำเนินงานให้แก่สหกรณ์ อันเป็นรากฐานที่ทำให้เกษตรกรในชุมชนมีอาชีพและรายได้ที่ยั่งยืน และ ทำให้สหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด เติบโตจนเป็นที่รู้จักจนถึงทุกวันนี้
    - มีสมาชิกภายใต้สหกรณ์เป็นจำนวนมากถึง 5,000 ราย ทำให้สหกรณ์มีปริมาณน้ำนมดิบที่ค่อนข้างมากและมีแนวโน้มมากขึ้น ปัจจุบันมีน้ำนมดิบเฉลี่ย 200 ตัน/วัน ทั้งนี้ปริมาณอาจมากและน้อยบ้างในแต่ละช่วงจากเกษตรกรที่ซื้อโคนมเข้ามาเพิ่มในฟาร์ม หรือปัญหาโรคระบาด เป็นต้น
    - มีโครงสร้างพื้นฐานการผลิตที่ดี สามารถรองรับการเติบโตและต่อยอดได้ ทั้งโครงสร้างพื้นฐานทางตรง อันได้แก่ จุดรับซื้อน้ำนมดิบ โรงงานผลิตนมผง โรงงานผลิตนมพาสเจอร์ไรซ์ โรงงานผลิตนมยูเอชที ฯลฯ ตลอดจน โครงสร้างพื้นฐานทางอ้อม ที่ช่วยอำนวยความสะดวกและดูแลเกษตรกรในชุมชน อาทิ ร้านค้าสหกรณ์ สถานีบริการน้ำมันเชื้อเพลิง โรงงานผลิตอาหารสัตว์ ออมทรัพย์และสินเชื่อเงินกู้ ตลอดจน ความได้เปรียบจากตำแหน่งที่ตั้งในตำบลหนองโพ ซึ่งอยู่ใกล้กรุงเทพฯ สะดวกต่อการเดินทางและการขนส่งสินค้า

2. อย่างไรก็ตามความสำเร็จดังกล่าวถือเป็นความสำเร็จใน “ระดับชุมชน (ระดับที่ 2)” กล่าวคือ เกษตรกรในภาพรวมของชุมชน มีที่ทำกิน เลี้ยงโคนมเป็นอาชีพหลัก ได้รับความช่วยเหลือ/คำแนะนำในการเลี้ยงโคนมจากสหกรณ์ ได้ดำเนินการตามแนวทางอย่างเคร่งครัด มีความอดทน มีศักยภาพในการพัฒนาต่อยอด ทำให้เกษตรกรมีรายได้และมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ อย่างไรก็ดี จากการเก็บข้อมูลภาคสนามพบว่า สหกรณ์มีศักยภาพและมีขีดความสามารถที่จะดำเนินการได้อีก เช่น การเพิ่มกำลังการผลิตของโรงงานจากเดิม 60% ให้มากกว่า 90% หรือการให้ความสำคัญกับการวิจัยและการบ่มเพาะธุรกิจ เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาด ให้แบรนด์นมหนองโพ ซึ่งปัจจุบันเป็นอันดับที่ 3 ของตลาด มีส่วนแบ่งทางการตลาดที่เพิ่มมากขึ้น หรือกระทั่ง การเชื่อมโยงแหล่งน้ำนมดิบอื่นๆ/เพิ่มปริมาณน้ำนมดิบจากเกษตรกรในปัจจุบัน เพื่อพัฒนาให้สหกรณ์โคนมหนองโพ มีความก้าวหน้าและเป็นหลักในการผลิตผลิตภัณฑ์จากนมของประเทศได้ ดังนั้น จึงยังไม่ถือว่าชุมชนโคนมหนองโพ ประสบความสำเร็จในการพัฒนาตามแนวพระราชดำริใน “ระดับพื้นที่/ภูมิภาค”

   - กำลังการผลิตยังไม่เต็มที่ โดยปัจจุบันกำลังการผลิตผลิตภัณฑ์ของโรงงานอยู่ที่ 60% ซึ่งเป็นกำลังการผลิตที่พอดีกับปริมาณน้ำนมดิบเฉลี่ย 200 ตัน/วัน ทั้งนี้ สหกรณ์ควรเพิ่มกำลังการผลิต ให้ไม่น้อยกว่า 90% เพื่อความคุ้มค่าในการลงทุนและเพิ่มปริมาณผลิตภัณฑ์ออกสู่ท้องตลาด โดยควรมีมาตรการเพิ่มปริมาณน้ำนมดิบให้สอดคล้องกัน เช่น (1) ส่งเสริมและให้ความรู้เกษตรกรในเทคนิคการเลี้ยงเพื่อเพิ่มปริมาณน้ำนม โดยบุคลากรของสหกรณ์ หรือ ขอความร่วมมือโรงพยาบาลสัตว์/สถาบันการศึกษาใกล้เคียง (2) ขยายขอบเขตการรับซื้อน้ำนมดิบจากเกษตรกรในพื้นที่ใกล้เคียง เป็นต้น
   - การตลาดที่จำกัด โดยปัจจุบันนมพาสเจอร์ไรซ์ จะผลิตตามโควต้านมถุงโรงเรียนที่ได้รับเป็นหลัก ส่วนนมยูเอชที จะผลิตและมอบให้บริษัทจัดจำหน่าย ซึ่งนมทั้ง 2 ชนิดนี้เป็นผลิตภัณฑ์หลักของสหกรณ์ แม้หนองโพเป็นแบรนด์ที่อยู่ในตลาดที่ยาวนานและมีผลิตภัณฑ์ของหนองโพออกสู่ตลาดอย่างต่อเนื่อง แต่ผู้บริโภคยังไม่สามารถหาซื้อได้ง่ายและไม่นิยมซื้อบริโภค ทั้งนี้ หากสหกรณ์สามารถหาช่องทางการตลาดได้เอง จะช่วยเพิ่มโอกาสทางการตลาดได้มากและช่วยทำให้ผู้บริโภคเข้าถึงผลิตภัณฑ์ได้ง่ายยิ่งขึ้น
   - ขาดการสื่อสารที่ดีภายในสหกรณ์ ระหว่างผู้บริหารและสมาชิก ส่งผลให้เกิดความไม่เข้าใจ เช่น ความโปร่งใส นโยบายการปันผลตอบแทน รวมทั้ง ความเคารพในการตัดสินใจของตัวแทนกลุ่ม เป็นต้น

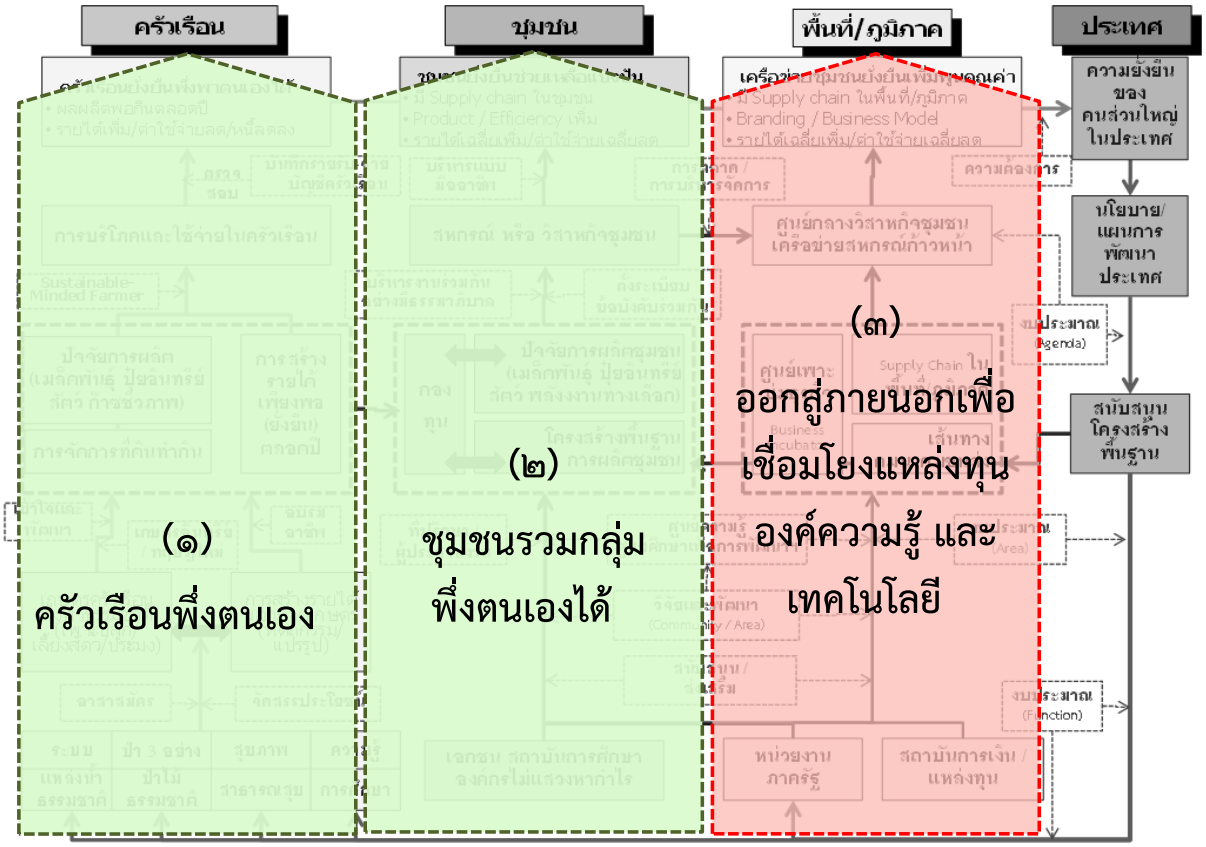

รูปที่ 4.12 สถานะของการพัฒนาของสหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด

⌗ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนา

การวิเคราะห์ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยการพัฒนาเพื่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนา และปัจจัยภูมิคุ้มกันเพื่อป้องกันความล้มเหลว โดยนำประเด็นหรือสิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ สอบทานกับพระราชดำรัสที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ในประเด็นนั้นๆ เพื่อสรุปจุดแข็ง (ปัจจัยสู่ความสำเร็จ) และจุดอ่อน (ปัจจัยเสี่ยง) พิจารณาตามทฤษฎีใหม่แต่ละขั้นและองค์ประกอบของ Practical Framework ได้ดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ปัจจัยการพัฒนา เพื่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนา (จุดแข็ง)

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ (Proven Facts)
• "วัวที่จะไปส่งเสริมให้มีการเลี้ยง**ก็ควรเป็นพันธุ์ที่แข็งแรงและเป็นลูกผสม** เพราะวัวพันธุ์แท้เวลานำมาเลี้ยงมักจะตายหมด" *พระราชดำริพระราชทาน ณ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ จ.สกลนคร วันที่ 30 พฤศจิกายน 2528* • "กิจการนี้จึง**ต้องศึกษามาก และเกี่ยวข้องกับวิชาการหลายด้าน** วิชาการโดยตรงก็คือวิชาการปศุสัตว์" *พระราชดำรัสในโอกาสที่อธิบดีกรมปศุสัตว์ นำผู้แทนเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม และผู้แทนสมาชิกสถานีผสมเทียม เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ ปะรำพิธีบริเวณโครงการเกษตรสวนจิตรลดา วันพฤหัสบดี ที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๒๐* • **"ขวนขวายหาความรู้อันก้าวหน้ามาเพิ่มเติมอยู่เสมอ**ด้วย เพื่อ**ช่วยให้กิจการเกษตรพัฒนายิ่งๆขึ้น** และเพื่อให้ความรู้ความชำนาญที่ค้นคว้าขึ้นใหม่ได้**สืบทอดไปถึงเกษตรกรรุ่นหลังๆ**ต่อไป ..." *พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาสาขาวิชาต่างๆ ของสถาบันเทคโนโลยีการเกษตร แม่โจ้ เชียงใหม่ ครั้งที่ 1 วันพฤหัสบดีที่ 2 มีนาคม 2521*	☞ **มีหน่วยงานหลายด้านในพื้นที่ที่สะสม วิจัย พัฒนา และพร้อมที่จะให้องค์ความรู้ที่ตรงกับความต้องการของเกษตรกรอย่างต่อเนื่อง เช่น ด้านการพัฒนาสายพันธุ์ การปรับปรุงกระบวนการผลิต และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นต้น**	– **เกษตรกรสามารถเข้าถึงองค์ความรู้จากหลายแหล่ง เพื่อพัฒนาวิธีการเลี้ยงโคนมให้มีประสิทธิภาพและคุณภาพสูงขึ้น** อาทิ เกษตรกร – ฝ่ายส่งเสริมฯ /นักปศุสัตว์จากสหกรณ์ – นักปศุสัตว์จากโรงพยาบาลสัตว์หนองโพ สหกรณ์ – โรงงานนมผง สวนจิตรลดา – กรมส่งเสริมสหกรณ์

โดยมีจุดแข็งที่สำคัญของการพัฒนาของสหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด ตามทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 และองค์ประกอบของ Practical Framework แสดงดังได้ดังนี้

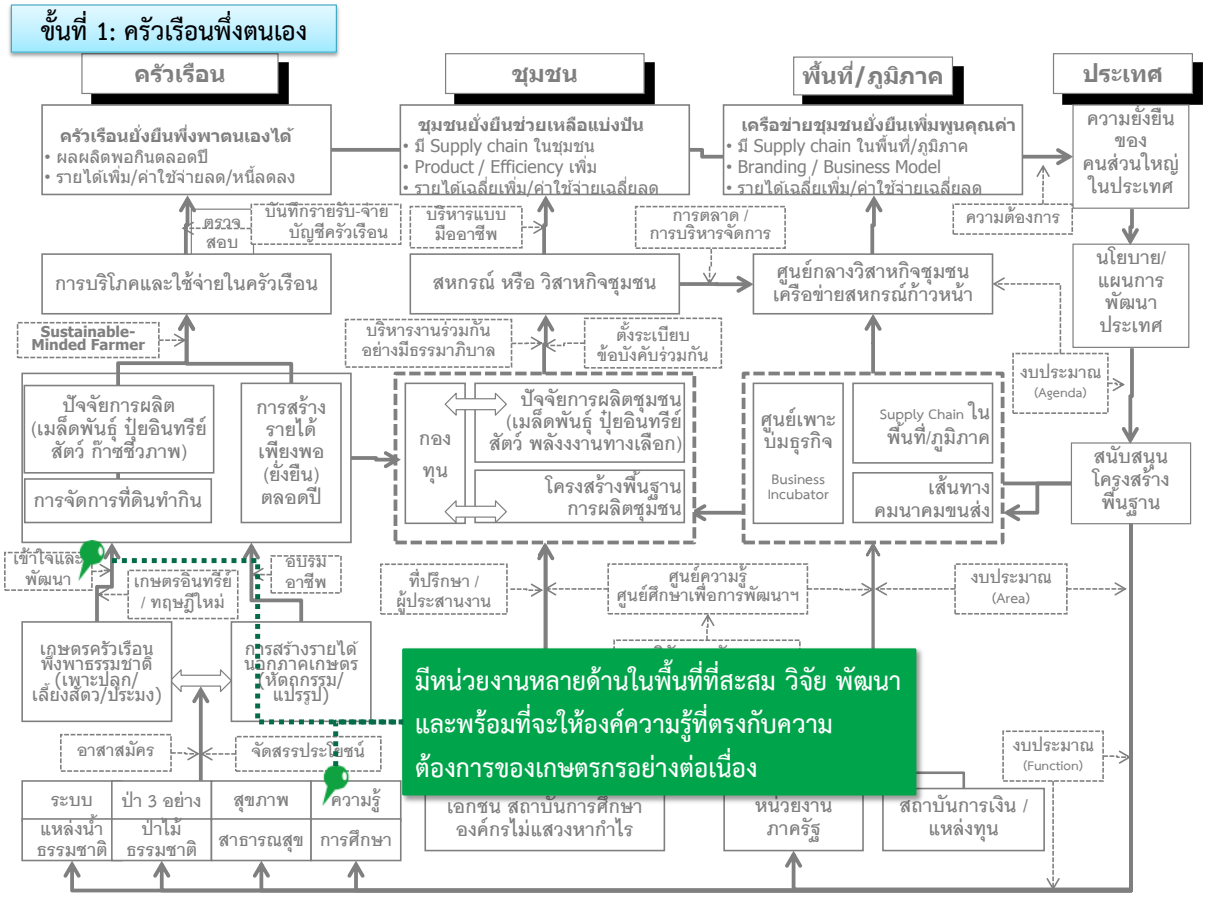
ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง
ครัวเรือน
ชุมชน
พื้นที่/ภูมิภาค
ประเทศ
ครัวเรือนยั่งยืนพึ่งพาตนเองได้
• ผลผลิตพอกินตลอดปี
• รายได้เพิ่ม/ค่าใช้จ่ายลด/หนี้ลดลง
ชุมชนยั่งยืนช่วยเหลือแบ่งปัน
• มี Supply chain ในชุมชน
• Product / Efficiency เพิ่ม
• รายได้เฉลี่ยเพิ่ม/ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยลด
เครือข่ายชุมชนยั่งยืนเพิ่มพูนคุณค่า
• มี Supply chain ในพื้นที่/ภูมิภาค
• Branding / Business Model
• รายได้เฉลี่ยเพิ่ม/ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยลด
ความยั่งยืนของคนส่วนใหญ่ในประเทศ
ตรวจสอบ
บันทึกรายรับ-จ่าย บัญชีครัวเรือน
บริหารแบบมืออาชีพ
การตลาด / การบริหารจัดการ
ความต้องการ
การบริโภคและใช้จ่ายในครัวเรือน
สหกรณ์ หรือ วิสาหกิจชุมชน
ศูนย์กลางวิสาหกิจชุมชน เครือข่ายสหกรณ์ก้าวหน้า
นโยบาย/แผนการพัฒนาประเทศ
Sustainable-Minded Farmer
บริหารงานร่วมกันอย่างมีธรรมาภิบาล
ตั้งระเบียบข้อบังคับร่วมกัน
งบประมาณ (Agenda)
ปัจจัยการผลิต (เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยอินทรีย์ สัตว์ ก๊าซชีวภาพ)
การจัดการที่ดินทำกิน
การสร้างรายได้เพียงพอ (ยั่งยืน) ตลอดปี
กองทุน
ปัจจัยการผลิตชุมชน (เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยอินทรีย์ สัตว์ พลังงานทางเลือก)
โครงสร้างพื้นฐานการผลิตชุมชน
ศูนย์เพาะบ่มธุรกิจ Business Incubator
Supply Chain ในพื้นที่/ภูมิภาค
เส้นทางคมนาคมขนส่ง
สนับสนุนโครงสร้างพื้นฐาน
เข้าใจและพัฒนา
เกษตรอินทรีย์ / ทฤษฎีใหม่
อบรมอาชีพ
ที่ปรึกษา / ผู้ประสานงาน
ศูนย์ความรู้ ศูนย์ศึกษาเพื่อการพัฒนาฯ
งบประมาณ (Area)
เกษตรครัวเรือนพึ่งพาธรรมชาติ (เพาะปลูก/เลี้ยงสัตว์/ประมง)
การสร้างรายได้นอกภาคเกษตร (หัตถกรรม/แปรรูป)
มีหน่วยงานหลายด้านในพื้นที่ที่สะสม วิจัย พัฒนา และพร้อมที่จะให้องค์ความรู้ที่ตรงกับความต้องการของเกษตรกรอย่างต่อเนื่อง
อาสาสมัคร
จัดสรรประโยชน์
งบประมาณ (Function)
ระบบ แหล่งน้ำธรรมชาติ
ป่า 3 อย่าง ป่าไม้ธรรมชาติ
สุขภาพ สาธารณสุข
ความรู้ การศึกษา
เอกชน สถาบันการศึกษา องค์กรไม่แสวงหากำไร
หน่วยงานภาครัฐ
สถาบันการเงิน / แหล่งทุน

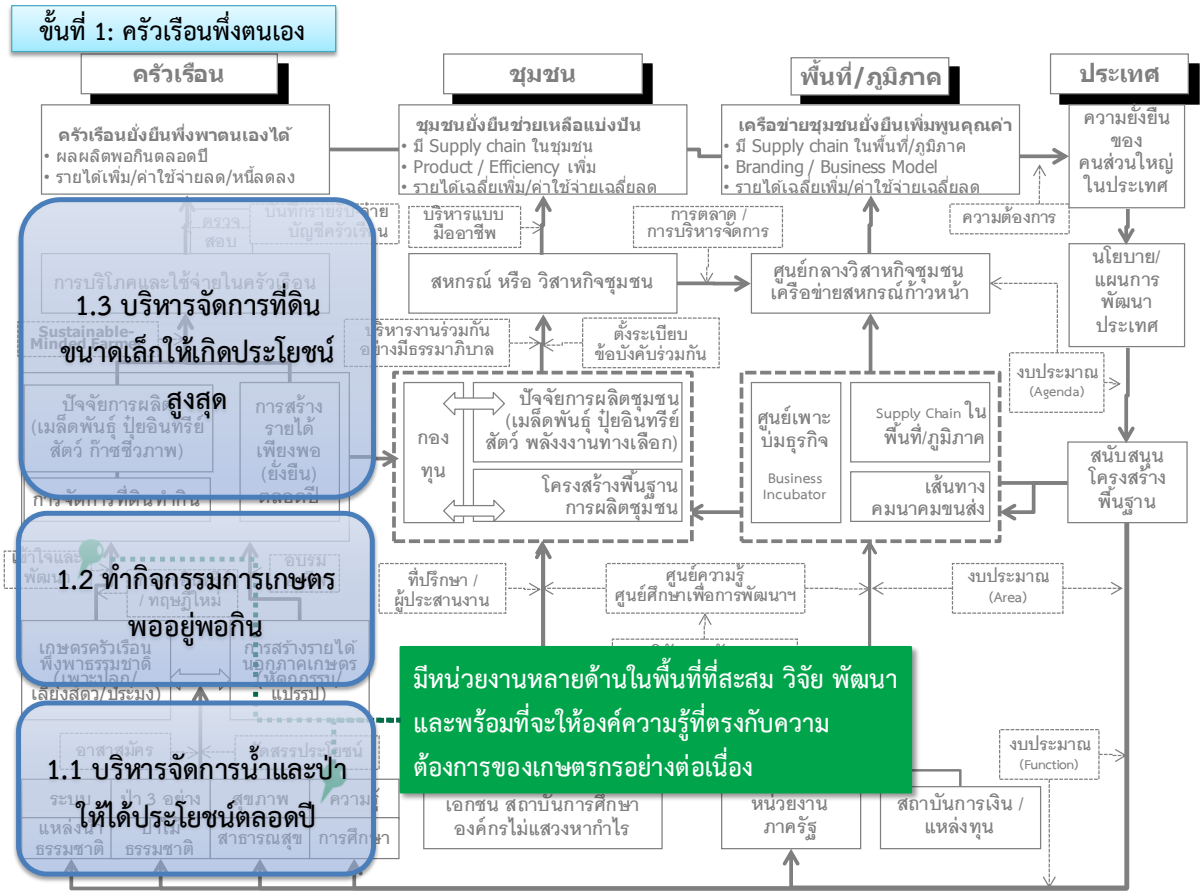
ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง
ครัวเรือน
ชุมชน
พื้นที่/ภูมิภาค
ประเทศ
1.3 บริหารจัดการที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด
1.2 ทำกิจกรรมการเกษตรพออยู่พอกิน
1.1 บริหารจัดการน้ำและป่าให้ได้ประโยชน์ตลอดปี
มีหน่วยงานหลายด้านในพื้นที่ที่สะสม วิจัย พัฒนา และพร้อมที่จะให้องค์ความรู้ที่ตรงกับความต้องการของเกษตรกรอย่างต่อเนื่อง

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	**สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ (Proven Facts)**
• "ผลิตผลทางนม ทางโคนม เราต้องการ**ให้ผู้ที่ผลิตยึดเป็นอาชีพที่ดี เป็นอาชีพที่เหมาะสมแก่สภาพในประเทศไทย**" • "ในกิจการนี้ก็จะต้องมีครบทุกอย่าง ขั้นแรกก็จะ**ต้องมีผู้ที่เลี้ยงโคนมเพื่อให้มีผลผลิตมากพอ**" *พระราชดำรัส พระราชทาน แก่คณะกรรมการดำเนินงานสร้างโรงงานนมผงที่ตำบลหนองโพ จังหวัดราชบุรี ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันศุกร์ ที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๑๓* • "**อาชีพเลี้ยงโคนมนี้เป็นอาชีพที่ยาก**" *พระราชดำรัสในโอกาสที่อธิบดีกรมปศุสัตว์ นำผู้แทนเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม และผู้แทนสมาชิกสถานีผสมเทียม เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ ปะรำพิธีบริเวณโครงการเกษตรสวนจิตรลดา วันพฤหัสบดี ที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๒๐* • "เมื่อให้ผลิตมากขึ้นได้แล้ว **ก็จะต้องส่งเสริมให้ผู้ที่ผลิตได้มีรายได้เพื่อที่ขยายกิจการ**" *พระราชดำรัส พระราชทาน แก่คณะกรรมการดำเนินงานสร้างโรงงานนมผงที่ตำบลหนองโพ จังหวัดราชบุรี ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันศุกร์ ที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๑๓*	☞ **สนับสนุนอาชีพดั้งเดิมที่มีศักยภาพ โดยสร้างโครงสร้างพื้นฐานเพื่อแปรรูปสินค้าเกษตรให้ครบวงจร**	– **พระราชทานความช่วยเหลือจัดตั้งโรงงานเพื่อยกระดับให้เกิดการผลิตผลิตภัณฑ์เองในพื้นที่ จากอาชีพการเลี้ยงโคนม (อาชีพดั้งเดิม) ของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่ จนทำให้เกษตรกรมีรายได้เลี้ยงครอบครัวอย่างยั่งยืน**

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	**สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ (Proven Facts)**
• "วิธีที่จะให้ผู้ผลิตนมโคสามารถจำหน่ายนมได้ก็มีทางเดียวคือ**ตั้งโรงงาน** แล้วให้โรงงานนั้นเป็นของผู้ผลิต" *พระราชดำรัส พระราชทาน แก่คณะกรรมการดำเนินงานสร้างโรงงานนมผงที่ตำบลหนองโพ จังหวัดราชบุรี ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันศุกร์ ที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๑๓* • "**ศึกษาหาวิธี**ที่อาจจะดัดแปลงเพียงเล็กน้อย ก็**สามารถที่จะผลิตนมนี้เก็บไว้ได้นานและจำหน่ายได้**" *พระราชดำริพระราชทาน ณ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ฯ จ.เชียงใหม่ วันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๗* • "ต้องผลิต ดัดแปลง จำหน่าย และบริโภค คือใช้ ถ้าตลอดทางเป็นไปโดยดี และแต่ละคนก็ได้ทำด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ด้วยความตั้งใจดี ด้วยความมีหลักวิชาที่ดี **ทุกคนก็ได้ประโยชน์ ทุกคนได้รับผลที่ดี**" *พระราชดำรัส พระราชทาน แก่คณะกรรมการสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคม สหกรณ์ประมง และสมาชิกผู้รับนมสด ณ โครงการส่วนพระองค์ สวนจิตรลดา วันศุกร์ ที่ ๘ พฤษภาคม ๒๕๓๐*	☞ **สร้างโครงสร้างพื้นฐานการแปรรูปสินค้าเกษตรเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของผลผลิต ให้เป็นศูนย์รวมในการสร้างผลประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ ของคนส่วนใหญ่ในชุมชน**	– **พระราชดำรัสให้จัดตั้งโรงงานเป็นจุดเปลี่ยนที่ทำให้เกษตรกรมีแหล่งรับซื้อที่แน่นอน/ราคาดีในพื้นที่** – **สามารถแปรรูปผลิตภัณฑ์ได้หลากหลาย** (พาสเจอร์ไรส์/ยูเอชที/นมผง/นมเปรี้ยว/โยเกิร์ต/ไอศกรีม) **และเก็บไว้ได้นานขึ้น** – **โรงงานเป็นกลไกที่ช่วยบริหารความเสี่ยงจากปริมาณน้ำนมดิบที่มาก-น้อยในแต่ละวัน** (เฉลี่ย 200 ตัน/วัน) โดยแปรรูปผลิตภัณฑ์ให้สามารถจำหน่ายได้ภายหลัง

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	**สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่** **(Proven Facts)**
• **"การสหกรณ์นั้นคือการทำงานร่วมกัน"** *พระราชดำรัสในโอกาสที่ผู้นำสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคมและสหกรณ์ประมงทั่วประเทศเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ ศาลาดุสิดาลัย ณ วันพุธที่ 14 พฤษภาคม 2523* • **"ถ้าผู้ที่ผลิตวัตถุดิบกับผู้ที่แปรสภาพเป็นเจ้าของเดียวกันจะไม่เกิดปัญหา"** • "แต่การ**ทำกันเองนี้มีความ ลำบากอยู่ที่ต้องมีวินัยอยู่มาก** ต้องมีความ**เสียสละเพื่อส่วนรวม**ของกิจการอย่างสำคัญ" *พระราชดำรัส พระราชทาน แก่คณะกรรมการดำเนินงานสร้างโรงงานนมผงที่ตำบลหนองโพ จังหวัดราชบุรี ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันศุกร์ ที่ 11 กันยายน 2513*	☞ **ใช้ระบบสหกรณ์ที่เกษตรทุกครัวเรือนร่วมกันเป็นเจ้าของ เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาอาชีพ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการจัดสรรผลประโยชน์ เพื่อให้มีการเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง**	– **เป็นสหกรณ์การผลิต (Manufacturing)** ที่มีบทบาทหลักในการรับความเสี่ยงให้เกษตรกรและสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์ – **เป็นสหกรณ์ที่มีขนาดใหญ่** การเลี้ยงโคนมถือเป็นอาชีพหลักของเกษตรกรในพื้นที่ **โดยมีเกษตรกรมากถึง** 3,000 ครอบครัว (5,000 สมาชิก) – **พระองค์ท่าน ดำรัสให้เกษตรกรผู้ส่งน้ำนมดิบในพื้นที่ มาเป็นเจ้าของทั้งสหกรณ์และโรงงาน** เพื่อให้คนพื้นที่ทำกันเอง เป็นเจ้าของร่วมกัน และไม่ให้ต่างชาติฉกฉวยโอกาสในการสร้างมูลค่าเพิ่มต่อ

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	**สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่** **(Proven Facts)**

• "การจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์นั้น **ต้องกำหนดนโยบายให้ดีแต่ต้น** ไม่ใช่เพียงแต่เป็นแหล่งเงินกู้ และต่อมาประสบปัญหาหนี้สูญ ในที่สุดกิจการก็ล้มเหลวไปโดยปริยาย"
พระราชดำรัส พระราชทานแก่ศูนย์รวมนม สถานีบำรุงสัตว์สกลนคร บ้านหนองยาง จ.สกลนคร วันที่ 19 พฤศจิกายน 2532
• **"ระเบียบการที่จะตั้งโรงงานและบริหารโรงงานและกิจการต่างๆ** นี้ ก็จะต้อง**ร่างกฎบังคับให้รัดกุม**ในรูปสหกรณ์ในอนาคต .. **ขอให้ทุกคนได้พิจารณาแล้วช่วยกันออกความคิด"**
พระราชดำรัส พระราชทาน เนื่องในพิธีเปิดโรงงานนมผง "สวนดุสิต" วันอาทิตย์ ที่ 7 ธันวาคม 2512
	☞ **สหกรณ์มีระบบการบริหารจัดการที่ดี สามารถเป็นที่พึ่งในระยาวให้กับสมาชิกทุกคนในการสร้างรายได้ ลดรายจ่าย และลดความเสี่ยงทางด้านราคา**	– **มีการดูแลสมาชิกในหลากหลายรูปแบบ เช่น**
		  – **รับซื้อน้ำนมดิบในปริมาณไม่จำกัด**
		  – **ให้ราคาสูงกว่าภายนอก**
		  – **มีสิ่งอำนวยความสะดวกให้บริการสมาชิกได้อย่างมีมาตรฐานและครบวงจร** เช่น สถานีบริการน้ำมัน (สะดวก) ร้านค้าสวัสดิการ (ราคาถูก) อาหารสัตว์ (โภชนาการที่เหมาะสมกับโคนม) และสินเชื่อเงินกู้ (อัตราดอกเบี้ยที่ถูกกว่าสถาบันการเงิน)

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	**สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่** **(Proven Facts)**
• "ข้อสำคัญที่สุดในเรื่องจำหน่ายนั้น ก็**จะต้องต่อสู้กับบริษัทต่างประเทศ**ที่ผลิตนมในต่างประเทศและเราสั่งเข้ามาโดยตรง ก็**ต้องแข่งขันเป็นการค้า**" • "อุปสรรคอีกข้อหนึ่งก็คือคุณภาพของนมที่ได้ ถ้าเราส่งเสริมให้ผลิตนมมาก เพื่อที่จะมาทำนมสดแบบบริษัทใหญ่ทำหรือทำนมกระป๋อง จะ**ต้องกวดขันในทางคุณภาพนม**จำนวนไหนที่ไม่ถึง คุณภาพจะต้องเททิ้ง" *พระราชดำรัส พระราชทาน แก่คณะกรรมการดำเนินงานสร้างโรงงานนมผงที่ตำบลหนองโพ จังหวัดราชบุรี ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันศุกร์ ที่ 11 กันยายน 2513* • "**ต้องผลิตให้มีคุณภาพที่ดีที่สม่ำเสมอ** และ**มีจำนวนสม่ำเสมอ** เพราะว่าตลาดคือการค้าต้องอาศัยความสม่ำเสมอของคุณภาพ" *พระราชดำรัส พระราชทานแก่กลุ่มเกษตรหุบกระพง อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี วันเสาร์ที่ 26 พฤษภาคม 2516*	☞ **สหกรณ์มีความเข้าใจสภาวะในการแข่งขัน ทางด้านราคาและคุณภาพ และสามารถผลิตผลิตภัณฑ์ที่มีราคาและคุณภาพที่แข่งขันได้ในระดับประเทศ**	– **จากความช่วยเหลือที่พระองค์พระราชทานให้จัดตั้งโรงงาน ผ่านมา 45 ปี ทำให้แบรนด์หนองโพ เป็นผลิตภัณฑ์ของคนไทย ที่รู้จักอย่างแพร่หลาย** มีส่วนแบ่งการตลาดนมยูเอชทีเป็นอันดับ 3 ของประเทศ (สัดส่วนร้อยละ 10)

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	**สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่** **(Proven Facts)**
• "การหาตลาดนี้ก็รู้สึกว่ามีอุปสรรคมากมาย **ทางราชการก็พยายามเหมือนกันที่จะช่วยแบ่งจำหน่ายให้ทางการ**" *พระราชดำรัส พระราชทาน แก่คณะกรรมการดำเนินงานสร้างโรงงานนมผงที่ตำบลหนองโพ จังหวัดราชบุรี ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันศุกร์ ที่ 11 กันยายน 2513*	☞ **มีคู่ค้าที่รับซื้อผลิตภัณฑ์ในระยะยาว ทำให้ลดความเสี่ยงทางด้านการตลาด**	– **มีตัวแทนจำหน่ายที่มีลูกค้าหลัก** เช่น นม พาสเจอร์ไรส์ ผลิตตามจำนวนโควต้านมโรงเรียน
• "หากมี**ทายาทของสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ฯ สำเร็จการศึกษาจากสถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับด้านวิชาการเกษตร จะได้มีบุคคลที่มีความรู้ทางวิชาการมาช่วยงาน**" *พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่ บ้านเจดีย์แม่ครัว ตำบลแม่แฝกใหม่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2528*	☞ **มีอาชีพทางเลือกให้กับลูกหลานเกษตรกร เพื่อดึงดูดให้กลับมาทำงานในบ้านเกิด**	– **พนักงานสหกรณ์และโรงงานส่วนหนึ่งเป็นลูกหลานของเกษตรกร**ในตำบลหนองโพ

โดยมีจุดแข็งที่สำคัญของการพัฒนาของสหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด ตามทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 และองค์ประกอบของ Practical Framework แสดงดังได้ดังนี้

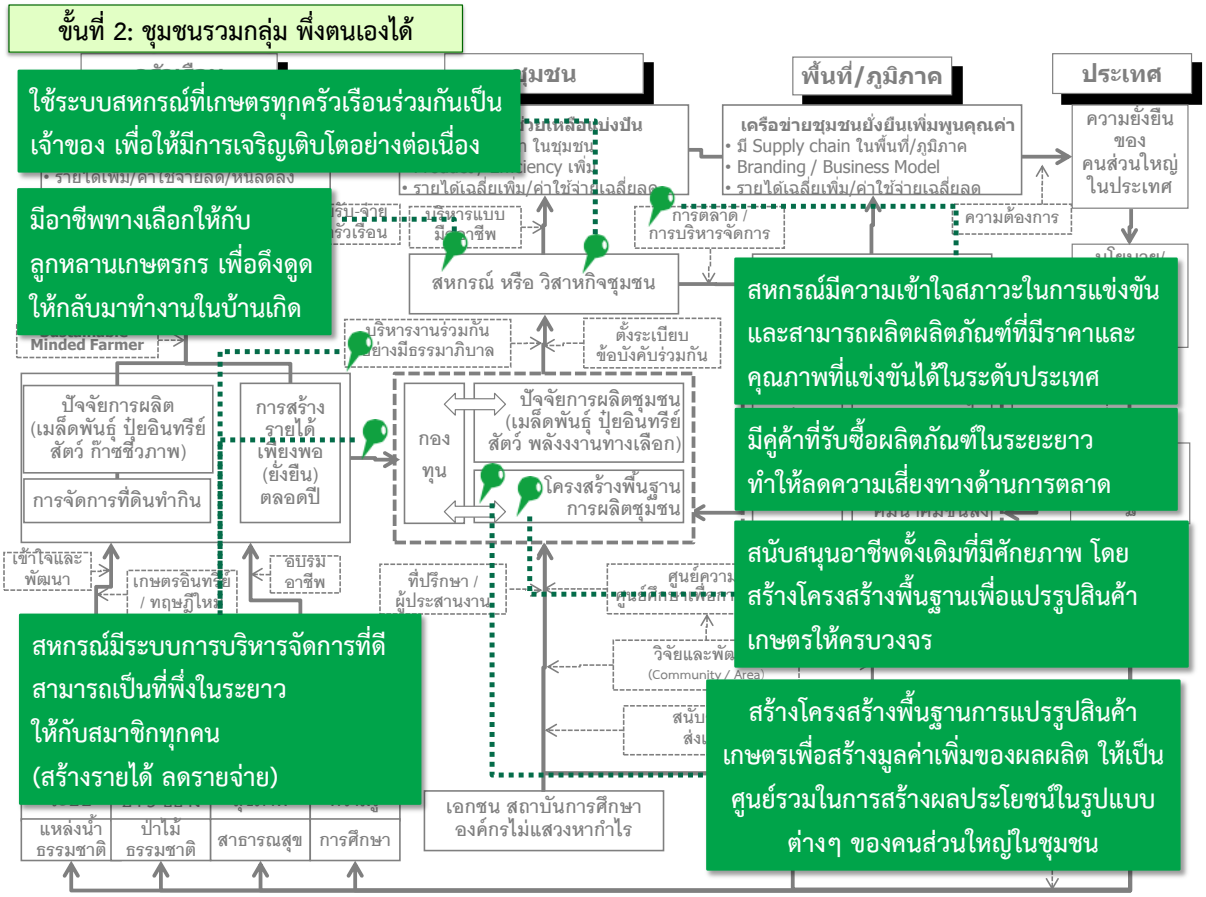
ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้
ใช้ระบบสหกรณ์ที่เกษตรทุกครัวเรือนร่วมกันเป็นเจ้าของ เพื่อให้มีการเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง
มีอาชีพทางเลือกให้กับลูกหลานเกษตรกร เพื่อดึงดูดให้กลับมาทำงานในบ้านเกิด
สหกรณ์มีระบบการบริหารจัดการที่ดี สามารถเป็นที่พึ่งในระยาว ให้กับสมาชิกทุกคน (สร้างรายได้ ลดรายจ่าย)
ชุมชน
พื้นที่/ภูมิภาค
ประเทศ
เครือข่ายชุมชนยั่งยืนเพิ่มพูนคุณค่า
• มี Supply chain ในพื้นที่/ภูมิภาค
• Branding / Business Model
• รายได้เฉลี่ยเพิ่ม/ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยลด
ความยั่งยืนของคนส่วนใหญ่ในประเทศ
ความต้องการ
การตลาด / การบริหารจัดการ
สหกรณ์ หรือ วิสาหกิจชุมชน
สหกรณ์มีความเข้าใจสภาวะในการแข่งขัน และสามารถผลิตผลิตภัณฑ์ที่มีราคาและคุณภาพที่แข่งขันได้ในระดับประเทศ
มีคู่ค้าที่รับซื้อผลิตภัณฑ์ในระยะยาว ทำให้ลดความเสี่ยงทางด้านการตลาด
สนับสนุนอาชีพดั้งเดิมที่มีศักยภาพ โดยสร้างโครงสร้างพื้นฐานเพื่อแปรรูปสินค้าเกษตรให้ครบวงจร
สร้างโครงสร้างพื้นฐานการแปรรูปสินค้าเกษตรเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของผลผลิต ให้เป็นศูนย์รวมในการสร้างผลประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ ของคนส่วนใหญ่ในชุมชน
Minded Farmer
ปัจจัยการผลิต (เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยอินทรีย์ สัตว์ ก๊าซชีวภาพ)
การจัดการที่ดินทำกิน
การสร้างรายได้เพียงพอ (ยั่งยืน) ตลอดปี
กองทุน
ปัจจัยการผลิตชุมชน (เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยอินทรีย์ สัตว์ พลังงานทางเลือก)
โครงสร้างพื้นฐานการผลิตชุมชน
บริหารงานร่วมกันอย่างมีธรรมาภิบาล
ตั้งระเบียบข้อบังคับร่วมกัน
เข้าใจและพัฒนา
เกษตรอินทรีย์ / ทฤษฎีใหม่
อบรมอาชีพ
ที่ปรึกษา / ผู้ประสานงาน
วิจัยและพัฒ (Community / Area)
เอกชน สถาบันการศึกษา องค์กรไม่แสวงหากำไร
แหล่งน้ำธรรมชาติ
ป่าไม้ธรรมชาติ
สาธารณสุข
การศึกษา

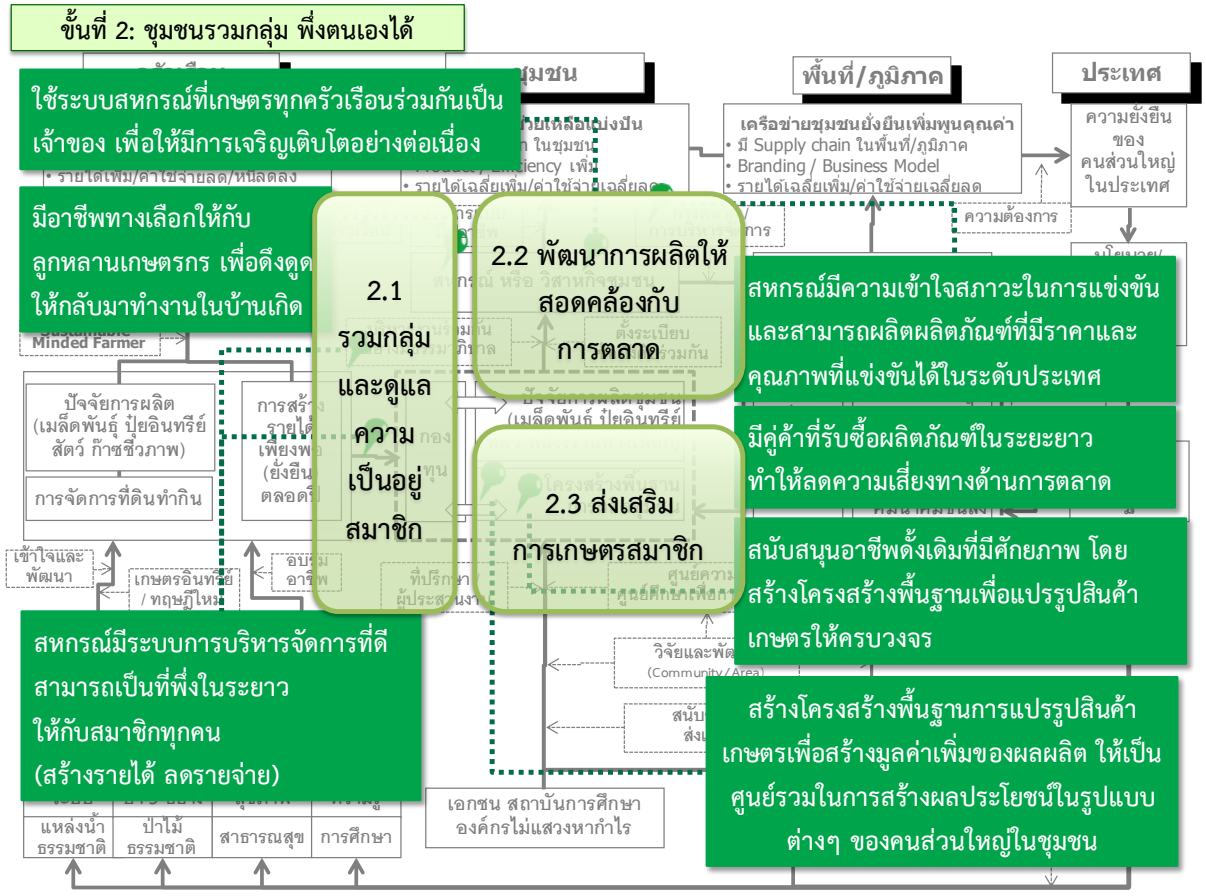
ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้
ใช้ระบบสหกรณ์ที่เกษตรทุกครัวเรือนร่วมกันเป็นเจ้าของ เพื่อให้มีการเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง
มีอาชีพทางเลือกให้กับลูกหลานเกษตรกร เพื่อดึงดูดให้กลับมาทำงานในบ้านเกิด
2.1 รวมกลุ่มและดูแลความเป็นอยู่สมาชิก
2.2 พัฒนาการผลิตให้สอดคล้องกับการตลาด
2.3 ส่งเสริมการเกษตรสมาชิก
สหกรณ์มีระบบการบริหารจัดการที่ดี สามารถเป็นที่พึ่งในระยาว ให้กับสมาชิกทุกคน (สร้างรายได้ ลดรายจ่าย)
ชุมชน
พื้นที่/ภูมิภาค
ประเทศ
เครือข่ายชุมชนยั่งยืนเพิ่มพูนคุณค่า
• มี Supply chain ในพื้นที่/ภูมิภาค
• Branding / Business Model
• รายได้เฉลี่ยเพิ่ม/ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยลด
ความยั่งยืนของคนส่วนใหญ่ในประเทศ
ความต้องการ
สหกรณ์มีความเข้าใจสภาวะในการแข่งขัน และสามารถผลิตผลิตภัณฑ์ที่มีราคาและคุณภาพที่แข่งขันได้ในระดับประเทศ
มีคู่ค้าที่รับซื้อผลิตภัณฑ์ในระยะยาว ทำให้ลดความเสี่ยงทางด้านการตลาด
สนับสนุนอาชีพดั้งเดิมที่มีศักยภาพ โดยสร้างโครงสร้างพื้นฐานเพื่อแปรรูปสินค้าเกษตรให้ครบวงจร
สร้างโครงสร้างพื้นฐานการแปรรูปสินค้าเกษตรเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของผลผลิต ให้เป็นศูนย์รวมในการสร้างผลประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ ของคนส่วนใหญ่ในชุมชน
Minded Farmer
ปัจจัยการผลิต (เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยอินทรีย์ สัตว์ ก๊าซชีวภาพ)
การจัดการที่ดินทำกิน
เข้าใจและพัฒนา
เกษตรอินทรีย์ / ทฤษฎีใหม่
อบรมอาชีพ
ที่ปรึกษา / ผู้ประสานงาน
วิจัยและพัฒ (Community / Area)
เอกชน สถาบันการศึกษา องค์กรไม่แสวงหากำไร
แหล่งน้ำธรรมชาติ
ป่าไม้ธรรมชาติ
สาธารณสุข
การศึกษา

<u>สรุปจุดแข็ง</u>ที่สำคัญของการพัฒนาของสหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด

<u>ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง</u>

กลุ่มที่ 2 ทำกิจกรรมการเกษตรพออยู่พอกิน

- ✓ มีหน่วยงานหลายด้านในพื้นที่ที่สะสม วิจัย พัฒนา และพร้อมที่จะให้องค์ความรู้ที่ตรงกับความต้องการของเกษตรกรอย่างต่อเนื่อง

<u>ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่มพึ่งตนเองได้</u>

กลุ่มที่ 1 พัฒนาการผลิตให้สอดคล้องกับการตลาด

- ✓ ใช้ระบบสหกรณ์ที่เกษตรทุกครัวเรือนร่วมกันเป็นเจ้าของ เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาอาชีพ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการจัดสรรผลประโยชน์เพื่อให้มีการเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง
- ✓ สหกรณ์มีความเข้าใจสภาวะในการแข่งขัน ทางด้านราคาและคุณภาพ และสามารถผลิตผลิตภัณฑ์ที่มีราคาและคุณภาพที่แข่งขันได้ในระดับประเทศ
- ✓ มีคู่ค้าที่รับซื้อผลิตภัณฑ์ในระยะยาว ทำให้ลดความเสี่ยงทางด้านการตลาด

กลุ่มที่ 2 ส่งเสริมการเกษตรสมาชิก

- ✓ สนับสนุนอาชีพดั้งเดิมที่มีศักยภาพ โดยสร้างโครงสร้างพื้นฐานเพื่อแปรรูปสินค้าเกษตรให้ครบวงจร
- ✓ สร้างโครงสร้างพื้นฐานการแปรรูปสินค้าเกษตรเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของผลผลิต ให้เป็นศูนย์รวมในการสร้างผลประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ ของคนส่วนใหญ่ในชุมชน

กลุ่มที่ 3 ดูแลความเป็นอยู่สมาชิก

- ✓ สหกรณ์มีระบบการบริหารจัดการที่ดี สามารถเป็นที่พึ่งในระยาวให้กับสมาชิกทุกคนในการสร้างรายได้ ลดรายจ่าย และลดความเสี่ยงทางด้านราคา
- ✓ มีอาชีพทางเลือกให้กับลูกหลานเกษตรกร เพื่อดึงดูดให้กลับมาทำงานในบ้านเกิด

2. การวิเคราะห์ปัจจัยภูมิคุ้มกัน เพื่อป้องกันความล้มเหลว (จุดอ่อน)

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	ความเสี่ยง	สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ (Proven Facts)
• "**ทำพื้นที่ปลูกหญ้า** รวมทั้งพันธุ์หญ้าที่เหมาะสมด้วย" *พระราชดำริพระราชทาน ณ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ จ.เชียงใหม่ วันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2527* • "เป็นโคที่เขาเลี้ยงๆกัน **ตัวหนึ่งถ้าเป็นที่ที่ดีจะต้องใช้ที่ถึงไร่ครึ่ง** สำหรับให้เป็นแปลงหญ้าที่จะใช้เลี้ยง แต่ถ้าเป็นที่ที่ไม่ค่อยดีนั้นก็ถึง 3 ไร่ *พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลที่เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล เนื่องในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย วันเสาร์ที่ 4 ธันวาคม 2525*	**การเพิ่มผลผลิตที่ไม่คำนึงถึงการพึ่งพาตนเอง ทำให้ต้นทุนปัจจัยการผลิตเพิ่มขึ้น อาจทำให้ไม่คุ้มค่าและผลกำไรโดยรวมลดลง**	– **เกษตรกรแบ่งที่ดินเพื่อปลูกหญ้า แต่ไม่เพียงพอ ต้องพึ่งพาอาหารสัตว์จากภายนอกมากขึ้น (ฟางและอาหารเสริมต่างๆ)** – **ต้นทุนค่าอาหารสัตว์มีแนวโน้มสูงขึ้น ส่งผลให้กำไรลดลง**
• N/A	**ขาดการวางแผนการผลิตในระยะปานกลาง-ยาว ทำให้เกษตรกรมุ่งเน้นเพียงรักษาการผลิตในปัจจุบันและขายปัจจัยการผลิตในอนาคต เพื่อผลตอบแทนทันที**	– **ขายลูกวัวให้ผู้ซื้อจากภายนอก เช่น ประเทศเวียดนาม** เนื่องจากเป็นรายได้ที่เกษตรกรได้รับทันที ประกอบกับไม่มีแผนการขยายฟาร์มต่อ ซึ่ง**อาจส่งผลให้แนวโน้มการผลิตปริมาณน้ำนมลดลง**

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	ความเสี่ยง	สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ (Proven Facts)
• "เลี้ยงลูกของเราให้เติบโตดีขึ้น ให้มีกำลังแข็งแรงดี ต่อไปเมื่อโตขึ้นมาจะได้เข้าโรงเรียนและช่วยกันให้ได้เรียนต่อจากที่นี่ ให้มีทุนของกลุ่มไปเรียนในขั้นสูงขึ้นไป **แล้วกลับมาช่วยพ่อแม่ช่วยกลุ่ม** เพื่อที่จะให้กลุ่มนี้มีผู้ที่มีวิชาก้าวหน้ามากขึ้นเพื่อความเจริญต่อไป" *พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่กลุ่มชาวไร่ หมู่บ้านตัวอย่างโครงการไทย-อิสราเอล ณ ตำบลเขาใหญ่ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี วันจันทร์ที่ 25 พฤษภาคม 2513*	**ขาดผู้สืบทอดอาชีพ เพราะลูกหลานมีทัศนคติว่าเป็นงานที่หนัก**	– **รุ่นลูกหลานไม่สานต่อ** เนื่องจากได้เล่าเรียน/มีการศึกษาสูงขึ้น และมีทัศนคติว่าการเลี้ยงโคนมเป็นงานที่หนัก จึงเลือกไปทำงานในสายอาชีพอื่นๆ

โดยมีจุดอ่อนที่สำคัญของการพัฒนาของสหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด ตามทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 และองค์ประกอบของ Practical Framework แสดงดังได้ดังนี้

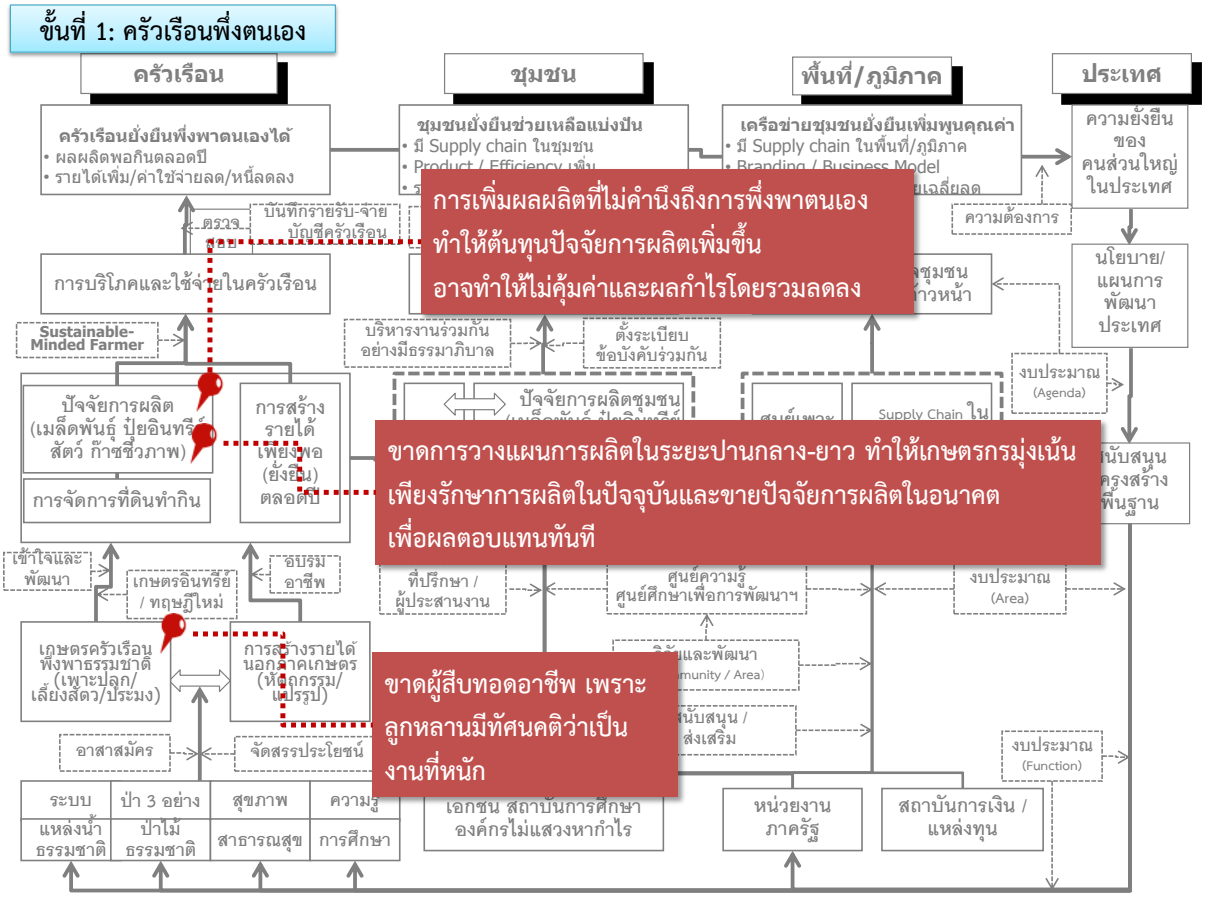
ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง
ครัวเรือน
ชุมชน
พื้นที่/ภูมิภาค
ประเทศ
การเพิ่มผลผลิตที่ไม่คำนึงถึงการพึ่งพาตนเอง
ทำให้ต้นทุนปัจจัยการผลิตเพิ่มขึ้น
อาจทำให้ไม่คุ้มค่าและผลกำไรโดยรวมลดลง
ขาดการวางแผนการผลิตในระยะปานกลาง-ยาว ทำให้เกษตรกรมุ่งเน้น
เพียงรักษาการผลิตในปัจจุบันและขายปัจจัยการผลิตในอนาคต
เพื่อผลตอบแทนทันที
ขาดผู้สืบทอดอาชีพ เพราะ
ลูกหลานมีทัศนคติว่าเป็น
งานที่หนัก

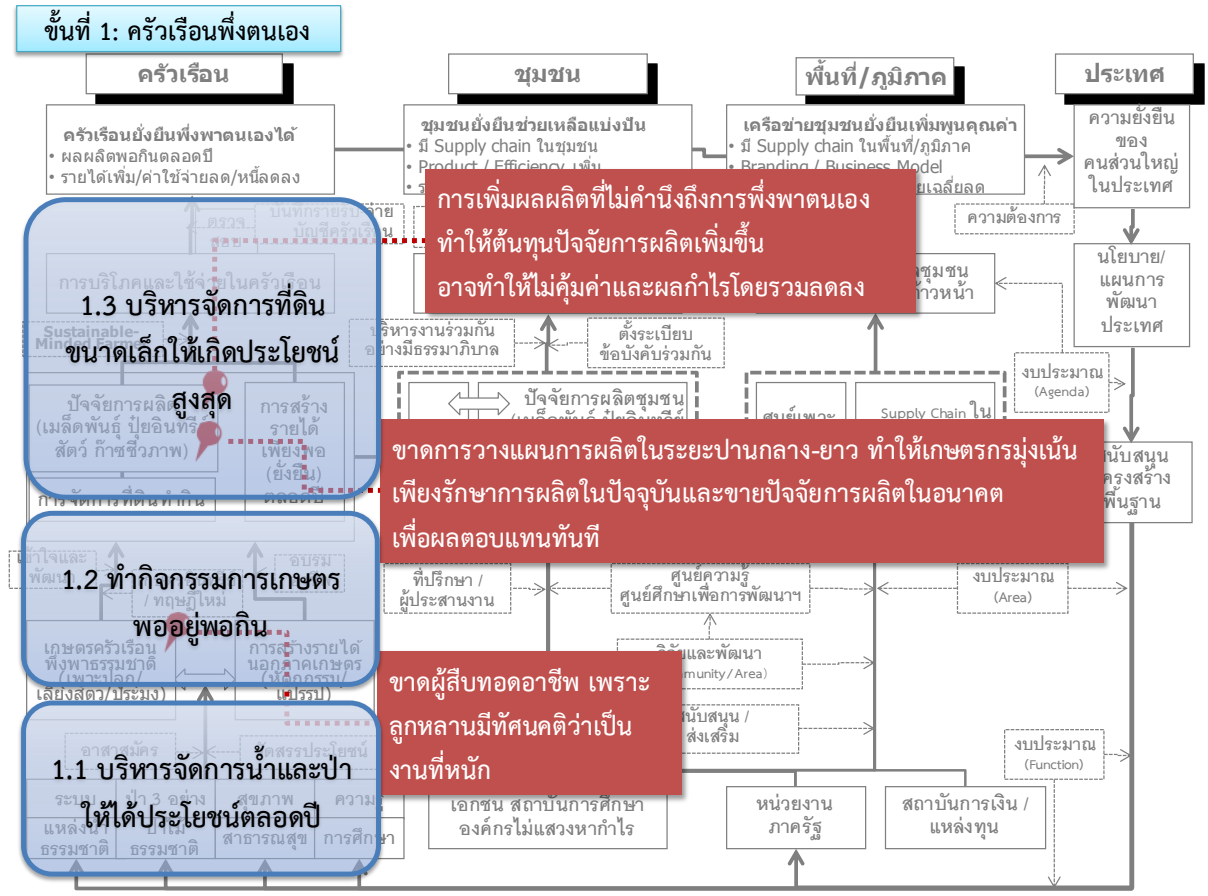
ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง
ครัวเรือน
ชุมชน
พื้นที่/ภูมิภาค
ประเทศ
1.3 บริหารจัดการที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด
1.2 ทำกิจกรรมการเกษตรพออยู่พอกิน
1.1 บริหารจัดการน้ำและป่าให้ได้ประโยชน์ตลอดปี
การเพิ่มผลผลิตที่ไม่คำนึงถึงการพึ่งพาตนเอง
ทำให้ต้นทุนปัจจัยการผลิตเพิ่มขึ้น
อาจทำให้ไม่คุ้มค่าและผลกำไรโดยรวมลดลง
ขาดการวางแผนการผลิตในระยะปานกลาง-ยาว ทำให้เกษตรกรมุ่งเน้น
เพียงรักษาการผลิตในปัจจุบันและขายปัจจัยการผลิตในอนาคต
เพื่อผลตอบแทนทันที
ขาดผู้สืบทอดอาชีพ เพราะ
ลูกหลานมีทัศนคติว่าเป็น
งานที่หนัก

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่มพึ่งตนเองได้

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	ความเสี่ยง	สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ (Proven Facts)
• "การดำเนินงานด้านการพัฒนาปศุสัตว์ โดยเฉพาะการเลี้ยงวัวนมนั้น ให้ดำเนินการ**สาธิตให้ราษฎรเลี้ยงวัวนมให้มากขึ้น** โดย**ให้ราษฎรรวมกลุ่มกันดำเนินงานเป็นกลุ่มเล็กๆ ก่อน** ต่อเมื่อมีความเข้าใจและได้ผลดีแล้ว ก็จะ**ขยายเป็นระบบสหกรณ์ต่อไป**" *พระราชดำริ พระราชทาน ณ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ อำเภอเมือง จังหวัด สกลนคร วันที่ 30 พฤศจิกายน 2528*	**การจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ที่ไม่ได้มีพื้นฐานมาจากการรวมกลุ่มโดยธรรมชาติ ทำให้ไม่สามารถสร้างความเข้มแข็งและยกระดับให้กับสหกรณ์ในระยะยาว**	– **ขาดการรวมกลุ่มเกษตรกรมาเป็นระยะเวลาหนึ่ง ก่อนจัดตั้งสหกรณ์** ทำให้ขาดช่วงเวลาในการปรับทัศนคติให้สมาชิกมองประโยชน์ส่วนรวม (ช่วยกันทำให้สหกรณ์เติบโต) อันเป็นผลประโยชน์ระยะยาว มากกว่าประโยชน์ส่วนตน (ราคาน้ำนมดิบและเงินปันผล) ที่เกษตรกรได้รับในระยะสั้น

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	ความเสี่ยง	สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ (Proven Facts)
• "อาชีพในด้านการเกษตรทุกทุกอย่างต้องอาศัยปัจจัยหลายด้าน...**ความรู้ในวิชาการผลิต**และ**ความรู้ในการเป็นอยู่** ทั้ง**ความรู้ในด้านจำหน่าย** ล้วนเป็นความรู้ที่**จะต้องประสานกันหมด**" *พระราชดำรัส พระราชทานแก่สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคม และสหกรณ์การประมง ทั่วราชอาณาจักร ณ ศาลาดุสิดาลัย วันจันทร์ที่ 7 พฤษภาคม 2522* • "สมาชิกทุกคนจะต้อง**เรียนรู้วิชาการให้ใช้วิทยาการต่างๆ นี้ให้ถูกต้อง** ถ้าใช้ไม่ถูกต้องก็เกิดผลเสียหายได้" *พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะสมาชิกสหกรณ์ผู้เลี้ยงโคนม กรรมการสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคม และสหกรณ์การประมงทั่วราชอาณาจักร ณ ศาลาดุสิดาลัย วันศุกร์ที่ 9 พฤษภาคม 2529* • "สมาชิกแต่ละสหกรณ์ จะต้อง**เพาะความสามัคคีกัน ความเข้าใจอันดี**ซึ่งกันและกัน ... แต่ละคนต้อง**มีวินัย**จริง" *พระราชดำรัส พระราชทานแก่สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคม และสหกรณ์การประมง ทั่วราชอาณาจักร ณ ศาลาดุสิดาลัย วันจันทร์ที่ 7 พฤษภาคม 2522* • "**ความซื่อสัตย์สุจริตต่อกันและต่อตัวเองเป็นสิ่งสำคัญ และเป็นหัวใจของการอยู่เป็นสหกรณ์**" *พระราชดำรัสในโอกาสที่อธิบดีกรมปศุสัตว์ นำผู้แทนเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมและผู้แทนสมาชิกสถานีผสมเทียม เข้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ ปะรำพิธีบริเวณโครงการเกษตรสวนจิตรลดา วันพฤหัสบดี ที่ 12 พฤษภาคม 2520*	**สหกรณ์ขาดองค์ความรู้ในการบริหารจัดการที่ทันสมัยจากภายนอก มายกระดับมาตรฐานการดำเนินงานให้เทียบเคียงกับสหกรณ์ที่ประสบความสำเร็จในระดับสากล เช่น โฟรโมสต์ เป็นต้น**	– **นโยบายเน้นการจัดสรรผลกำไร ไม่เน้นการสะสมเงินทุนเพื่อพัฒนาองค์ความรู้เพื่อพัฒนาความหลากหลายของผลิตภัณฑ์และปัจจัยการผลิต** – **ขาดการสื่อสารและสร้างความเข้าใจในนโยบายและการบริหารงานให้เกษตรกรรับทราบ** ส่งผลให้ขาดความไว้เนื้อเชื่อใจและสงสัยในความโปร่งใสของคณะกรรมการ/ผู้บริหาร – **ประสบการณ์ในการบริหารงานของคณะกรรมการ/ผู้บริหาร** – **องค์ประกอบของคณะกรรมการมี 15 คนล้วนมาจากพื้นฐานการเป็นเกษตรกร ขาดบุคลากรที่มีวิสัยทัศน์/ความเชี่ยวชาญ/องค์ความรู้ในเชิงบริหารจากภายนอก**

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	ความเสี่ยง	สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ (Proven Facts)
• "ถ้าตั้งในรูปโรงงานสหกรณ์ ได้ก็จะเป็นการดี **แต่ถ้าสร้างในรูปโรงงานสหกรณ์ไม่ได้ด้วยเหตุใดก็ตาม ก็เห็นควรเลิกล้มกิจการ**" *พระราชดำรัส พระราชทาน แก่คณะกรรมการดำเนินงานสร้างโรงงานนมผงที่ตำบลหนองโพ จังหวัดราชบุรี ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันศุกร์ ที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๑๓* • **"ปัญหาสำคัญที่สุดก็มีปัญหาการบริหารโรงงาน ตั้งแต่การผลิต การแปรสภาพ จนกระทั่งการค้าขาย** อันนี้ก็จะเป็นปัญหาใหญ่ ใครจะเป็นกรรมการ ใครจะเป็นผู้ขาย ปัญหาเหล่านี้เราจะต้องขบ" *พระราชดำรัส พระราชทาน แก่คณะกรรมการดำเนินงานสร้างโรงงานนมผงที่ตำบลหนองโพ จังหวัดราชบุรี ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันศุกร์ ที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๑๓*	**สหกรณ์มีโรงงานที่ใช้กำลังการผลิตเพียง 60% ของกำลังการผลิตทั้งหมด ขาดการร่วมวางแผนกับชุมชนเพื่อยกระดับการผลิตให้เต็มศักยภาพ 100%**	– **ประสิทธิภาพในการผลิตผลิตภัณฑ์ยังไม่เต็มที่** โดยโรงงานใช้กำลังการผลิตเพียง 60% ซึ่งพอดีกับปริมาณน้ำนมดิบเฉลี่ย 200 ตัน/วัน – **มีบุคลากรกว่า 1,000 คน** ถือว่ามากเกินความจำเป็น
• "จะหาตลาด ได้ จึงต้องขบปัญหาเรื่องการค้าขายด้วย สำหรับการค้าขายนี้จะต้องเป็น **การค้าขายแท้ คือต้องต่อสู้กับผู้ที่นำผลิตผลนมผงส่งเข้ามาจากต่างประเทศ**" *พระราชดำรัส พระราชทาน แก่คณะกรรมการดำเนินงานสร้างโรงงานนมผงที่ตำบลหนองโพ จังหวัดราชบุรี ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันศุกร์ ที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๑๓*	**ขาดการดำเนินการด้านการตลาดด้วยตนเอง เน้นการพึ่งพาตัวแทนจำหน่าย ทำให้ไม่สามารถเข้าใจพฤติกรรมผู้บริโภคเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆได้**	– **ไม่ทำการตลาดด้วยตนเอง เน้นการพึ่งพาตัวแทนจำหน่ายเป็นหลัก มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆน้อยมาก เมื่อเทียบกับผลิตภัณฑ์ที่เป็นที่ต้องการในตลาด**

โดยมีจุดอ่อนที่สำคัญของการพัฒนาของสหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด ตามทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 และองค์ประกอบของ Practical Framework แสดงดังได้ดังนี้

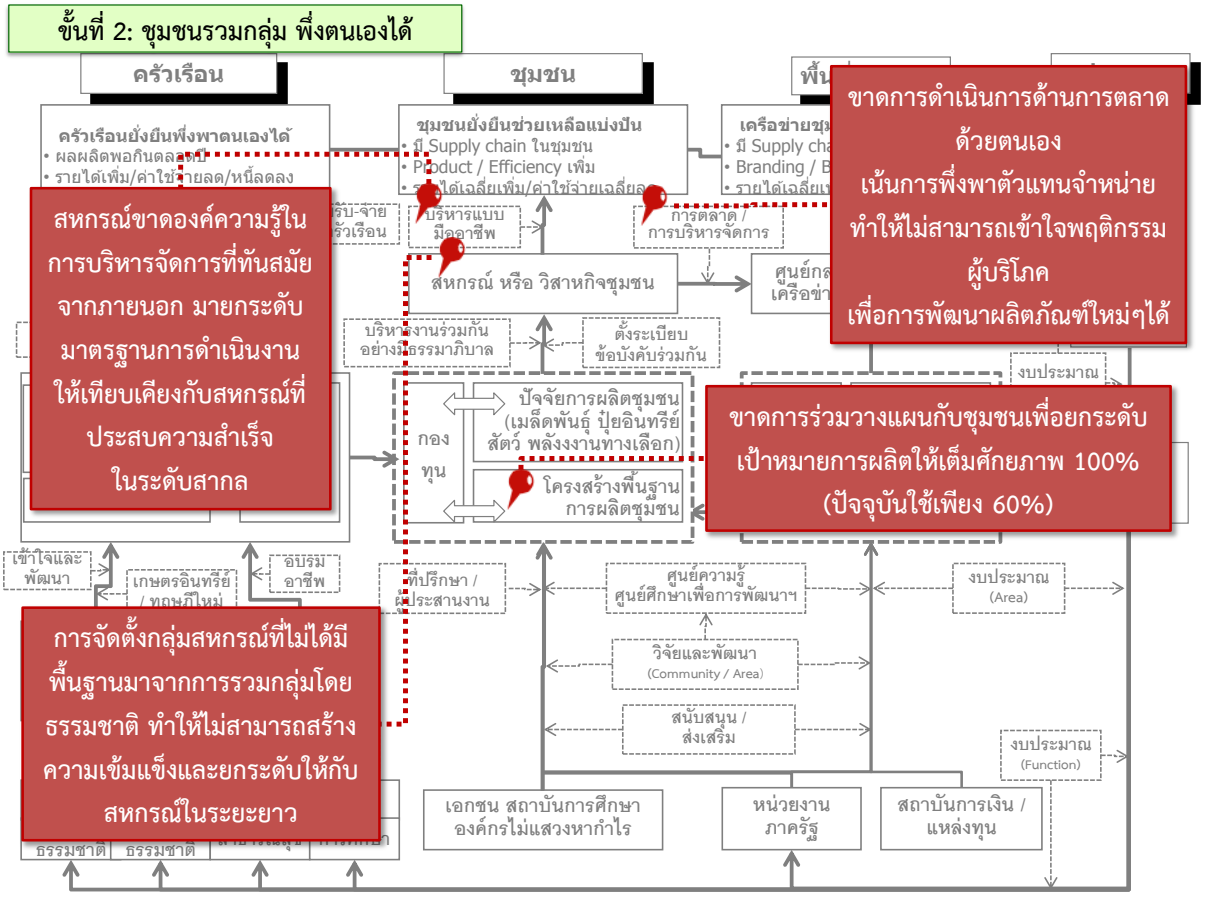
ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้
ครัวเรือน
ชุมชน
ครัวเรือนยั่งยืนพึ่งพาตนเองได้
• ผลผลิตพอกินตลอดปี
• รายได้เพิ่ม/ค่าใช้จ่ายลด/หนี้ลดลง
ชุมชนยั่งยืนช่วยเหลือแบ่งปัน
• มี Supply chain ในชุมชน
• Product / Efficiency เพิ่ม
สหกรณ์ หรือ วิสาหกิจชุมชน
ปัจจัยการผลิตชุมชน (เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยอินทรีย์ สัตว์ พลังงานทางเลือก)
โครงสร้างพื้นฐานการผลิตชุมชน
สหกรณ์ขาดองค์ความรู้ในการบริหารจัดการที่ทันสมัยจากภายนอก มายกระดับมาตรฐานการดำเนินงานให้เทียบเคียงกับสหกรณ์ที่ประสบความสำเร็จในระดับสากล
ขาดการดำเนินการด้านการตลาดด้วยตนเอง เน้นการพึ่งพาตัวแทนจำหน่าย ทำให้ไม่สามารถเข้าใจพฤติกรรมผู้บริโภค เพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆได้
ขาดการร่วมวางแผนกับชุมชนเพื่อยกระดับเป้าหมายการผลิตให้เต็มศักยภาพ 100% (ปัจจุบันใช้เพียง 60%)
การจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ที่ไม่ได้มีพื้นฐานมาจากการรวมกลุ่มโดยธรรมชาติ ทำให้ไม่สามารถสร้างความเข้มแข็งและยกระดับให้กับสหกรณ์ในระยะยาว
งบประมาณ (Area)
งบประมาณ (Function)
วิจัยและพัฒนา (Community / Area)
สนับสนุน / ส่งเสริม
เอกชน สถาบันการศึกษา องค์กรไม่แสวงหากำไร
หน่วยงานภาครัฐ
สถาบันการเงิน / แหล่งทุน

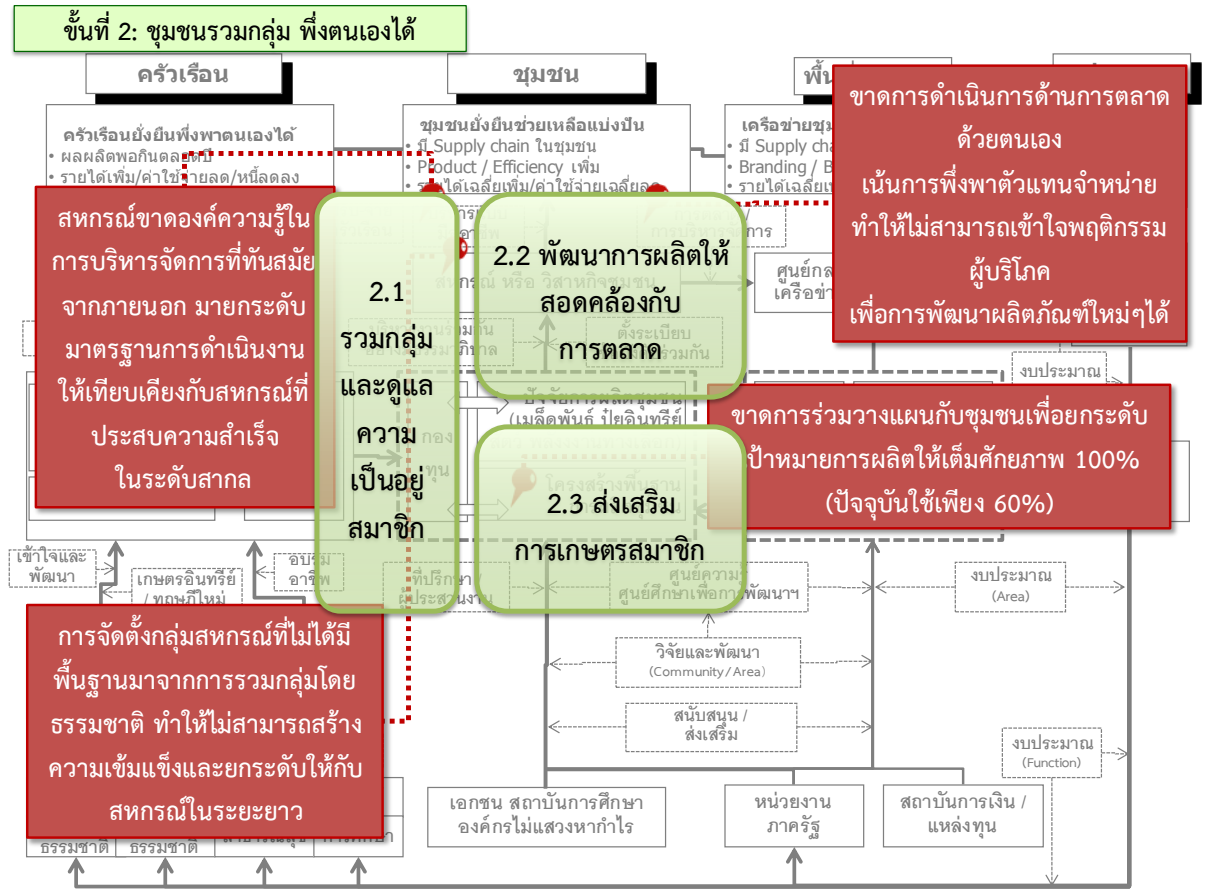
ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้
ครัวเรือน
ชุมชน
สหกรณ์ขาดองค์ความรู้ในการบริหารจัดการที่ทันสมัยจากภายนอก มายกระดับมาตรฐานการดำเนินงานให้เทียบเคียงกับสหกรณ์ที่ประสบความสำเร็จในระดับสากล
2.1 รวมกลุ่มและดูแลความเป็นอยู่สมาชิก
2.2 พัฒนาการผลิตให้สอดคล้องกับการตลาด
2.3 ส่งเสริมการเกษตรสมาชิก
ขาดการดำเนินการด้านการตลาดด้วยตนเอง เน้นการพึ่งพาตัวแทนจำหน่าย ทำให้ไม่สามารถเข้าใจพฤติกรรมผู้บริโภค เพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆได้
ขาดการร่วมวางแผนกับชุมชนเพื่อยกระดับเป้าหมายการผลิตให้เต็มศักยภาพ 100% (ปัจจุบันใช้เพียง 60%)
การจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ที่ไม่ได้มีพื้นฐานมาจากการรวมกลุ่มโดยธรรมชาติ ทำให้ไม่สามารถสร้างความเข้มแข็งและยกระดับให้กับสหกรณ์ในระยะยาว
งบประมาณ (Area)
งบประมาณ (Function)
วิจัยและพัฒนา (Community / Area)
สนับสนุน / ส่งเสริม
เอกชน สถาบันการศึกษา องค์กรไม่แสวงหากำไร
หน่วยงานภาครัฐ
สถาบันการเงิน / แหล่งทุน

<u>สรุปจุดอ่อน</u>ที่สำคัญของการพัฒนาของสหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี (จำกัด)

<u>ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง</u>

กลุ่มที่ 2 ทำกิจกรรมการเกษตรพออยู่พอกิน

- ✘ ขาดผู้สืบทอดอาชีพ เพราะลูกหลานมีทัศนคติว่าเป็นงานที่หนัก

กลุ่มที่ 3 บริหารจัดการที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด

- ✘ ขาดการวางแผนการผลิตในระยะปานกลาง-ยาว ทำให้เกษตรกรมุ่งเน้นเพียงรักษาการผลิตในปัจจุบันและขายปัจจัยการผลิตในอนาคต เพื่อผลตอบแทนทันที
- ✘ การเพิ่มผลผลิตที่ไม่คำนึงถึงการพึ่งพาตนเอง ทำให้ต้นทุนปัจจัยการผลิตเพิ่มขึ้น อาจทำให้ไม่คุ้มค่าและผลกำไรโดยรวมลดลง

<u>ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้</u>

กลุ่มที่ 1 พัฒนาการผลิตให้สอดคล้องกับการตลาด

- ✘ ขาดการดำเนินการด้านการตลาดด้วยตนเอง เน้นการพึ่งพาตัวแทนจำหน่าย ทำให้ไม่สามารถเข้าใจพฤติกรรมผู้บริโภคเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ได้

กลุ่มที่ 2 ส่งเสริมการเกษตรสมาชิก

- ✘ ขาดการร่วมวางแผนกับชุมชนเพื่อยกระดับเป้าหมายการผลิตให้เต็มศักยภาพ 100% (ปัจจุบันใช้เพียง 60%)

กลุ่มที่ 3 การดูแลความเป็นอยู่สมาชิก

- ✘ การจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ที่ไม่ได้มีพื้นฐานมาจากการรวมกลุ่มโดยธรรมชาติ ทำให้ไม่สามารถสร้างความเข้มแข็งและยกระดับให้กับสหกรณ์ในระยะยาว
- ✘ สหกรณ์ขาดองค์ความรู้ในการบริหารจัดการที่ทันสมัยจากภายนอก มายกระดับมาตรฐานการดำเนินงานให้เทียบเคียงกับสหกรณ์ที่ประสบความสำเร็จในระดับสากล เช่น โฟรโมสต์ เป็นต้น

ทั้งนี้ สามารถสรุปจุดแข็งและจุดอ่อนของสหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด แสดงดังตาราง

ตารางที่ 4.5 สรุปจุดแข็งและจุดอ่อนของสหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด

ทฤษฎีใหม่	กลุ่ม	องค์ประกอบ Practical Framework	จุดแข็ง (ปัจจัยสู่ความสำเร็จ)	จุดอ่อน (ปัจจัยเสี่ยง)
ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง บริหารจัดการที่ดินและน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด พอกินตลอดปี	1.1 บริหารจัดการน้ำและป่าให้ได้ประโยชน์ตลอดปี	n/a	n/a	n/a
	1.2 ทำกิจกรรมการเกษตร พออยู่พอกิน	เข้าใจและพัฒนา/ปศุสัตว์	มีหน่วยงานหลายด้านในพื้นที่ที่สะสม วิจัย พัฒนา และพร้อมที่จะให้องค์ความรู้ที่ตรงกับความต้องการของเกษตรกรอย่างต่อเนื่อง เช่น ด้านการพัฒนาสายพันธุ์ การปรับปรุงกระบวนการผลิต และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นต้น	ขาดผู้สืบทอดอาชีพ เพราะลูกหลานมีทัศนคติว่าเป็นงานที่หนัก
	1.3 บริหารจัดการที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด	ปัจจัยการผลิต	n/a	ขาดการวางแผนการผลิตในระยะปานกลาง-ยาว ทำให้เกษตรกรมุ่งเน้นเพียงรักษาการผลิตในปัจจุบันและขายปัจจัยการผลิตในอนาคตเพื่อผลตอบแทนทันที
		ปัจจัยการผลิต	n/a	การเพิ่มผลผลิตที่ไม่คำนึงถึงการพึ่งพาตนเอง ทำให้ต้นทุนปัจจัยการผลิตเพิ่มขึ้น อาจทำให้ไม่คุ้มค่าและผลกำไรโดยรวมลดลง
ขั้นที่ 2: รวมกลุ่ม/สหกรณ์ เพื่อการผลิต การตลาด และดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิก/ชุมชน (สร้างภูมิคุ้มกันก่อนออกสู่ภายนอก)	2.1 รวมกลุ่มและดูแลความเป็นอยู่สมาชิก	สหกรณ์/บริหารงานร่วมกันอย่างมีธรรมาภิบาล	สหกรณ์มีระบบการบริหารจัดการที่ดี สามารถเป็นที่พึ่งในระยาวให้กับสมาชิกทุกคนในการสร้างรายได้ ลดรายจ่าย และลดความเสี่ยงทางด้านราคา	การจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ที่ไม่ได้มีพื้นฐานมาจากการรวมกลุ่มโดยธรรมชาติ ทำให้ไม่สามารถสร้างความเข้มแข็งและยกระดับให้กับสหกรณ์ในระยะยาว
		สหกรณ์/บริหารงานร่วมกันอย่างมีธรรมาภิบาล	มีอาชีพทางเลือกให้กับลูกหลานเกษตรกร เพื่อดึงดูดให้กลับมาทำงานในบ้านเกิด	n/a
		บริหารแบบมืออาชีพ	n/a	สหกรณ์ขาดองค์ความรู้ในการบริหารจัดการที่ทันสมัยจากภายนอก มายกระดับมาตรฐานการดำเนินงานให้เทียบเคียงกับสหกรณ์ที่ประสบความสำเร็จในระดับสากล เช่น โฟรโมสต์ เป็นต้น
	2.2 พัฒนาการผลิตให้สอดคล้องกับการตลาด	สหกรณ์	ใช้ระบบสหกรณ์ที่เกษตรทุกครัวเรือนร่วมกันเป็นเจ้าของ เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาอาชีพ การพัฒนาผลิตภัณฑ์	n/a

ทฤษฎีใหม่	กลุ่ม	องค์ประกอบ Practical Framework	จุดแข็ง (ปัจจัยสู่ความสำเร็จ)	จุดอ่อน (ปัจจัยเสี่ยง)
			และการจัดสรรผลประโยชน์ เพื่อให้มีการเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง	
		การตลาด/การบริหารจัดการ	สหกรณ์มีความเข้าใจสภาวะในการแข่งขัน ทางด้านราคาและคุณภาพ และสามารถผลิตผลิตภัณฑ์ที่มีราคาและคุณภาพที่แข่งขันได้ในระดับประเทศ	ขาดการดำเนินการด้านการตลาดด้วยตนเอง เน้นการพึ่งพาตัวแทนจำหน่าย ทำให้ไม่สามารถเข้าใจพฤติกรรมผู้บริโภคเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ได้
		การตลาด/การบริหารจัดการ	มีคู่ค้าที่รับซื้อผลิตภัณฑ์ในระยะยาว ทำให้ลดความเสี่ยงทางด้านการตลาด	n/a
	2.3 ส่งเสริมการเกษตรสมาชิก	โครงสร้างพื้นฐานการผลิตชุมชน	สนับสนุนอาชีพดั้งเดิมที่มีศักยภาพ โดยสร้างโครงสร้างพื้นฐานเพื่อแปรรูปสินค้าเกษตรให้ครบวงจร	n/a
		โครงสร้างพื้นฐานการผลิตชุมชน	สร้างโครงสร้างพื้นฐานการแปรรูปสินค้าเกษตรเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของผลผลิต ให้เป็นศูนย์รวมในการสร้างผลประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ ของคนส่วนใหญ่ในชุมชน	ขาดการร่วมวางแผนกับชุมชนเพื่อยกระดับเป้าหมายการผลิตให้เต็มศักยภาพ 100% (ปัจจุบันใช้เพียง 60%)
ขั้นที่ 3: ออกสู่ภายนอก เชื่อมโยงเครือข่ายภายนอก ด้านอาชีพ ทุน การตลาด การผลิต และรักษาทุนทางสังคมให้ยั่งยืน	3.1 เชื่อมโยงตลาด แหล่งทุน องค์ความรู้ และเทคโนโลยี	n/a	n/a	n/a

4.1.3 ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

4.1.3.1 จุดเน้นตาม Practical Framework

ในการเก็บข้อมูลภาคสนามพื้นที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้น มีจุดเน้นที่จะเก็บข้อมูลและวิเคราะห์เป็นพิเศษทั้งสิ้น 2 ประการได้แก่

1. วิธีการพัฒนาและสนับสนุนให้เกษตรกรมีความพร้อมสำหรับการทำเกษตรทฤษฎีใหม่

2. แนวทาง ปัญหา อุปสรรคในการขยายผลตามทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2

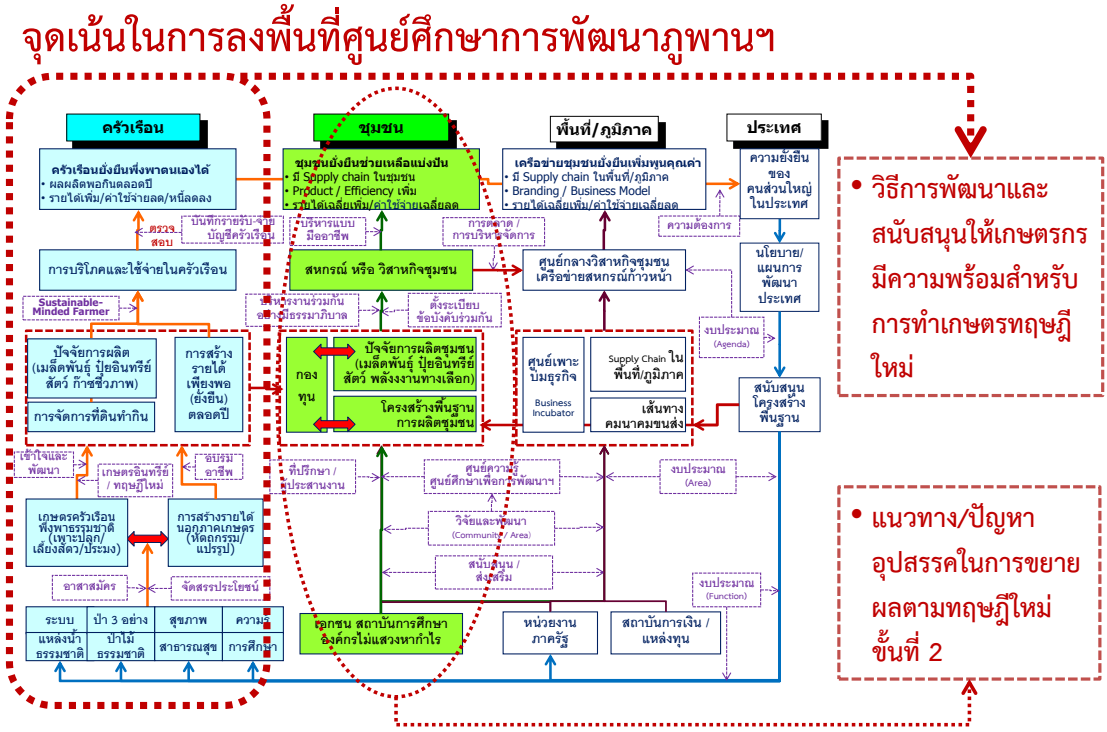

รูปที่ 4.13 จุดเน้นในการลงพื้นที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

โดยในการเก็บข้อมูลภาคสนาม จะเก็บข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์ตามองค์ประกอบการพัฒนาของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งประกอบไปด้วย องค์ประกอบด้านทรัพยากรธรรมชาติ เกษตรพึ่งพาธรรมชาติ รายได้นอกภาคเกษตร และวิสาหกิจชุมชน โดยมีรายละเอียดองค์ประกอบตามแสดงดังนี้

รูปที่ 4.14 องค์ประกอบการพัฒนาของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ทั้งนี้ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ได้มีการเตรียมการรายละเอียดประเด็นที่ต้องการศึกษา ดังแสดงในตารางที่ 4.6 ซึ่งเป็นสรุปประเด็นที่จะเก็บข้อมูล ส่วนงาน/บุคคลที่ได้พบ วิธีการเก็บข้อมูล และข้อมูลที่ต้องการได้รับสำหรับการเก็บข้อมูลภาคสนามของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยทางคณะผู้วิจัยได้ประสานงานกับส่วนงานต่างๆ ในพื้นที่เพื่อขอเข้าพบเพื่อการวิจัย

ตารางที่ 4.6 ประเด็นการลงพื้นที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ประเด็น	ส่วนงาน/บุคคล	วิธีการ	ข้อมูลที่ต้องการ
1) จุดเริ่มต้น/วิธีการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ และการสนับสนุนให้เกษตรกรมีความพร้อมสำหรับการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ • การพัฒนาทรัพยากรดิน น้ำ และ ป่า • เทคนิค ความรู้ ปัจจัยการผลิตในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ • รายได้เสริมนอกภาคเกษตร • การรวมกลุ่ม	• เกษตรกรรุ่นบุกเบิกที่ประสบความสำเร็จ • เกษตรกรรุ่นกลาง/รุ่นใหม่ • ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ	• การสัมภาษณ์ • การสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ในพื้นที่	• สัดส่วนครัวเรือนที่ประสบความสำเร็จ • สถิติ/แนวโน้มรายได้ กำไร หนี้สินภาพรวมของชุมชน และแต่ละกลุ่มอาชีพ
2) ปัญหาอุปสรรค และปัจจัยสู่ความสำเร็จในการพัฒนาแต่ละยุค			
3) การขยายผลตามทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2			

ประเด็น	ส่วนงาน/บุคคล	วิธีการ	ข้อมูลที่ต้องการ
• แนวทางการขยายผล • ปัญหาอุปสรรคในการขยายผล			

4.1.3.2 ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการ

⌗ ที่มาของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

— ต้นเหตุปัญหาของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จากเอกสารข้อมูลส่วนพระองค์ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานแก่สำนักงาน กปร. (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ) มีความตอนหนึ่งว่า

"...ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพาน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร เดิมเป็นป่าโปร่ง คนไปตัดไม้สำหรับเป็นฟืนและใช้พื้นที่สำหรับทำการการเกษตรกรรม ป่าไม้ที่อยู่เหนือพื้นที่ถูกทำลายไปมาก จึงไม่มีน้ำในหน้าแล้ง น้ำไหลแรงในหน้าฝน ทำให้มีการชะล้าง (Erosion) หน้าดิน (Top Soil) บางลง และเกลือที่อยู่ข้างใต้จะขึ้นเป็นหย่อมๆ..."

พร้อมกันนี้ได้พระราชทานข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาของดินบริเวณศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ ว่า

"...เป็นดินทราย ดินเค็ม ขาดน้ำ..."

— เมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน **พ.ศ. 2525** พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทาน พระบรมราชวโรกาสให้ ม.จ.จักรพันธ์เพ็ญศิริ จักรพันธุ์ องคมนตรี และนายสุนทร เรียวเล็ก อธิบดีกรมชลประทาน พร้อมด้วยนายเล็ก จินดาสวนเข้าเฝ้าละอองธุลีพระบาท ณ กรมราชองครักษ์ สวนจิตลดา ในการนี้ได้พระราชทานพระราชดำริ ให้กรมชลประทานพิจารณาวางโครงการ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาและทดลองงานพัฒนาการเกษตรต่าง ๆ ตามความเหมาะสมสำหรับเป็นตัวอย่างให้ราษฎรนำไปใช้ปฏิบัติต่อไป

— ในเดือนพฤศจิกายน **พ.ศ. 2526** พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จทอดพระเนตรตรวจสภาพพื้นที่บริเวณ บ้านนานกเค้า และเสด็จพระราชดำเนินเข้าไปถึงพื้นที่บริเวณที่จะก่อสร้างอ่างเก็บน้ำตาดไฮใหญ่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงพระราชทานพระราชดำริ ให้พิจารณานำน้ำจากอ่างเก็บน้ำตาดไฮใหญ่มาสนับสนุนพื้นที่เกษตรกร บริเวณบ้านนานกเค้า และทรงคัดเลือกพื้นที่จัดตั้งศูนย์ ณ บริเวณบ้านนานกเค้า ตำบลห้วยยาง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ด้วยพระองค์เอง เพื่อเป็นพื้นที่ตัวแทนของภูมิภาคทั้งหมด ด้วยพื้นที่นี้มีลักษณะสภาพธรรมชาติแวดล้อม และวงจรชีวภาพที่คล้ายคลึงกับภูมิภาคโดยทั่วไปของภาคอีสาน ดังนั้น ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จึงถือกำเนิดขึ้น เพื่อเป็นแบบจำลองของภาคตะวันออกเฉียงเหนือและเป็นพื้นที่ส่วนย่อที่สอดคล้องกับการแก้ปัญหา และศึกษาวิธีการพัฒนาของภูมิภาคนี้ได้อย่างเหมาะสม

— ในปี **พ.ศ. 2527** ได้ดำเนินการก่อตั้งที่ทำการของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ณ หมู่บ้านนานกเค้า ตำบลห้วยยาง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

⌗ วัตถุประสงค์ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

1. เพื่อให้เป็นสถานศึกษา ทดลอง ด้านการพัฒนาทุกรูปแบบ และถ่ายทอดเทคโนโลยีแผนใหม่ให้แก่เกษตรกร
2. เพื่อส่งเสริมให้มีการบำรุงรักษาและพัฒนาป่าไม้ในเขตปริฆณฑลของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ ด้วยระบบชลประทาน
3. เพื่อการส่งเสริมให้มีการปลูกพืชเศรษฐกิจและนำผลผลิตทางการเกษตรมาแปรรูปเป็นสินค้าเกษตรกรรม
4. เพื่อส่งเสริมการพัฒนาอาชีพทางการเกษตรต่างๆ เช่น กสิกรรม การประมง การปศุสัตว์ เป็นต้น

4.1.3.3 ประเด็นที่ได้รับจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม

⌗ ประเด็นในภาพรวม

พัฒนาการของงานพัฒนาโดยศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีประเด็นสำคัญในภาพรวม ดังนี้

1. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริดำเนินภารกิจโดยมีจุดเน้นในการเป็นศูนย์เรียนรู้ การติดตามผลการพัฒนาที่ดำเนินการโดยศูนย์จึงมุ่งเน้นที่จำนวนองค์ความรู้ใหม่ที่ได้พัฒนาขึ้น และจำนวนคณะ/ผู้เข้าศึกษาดูงาน เช่น
   - องค์ความรู้ใหม่ : 25 ผลงานที่โดดเด่นของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ เช่น ไก่ดำ หมูดำ และโคดำ
   - สถิติผู้เข้าดูงาน เช่น ไตรมาสที่ 1 ปี 2558 มีผู้ดูงาน 247 คณะ จำนวน 21,158 คน

รูปที่ 4.15 องค์ความรู้ 25 ผลงานโดดเด่นของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ และสถิติผู้ดูงาน

๓. การเลี้ยงไก่ดำภูพาน

ไก่ดำภูพาน เป็นไก่ดำสายพันธุ์ใหม่ที่ได้ศึกษาและพัฒนาปรับปรุงสายพันธุ์ให้ได้ไก่ดำพันธุ์ดี ทนโรค ทนต่อสภาพแวดล้อม เลี้ยงง่าย กินเก่ง โตเร็ว สร้างรายได้ให้แก่เกษตรกร และเป็นอาหารบำรุงสุขภาพ ช่วยสร้างความแข็งแรงให้แก่ร่างกาย

การเลี้ยงไก่ดำภูพาน สามารถจำหน่ายเป็นรายได้ให้กับเกษตรกรได้มากถึง ๓ เท่าตัว เมื่อเปรียบเทียบกับราคาไก่พื้นเมืองทั่วไป สามารถเลี้ยงโดยปล่อยให้หากินอิสระ เหมือนการเลี้ยงไก่พื้นเมือง โดยสามารถจำหน่ายได้ตัวละ ๒๐๐ - ๒๕๐ บาท และหากเกษตรกรมีไก่ดำภูพานแม่พันธุ์ ๑ ตัว จะสามารถผลิตลูกไก่ได้เฉลี่ย ๔๐ ตัวต่อปี หากจำหน่ายตัวละ ๒๐๐ บาท จะสามารถสร้างรายได้เสริมให้กับครอบครัวได้ ๘,๐๐๐ บาทต่อปี

ต้นทุนการผลิต	ไก่ดำภูพาน		ไก่พื้นเมือง	
	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒
- ค่าพ่อพันธุ์-แม่พันธุ์ไก่ ๔ ตัว อายุ ๒ เดือน	๑,๐๐๐ บาท	-	๑๒๐ บาท	-
- ค่าโรงเรือนและอุปกรณ์การเลี้ยง	๓,๐๐๐ บาท	-	๓,๐๐๐ บาท	-
- ค่าอาหารเสริมและค่าเวชภัณฑ์	๖,๘๔๐ บาท	๖,๘๔๐ บาท	๖,๘๔๐ บาท	๖,๘๔๐ บาท
รวมต้นทุน	๑๐,๘๔๐ บาท	๖,๘๔๐ บาท	๙,๙๖๐ บาท	๖,๘๔๐ บาท
ผลตอบแทน				
- จำหน่ายไก่อายุ ๒.๕ เดือน (๑๒๐ ตัว)	๒๔,๐๐๐ บาท	๒๔,๐๐๐ บาท	๑๐,๘๐๐ บาท	๑๐,๘๐๐ บาท
กำไรสุทธิ	๑๓,๑๖๐ บาท	๑๗,๑๖๐ บาท	๘๔๐ บาท	๓,๙๖๐ บาท

หมายเหตุ : - ควรเลี้ยงพ่อพันธุ์ ๑ ตัว ต่อแม่พันธุ์ ๓ ตัว - แม่พันธุ์ ๑ ตัว ให้ลูกเฉลี่ยปีละ ๔ ชุดๆ ละ ๑๐ ตัว
- แม่ไก่ ๓ ตัว จะให้ลูกประมาณ ๑๒๐ ตัว/ปี - ข้อมูลจากการเลี้ยงภายในศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ ณ เดือนพฤศจิกายน ๒๕๕๖

๔. การเลี้ยงสุกรภูพาน

สุกรภูพาน พัฒนามาจากสุกร ๔ สายพันธุ์ ที่มีจุดเด่นของแต่ละสายพันธุ์ที่แตกต่างกัน คือ สุกรพันธุ์เหมยซาน สุกรพันธุ์พื้นเมืองสกลนคร สุกรพันธุ์ดูร็อคเจอร์ซี่ และสุกรพันธุ์แลนด์เรซ มีลักษณะเลี้ยงง่าย โตเร็ว มีความทนทานต่อโรค และสภาพแวดล้อม หากินเก่ง ให้ลูกดก และให้ปริมาณเนื้อแดงมาก มันน้อย

ปัจจุบันสามารถผลิตสุกรภูพาน ๒ สายพันธุ์ คือ

สุกรภูพาน ๑ มีลักษณะสีดำ-น้ำตาลแดง ลำตัวไม่ใหญ่มากนัก ขาดำ เล็บดำ หูตั้งกึ่งปรก เล็กน้อย จมูกสั้นสีดำ

สุกรภูพาน ๒ มีลักษณะลำตัวสีขาว มีจุดสีดำที่หัวและสะโพก ลำตัวไม่ใหญ่มากนัก ขาสีขาว หูตั้งกึ่งปรกเล็กน้อย จมูกสั้น

วิธีการเลี้ยงแบบปล่อย เลี้ยงหลังบ้าน กินเศษอาหาร สามารถเปลี่ยนเป็นเนื้อสัตว์ หรือเพื่อจำหน่ายได้กำไรคุ้มทุนภายในปีแรกของการเลี้ยง

ต้นทุนการผลิต	สุกรภูพาน		สุกรพื้นเมือง	
	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒
- ค่าแม่พันธุ์สุกร จำนวน ๒ ตัว อายุ ๑.๕ เดือน	๒,๐๐๐ บาท	-	๑,๖๐๐ บาท	-
- ค่าโรงเรือนและอุปกรณ์การเลี้ยง	๖,๐๐๐ บาท	-	๖,๐๐๐ บาท	-
- ค่าอาหารและค่าเวชภัณฑ์	๑๗,๑๐๐ บาท	๑๗,๑๐๐ บาท	๑๐,๓๐๐ บาท	๑๐,๓๐๐ บาท
- ค่าผสมสุกรแม่พันธุ์ ๕๐๐ บาท/ครั้ง ตัวละ ๒ ครั้ง/ปี	๒,๐๐๐ บาท	๒,๐๐๐ บาท	๒,๐๐๐ บาท	๒,๐๐๐ บาท
รวมต้นทุน	๒๗,๑๐๐ บาท	๑๙,๑๐๐ บาท	๑๙,๙๐๐ บาท	๑๒,๓๐๐ บาท
ผลตอบแทน				
- จำหน่ายลูกสุกรหย่านมอายุ ๓ เดือน	๔๘,๐๐๐ บาท	๔๘,๐๐๐ บาท	๒๐,๐๐๐ บาท	๒๐,๐๐๐ บาท
- จำหน่ายมูลสุกร	๑,๕๐๐ บาท	๑,๕๐๐ บาท	๑,๐๐๐ บาท	๑,๐๐๐ บาท
รวมผลตอบแทน	๔๙,๕๐๐ บาท	๔๙,๕๐๐ บาท	๒๑,๐๐๐ บาท	๒๑,๐๐๐ บาท
กำไรสุทธิ	๒๒,๔๐๐ บาท	๓๐,๔๐๐ บาท	๑,๑๐๐ บาท	๘,๗๐๐ บาท

หมายเหตุ : - แม่พันธุ์สุกรภูพาน ๑ ตัว ให้ลูกสุกรเฉลี่ย ๒ ครอกๆ ละ ๑๒ ตัว
- แม่พันธุ์สุกรพื้นเมือง ๑ ตัว ให้ลูกสุกรเฉลี่ย ๒ ครอกๆ ละ ๑๐ ตัว
- ข้อมูลจากการเลี้ยงภายในศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ ณ เดือนพฤศจิกายน ๒๕๕๖

รูปที่ 4.16 องค์ความรู้การเลี้ยงไก่ดำและสุกรภูพาน

2. การติดตามผลการเผยแพร่ความรู้จะเน้นที่จำนวนผู้เข้าดูงานเป็นสำคัญ ส่วนสถิติเกี่ยวกับผลสำเร็จของชุมชนรอบข้างศูนย์ศึกษาฯ ที่นำความรู้ไปขยายผลจนประสบความสำเร็จในด้านต่างๆ เช่น เกษตรทฤษฎีใหม่ การเพาะปลูก ปศุสัตว์ และประมง หรือการรวมตัวเป็นวิสาหกิจชุมชนนั้น ทางศูนย์ศึกษาฯ ยังไม่ได้มีการรวบรวมไว้ สถิติในเชิงผลลัพธ์ที่มีการติดตามและสรุปเป็นตัวเลขสถิติที่ค่อนข้างเห็นชัดจะเป็นเรื่องป่า เช่น สถิติที่แสดงสถึงความหลากหลายของสังคมพืชและระบบนิเวศน์ที่สมบูรณ์ขึ้น

ประเภทป่า	จำนวนชนิดพันธุ์ไม้ที่พบ	จำนวนชนิดเห็ดป่าที่พบ	จำนวนชนิดสมุนไพรป่าที่พบ	จำนวนชนิดสัตว์ป่าที่พบ	จำนวนชนิดแมลงป่าที่พบ
● ป่าเต็งรัง	๒๔	๑๑๔	๒๑๘	๑๒๗	๑๒๖
● ป่าเบญจพรรณ	๓๔	๒๑	๑๕๐		
● ป่าดิบแล้ง	๓๙	๑	๓๗		

รูปที่ 4.17 ข้อมูลระบบนิเวศน์ในปริมณฑลพื้นที่ภูพานฯ ณ ปี 2557

⌗ ประเด็นสำคัญตาม Practical Framework

ก. ระบบชลประทาน

— ระบบชลประทานประกอบด้วย

- ฝายชะลอน้ำ กว่า 1,000 แห่ง
- อ่างเก็บน้ำ 15 แห่ง พื้นที่ชลประทาน 35,000 ไร่

— มีการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน 15 กลุ่ม ตามโซนของอ่างเก็บน้ำ โดยในปี 2558 มีการจัดตั้งกลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทานเป็นนิติบุคคล ซึ่งประกอบด้วย 15 กลุ่มพื้นฐาน

— กรมชลประทานรับผิดชอบดูแลอ่างเก็บน้ำ คลองสายใหญ่ คลองซอย ส่วนคูน้ำถ่ายโอนภารกิจให้องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น โดยเกษตรกรเป็นผู้ดูแล

— ปัจจุบันมีการขุดบ่อบาดาล การขุดสระ และจัดทำระบบส่งน้ำ เพิ่มเติม เพื่อให้มีปริมาณน้ำเพื่อการเกษตรเพิ่มขึ้น และมีการใช้พลังงานแสงอาทิตย์เพื่อการประหยัดพลังงานด้วย (บ่อบาดาล + แผงโซลาร์เซลล์ 1 แสนบาท)

ข. การพัฒนาป่าไม้

— พื้นที่การดำเนินงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ มีพื้นที่ดำเนินการทั้งหมด 13,300 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่พัฒนาการเกษตร ประมาณ 2,300 ไร่ และพื้นที่เขตปริมณฑลเพื่อการพัฒนาป่าไม้ 11,000 ไร่ ซึ่งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่มีชื่อว่า ป่าภูล้อมและป่าภูเพ็ก

— เน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการดูแลรักษาป่า

— อนุญาตให้ชาวบ้านสามารถหาประโยชน์จากป่าไม้ได้ เช่น การเก็บของป่า

ค. การเกษตร: การเพาะปลูก

— ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ ได้ศึกษาค้นคว้า ทดลองทางด้านการเกษตรต่างๆ เช่น ข้าว (พันธุ์สกลนคร พันธุ์ข้าวเหนียว พันธุ์ดอกมะลิ 105) ลิ้นจี่ (พันธุ์ นพ. 1) ยางพารา ข้าวกล้อง รวมทั้งการแปรรูปถั่วเขียวเป็นผลิตภัณฑ์วุ้นเส้น เป็นต้น

— ส่งเสริมให้หมู่บ้านรอบศูนย์ 22 หมู่บ้าน เป็นหมู่บ้านขยายผล มีต้นแบบเกษตรกร ทำการเกษตรผสมผสาน (ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ประมง)

— ตัวอย่างเกษตรกรต้นแบบด้านเกษตรผสมผสาน

- นายละมัย พังแสงสุ
  - ในอดีตเป็นลูกจ้างศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ และมีหนี้สินเรื้อรังสะสม 90,000 บาท ไม่สามารถใช้หนี้ได้
  - ปี 2545 สมัครเป็นเกษตรกรต้นแบบเพื่อทำเกษตรผสมผสานตามแนวทางทฤษฎีใหม่ เศรษฐกิจพอเพียง เริ่มปลูกพืชผักที่กินได้ พร้อมกับทำนา (ปลูกไม้ผลตามคัน

นา) ปีแรกได้เงินเกือบ 70,000 บาท จึงพัฒนาการปลูกพืชผลแบบผสมผสาน เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ และปลูกพืชสมุนไพร สามารถใช้หนี้ได้หมดภายใน 3 ปี

- ตัวอย่างการสนับสนุนของศูนย์ฯ เช่น
    - โครงการจัดสรรพื้นที่ให้จำนวน 8 ไร่
    - เงินทุนสนับสนุนสำหรับซื้อเมล็ดพันธุ์ 3,000 บาท
    - ให้ยืมรถไถ เครื่องทุ่นแรง (เมื่อมีเงินแล้วซื้อเอง โดยในปีที่ 4 สามารถซื้อรถไถเองได้ (ราคา 30,000 บาท))
    - ชลประทานเจาะคลองซอยน้อยให้เนื่องจากเป็นแปลงตัวอย่าง จึงมีน้ำทำการเกษตร
    - ความรู้การทำเกษตรได้จากไปอบรมกับศูนย์ฯ (และดูจากคนต่างจังหวัดมาต่อยอดในแปลง) เช่น ศูนย์ฯ แนะนำให้ปลูกพืชตะกูลถั่ว ทำปุ๋ยพืชสด แก้ปัญหาดินทราย ทำให้ดินดีภายใน 1 ปี และอยู่ได้อีกหลายปี โดยบำรุงดินอยู่เรื่อยๆ
- พืชหลัก คือ นาข้าว (ทำนาปี) พืชเสริม คือ ไม้ผล โดยเน้นพันธุ์ที่จะขายได้และในภาคอีสานชอบ เช่น มะม่วงแก้ว ลิ้นจี่พันธุ์ นพ. 1
- ปัจจุบันปลูกพืช เช่น ทำนาปี พืชสมุนไพร (หนอนใต้ใบ และหญ้าหอมแก้ว นำมาจากอุดรธานี) ข้าวโพด มะม่วง กล้วย ไผ่หวาน สะเดา และเลี้ยงสัตว์/ประมง เช่น เลี้ยงไก่ดำ เลี้ยงปลาในบ่อประมง เลี้ยงกบในกระชัง
- มีการทำบัญชีครัวเรือน (ภรรยาทำ) ทำให้รู้ว่าต้องใช้เงินเท่าไหร่ ออมเท่าไหร่ เศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงเน้นให้ทำบัญชีครัวเรือน เมื่อก่อนเป็นหนี้เพราะไม่ทำบัญชีครัวเรือน
- ในหมู่บ้านมีสมาชิกอีก 20 คน ที่เป็นสมาชิกทำเกษตรผสมผสานแบบเดียวกัน
- มีรายได้ตลอดทั้งปี เฉลี่ย 246,000 บาทต่อปี โดยมีรายได้หลักจากพืชสมุนไพร แต่ปลูกสมุนไพรเป็นพืชเสริม ไม่ใช่พืชหลัก จะปลูกแต่สมุนไพรที่ขายดีไม่ได้ เพราะไม่เจ็บป่วยคนไม่กิน (มีองค์ความรู้พิเศษในด้านพืชสมุนไพรกลายมาเป็นหมอยารักษาโรคมะเร็ง)

- นางบังอร ไชยเสนา
    - ในอดีตเป็นผู้ใช้แรงงาน ทำงานก่อสร้างและรับจ้าง กลับบ้านมาทำนาทำสวนโดยการเช่าที่นาปีละ 15,000 บาท
    - เริ่มจากการปลูกพริก 3 แปลง ซึ่งขายได้ 3,000 บาท จึงปลูกเต็มพื้นที่ 10 ไร่ ได้ผลผลิตเยอะมากแต่ขายไม่ได้ ต่อมาเลี้ยงกบ แต่กบเป็นโรคตายหมด ลองผิดลองถูกมาเรื่อยๆ

- ปี 2553 มีโอกาสไปอบรมที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ ทำให้มีความรู้ว่าต้องทำเกษตรผสมผสาน ทำเชิงเดี่ยวไม่ได้ผลผลิตจะถูกกดราคา และรู้จักการวางแผน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่สุด
- จึงวางแผนจัดสรรพื้นที่เกษตรใหม่ทั้งหมด (ดาวเรือง ผักสวนครัว นาบัว ปลานิล ปลาตะเพียนในนาบัว และเลี้ยงกบ) และวางแผนระยะการผลิตว่าจะปลูกอะไรช่วงไหนให้ได้ผลผลิตในช่วงที่ได้ราคาดี วางแผนตั้งแต่การเพาะต้นกล้า เช่น ดาวเรืองจะขายได้ในช่วงเทศกาลปีใหม่ และไม่ปลูกตามกระแสมากเกินไป หรือผักราคาถูกหน้าหนาว หน้าฝนจะแพง โดยต้องทำโรงเพาะให้เหมาะสม
- มีการบันทึกตลอด และทำบัญชีต้นทุน ให้รู้ว่ากำไร/ขาดทุนจากอะไร โดยรู้ว่าช่วงไหนพืชชนิดใดราคาสูงจากการไปตลาดและจดราคาในสมุดทุกวัน
- ปี 2554 สรุปรายได้ 700,000 บาท ต้นทุน 100,000 บาท กำไร 600,000 บาท
- ปี 2556 รายได้เพิ่มเป็น 1,000,000 บาท
- ปี 2557 เก็บเงินมาซื้อที่เป็นของตนเอง ขุดสระ 2 สระ และศูนย์ฯ มาขุดให้อีก 1 สระ ไม่มีปัญหาเรื่องน้ำเนื่องจากมีคลองชลประทาน (เป็นแปลงตัวอย่าง)
- อาศัยความตั้งใจทำจริง และหาความรู้ใหม่อยู่เสมอ และต้องหมั่นคิดใหม่เสมอ โดยได้ความรู้จากการไปอบรมกับศูนย์ฯ การอบรมข้างนอก และความรู้จากคนต่างพื้นที่ที่มาเข้าร่วมอบรม เช่น พันธุ์เพกา ได้จากคนจังหวัดเชียงรายที่มาอบรมด้วยกัน สามารถขายเมล็ดพันธุ์ได้ราคาสูงมาก หรือการเพาะต้นกล้ามะละกอพันธุ์ลูกดกขาย ไม่ทำมากเกินไปเพราะผลผลิตจะเกินตลาดและต้องจ้างแรงงานทำอีก (จ้างคนทำไม่เหมือนทำเองกับมือ) ถ้าเต็มตลาดแล้วต้องหาความรู้หาพันธุ์ใหม่ๆ ปลูก คิดใหม่เสมอไม่ยึดติดว่าจะต้องปลูกแต่พืชเดิมๆ
- กระจายความรู้สู่คนอื่น เป็นศูนย์เรียนรู้ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงให้คนมาศึกษาดูงาน โดยจะบอกเทคนิค และหอบเอาบัญชีครัวเรือนไปสอนคนในหมู่บ้าน ให้ทำบัญชีต้นทุน จะได้รู้รายรับรายจ่าย เช่น ทำบัญชีแล้วรู้ว่าขาดทุนจากอาหารหมู
- เพิ่งเริ่มมีเครือข่าย 1 ปี ประมาณ 500 คนกระจายหลายจังหวัดในภาคอีสาน ให้เครือข่ายทดลองปลูกน้อยๆ ก่อน เพราะดิน/น้ำแต่ละพื้นที่ไม่เหมือนกัน และตลาดแต่ละที่ไม่เหมือนกัน ช่วยรับ Order และบอกจุดให้ไปซื้อที่เครือข่าย

— ปัญหาอุปสรรคด้านการขยายผลการเกษตรของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ

- ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ รับผิดชอบพื้นที่ทั้งภาคอีสาน แต่ยังขยายผลไปได้ไม่ทั่วถึง
- เกษตรกรมีปัญหาเรื่องทุน และอยากทำงานที่ได้เงินเร็ว ถ้าทำตามศูนย์ฯ จะได้ช้า และคิดว่าเคยได้จากศูนย์ฯ แล้วต้องได้อีก (เช่น พันธุ์พืช/พันธุ์สัตว์)
- สภาพสังคมเปลี่ยนไป คนทิ้งภาคการเกษตร มีแต่คนแก่ หรือวัยทำงานที่กลับมาทำการเกษตรเมื่อถึงฤดูทำนา

- แนวทางแก้ปัญหาของศูนย์ฯ คือ เลือกกลุ่มเฉพาะ ซึ่งเป็นกลุ่มที่สนใจ มีใจรัก อยากจะทำ และผู้ที่มีความพร้อม

ง. ปศุสัตว์

- เน้นพันธุ์สัตว์ที่เลี้ยงง่าย หาอาหารง่าย ชาวบ้านอยากเลี้ยง และมีกำไร
- มีการวิจัยและพัฒนาพันธุ์สัตว์ที่สำคัญ 3 ประเภทและส่งเสริมให้เกษตรกรในพื้นที่เลี้ยง คือ สามดำมหัศจรรย์ ได้แก่ โคเนื้อภูพาน ไก่ดำภูพาน และสุกรภูพาน
    - โคเนื้อภูพาน (พันธุ์ทาจิมะ) ในปี พ.ศ. 2531 สมาคมผู้เลี้ยงโคหวากิว เมืองโอซากะ ประเทศญี่ปุ่นถวายโคหวากิว (Wagyu) พันธุ์ทาจิมะ ซึ่งในขณะนั้นประเทศไทยเน้นการเลี้ยงโคนม แต่เป็นพันธุ์ที่ได้น้ำนมน้อยมาก ในระยะหลังจึงเปลี่ยนมาเลี้ยงโคขุนให้อาหารข้น ผสมฟางข้าว และมีการนวดตัว ทำให้ได้เนื้อเกรด 4 ขึ้นไป
    - ไก่ดำภูพาน นำพันธุ์มาจากไก่ดำจีน ซึ่งมีการผสมและคัดเลือกพันธุ์ให้ได้ไก่ดำที่ดำมากขึ้น และนำไปเผยแพร่ให้เกษตรกรในสกลนครเลี้ยง แต่ล้มเหลวเนื่องจากคนนิยมกินไก่ขาวไม่กินไก่ดำ จึงมีการเน้นกลุ่มลูกค้าใหม่ที่กินไก่ดำเป็นยา และพัฒนาพันธุ์ใหม่ต่อเนื่องจากไก่ดำภูพาน 1 (ขนดำ) ไก่ดำภูพาน 2 (ขนขาว กระดูกดำ) และไก่ดำภูพาน 3 (ขนสีเหลืองทอง ทำปี 2558)
    - สุกรภูพาน พัฒนาพันธุ์มาจากการผสมข้ามสายพันธุ์หมูพื้นเมืองกับหมูเหมยซาน เนื่องจากหมูเหมยซานมีรูปลักษณะที่ชาวบ้านไม่อยากเลี้ยง ไม่อยากซื้อ (ตัวเหี่ยว/หูยาว) และมีมันมาก (มัน 70% เนื้อ 30%) ชาวบ้านอยากได้หมูลูกดก เนื้อแดง เลี้ยงปล่อยได้ หรือขังคอกได้ จึงพัฒนามาเป็นพันธุ์สุกรภูพาน แต่เนื่องจากการเลี้ยงหมูใช้ต้นทุนสูง ผู้เลี้ยงมีจำกัดเป็นกลุ่มเฉพาะ

จ. การประมง

- การประมงเป็นการเลี้ยงแบบผสมผสานเป็นหลัก มุ่งเพิ่มผลผลิตในแหล่งน้ำ เพิ่มผลผลิตให้เกษตรกร โดยพัฒนาตามหลักภูมิสังคม (เลี้ยงเชิงเดี่ยวยาก เนื่องจากภาคอีสานระยะเวลามีน้ำแค่ช่วงสั้นๆ) เช่น เลี้ยงกบ เลี้ยงปลาดุกในบ่อซีเมนต์ เลี้ยงปลานิลแดงร่วมกับเป็ด ปลาช่อนภูเขา
- มีกลุ่มที่มาศึกษาดูงานที่ศูนย์ฯ และออกไปทำนอกพื้นที่ เนื่องจากในพื้นที่มีข้อจำกัดเรื่องน้ำ
- ปัญหาด้านการประมง
    - พันธุ์ปลาที่ศูนย์ศึกษาฯ ให้เกษตรกรไปเลี้ยง เกษตรกรปล่อยปลาไม่ได้เลี้ยงปลา ซึ่งได้ผลผลิตเพียง 30 กิโลกรัมต่อไร่ต่อปี แต่ถ้าเปลี่ยนเป็นการเลี้ยงปลา มีการจัดการบ่อ จะได้ 50 กิโลกรัมต่อไร่ต่อปี
    - เกษตรกรไม่มีการบริหารจัดการ Stock ปลาให้เหลือเป็นพ่อพันธุ์แม่พันธุ์ในปีถัดไป ปล่อยปลาแล้วรอจับไปขายหมด ซึ่งควรมีการกั้นเขต กั้นพื้นที่ทำ Stock ปลา 10% ให้เป็นพ่อพันธุ์แม่พันธุ์

4.1.3.4 สรุปสถานะการพัฒนาและวิเคราะห์ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

⌗ สรุปสถานะการยกระดับการพัฒนา/ความยั่งยืนของชุมชน ในพื้นที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ (ตาม Practical Framework)

สถานะปัจจุบันของการพัฒนาชุมชน ในพื้นที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ สามารถสรุปในภาพรวมได้ดังนี้

1. ในระดับครัวเรือน (ระดับที่ 1) พบว่าหลายกิจกรรมด้านทางการเกษตรประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี ตัวอย่างเช่น มีศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ศูนย์การเรียนรู้เกษตรทฤษฎีใหม่ แปลงเกษตรกรต้นแบบ ให้ศึกษาดูงานจากของจริง กระจายอยู่รอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ หลายแห่ง นอกจากนั้นการสนับสนุนปัจจัยการผลิต เช่น เมล็ดพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ การอบรมอาชีพสำหรับผู้สนใจที่จะนำไปประกอบอาชีพจริง ก็มีอย่างต่อเนื่อง มีเกษตรกรตัวอย่างที่ทำจริงและได้ผลจริง มีผลผลิตด้านการเกษตรตลอดทั้งปี ทำให้มีรายได้สม่ำเสมอ

    - การเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ โดยวิธีพึ่งพาธรรมชาติมีการปลูกพืชเศรษฐกิจ เพื่อผลิตใช้ในครัวเรือน มีเหลือจึงแบ่งขาย ซึ่งการที่จะดำเนินการได้ ต้องอาศัยน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ ที่เพียงพอ สามารถใช้ได้ตลอดทั้งปี บางพื้นที่อยู่ใกล้อ่างเก็บน้ำ สามารถใช้ระบบคลองส่งน้ำกระจายน้ำให้เกษตรกรได้โดยตรง ส่วนพื้นที่อยู่ปลายน้ำหรือห่างไกลจากอ่างเก็บน้ำ เกษตรกรต้องขุดบ่อของตัวเอง เพื่อเก็บน้ำไว้ใช้ จึงจะสามารถทำการเกษตรได้ตลอดปี
    - มีการถ่ายทอดความรู้ อบรมอาชีพด้านการเกษตร เพื่อให้มีความรู้ ทั้งด้านเทคนิควิธีการต่างๆ เพื่อให้สามารถนำความรู้นั้นมาใช้ในการประกอบอาชีพและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ การดำเนินการข้อนี้ต้องอาศัยการสนับสนุนส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐหรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน โดยเฉพาะศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง
    - มีศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ศูนย์การเรียนรู้เกษตรทฤษฎีใหม่ และแปลงเกษตรกรสาธิต เพื่อให้ผู้สนใจสามารถเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงได้
    - มีการจัดสรรที่ดินทำกินให้แก่เกษตรกรที่มีความขยัน อดทน ใฝ่เรียนรู้ มีใจรักอาชีพการเกษตร เพื่อพัฒนาให้เป็นเกษตรกรต้นแบบ เพื่อให้ผู้สนใจสามารถเรียนรู้จากการที่มีผู้ปฏิบัติจริงได้
    - มีเกษตรกรที่ดำเนินตามทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง แล้วสามารถสร้างรายได้จากอาชีพการเกษตร โดยมีรายได้ตลอดทั้งปี ทำให้การบริโภคและใช้จ่ายในครัวเรือน สามารถเลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้
    - เกิดแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืน โดยเน้นการพัฒนาตามภูมิสังคมเป็นหลัก มีศูนย์หรือหน่วยงานที่มีบุคคลากรที่มีความเชี่ยวชาญให้บริการ มีการอบรมถ่ายทอดความรู้ มีตัวอย่างแปลงสาธิต ตลอดจนมีศูนย์กลางประสานงานโดยมีหน่วยงานให้ความร่วมมือหลายหน่วยงาน ซึ่งสิ่งที่เกิดขึ้นล้วนเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืนทั้งสิ้น

2. ความสำเร็จใน “ระดับชุมชน (ระดับที่ 2)” ยังมีไม่มากนัก เนื่องจากยังไม่มีการรวมกลุ่มเกษตรกรหรือกลุ่มอาชีพ หรือกลุ่มกิจกรรมที่มีแนวทางกลุ่มที่ชัดเจน เป็นแต่เพียงการรวมกลุ่มสมาชิกในลักษณะกลุ่มผู้ซื้อ ผู้ขายมากกว่า

    - การรวมกลุ่มของเกษตรกร กลุ่มอาชีพ หรือผู้ประกอบการมีน้อย เป็นลักษณะต่างคนต่างทำ ต่างจำหน่าย ถึงแม้จะเริ่มมีการรวมกลุ่มในกลุ่มเกษตรกรบ้างแล้ว แต่ก็ยังจัดว่าเป็นกลุ่มเล็กๆ ที่มีกิจกรรมไม่มาก บางกลุ่มแค่นำผลผลิตมาฝากขายเท่านั้น ขาดการวางแผน การบริหารจัดการที่เป็นมืออาชีพ ทำให้การขยายกิจการจนถึงขั้นจัดตั้งในรูปสหกรณ์ยังไม่เกิดขึ้น

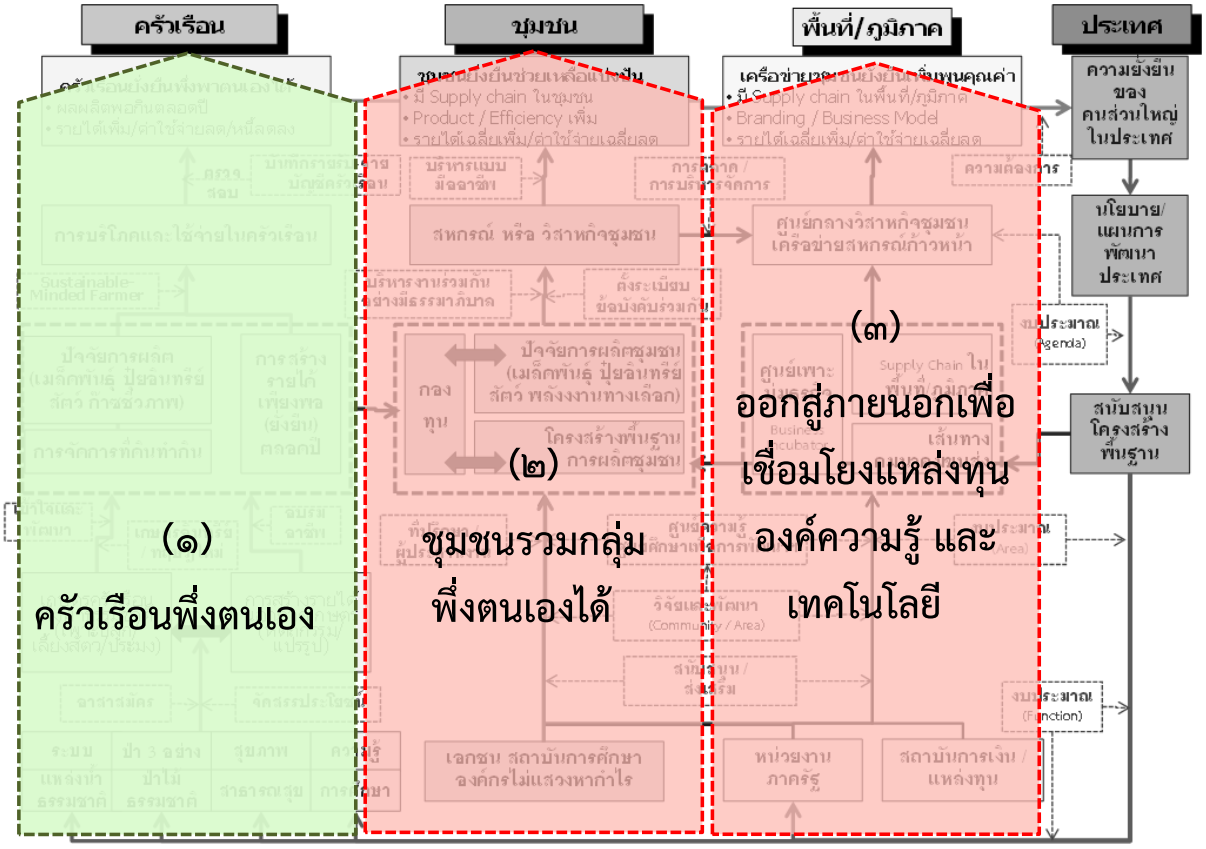

รูปที่ 4.18 สถานะของการพัฒนาชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงพื้นที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ

⌗ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนา

การวิเคราะห์ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยการพัฒนาเพื่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนา และปัจจัยภูมิคุ้มกันเพื่อป้องกันความล้มเหลว โดยนำประเด็นหรือสิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ สอบทานกับพระราชดำรัสที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ในประเด็นนั้นๆ เพื่อสรุปจุดแข็ง (ปัจจัยสู่ความสำเร็จ) และจุดอ่อน (ปัจจัยเสี่ยง) พิจารณาตามทฤษฎีใหม่แต่ละขั้นและองค์ประกอบของ Practical Framework ได้ดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ปัจจัยการพัฒนา เพื่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนา (จุดแข็ง)

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	**สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ (Proven Facts)**
"... **การที่จะทำให้ได้มากที่สุดได้ผลดีที่สุด** เรา**ต้องมีความรู้ รู้ว่าจะปลูกอะไร ที่ไหน** และรู้เรื่องอื่นๆ อีก เพื่อให้พืชผลงอกงามดี เมื่องอกงามดีแล้ว เราจะเก็บไปขาย ก็**ต้องทราบว่าพืชพันธุ์อะไรราคาดี เราก็ต้องทราบหลักเศรษฐกิจ ต้องถือหลักว่าสิ่งไหนที่เขาต้องการเราก็นำไปขาย ต้องขนส่งไป ต้องไปต่อสู้ราคากับของคนอื่นที่เขาก็ปลูกเหมือนกับเรา เหล่านี้เป็นหลักเศรษฐกิจ**..." *พระบรมราโชวาทพระราชทานแก่กลุ่มชาวไร่ศูนย์พัฒนาไทย-อิสราเอล วันพุธ ที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๑๒*	☞ ติดตามราคาผลผลิตในตลาดเป็นประจำ เพื่อปรับแผนการจัดสรรที่ดินเพาะปลูก/เลี้ยงสัตว์ให้มีผลผลิตขายในช่วงที่ราคาดี	– อบรมที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ ทำให้มีความรู้ว่าต้องทำเกษตรผสมผสาน ทำเชิงเดี่ยวไม่ได้ผลผลิตจะถูกกดราคา – วางแผนจัดสรรพื้นที่เกษตรใหม่ทั้งหมด (ดาวเรือง ผักสวนครัว นาบัว ปลานิล ปลาตะเพียนในนาบัว และเลี้ยงกบ) และวางแผนระยะการผลิตว่าจะปลูกอะไรช่วงไหนให้ได้ผลผลิตในช่วงที่ได้ราคาดี วางแผนตั้งแต่การเพาะต้นกล้า เช่น ดาวเรืองจะขายได้ในช่วงเทศกาลปีใหม่ และไม่ปลูกตามกระแสมากเกินไป หรือผักราคาถูกหน้าหนาว หน้าฝนจะแพง โดยต้องทำโรงเพาะให้เหมาะสม

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	**สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ (Proven Facts)**
"...ศูนย์ควรจัดให้มีระบบเงินทุนหมุนเวียนขึ้นและให้มีการเพิ่มพูน โดยนำผลผลิตต่าง ๆ ไป**จำหน่ายและนำรายได้เข้าเป็นกองกลาง**และ**เก็บไว้ใช้จ่ายในด้านต่าง ๆ** ในลักษณะเป็นการ**สาธิตการบริหารด้านการเงิน** เพื่อเป็นตัวอย่างให้ราษฎร..." *ณ ภูพาน วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๒๘* "...เมื่อดำเนินการแล้วเสร็จ จะ**ทำบันทึกว่าเราลงทุนเท่าไร ค่าเครื่องมือเท่าไร เวลาทำแล้วขายได้เงินเท่าไร่ เงินที่ได้มาก็ต้องทำบัญชี** บัญชีเป็นส่วนหนึ่งของศูนย์ฯ ... ชาวบ้านก็ต้องทำบัญชี ศูนย์ฯ นี้ต้องเป็นตัวอย่างของการทำบัญชี..." *พระราชดำรัส พระราชทานแก่บ้านโคกกูแว จังหวัดนราธิวาส วันที่ 26 กันยายน 2531*	☞ บันทึกต้นทุน/รายได้อย่างต่อเนื่อง และดูให้รู้ว่ากำไร/ขาดทุนจากอะไร	– มีการบันทึกตลอด และทำบัญชีต้นทุน ให้รู้ว่ากำไร/ขาดทุนจากอะไร โดยรู้ว่าช่วงไหนพืชชนิดใดราคาสูงจากการไปตลาดและจดราคาในสมุดทุกวัน – กระจายความรู้สู่คนอื่น เป็นศูนย์เรียนรู้ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงให้คนมาศึกษาดูงาน โดยจะบอกเทคนิค และหอบเอาบัญชีครัวเรือนไปสอนคนในหมู่บ้าน ให้ทำบัญชีต้นทุน จะได้รู้รายรับรายจ่าย เช่น ทำบัญชีแล้วรู้ว่าขาดทุนจากอาหารหมู

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ (Proven Facts)

"...ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ จะต้องเป็นที่รวบรวมงานด้านต่าง ๆ ตั้งแต่การพัฒนาด้านการผลิต การซื้อ และการจัดจำหน่าย รวมทั้งงานด้านวิชาการต่าง ๆ ให้ครบเป็นวงจรด้วย ..."
ภูพาน วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๒๘
"... การประกอบอาชีพเช่นกสิกรรมนี้ จะเป็นแห่งใดก็ตามก็**ต้องมีดิน ต้องมีน้ำ ต้องมีปุ๋ย ต้องมีพืช ต้องมีพันธุ์พืช** และต้องมีการทำงานให้ถูกต้องตามฤดูกาล **ช่วยกันดูแลรักษาไม่ให้มีศัตรูพืช** ... และเมื่อเก็บเกี่ยวแล้ว ก็ต้องนำมาแปรรูปบ้างหรือ**นำไปขาย** ...แต่ละแห่งอาจจะแตกต่างกันบ้าง **ความสำคัญก็มีที่ต้องนำความรู้วิชาการต่างๆ นี้มาดัดแปลงให้เหมาะสมกับสถานที่ที่อยู่** ..."
พระราชดำรัส พระราชทานแก่สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคม และสหกรณ์ประมงทั่วประเทศ ณ ศาลาดุสิดาลัย วันจันทร์ที่ 7 พฤษภาคม 2522
	☞ รู้จักต่อยอดความรู้จากความผิดพลาดของตนเอง และหาวิธีใหม่ที่ดีกว่าจากภายนอก เพื่อสร้างความมั่นคงของรายได้	– อาศัยความตั้งใจทำจริง และหาความรู้ใหม่อยู่เสมอ และต้องหมั่นคิดใหม่เสมอ
		– ได้ความรู้จากการไปอบรมกับศูนย์ฯ การอบรมข้างนอก และความรู้จากคนต่างพื้นที่ที่มาเข้าร่วมอบรม ความรู้ที่สำคัญ เช่น
		  – ได้พันธุ์เพกา จากคนจังหวัดเชียงรายที่มาอบรมด้วยกัน สามารถขายเมล็ดพันธุ์ได้ราคาสูงมาก
		  – การเพาะต้นกล้ามะละกอพันธุ์ลูกดกขาย ไม่ทำมากเกินไปเพราะผลผลิตจะเกินตลาด และต้องจ้างแรงงานทำอีก (จ้างคนทำไม่เหมือนทำเองกับมือ)
		  – ถ้าผลผลิตเต็มตลาดแล้วต้องหาความรู้หาพันธุ์ใหม่ๆ ปลูก คิดใหม่เสมอไม่ยึดติดว่าจะต้องปลูกแต่พืชเดิมๆ

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ (Proven Facts)
"...ในการส่งเสริมให้เกษตรกรเลี้ยงสัตว์นั้น ... ถ้าเราคิดจะ**เลี้ยงขั้นสูงตลอดเวลา ชาวบ้านเขาสู้ไม่ไหว**ถ้ามีอะไรผิดปกติไปหน่อย จะล่มจมเป็นหนี้ เป็นหนี้แล้วเสร็จเลย ปีหนึ่งก็ปลดหนี้เขาไม่ได้ แต่ถ้า**แจกชาวบ้านที่พื้นๆ ต้องให้อะไรที่ง่ายที่สุด** ...**แต่ถ้าลงทุนมากมีปริมาณมาก ได้ราคาก็ตก ก็กลายเป็นหนี้** อันนี้ยุ่งที่สุด..." "...ควรส่งเสริมให้เลี้ยงสุกร**พันธุ์พื้นเมือง** เพราะลูกสุกรพันธุ์พื้นเมือง เพราะลูกสุกร**ราคาถูกกว่า** เกษตรกร**สามารถหาได้ง่าย**..." "ควรส่งเสริมขยายพันธุ์แท้สุกรเหมยซานให้มากขึ้น โดยให้**คัดเลือกพันธุ์ที่เหมาะสม ลูกดก** เพื่อที่จะได้นำไปส่งเสริมให้ราษฎรเลี้ยงให้มากขึ้น ....." พระราชทานพระราชดำริกับเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ ในคราวเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรกิจกรรมต่างๆ ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ วันที่ 26 พฤศจิกายน 2533	☞ วิจัยและเผยแพร่พันธุ์สัตว์เศรษฐกิจ ที่เลี้ยงง่ายด้วยวิธีพื้นบ้าน เพื่อควบคุมต้นทุนปัจจัยการผลิตและสร้างรายได้อย่างยั่งยืน	– พระองค์ท่าน ทรงเน้นย้ำให้วิจัยและค้นหาพันธุ์ใหม่ๆ ที่มีมูลค่าสูงขึ้น ตรงความต้องการของตลาด เลี้ยงง่าย ต้นทุนไม่แพง เช่น – พัฒนาพันธุ์ไก่ดำจากจีนเป็นไก่ดำภูพาน 1 (ขนดำ) เพื่อการบริโภคของชุมชน ต่อมาพัฒนาพันธุ์เป็นภูพาน 2 (ขนขาว) ภูพาน 3 (ขนทอง) เพื่อขยายไปยังพื้นที่อื่นๆ – พัฒนาพันธุ์โคทาจิมะจากญี่ปุ่น ให้เป็นโคเนื้อภูพานที่เลี้ยงง่ายด้วยวิธีพื้นบ้าน เช่น เปิดหมอลำให้ฟัง ให้กินสาโท เป็นต้น – พัฒนาพันธุ์หมูเหมยซานให้ตรงตามความต้องการของผู้เลี้ยง เลี้ยงง่าย โตเร็ว ทนทานต่อโรค ให้ลูกดก ให้เนื้อแดงมากกว่าไขมัน

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ (Proven Facts)
"..ในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือพึ่งดำเนินการ **ก่อสร้างแหล่งน้ำตามเชิงเขาต่าง ๆ เป็นอ่างเก็บน้ำงานชลประทานและนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างทั่วถึง** ..." *วันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๓๓ ณ บ้านหนองไผ่ ตำบลดงมะไฟ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร* "...ชลประทานก็แปลว่า "ให้น้ำ" โครงการนี้ต้อง **ทำทางน้ำ** ตรงไหนที่น้ำขึ้นไม่ถึงก็ต้องสูบน้ำ **...ต้องสามัคคีกัน ต้องร่วมมือกัน ต้องแบ่งส่วนงานกัน ถ้าไม่เป็นเช่นนี้แต่ละคนก็จะอยู่ไม่ได้ จึงต้องมาอยู่เป็นกลุ่ม** ..." พระบรมราโชวาทพระราชทานแก่กลุ่มชาวไร่ศูนย์พัฒนาไทย – อิสราเอล วันพุธ ที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๑๒	☞ มีความต่อเนื่องในการบูรณาการและแบ่งความรับผิดชอบในการดูแลระบบชลประทาน/แหล่งน้ำตามศักยภาพของแต่ละฝ่าย (กรมชลประทาน/อปท./ชุมชน)	– กรมชลประทานดูแลอ่างเก็บน้ำ คลองสาย คลองซอย และโอนให้ อบต. ดูแลคูน้ำ กลุ่มผู้ใช้น้ำดูแลการเปิดปิดหัวหมูเพื่อจัดสรรน้ำเข้าแปลงเกษตร – มีการร่วมกันจัดสรรการใช้น้ำโดยกลุ่มบริหารการใช้น้ำ 3 กลุ่มและกลุ่มผู้ใช้น้ำพื้นฐาน 15 กลุ่ม ตกลงวางแผนการใช้น้ำในแต่ละโซนและประสานกับกรมชลประทานที่ดูแลอ่างเก็บน้ำในกรณีที่น้ำไม่พอ – กลุ่มบริหารการใช้น้ำ 3 กลุ่มมีการรวมตัวและบริหารมาอย่างต่อเนื่อง ในปี 58 สามารถขอจดทะเบียนเป็นกลุ่มนิติบุคคลได้

โดยมีจุดแข็งที่สำคัญของการพัฒนาของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ ตามทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 และองค์ประกอบของ Practical Framework แสดงดังได้ดังนี้

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

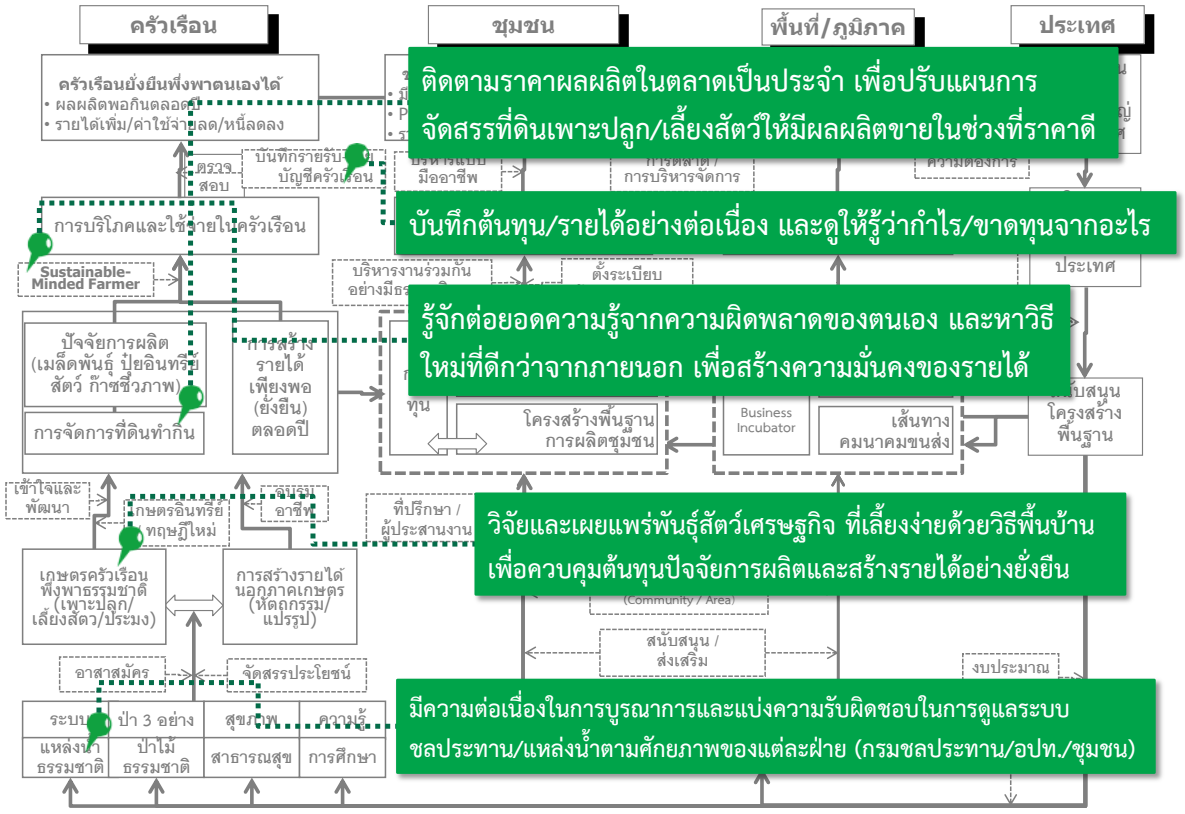

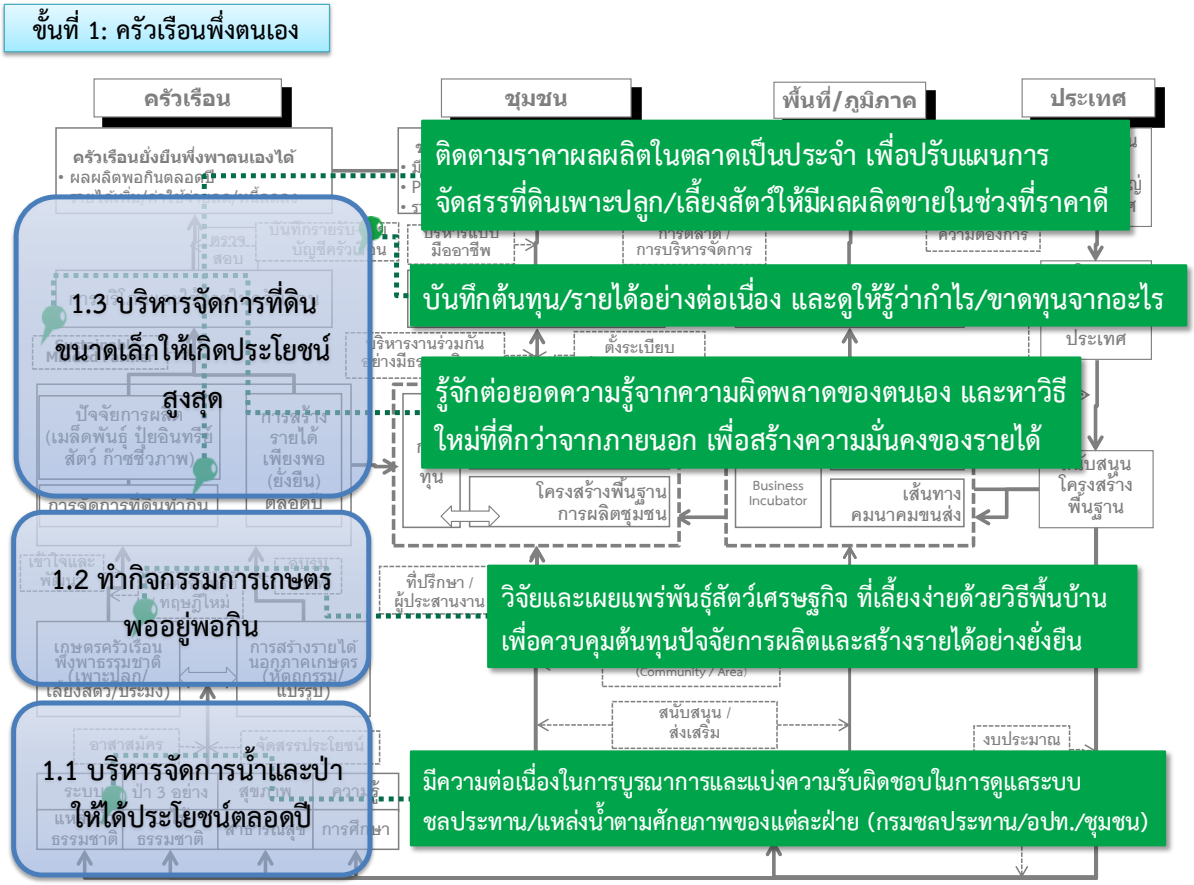

<u>สรุปจุดแข็ง</u>ที่สำคัญของการพัฒนาของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ

<u>ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง</u>

กลุ่มที่ 1 บริหารจัดการน้ำและป่าให้ได้ประโยชน์ตลอดปี

- ✓ มีความต่อเนื่องในการบูรณาการและแบ่งความรับผิดชอบในการดูแลระบบชลประทาน/แหล่งน้ำตามศักยภาพของแต่ละฝ่าย (กรมชลประทาน/อปท./ชุมชน)

กลุ่มที่ 2 ทำกิจกรรมการเกษตรพออยู่พอกิน

- ✓ วิจัยและเผยแพร่พันธุ์สัตว์เศรษฐกิจ ที่เลี้ยงง่ายด้วยวิธีพื้นบ้าน เพื่อควบคุมต้นทุนปัจจัยการผลิตและสร้างรายได้อย่างยั่งยืน

กลุ่มที่ 3 บริหารจัดการที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด

- ✓ ติดตามราคาผลผลิตในตลาดเป็นประจำ เพื่อปรับแผนการจัดสรรที่ดินเพาะปลูก/เลี้ยงสัตว์ให้มีผลผลิตขายในช่วงที่ราคาดี
- ✓ บันทึกต้นทุน/รายได้อย่างต่อเนื่อง และดูให้รู้ว่ากำไร/ขาดทุนจากอะไร
- ✓ รู้จักต่อยอดความรู้จากความผิดพลาดของตนเอง และหาวิธีใหม่ที่ดีกว่าจากภายนอก เพื่อสร้างความมั่นคงของรายได้

2. การวิเคราะห์ปัจจัยภูมิคุ้มกัน เพื่อป้องกันความล้มเหลว (จุดอ่อน)

จุดอ่อนที่สำคัญที่พบจากการลงพื้นที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ เมื่อพิจารณาตามทฤษฎีใหม่และองค์ประกอบของ Practical Framework พบว่ามีจุดอ่อนในขั้นที่ 2 (ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้) ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	**ความเสี่ยง**	**สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่** **(Proven Facts)**
"... **ถ้าร่วมกันหาตลาด เข้าใจว่า ในที่สุดราคาจะดีกว่า และมั่นคงกว่า คือบางฤดูกาลสินค้าของเราราคาจะตกมาก แต่ถ้าร่วมกันขาย และหาตลาดที่สม่ำเสมอและมั่นคง แม้จะในเวลาที่สินค้าเหล่านั้นดูจะราคาตก ก็จะได้ราคาดีตลอดไป** บางครั้งบางเวลาบางฤดูกาล สินค้าบางชนิดมีราคาดีกว่าที่ทางสหกรณ์ซื้อสำหรับไปจำหน่ายได้ แต่ก็เป็นเวลาอันสั้นเป็นส่วนมาก... " *พระราชดำรัส พระราชทานแก่กลุ่มเกษตรหุบกระพง อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี วันเสาร์ที่ 26 พฤษภาคม 2516*	เกษตรกรขาดผู้นำและขาดความรู้เรื่องการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชน	– มีการรวมกลุ่มเครือข่ายเกษตรกรแบบหลวมๆ โดยมีกิจกรรมดังนี้ – ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับพันธุ์และวิธีการเลี้ยงสัตว์/เพาะปลูก – มีการส่งต่อ Order ให้เพื่อนเกษตรกรในกรณีที่ครัวเรือนของตนมีผลผลิตไม่พอ – ศูนย์เน้นการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับพันธุ์สัตว์/พืช และวิธีการเลี้ยงสัตว์/เพาะปลูก รวมทั้งสร้างเกษตรกรต้นแบบเพื่อถ่ายทอดความรู้ดังกล่าวสู่กลุ่ม/เครือข่าย แต่ยังไม่เน้นการให้ความรู้เรื่องการรวมกลุ่ม/การยกระดับเป็นวิสาหกิจชุมชน

โดยมีจุดอ่อนที่สำคัญของการพัฒนาของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ ตามทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 และองค์ประกอบของ Practical Framework แสดงดังได้ดังนี้

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้

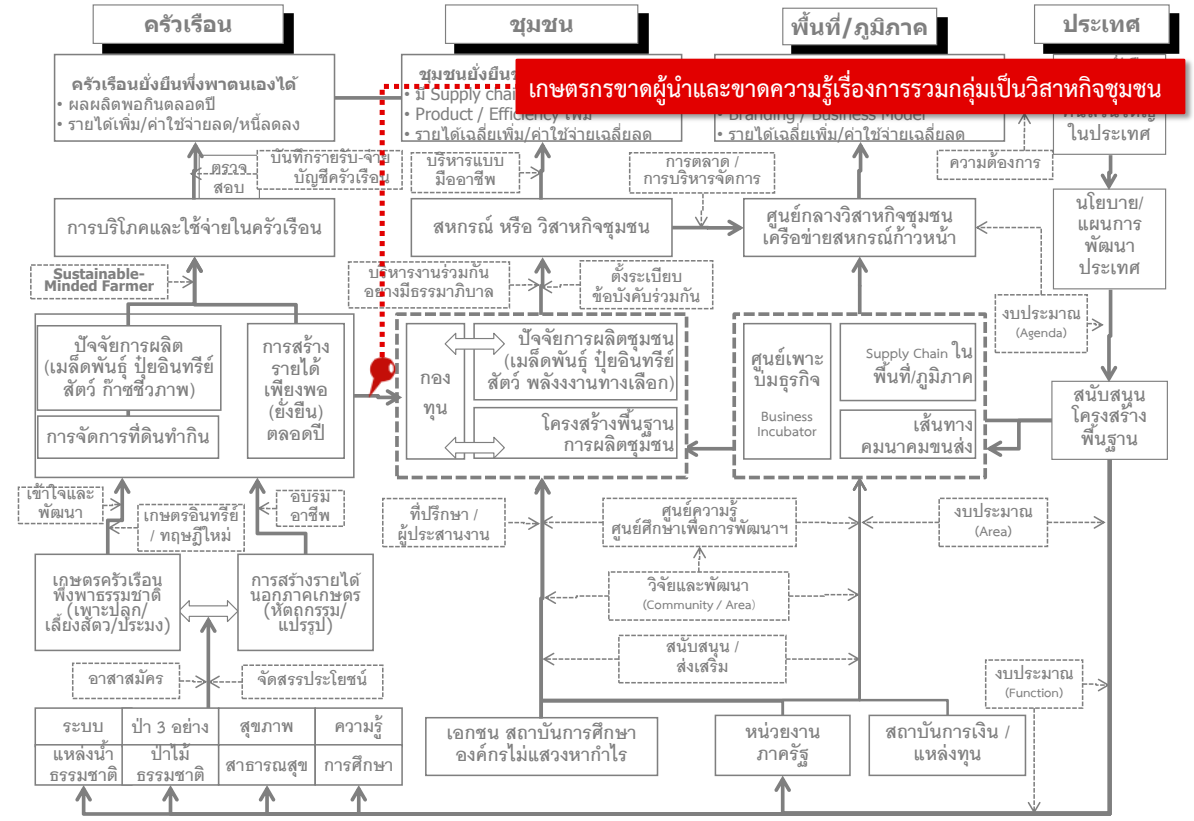

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้

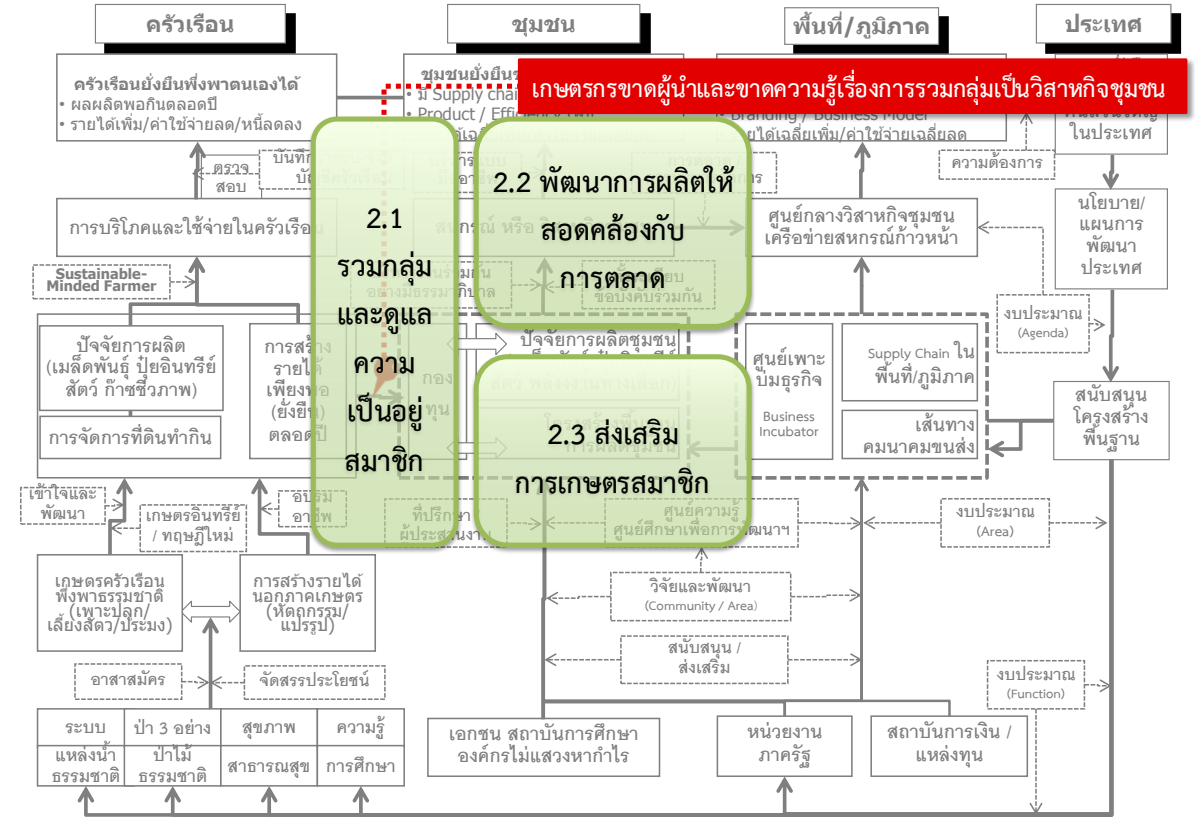

<u>สรุปจุดอ่อน</u>ที่สำคัญของการพัฒนาของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ

<u>ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้</u>

กลุ่มที่ 3 การดูแลความเป็นอยู่สมาชิก

- ✘ เกษตรกรขาดผู้นำและขาดความรู้เรื่องการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชน

ทั้งนี้ สามารถสรุปจุดแข็งและจุดอ่อนของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ แสดงดังตาราง

ตารางที่ 4.7 สรุปจุดแข็งและจุดอ่อนของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ทฤษฎีใหม่	กลุ่ม	องค์ประกอบ Practical Framework	จุดแข็ง (ปัจจัยสู่ความสำเร็จ)	จุดอ่อน (ปัจจัยเสี่ยง)
ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง บริหารจัดการที่ดินและน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุดพอกินตลอดปี	1.1 บริหารจัดการน้ำและป่าให้ได้ประโยชน์ตลอดปี	น้ำ	มีความต่อเนื่องในการบูรณาการและแบ่งความรับผิดชอบในการดูแลระบบชลประทาน/แหล่งน้ำตามศักยภาพของแต่ละฝ่าย (กรมชลประทาน/อปท./ชุมชน)	n/a
	1.2 ทำกิจกรรมการเกษตร พออยู่พอกิน	ปศุสัตว์	วิจัยและเผยแพร่พันธุ์สัตว์เศรษฐกิจที่เลี้ยงง่ายด้วยวิธีพื้นบ้าน เพื่อควบคุมต้นทุนปัจจัยการผลิตและสร้างรายได้อย่างยั่งยืน	n/a
	1.3 บริหารจัดการที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด	การจัดการที่ดินทำกิน	ติดตามราคาผลผลิตในตลาดเป็นประจำ เพื่อปรับแผนการจัดสรรที่ดินเพาะปลูก/เลี้ยงสัตว์ให้มีผลผลิตขายในช่วงที่ราคาดี	n/a
		การบริหารจัดการ	รู้จักต่อยอดความรู้จากความผิดพลาดของตนเอง และหาวิธีใหม่ที่ดีกว่าจากภายนอก เพื่อสร้างความมั่นคงของรายได้	n/a
ขั้นที่ 2: รวมกลุ่ม/สหกรณ์ เพื่อการผลิต การตลาด และดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิก/ชุมชน (สร้างภูมิคุ้มกันก่อนออกสู่ภายนอก)	2.1 รวมกลุ่มและดูแลความเป็นอยู่สมาชิก	n/a	n/a	เกษตรกรขาดผู้นำและขาดความรู้เรื่องการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชน
	2.2 พัฒนาการผลิตให้สอดคล้องกับการตลาด	n/a	n/a	n/a
	2.3 ส่งเสริมการเกษตรสมาชิก	n/a	n/a	n/a

ทฤษฎีใหม่	กลุ่ม	องค์ประกอบ Practical Framework	จุดแข็ง (ปัจจัยสู่ความสำเร็จ)	จุดอ่อน (ปัจจัยเสี่ยง)
ขั้นที่ 3: ออกสู่ภายนอก เชื่อมโยงเครือข่ายภายนอก ด้านอาชีพ ทุน การตลาด การผลิต และรักษาทุนทางสังคมให้ยั่งยืน	3.1 เชื่อมโยงตลาด แหล่งทุน องค์ความรู้ และเทคโนโลยี	n/a	n/a	n/a

4.1.4 โครงการหลวงและดอยคำ (พื้นที่สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง และโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปที่ 1 (ฝาง) จ.เชียงใหม่)

4.1.4.1 จุดเน้นตาม Practical Framework

ในการเก็บข้อมูลภาคสนามโครงการหลวง และบริษัทดอยคำผลิตภัณฑ์อาหาร จำกัด ได้เข้าเก็บข้อมูลในพื้นที่สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง และโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปที่ 1 (ฝาง) จ.เชียงใหม่ มีจุดเน้นที่จะเก็บข้อมูลและวิเคราะห์เป็นพิเศษทั้งสิ้น 3 ประการได้แก่

1. การส่งเสริมการเกษตรเพื่อสร้างรายได้พอเพียงอย่างยั่งยืนในระดับครัวเรือน
2. การวิจัยและพัฒนา รวมถึงการผลิตและการตลาด เพื่อยกระดับการพัฒนาของชุมชน
3. แนวทางในการเชื่อมโยงกับแหล่งทุน/เทคโนโลยีต่างๆ นอกชุมชน เพื่อยกระดับชุมชนไปสู่การพัฒนาที่เข้มแข็งและยั่งยืนในระดับพื้นที่หรือระดับภูมิภาค (ระดับที่ 3)

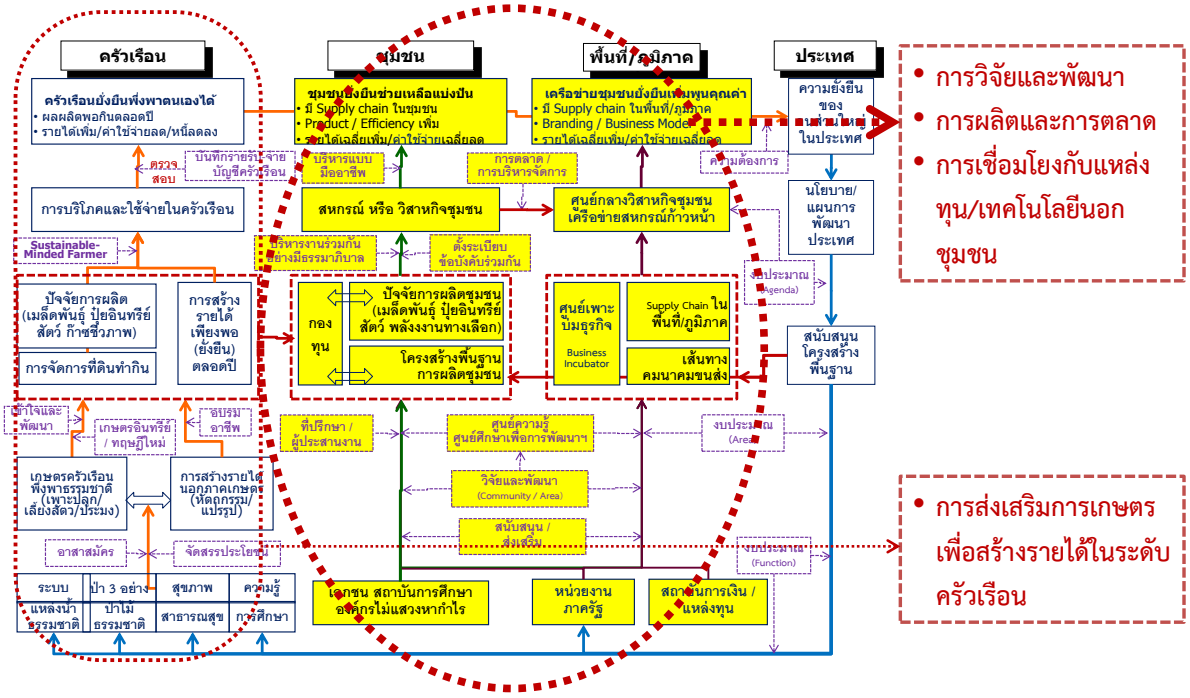
จุดเน้นในการลงพื้นที่โครงการหลวงและดอยคำ
ครัวเรือน
ชุมชน
พื้นที่/ภูมิภาค
ประเทศ
ครัวเรือนยั่งยืนพึ่งพาตนเองได้
• ผลผลิตพอกินตลอดปี
• รายได้เพิ่ม/ค่าใช้จ่ายลด/หนี้ลดลง
ชุมชนยั่งยืนช่วยเหลือแบ่งปัน
• มี Supply chain ในชุมชน
• Product / Efficiency เพิ่ม
• รายได้เฉลี่ยเพิ่ม/ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยลด
เครือข่ายชุมชนยั่งยืนเพิ่มพูนคุณค่า
• มี Supply chain ในพื้นที่/ภูมิภาค
• Branding / Business Model
• รายได้เฉลี่ยเพิ่ม/ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยลด
ความยั่งยืนของ ในประเทศ
ตรวจสอบ
บันทึกรายรับ-จ่าย บัญชีครัวเรือน
บริหารแบบมืออาชีพ
การตลาด / การบริหารจัดการ
ความต้องการ
การบริโภคและใช้จ่ายในครัวเรือน
สหกรณ์ หรือ วิสาหกิจชุมชน
ศูนย์กลางวิสาหกิจชุมชน เครือข่ายสหกรณ์ก้าวหน้า
นโยบาย/ แผนการพัฒนาประเทศ
Sustainable-Minded Farmer
บริหารงานร่วมกันอย่างมีธรรมาภิบาล
ตั้งระเบียบข้อบังคับร่วมกัน
งบประมาณ (Agenda)
บัจจัยการผลิต (เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยอินทรีย์ สัตว์ ก๊าซชีวภาพ)
การสร้างรายได้เพียงพอ (ยั่งยืน) ตลอดปี
กองทุน
บัจจัยการผลิตชุมชน (เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยอินทรีย์ สัตว์ พลังงานทางเลือก)
โครงสร้างพื้นฐานการผลิตชุมชน
ศูนย์เพาะบ่มธุรกิจ Business Incubator
Supply Chain ในพื้นที่/ภูมิภาค
เส้นทางคมนาคมขนส่ง
สนับสนุนโครงสร้างพื้นฐาน
การการการการ

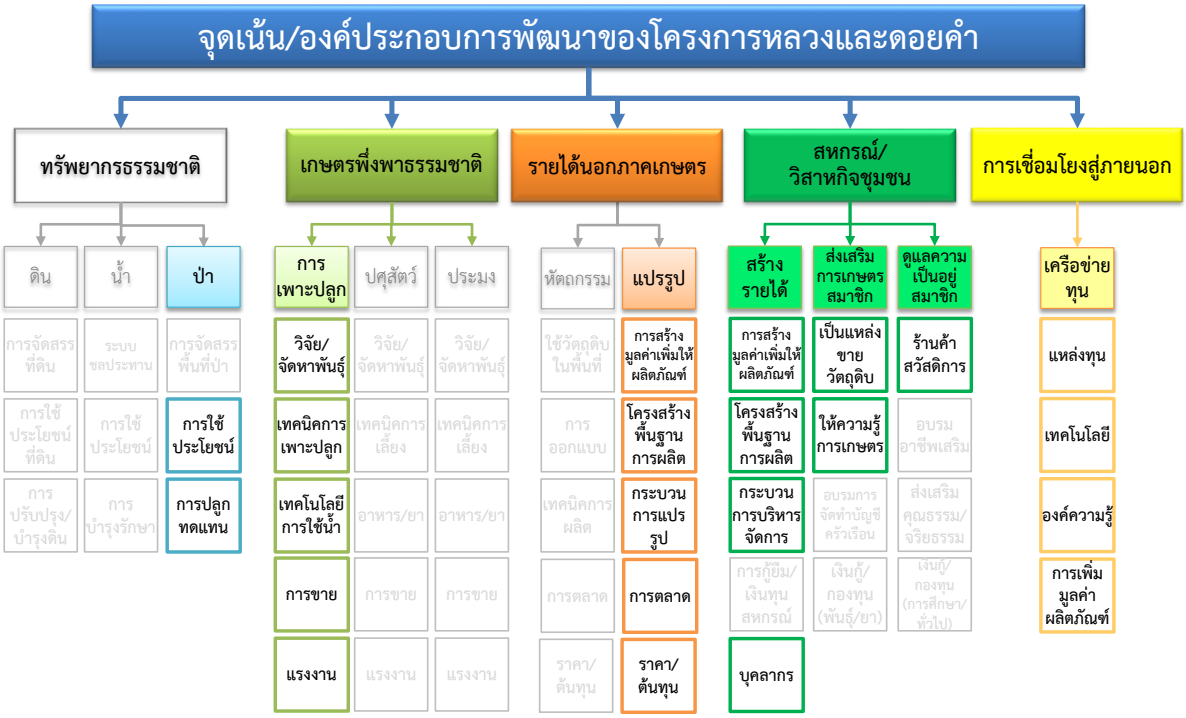

รูปที่ 4.20 องค์ประกอบการพัฒนาของโครงการหลวงและดอยคำ จ.เชียงใหม่

ทั้งนี้ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ได้มีการเตรียมการรายละเอียดประเด็นที่ต้องการศึกษา ดังแสดงในตารางที่ 4.8 ซึ่งเป็นสรุปประเด็นที่จะเก็บข้อมูล ส่วนงาน/บุคคลที่ได้พบ วิธีการเก็บข้อมูล และข้อมูลที่ต้องการได้รับสำหรับการเก็บข้อมูลภาคสนามของพื้นที่สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง และโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปที่ 1 (ฝาง) จ.เชียงใหม่ โดยทางคณะผู้วิจัยได้ประสานงานกับส่วนงานต่างๆ ในพื้นที่เพื่อขอเข้าพบเพื่อการวิจัย

ตารางที่ 4.8 ประเด็นการลงพื้นที่สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง และโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปที่ 1 (ฝาง)

ประเด็น	ส่วนงาน/บุคคล	วิธีการ	ข้อมูลที่ต้องการ
1. ประเด็นการศึกษาดูงาน/สัมภาษณ์โครงการหลวงและดอยคำ			
1.1) วิธีการและรูปแบบการดำเนินงานของโครงการหลวงและดอยคำตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง • การวิจัยและพัฒนา • การผลิตและการตลาด • การเชื่อมโยงกับแหล่งทุน/เทคโนโลยีนอกชุมชน	ผู้บริหารและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับ • ผู้บริหารที่ให้ภาพรวมเกี่ยวกับการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง • การส่งเสริมการเกษตร • การวิจัยและพัฒนา • การผลิตและการตลาด	• สัมภาษณ์ • สังเกตการณ์ระบบการดำเนินงาน	• จำนวนครัวเรือน/ชุมชนที่โครงการหลวง/ดอยคำส่งเสริมและพัฒนา • จำนวนครัวเรือน/ชุมชนที่ประสบความสำเร็จ • สถิติ/แนวโน้มรายได้กำไร

ประเด็น	ส่วนงาน/บุคคล	วิธีการ	ข้อมูลที่ต้องการ
1.2) บทบาทในการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรในพื้นที่ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง • ระดับครัวเรือน • ระดับชุมชน/การรวมกลุ่ม/วิสาหกิจชุมชน			
1.3) ปัญหาอุปสรรค และปัจจัยสู่ความสำเร็จในการดำเนินงาน			
2. ประเด็นการศึกษาดูงาน/สัมภาษณ์เกษตรกรในพื้นที่โครงการหลวงและดอยคำ			
2.1) บทบาทของชุมชนในการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงร่วมกับโครงการหลวงและดอยคำ	• เกษตรกรรุ่นบุกเบิก/รุ่นกลาง/รุ่นใหม่	• สัมภาษณ์ • สังเกตการณ์ระบบการดำเนินงาน	
2.2) ปัญหาอุปสรรค และปัจจัยสู่ความสำเร็จในการดำเนินงาน			

4.1.4.2 ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการหลวง และดอยคำ

ที่มาของโครงการหลวง และบริษัทดอยคำผลิตภัณฑ์อาหาร จำกัด

- **ปี พ.ศ. 2512** พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรชีวิตของชาวเขาที่บ้านดอยปุยใกล้พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ จึงทรงทราบว่าชาวเขาปลูกฝิ่นแต่ยากจน รับสั่งถามว่านอกจากฝิ่นขายแล้ว เขามีรายได้จากพืชชนิดอื่นอีกหรือเปล่า ทำให้ทรงทราบว่า นอกจากฝิ่นแล้ว เขายังเก็บท้อพื้นเมืองขาย แม้ว่าลูกจะเล็กก็ตาม แต่ก็ยังได้เงินเท่าๆกัน
- สถานีทดลองดอยปุย ซึ่งเป็นสถานีทดลองไม้ผลเขตหนาว ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้นำกิ่งพันธุ์ท้อลูกใหญ่มาต่อกับต้นตอท้อพื้นเมืองได้ให้ค้นคว้าหาพันธุ์ท้อที่เหมาะสมสำหรับบ้านเรา เพื่อให้ได้ท้อผลใหญ่ หวานฉ่ำ ที่ทำรายได้สูงไม่แพ้ฝิ่น โดยพระราชทานเงินจำนวน 200,000 บาท ให้มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สำหรับจัดหาที่ดินสำหรับดำเนินงานวิจัยไม้ผลเขตหนาวเพิ่มเติมจากสถานีวิจัยดอยปุยซึ่งมีพื้นที่คับแคบ ซึ่งเรียกพื้นที่นี้ว่า สวนสองแสน ต่อมาทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งโครงการหลวงขึ้น
- เป้าหมายสำหรับการดำเนินงาน ดังนี้

    1. ช่วยชาวเขาเพื่อมนุษยธรรม

    2. ช่วยชาวไทยโดยลดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ คือ ป่าไม้และต้นน้ำลำธาร

    3. กำจัดการปลูกฝิ่น

    4. รักษาดิน และใช้พื้นที่ให้ถูกต้อง คือ ให้ป่าอยู่ส่วนที่เป็นป่า และทำไร่ ทำสวน ในส่วนที่ควรเพาะปลูก อย่าสองส่วนนี้รุกล้ำซึ่งกันและกัน

- การดำเนินงานต่างๆ ของโครงการหลวง มีอาสาสมัครจากมหาวิทยาลัยและหน่วยงานต่าง ๆ ส่วนใหญ่เป็นนักวิชาการด้านต่างๆ ปฏิบัติงานถวาย ทำให้การปฏิบัติงานก้าวหน้าอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะอย่างยิ่งผลงานวิจัยการปลูกพืชเขตหนาวชนิดต่างๆ เกษตรกรสามารถนำไปปลูกทดแทนฝิ่นได้ผลดี

- กล่าวได้ว่าในระยะเริ่มต้นไม่มีใครทราบว่าควรปลูกชนิดใดบนดอย ซึ่งมีอากาศหนาวเย็น โครงการหลวงจึงเริ่มดำเนินงานวิจัยเพื่อทดลองการปลูกไม้ผลเขตหนาวที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่สูงของประเทศไทย โดย **พ.ศ. 2512** ได้ตั้งสถานีเกษตรหลวงอ่างขางเพื่อเป็นสถานีทดลองการปลูกพืชเขตหนาวชนิดต่างๆ ในบริเวณหุบเขาสูงของดอยอ่างขาง ตำบลม่อนปิน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ดอยอ่างขางเป็นพื้นที่อยู่ตอนเหนือเกือบสุดของประเทศไทย บริเวณสถานีเป็นหุบเขายาวๆ ล้อมรอบด้วยภูเขาทุกด้าน ด้านเหนือติดประเทศพม่า บริเวณดังกล่าวมีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1,400 เมตร มีอากาศหนาวเย็น อ่างขางในเวลานั้นเป็นทุ่งหญ้าคา ช่วงฤดูหนาวมีฝิ่นปลูกอยู่ทั่วไป ต่อมากระทรวงเกษตรของสหรัฐอเมริกา สาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) และมิตรประเทศต่าง ๆ ได้ทูลเกล้าถวายพันธุ์พืชเขตหนาว และสนับสนุนงบประมาณดำเนินการวิจัยข้างต้น

- การพัฒนาชาวเขานั้นในระยะแรกไม่มีเจ้าหน้าที่ไปอยู่ประจำในหมู่บ้านชาวเขา แต่มีคณะทำงาน ซึ่งเป็นอาสาสมัครไปเยี่ยมเยียนชาวเขาในหมู่บ้านต่างๆ เป็นประจำทุกสัปดาห์ เพื่อให้คำแนะนำและสาธิตการปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์ชนิดต่างๆ เรียกหมู่บ้านดังกล่าวว่าหมู่บ้านเยี่ยมเยียน

- เมื่อเกษตรกรกลับไปยังหมู่บ้านของตน จึงเริ่มนำความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปปฏิบัติงานโครงการหลวงได้มอบให้คณะทำงานซึ่งเป็นอาสาสมัคร ประกอบด้วยคณะอาจารย์จากมหาวิทยาลัย สถาบันการศึกษา และหน่วยราชการต่างๆ ได้ออกไปเยี่ยมเยียนเกษตรกรในหมู่บ้านเป็นประจำทุกสัปดาห์ เพื่อให้คำแนะนำ และสาธิตการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ต่างๆ ได้แก่ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้ กรมวิชาการเกษตร

- ต่อมาทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพันธุ์ไม้ผลเขตหนาว ได้แก่ แอบเปิ้ล ท้อ พลับ และพืชไร่ที่เหมาะสมต่อการปลูกบนเขาสูงได้แก่ ถั่วแดงหลวง รวมทั้งสัตว์เลี้ยงต่างๆ ได้แก่ วัวพันธุ์บราห์มัน ห่าน และแกะ เป็นต้น ซึ่งเป็นการให้ชาวเขายืมพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์เหล่านี้ไปทดสอบเพาะปลูกและเลี้ยงดู ถ้าได้ผลก็จะขอคืน

- **ธนาคารข้าว พ.ศ.2513 :** พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานข้าวเพื่อตั้งเป็นธนาคารข้าวที่บ้านป่าแป๋ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นแห่งแรก เพราะชาวลั๊วะที่นั่นบางปีขาดแคลนข้าว ต้องยืมเงินซื้อโดยเสียดอกเบี้ยสูงมากจนไม่มีทางจะชำระหนี้ได้หมด ธนาคารข้าวที่ตั้งขึ้นนี้คิดดอกเบี้ยต่ำขนาดชาวบ้านสามารถใช้คืนได้ในฤดู เก็บเกี่ยวครั้งต่อไป หลักเกณฑ์ของธนาคารมีอยู่ว่าชาวบ้านต้องช่วยกันสร้างยุ้งข้าวและรวมกลุ่มกันดูแลการจ่ายออกและทวงคืน มีธนาคารข้าวหลายแห่งที่สามารถสะสมข้าวได้จนเหลือใช้จึงทูลเกล้าฯ ถวายคืนเพื่อพระราชทานธนาคารอื่นต่อไป

- **ความร่วมมือโครงการหลวงและไต้หวัน พ.ศ. 2513** หม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี เสด็จไปยังสาธารณรัฐจีนไต้หวัน และสนพระทัยงานการปลูกพืชเขตหนาวของฟาร์มฟูซูซานซึ่งเป็นหมู่บ้านบนภูเขาเป็นอย่างมาก ต่อมา เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2513 คณะกรรมการส่งเสริมอาชีพทหารผ่านศึกได้จัดส่งนายซุง ชิง หยุน รองผู้จัดการฟาร์ม ฟูซูซาน เดินทางมาประเทศไทยเพื่อศึกษาสภาพพื้นที่โครงการหลวง เป็นระยะเวลา 2 สัปดาห์ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของความร่วมมือทางวิชาการระหว่างโครงการหลวงและไต้หวัน

โดยคณะกรรมการส่งเสริมอาชีพทหารผ่านศึกจีนไต้หวัน (VARCR) ได้ให้การสนับสนุนโดยส่ง พันธุ์พืชชนิดต่างๆ ได้แก่ สาลี่ ท้อ บ๊วย พลัม พลับ วอลนัท เห็ดหอม เห็ดหูหนู ตังกุย เก็กฮวย ดอกไม้จีน ไม้โตเร็ว และเมล็ดพันธุ์ผักชนิดต่างๆ พร้อมทั้งส่งผู้เชี่ยวชาญเดินทางมาปฏิบัติงานในโครงการหลวงจำนวน 2-3 นายทุกปี รวมทั้งสนับสนุนให้คณะอาจารย์ (อาสาสมัคร) และเจ้าหน้าที่โครงการหลวงไปศึกษาดูงานและฝึกงานที่ฟาร์ม ฟู ซู ซาน และสถานีบนภูเขาของไต้หวัน

- **ถั่วแดงหลวง: พ.ศ. 2514** หม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี ได้สั่งเมล็ดพันธุ์ถั่วแดงจากบริษัท Dessert Seed สหรัฐอเมริกา จำนวน 2 ตัน (พันธุ์ darkled redcoat และ maintop) พร้อมทั้งถั่วไลมา (lima) และถั่วปินโต (pinto) โดยได้ส่งไปทดสอบตามดอยต่างๆ ปรากฏว่าได้ผลดีที่แม่โถ บ้านวังดิน ผาหมี สะโมง และดอยงาม และเป็นพืชสำคัญที่โครงการต่างๆ นิยมนำไปเป็นพืชหลักในการส่งเสริมให้เกษตรกรชาวเขาปลูกทดแทนฝิ่น โดยเฉพาะพื้นที่ห่างไกลและทุรกันดาร เนื่องจากปลูกง่ายและขนส่งผลผลิตสะดวก

- **สตรอเบอรี่: พ.ศ. 2515** โครงการหลวงได้นำพันธุ์สตรอเบอรี่จากต่างประเทศมาทดลองปลูกประมาณ 40 พันธุ์ คัดไว้ได้ 2 พันธุ์ นำไปให้ชาวบ้านทดลองปลูก ปรากฏว่า มีพันธุ์สตรอเบอรี่ที่เกษตรกรนิยม 1 พันธุ์ คือ พันธุ์พระราชทานเบอร์ 16 จึงนำไปส่งเสริมให้แก่ราษฎรพื้นราบของเมืองเชียงใหม่ปลูกจำหน่ายสู่ตลาด ซึ่งเป็นที่นิยมของคนไทยทั่วไป ต่อมาได้มีการปรับปรุงพันธุ์สตรอเบอรี่เพื่อให้มีความเหมาะสมกับสภาพ แวดล้อมของประเทศไทย รวมถึงการศึกษาการปฏิบัติรักษาที่ดีขึ้น ปัจจุบันเกษตรกรในโครงการหลวงได้ปลูกสตรอเบอรี่พันธุ์พระราชทาน 80 ซึ่งเป็นที่นิยมของผู้บริโภค

- **กาแฟอราบิก้า: พ.ศ. 2515** หม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี ได้มอบให้นักวิจัยศึกษาการปลูกกาแฟอราบิก้าในพื้นที่โครงการหลวงซึ่งเป็นพื้นที่สูง พบว่าสามารถเจริญเติบโตได้ดี จึงได้มีการศึกษาพันธุ์กาแฟอาราบิกาต้านทานโรคราสนิม รวมถึงการศึกษาด้านการปฏิบัติรักษาการปลูกกาแฟอราบิก้าด้านต่างๆ โดยทุนการวิจัยจาก USDA/ARS พ.ศ. 2517 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรต้นกาแฟอราบิก้าที่ปลูกโดยเกษตรชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยงบ้านหนองหล่ม ตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง เป็นครั้งแรก นับว่าเป็นขวัญและกำลังใจต่องานวิจัยและพัฒนาการปลูกกาแฟอราบิก้าของประเทศ ไทยเป็นอย่างยิ่ง ส่งให้กาแฟอราบิก้าเป็นพืชสำคัญของเกษตรบนพื้นที่สูงในปัจจุบัน

- **โรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูป: พ.ศ. 2515** พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯพระราชทานพระราชดำริ จัดตั้งโรงงานผลิตอาหารสำเร็จรูป เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรที่ได้รับความเสียเปรียบ และประสบปัญหาในการจำหน่ายผลิตผลทางเกษตรที่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลางซึ่งถูกกดราคาเป็นอย่างมาก พ.ศ. 2515 โครงการหลวงตั้งโรงงานอาหารสำเร็จรูปแห่งแรกที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เพื่อแปรรูปผลผลิตการเกษตรที่มีมากขึ้น เริ่มจากการแปรรูปผลสตรอเบอรี่ของเกษตรกร เพื่อช่วยให้เกษตรกรขายผลผลิตได้ราคาสูงขึ้น ต่อมาตั้งโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปที่บ้านยาง อำเภอฝาง เพื่อแปรรูปผลไม้ และโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปที่แม่จัน จังหวัดเชียงราย เพื่อทำแป้งถั่วเหลือง รวมถึงการแปรรูปเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลผลิตชนิดต่างๆ ของเกษตรกร

- เนื่องจากพื้นที่เพาะปลูกที่ได้รับการส่งเสริมอยู่ห่างไกลจากตัวเมืองและแหล่งรับซื้อ จึงเกิดปัญหาการถูกพ่อค้าคนกลางกดราคา ประกอบกับในบางช่วงฤดูจะมีผลผลิตที่ล้นตลาด หรือบางครั้งอาจไม่ได้ขนาดที่เหมาะสมสำหรับการจำหน่ายสด ในปี พ.ศ. 2515 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจังมี

พระราชดำริให้จัดตั้ง “สหกรณ์ชาวเขา” และ “โรงงานอาหารสำเร็จรูป” แห่งแรกขึ้น เพื่อช่วยในการพยุงราคาผลผลิตและป้องกันการเอาเปรียบจากโรงงานอื่น โดยมีศาสตราจารย์อมร ภูมิรัตน์ ในนามสถาบันค้นคว้าและผลิตภัณฑ์อาหารสำเร็จรูป มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และภาควิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการอาหาร คณะเกษตร (ปัจจุบันสังกัดคณะอุตสาหกรรมเกษตร) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นที่ปรึกษาในการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ดำเนินการอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของหม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี ซึ่งทรงเป็นประธานโครงการฯ ในขณะนั้น

- ต่อมาโรงงานอาหารสำเร็จรูป ถือกำเนินขึ้นอีก 2 แห่ง (แม่จัน และเต่างอย) รวมเป็น 3 แห่ง

- **โครงการ UN/Thai Program for Drug Abuse Control พ.ศ.2515** องค์การสหประชาชาติได้เห็นความสำคัญของการปลูกพืชทดแทนฝิ่นจึงให้การสนับสนุนการดำเนินงานโครงการ UN/Thai Program for Drug Abuse Control โดยมีหม่อมเจ้า ภีศเดช รัชนี ผู้อำนวยการโครงการหลวงพระบรมราชานุเคราะห์ชาวเขา เป็นผู้อำนวยการโครงการอีกตำแหน่งหนึ่ง อาจนับเป็นการเริ่มต้นของหน่วยงาน Alternative Development Unit ของ UNODC ในปัจจุบัน โดยโครงการ UN/Thai Program for Drug Abuse Control ซึ่งได้ให้การสนับสนุนงบประมาณและส่งเจ้าหน้าที่มาช่วยเหลือเป็นครั้งคราว แก่โครงการพระบรมราชานุเคราะห์ชาวเขา ซึ่งในตอนนั้นได้ส่งเสริมและพัฒนาชาวบ้านที่แม่โถ อำเภอฮอด บ้านพุย อำเภอแม่แจ่ม บ้านขุนวาง อำเภอสันป่าตอง บ้านขุนช่างเคี่ยน อำเภอเมือง ดอยสามหมื่น อำเภอเชียงดาว และบ้านคุ้ม อำเภอฝาง ต่อมาในปี**พ.ศ. 2537** โครงการควบคุมยาเสพติดของสหประชาชาติ (UNDCP) ได้ทูลเกล้าฯถวายเหรียญทองเพื่อสดุดีพระเกียรติคุณในการแก้ปัญหายาเสพติด โดยส่งเสริมให้ชาวเขาเลิกปลูกฝิ่น แต่ปลูกพืชอื่นแทน จึงกล่าวได้ว่าโครงการหลวงเป็นโครงการปลูกพืชทดแทนฝิ่นแห่งแรกของโลก

- โครงการวิจัยและพัฒนาภายใต้การสนับสนุนของกระทรวงเกษตรสหรัฐอเมริกา **พ.ศ. 2516** กระทรวงเกษตรสหรัฐอเมริกา (USDA/ARS) ได้ให้การสนับสนุนทุนแก่โครงการหลวงในการวิจัยการเกษตรบนที่สูงปีละประมาณ 20 ล้านบาท ทำให้มีองค์ความรู้ด้านการเกษตรมากขึ้น โดยเฉพาะการศึกษาวิจัยเพื่อหาชนิดและพันธุ์พืชที่เหมาะสมต่อการปลูกบนพื้นที่สูง การศึกษาวิธีการปลูกและการปฏิบัติรักษา รวมทั้งงานวิจัยด้านอื่นๆ เช่น ไม้ผลเขตหนาว การเลี้ยงครั่ง กาแฟอราบิก้า ชา ไม้ตัดดอก สตรอเบอรี่ ระบบการปลูกพืช การเพาะเห็ดหอม ไหมป่า พืชย้อมสี การอนุรักษ์ดิน การผลิตหัวพันธุ์มันฝรั่ง การผสมพันธุ์และการผลิตหอมหัวใหญ่ พืชผักเขตหนาว ธัญพืช สมุนไพร เฟิร์นแห้ง เก๊กฮวย พืชน้ำมันเพื่อการอุตสาหกรรม การใช้น้ำอย่างประหยัด การปรับปรุงและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวไร่ การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช และการควบคุมวัชพืช เป็นต้น

- ต่อมาเมื่อ **พ.ศ. 2522** โครงการหลวงได้พิจารณาเห็นว่าผลงานวิจัยต่างๆสามารถนำไปสู่การใช้ประโยชน์ ของชาวเขาได้ กระทรวงเกษตรสหรัฐอเมริกาจึงให้การสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาชุมชนชาวเขาทด แทนการปลูกฝิ่นในพื้นที่โครงการหลวง รวม 5 แห่ง

- **ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง: ต้นปี พ.ศ. 2521** พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จเยี่ยมราษฎรชาวเขาในพื้นที่ต่างๆ ทรงพบชาวเขาซึ่งอยู่ในถิ่นทุรกันดาร มีสภาพยากจน และยากแก่การเข้าถึง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พัฒนาหมู่บ้านชาวเขาในพื้นที่ทุรกันดารเหล่านั้น เพื่อพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเขา ลดการปลูกฝิ่น และฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธาร โดยหม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี ได้หารือกับผู้บริหารของหน่วยราชการต่างๆ เพื่อส่งอาสาสมัครไปเป็นผู้รับผิดชอบในการบริหารโครงการ เรียกว่า

ผู้ประสานงานโครงการ เนื่องจากเห็นว่าในการพัฒนาชุมชนชาวเขานั้นจำเป็นต้องร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ หลายหน่วยงาน โดยมีหน่วยงานที่มีอาสาสมัครปฏิบัติงานด้านการพัฒนาชาวเขาประกอบด้วย สำนักงานเกษตรภาคเหนือ สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้ กรมส่งเสริมการเกษตร และกรมประชาสงเคราะห์ ระยะแรกทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯพระราชทานพระราชทรัพย์เพื่อเป็นงบประมาณสำหรับการดำเนินงาน เรียกชื่อโครงการการพัฒนาหมู่บ้านของชาวเขาในระยะนั้นว่าโครงการหลวง โดยโครงการหลวงแต่ละแห่งจะครอบคลุมพื้นที่ 4-9 หมู่บ้าน ได้แก่ โครงการหลวงแม่แฮ โครงการหลวงทุ่งหลวง โครงการหลวงแม่ปูนหลวง โครงการหลวงปางอุ๋ง และโครงการหลวงแม่ลาน้อย ตามลำดับ เมื่อผลจากการวิจัยเริ่มปรากฏมากขึ้น พ.ศ. 2522 หม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี ทรงขอความร่วมมือจากกระทรวงเกษตรสหรัฐอเมริกา (USDA/ARS) เพื่อให้การสนับสนุนการพัฒนาชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวเขาในพื้นที่ต่างๆ รวม 5 แห่ง เพื่อให้ชาวเขามีอาชีพการเกษตรอื่นๆ ทดแทนการปลูกฝิ่น โดยเริ่มการสนับสนุนงบประมาณการดำเนินงานโครงการหลวงแต่ละแห่ง เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2523 ปีละ 50,000 เหรียญสหรัฐ (1 เหรียญเท่ากับ 20 บาท) ซึ่งแต่ละโครงการต้องส่งรายงานความก้าวหน้าปีละ 2 ครั้ง จนถึง พ.ศ. 2529 สหรัฐอเมริกาได้เปลี่ยนหน่วยให้ความช่วยเหลือจาก USDA/ARS มาเป็นหน่วยงานด้านยาเสพติด (NAU) ของสถานเอกอัคราชฑูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทยแทน (ปัจจุบันมีศูนย์ 38 ศูนย์)

- **ไม้ผลเขตหนาว:** เป็นพืชที่โครงการหลวงให้ความสำคัญมาตั้งแต่เริ่มต้นโครงการ เนื่องจากเป็นพืชยืนต้น ให้ผลผลิตที่มีคุณค่าทางอาหารสูง มีเรือนยอดปกคลุมพื้นดินได้ดีเช่นเดียวกับต้นไม้ทั่วไป ในระยะแรกของโครงการหลวง เริ่มจากการปรับปรุงการปลูกท้อพื้นเมืองที่ให้ผลเล็ก รวมทั้งการวิจัยและส่งเสริมไม้ผลเขตหนาวชนิดต่างๆ โดยได้รับการสนับสนุนจากสาธารณรัฐจีนไต้หวัน และทุนการวิจัยจาก USDA/ARS ทำให้ได้ชนิดและพันธุ์ไม้ผลเขตหนาว ไม้ผลกึ่งหนาว และไม้ผลขนาดเล็กชนิดต่างๆ ที่เหมาะสมกับการปลูกบนพื้นที่สูงของประเทศไทยหลายชนิด เช่น พีช สาลี พลับ พลัม บ๊วย อโวกาโด กีวีฟรุต เสาวรส ฯลฯ ไม้ผลเหล่านี้สามารถสร้างรายได้ที่มั่นคงให้แก่เกษตรกร ทำให้เกษตรกรชาวเขาเลิกการทำไร่เลื่อนลอยและการปลูกฝิ่นหันมาประกอบอาชีพเป็นชาวสวนจำนวนมาก ปัจจุบันมูลนิธิโครงการหลวงด้วยความร่วมมือของอาสาสมัครจากหน่ายงานต่างๆ สามารถผสมและคัดเลือกพันธุ์ไม้ผลเขตหนาวหลายชนิดที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ของประเทศไทยได้ เช่น พีท (ท้อ) สาลี และสตรอเบอรี เป็นต้น

- **พืชผักเขตหนาว:** พืช ผักเป็นพืชที่มีระยะเวลาปลูกสั้น สามารถนำไปเป็นอาหารสำหรับริโภคและจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัว ในขณะเดียวกันการปลูกผักใช้พื้นที่ปลูกเพียงเล็กน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับการ ปลูกข้าวโพดหรือพืชไร่อื่นๆ **ก่อน พ.ศ. 2524** ไม่มีเกษตรกรใดปลูกผักเขตหนาวในประเทศไทย จากผลการวิจัยพืชผักที่ได้รับการสนับสนุนจาก USDA/ARS รวมทั้งการสนับสนุนของไต้หวัน ในฤดูปลูก**ปี พ.ศ. 2524** โครงการหลวงจึงได้เริ่มส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกพืชผักเขตหนาวที่โครงการ หลวงแม่แฮ เพื่อทดแทนการปลูกฝิ่น พืชผักชนิดต่างๆ ได้แก่ ผักกาดหอมห่อ ผักกาดหางหงส์ และแครอท ปรากฏว่าปลูกได้ผลดี ทำให้มีผู้นิยมปลูกผักเพิ่มขึ้นตามลำดับ

- **ไม้ตัดดอกและไม้ประดับ:** โครงการหลวงได้ดำเนินงานวิจัยไม้ตัดดอก โดยได้รับการสนับสนุนจาก USDA/ARS โดยนำไม้ตัดดอกชนิดต่างๆทดลองปลูก เช่น คาร์เนชัน เบญจมาศ แกลดิโอรัส ซิมบิเดียม ฯลฯ ในระยะแรกดำเนินงานวิจัยที่ห้วยทุ่งจ้อ ต่อมาเมื่อเริ่มต้นโครงการหลวงอินทนนท์ จึงย้าย

งานวิจัยไม้ดอกไปที่โครงการหลวงอินทนนท์ และได้ส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกไม้ตัดดอกเพื่อเป็นทางเลือกในกาประกอบอาชีพได้มากขึ้น

- **หน่วยอารักขาพืช: พ.ศ. 2525** โครงการหลวงได้ตั้งโครงการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช เมื่อ พ.ศ. 2525 ถือเป็นหน่วยงานที่มีความสำคัญมากต่อการปลูกพืชชนิดต่างๆ ของเกษตรกร เพื่อทำหน้าที่ในการวิจัยและพัฒนาวิธีการป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่เหมาะสมกับพื้นที่สูงของประเทศไทย รวมถึงการให้บริการความรู้และฝึกอบรมเจ้าหน้าที่และเกษตรกรของโครงการหลวง ให้ใช้วิธีการกำจัดศัตรูพืชที่ถูกต้อง ต่อมาในปี พ.ศ. 2535 ได้เปลี่ยนชื่อเป็นหน่วยอารักขาพืช เพื่อให้ดำเนินงานลักษณะงานประจำมากขึ้น และเปลี่ยนเป็นศูนย์อารักขาพืช เมื่อ พ.ศ. 2544 เพื่อทำหน้าที่ในการตรวจและควบคุมการระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืชในพื้นที่โครงการหลวง โดยการให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่สนาม และผู้นำเกษตรกร เน้นใช้วิธีการจัดการแบบผสมผสาน ปัจจุบันทำหน้าที่ทั้งการวิจัยและพัฒนาการป้องกันกำจัดศัตรูพืช การถ่ายทอดความรู้ การผลิตชีวภัณฑ์ในการกำจัดศัตรูพืช และการควบคุมและตรวจสอบสารพิษตกค้างในผลผลิตตามมาตรฐานความปลอดภัยต่างๆ
- **งานพัฒนาสังคม พ.ศ.2529 :** กล่าวได้ว่า หน่วยงานต่างๆ และอาสาสมัครได้ให้การสนับสนุนการดำเนินงานโครงการหลวงมากมายหลายด้าน ทั้งตั้งแต่เริ่มต้นโครงการหลวงและในปัจจุบัน ทั้งในด้านของการพัฒนาสังคม การศึกษา และสาธารณสุข กลุ่มประชาอาสา โดยการนำของ ศาสตราจารย์ นพ. เกษม วัฒนชัย กับกลุ่มแพทย์ พยาบาล ทันตแพทย์ นักศึกษา ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และกลุ่มประชาชน ออกปฏิบัติงานให้คำแนะนำด้านสุขอนามัยและการบริการทางสังคมต่างๆ โดยออกปฏิบัติงานครั้งแรกเมื่อ ธันวาคม **พ.ศ. 2529** ที่บ้านนอแล อำเภอฝาง จังหวัด เชียงใหม่ และดำเนินการสืบเนื่องมาจนปัจจุบัน
- **โรงเรียน:** ในระยะแรกของโครงการหลวง เมื่อพบว่าที่ใดไม่มีโรงเรียน โครงการหลวงจะตั้งขึ้นก่อน ต่อมาเมื่อทางราชการมีความพร้อม ก็ได้มอบให้รับไปดูแลต่อไป โครงการหลวงได้ตั้ง โครงการห้องสมุดเคลื่อนที่สำหรับชุมชนชาวเขา เมื่อ พ.ศ. 2525 เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนชาวเขาในพื้นที่โครงการหลวงรู้คุณค่าของหนังสือ โดยดำเนินงานร่วมกับสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ต่อมาขยายขอบเขตงานเปลี่ยนชื่อเป็น โครงการห้องสมุดเคลื่อนที่และส่งเสริมการศึกษา และปรับเปลี่ยนเป็น งานพัฒนาสังคมและการศึกษา ในปัจจุบัน
- **มูลนิธิโครงการหลวง: พ.ศ. 2535** พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้โครงการหลวงจดทะเบียนเป็นมูลนิธิโครงการหลวง โดยพระราชทานเงินเพื่อเป็นทรัพย์สินของมูลนิธิฯ เริ่มแรก 500,000 บาท เพื่อให้เป็นองค์กรสาธารณประโยชน์ที่ถาวรมั่นคง สามารถดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มีระบบงานที่แน่นอนรองรับ มีการบริหารงานภายในคล่องตัว มีประสิทธิภาพในการดำเนินงานและเกิดผลดียิ่งขึ้นในอนาคต พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงดำรงตำแหน่งนายกกิตติมศักดิ์ และหม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี ทรงเป็นประธานมูลนิธิ โดยมี ดร.จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา เป็นเลขาธิการมูลนิธิ
- **บริษัท ดอยคำผลิตภัณฑ์อาหาร จำกัด พ.ศ. 2537** พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราโชบายให้สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์เข้ารับช่วงดำเนินกิจการโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปจากมูลนิธิโครงการหลวง จัดตั้งเป็นนิติบุคคลในชื่อ “บริษัท ดอยคำผลิตภัณฑ์อาหาร จำกัด” เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ.2537 และพัฒนาการจัดจำหน่ายให้มีการขยายตลาดเพิ่มมากขึ้น

⌗ โรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูป

โรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูป 3 แห่ง มีดังนี้ (ที่มา: http://www.doikham.co.th)

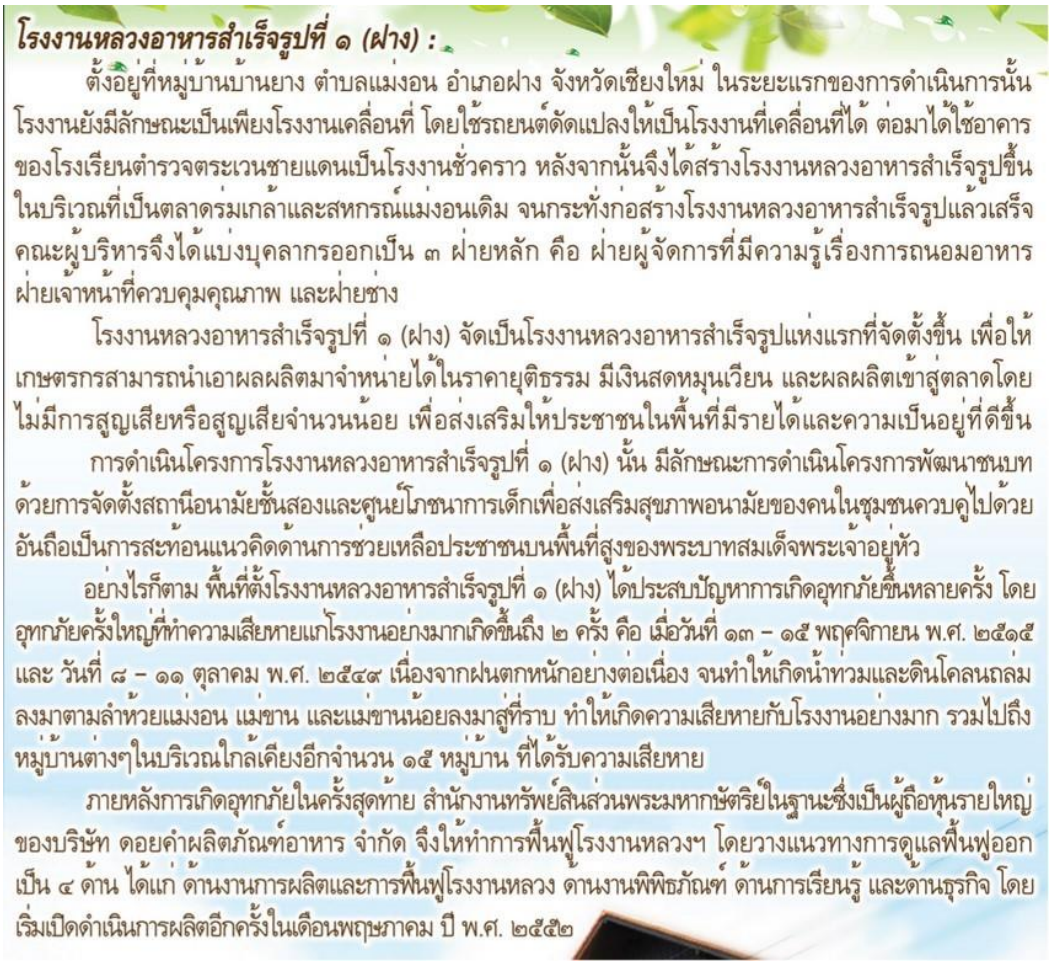

โรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปที่ ๑ (ฝาง) :

ตั้งอยู่ที่หมู่บ้านบ้านยาง ตำบลแม่งอน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ในระยะแรกของการดำเนินการนั้น โรงงานยังมีลักษณะเป็นเพียงโรงงานเคลื่อนที่ โดยใช้รถยนต์ดัดแปลงให้เป็นโรงงานที่เคลื่อนที่ได้ ต่อมาได้ใช้อาคารของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนเป็นโรงงานชั่วคราว หลังจากนั้นจึงได้สร้างโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปขึ้นในบริเวณที่เป็นตลาดร่มเกล้าและสหกรณ์แม่งอนเดิม จนกระทั่งก่อสร้างโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปแล้วเสร็จ คณะผู้บริหารจึงได้แบ่งบุคลากรออกเป็น ๓ ฝ่ายหลัก คือ ฝ่ายผู้จัดการที่มีความรู้เรื่องการถนอมอาหาร ฝ่ายเจ้าหน้าที่ควบคุมคุณภาพ และฝ่ายช่าง

โรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปที่ ๑ (ฝาง) จัดเป็นโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปแห่งแรกที่จัดตั้งขึ้น เพื่อให้เกษตรกรสามารถนำเอาผลผลิตมาจำหน่ายได้ในราคายุติธรรม มีเงินสดหมุนเวียน และผลผลิตเข้าสู่ตลาดโดยไม่มีการสูญเสียหรือสูญเสียจำนวนน้อย เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่มีรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

การดำเนินโครงการโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปที่ ๑ (ฝาง) นั้น มีลักษณะการดำเนินโครงการพัฒนาชนบทด้วยการจัดตั้งสถานีอนามัยชั้นสองและศูนย์โภชนาการเด็กเพื่อส่งเสริมสุขภาพอนามัยของคนในชุมชนควบคู่ไปด้วย อันถือเป็นการสะท้อนแนวคิดด้านการช่วยเหลือประชาชนบนพื้นที่สูงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

อย่างไรก็ตาม พื้นที่ตั้งโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปที่ ๑ (ฝาง) ได้ประสบปัญหาการเกิดอุทกภัยขึ้นหลายครั้ง โดยอุทกภัยครั้งใหญ่ที่ทำความเสียหายแก่โรงงานอย่างมากเกิดขึ้นถึง ๒ ครั้ง คือ เมื่อวันที่ ๑๓ – ๑๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๕ และ วันที่ ๘ – ๑๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๙ เนื่องจากฝนตกหนักอย่างต่อเนื่อง จนทำให้เกิดน้ำท่วมและดินโคลนถล่มลงมาตามลำห้วยแม่งอน แม่ขาน และแม่ขานน้อยลงมาสู่ที่ราบ ทำให้เกิดความเสียหายกับโรงงานอย่างมาก รวมไปถึงหมู่บ้านต่างๆในบริเวณใกล้เคียงอีกจำนวน ๑๕ หมู่บ้าน ที่ได้รับความเสียหาย

ภายหลังการเกิดอุทกภัยในครั้งสุดท้าย สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ในฐานะซึ่งเป็นผู้ถือหุ้นรายใหญ่ของบริษัท ดอยคำผลิตภัณฑ์อาหาร จำกัด จึงให้ทำการฟื้นฟูโรงงานหลวงฯ โดยวางแนวทางการดูแลฟื้นฟูออกเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านงานการผลิตและการฟื้นฟูโรงงานหลวง ด้านงานพิพิธภัณฑ์ ด้านการเรียนรู้ และด้านธุรกิจ โดยเริ่มเปิดดำเนินการผลิตอีกครั้งในเดือนพฤษภาคม ปี พ.ศ. ๒๕๕๒

โรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปที่ ๒ (แม่จัน) :

ตั้งอยู่ที่หมู่บ้านป่าห้า ตำบลป่าซาง อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ก่อตั้งขึ้นเมื่อราว พ.ศ. ๒๕๑๗ โดยมีศาสตราจารย์อมร ภูมิรัตน ในนามของสถาบันค้นคว้าและพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหาร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นผู้อำนวยการดำเนินการอยู่ภายใต้การควบคุมของหม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี เช่นเดียวกันกับที่โรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปที่ ๑ (ฝาง) โดยมีจุดประสงค์เพื่อรับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรที่ได้รับการส่งเสริมจากมูลนิธิโครงการหลวงให้มีการเพาะปลูกพืชเมืองหนาวทดแทนการปลูกฝิ่น

โรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปที่๒ (แม่จัน) ได้รับพระราชทานทุนทรัพย์ส่วนพระองค์ ๑๐๐,๐๐๐ บาท เพื่อเป็นทุนหมุนเวียนของโรงงานฯ โดยเปิดทำการทดลองผลิตข้าวโพดฝักอ่อน นมถั่วเหลือง เมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๗ ซึ่งนอกจากเงินทุนส่วนนี้แล้ว ยังมีเงินทุนสนับสนุนจากประชาชนในพื้นที่ บริษัทต่างประเทศและรัฐบาลต่างประเทศ โดยเสด็จพระราชกุศลถวายเงิน ที่ดิน เครื่องจักร อุปกรณ์ และสิ่งปลูกสร้างด้วย

ในขณะนั้นนอกจากจะมีการสร้างโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปแล้วยังมีการจัดตั้งสหกรณ์การเกษตร เพื่อจัดจำหน่ายปุ๋ย สารเคมีและเครื่องอุปโภคบริโภคทางการเกษตรแก่เกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรได้ใช้สินค้าที่มีราคาถูก อีกทั้งยังมีการจัดตั้งศูนย์โภชนาการเด็กเพื่อให้เด็กได้รับโภชนาการที่ถูกต้องและเติบโตเป็นประชาชนที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและสติปัญญา และพระราชทานสถานีอนามัยชั้นสองเพื่อให้ชาวบ้านสามารถเข้ามารับคำแนะนำในด้านสุขภาพอนามัยและเพื่อให้ชาวบ้านรู้จักป้องกันและดูแลตนเองเมื่อยามเจ็บป่วย

ในอดีตมีผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปจากถั่วเหลืองเป็นผลิตภัณฑ์ที่สร้างชื่อเสียงให้กับโรงงานแห่งนี้ เนื่องจากมีเครื่องจักรผลิตแป้งถั่วเหลืองไขมันเต็มรูปแบบ (FULL FAT SOY FLOUR) เป็นแห่งแรกของประเทศไทย

ปัจจุบันโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปที่ ๒ (แม่จัน) เป็นโรงงานหลักที่เป็นกำลังสำคัญในการผลิตผลิตภัณฑ์ภายใต้ตราสินค้า"ดอยคำ" โดยมีสายการผลิตสำคัญ เช่น น้ำผลไม้พร้อมดื่ม ผลไม้แช่เข็ง และแป้งถั่วเหลือง เป็นต้น

โรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปที่ ๓ (เต่างอย) :

โรงงานแห่งนี้ตั้งอยู่ที่ อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร ถือกำเนิดขึ้นระหว่างที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประทับอยู่ที่พระตำหนักภูพานราชนิเวศ จังหวัดสกลนคร และเสด็จไปยังหมู่บ้านนางอย-โพนปลาโหล กิ่งอำเภอเต่างอย เมื่อวันที่ ๙ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๒๓ พระองค์ทอดพระเนตรความเป็นอยู่ที่แร้นแค้นของราษฎรจึงมีพระราชดำริให้หม่อมเจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ จักรพันธ์และศาสตราจารย์อมร ภูมิรัตนเข้าไปดำเนินการ โดยมีพระราชดำริเกี่ยวเนื่องกับการพัฒนาในด้านต่างๆ ดังนี้

๑.ด้านการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านให้ดีขึ้น
๒.ด้านการส่งเสริมให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้น
๓.ด้านการพัฒนาหลังจากโครงการพัฒนาต่างๆเสร็จสิ้นแล้ว ให้ชาวบ้านสามารถรักษาสภาพความเป็นอยู่และพัฒนาต่อไปได้ด้วยตนเอง

เมื่อเริ่มโครงการพัฒนานั้นชาวบ้านมีความเป็นอยู่ที่แร้นแค้นอย่างมาก ขาดแคลนอาหารและน้ำสำหรับการอุปโภคและบริโภค อีกทั้งในบริเวณนั้นยังเป็นพื้นที่ที่ถูกรบกวนโดยพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย รัฐบาลไทยจึงได้จัดให้เป็นพื้นที่สีแดง แต่อย่างไรก็ตามเมื่อเริ่มเข้าไปพัฒนาได้สำรวจพบว่า มีหมู่บ้านที่ยากจนแร้นแค้นอีกจำนวน ๓ หมู่บ้าน คือ หมู่บ้านห้วยหวด หมู่บ้านกวนปุ่น และหมู่บ้านโคกกลาง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงมีพระมหากรุณาธิคุณให้รับหมู่บ้านดังกล่าวไว้ในโครงการเพิ่มเติมจากหมู่บ้านนางอย-โพนปลาโหล กิ่งอำเภอเต่างอยซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นอำเภอเต่างอยจนถึงปัจจุบัน

จากโครงการตามพระราชดำริดังกล่าวจึงมีการจัดตั้งโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปที่ ๓ ขึ้น โดยมูลนิธิโครงการหลวงได้นำเอาแนวคิดการพัฒนาในพื้นที่ภาคเหนือ คือ โรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปที่ ๑ (ฝาง) กับโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปที่ ๒ (แม่จัน)มาเป็นต้นแบบ ซึ่งโรงงานหลวงแห่งนี้ก่อสร้างแล้วเสร็จเมื่อพ.ศ. ๒๕๒๕ และเริ่มดำเนินการผลิตมะเขือเทศเข้มข้นเป็นผลิตภัณฑ์ชนิดแรกของโรงงาน ต่อมาจึงมีการส่งเสริมให้ปลูกข้าวโพดฝักอ่อนเพื่อแปรรูปและจัดจำหน่ายไปยังตลาดต่างประเทศ

ในด้านการพัฒนาชุมชนที่ดำเนินการควบคู่ไปนั้น ได้มีการสร้างศูนย์โภชนาการเด็ก เพื่อลดสภาพการขาดสารอาหารในเด็กนอกจากนั้นยังมีการสร้างสถานีอนามัย การจัดทำธนาคารข้าว การบูรณะและปฏิสังขรณ์วัด การขุดบ่อน้ำบาดาลและการจัดหาถังเก็บน้ำฝน และงานสุขาภิบาลชุมชน ในด้านการพัฒนาอาชีพนั้น ส่งเสริมให้มีการปลูกมะเขือเทศข้าวโพดฝักอ่อน ไผ่ตง และมะละกอ โดยโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปแห่งนี้ได้รับซื้อผลิตผลส่วนใหญ่จากเกษตรกรในพื้นที่ กิ่งอำเภอเต่างอย กิ่งอำเภอโคกศรีสุพรรณ อำเภอกุดบาก และอำเภอเมืองจังหวัดสกลนคร และยังขยายตลาดการรับซื้อไปถึงจังหวัดนครพนม จังหวัดมุกดาหาร และจังหวัดหนองคาย

ต่อมาในปีพ.ศ.๒๕๕๓ เนื่องจากเครื่องจักรผลิตหลักของโรงงานหลวงฯ ชำรุดทรุดโทรมจากการใช้งานเป็นเวลานานและไม่เหมาะสมกับการผลิตสินค้าที่มีคุณภาพเพื่อการแข่งขันในตลาดทั่วไป คณะผู้บริหารจึงได้ทูลเกล้าฯถวายรายงานสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จึงมีพระราชดำริให้สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ในฐานะที่เป็นผู้ถือหุ้นรายใหญ่ของ บริษัท ดอยคำผลิตภัณฑ์อาหาร จำกัดทำการปรับปรุงโรงงานหลวงฯ แห่งนี้ทั้งอาคาร พื้นที่และเครื่องจักรต่างๆ ให้ทันสมัยและสอดคล้องกับความต้องการการใช้งานมากยิ่งขึ้น โดยเริ่มดำเนินการอีกครั้ง ในเดือน กันยายน พ.ศ.๒๕๕๕

⌗ สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง

- **ความเป็นมา:** สืบเนื่องจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรที่หมู่บ้านผักไผ่ อ.ฝาง จ.เชียงใหม่ และได้เสด็จผ่านบริเวณดอยอ่างขาง ทรงทอดพระเนตรเห็นว่าชาวเขาส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่บริเวณนี้ทำการปลูกฝิ่นแต่ยังยากจน ทั้งยังทำลายทรัพยากรป่าไม้ต้นน้ำลำธารที่เป็นแหล่งสำคัญต่อระบบนิเวศน์ ซึ่งจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อส่วนอื่นของประเทศได้
- จึงทรงมีพระราชดำริว่าพื้นที่นี้มีภูมิอากาศหนาวเย็น มีการปลูกฝิ่นมาก ไม่มีป่าไม้อยู่เลยและสภาพพื้นที่ไม่ลาดชันนัก ประกอบกับพระองค์ทรงทราบว่าชาวเขาได้เงินจากฝิ่นเท่ากับที่ได้จากการปลูกท้อพื้นเมือง และทรงทราบว่าที่สถานีทดลองไม้ผลเมืองหนาวของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้ทดลองวิธีติดตา ต่อกิ่งกับท้อฝรั่ง จึงสละพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์จำนวน 1,500 บาท เพื่อซื้อที่ดินและไร่จากชาวเขาในบริเวณดอยอ่างขางส่วนหนึ่ง จากนั้นจึงโปรดเกล้าฯ ตั้งโครงการหลวงขึ้นเป็นโครงการส่วนพระองค์ เมื่อ **พ.ศ. 2512** โดยทรงแต่งตั้งให้ หม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี เป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการในตำแหน่งประธานมูลนิธิโครงการหลวง ใช้เป็นสถานีวิจัยและทดลองปลูกพืชเมืองหนาวชนิดต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นไม้ผล ผัก ไม้ดอก เมืองหนาว เพื่อเป็นตัวอย่างแก่เกษตรกรชาวเขาในการนำพืชเหล่านี้มาเพาะปลูกเป็นอาชีพ ซึ่งต่อมาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้พระราชทานนามว่า **“สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง”**
- สถานีเกษตรหลวงอ่างขางตั้งอยู่ในเขตหมู่บ้านคุ้มหมู่ที่ 5 ต.แม่งอน อ.ฝาง จ.เชียงใหม่ อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1,400 เมตร

- มีพื้นที่ที่ใช้ทำการเกษตรในงานวิจัยประมาณ 1,989 ไร่
- มีหมู่บ้านชาวเขาที่ทางสถานีฯ ให้การส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ รวม 9 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหลวง บ้านคุ้ม บ้านนอแล บ้านปางม้า บ้านป่าคา บ้านขอบด้ง บ้านผาแดง บ้านสินชัย และบ้านถ้ำง๊อบ ซึ่งประกอบไปด้วยประชากร จำนวน 4 เผ่า อันได้แก่ ไทยใหญ่ มูเซอดำ ปะหล่อง และ จีนยูนนาน
- **วัตถุประสงค์ ในการดำเนินงานของสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง**
    - เป็นสถานีดำเนินงานวิจัยหลักของโครงการวิจัยต่างๆ โดยเฉพาะงานวิจัยไม้ผลเขตหนาวและงานวิจัยป่าไม้ และงานเกษตรที่สูง
    - เป็นสถานที่ ฝึกอบรม และเผยแพร่ผลงานแก่เจ้าหน้าที่และเกษตรกร
    - ดำเนินการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ แก่เกษตรกรชาวเขาในหมู่บ้านรอบๆ สถานีฯ

4.1.4.3 ประเด็นที่ได้รับจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม

ประเด็นในภาพรวม

- โครงการหลวงและดอยคำ ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการรับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรในพื้นที่ (Social Enterprise) เกษตรกรไม่ต้องเดินทางไปไกล ประหยัดทั้งเวลาและค่าขนส่ง ผลผลิตไม่ได้รับความเสียหายจากการขนส่ง สามารถควบคุมและรักษาคุณภาพไว้ได้ นอกจากนั้นสถานีเกษตรหลวงยังมีแผนการตลาดที่ใช้เพื่อวางแผนการผลิตในภาพรวมที่ได้มาจากความต้องการลูกค้าโดยตรง สามารถใช้เป็นแผนการผลิต และกระจายในกลุ่มสมาชิกผู้ผลิตได้ เพื่อผลผลิตที่ได้ไม่ล้นตลาด มีผู้ซื้อที่แน่นอน
- สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง มีการดำเนินงาน 3 งานหลัก ได้แก่

1. งานศึกษาวิจัย
    - ศึกษาวิจัยและขยายพันธุ์พืชชนิดต่างๆ เช่น ไม้ผลเมืองหนาวต่างๆ (สตรอเบอรี่ พีช สาลี่ พลัม เป็นต้น) พืชผักเมืองหนาว พืชผักชนิดใหม่ต่างๆ
2. งานเผยแพร่และฝึกอบรม
    - ฝึกอบรมและเผยแพร่งานของโครงการหลวงให้แก่เกษตรกร เจ้าหน้าที่โครงการหลวง และผู้สนใจ
3. งานพัฒนาและส่งเสริมอาชีพแก่เกษตรกร
    - ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพแก่เกษตรกรชาวเขาบริเวณรอบๆ สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง วิจัยพัฒนาและให้พันธุ์ไปเพาะปลูก แนะนำ วิธีการเพาะปลูกที่ถูกต้อง การเก็บผล การให้ปุ๋ย และการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช เช่น
        - ส่งเสริมผัก เช่น กะหล่ำปลีหัวใจ คะน้าฮ่องกง
        - ส่งเสริมสตอรเบอรี่
        - ส่งเสริมไม้ผล เช่น บ๊วย พีช สาลี่ พลับ และแนะนำวิธีการเปลี่ยนพันธุ์ ต่อกิ่ง การให้ปุ๋ย และ การดูแลรักษา

- โรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูป

- เน้นการผลิตสินค้าที่ได้คุณภาพ โรงงานมีระบบมาตรฐานคุณภาพของสินค้า เช่น HACCP GAP ISO9001 สร้างความมั่นใจให้ผู้บริโภค และเน้นการเพิ่มมูลค่าของสินค้า
- การสนับสนุนให้เกษตรกรปลูกพืชตามศักยภาพ เช่น การปลูกพืชสตรอเบอรี่ ซึ่งต้องมีพื้นที่ที่เหมาะสมและเกษตรต้องมีศักยภาพ มีการควบคุมพื้นที่การเพาะปลูก มีการประเมินเกษตรกรที่ทำการเพาะปลูก มีเป้าหมายและแผนการเพาะปลูก/การผลิต เพื่อควบคุมไม่ให้ผลผลิตล้นตลาด โดยมีพืชหลักแต่ละพื้นที่ ดังนี้
  - ฝาง เชียงใหม่: สตรอเบอรี่
  - แม่จัน เชียงราย: เสาวรส
  - เต่างอย สกลนคร: มะเขือเทศ
- ช่วงแรกก่อนปี พ.ศ 2547 เป็นการผลิตนำการตลาด ส่งผลทำให้เกิดผลผลิตล้นตลาด ปัจจุบันปรับเป็นการตลาดนำ มีแผนการผลิต/การส่งเสริมการเพาะปลูก และประกันราคารับซื้อ ทำให้เกษตรกรได้ราคาผลผลิตที่ดีและเหมาะสม
- มีสายการผลิต ดังต่อไปนี้
  - กระป๋อง
  - อบแห้ง
  - เครื่องดื่ม/น้ำผลไม้
  - แช่แข็ง/ส่งขายไปเป็นวัตถุดิบ
- สินค้ามูลค่าหลักของโรงงานคือน้ำผลไม้ และสินค้าอบแห้ง โดยเฉพาะน้ำมะเขือเทศที่ส่งเสริมการเพาะปลูกที่จังหวัดสกลนคร

⌗ ประเด็นสำคัญตาม Practical Framework

ก. ที่ดินทำกิน

— เกษตรกรในพื้นที่ส่วนใหญ่มีที่ดินทำกินครอบครัวละ 1-3 ไร่ โดยการจัดสรรที่ทำกินจากโครงการ มีการจับพิกัดที่ดินทำกินด้วยดาวเทียม เพื่อทราบขอบเขตที่ทำกิน และจัดสรรการถือครองให้แต่ละครอบครัว โดยแยกที่ดินทำกินออกจากผืนป่าอนุรักษ์และป่าชุมชนชัดเจน มีการพัฒนาที่ดินอย่างเป็นระบบ มีการเปลี่ยนจากทำไร่หมุนเวียนเป็นทำนาขั้นบันได มีการปลูกพืชหญ้าแฝกเพื่อป้องกันการพังทลายของหน้าดิน มีการสุ่มเก็บตัวอย่างดินเพื่อนำมาวิเคราะห์สภาพความเป็นกรด-ด่าง ช่วยให้ชาวบ้านสามารถใช้พื้นที่ทำกินเดิมได้อย่างเกิดประโยชน์สูงสุด โดยไม่ต้องทำไร่หมุนเวียนและบุกรุกป่าเพิ่มขึ้น

ข. ระบบชลประทาน

— มีการปรับปรุงแหล่งน้ำให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น โดยการปรับปรุงอ่างเก็บน้ำเดิมที่มีอยู่ ขุดบ่อพวงเก็บกักน้ำเพิ่มเติม เชื่อมระบบท่อส่งน้ำในพื้นที่ มีการการสร้างฝายเกษตร ฝายอนุรักษ์ อ่างพวง ในพื้นที่โครงการ การสร้างฝายอนุรักษ์เพื่อคืนความชุ่มชื้นให้กับป่า สามารถชะลอความแรงของน้ำ อันอาจเป็นสาเหตุของน้ำป่าและการพังทลายของหน้าดิน อาศัยแหล่งน้ำจากธรรมชาติ

และการบริหารจัดการเข้าช่วย ทำให้มีน้ำเพียงพอการเพาะปลูก ถึงแม้ช่วงหน้าแล้งน้ำจะมีน้อยไปบ้าง แต่ก็สามารถบริหารจัดการให้เหมาะสมได้

ค. การเพาะปลูก

- มีการปลูกพืช ผัก พืชเศรษฐกิจที่หลากหลาย มีการปลูกไม้ผลซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจที่จะเป็นรายได้ในระยะยาว เช่น สตรอว์เบอรี่ บ๊วย ท้อ กีวี่ พลับ สาลี่ และผักอินทรีย์ ทำให้มีผลผลิตออกสู่ตลาดตลอดทั้งปี
- มีการวิจัยเพื่อปรับปรุงพันธุ์โดยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะ เพื่อคัดเลือกพันธุ์ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และให้ผลผลิตที่มีคุณภาพเป็นที่ต้องการของตลาด นอกจากนั้นยังมีการรักษาคุณภาพการผลิตอย่างต่อเนื่อง เช่น การตรวจสอบคุณภาพดินอย่างสม่ำเสมอโดยผู้เชี่ยวชาญ
- เลือกพืชที่มีความเฉพาะโดดเด่น ไม่แข่งขันกับการปลูกในพื้นที่ราบ เหมาะแก่สภาพภูมิอากาศในพื้นที่ รวมทั้งมีการเลือกพืชที่เหมาะสมกับเกษตรกร เช่น ชาวปะหล่องมีความขยันหมั่นเพียรเหมาะสมแก่การปลูกพืชผักอินทรีย์ที่ต้องได้รับการเอาใจใส่สม่ำเสมอ จีนยูนนานที่เป็นชาวเผ่าที่มีความขยันและมีหลากหลายกิจการเหมาะสมจะปลูกไม้ผลยืนต้นที่ไม่จำเป็นต้องดูแลเอาใจใส่มาก และการจัดสรรพื้นที่เพาะปลูกให้กับเกษตรกรอีกด้วย
- มีการจำกัดจำนวนเกษตรกรที่รับพันธุ์สตรอเบอรี่ และกำหนดพื้นที่เพาะปลูกไม่เกิน 1 ไร่ ต่อครอบครัว
- มีการส่งเสริมให้ทำเกษตรอินทรีย์ แทนการใช้สารเคมี โดยการถ่ายทอดความรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์ การทำยากำจัดแมลงชีวภาพ การทำปุ๋ยอินทรีย์ และออกกฎที่เข้มงวด สำหรับผู้ตั้งใจฝ่าฝืนใช้สารเคมีอยู่ จะถูกพิจารณาเป็นค่าปรับ ตักเตือนหรือเสียสิทธิ์ที่ทำกิน ทำให้ไม่มีใครกล้าฝ่าฝืน
- เจ้าหน้าที่สถานีจัดทำแผนการผลิตรายปี โดยพยากรณ์ปริมาณความต้องการของตลาดร่วมกับพื้นที่เพาะปลูกทำแผนร่วมกับเกษตรกรเพื่อป้องกันผลผลิตล้นหรือขาดตลาดในแต่ละปี
- พาเกษตรกรที่มีศักยภาพไปดูงานต่างประเทศ ให้รู้เทคนิควิธีการเพาะปลูกพืชเมืองหนาว และเกษตรกรนำความรู้และเทคนิคการเพาะปลูกมาปรับใช้ตามสภาพของพื้นที่ เช่น การวิธีการดูแลสตรอเบอรี่

ง. การรวมกลุ่ม

- มีการรวมกลุ่มของเกษตรกร ดังต่อไปนี้
    - กลุ่มผู้ใช้น้ำ กลุ่มหมู่บ้านนอและขอบด้งเพราะต้องสูบน้ำขึ้นมา
    - กลุ่มพืชอินทรีย์
    - กลุ่มชา
    - กลุ่มสมุนไพร
    - กลุ่มเลี้ยงสัตว์
    - กลุ่มงานแปรรูป กลุ่มแม่บ้านแปรรูปดองบ๊วย ท้อ และสุรากลั่น
    - กลุ่มขี่ล่อ เพื่อนำมาบริการนักท่องเที่ยว
    - กลุ่มเยาวชน 5 หมู่บ้าน เน้นกิจกรรมร่วมกับเยาวชน มัคคุเทศก์ เรียนรู้งานโครงการหลวง

- กลุ่มนำไม้มาใช้ประโยชน์ เช่นการปลูกป่าและนำไม้มาเผาถ่านและจำหน่าย

จ. สหกรณ์

— มีการส่งเสริมให้เกษตรกรรวมกลุ่มกองทุน และจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรโครงการหลวงดอยอ่างขาง จำกัด ที่บริหารด้วยสมาชิกในชุมชน โดยมีเจ้าหน้าที่สถานีเกษตรหลวงเป็นที่ปรึกษา เพื่อใช้ประโยชน์ในการออมทรัพย์ และเป็นแหล่งกู้เพื่อซื้อปัจจัยการผลิตให้สมาชิกในราคาที่ประหยัด (เช่น ปุ๋ย โรงเรือน) ช่วยลดต้นทุนการผลิตทำให้มีกำไรมากขึ้น และช่วยเพิ่มอำนาจต่อรองให้กลุ่มเกษตรกร

— มีคณะกรรมการจากเกษตรกรแต่ละกลุ่มเข้าร่วมบริหาร ได้แก่ กลุ่มพืชอินทรีย์ กลุ่มชา กลุ่มสมุนไพร กลุ่มเลี้ยงสัตว์

— สหกรณ์มีการจดทะเบียนมากว่า 10 ปีแล้ว แต่เกษตรกรยังไม่ค่อยมีความเข้าใจระบบสหกรณ์และการบริหารสหกรณ์มากนักโดยเฉพาะในช่วงแรก เพิ่งเข้าใจระบบมากขึ้นช่วง 2-3 ปีหลัง โดยกลุ่มหรือสหกรณ์ยังไม่เข้มแข็ง ถึงแม้จะมีการบริหารโดยสมาชิกเอง ก็ยังต้องมีผู้เชี่ยวชาญเป็นที่ปรึกษา และคอยดูแลอีกชั้นหนึ่ง

ฉ. การผลิตและการตลาด

— ช่วงแรกก่อนปี พ.ศ 2547 เป็นการผลิตนำการตลาด ส่งผลทำให้เกิดผลผลิตล้นตลาด ปัจจุบันปรับเป็นการตลาดนำ มีแผนการผลิต/การส่งเสริมการเพาะปลูก และประกันราคารับซื้อ ทำให้เกษตรกรได้ราคาผลผลิตที่ดีและเหมาะสม

— มีแบรนด์ดอยคำซึ่งเป็นแบรนด์ที่เข้มแข็ง ที่มุ่งเน้นกลุ่มสินค้าสุขภาพ สินค้ารสชาติหลากหลายที่ธรรมชาติและปลอดภัย

— การปรับเปลี่ยนรูปแบบผลิตภัณฑ์ให้เป็นไปตามความต้องการของผู้บริโภค เช่น การออกผลิตภัณฑ์กระเช้าอวยพรในช่วงเทศกาล

— มีปัญหาอุปสรรคด้านจำนวนผลผลิตลดน้อยลง ผลผลิตไม่เพียงพอ ทำให้โรงงานผลิตไม่เต็มกำลังการผลิต และบางกรณีต้องรับผลผลิตมาจากนอกพื้นที่ เนื่องจาก

- คุณภาพของสายพันธุ์พืชที่ไม่นิ่งและมีพืชทางเลือกมากขึ้น ส่งผลให้เกษตรกรหันไปปลูกพืชชนิดอื่นแทน ทำให้พืชที่เพาะปลูกน้อยลงไม่ได้ตามเป้า จำนวนผลผลิตลดน้อยลง ผลผลิตไม่เพียงพอ เช่น สตรอเบอรี่
- ปัญหาด้านต้นทุนของการปลูกที่สูงขึ้น เช่น การปลูกสตรอเบอรี่ ปัจจุบันมีต้นทุน 1 แสนบาทต่อหนึ่งไร่ เพิ่มจากเดิมที่เคยเพาะปลูก เจ็ดหมื่นถึงเก้าหมื่นบาทต่อไร่ โดยเป็นค่าใช้จ่ายด้านค่าแรง และระบบน้ำ ทำให้เกษตรกรปลูกสตรอเบอรี่น้อยลงและหันไปปลูกพืชชนิดอื่นทดแทน แม้มีการส่งเสริมจากโรงงาน จำนวนสมาชิกเพิ่มแต่ผลผลิตไม่เพิ่มขึ้น
- เกษตรกรขายผลผลิตให้โรงงาน และนำสินค้าไปขายข้างนอกด้วย
- เกษตรกรรุ่นใหม่ที่จะเข้ามาสานต่อบรรพบุรุษมีจำนวนลดลง

ช. แหล่งเงินทุน

— ร่วมมือกับธนาคารเพื่อการการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) ซื้อผลผลิตโดยจ่ายเงินให้เกษตรกรผ่าน ธกส. ซึ่งมีการหักหนี้ไว้ ทำให้เกษตรกรมีเครดิต

4.1.4.4 สรุปสถานะการพัฒนาและวิเคราะห์ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

⌗ สรุปสถานะการยกระดับการพัฒนา/ความยั่งยืนของพื้นที่สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง และโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปที่ 1 (ฝาง) จ.เชียงใหม่ (ตาม Practical Framework)

สถานะปัจจุบันของการพัฒนาในพื้นที่สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง และโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปที่ 1 (ฝาง) จ.เชียงใหม่ สามารถสรุปในภาพรวมได้ดังนี้

1. ในระดับครัวเรือน (ระดับที่ 1) พบว่าหลายกิจกรรมด้านทางการเกษตรประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี ตัวอย่างเช่น การปลูกพืช ผัก พืชเศรษฐกิจที่หลากหลาย มีการปลูกไม้ผลซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจที่จะเป็นรายได้ในระยะยาว เช่น สตรอวเบอรี่ บ๊วย ท้อ กีวี่ พลับ สาลี่ และผักอินทรีย์ ทำให้มีผลผลิตออกสู่ตลาดตลอดทั้งปี ทำให้มีรายได้สม่ำเสมอ

    — มีการวิจัยเพื่อปรับปรุงพันธุ์โดยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะ เพื่อคัดเลือกพันธุ์ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ และให้ผลผลิตที่มีคุณภาพเป็นที่ต้องการของตลาด และมีแปลงเกษตรสาธิต เพื่อให้ผู้สนใจสามารถเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงได้

    — มีหน่วยงานที่รับผิดชอบตรงคือสถานีเกษตรอ่างขาง คอยให้คำปรึกษา ถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตร เพื่อให้มีความรู้ ทั้งด้านเทคนิควิธีการต่างๆ มีการดูแลและติดตามผลอย่างใกล้ชิด เพื่อให้สามารถนำความรู้นั้นมาใช้ในการประกอบอาชีพและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ทันเหตุการณ์

2. ในระดับชุมชน (ระดับที่ 2) มีการรวมกลุ่มกองทุน และมีการจัดตั้งสหกรณ์เพื่อใช้ประโยชน์ในการออมทรัพย์ และเป็นแหล่งกู้เพื่อซื้อปัจจัยการผลิตให้สมาชิกในราคาที่ประหยัด ช่วยลดต้นทุนการผลิตทำให้มีกำไรมากขึ้น และมีโครงการหลวงและดอยคำ ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการรับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรในพื้นที่ (Social Enterprise)

    — มีการจัดตั้งสหกรณ์ที่บริหารด้วยสมาชิกในชุมชน โดยมีเจ้าหน้าที่ศูนย์เกษตรเป็นที่ปรึกษา เพื่อใช้ประโยชน์ในการออมทรัพย์ และเป็นแหล่งกู้เพื่อซื้อปัจจัยการผลิตให้สมาชิกในราคาที่ประหยัด ช่วยลดต้นทุนการผลิตทำให้มีกำไรมากขึ้น และช่วยเพิ่มอำนาจต่อรองให้กลุ่มเกษตรกร

    — มีโครงการหลวงและดอยคำ ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการรับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรในพื้นที่ (Social Enterprise) เกษตรกรไม่ต้องเดินทางไปไกล ประหยัดทั้งเวลาและค่าขนส่ง ผลผลิตไม่ได้รับความเสียหายจากการขนส่ง สามารถควบคุมและรักษาคุณภาพไว้ได้ นอกจากนั้นสถานีเกษตรหลวงยังมีแผนการตลาดที่ใช้เพื่อวางแผนการผลิตในภาพรวมที่ได้มาจากความต้องการลูกค้าโดยตรง สามารถใช้เป็นในแผนการผลิต และกระจายในกลุ่มสมาชิกผู้ผลิตได้ ทำให้ผลผลิตที่ได้ไม่ล้นตลาด มีผู้ซื้อที่แน่นอน

3. อย่างไรก็ตามความสำเร็จดังกล่าวถือเป็นความสำเร็จใน “ระดับชุมชน (ระดับที่ 2)” ในระยะเริ่มต้น ซึ่งการรวมกลุ่มของเกษตรกร กลุ่มอาชีพ หรือสหกรณ์ ไม่ได้เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มโดยธรรมชาติ หรือรวมกันเอง แต่เกิดจากการส่งเสริมให้เกิดขึ้นโดยเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ ทำให้กลุ่มหรือสหกรณ์ยังไม่เข้มแข็ง ถึงแม้จะมีการบริหารโดยสมาชิกเอง ก็ยังต้องมีผู้เชี่ยวชาญเป็นที่ปรึกษาและคอยดูแลอีกชั้นหนึ่ง และชุมชนยังไม่สามารถเชื่อมโยงกับภายนอกได้ด้วยตนเอง มีโครงการหลวงและดอยคำทำหน้าที่เป็น Social Enterprise ดังนั้น จึงยังไม่ถือว่าชุมชนในพื้นที่สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง และโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปที่ 1 (ฝาง) ประสบความสำเร็จในการพัฒนาตามแนวพระราชดำริใน “ระดับพื้นที่/ภูมิภาค”

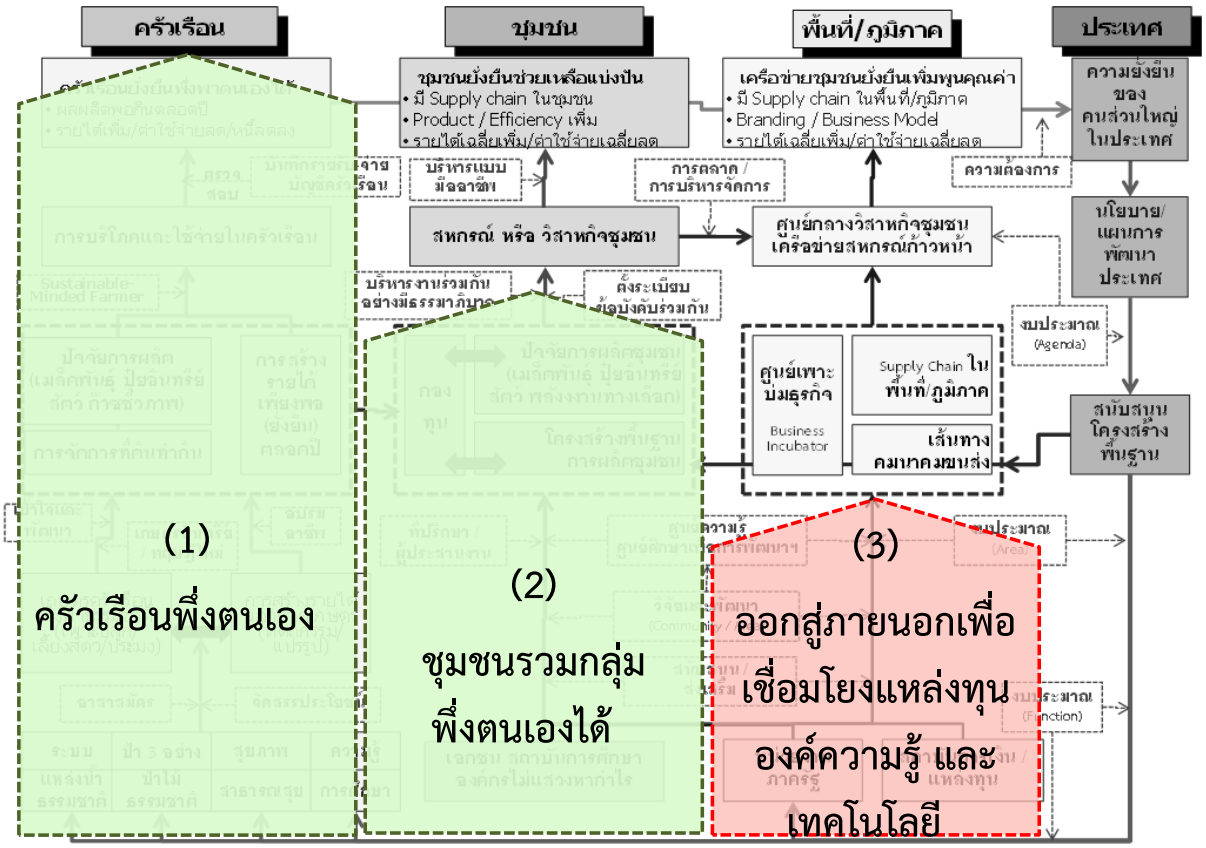

รูปที่ 4.21 สถานะของการพัฒนาชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงพื้นที่สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง และโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปที่ 1 (ฝาง) จ.เชียงใหม่

⌖ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนา

การวิเคราะห์ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยการพัฒนาเพื่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนา และปัจจัยภูมิคุ้มกันเพื่อป้องกันความล้มเหลว โดยนำประเด็นหรือสิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ สอบทานกับพระราชดำรัสที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ในประเด็นนั้นๆ เพื่อสรุปจุดแข็ง (ปัจจัยสู่ความสำเร็จ) และจุดอ่อน (ปัจจัยเสี่ยง) พิจารณาตามทฤษฎีใหม่แต่ละขั้นและองค์ประกอบของ Practical Framework ได้ดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ปัจจัยการพัฒนา เพื่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนา (จุดแข็ง)

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	**สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ (Proven Facts)**
"...**ที่นานั้น เมื่อสิ้นฤดูทำนาแล้ว ควรจะปลูกพืชอื่นๆ บ้าง เพราะจะเพิ่มรายได้ให้อีกไม่น้อย** ทั้งจะช่วยให้ดินร่วน ช่วยเพิ่มปุ๋ยกากพืชทำให้ลักษณะเนื้อดินดีขึ้น เหมาะสำหรับจะทำนาในฤดูต่อไป ..." *พระราชทานแก่ผู้นำกลุ่มชาวนา ในวันเปิดการชุมนุมผู้นำกลุ่มชาวนาทั่วประเทศ ครั้งที่ ๓ วันศุกร์ ที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๐๘* "...**ชาวบ้านปลูกอะไรย่อมต้องจำหน่าย มีตลาดที่จะจำหน่ายได้** ถ้าเราไปสนับสนุนให้ปลูกแล้วก็ไม่สามารถที่จะให้ชาวบ้านขายผลิตภัณฑ์ ที่เขาผลิตจะเป็นการปลูก การเลี้ยงสัตว์ หรืออะไร ก็จะไม่สามารถที่จะมีชีวิตอยู่ได้ อันนี้เป็นหลักใหญ่อย่างหนึ่ง ..." *พระราชดำรัสในโอกาสที่คณะบุคคลต่างๆ เฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย วันศุกร์ที่ 4 ธันวาคม 2524*	☞ ใช้ประโยชน์จากศักยภาพของพื้นที่ เพื่อปลูกพืชที่มีมูลค่าสูงและมีตลาดเฉพาะ ☞ วิจัยและเผยแพร่พันธุ์พืชเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นการเพิ่มมูลค่า ภายใต้ข้อจำกัดของพื้นที่	– แยกที่ดินทำกินออกจากผืนป่าอนุรักษ์และป่าชุมชนชัดเจน มีการพัฒนาที่ดินอย่างเป็นระบบ มีการเปลี่ยนจากทำไร่หมุนเวียนเป็นทำนาขั้นบันได มีการปลูกพืชหญ้าแฝกเพื่อป้องกันการพังทลายของหน้าดิน มีการสุ่มเก็บตัวอย่างดินเพื่อนำมาวิเคราะห์สภาพความเป็นกรด-ด่าง ช่วยให้ชาวบ้านสามารถใช้พื้นที่ทำกินเดิมได้อย่างเกิดประโยชน์สูงสุด โดยไม่ต้องทำไร่หมุนเวียนและบุกรุกป่าเพิ่มขึ้น – มีงานวิจัยเพื่อปรับปรุงพันธุ์โดยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะ เพื่อคัดเลือกพันธุ์ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ และให้ผลผลิตที่มีคุณภาพเป็นที่ต้องการของตลาด

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	**สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ (Proven Facts)**
"... **การที่จะทำให้ได้มากที่สุดได้ผลดีที่สุด** เรา**ต้องมีความรู้ รู้ว่าจะปลูกอะไร ที่ไหน** และรู้เรื่องอื่นๆ อีก เพื่อให้พืชผลงอกงามดี เมื่องอกงามดีแล้ว เราจะเก็บไปขาย ก็**ต้องทราบว่าพืชพันธุ์อะไรราคาดี เราก็ต้องทราบหลักเศรษฐกิจ ต้องถือหลักว่าสิ่งไหนที่เขาต้องการเราก็นำไปขาย ต้องขนส่งไป ต้องไปต่อสู้ราคากับของคนอื่นที่เขาก็ปลูกเหมือนกับเรา เหล่านี้เป็นหลักเศรษฐกิจ**..." *พระบรมราโชวาทพระราชทานแก่กลุ่มชาวไร่ศูนย์พัฒนาไทย-อิสราเอล วันพุธ ที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๑๒*	☞ เลือกใช้พันธุ์ดีและกระบวนการเพาะปลูกที่เป็นมาตรฐาน เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพสูงและปลอดภัย ☞ รู้จักต่อยอดเทคนิคการเพาะปลูกที่ทันสมัยจากภายนอก โดยใช้วัสดุที่หาง่ายในพื้นที่ เพื่อเพิ่มผลผลิตต่อไร่และแก้ปัญหาโรคพืช	– มีการปลูกพืช ผัก พืชเศรษฐกิจที่หลากหลาย มีการปลูกไม้ผลซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจที่จะเป็นรายได้ในระยะยาว เช่น สตรอว์เบอรี่ บ๊วย ท้อ กีวี่ พลับ สาลี่ และผักอินทรีย์ ทำให้มีผลผลิตออกสู่ตลาดตลอดทั้งปี – มีการส่งเสริมให้ทำเกษตรอินทรีย์ แทนการใช้สารเคมี โดยการถ่ายทอดความรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์ การทำยากำจัดแมลงชีวภาพ การทำปุ๋ยอินทรีย์ และออกกฎที่เข้มงวด สำหรับผู้ตั้งใจฝ่าฝืนใช้สารเคมีอยู่จะถูกพิจารณาเป็นค่าปรับ ตักเตือนหรือเสียสิทธิ์ที่ทำกิน ทำให้ไม่มีใครกล้าฝ่าฝืน

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ (Proven Facts)
"..ในด้านการผลิตนั้น **มีผู้เชี่ยวชาญต่างๆที่มีความสามารถเพื่อที่จะทำให้การผลิตนั้นมีผลดีมาก** และในการนี้ก็**ต้องมีการทำให้สอดคล้องกัน** หมายความว่าผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ บางทีก็ไม่ร่วมมือกัน เมื่อไม่มีการร่วมมือกัน ข้อแนะนำต่างๆ ทางวิชาการก็อาจจะขัดแย้งกัน จึงต้องให้สอดคล้อง คือให้ร่วมมือกัน ไม่ขัดแย้งขัน..." *พระราชดำรัสในโอกาสที่คณะกรรมการสมาคมเศรษฐศาสตร์เกษตรแห่งประเทศไทย เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ ตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันอังคารที่ 29 กรกฎาคม 2523*	☞ มีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมอยู่ในพื้นที่คอยให้ความรู้แก่เกษตรกรอย่างต่อเนื่อง ☞ ส่งเสริมอาชีพตามความถนัดและความขยันของคนในพื้นที่	– มีแปลงเกษตรกรสาธิต เพื่อให้เกษตรกรและผู้สนใจสามารถเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงได้ – มีหน่วยงานที่รับผิดชอบตรงคือสถานีเกษตรอ่างขาง คอยให้คำปรึกษา ถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตร เพื่อให้มีความรู้ ทั้งด้านเทคนิควิธีการต่างๆ มีการดูแลและติดตามผลอย่างใกล้ชิด เพื่อให้สามารถนำความรู้นั้นมาใช้ในการประกอบอาชีพและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ทันเหตุการณ์ มีการประสานงานกับหน่วยงานของรัฐ หรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านอย่างต่อเนื่อง

โดยมีจุดแข็งที่สำคัญของการพัฒนาพื้นที่สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง และโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูป ที่ 1 (ฝาง) จ.เชียงใหม่ ตามทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 และองค์ประกอบของ Practical Framework แสดงดังได้ดังนี้

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

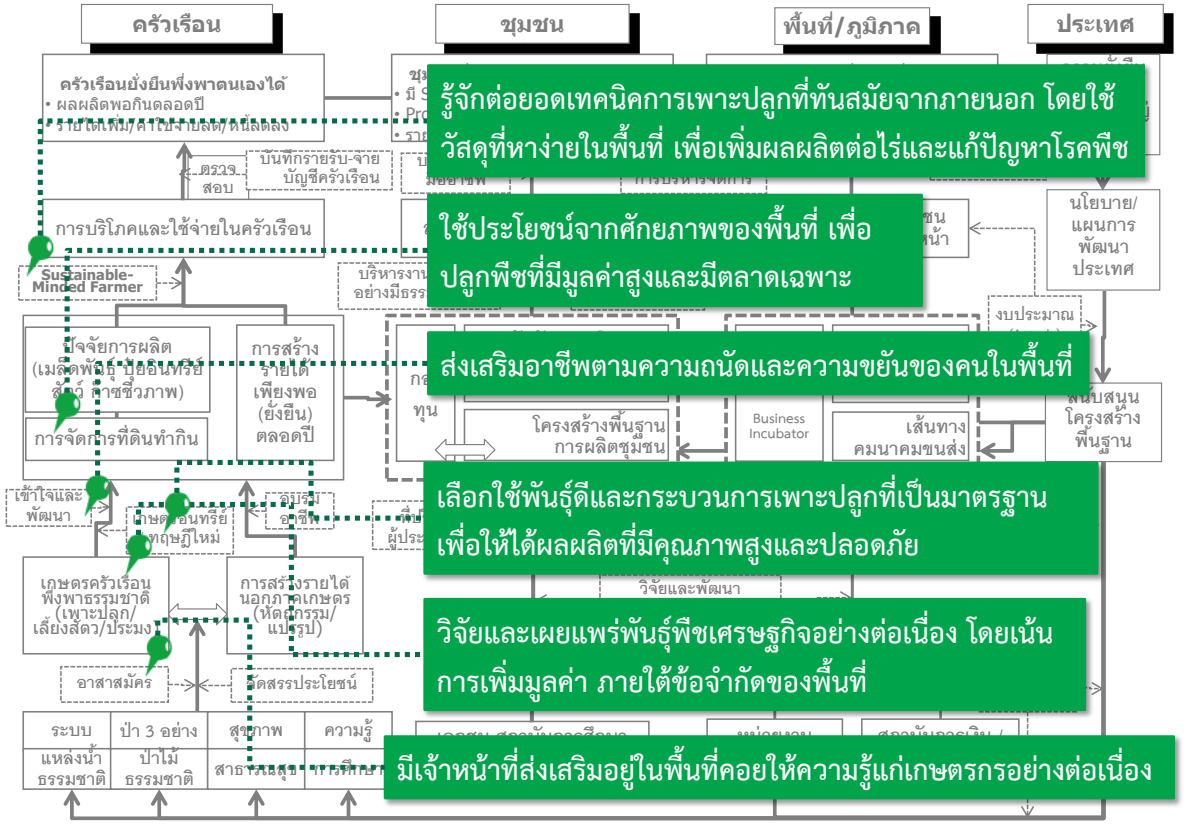

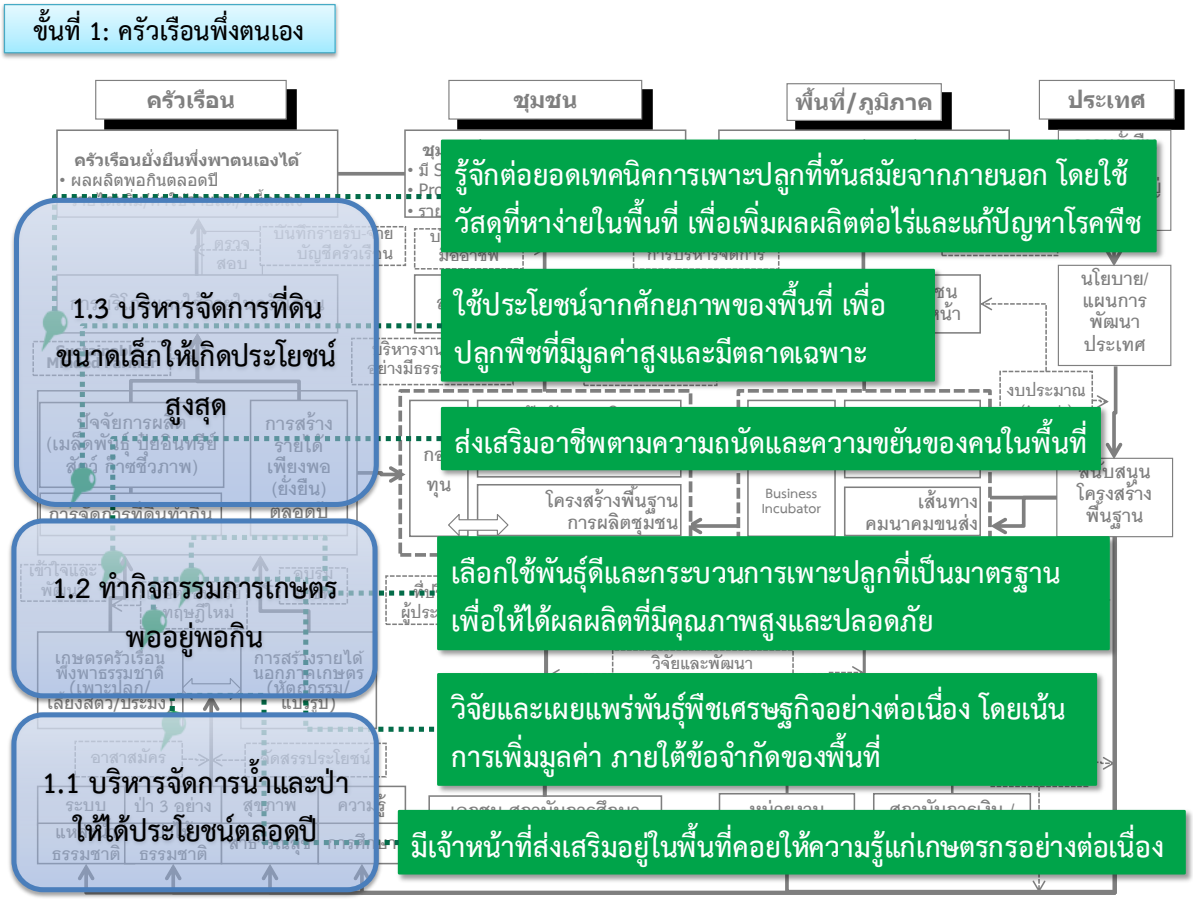

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่มพึ่งตนเองได้

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	**สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่** **(Proven Facts)**
"**การจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์นั้น ต้องกำหนดนโยบายให้ดีแต่ต้น ไม่ใช่เพียงแต่เป็นแหล่งเงินกู้** และต่อมาประลบปัญหาหนี้สูญ ในที่สุดกิจการก็ล้มเหลวไปโดยปริยาย...." *พระราชดำรัส พระราชทานแก่ศูนย์รวมนม สถานีบำรุงสัตว์สกลนคร บ้านหนองยาง จ.สกลนคร วันที่ 19 พฤศจิกายน 2532* "...อาชีพในด้านการเกษตรทุกทุกอย่างต้องอาศัยปัจจัยหลายด้าน...**ความรู้ในวิชาการผลิต**และ**ความรู้ในการเป็นอยู่** ทั้ง**ความรู้ในด้านจำหน่าย** ล้วนเป็นความรู้ที่**จะต้องประสานกันหมด**... " *พระราชดำรัส พระราชทาน แก่คณะกรรมการสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคม สหกรณ์ประมง และสมาชิกผู้รับนมสดณ โครงการส่วนพระองค์ สวนจิตรลดา วันศุกร์ ที่ 8 พฤษภาคม 2530*	☞ สหกรณ์ช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือของสมาชิก ช่วยลดต้นทุนในการกู้ยืมและปัจจัยการผลิต ☞ มี SE ดูแลตลอด supply chain ตั้งแต่การส่งเสริมการเพาะปลูก การวางแผนการผลิตชุมชน การแปรรูป และการตลาด	– มีการรวมกลุ่มกองทุน และมีการจัดตั้งสหกรณ์ที่บริหารด้วยสมาชิกในชุมชน โดยมีเจ้าหน้าที่ศูนย์เกษตรเป็นที่ปรึกษา เพื่อใช้ประโยชน์ในการออมทรัพย์ และเป็นแหล่งกู้เพื่อซื้อปัจจัยการผลิตให้สมาชิกในราคาที่ประหยัด ช่วยลดต้นทุนการผลิตทำให้มีกำไรมากขึ้น และช่วยเพิ่มอำนาจต่อรองให้กลุ่มเกษตรกร – มีโครงการหลวงและดอยคำ ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการรับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรในพื้นที่ (Social Enterprise) เกษตรกรไม่ต้องเดินทางไปไกล ประหยัดทั้งเวลาและค่าขนส่ง ผลผลิตไม่ได้รับความเสียหายจากการขนส่ง สามารถควบคุมและรักษาคุณภาพไว้ได้ นอกจากนั้นสถานีเกษตรยังมีแผนการตลาดที่ใช้เพื่อวางแผนการผลิตในภาพรวมที่ได้มาจากความต้องการลูกค้าโดยตรง สามารถใช้เป็นในแผนการผลิต และกระจายในกลุ่มสมาชิกผู้ผลิตได้ ทำให้ผลผลิตที่ได้ไม่ล้นตลาด มีผู้ซื้อที่แน่นอน

โดยมีจุดแข็งที่สำคัญของการพัฒนาพื้นที่สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง และโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูป ที่ 1 (ฝาง) จ.เชียงใหม่ ตามทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 และองค์ประกอบของ Practical Framework แสดงดังได้ดังนี้

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้

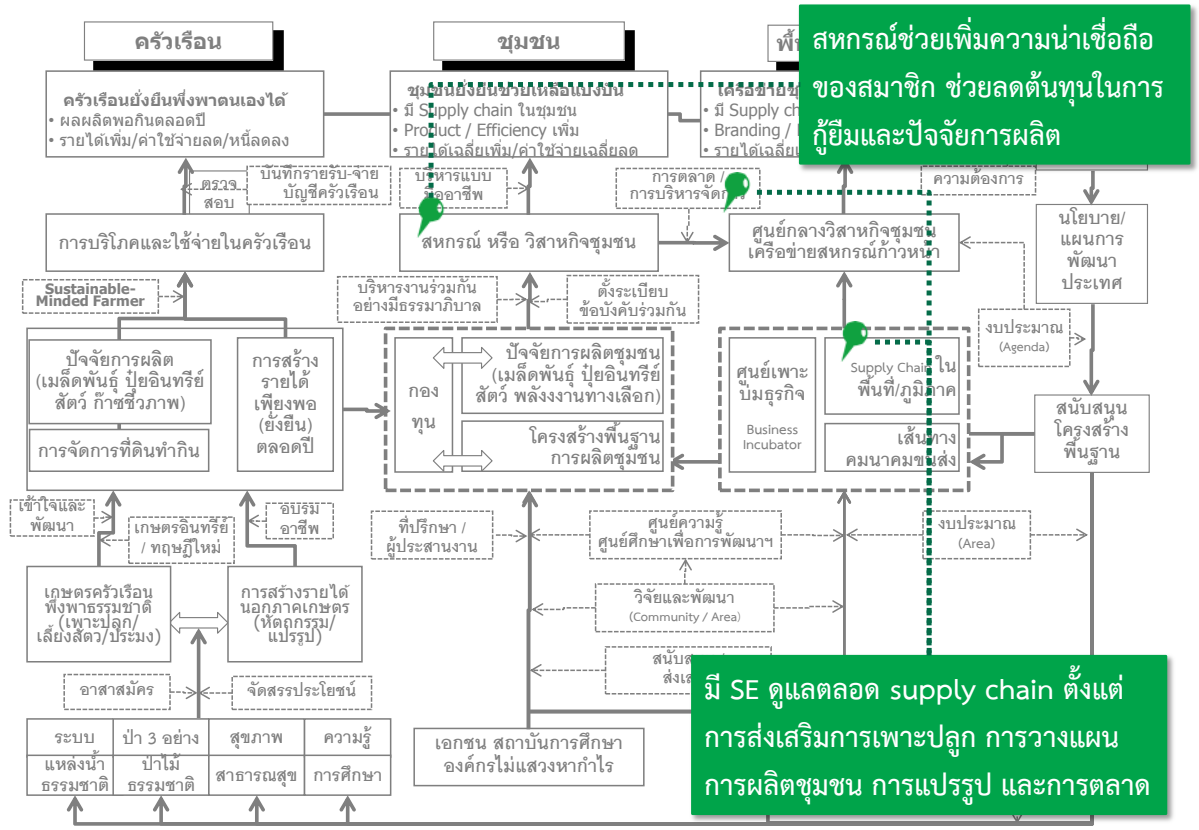

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้

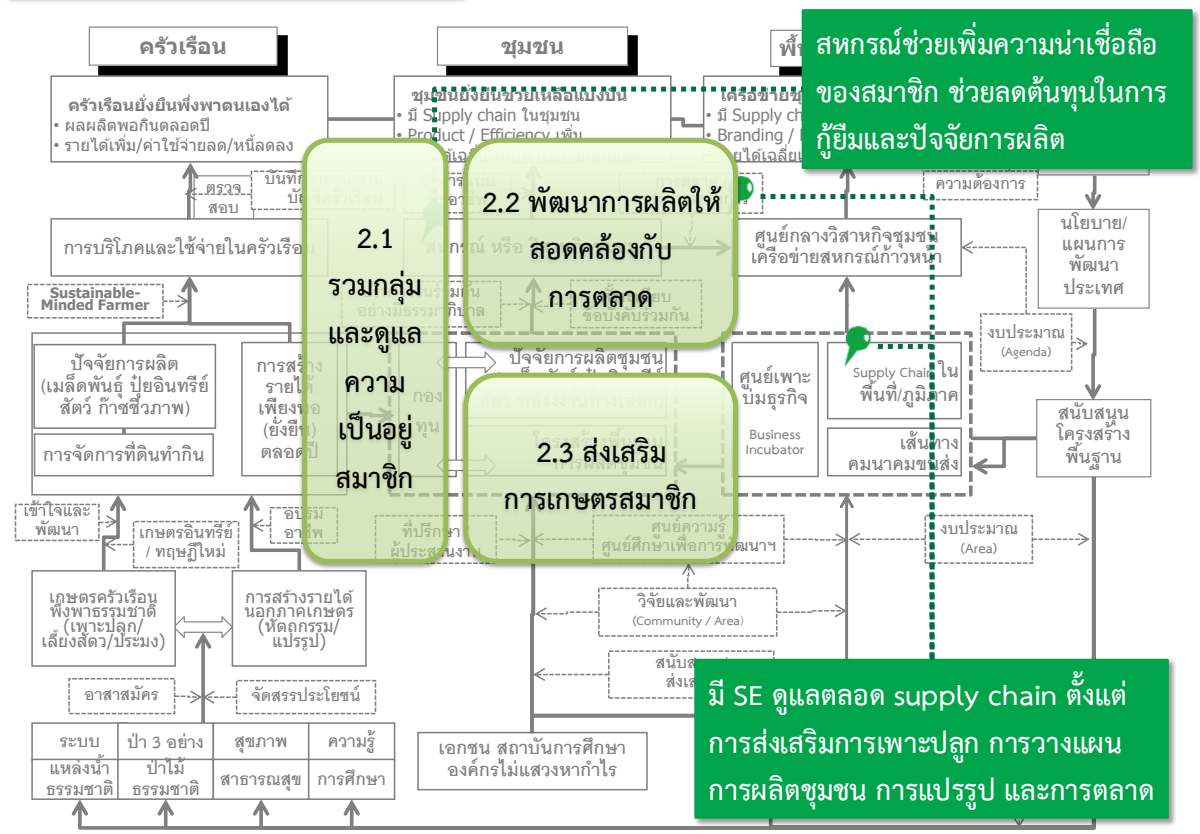

<u>สรุปจุดแข็ง</u>ที่สำคัญของการพัฒนาของสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง และโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปที่ 1 (ฝาง) จ.เชียงใหม่

<u>ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง</u>

กลุ่มที่ 1 บริหารจัดการน้ำและป่าให้ได้ประโยชน์ตลอดปี

- ✓ มีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมอยู่ในพื้นที่คอยให้ความรู้แก่เกษตรกรอย่างต่อเนื่อง

กลุ่มที่ 2 ทำกิจกรรมการเกษตรพออยู่พอกิน

- ✓ ส่งเสริมอาชีพตามความถนัดและความขยันของคนในพื้นที่
- ✓ วิจัยและเผยแพร่พันธุ์พืชเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นการเพิ่มมูลค่า ภายใต้ข้อจำกัดของพื้นที่
- ✓ เลือกใช้พันธุ์ดีและกระบวนการเพาะปลูกที่เป็นมาตรฐาน เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพสูงและปลอดภัย

กลุ่มที่ 3 บริหารจัดการที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด

- ✓ ใช้ประโยชน์จากศักยภาพของพื้นที่ เพื่อปลูกพืชที่มีมูลค่าสูงและมีตลาดเฉพาะ
- ✓ รู้จักต่อยอดเทคนิคการเพาะปลูกที่ทันสมัยจากภายนอก โดยใช้วัสดุที่หาง่ายในพื้นที่เพื่อเพิ่มผลผลิตต่อไร่และแก้ปัญหาโรคพืช

<u>ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่มพึ่งตนเองได้</u>

กลุ่มที่ 1 พัฒนาการผลิตให้สอดคล้องกับการตลาด

- ✓ มี SE ดูแลตลอด supply chain ตั้งแต่การส่งเสริมการเพาะปลูก การวางแผนการผลิตชุมชน การแปรรูป และการตลาด

กลุ่มที่ 3 ดูแลความเป็นอยู่สมาชิก

- ✓ สหกรณ์ช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือของสมาชิก ช่วยลดต้นทุนในการกู้ยืมและปัจจัยการผลิต

2. การวิเคราะห์ปัจจัยภูมิคุ้มกัน เพื่อป้องกันความล้มเหลว (จุดอ่อน)

จุดอ่อนที่สำคัญที่พบจากการลงพื้นที่สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง และโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปที่ 1 (ฝาง) จ.เชียงใหม่ เมื่อพิจารณาตามทฤษฎีใหม่และองค์ประกอบของ Practical Framework พบว่ามีจุดอ่อนในขั้นที่ 2 (ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้) ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	ความเสี่ยง	สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ (Proven Facts)
• N/A	ชุมชนยังไม่สามารถวางแผนการผลิตโดยคนในชุมชนเอง คนส่วนใหญ่ในชุมชนขาดความเข้าใจเกี่ยวกับกองทุน/สหกรณ์ รวมทั้งวิธีบริหารจัดการ	– การรวมกลุ่มของเกษตรกร กลุ่มอาชีพ หรือสหกรณ์ ไม่ได้เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มโดยธรรมชาติ หรือรวมกันเอง แต่เกิดจากการส่งเสริมให้เกิดขึ้นโดยเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ ทำให้กลุ่มหรือสหกรณ์ยังไม่เข้มแข็ง ถึงแม้จะมีการบริหารโดยสมาชิกเอง ก็ยังต้องมีผู้เชี่ยวชาญเป็นที่ปรึกษา และคอยดูแลอีกชั้นหนึ่ง

โดยมีจุดอ่อนที่สำคัญของการพัฒนาพื้นที่สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง และโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูป ที่ 1 (ฝาง) จ.เชียงใหม่ ตามทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 และองค์ประกอบของ Practical Framework แสดงดังได้ดังนี้

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้

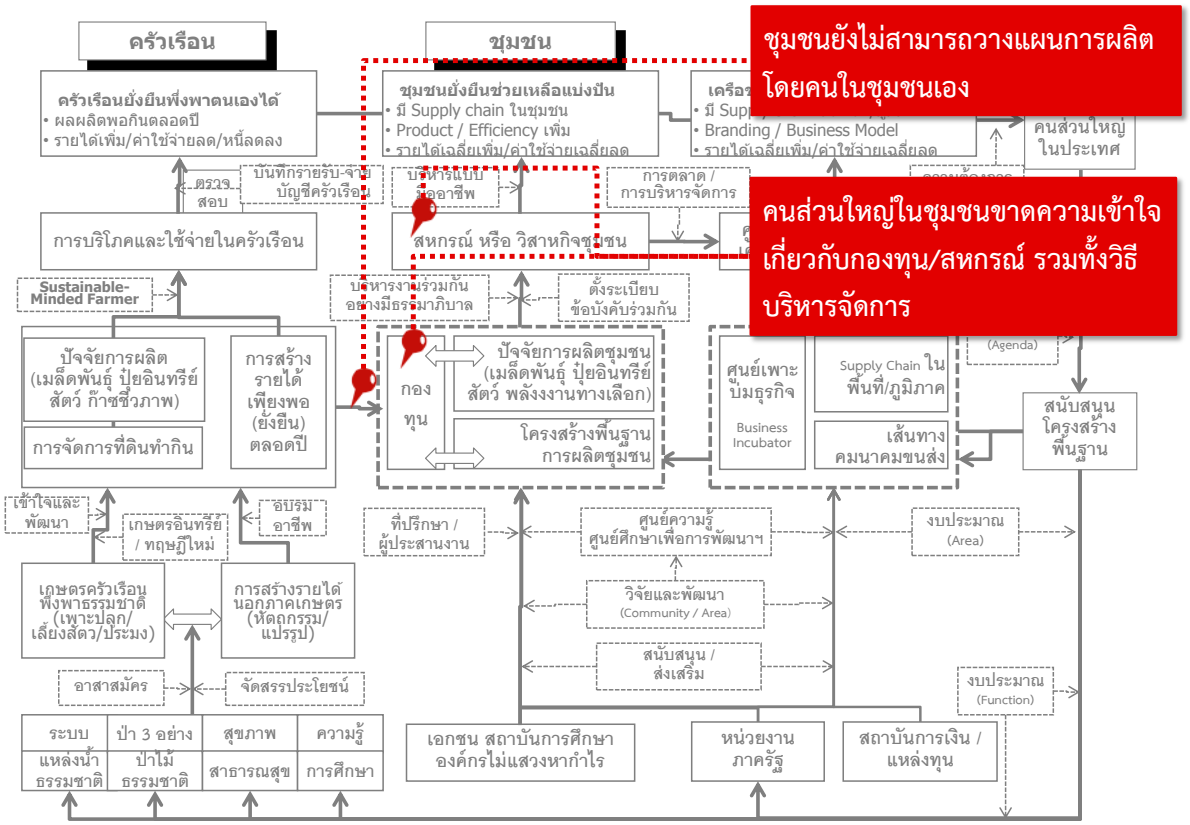

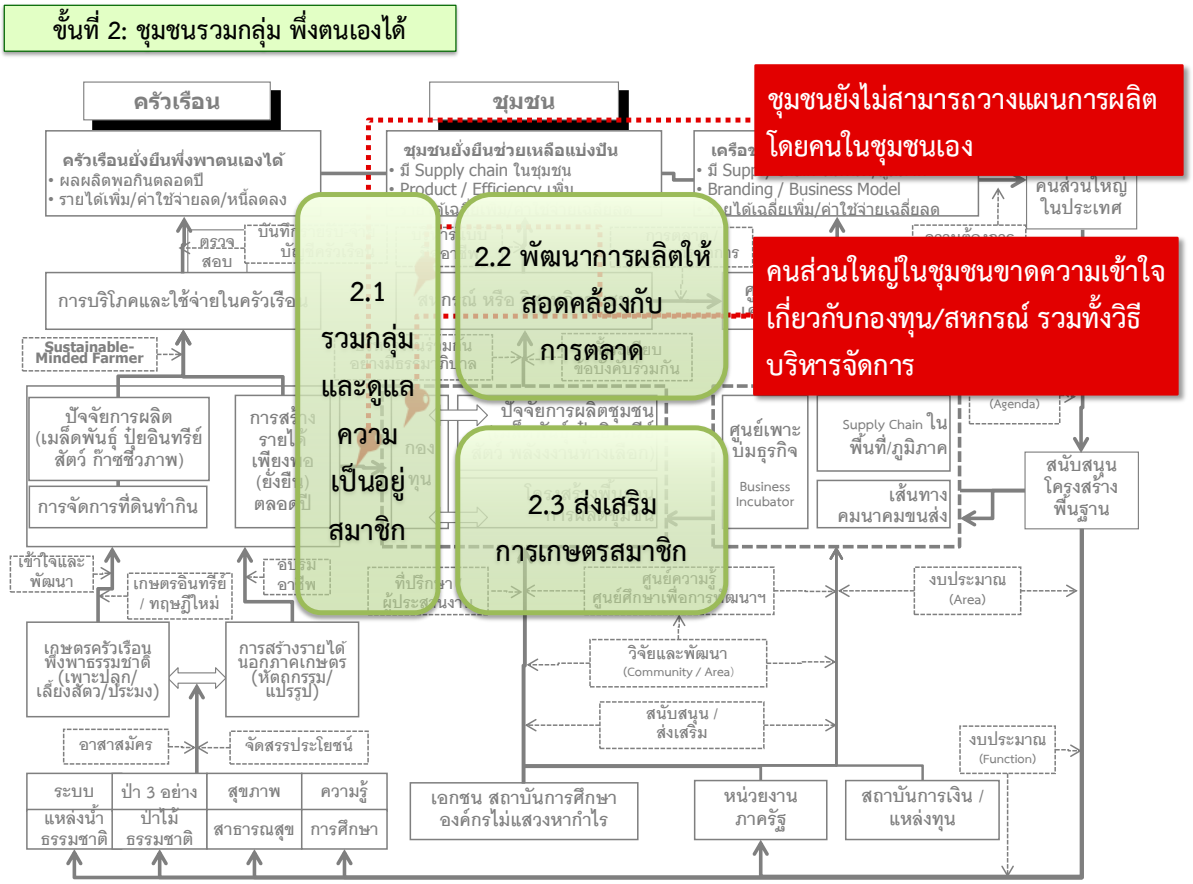

<u>สรุปจุดอ่อน</u>ที่สำคัญของพื้นที่สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง และโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปที่ 1 (ฝาง) จ.เชียงใหม่

<u>ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้</u>

กลุ่มที่ 3 การดูแลความเป็นอยู่สมาชิก

- ✘ คนส่วนใหญ่ในชุมชนขาดความเข้าใจเกี่ยวกับกองทุน/สหกรณ์ รวมทั้งวิธีบริหารจัดการ
- ✘ ชุมชนยังไม่สามารถวางแผนการผลิตโดยคนในชุมชนเอง

ทั้งนี้ สามารถสรุปจุดแข็งและจุดอ่อนพื้นที่สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง และโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปที่ 1 (ฝาง) จ.เชียงใหม่ แสดงดังตาราง

ตารางที่ 4.9 สรุปจุดแข็งและจุดอ่อนของพื้นที่สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง และโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปที่ 1 (ฝาง) จ.เชียงใหม่

ทฤษฎีใหม่	กลุ่ม	องค์ประกอบ Practical Framework	จุดแข็ง (ปัจจัยสู่ความสำเร็จ)	จุดอ่อน (ปัจจัยเสี่ยง)
ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเองบริหารจัดการ	1.1 บริหารจัดการน้ำและป่าให้ได้ประโยชน์ตลอดปี	อาสาสมัคร	มีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมอยู่ในพื้นที่คอยให้ความรู้แก่เกษตรกรอย่างต่อเนื่อง	n/a

ทฤษฎีใหม่	กลุ่ม	องค์ประกอบ Practical Framework	จุดแข็ง (ปัจจัยสู่ความสำเร็จ)	จุดอ่อน (ปัจจัยเสี่ยง)
ที่ดินและน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุดพอกินตลอดปี	1.2 ทำกิจกรรมการเกษตร พออยู่พอกิน	เข้าใจและพัฒนาเกษตรครัวเรือนพึ่งพาธรรมชาติ/เพาะปลูก	ส่งเสริมอาชีพตามความถนัดและความขยันของคนในพื้นที่	n/a
			วิจัยและเผยแพร่พันธุ์พืชเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นการเพิ่มมูลค่าภายใต้ข้อจำกัดของพื้นที่	n/a
		เกษตรอินทรีย์ทฤษฎีใหม่	เลือกใช้พันธุ์ดีและกระบวนการเพาะปลูกที่เป็นมาตรฐาน เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพสูงและปลอดภัย	n/a
	1.3 บริหารจัดการที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด	การจัดการที่ดินทำกิน	ใช้ประโยชน์จากศักยภาพของพื้นที่เพื่อปลูกพืชที่มีมูลค่าสูงและมีตลาดเฉพาะ	n/a
		Sustainable minded Farmer	รู้จักต่อยอดเทคนิคการเพาะปลูกที่ทันสมัยจากภายนอก โดยใช้วัสดุที่หาง่ายในพื้นที่ เพื่อเพิ่มผลผลิตต่อไร่และแก้ปัญหาโรคพืช	n/a
ขั้นที่ 2: รวมกลุ่ม/สหกรณ์ เพื่อการผลิต การตลาด และดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิก/ชุมชน (สร้างภูมิคุ้มกันก่อนออกสู่ภายนอก)	2.1 รวมกลุ่มและดูแลความเป็นอยู่สมาชิก	สหกรณ์/กองทุน	สหกรณ์ช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือของสมาชิก ช่วยลดต้นทุนในการกู้ยืมและปัจจัยการผลิต	- คนส่วนใหญ่ในชุมชนขาดความเข้าใจเกี่ยวกับกองทุน/สหกรณ์ รวมทั้งวิธีบริหารจัดการ - ชุมชนยังไม่สามารถวางแผนการผลิตโดยคนในชุมชนเอง
	2.2 พัฒนาการผลิตให้สอดคล้องกับการตลาด	การตลาด/การบริหารจัดการ	มี SE ดูแลตลอด supply chain ตั้งแต่การส่งเสริมการเพาะปลูก การวางแผนการผลิตชุมชน การแปรรูปและการตลาด	n/a
	2.2 ส่งเสริมการเกษตรสมาชิก	n/a	n/a	n/a
ขั้นที่ 3: ออกสู่ภายนอก เชื่อมโยงเครือข่ายภายนอก ด้านอาชีพ ทุน การตลาด การผลิต และรักษาทุนทางสังคมให้ยั่งยืน	3.1 เชื่อมโยงตลาด แหล่งทุน องค์ความรู้ และเทคโนโลยี	n/a	n/a	n/a

4.2 โครงการขยายผลการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

4.2.1 โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบบูรณาการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่จังหวัดน่าน

ในการเก็บข้อมูลภาคสนามโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบบูรณาการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่จังหวัดน่าน มีจุดเน้นที่จะเก็บข้อมูลและวิเคราะห์เป็นพิเศษทั้งสิ้น 2 ประการได้แก่

1. วิธีการพัฒนาและสนับสนุนให้เกษตรกรมีความพร้อมสำหรับการทำเกษตรทฤษฎีใหม่
2. แนวทาง ปัญหา อุปสรรคในการขยายผลตามทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2

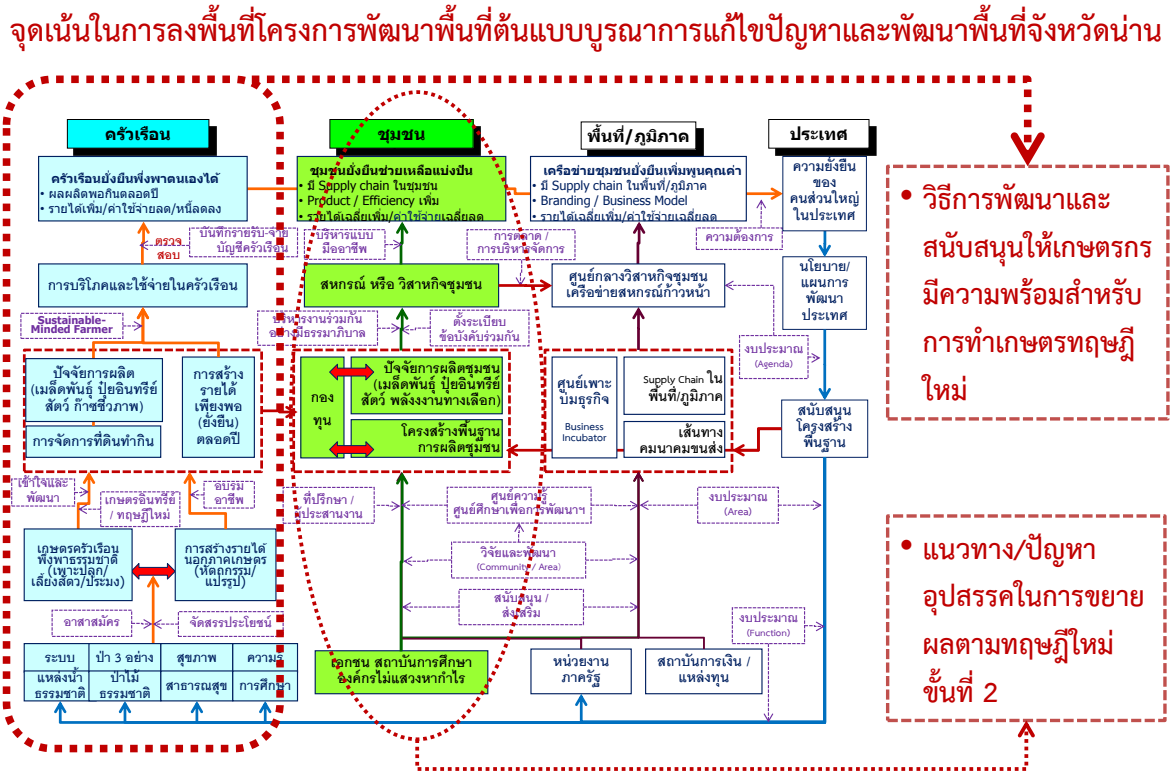

รูปที่ 4.22 จุดเน้นในการเก็บข้อมูลภาคสนามโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบบูรณาการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่จังหวัดน่าน

โดยในการเก็บข้อมูลภาคสนาม จะเก็บข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์ตามองค์ประกอบการพัฒนาของโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบบูรณาการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่จังหวัดน่าน ซึ่งประกอบไปด้วยองค์ประกอบด้านทรัพยกรธรรมชาติ องค์ประกอบด้านเกษตรพึ่งพาธรรมชาติ องค์ประกอบด้านรายได้นอกภาคเกษตร และองค์ประกอบด้านสหกรณ์/วิสาหกิจชุมชน โดยมีรายละเอียดองค์ประกอบตามแสดงดังนี้

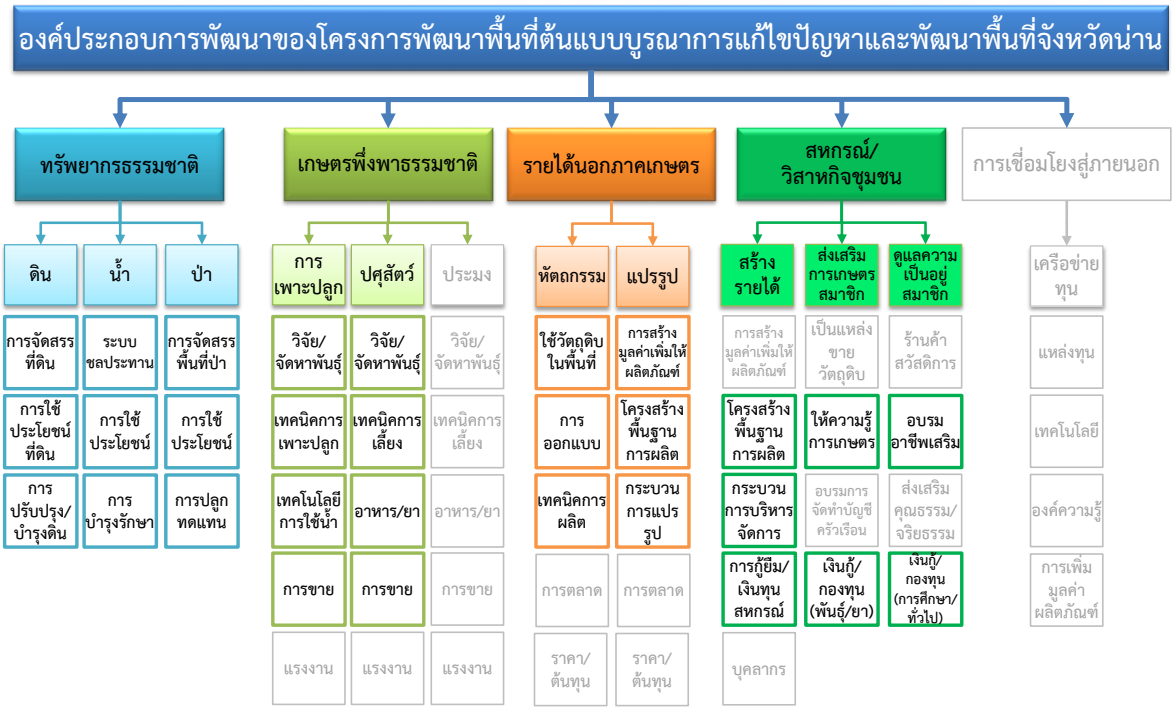

รูปที่ 4.23 องค์ประกอบการพัฒนาของโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบบูรณาการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่จังหวัดน่าน

ทั้งนี้ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ได้มีรายละเอียดประเด็นที่ต้องการศึกษา ส่วนงาน/บุคคลที่ได้พบ วิธีการเก็บข้อมูล และข้อมูลที่ต้องการได้รับสำหรับการเก็บข้อมูลภาคสนามของโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบบูรณาการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่จังหวัดน่าน ดังแสดงในตาราง

ตารางที่ 4.10 ประเด็นการลงพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบบูรณาการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่จังหวัดน่าน

ประเด็น	ส่วนงาน/บุคคล	วิธีการ	ข้อมูลที่ต้องการ
• ความเป็นมาและสภาพปัญหาของพื้นที่ • กิจกรรมการพัฒนา วิธีการสนับสนุนให้เกษตรกรมีความพร้อมสำหรับการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ และการขยายผลตามทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 — การบริหารจัดการน้ำ ดิน ป่า — การส่งเสริมการเกษตร — เทคนิค ความรู้ ปัจจัยการผลิต — รายได้เสริมนอกภาคเกษตร — การรวมกลุ่มอาชีพ และการบริหารจัดการกองทุน • ปัญหาอุปสรรค และปัจจัยสู่ความสำเร็จ	• บุคลากรมูลนิธิปิดทองหลังพระฯ • อาสาสมัครพัฒนาหมู่บ้าน (อสพ.) อ.สองแคว และบ้านน้ำป้าก อ.ท่าวังผา • เกษตรกรกลุ่มอาชีพ บ้านยอด บ้านผาหลัก บ้านน้ำเกาะ — กลุ่มผู้ปลูกพริกซุปเปอร์ฮอท — กลุ่มแปรรูปน้ำพริกมะแขว่น — กรรมการกองทุน • ผู้นำชุมชน / ผู้ใหญ่บ้าน	สัมภาษณ์/สังเกตการณ์ดำเนินงาน	• สถิติ/แนวโน้มรายได้ กำไร หนี้สิน ภาพรวมและของแต่ละกลุ่มอาชีพ
• แนวการพัฒนาต่อยอดชุมชนต้นแบบให้ไปสู่ความพอเพียงและยั่งยืน • การพัฒนาผลผลิตทางการเกษตรและเชื่อมโยงกับระบบตลาด • ปัญหา อุปสรรค	• ผู้จัดการสำนักงานโครงการปิดทองหลังพระฯ จ.น่าน	สัมภาษณ์	
• บทบาทความร่วมมือ/การสนับสนุน/การขับเคลื่อนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น/อำเภอ/จังหวัด ในการดำเนินงานโครงการต้นแบบ และพื้นที่ขยายผล • ผลการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรค และปัจจัยสู่ความสำเร็จ	• นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลยอด • นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ่อ • นายอำเภอภูเพียง • ปลัดจังหวัดน่าน	สัมภาษณ์	
• บทบาท และการดำเนินงานของศูนย์ประสานงานประชาคมฯ ในโครงการขยายผล • ผลการดำเนินงานโครงการขยายผล พื้นที่ขยายผลที่มีมีความคืบหน้าดี และพื้นที่ที่มีปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน	• ที่ปรึกษาศูนย์ประสานงานประชาคมจังหวัดน่าน	สัมภาษณ์	

4.2.1.1 ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการ

⌖ ที่มาของโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบบูรณาการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่จังหวัดน่าน

- จังหวัดน่านถือเป็นแหล่งต้นน้ำสำคัญของประเทศไทย เนื่องจากร้อยละ 45 ของน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยามาจากแม่น้ำน่าน รวมทั้งยังเป็นป่าต้นน้ำและแหล่งกำเนิดความหลากหลายทางชีวภาพที่สำคัญของประเทศอีกด้วย อย่างไรก็ดีเนื่องจากจังหวัดน่านมีเนื้อที่ป่าและภูเขามากถึงร้อยละ 85 และมีพื้นที่ราบเพียงร้อยละ 15 ทำให้มีพื้นที่เกษตรกรรมน้อย นำไปสู่การบุกรุกและถางป่าเพื่อทำการเกษตรในลักษณะหมุนเวียน รวมทั้งมีสภาพปัญหาอื่นๆ ซึ่งเป็นสาเหตุของความยากจน เช่น การปลูกพืชเชิงเดี่ยวซึ่งส่งผลให้ดินเสื่อมสภาพ การขาดองค์ความรู้ ผลผลิตไม่เพียงพอต่อการบริโภค การใช้สารเคมีในการเกษตร เป็นต้น นอกจากนี้ปริมาณน้ำที่ไหลแรงในหน้าฝนบวกกับความลาดชันของพื้นที่ที่ปราศจากป่าปกคลุม ยังทำให้เกิดภัยพิบัติน้ำท่วมและโคลนถล่มในจังหวัดน่านอีกด้วย
- โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบบูรณาการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่จังหวัดน่าน เป็นงานด้านส่งเสริมการพัฒนาของโครงการปิดทองหลังพระฯ ซึ่งจังหวัดน่าน เป็นจังหวัดแรกที่โครงการปิดทองหลังพระฯ ได้พิจารณาคัดเลือกเป็นพื้นที่สำหรับการพัฒนาระบบต้นแบบ ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ได้แก่
    1. เครือข่ายชุมชนเข้มแข็ง
    2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความเข้มแข็ง
    3. มีสภาพปัญหาในพื้นที่
    4. เป็นพื้นที่ที่มีข้อมูลเพียงพอและเป็นระบบ
    5. มีพื้นที่สำคัญทางระบบนิเวศ และ
    6. สามารถแก้ไขปัญหาได้ในเชิงระบบ
- **วัตถุประสงค์ของโครงการ**พัฒนาพื้นที่ต้นแบบบูรณาการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่จังหวัดน่าน
    1. เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่น โดยนำองค์ความรู้ตามแนวพระราชดำริไปปรับใช้อย่างสอดคล้องเหมาะสมกับภูมิสังคม
    2. เพื่อสร้างงานและอาชีพให้กับประชาชน ควบคู่กับการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
    3. เพื่อสร้างพื้นที่ต้นแบบการแก้ไขปัญหาแบบบูรณาการตามแนวทางพระราชดำริ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ระดับชุมชนและภูมิภาค
- **พื้นที่ดำเนินโครงการ**มี 21 หมู่บ้าน ใน 3 อำเภอคือ อำเภอท่าวังผา อำเภอสองแคว และอำเภอเฉลิมพระเกียรติ โดยมีรายละเอียดดังนี้
    - 3 หมู่บ้านในอำเภอท่าวังผา ได้แก่ บ้านน้ำป้าก บ้านห้วยธนู และบ้านห้วยม่วง ครอบคลุมพื้นที่ 34,312 ไร่
    - 3 หมู่บ้านในอำเภอสองแคว ได้แก่ บ้านยอด บ้านผาหลัก และบ้านน้ำเกาะ ครอบคลุมพื้นที่ 44,406ไร่

- 15 หมู่บ้านในอำเภอเฉลิมพระเกียรติ ได้แก่ เปียงซ้อ ห้วยฟอง สะจุก สะเกี้ยง บวกอุ้ม ห้วยเต๋ย ห้วยกานต์ บ้านด่าน นาคุ เปียงก่อ ห้วยปูด กิ่วจันทร์ น้ำรีพัฒนา น้ำช้างพัฒนาและบวกหญ้า ครอบคลุมพื้นที่ 171,275 ไร่

— **การดำเนินงานของโครงการปิดทองหลังพระฯ** ในช่วงเดือนมีนาคม 2552 ซึ่งได้จัดสัมมนาร่วมกับจังหวัดน่าน มีผู้เข้าร่วมสัมมนาจากภาคประชาชน หน่วยงานราชการ และภาคประชาสังคมในจังหวัด ทุกภาคส่วนมีความเห็นตรงกันเกี่ยวกับปัญหาของ จังหวัดน่าน ในด้านปัญหาที่ดิน ปัญหาการบุกรุกทำลายป่าและทรัพยากรธรรมชาติเพื่อปลูกข้าวโพด และปัญหาคุณภาพชีวิต ของชุมชน ซึ่งต้องเร่งฟื้นฟูแก้ไข โดยได้เดินทางไปศึกษาดูงานพื้นที่โครงการพัฒนาดอยตุง จังหวัดเชียงราย (พื้นที่ทรงงาน) ที่เป็นตัวอย่างของการสืบสานแนวพระราชดำริไปแก้ปัญหาความยากจนอย่างบูรณาการ ตั้งแต่กระบวนการผลิตแปรรูป และการ ตลาด (ตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ) ตลอดจนการฟื้นฟูระบบนิเวศโดยการปลูกป่าเศรษฐกิจ ผู้ร่วมศึกษาดูงานจากจังหวัดน่านซึ่ง ประกอบด้วย ประชาสังคม ผู้แทนส่วนราชการอำเภอ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และท้องที่ จึงได้มีข้อเสนอที่จะกลับไปดำเนินการต่อในพื้นที่จังหวัดน่าน โดยประยุกต์ใช้องค์ความรู้ตามแนวพระราชดำราชดำริ และขอให้โครงการพัฒนาดอยตุงเป็น ที่ปรึกษาในด้านการส่งเสริมอาชีพ รวมถึงการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีกิจกรรมการดำเนินการที่สำคัญดังนี้

- **กิจกรรมปรับปรุงน้ำ**
    - เจ้าหน้าที่โครงการฯ ร่วมกับชาวบ้านในพื้นที่เข้าสำรวจพื้นที่ และพบว่าในพื้นที่มีน้ำปริมาณมากแต่ขาดการบริหารจัดการน้ำ ยกตัวอย่างเช่น ในพื้นที่อำเภอสองแคว มีฝายและอ่างเก็บน้ำเพียงพอ แต่ขาดท่อส่งน้ำเข้าพื้นที่ทำการเกษตร เป็นต้น ทางโครงการฯจึงร่วมกับชาวบ้านในพื้นที่แก้ปัญหาระบบน้ำทั้งระบบในพื้นที่ โดยโครงการฯ สนับสนุนอุปกรณ์ในการก่อสร้างทั้งหมด ส่วนชาวบ้านเป็นผู้ลงแรง เพื่อส่งเสริมความเป็นเจ้าของระบบน้ำที่ดีขึ้นช่วยให้ชาวบ้านสามารถปลูกข้าวนาได้ 2 ครั้งต่อปี และยังช่วยให้ชาวบ้านสามารถปลูกพืชหลังนา เป็นการเพิ่มรายได้ให้ชาวบ้านหลังฤดูเก็บเกี่ยวอีกด้วย

- **กิจกรรมปรับปรุงดิน**
    - โครงการฯ ได้ร่วมมือกับเจ้าหน้าที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ตรวจสอบคุณภาพดินในแต่ละพื้นที่ และพบว่าพื้นที่ส่วนใหญ่มีปัญหาดินขาดแร่ธาตุ ทำให้ได้ผลผลิตน้อย เกษตรกรจึงจำเป็นต้องถางป่าเพื่อเพิ่มพื้นที่ทำกิน อันเป็นสาเหตุให้พื้นที่ป่าลดลงอย่างมาก ทางโครงการฯ จึงเข้าไปพัฒนาพื้นที่โดยการขุดนาขั้นบันไดควบคู่ไปกับการปรับปรุงดิน และการปรับปรุงระบบน้ำ เพื่อเพิ่มผลผลิตต่อไร่ ซึ่งเป็นการลดการใช้พื้นที่ทำกิน และเพิ่มพื้นที่ป่าไปในเวลาเดียวกัน

- **กิจกรรมฟื้นฟูป่า**
    - ทางโครงการฯ จัดตั้งกองทุนพืชเศรษฐกิจที่สนับสนุนการปลูกพืชท้องถิ่นเพิ่มเติม เป็นการส่งเสริมให้ชุมชนช่วยกันดูแลป่าที่เอื้อประโยชน์ให้กับชุมชน และสร้างรายได้ให้กับชุมชนในระยะยาว เช่น ต๋าว หวาย ต้นกฤษณาเป็นต้น โดยทำควบคู่ไปกับการทำฝายอนุรักษ์เพื่อชะลอการไหลของน้ำและเพิ่มความชุ่มชื้นให้ระบบนิเวศน์ต้นน้ำ

- **กิจกรรมกองทุนปศุสัตว์แบบครบวงจร**
    - ในพื้นที่มีปัญหาเนื้อสัตว์ไม่เพียงพอต่อการบริโภค ชาวบ้านต้องซื้ออาหารจากนอกพื้นที่เป็นจำนวนมาก อีกทั้งยังมีปัญหาอัตราการตายของสัตว์ในพื้นที่ค่อนข้างสูง ทางโครงการฯ จึงจัดตั้งกองทุนส่งเสริมการเลี้ยงสุกรและไก่อย่างครบวงจร เพื่อลดรายจ่ายในครัวเรือน ควบคู่ไปกับกองทุนอาหาร และกองทุนยารักษาโรค เพื่อลดอัตราการตายและเพิ่มอัตราการเกิดของสัตว์ในพื้นที่และเพิ่มปริมาณอาหารในชุมชนด้วย ซึ่งหากเหลือจากการบริโภค ชาวบ้านสามารถนำสัตว์ไปขายเพื่อเพิ่มรายได้ โดยการบริหารจัดการกองทุนทั้งหมดดำเนินการโดยคนในพื้นที่ซึ่งถือเป็นการช่วยส่งเสริมการเรียนรู้การบริหารจัดการกองทุนไปในตัว

- **กิจกรรมส่งเสริมอาชีพ: กองทุนหัตถกรรมและกองทุนเพิ่มมูลค่า**
    - ทางโครงการฯ ส่งเสริมการจัดตั้งกองทุนสนับสนุนอาชีพที่ชาวบ้านในทำอยู่แล้ว เช่น ส่งเสริมกองทุนงานหัตถกรรมจากแหย่ง ในพื้นที่อำเภอท่าวังผา เพื่อส่งเสริมการเพิ่มรายได้ อีกทั้งทั้งยังสนับสนุนการเพิ่มมูลค่าของผลผลิตทางการเกษตรของชุมชน เช่น กองทุนน้ำพริกมะแขว่น ด้วยการช่วยพัฒนาบรรจุภัณฑ์ และส่งเสริมด้านการตลาด และกองทุนเครื่องสีข้าวและข้าวโพด ด้วยการสนับสนุนเครื่องสี แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นชาวบ้านจะต้องบริหารจัดการกองทุนทั้งหมดด้วยตัวเอง

4.2.1.2 ประเด็นที่ได้รับจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม

 # ประเด็นในภาพรวม

การพัฒนาชุมชนของโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบบูรณาการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่จังหวัดน่านสามารถแบ่งได้เป็น 2 ยุค ดังนี้

- # ยุคเริ่มต้น : ยุคสร้างคน เริ่มปรับโครงสร้างพื้นฐานน้ำและที่ทำกิน (ปี 2552-2555)
- # ยุคส่งเสริมอาชีพ : ยุคส่งเสริมอาชีพโดยใช้ตลาดนำ และขยายผลในพื้นที่อื่นของจังหวัด (ปี 2556-ปัจจุบัน)

โดยในแต่ละยุคนั้นพบประเด็นสำคัญที่เกี่ยวกับการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ ดังต่อไปนี้

- # ยุคเริ่มต้น : ยุคสร้างคน เริ่มปรับโครงสร้างพื้นฐานน้ำและที่ทำกิน (ปี 2552-2555)
    - การพัฒนาศักยภาพพื้นฐานสำหรับงานพัฒนาให้คนในพื้นที่และผู้เกี่ยวข้อง
        - สร้างอาสาสมัครพัฒนาหมู่บ้าน (อสพ.) ที่เป็นคนในพื้นที่ ให้รู้จักเชื่อมกับระบบและกลไกขับเคลื่อนของหน่วยงานหลัก เช่น จังหวัด อำเภอ เกษตร ปศุสัตว์ เป็นต้น โดย อสพ. เป็นคนในพื้นที่ที่ได้รับการฝึกอบรมตั้งแต่เริ่มโครงการฯ และปฏิบัติงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ ซึ่งทำหน้าที่เป็นพี่ โดยการทำงานช่วยพัฒนาทักษะและความรู้ที่จำเป็น พร้อมทั้งปรับทัศนคติและสร้างแรงจูงใจในการทำงานร่วมกันเป็นทีม ซึ่งถือว่าเป็นต้นทุนด้านบุคลากรที่มีความเข้มแข็งและเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาในพื้นที่ตามหลักการการพัฒนาของมูลนิธิฯ ที่ส่งเสริมให้ชุมชนลุกขึ้นมาร่วมทำการพัฒนาด้วยตนเองฝึกให้ชาวบ้านมองปัญหาให้ครบ 6

มิติ รู้ว่าควรเริ่มต้นแก้ปัญหา ณ จุดใดก่อน เช่น เริ่มต้นด้วยแหล่งน้ำ ตามด้วยพัฒนาอาชีพ

- ปรับทัศนคติให้ชาวบ้านรู้จักมองให้รอบว่าใครควรจะลงแรงลงทรัพยากรอะไร ฝึกให้ทุกฝ่ายรู้สึกเป็นเจ้าของและหวงแหนสิ่งที่เกิดขึ้นจาการพัฒนา เช่น
    - ชาวบ้านลงแรงทำฝาย/บ่อพวง วางท่อ
    - มูลนิธิสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์
- ฝึกให้ชาวบ้านวิเคราะห์และวางแผนพัฒนาเป็นลำดับขั้น ตามปัญหาในแต่ละพื้นที่ เช่น
    - ปรับปรุงแหล่งน้ำ
    - ปรับปรุงที่ดินทำกิน
    - ส่งเสริมอาชีพ แจกพันธุ์พืช/พันธุ์สัตว์ ที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและทักษะ/วิถีชาวบ้าน
- สร้างเครือข่ายความร่วมมือทุกภาคส่วนอย่างเป็นระบบ ทั้งในระดับส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ระดับจังหวัด อำเภอ ท้องที่ และชุมชน เพื่อให้การสั่งการ การบริหารจัดการเป็นไปอย่างราบลื่นและต่อเนื่อง เช่น ประชาคมจังหวัด พัฒนาที่ดินจังหวัด ประมงจังหวัด ชลประทานจังหวัด ปศุสัตว์จังหวัด องค์การบริหารท้องถิ่น มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง มูลนิธิปิดทองหลังพระฯ สโมสรโรตารีจังหวัด เป็นต้น

— การปรับปรุงแหล่งน้ำ/ระบบน้ำ :

- ปี 52-53 มีการปรับปรุงแหล่งน้ำให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น โดยการปรับปรุงอ่างเก็บน้ำซึ่งส่วนมากจะอยู่ในที่สูงบริเวณต้นน้ำ ให้สามารถใช้ประโยชน์ได้มากขึ้น มีการขุดบ่อพวงเพื่อเก็บกักน้ำ มีระบบท่อส่งน้ำมายังบ่อพวงเพื่อกระจายน้ำให้ทั่วพื้นที่ มีการสร้างฝายเกษตร ฝายอนุรักษ์ อาศัยแหล่งน้ำจากธรรมชาติและการบริหารจัดการอย่างเหมาะสม ทำให้มีน้ำเพียงพอต่อการเพาะปลูก
- การพัฒนาระบบน้ำดำเนินการทั้งระบบ โดยการสร้างฝาย ฝายเกษตร ฝายอนุรักษ์ บ่อพวงสันเขา และท่อส่งน้ำ ทำให้มีพื้นที่รับน้ำทั้งหมด 21 หมู่บ้าน ใน 3 อำเภอ (อ.ท่าวังผา 3 หมู่บ้าน, อ.สองแคว 3 หมู่บ้าน และ อ.เฉลิมพระเกียรติ ต.ขุนน่าน 14 หมู่บ้าน) คิดเป็นพื้นที่ 10,282 ไร่ คิดเป็นร้อยละประมาณ 25 ของพื้นที่ทำกินทั้งหมด 41,723 ไร่ มีการซ่อมแซมระบบส่งน้าและระบบเก็บกักน้ำเดิม มีการสร้างฝายอนุรักษ์เพื่อคืนความชุ่มชื้นให้กับป่า สามารถชะลอความแรงของน้ำ อันอาจเป็นสาเหตุของน้ำป่าและการพังทลายของหน้าดิน มีการบริหารจัดการน้ำโดยชุมชน เช่น การบริหารจัดการฝายโดยมีนายฝายเป็นผู้ดูแล มีการเก็บค่าการใช้น้ำโดยหัวจุดแต่ละจุดในพื้นที่ ทำให้การบริหารจัดการน้ำมีอย่างทั่วถึง ครอบคลุม และทันต่อปัญหาต่างๆ เนื่องจากชุมชนเป็นผู้ดูแลและจัดการเอง

- การบริหารจัดการป่าไม้
    - ก่อนเริ่มโครงการ มีภูเขาที่เป็นภูเขาหัวโล้นกระจายอยู่ทุกพื้นที่ หลังจากเริ่มมีโครงการเข้ามา ก็มีทีมพี่เลี้ยงเข้ามาอบรมให้ความรู้ในการบริหารและดูแลป่า จากการที่มี “หน่วยจัดการต้นน้ำ” เข้ามาดูแล แนะนำชาวบ้านเรื่องการดูแลและอนุรักษ์ป่า มีการตั้งกฎระเบียบขึ้นมา เพื่อไม่ให้ทำลายป่า มีการแบ่งเขตรับผิดชอบให้ชาวบ้านดูแลและใช้ประโยชน์จากป่า มีการร่วมดูแลป่าโดยชาวบ้านเป็นผู้ร่วมดูแล
    - มีการปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง ปลูกป่าเพื่ออนุรักษ์ ปลูกป่าทดแทน การเริ่มปลูกป่าใช้สอยและป่าเศรษฐกิจยังส่งเสริมแนวทางให้คนอยู่ร่วมกับป่า
    - มีการตั้ง “คณะกรรมการป่าชุมชน” ขึ้นมาเพื่อดูแลป่า ให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมดูแลป่า โดยแบ่งกลุ่มดูแลรักษาเป็นเขตใครเขตมัน เพื่อความสะดวกในการดูแลอย่างทั่วถึง ชาวบ้านสามารถเก็บของป่าไปใช้ประโยชน์ได้ มีการทำแนวกันไฟ เพื่อการป้องกันไฟป่า ทำให้เกิดการบูรณาการในการดูและและบริหารจัดการป่า มีการปลูกฝังให้ชุมชนเข้าใจถึงความสำคัญในเรื่องสิ่งแวดล้อม
- การปรับปรุงที่ดินทำกิน :
    - เกษตรกรในพื้นที่ส่วนใหญ่มีที่ดินทำกินเป็นของตัวเอง เมื่อโครงการพัฒนาเริ่มต้นขึ้น ก็มีการจับพิกัดที่ดินทำกินด้วยดาวเทียม เพื่อทราบจำนวนการถือครองและกำหนดขอบเขตที่ทำกินให้ชัดเจน โดยแยกที่ดินทำกินออกจากผืนป่าอนุรักษ์และป่าชุมชน
    - มีการพัฒนาที่ดินอย่างเป็นระบบ มีการเปลี่ยนจากทำไร่หมุนเวียนเป็นทำนาขั้นบันได มีการปลูกพืชหญ้าแฝกเพื่อป้องกันการพังทลายของหน้าดิน มีการสุ่มเก็บตัวอย่างดินเพื่อนำมาวิเคราะห์สภาพความเป็นกรด-ด่าง ช่วยให้ชาวบ้านสามารถใช้พื้นที่ทำกินเดิมได้อย่างเกิดประโยชน์สูงสุด โดยไม่ต้องทำไร่หมุนเวียนและบุกรุกป่าเพิ่มขึ้น
- การส่งเสริมการปลูกพืช :
    - ก่อนหน้านี้เกษตรกรมีการปลูกพืชเชิงเดี่ยวคือข้าวโพด มีการใช้สารเคมีที่มีอัตรายสูงในพื้นที่ เมื่อมีการดำเนินโครงการ มีการส่งเสริมการปลูกพืชอินทรีย์ มีการส่งเสริมให้ปลูกข้าว ทำให้ชุมชนในพื้นที่สามารถปลูกข้าวจนมีข้าวพอกิน
    - ระยะแรก คือ ปี 2554-2555 มีการส่งเสริมให้ปลูกพืชหลังนา แต่ล้มเหลวจากการส่งเสริมให้ปลูกหน่อไม้ฝรั่ง มะเขือเจ้าพระยา ฟักทอง โดยมีสาเหตุหลายประการ อาทิ
        - เกษตรกรไม่ถนัดปลูกหน่อไม้ฝรั่ง เพราะเป็นเกษตรประณีต ต้องดูแลมาก

- อสพ. ไม่รู้เทคนิคที่แท้จริงในการปลูก มีความรู้แค่จากการไปดูงานที่อื่นแล้วมาสอน/ส่งเสริมชาวบ้านให้ปลูกหลายอย่าง
- ไม่มีทีมส่งเสริมเกษตรลงมาช่วย
- การเลือกชนิดพืช ก็เลือกตามเมนูในคู่มือ
- ผลผลิตต่อไร่ต่ำมาก และคุณภาพไม่ดี
- ชาวบ้านหวังว่าโครงการจะรับซื้อผลผลิต

— ปศุสัตว์ :

- ระยะแรก อาหารจากเนื้อสัตว์มีไม่พอในพื้นที่ มีการเลี้ยงไก่อยู่บ้างจึงมีการส่งเสริมให้เลี้ยงมากขึ้น ต่อมาได้มีการส่งเสริมให้เลี้ยงหมู โดยมูลนิธิปิดทองหลังพระฯ ส่งเสริมให้การเลี่ยงเป็ดโดยสโมสรโรตารีจังหวัดน่าน การเลี่ยงโค กระบือ โดยธนาคารโค กระบือ ซึ่งดูแลโดยกรมปศุสัตว์
- สัตว์ส่วนมากจะเลี้ยงไว้บริโรคในครัวเรือนและชุมชน มีกิจกรรมเกี่ยวกับปศุสัตว์ที่ดำเนินการโดยคนในพื้นที่เอง ซึ่งช่วยลดอัตราการตายของสัตว์ เป็นการเพิ่มผลผลิตปศุสัตว์ในพื้นที่โครงการฯ เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการซื้อบริโภค

⌗ ยุคส่งเสริมอาชีพ : ยุคส่งเสริมอาชีพโดยใช้ตลาดนำ และขยายผลในพื้นที่อื่นของจังหวัด (ปี 2556-ปัจจุบัน)

— การส่งเสริมอาชีพ

- การพัฒนาอาชีพและความชำนาญ :
  - ในระยะแรกของการดำเนินโครงการ มีการนำผู้นำชุมชน และเกษตรกรผู้สนใจ ไปดูงานที่เกี่ยวข้องในหลายพื้นที่ เช่น ที่มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง โครงการหลวง โครงการพัฒนาดอยตุงฯ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยน เรียนรู้
  - ในระยะต่อมามีการฝึกอบรมอาชีพ ให้แก่ผู้สนใจ เช่น การแปรรูปผลผลิตต่างๆ เป็นต้น
- อสพ. และชาวบ้านเริ่มเกิดการเรียนรู้ ว่าการเลือกประเภทพืชผักที่จะปลูกนั้น ต้องใช้ตลาดนำ การการใช้ตลาดนำในระยะแรกต้องทำงานร่วมกับนักธุรกิจที่มีคุณธรรม เพราะลำพัง อสพ. นั้น ความรู้ด้านการทำการตลาดและเครือข่ายทางการค้ายังเป็นเรื่องที่ไม่เชี่ยวชาญ
- ปี 2556 เริ่มใช้ตลาดนำ ผลดีขึ้น
  - สำรวจตลาดชุมชนก่อน แล้วส่งเสริมปลูกพริกซุปเปอร์ฮอท ซึ่งเกษตรกรเคยปลูก
  - ตอนแรกคนไม่เชื่อเรื่องปลูกพริก เพราะขาดความเชื่อมั่นตั้งแต่เรื่องหน่อไม้ฝรั่ง กลัวขายไม่ได้ แต่พอมีคนนำจนประสบความสำเร็จที่ชัดเจน มีรายได้เพิ่มขึ้นเป็นกอบเป็นกำก็มีชาวบ้านคนอื่นๆ ดำเนินรอยตามโดยธรรมชาติ

- ปัจจุบันมีการทำข้อตกลงกับผู้ค้ารายใหญ่ ทำให้สามารถวางแผนยอดขายและปริมาณการเพาะปลูกในแต่ละช่วงได้ล่วงหน้า
- กลุ่มพริกซุปเปอร์ฮอทขยายตัวอย่างรวดเร็ว เพราะมีผู้นำที่ประสบความสำเร็จ ทำให้มีปริมาณพริกมากพอที่จะขายได้ตามที่ตกลงกัน ทำให้ความร่วมมือกับผู้ค้าเป็นไปได้ด้วยดี อย่างไรก็ตาม เมื่อมีจำนวนสมาชิกเพิ่มมากขึ้น เริ่มพบปัญหาการควบคุมคุณภาพการเพาะปลูก คือ มีสมาชิกบางรายแอบใช้สารเคมี หรือบางรายก็ใช้โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์

▪ ปี 2557 เริ่มเพิ่มมูลค่าพืช
- ผลผลิตเริ่มมากพอ มีพ่อค้าเข้ามารับซื้อ
- เริ่มปลูกมะนาวนอกฤดู

▪ การรวมกลุ่มอาชีพ
- การรวมกลุ่มอาชีพมีหลายกลุ่ม แต่มีเพียงบางกลุ่มที่เข้มแข็ง เช่น
  - การรวมกลุ่มของเกษตรกรผู้ปลูกพริก บ้านยอด อ.สองแคว ซึ่งปัจจุบันมีการรวมกลุ่มสมาชิก มากกว่า 32 ราย ในพื้นที่เพาะปลูกกว่า 41 ไร่ มีผลผลิตที่มีพ่อค้ามารับซื้อถึงในพื้นที่ มีการประกันราคาขั้นต่ำแก่สมาชิกผู้ปลูก และมีตลาดรับซื้อที่แน่นอน เกษตรกรมีหน้าที่ในการรักษาคุณภาพของผลผลิต และไม่นำผลผลิตไปขายให้พ่อค้ารายอื่นที่ไม่ได้ทำข้อตกลงกันไว้เท่านั้น

– การขยายผลไปพื้นที่อื่นๆ ของจัดหวัด

▪ ผู้ว่าราชการจังหวัดตกลงให้มีพื้นที่ขยายผล 15 แห่งทั่วจังหวัด
- สามารถขขยายผลไปในพื้นที่ 15 แห่งทั่วจังหวัด
- มีจุดที่สามารถปรับปรุงและพัฒนาให้ดีขึ้นได้ดังนี้
  - การขโครงการขยายผลบ้านห้วยคำ เร่งดำเนินการเกินไป ทางอำเภอเร่งหาพันธุ์ข้าวแต่ได้พันธุ์ไม่ดี ปลูกแล้วข้าวแข็ง กินไม่ได้
  - ข้าราชการระดับสูงของจังหวัด ถึงแม้จะเคยทำงานพัฒนาร่วมกับชุมชนมาก่อน แต่ในฤดูกาลโยกย้าย ก็ต้องรอทิศทางของผู้ว่าราชการจังหวัดคนใหม่ก่อน ว่าจะมีนโยบายขับเคลื่อนต่อหรือไม่
  - ข้าราชการระดับสูงของอำเภอ ถึงแม้จะเข้าใจหลักการและแนวทางการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แต่เมื่อได้รับเป้าหมายมา ก็ต้องเร่งดำเนินการขยายผลหมู่บ้านต่างๆ ให้ได้ตามเป้าหมาย ทั้งๆ ที่เห็นว่าบางหมู่บ้านยังไม่พร้อม ผู้นำชุมชนไม่พร้อม สมาชิกหมู่บ้านไม่พร้อม

- พื้นที่ต้นแบบทำหน้าที่สนับสนุนการขยายผลในบทบาทสำคัญในการเป็นแหล่งเรียนรู้ (Social Lab)
    - ศูนย์เรียนรู้เกษตรผสมผสาน ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ที่มีการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ของหน่วยงานราชการ หน่วยงานเอกชน องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เกษตรกร นักวิจัย สถาบันการศึกษา และผู้สนใจทั่วไป
    - มีอาสาสมัครพัฒนาท้องถิ่นและชาวบ้านที่ได้รับประโยชน์ทำหน้าที่ถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ที่พวกเขาได้ลงมือทำและเห็นผลสำเร็จด้วยตัวเองแล้ว
    - ในระยะแรกของการขยายผลโครงการ ชาวชุมชนในบางพื้นที่ให้ความร่วมมือน้อย เพราะยังไม่เห็นความสำคัญ และยังรอดูท่าทีที่แท้จริงของหน่วยงานที่พัฒนาก่อน ว่าจะเอาจริงแค่ไหน เพราะปกติมีหลายหน่วยงานที่เข้ามาแล้วทำโครงการแค่ 2-3 เดือน ก็ไม่ทำต่อ ทำให้การขยายผลเป็นไปอย่างลำบาก จำเป็นต้องอาศัยเครือข่ายในพื้นที่ซึ่งก็คือ ศูนย์ประสานงานประชาคมจังหวัดน่าน ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสำรวจหาพื้นที่ๆ พร้อมสำหรับการขยายผล เนื่องจากมีโครงการหลายโครงการที่ดำเนินการสำเร็จมาก่อนแล้ว นอกจากนั้นยังมีความสัมพันธ์อันดีกับเครือข่ายฮักเมืองน่าน ซึ่งมีมวลชนในพื้นที่และมีโครงการป่าชุมชนที่ทำสำเร็จแล้วเป็นตัวอย่างอยู่หลายโครงการ ทำให้ชาวชุมชนเกิดการรวมตัวและให้ความร่วมมือเป็นอันดี

⌗ ประเด็นสำคัญตาม Practical Framework

ก. ระบบชลประทาน

— มีการปรับปรุงแหล่งน้ำ โดยการสร้างฝาย ฝายเกษตร ฝายอนุรักษ์ อ่างพวง และท่อส่งน้ำ ในพื้นที่โครงการ การสร้างฝายอนุรักษ์เพื่อคืนความชุ่มชื้นให้กับป่า สามารถชะลอความแรงของน้ำ อันอาจเป็นสาเหตุของน้ำป่าและการพังทลายของหน้าดิน

ข. ที่ดินทำกิน

— พื้นที่ดำเนินโครงการใน 21 หมู่บ้าน ในอำเภอท่าวังผา อำเภอสองแคว และอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่สูงหรือที่ค่อนข้างชัน เกษตรกรส่วนมากมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ถึงแม้จะเป็นเอกสารสิทธิที่ใช้ที่ดินเพื่อทำกิน แต่เกษตรกรก็มีสิทธิครอบครองและดูแลบริหารจัดการได้โดยสะดวก สามารถเพาะปลูกและใช้ประโยชน์ได้เต็มที่

ค. การเพาะปลูก

— มีการส่งเสริมให้ปลูกข้าว ทำให้ชุมชนในพื้นที่สามารถปลูกข้าวจนมีข้าวพอกิน นอกจากนี้ชยังสามารถปลูกพืชสวนครัว พืชหลังนา เช่น พริก มะนาว ลูกเดือย หน่อไม้ฝรั่ง (ปัจจุบันไม่ส่งเสริมเนื่องจากผลผลิตไม่ค่อยดี) และไม้ผลซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจที่จะเป็นรายได้ในระยะยาว

ง. การเลี้ยงสัตว์

— เดิมมีการเลี้ยงไก่ ต่อมาได้มีการส่งเสริมให้เลี้ยงหมู โดยมูลนิธิปิดทองหลังพระฯ การเลี่ยงเป็ดโดยสโมสรโรตารีจังหวัดน่าน การเลี่ยงโค กระบือ โดยธนาคารโค กระบือ กรมปศุสัตว์ ซึ่งส่วนมากจะเลี้ยงไว้บริโรคในครัวเรือน ชุมชน มากกว่า

จ. การสร้างรายได้นอกภาคเกษตร

— มีการแปรรูปผลผลิตในบางพื้นที่ แต่ยังมีปริมาณน้อย การบริหารจัดการยังอยู่ในช่วงเรียนรู้ ยังไม่มีความชำนาญในการตลาดเท่าที่ควร เช่น น้ำพริกมะแคว่น ก่อนหน้านี้มีผู้นำกลุ่มที่เข้มแข็ง มีการรวมกลุ่มกันขาย ทำให้ได้ราคาที่ดี ปัจจุบันผู้นำกลุ่มมีอายุมาก เกษียรตัวเองไปแล้วไม่มีใครมาเป็นผู้นำต่อ ทำให้อยู่ในลักษณะต่างคนต่างทำ ต่างคนต่างขาย บางครั้งตัดราคากันเอง ทำให้ขายได้ในราคาที่ถูกลงมาก ทั้งๆ ที่น้ำพริกมะแคว่นของที่จังหวัดน่านเป็นสินค้าที่มีชื่อเสียง มีรสชาติที่แตกต่างกว่าหลายๆ ที่ ถ้ามีการบริหารจัดการที่ดี ก็จะสามารถพัฒนาไปได้มากกว่าที่เป็นอยู่

ฉ. การรวมกลุ่ม / กองทุน

— มีกองทุนที่ชาวบ้านจัดตั้งขึ้นมา บริหารจัดการโดยสมาชิกในชุมชน แต่ยังขาดมืออาชีพหรือผู้เชี่ยวชาญในชุมชน ที่สามารถบริหารจัดการกองทุนได้ ทำให้ขาดองค์ความรู้ในการบริหารกองทุนที่เหมาะสม การบังคับใช้ระเบียบกองทุนที่ชาวบ้านร่วมกันตั้งขึ้นยังไม่ครอบคลุมทั้งหมด มีการฝ่าฝืนโดยการปล่อยกู้ให้ผู้ไม่เกี่ยวข้อง นอกจากนั้นการที่ไม่มีหน่วยงานที่น่าเชื่อถือร่วมตรวจสอบกองทุนร่วมกับสมาชิก เป็นปัจจัยที่ทำให้กองทุนไม่โปร่งใส ขาดความน่าเชื่อถือ

— ตอนเริ่มต้นโครงการ มีกองทุนที่ชาวบ้านจัดตั้งขึ้นมา บริหารจัดการโดยคนในชุมชน บริหารจัดการเอง เช่น กองทุนระบบน้ำ กองทุนเมล็ดพันธุ์ กองทุนปศุสัตว์ กองทุนแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เป็นต้น รวม 14 กองทุน (ที่บ้านยอด)

— พบว่าบางกองทุนมีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เช่น กองทุนกลุ่มพริก บางกองทุนจำนวนสมาชิกลดลง มีหลายกองทุนที่ล้มเหลว เช่น

- กองทุนโรงสี หยุดดำเนินการเพราะมีข้าวน้อยเกินไป ไม่คุ้มกับค่าน้ำมัน ไม่มีช่างซ่อม
- กองทุนเมล็ดพันธุ์ สมาชิกยืมเงินไปซื้อเมล็ดพันธุ์ แล้วคืนเป็นเงิน
- ปัจจุบัน ยุบรวมกองทุนเป็นกองทุนรวม

— มีการรวมกลุ่มอาชีพ มีทั้งที่ประสบความสำเร็จและไม่ประสบความสำเร็จ

- กลุ่มอาชีพหลายกลุ่ม ไม่ได้ออกไปทำตลาดด้วยตนเอง แต่รอให้พ่อค้าเข้ามาซื้อในพื้นที่
- ผลผลิตเกษตรหลายชนิด มีปริมาณน้อย กระจัดการจายอยู่ทั่วไป ทำให้พ่อค้าที่จะมารับซื้อไม่เข้าพื้นที่ ไม่มีตลาดขายที่แน่นอน เกษตรกร รอตลาดวิ่งเข้ามาหา โดยที่ไม่มีประสบการณ์ในการหาตลาดใหม่
- กลุ่มพริก

- ปี 2556 มีสมาชิก 10 คน ปี 2558 มี 30 กว่าคน มีพ่อค้ารายใหญ่มารับซื้อ มีแผนการซื้อตลอดปีและมีเมล็ดพันธุ์ให้ ทำให้สมาชิกวางแผนการผลิตได้ล่วงหน้า ราคาขายสูงเฉลี่ยตลอดปี กิโลกรัมละ 30 บาท ในขณะที่อื่นขายได้ กิโลกรัมละ 10 บาท
- กลุ่มพริกได้เรียนรู้หลักการตลาดจากพ่อค้ารายใหญ่ที่มีคุณธรรม จึงรู้ว่าการควบคุมปริมาณและคุณภาพผลผลิตให้ได้เป็นเรื่องสำคัญ ส่งผลให้มีการติดตามควบคุมสมาชิกกันเอง ว่าต้องเพาะปลูกตามแผน ไม่ใช้สารเคมี และรวมกันขายให้กับผู้ซื้อตามเวลา ปริมาณ และราคาที่ตกลงกันไว้ล่วงหน้าแล้ว

- กลุ่มมะแขว่น เดิมมีสมาชิก 16 คน ตอนนี้เหลือ 3 เพราะขายมะแขว่นแห้ง ง่ายกว่าแปรรูปทำน้ำพริก
- กลุ่มกล้วยทอด ไปดูงานที่อื่นมาแล้วลงมือผลิตเลย ปรากฏว่าขาดทุน ทำไปซักพักถึงรู้ว่าต้องทำวันละ 300 หวีถึงจะกำไร
- ตลาดรองรับ ทั้งที่วางแผนการขายตลอดปีกับนักธุรกิจรายใหญ่ของพื้นที่ กับการมีพ่อค้าเข้ามาซื้อในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม กลุ่มเกษตรกรยังไม่เห็นความสำคัญของการออกไปเรียนรู้ หาตลาดด้วยตนเอง เห็นว่าถ้าทำผลผลิตให้มีปริมาณมากและคุณภาพดี ตลาดจะเข้ามาเอง

ช. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ

— มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทุกภาคส่วนอย่างเป็นระบบ ทำให้ผู้นำทั้ง 3 ภาคส่วน เข้าใจและมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นในกระบวนการพัฒนาตามแนวทางของมูลนิธิปิดทองฯ ได้แก่

- ผู้ว่าราชการจังหวัด
- นายก อบจ. / นายก อบต.
- ผู้นำโดยธรรมชาติของชุมชน

— ผู้ว่าราชการจังหวัดเห็นด้วยและร่วมผลักดันอย่างต่อเนื่อง ได้แก่

- ตั้งคณะทำงานจังหวัด
- ตั้งคณะทำงานอำเภอ
- ติดตามผลของพื้นที่ต้นแบบ
- ให้มีพื้นที่ขยายผล 15 แห่งทั่วจังหวัด

4.2.1.3 สรุปสถานะการพัฒนาและวิเคราะห์ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

⌗ สรุปสถานะการยกระดับการพัฒนา/ความยั่งยืนของโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบบูรณาการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่จังหวัดน่าน (ตาม Practical Framework)

สถานะปัจจุบันของการพัฒนาชุมชน ในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบบูรณาการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่จังหวัดน่าน สามารถสรุปในภาพรวมได้ดังนี้

1. ในระดับครัวเรือน (ระดับที่ 1) พบว่าประสบความสำเร็จผ่านขั้นที่ 1 ไปได้อย่างดี พบว่าปัจจัยการผลิตด้านแหล่งน้ำ ที่ดินทำกิน มีอย่างสมบูรณ์ เกือบทุกครัวเรือนจะมีที่ดินทำกินพอเพียงสำหรับการปลูกข้าวและพืชเศรษฐกิจ มีแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรอย่างบ่อพวง กระจายอยู่โดยรอบ โดยจะคอยรับน้ำจากอ่างเก็บน้ำที่อยู่ต้นน้ำอีกที โดยในระดับครัวเรือน พบว่ามีหลายกิจกรรมดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง และประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี ได้แก่
    - ด้านแหล่งน้ำ มีการปรับปรุงและการบริหารจัดการแหล่งน้ำร่วมกันของชุมชน โดยการปรับปรุงอ่างเก็บน้ำซึ่งส่วนมากจะอยู่ในที่สูงบริเวณต้นน้ำ เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ได้มากขึ้น มีการขุดบ่อพวงเพื่อเก็บกักน้ำ มีระบบท่อส่งน้ำมายังบ่อพวงเพื่อกระจายน้ำให้ทั่วพื้นที่ มีการสร้างฝายเกษตร ฝายอนุรักษ์ อาศัยแหล่งน้ำจากธรรมชาติและการบริหารจัดการอย่างเหมาะสม ทำให้มีน้ำเพียงพอต่อการเพาะปลูก
    - ด้านการจัดการที่ดินทำกิน เกษตรกรในพื้นที่โครงการส่วนมากมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ทำให้สามารถวางแผนการเพาะปลูกได้อย่างต่อเนื่อง โดยการวัดพิกัดด้วยดาวเทียม ทำให้ทราบพิกัดพื้นที่เพาะปลูกของแต่ละครัวเรือนที่แน่นอน แก้ปัญหาการทับซ้อนที่ดิน และลดการบุกรุกทำลายป่าต้นน้ำได้
    - มีการปลูกพืชที่หลากหลาย ทั้งพืชผักสลับกันไปในแต่ละช่วง และพืชไม้ผล แทนการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น ปลูกพริก ผู้ปลูกบางกลุ่มมีการสำรวจตลาดก่อนการปลูกพืช มีการติดต่อกับพ่อค้าเพื่อวางแผนการปลูกให้เพียงพอแก่ความต้องการของพ่อค้าที่มารับซื้อ ทำให้ผลผลิตที่ได้สามารถขายได้ เป็นที่ต้องการของตลาด ผู้ปลูกบางกลุ่มได้รับแผนการตลาดมาจากพ่อค้าหรือผู้จัดการตลาดที่เชื่อถือได้
    - มีการส่งเสริมให้ทำเกษตรอินทรีย์ แทนการใช้สารเคมี โดยการถ่ายทอดความรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์ การทำยากำจัดแมลงชีวภาพ การทำปุ๋ยอินทรีย์ “การทำเกษตรอินทรีย์” เป็นปัจจัยที่ทำให้ผลผลิตสามารถขายได้อย่างยั่งยืน
    - มีการกำหนดเขตป่าชุมชน ที่สนับสนุนให้ชุมชนเป็นผู้ดูแลป่า อนุรักษ์ป่า ใช้ประโยชน์จากป่า และส่งเสริมให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการรักษาป่า มีการบังคับใช้กฎหมายไม่ให้บุกรุกป่าอุทยาน ป่าสงวน อย่างเคร่งครัด ทำให้ชาวบ้านเกรงกลัวและไม่กล้าบุกรุกป่า
    - มีการส่งเสริมอาชีพให้เกษตรกรในพื้นที่
2. ในระดับชุมชน (ระดับที่ 2) อยู่ในระยะเริ่มต้น มีการรวมกลุ่มอาชีพเกิดขึ้นหลายกลุ่ม และมีหลายกิจกรรมดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

- มีทีมอาสาพัฒนาหมู่บ้าน (อสพ.) ทำหน้าที่เป็นศูนย์ประสานงานที่คอยประสานงานกับท้องถิ่น ภาครัฐ ภาคเอกชน และเครือข่ายความร่วมมืออื่นๆ อีกทั้งยังเป็นทีมที่ปรึกษาคอยให้คำปรึกษาและการบริการในชุมชน เพื่อให้การพัฒนาขับเคลื่อนได้อย่างสะดวกรวดเร็ว
- มีการจัดตั้งกองทุนขึ้นมาหลายกองทุน เช่น กองทุนเมล็ดพันธ์ กองทุนหมู กองทุนเครื่องบด กองทุนเป็ด กองทุนไก่ กองทุนเมล็ดพันธ์ข้าว ที่บริหารด้วยสมาชิกในชุมชน ชุมชนเป็นผู้กำหนดระเบียบข้อบังคับขึ้นมาเอง โดยมีการรายงานผลการดำเนินการให้สมาชิกรับทราบ
- มีเครือข่ายความร่วมมือทั้งด้านประชาคม วิชาการและการปฏิบัติการ เนื่องจากเป็นพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบบูรณาการแก้ไขปัญหา และการพัฒนา

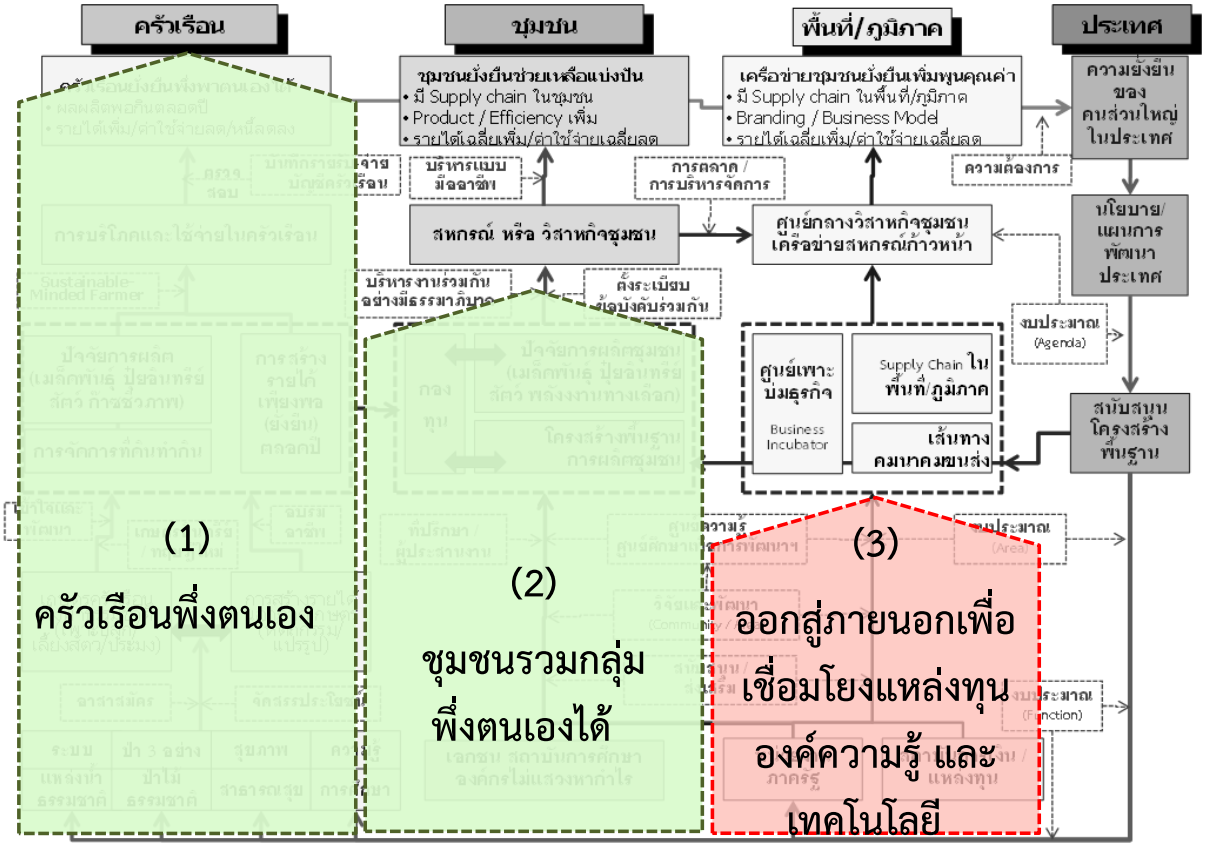

รูปที่ 4.24 สถานะของการพัฒนาชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบบูรณาการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่จังหวัดน่าน

⌗ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนา

การวิเคราะห์ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยการพัฒนาเพื่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนา และปัจจัยภูมิคุ้มกันเพื่อป้องกันความล้มเหลว โดยนำประเด็นหรือสิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ สอบทานกับพระราชดำรัสที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ในประเด็นนั้นๆ เพื่อสรุปจุดแข็ง (ปัจจัยสู่ความสำเร็จ) และ

จุดอ่อน (ปัจจัยเสี่ยง) พิจารณาตามทฤษฎีใหม่แต่ละขั้นและองค์ประกอบของ Practical Framework ได้ดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ปัจจัยการพัฒนา เพื่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนา (จุดแข็ง)

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	**สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ (Proven Facts)**
"**กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกมันฝรั่งจะต้องพยายามยึดหลักการพึ่งตัวเองให้มากที่สุด** อันจะเป็นแบบฉบับที่ดีสำหรับกลุ่มเกษตรกรกลุ่มอื่นๆ..." *พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่ บ้านเจดีย์แม่ครัว ตำบลแม่แฝกใหม่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2528* "...**สมาชิกทุกคนจะต้องเรียนรู้วิชาการให้ใช้วิทยาการต่างๆ นี้ให้ถูกต้อง ถ้าใช้ไม่ถูกต้องก็เกิดผลเสียหายได้** คือ วิชาการทั้งในด้านกลไกต่างๆ และวิชาการ ... หรือในด้านการค้า..." พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะสมาชิกสหกรณ์ผู้เลี้ยงโคนม กรรมการสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคม และสหกรณ์การประมง ทั่วราชอาณาจักร ณ ศาลาดุสิดาลัย วันศุกร์ที่ 9 พฤษภาคม 2529	☞ เริ่มต้นด้วยการพัฒนาคนในพื้นที่ให้พร้อมต่อการร่วมลงมือพัฒนาตนและชุมชน (ความรู้/ทัศนคติ) ☞ อาสาสมัครต้องอยู่กับพื้นที่ ชาวบ้านเชื่อมั่น สามารถเชื่อมได้ทั้งกับชาวบ้าน จังหวัด และ อปท.	– ฝึกให้ชาวบ้านมองปัญหาให้ครบ 6 มิติ รู้ว่าควรเริ่มต้นแก้ปัญหา ณ จุดใดก่อน เช่น เริ่มต้นด้วยแหล่งน้ำ ตามด้วยพัฒนาอาชีพ – ปรับทัศนคติให้ชาวบ้านรู้จักมองให้รอบว่าใครควรจะลงแรงลงทรัพยากรอะไร ฝึกให้ทุกฝ่ายรู้สึกเป็นเจ้าของและหวงแหนสิ่งที่เกิดขึ้นจากการพัฒนา เช่น – ชาวบ้านลงแรงทำฝาย/บ่อพวง วางท่อ – มูลนิธิสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ – สร้างอาสาพัฒนาที่เป็นคนในพื้นที่ ให้รู้จักเชื่อมกับระบบและกลไกขับเคลื่อนของหน่วยงานหลัก เช่น จังหวัด อำเภอ เกษตร ปศุสัตว์ – ฝึกให้ชาวบ้านวิเคราะห์และวางแผนพัฒนาเป็นลำดับขั้น ตามปัญหาในแต่ละพื้นที่ เช่น – ปรับปรุงแหล่งน้ำ – ส่งเสริมอาชีพ แจกพันธุ์พืช/พันธุ์สัตว์ ที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและทักษะ/วิถีชาวบ้าน

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	**สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ (Proven Facts)**
"ปัญหาที่ว่าสำคัญ คือ **เรื่องน้ำ** ก็เป็นเรื่องสำคัญจริง เพราะว่าถ้าขาดแคลนน้ำ การเพาะปลูกการดำเนินอาชีพและความเป็นอยู่ก็จะเดือดร้อน ในด้านนี้ก็**ได้รับความร่วมมือจากกรมชลประทานและจากบริษัทห้างร้านก็ได้เอื้อเฟื้อให้เครื่องสูบน้ำและช่วยในค่าใช้จ่ายอยู่บ้างแล้ว แต่ว่าวิธีที่จะแก้ปัญหาพวกเราเองต้องขวนขวายเหมือนกัน** ..." *พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่กลุ่มชาวไร่ศูนย์พัฒนาไทย – อิสราเอล ตำบลเขาใหญ่ อ.ชะอำ จ.เพชรบุรี วันที่ 19 พฤษภาคม 2516*	☞ เพิ่มการใช้ประโยชน์แหล่งน้ำชุมชน โดยหาวิธีปรับปรุง/ซ่อมแซม ที่ประหยัดได้ประโยชน์ถ้วนหน้า และร่วมกันลงมือทำจะได้หวงแหน/รักษา	– ปี 52-53 มีการปรับปรุงแหล่งน้ำให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น โดยการปรับปรุงอ่างเก็บน้ำซึ่งส่วนมากจะอยู่ในที่สูงบริเวณต้นน้ำให้สามารถใช้ประโยชน์ได้มากขึ้น มีการขุดบ่อพวงเพื่อเก็บกักน้ำ มีระบบท่อส่งน้ำมายังบ่อพวงเพื่อกระจายน้ำให้ทั่วพื้นที่ มีการสร้างฝายเกษตร ฝายอนุรักษ์ อาศัยแหล่งน้ำจากธรรมชาติและการบริหารจัดการอย่างเหมาะสม ทำให้มีน้ำเพียงพอต่อการเพาะปลูก

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	**สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่** **(Proven Facts)**
"...**ที่นานั้น เมื่อสิ้นฤดูทำนาแล้ว ควรจะปลูกพืชอื่นๆ บ้าง เพราะจะเพิ่มรายได้ให้อีกไม่น้อย** ทั้งจะช่วยให้ดินร่วน ช่วยเพิ่มปุ๋ยกากพืชทำให้ลักษณะเนื้อดินดีขึ้น เหมาะสำหรับจะทำนาในฤดูต่อไป ..." *พระราชทานแก่ผู้นำกลุ่มชาวนา ในวันเปิดการชุมนุมผู้นำกลุ่มชาวนาทั่วประเทศ ครั้งที่ ๓ วันศุกร์ ที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๐๘* "...**ชาวบ้านปลูกอะไรย่อมต้องจำหน่าย มีตลาดที่จะจำหน่ายได้** ถ้าเราไปสนับสนุนให้ปลูกแล้วก็ไม่สามารถที่จะให้ชาวบ้านขายผลิตภัณฑ์ ที่เขาผลิตจะเป็นการปลูก การเลี้ยงสัตว์ หรืออะไร ก็จะไม่สามารถที่จะมีชีวิตอยู่ได้ อันนี้เป็นหลักใหญ่อย่างหนึ่ง ..." *พระราชดำรัสในโอกาสที่คณะบุคคลต่างๆ เฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย วันศุกร์ที่ 4 ธันวาคม 2524*	☞ เริ่มต้นด้วยพืชที่เหมาะกับพื้นที่ และทักษะ/ความถนัดของเกษตรกร รวมทั้งมีตลาดใกล้ๆ รองรับ เพื่อเกิด Quick Win และสร้างความเชื่อมั่นของชุมชน	– มีการปลูกพืชที่หลากหลาย ทั้งพืชผักสลับกันไป แทนการปลูกพืชเชิงเดี่ยว – ระยะแรก คือ ปี 2554-2555 ล้มเหลวจากการส่งเสริมให้ปลูกหน่อไม้ฝรั่ง มะเขือเจ้าพระยา ฟักทอง – เกษตรกรไม่ถนัดปลูกหน่อไม้ฝรั่ง เพราะเป็นเกษตรประณีต ต้องดูแลมาก – อสพ. ไม่รู้เทคนิคที่แท้จริงในการปลูก มีความรู้แค่จากการไปดูงานที่อื่นแล้วมาสอน/ส่งเสริมชาวบ้านให้ปลูกหลายอย่าง – ไม่มีทีมส่งเสริมเกษตรลงมาช่วย – การเลือกชนิดพืช ก็เลือกตามเมนูในคู่มือ – ผลผลิตต่อไร่ต่ำมาก และคุณภาพไม่ดี – ชาวบ้านหวังว่าโครงการจะรับซื้อผลผลิต – ปี 2556 เริ่มใช้ตลาดนำ ผลดีขึ้น – สำรวจตลาดชุมชนก่อน แล้วส่งเสริมปลูกพริกซุปเปอร์ฮอท ซึ่งเกษตรกรเคยปลูก – ตอนแรกคนไม่เชื่อเรื่องปลูกพริก เพราะขาดความเชื่อมั่นตั้งแต่เรื่องหน่อไม้ฝรั่ง กลัวขายไม่ได้ แต่พอมีคนนำก็มีคนตาม – ปี 2557 เริ่มเพิ่มมูลค่าพืช – ผลผลิตเริ่มมากพอ มีพ่อค้าเข้ามารับซื้อ – เริ่มปลูกมะนาวนอกฤดู

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	**สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่** **(Proven Facts)**
"..ในด้านการผลิตนั้น **มีผู้เชี่ยวชาญต่างๆที่มีความสามารถเพื่อที่จะทำให้การผลิตนั้นมีผลดีมาก** และในการนี้ก็**ต้องมีการทำให้สอดคล้องกัน** หมายความว่าผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ บางทีก็ไม่ร่วมมือกัน เมื่อไม่มีการร่วมมือกัน ข้อแนะนำต่างๆ ทางวิชาการก็อาจจะขัดแย้งกัน จึงต้องให้สอดคล้องคือให้ร่วมมือกัน ไม่ขัดแย้งขัน..." *พระราชดำรัสในโอกาสที่คณะกรรมการสมาคมเศรษฐศาสตร์เกษตรแห่งประเทศไทย เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ ตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันอังคารที่ 29 กรกฎาคม 2523*	☞ การพัฒนารูปแบบใหม่ที่ปรับ Alignment ของจังหวัดและอปท. ให้มาร่วมพัฒนาแบบ Area-Based ที่ตรงกับปัญหา/ความต้องการของชาวบ้าน ให้รู้ว่าแต่ละหน่วยงานจะช่วยตรงจุดไหน วิธีใด เมื่อไหร่ ☞ จังหวัดและอปท. ร่วมคิดร่วมทำในพื้นที่ต้นแบบจนเกิดความเข้าใจและรับช่วงต่อในงานขยายผล (แผนปฏิบัติงานและงบประมาณ)	– ทำให้ผู้นำทั้ง 3 ภาคส่วน เข้าใจและมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นในกระบวนการพัฒนาตามแนวทางของมูลนิธิปิดทองฯ ได้แก่ 1) ผู้ว่าราชการจังหวัด 2) นายก อบจ. / นายก อบต. 3) ผู้นำโดยธรรมชาติของชุมชน – ผู้ว่าราชการจังหวัดเห็นด้วยและร่วมผลักดันอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ – ตั้งคณะทำงานจังหวัด – ตั้งคณะทำงานอำเภอ – ติดตามผลของพื้นที่ต้นแบบ – ให้มีพื้นที่ขยายผล 15 แห่งทั่วจังหวัด

โดยมีจุดแข็งที่สำคัญของการพัฒนาของโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบบูรณาการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่จังหวัดน่าน ตามทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 และองค์ประกอบของ Practical Framework แสดงดังได้ดังนี้

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

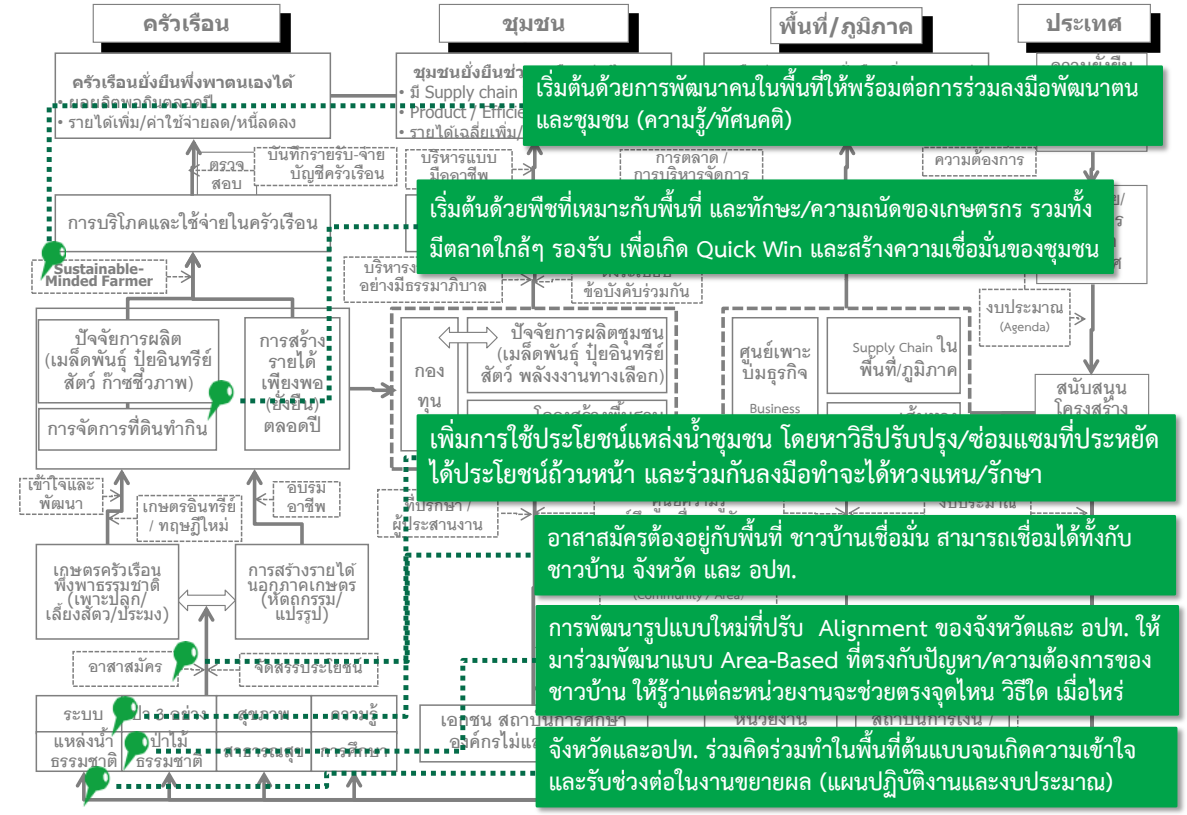

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

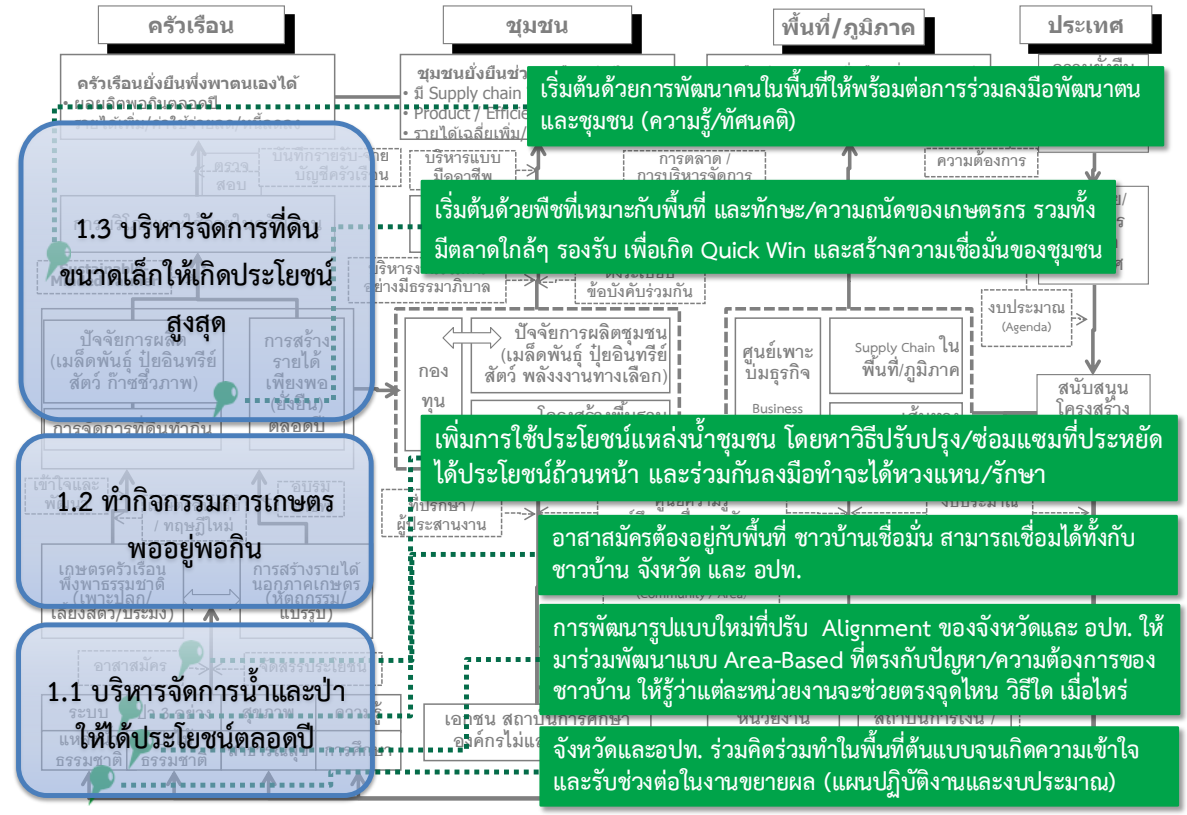

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่มพึ่งตนเองได้

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	**สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ (Proven Facts)**
"... บุคคลในวิชาชีพต่างๆ **มาตั้งเป็นกลุ่มเพื่อใช้ประโยชน์ในความรู้นั้น** เป็นอุดมการณ์ที่น่าชื่นชมยิ่งนัก เพราะเหตุว่า**ชีวิตของคนเราต้องประกอบด้วยวิชาความรู้ทุกอย่าง** สำหรับให้ได้ทรงชีวิตอยู่ได้ บางทีก็ไม่เรียกว่าเป็นวิชาความรู้หรือวิชาชีพด้วยซ้ำ ..." *พระราชดำรัสพระราชทานเรื่องในการฉลองครบรอบ 50 ปี ของสโมสรโรตารี่ในประเทศไทย ณ อาคารใหม่ สวนอัมพร วันจันทร์ที่ 15 ธันวาคม 2523* "...**ให้ผู้ผลิตมีรายได้เพียงพอที่จะมีการกระตุ้นให้เพาะปลูก** อันนี้เป็นสิ่งที่สำคัญเพราะว่าส่วนมากก็ลืมไป มัวแต่ไปคอยทำการตั้งบริษัท ถ้าตั้งบริษัทใช้บุคคลเป็นเครื่องมือก็กลายเป็นระบบทาสมากกว่าระบบประชาธิปไตย ฉะนั้น **การจัดการส่งเสริมการเกษตรนั้น ก็จะต้องนึกถึงเศรษฐกิจของครอบครัว** ..." *พระราชดำรัสในโอกาสที่คณะกรรมการสมาคมเศรษฐศาสตร์เกษตรแห่งประเทศไทย เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ ตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันอังคารที่ 29 กรกฎาคม 2523*	☞ กองทุนต้องเกิดจากการรวมตัวโดยธรรมชาติ กรรมการ/สมาชิก ต้องมีความสามารถในการจัดการและบริหารต้นทุน ☞ การให้เงินกองทุนให้ครั้งเดียวพอ ถ้ามาถูกทางกองทุนจะหมุนเวียนต่อยอดไปเอง ☞ การรวมกลุ่มอาชีพจะอยู่ได้นาน สมาชิกต้องมีกำไร ซึ่งจะมีกำไรก็ต้องวางแผนการผลิตเป็น คุมคุณภาพการผลิตได้ รู้จักขาย รู้จักคิดต้นทุน ☞ การรวมกลุ่มอาชีพจะขยายผลได้ ก็ต่อเมื่อมีผู้นำ/สมาชิกที่ประสบความสำเร็จ แล้วคนอื่นๆ จะทำตามเอง	– มีการตั้งกองทุน 14 กองทุน มีหลายกองทุนที่ล้มเหลว เช่น – กองทุนโรงสี หยุดดำเนินการเพราะมีข้าวน้อยเกินไป ไม่คุ้มกับค่าน้ำมัน ไม่มีช่างซ่อม – กองทุนเมล็ดพันธุ์ สมาชิกยืมเงินไปซื้อเมล็ดพันธุ์ แล้วคืนเป็นเงิน – ปัจจุบัน ยุบรวมกองทุนเป็นกองทุนรวม – มีการรวมกลุ่มอาชีพ มีทั้งที่ประสบความสำเร็จและไม่ประสบความสำเร็จ – กลุ่มพริก ปี 2556 มีสมาชิก 10 คน ปี 2558 มี 30 กว่าคน มีพ่อค้ารายใหญ่มารับซื้อ มีแผนการซื้อตลอดปีและมีเมล็ดพันธุ์ให้ ทำให้สมาชิกวางแผนการผลิตได้ล่วงหน้า ราคาขายสูงเฉลี่ยตลอดปี กิโลกรัมละ 30 บาท ในขณะที่อื่นขายได้ กิโลกรัมละ 10 บาท – กลุ่มมะแขว่น เดิมมีสมาชิก 16 คน ตอนนี้เหลือ 3 เพราะขายมะแขว่นแห้ง ง่ายกว่าแปรรูปทำน้ำพริก – กลุ่มกล้วยทอด ไปดูงานที่อื่นมาแล้วลงมือผลิตเลย ปรากฏว่าขาดทุน ทำไปซักพักถึงรู้ว่าต้องทำวันละ 300 หวีถึงจะกำไร

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	**สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ (Proven Facts)**
"... **ถ้าร่วมกันหาตลาด เข้าใจว่า ในที่สุดราคาจะดีกว่า และมั่นคงกว่า** คือบางฤดูกาลสินค้าของเราราคาจะตกมาก แต่ถ้าร่วมกันขาย และหาตลาดที่สม่ำเสมอและมั่นคง แม้จะในเวลาที่สินค้าเหล่านั้นดูจะราคาตก ก็จะได้ราคาดีตลอดไป... " *พระราชดำรัส พระราชทานแก่กลุ่มเกษตรหุบกระพง อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี วันเสาร์ที่ 26 พฤษภาคม 2516* "...เมื่อผลิตอะไรแล้วก็จำหน่ายไปก็**มีรายได้ ก็ต้องทำบัญชี ชาวบ้านทำบัญชีบางทีไม่ค่อยถูก ทางราชการทำบัญชีก็ถูกต้องเกินไป** .." *พระราชดำรัสในโอกาสที่ประธานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ นำผู้เข้าร่วมสัมมนาและบุคคลต่างๆที่เกี่ยวข้องเฝ้าฯ เพื่อรับพระราชทานพระบรมราโชบายเกี่ยวกับการดำเนินงานในช่วงต่อไป ณ ศาลาดุสิดาลัย วันศุกร์ที่ 26 สิงหาคม 2531*	☞ การออกไปติดต่อค้าขายด้วยตนเอง จะทำให้เกษตรกรเกิดการเรียนรู้และเห็นความสำคัญของการวางแผนการผลิต การควบคุมคุณภาพและต้นทุนไปโดยธรรมชาติ ☞ ในระยะเริ่มต้น การส่งเสริมให้เกษตรกรได้ค้าขายกับนักธุรกิจที่มีคุณธรรม จะเป็นทางลัดที่ทำให้เกษตรกรรู้หลักการตลาด การซื้อขายที่ถูกต้องเป็นธรรม	– กลุ่มอาชีพหลายกลุ่ม ไม่ได้ออกไปทำตลาดด้วยตนเอง แต่รอให้พ่อค้าเข้ามาซื้อในพื้นที่ – กลุ่มพริกได้เรียนรู้หลักการตลาดจากพ่อค้ารายใหญ่ที่มีคุณธรรม จึงรู้ว่าการควบคุมปริมาณและคุณภาพผลผลิตให้ได้เป็นเรื่องสำคัญ ส่งผลให้มีการติดตามควบคุมสมาชิกกันเอง ว่าต้องเพาะปลูกตามแผน ไม่ใช้สารเคมี และรวมกันขายให้กับผู้ซื้อตามเวลาปริมาณ และราคาที่ตกลงกันไว้ล่วงหน้าแล้ว

โดยมีจุดแข็งที่สำคัญของการพัฒนาของโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบบูรณาการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่จังหวัดน่าน ตามทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 และองค์ประกอบของ Practical Framework แสดงดังได้ดังนี้

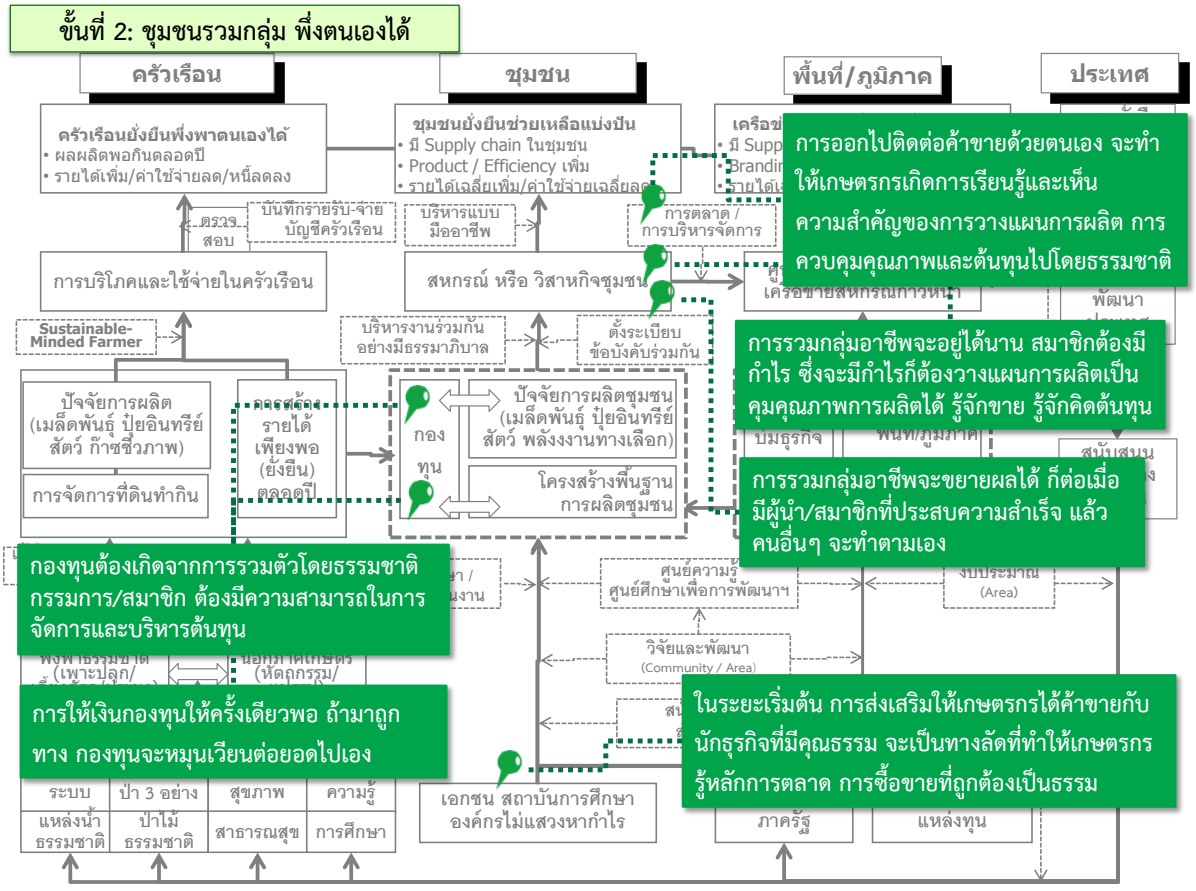

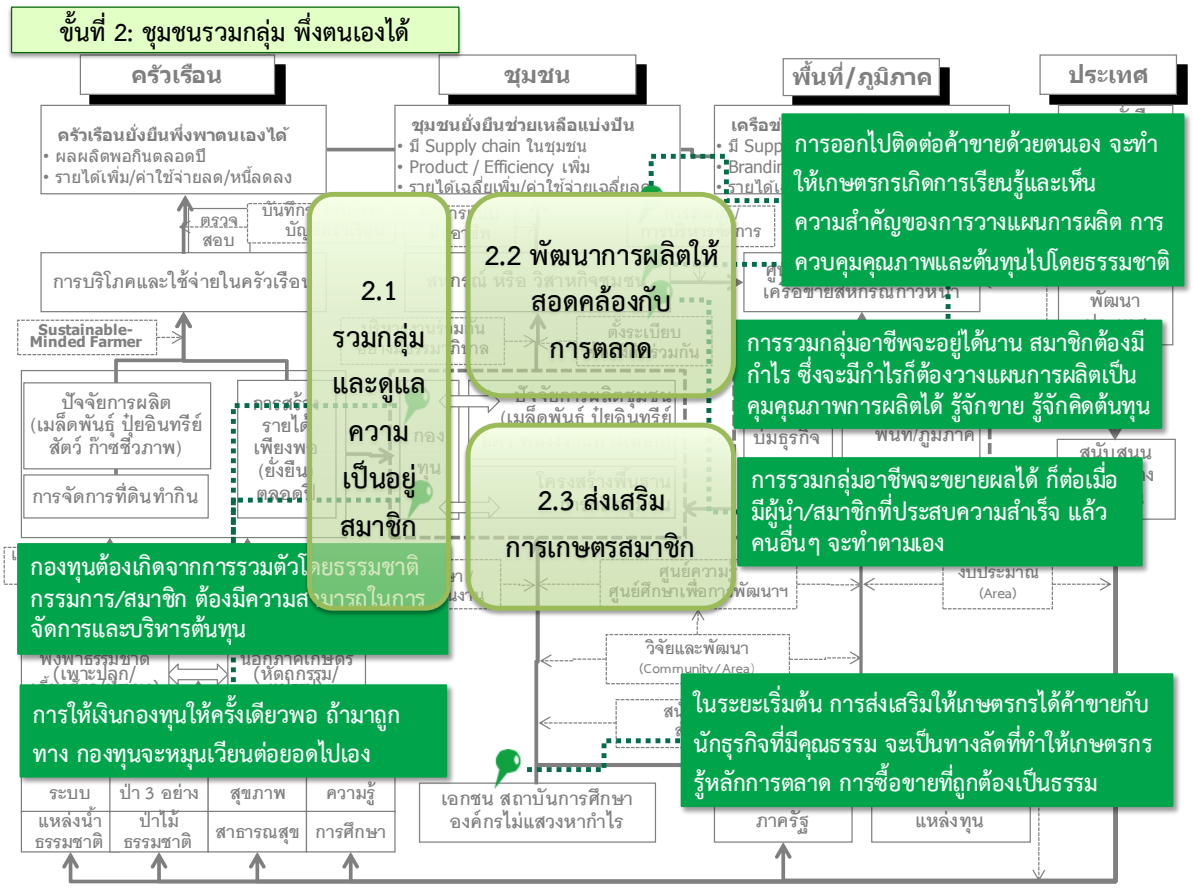

<u>สรุปจุดแข็ง</u>ที่สำคัญของการพัฒนาของโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบบูรณาการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่จังหวัดน่าน

<u>ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง</u>

กลุ่มที่ 1 บริหารจัดการน้ำและป่าให้ได้ประโยชน์ตลอดปี

- ✓ อาสาสมัครต้องอยู่กับพื้นที่ ชาวบ้านเชื่อมั่น สามารถเชื่อมได้ทั้งกับชาวบ้าน จังหวัด และ อปท.
- ✓ การพัฒนารูปแบบใหม่ที่ปรับ Alignment ของจังหวัดและ อปท. ให้มาร่วมพัฒนาแบบ Area-Based ที่ตรงกับปัญหา/ความต้องการของชาวบ้าน ให้รู้ว่าแต่ละหน่วยงานจะช่วยตรงจุดไหน วิธีใด เมื่อไหร่
- ✓ จังหวัดและอปท. ร่วมคิดร่วมทำในพื้นที่ต้นแบบจนเกิดความเข้าใจและรับช่วงต่อในงานขยายผล (แผนปฏิบัติงานและงบประมาณ)
- ✓ เพิ่มการใช้ประโยชน์แหล่งน้ำชุมชน โดยหาวิธีปรับปรุง/ซ่อมแซมที่ประหยัด ได้ประโยชน์ถ้วนหน้า และร่วมกันลงมือทำจะได้หวงแหน/รักษา

กลุ่มที่ 3 บริหารจัดการที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด

- ✓ เริ่มต้นด้วยพืชที่เหมาะกับพื้นที่ และทักษะ/ความถนัดของเกษตรกร รวมทั้งมีตลาดใกล้ๆ รองรับ เพื่อเกิด Quick Win และสร้างความเชื่อมั่นของชุมชน

- ✓ เริ่มต้นด้วยการพัฒนาคนในพื้นที่ให้พร้อมต่อการร่วมลงมือพัฒนาตนและชุมชน (ความรู้/ทัศนคติ)

<u>ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่มพึ่งตนเองได้</u>

กลุ่มที่ 1 พัฒนาการผลิตให้สอดคล้องกับการตลาด

- ✓ การออกไปติดต่อค้าขายด้วยตนเอง จะทำให้เกษตรกรเกิดการเรียนรู้และเห็นความสำคัญของการวางแผนการผลิต การควบคุมคุณภาพและต้นทุนไปโดยธรรมชาติ
- ✓ การรวมกลุ่มอาชีพจะอยู่ได้นาน สมาชิกต้องมีกำไร ซึ่งจะมีกำไรก็ต้องวางแผนการผลิตเป็น คุมคุณภาพการผลิตได้ รู้จักขาย รู้จักคิดต้นทุน
- ✓ การรวมกลุ่มอาชีพจะขยายผลได้ ก็ต่อเมื่อมีผู้นำ/สมาชิกที่ประสบความสำเร็จ แล้วคนอื่นๆ จะทำตามเอง
- ✓ ในระยะเริ่มต้น การส่งเสริมให้เกษตรกรได้ค้าขายกับนักธุรกิจที่มีคุณธรรม จะเป็นทางลัดที่ทำให้เกษตรกรรู้หลักการตลาด การซื้อขายที่ถูกต้องเป็นธรรม

กลุ่มที่ 3 ดูแลความเป็นอยู่สมาชิก

- ✓ กองทุนต้องเกิดจากการรวมตัวโดยธรรมชาติ กรรมการ/สมาชิก ต้องมีความสามารถในการจัดการและบริหารต้นทุน
- ✓ การให้เงินกองทุนให้ครั้งเดียวพอ ถ้ามาถูกทาง กองทุนจะหมุนเวียนต่อยอดไปเอง

2. การวิเคราะห์ปัจจัยภูมิคุ้มกัน เพื่อป้องกันความล้มเหลว (จุดอ่อน)

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	**ความเสี่ยง**	**สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่** **(Proven Facts)**
"... โครงการที่มีต่างๆ อย่างโครงการชาวเขานั้น มาปฏิบัติได้กับพื้นราบ โดยที่พวกเราทุกคน**ใช้วิชาการ**ไปช่วยกันทำ **การเกษตรนั้นไม่ใช่เฉพาะว่าจะปลูกอะไรให้ขึ้นเท่านั้นเอง** แต่ว่าอย่างที่ได้รายงานมา **ต้องมีการค้นคว้าให้ปลูกได้ดี** แล้วก็หลังจากปลูกแล้วเอามาใช้ให้ดี ให้ถูกต้อง มาแปรสภาพและมาค้าขาย ..." *พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณาจารย์และนักศึกษาคณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ณ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันพฤหัสบดี ที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๑๗*	• การพัฒนาที่เร่งรีบเกินไปเพื่อให้ได้ตามเป้าหมายของหน่วยงาน ทำให้ขาดการคัดเลือกชนิด/พันธุ์ที่เหมาะสม	– ระยะแรก เร่งส่งเสริมให้ปลูกพืชหลายชนิด โดยเฉพาะพืชเศรษฐกิจ ทำให้ล้มเหลว เพราะ อสพ. ก็ไม่มีความรู้ที่แท้จริง ชาวบ้านก็ไม่เคยปลูก – โครงการขยายผลบ้านห้วยคำ เร่งดำเนินการเกินไป ทางอำเภอเร่งหาพันธุ์ข้าวแต่ได้พันธุ์ไม่ดี ปลูกแล้วข้าวแข็ง กินไม่ได้

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	**ความเสี่ยง**	**สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่** **(Proven Facts)**
"..ในด้านการผลิตนั้น **มีผู้เชี่ยวชาญต่างๆที่มีความสามารถเพื่อที่จะทำให้การผลิตนั้นมีผลดีมาก** และในการนี้ก็**ต้องมีการทำให้สอดคล้องกัน** หมายความว่าผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ บางทีก็ไม่ร่วมมือกัน เมื่อไม่มีการร่วมมือกัน ข้อแนะนำต่างๆ ทางวิชาการก็อาจจะขัดแย้งกัน จึงต้องให้สอดคล้องคือให้ร่วมมือกัน ไม่ขัดแย้งขัน..." *พระราชดำรัสในโอกาสที่คณะกรรมการสมาคมเศรษฐศาสตร์เกษตรแห่งประเทศไทย เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ ตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันอังคารที่ 29 กรกฎาคม 2523*	• ข้าราชการระดับสูงของจังหวัด ไม่เข้าใจหลักการพัฒนาและไม่รับช่วงต่อ • ระดับอำเภอขับเคลื่อนงานขยายผลเหมือนโครงการภาครัฐทั่วไป	– ข้าราชการระดับสูงของจังหวัด ถึงแม้จะเคยทำงานพัฒนาร่วมกับชุมชนมาก่อน แต่ในฤดูกาลโยกย้าย ก็ต้องรอทิศทางของผู้ว่าราชการจังหวัดคนใหม่ก่อน ว่าจะมีนโยบายขับเคลื่อนต่อหรือไม่ – ข้าราชการระดับสูงของอำเภอ ถึงแม้จะเข้าใจหลักการและแนวทางการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แต่เมื่อได้รับเป้าหมายมา ก็ต้องเร่งดำเนินการขยายผลหมู่บ้านต่างๆ ให้ได้ตามเป้าหมาย ทั้งๆ ที่เห็นว่าบางหมู่บ้านยังไม่พร้อม ผู้นำชุมชนไม่พร้อม สมาชิกหมู่บ้านไม่พร้อม

โดยมีจุดอ่อนที่สำคัญของการพัฒนาของโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบบูรณาการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่จังหวัดน่าน ตามทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 และองค์ประกอบของ Practical Framework แสดงดังได้ดังนี้

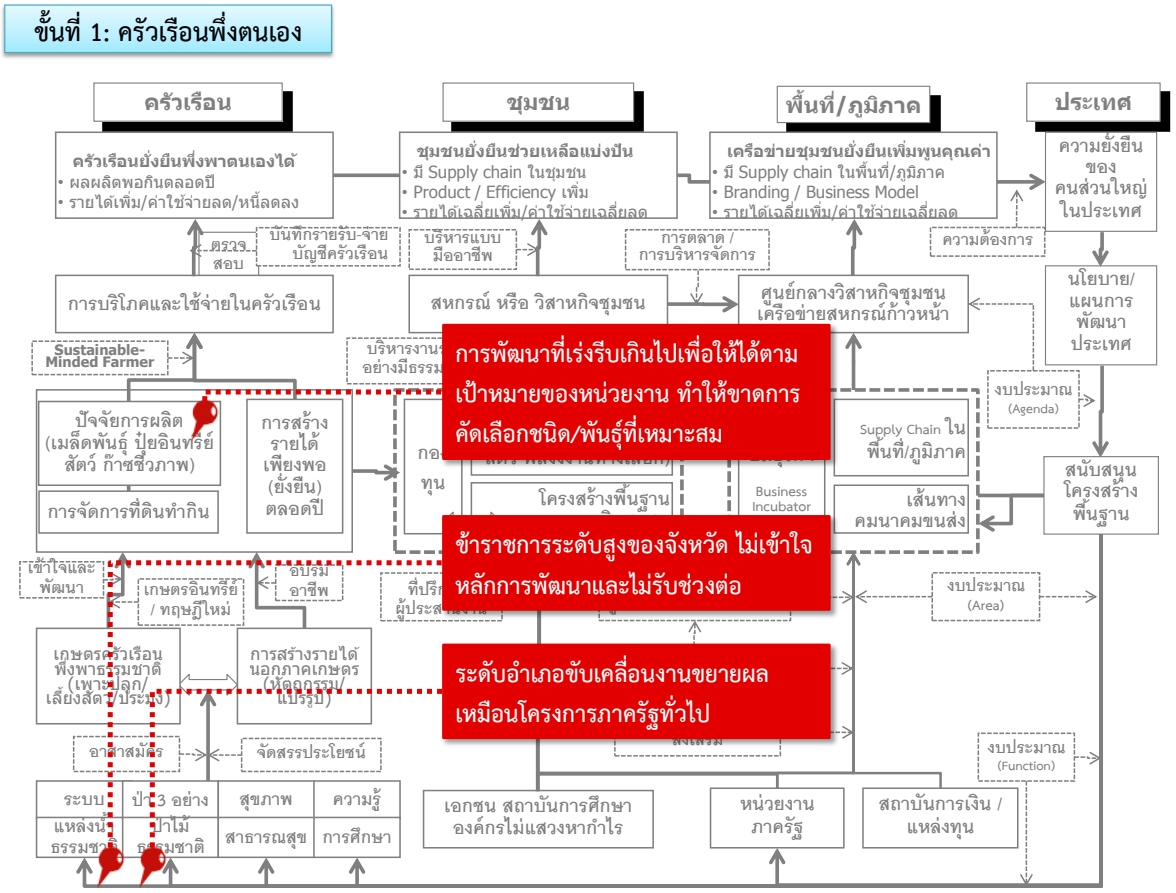
ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง
ครัวเรือน
ชุมชน
พื้นที่/ภูมิภาค
ประเทศ
ครัวเรือนยั่งยืนพึ่งพาตนเองได้
• ผลผลิตพอกินตลอดปี
• รายได้เพิ่ม/ค่าใช้จ่ายลด/หนี้ลดลง
ชุมชนยั่งยืนช่วยเหลือแบ่งปัน
• มี Supply chain ในชุมชน
• Product / Efficiency เพิ่ม
• รายได้เฉลี่ยเพิ่ม/ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยลด
เครือข่ายชุมชนยั่งยืนเพิ่มพูนคุณค่า
• มี Supply chain ในพื้นที่/ภูมิภาค
• Branding / Business Model
• รายได้เฉลี่ยเพิ่ม/ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยลด
ความยั่งยืนของคนส่วนใหญ่ในประเทศ
ตรวจสอบ
บันทึกรายรับ-จ่าย บัญชีครัวเรือน
บริหารแบบมืออาชีพ
การตลาด / การบริหารจัดการ
ความต้องการ
การบริโภคและใช้จ่ายในครัวเรือน
สหกรณ์ หรือ วิสาหกิจชุมชน
ศูนย์กลางวิสาหกิจชุมชนเครือข่ายสหกรณ์ก้าวหน้า
นโยบาย/แผนการพัฒนาประเทศ
Sustainable-Minded Farmer
การพัฒนาที่เร่งรีบเกินไปเพื่อให้ได้ตามเป้าหมายของหน่วยงาน ทำให้ขาดการคัดเลือกชนิด/พันธุ์ที่เหมาะสม
งบประมาณ (Agenda)
ปัจจัยการผลิต (เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยอินทรีย์ สัตว์ ก๊าซชีวภาพ)
การสร้างรายได้เพียงพอ (ยั่งยืน) ตลอดปี
การจัดการที่ดินทำกิน
Supply Chain ในพื้นที่/ภูมิภาค
โครงสร้างพื้นฐาน
Business Incubator
เส้นทางคมนาคมขนส่ง
สนับสนุนโครงสร้างพื้นฐาน
ข้าราชการระดับสูงของจังหวัด ไม่เข้าใจหลักการพัฒนาและไม่รับช่วงต่อ
เข้าใจและพัฒนา
เกษตรอินทรีย์ / ทฤษฎีใหม่
อบรมอาชีพ
งบประมาณ (Area)
เกษตรครัวเรือนพึ่งพาธรรมชาติ (เพาะปลูก/เลี้ยงสัตว์ ประมง)
การสร้างรายได้นอกภาคเกษตร (หัตถกรรม/แปรรูป)
ระดับอำเภอขับเคลื่อนงานขยายผลเหมือนโครงการภาครัฐทั่วไป
อาสาสมัคร
จัดสรรประโยชน์
งบประมาณ (Function)
ระบบแหล่งน้ำธรรมชาติ
ป่า 3 อย่าง ป่าไม้ธรรมชาติ
สุขภาพ สาธารณสุข
ความรู้ การศึกษา
เอกชน สถาบันการศึกษา องค์กรไม่แสวงหากำไร
หน่วยงานภาครัฐ
สถาบันการเงิน / แหล่งทุน

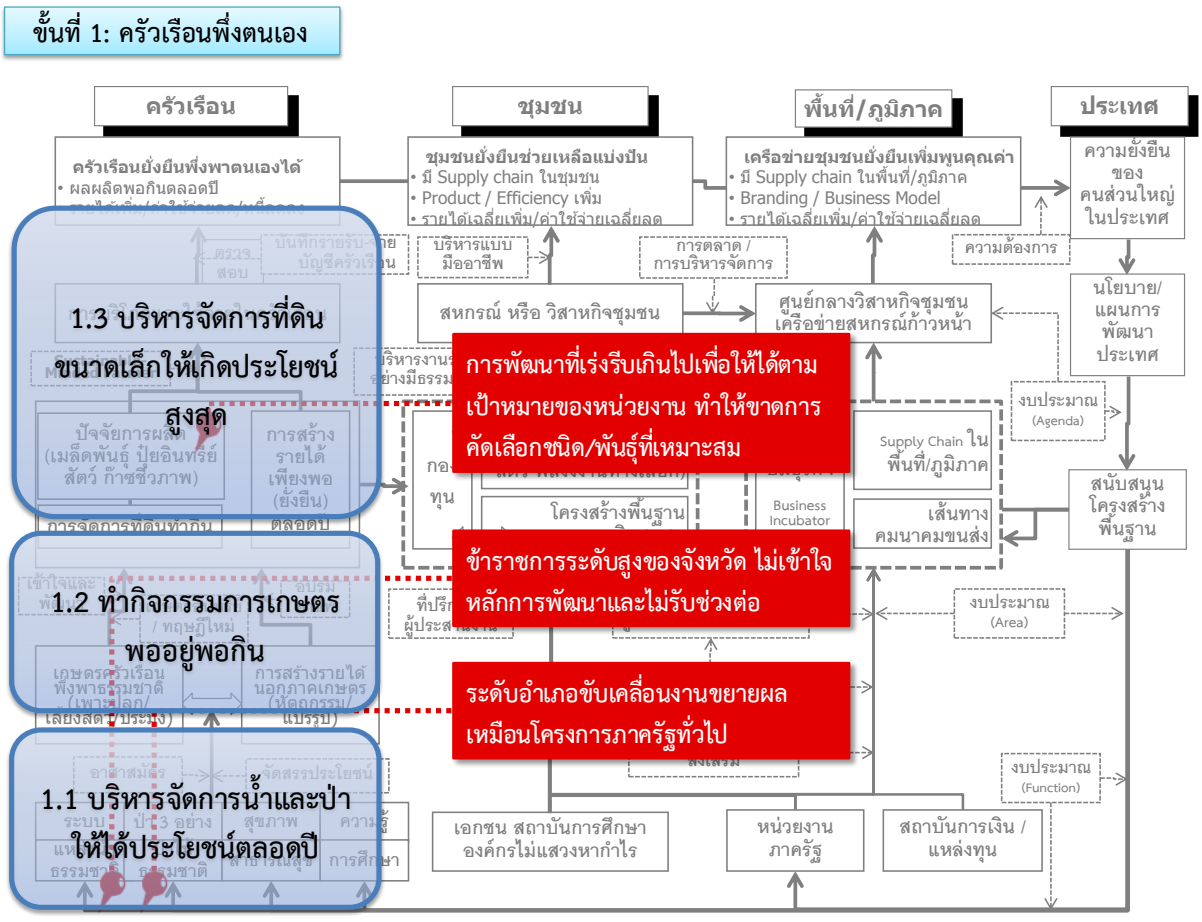
ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง
1.3 บริหารจัดการที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด
1.2 ทำกิจกรรมการเกษตรพออยู่พอกิน
1.1 บริหารจัดการน้ำและป่าให้ได้ประโยชน์ตลอดปี
การพัฒนาที่เร่งรีบเกินไปเพื่อให้ได้ตามเป้าหมายของหน่วยงาน ทำให้ขาดการคัดเลือกชนิด/พันธุ์ที่เหมาะสม
ข้าราชการระดับสูงของจังหวัด ไม่เข้าใจหลักการพัฒนาและไม่รับช่วงต่อ
ระดับอำเภอขับเคลื่อนงานขยายผลเหมือนโครงการภาครัฐทั่วไป

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่มพึ่งตนเองได้

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	**ความเสี่ยง**	**สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ (Proven Facts)**
"... การที่จะทำให้ได้มากที่สุดได้ผลดีที่สุด เรา**ต้องมีความรู้ รู้ว่าจะปลูกอะไร ที่ไหน และรู้เรื่องอื่นๆ อีก เพื่อให้พืชผลงอกงามดี** เมื่องอกงามดีแล้ว เราจะเก็บไปขาย ก็**ต้องทราบว่าพืชพันธุ์อะไรราคาดี เราก็ต้องทราบหลักเศรษฐกิจ ต้องถือหลักว่าสิ่งไหนที่เขาต้องการเราก็นำไปขาย ต้องขนส่งไป ต้องไปต่อสู้ราคากับของคนอื่นที่เขาก็ปลูกเหมือนกับเรา เหล่านี้เป็นหลักเศรษฐกิจ**..." *พระบรมราโชวาทพระราชทานแก่กลุ่มชาวไร่ศูนย์พัฒนาไทย – อิสราเอล วันพุธ ที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๑๒*	กลุ่มเกษตรกรไม่เห็นความสำคัญและยังขาดทักษะในการออกไปเรียนรู้เพื่อหาตลาดภายนอก	– ผลผลิตเกษตรหลายชนิด มีปริมาณน้อย กระจัดการจายอยู่ทั่วไป ทำให้พ่อค้าที่จะมารับซื้อไม่เข้าพื้นที่ ไม่มีตลาดขายที่แน่นอน เกษตรกร รอตลาดวิ่งเข้ามาหา โดยที่ไม่มีประสบการณ์ในการหาตลาดใหม่ – พริก มีตลาดรองรับ ทั้งที่วางแผนการขายตลอดปีกับนักธุรกิจรายใหญ่ของพื้นที่ กับการมีพ่อค้าเข้ามาซื้อในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม กลุ่มเกษตรกรยังไม่เห็นความสำคัญของการออกไปเรียนรู้หาตลาดด้วยตนเอง เห็นว่าถ้าทำผลผลิตให้มีปริมาณมากและคุณภาพดี ตลาดจะเข้ามาเอง

โดยมีจุดอ่อนที่สำคัญของการพัฒนาของโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบบูรณาการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่จังหวัดน่าน ตามทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 และองค์ประกอบของ Practical Framework แสดงดังได้ดังนี้

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้

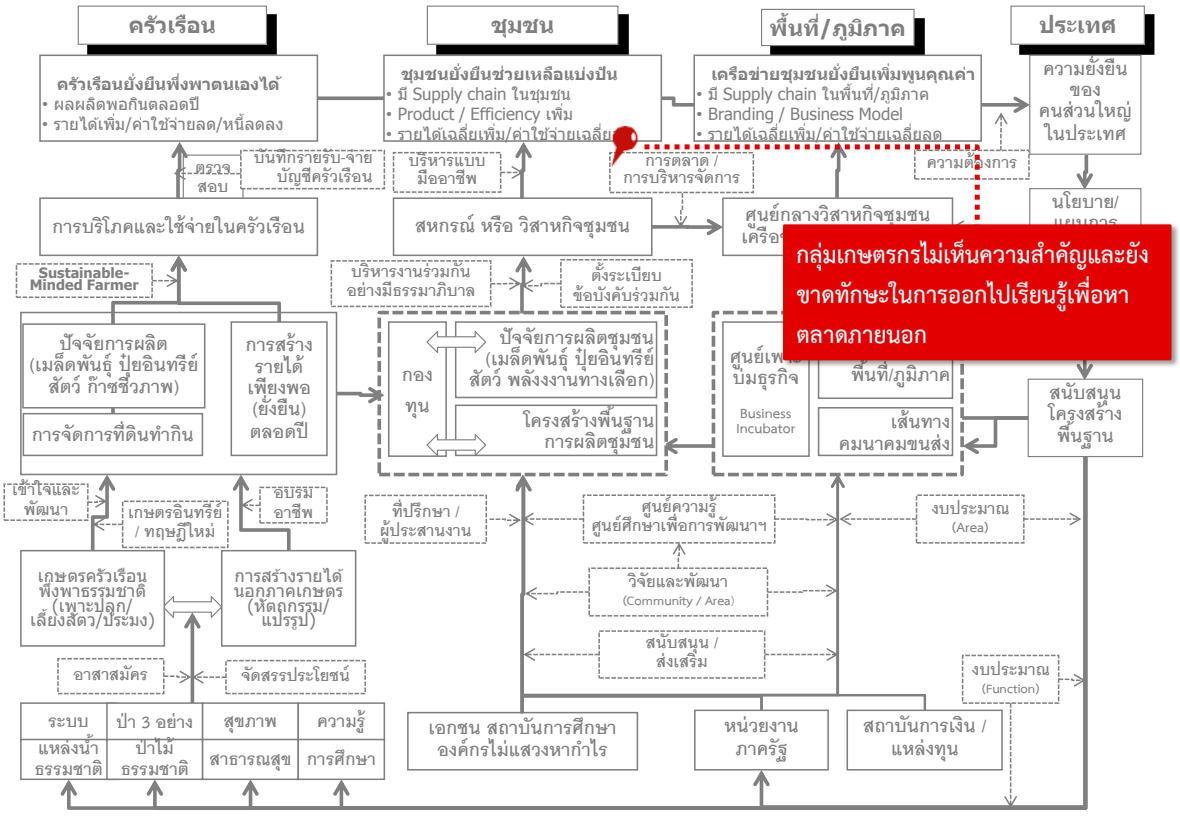

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้

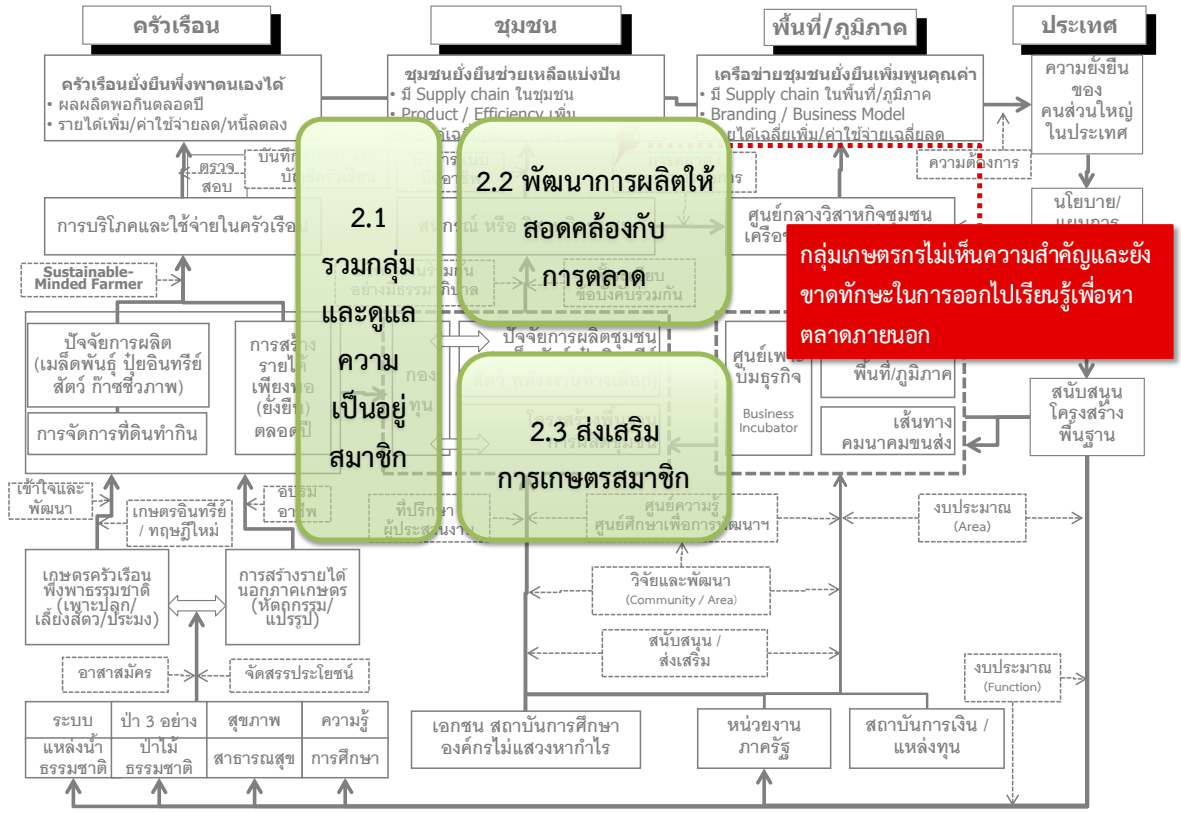

<u>สรุปจุดอ่อน</u>ที่สำคัญของโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบบูรณาการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่จังหวัดน่าน

<u>ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง</u>

กลุ่มที่ 1 บริหารจัดการน้ำและป่าให้ได้ประโยชน์ตลอดปี

- ✘ ข้าราชการระดับสูงของจังหวัด ไม่เข้าใจหลักการพัฒนาและไม่รับช่วงต่อ
- ✘ ระดับอำเภอขับเคลื่อนงานขยายผลเหมือนโครงการภาครัฐทั่วไป

กลุ่มที่ 3 บริหารจัดการที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด

- ✘ การพัฒนาที่เร่งรีบเกินไปเพื่อให้ได้ตามเป้าหมายของหน่วยงาน ทำให้ขาดการคัดเลือกชนิด/พันธุ์ที่เหมาะสม

<u>ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้</u>

กลุ่มที่ 1 พัฒนาการผลิตให้สอดคล้องกับการตลาด

- ✘ กลุ่มเกษตรกรไม่เห็นความสำคัญและยังขาดทักษะในการออกไปเรียนรู้เพื่อหาตลาดภายนอก

ทั้งนี้ สามารถสรุปจุดแข็งและจุดอ่อนของโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบบูรณาการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่จังหวัดน่าน แสดงดังตาราง

ตารางที่ 4.11 สรุปจุดแข็งและจุดอ่อนของโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบบูรณาการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่จังหวัดน่าน

ทฤษฎีใหม่	กลุ่ม	องค์ประกอบ Practical Framework	จุดแข็ง (ปัจจัยสู่ความสำเร็จ)	จุดอ่อน (ปัจจัยเสี่ยง)
ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง บริหารจัดการที่ดินและน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด พอกินตลอดปี	1.1 บริหารจัดการน้ำและป่าให้ได้ประโยชน์ตลอดปี	อาสาสมัคร	อาสาสมัครต้องอยู่กับพื้นที่ ชาวบ้านเชื่อมั่น สามารถเชื่อมได้ทั้งกับชาวบ้าน จังหวัด และ อปท.	n/a
		หน่วยงานภาครัฐ	การพัฒนารูปแบบใหม่ที่ปรับ Alignment ของจังหวัดและ อปท. ให้มาร่วมพัฒนาแบบ Area-Based ที่ตรงกับปัญหา/ความต้องการของชาวบ้าน ให้รู้ว่าแต่ละหน่วยงานจะช่วยตรงจุดไหน วิธีใด เมื่อไหร่	ข้าราชการระดับสูงของจังหวัด ไม่เข้าใจหลักการพัฒนาและไม่รับช่วงต่อ
			จังหวัดและอปท. ร่วมคิดร่วมทำในพื้นที่ต้นแบบจนเกิดความเข้าใจและรับช่วงต่อในงานขยายผล (แผนปฏิบัติงานและงบประมาณ)	ระดับอำเภอขับเคลื่อนงานขยายผลเหมือนโครงการภาครัฐทั่วไป
		แหล่งน้ำธรรมชาติ	เพิ่มการใช้ประโยชน์แหล่งน้ำชุมชน โดยหาวิธีปรับปรุง/ซ่อมแซมที่	n/a

ทฤษฎีใหม่	กลุ่ม	องค์ประกอบ Practical Framework	จุดแข็ง (ปัจจัยสู่ความสำเร็จ)	จุดอ่อน (ปัจจัยเสี่ยง)
			ประหยัด ได้ประโยชน์ถ้วนหน้า และร่วมกันลงมือทำจะได้หวงแหน/รักษา	
	1.2 ทำกิจกรรมการเกษตร พออยู่พอกิน	n/a	n/a	n/a
	1.3 บริหารจัดการที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด	การจัดการที่ดินทำกิน	เริ่มต้นด้วยพืชที่เหมาะกับพื้นที่ และทักษะ/ความถนัดของเกษตรกร รวมทั้งมีตลาดใกล้ๆ รองรับ เพื่อเกิด Quick Win และสร้างความเชื่อมั่นของชุมชน	n/a
		Sustainable minded Farmer	เริ่มต้นด้วยการพัฒนาคนในพื้นที่ให้พร้อมต่อการร่วมลงมือพัฒนาตนและชุมชน (ความรู้/ทัศนคติ)	n/a
		ปัจจัยการผลิต (เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย อินทรีย์ สัตว์ ก๊าซชีวภาพ)	n/a	การพัฒนาที่เร่งรีบเกินไปเพื่อให้ได้ตามเป้าหมายของหน่วยงาน ทำให้ขาดการคัดเลือกชนิด/พันธุ์ที่เหมาะสม
ขั้นที่ 2: รวมกลุ่ม/สหกรณ์ เพื่อการผลิต การตลาด และดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิก/ชุมชน (สร้างภูมิคุ้มกันก่อนออกสู่ภายนอก)	2.1 รวมกลุ่มและดูแลความเป็นอยู่สมาชิก	กองทุน	กองทุนต้องเกิดจากการรวมตัวโดยธรรมชาติ กรรมการ/สมาชิก ต้องมีความสามารถในการจัดการและบริหารต้นทุน	n/a
			การให้เงินกองทุนให้ครั้งเดียวพอ ถ้ามาถูกทาง กองทุนจะหมุนเวียนต่อยอดไปเอง	n/a
	2.2 พัฒนาการผลิตให้สอดคล้องกับการตลาด	การตลาด/การบริหารจัดการ	การออกไปติดต่อค้าขายด้วยตนเอง จะทำให้เกษตรกรเกิดการเรียนรู้และเห็นความสำคัญของการวางแผนการผลิต การควบคุมคุณภาพและต้นทุนไปโดยธรรมชาติ	กลุ่มเกษตรกรไม่เห็นความสำคัญและยังขาดทักษะในการออกไปเรียนรู้เพื่อหาตลาดภายนอก
		สหกรณ์หรือวิสาหกิจชุมชน	การรวมกลุ่มอาชีพจะอยู่ได้นาน สมาชิกต้องมีกำไร ซึ่งจะมีกำไรก็ต้องวางแผนการผลิตเป็น คุมคุณภาพการผลิตได้ รู้จักขาย รู้จักคิดต้นทุน	n/a
		ตั้งระเบียบข้อบังคับร่วมกัน	การรวมกลุ่มอาชีพจะขยายผลได้ ก็ต่อเมื่อมีผู้นำ/สมาชิกที่ประสบความสำเร็จ แล้วคนอื่นๆ จะทำตามเอง	n/a
		เอกชน สถาบันการศึก	ในระยะเริ่มต้น การส่งเสริมให้เกษตรกรได้ค้าขายกับนักธุรกิจที่มี	n/a

ทฤษฎีใหม่	กลุ่ม	องค์ประกอบ Practical Framework	จุดแข็ง (ปัจจัยสู่ความสำเร็จ)	จุดอ่อน (ปัจจัยเสี่ยง)
		ษา องค์กรไม่แสวงหากำไร	คุณธรรม จะเป็นทางลัดที่ทำให้เกษตรกรรู้หลักการตลาด การซื้อขายที่ถูกต้องเป็นธรรม	
	2.3 ส่งเสริมการเกษตรสมาชิก	n/a	n/a	n/a
ขั้นที่ 3: ออกสู่ภายนอก เชื่อมโยงเครือข่ายภายนอก ด้านอาชีพ ทุน การตลาด การผลิต และรักษาทุนทางสังคมให้ยั่งยืน	3.1 เชื่อมโยงตลาด แหล่งทุน องค์ความรู้ และเทคโนโลยี	n/a	n/a	n/a

4.2.2 โครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

4.2.2.1 จุดเน้นตาม Practical Framework

ในการเก็บข้อมูลภาคสนามโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีจุดเน้นที่จะเก็บข้อมูลและวิเคราะห์เป็นพิเศษทั้งสิ้น 2 ประการได้แก่

1. วิธีการพัฒนาและสนับสนุนให้เกษตรกรมีความพร้อมสำหรับการทำเกษตรทฤษฎีใหม่
2. แนวทาง ปัญหา อุปสรรคในการขยายผลตามทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2

จุดเน้นในการลงพื้นที่โครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

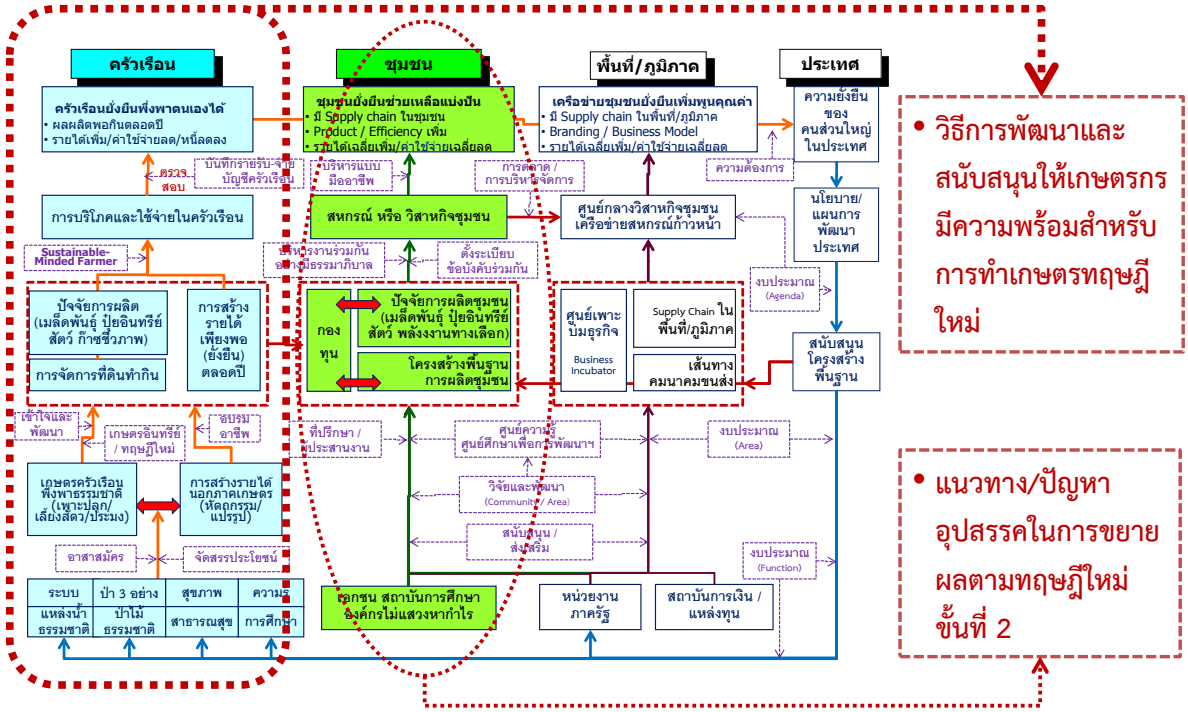

รูปที่ 4.25 จุดเน้นในการเก็บข้อมูลภาคสนามโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนอ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

โดยในการเก็บข้อมูลภาคสนาม จะเก็บข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์ตามองค์ประกอบการพัฒนาของโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนอ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งประกอบไปด้วยองค์ประกอบด้านทรัพยกรธรรมชาติ องค์ประกอบด้านเกษตรพึ่งพาธรรมชาติ องค์ประกอบด้านรายได้นอกภาคเกษตร และองค์ประกอบด้านสหกรณ์/วิสาหกิจชุมชน โดยมีรายละเอียดองค์ประกอบตามแสดงดังนี้

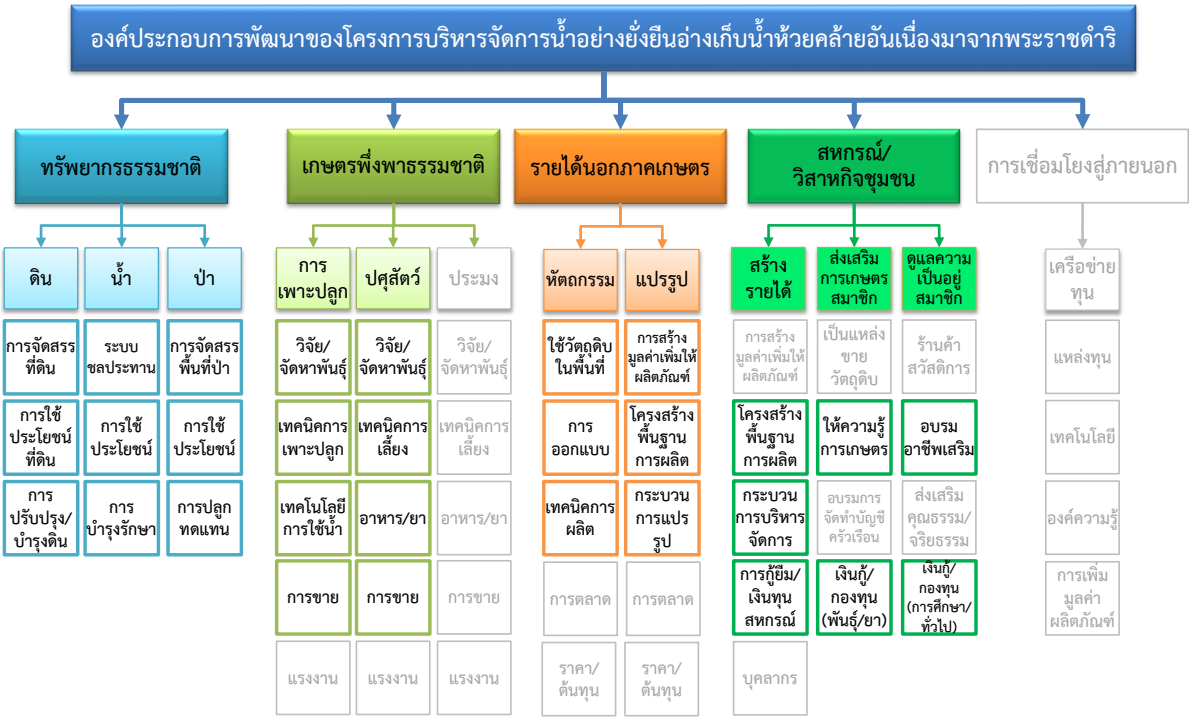

รูปที่ 4.26 องค์ประกอบการพัฒนาของโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนอ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ทั้งนี้ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ได้มีรายละเอียดประเด็นที่ต้องการศึกษา ส่วนงาน/บุคคลที่ได้พบ วิธีการเก็บข้อมูล และข้อมูลที่ต้องการได้รับสำหรับการเก็บข้อมูลภาคสนามของโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนอ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ดังแสดงในตาราง

ตารางที่ 4.12 ประเด็นการลงพื้นที่โครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนอ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ประเด็น	ส่วนงาน/บุคคล	วิธีการ	ข้อมูลที่ต้องการ
• ความเป็นมาและสภาพปัญหาของพื้นที่ • กิจกรรมการพัฒนา วิธีการสนับสนุนให้เกษตรกรมีความพร้อมสำหรับการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ และการขยายผลตามทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 — การบริหารจัดการน้ำ ดิน ป่า — การส่งเสริมการเกษตร — เทคนิค ความรู้ ปัจจัยการผลิต — รายได้เสริมนอกภาคเกษตร — การรวมกลุ่มอาชีพ และการบริหารจัดการกองทุน • ปัญหาอุปสรรค และปัจจัยสู่ความสำเร็จ	• บุคลากรมูลนิธิปิดทองหลังพระฯ • อาสาสมัครพัฒนาหมู่บ้าน (อสพ.) • พัฒนาการอำเภอหนองวัวซอ • เกษตรอำเภอหนองวัวซอ • เกษตรกรต้นแบบ • เกษตรกรในพื้นที่งานขยายผล • กลุ่มกองทุนบ้านโคกล่าม แสงอร่าม — กองทุนโรงสีข้าว — กองทุนกลุ่มการตลาด — กองทุนหมู • ผู้นำชุมชน / ผู้ใหญ่บ้าน	สัมภาษณ์/สังเกตการณ์ดำเนินงาน	• สถิติ/แนวโน้มรายได้ กำไร หนี้สิน ภาพรวมและของแต่ละกลุ่มอาชีพ
• บทบาทความร่วมมือ/การสนับสนุน/การขับเคลื่อนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น/จังหวัด ในการดำเนินงานโครงการปิดทองหลังพระฯ และงานขยายผล • ผลการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรค และปัจจัยสู่ความสำเร็จ	• ปลัดจังหวัดอุดรธานี • นายณณชัย ทีฆธนานนท์ (อดีตนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานี ผู้มีส่วนริเริ่มงานโครงการปิดทองหลังพระฯ จ.อุดรธานี)	สัมภาษณ์	

4.2.2.2 ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการ

⊞ ที่มาของโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ. อุดรธานี

— เป็นพื้นที่ขยายผลของสถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ ภายใต้มูลนิธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ หลังจากที่ดำเนินการโครงการในจังหวัดน่านไปแล้ว

— อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายฯ เป็นโครงการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับเป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2546 และได้ปรับปรุงแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2551 แต่ยังไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ เนื่องจากยังไม่มีระบบส่งน้ำและระบบการบริหารจัดการน้ำ

- มูลนิธิชัยพัฒนาเป็นผู้เสนอให้พิจารณาโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายฯ เป็นพื้นที่ขยายผลของสถาบันฯ โดยมีแนวคิดในการทำงานโครงการคือ ต้องการจะขยายต้นแบบการพัฒนาในรูปแบบใหม่ กล่าวคือ ทำเล็ก ประหยัด เกิดการขยายผลเร็วในวงกว้างและได้ประโยชน์สูงสุด
- สถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระฯ ทำหน้าที่เป็นแกนประสานให้เกิดการบูรณาการองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการระบบน้ำ และด้านกระบวนการ เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา ของมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์ และองค์ความรู้ด้านการเกษตรและปศุสัตว์ ของโครงการฟาร์มตัวอย่างตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระนางเจ้าฯพระบรมราชินีนาถ พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมทั้งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากจังหวัดอุดรธานี ตลอดจนความร่วมมือขององค์การบริหารส่วนตำบล และองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานี
- โดยการประยุกต์ใช้ขบวนการเข้าใจ เข้าถึง พัฒนา เป็นวิธีการขับเคลื่อนการพัฒนาในชุมชน ผลที่เกิดขึ้นจากทำงานร่วมกันของหลากหลายภาคี ทำให้สามารถบริหารจัดการน้ำในอ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายฯ ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน นอกจากนั้นยังเป็นต้นแบบการพัฒนาโดยนำแนวพระราชดำริไปประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมกับพื้นที่ สามารถพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้แก่ประชาชนทั้งในระดับชุมชน ระดับจังหวัด และระดับภูมิภาคต่อไป

⊞ วัตถุประสงค์ของโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุดรธานี

1. เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่น โดยนำองค์ความรู้ตามแนวพระราชดำริไปปรับใช้อย่างสอดคล้องเหมาะสมกับภูมิสังคม
2. เพื่อสร้างงานและอาชีพให้กับประชาชน ควบคู่กับการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
3. เพื่อสร้างพื้นที่ต้นแบบการแก้ไขปัญหาแบบบูรณาการตามแนวทางพระราชดำริ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ระดับจังหวัด

แผนที่แสดงข้อมูลการพัฒนาระบบน้ำ
โครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้าย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

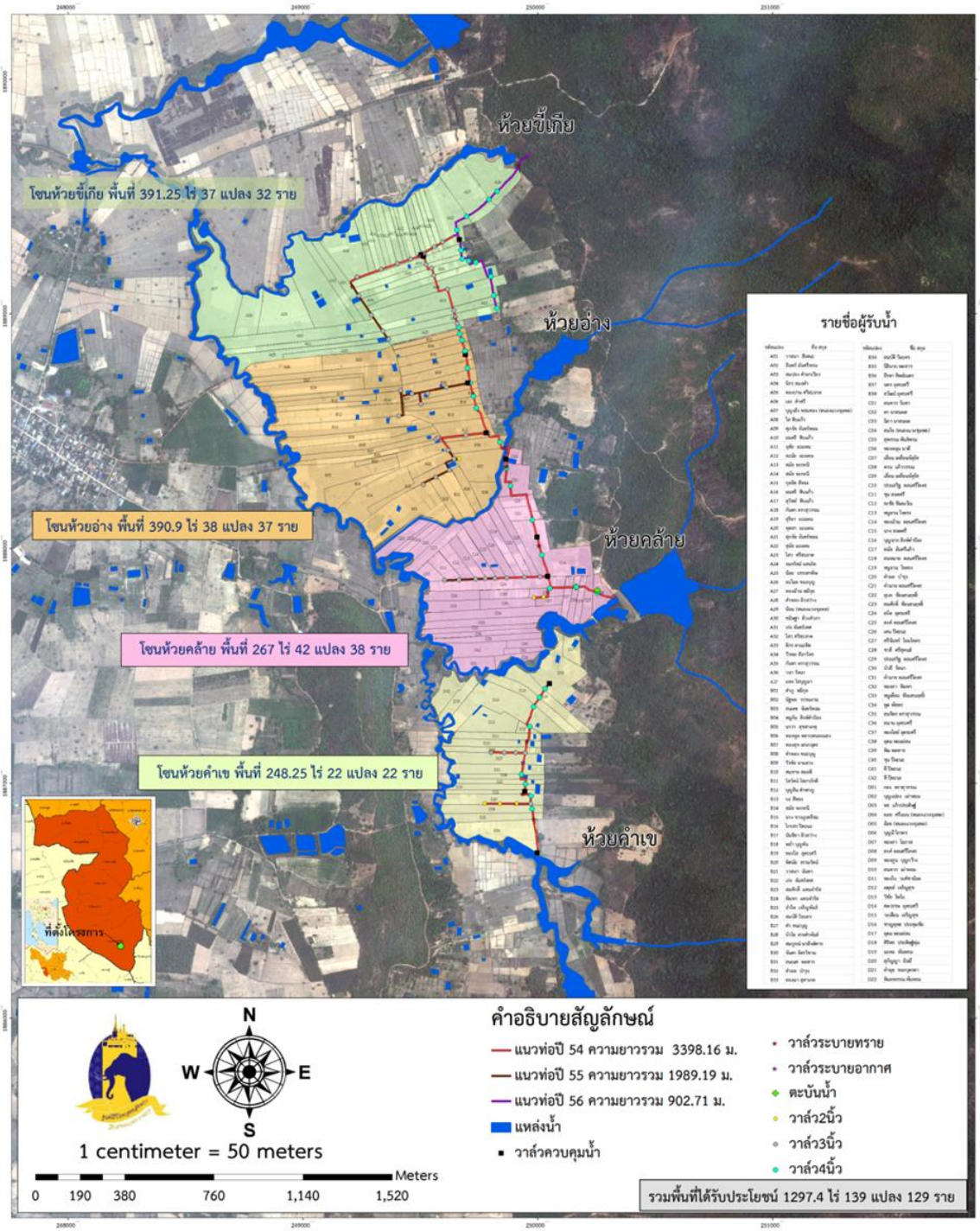

4.2.2.3 ประเด็นที่ได้รับจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม

ประเด็นในภาพรวม

- การดำเนินงานของโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุดรธานี สามารถสรุปได้ดังนี้

  1. เสริมตอม่อ Spillway ยกระดับน้ำอ่างเก็บน้ำ
  2. ปรับปรุงลำห้วยคล้าย ให้เป็นอ่างพวง 3 อ่าง
  3. งานส่งน้ำด้วย ระบบท่อพีวีซีระยะทางรวม 6,290 เมตร (ระยะทางการติดตั้งระบบท่อ ปี 2554 ยาวประมาณ 3,500 เมตร และติดตั้งเพิ่มเติมที่เหลือในปี 2555)
  4. งานซ่อมแซมและปรับปรุงฝายห้วยคำเข ให้ใช้ในการเกษตรได้ในฤดูฝน

- ผลของการดำเนินงานดังกล่าว ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นดังนี้

  - ระบบน้ำ : ทำให้ความจุของอ่างจากเดิมมีขนาด 692,500 ลบ.ม. เพิ่มขึ้นเป็น 838,000 ลบ.ม. โดยมีพื้นที่รับน้ำให้บริการ 1,297 ไร่ คิดเป็น 139 แปลง จำนวนผู้รับผลประโยชน์ 129 ราย มีคณะกรรมการดูแลน้ำ โดยการเลือกจากเกษตรกร ทำหน้าที่บริหารจัดการน้ำ และตั้งเป็นกองทุนน้ำ มีการแบ่งเขตพื้นที่รับผิดชอบที่ชัดเจน

  - พืชเกษตร : มีการปลูกพืชหลังนามากขึ้น ซึ่งจากเดิมปลูกได้น้อยมาก พืชที่ปลูกบางส่วนไว้กินเองและแบ่งขาย เช่น ฟักทอง ตะไคร้ ผักบุ้ง แตงกวา เป็นต้น มีการปลูกพืชหมุนเวียนได้เกือบตลอดปี การเกษตรเริ่มเปลี่ยนจากใช้สารเคมีเป็นการทำเกษตรอินทรีย์ เนื่องจากปลูกไว้กินเองบางส่วน และขายบางส่วน ตลาดพืชอินทรีย์ขายได้ง่ายกว่าตลาดพืชที่ใช้สารเคมี

  - ปศุสัตว์ : มีการเลี้ยงเป็ด สุกร โค และกระบือ สำหรับการเลี้ยงเป็ดนั้น จากอดีตเคยมีเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ไปอบรมความรู้เรื่องการเลี้ยงเป็ดมา นำความรู้นั้นมาปรับเป็นเลี้ยงเพื่อการค้า ซึ่งเป็นการดำเนินการที่เกินกำลังตัวเอง ทำให้ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร กิจการขาดทุนมีหนี้สินจากการเลี้ยง เกษตรกรจึงนิยมเลี้ยงไว้บริโภคในครัวเรือนมากกว่าเลี้ยงเพื่อการค้า สำหรับการเลี้ยง โค กระบือนั้น เป็นการเลี้ยงโดยอาศัยภูมิปัญญาที่มีอยู่แล้วในชุมชน กล่าวคือมีชาวบ้านที่กลับจากการทำงานที่ต่างประเทศซื้อโคมาเลี้ยงอยู่แล้ว จากเดิมในปี 2534 ที่มีโคอยู่ 7 ตัว ปัจจุบันกลายเป็นมากกว่า 280 ตัว มีการขายผลผลิตปีละ 1-2 ล้านบาท ขายขี้วัวปีละ 1 แสนบาท ทำให้มีเกษตรกรที่เลียนแบบเพิ่มมากขึ้นหลายราย เนื่องจากหญ้าหาง่าย การเลี้ยงส่วนใหญ่ฤดูฝนจะเลี้ยงบนภูเขา ฤดูแล้งจะเลี้ยงในที่ราบ หญ้าอุดมามบูรณ์ สำหรับสุกร ในระยะแรกมีการเกษตรกรเลี้ยงสุกรดำหลายรายเพราะต้นทุนอาหารถูกว่า แต่เนื้อสุกรดำไม่เป็นที่นิยมบริโภคในพื้นที่ ทำให้ขายได้ยาก ผู้เลี้ยงสุกรดำจึงลดลงเรื่อยๆ เกษตรกรส่วนมากหันมาเลี้ยงสุกรขาวแทน ถึงแม้จะมีการลงทุนที่สูงกว่าเท่าตัว แต่ผลผลิตขายได้ราคาดี มีพ่อค้าชาวจีนมารับถึงหมู่บ้าน การแปรรูปของสัตวเลี้ยงจึงมีน้อยมากเลยในชุมชน

  - กองทุน : มีการรวมกลุ่มอาชีพ และจัดตั้งกองทุน 10 กองทุน ได้แก่ กองทุนเมล็ดพันธ์ข้าว กองทุนเมล็ดผัก กองทุนโรงสีข้าว กองทุนการตลาด กองทุนน้ำ กองทุนศึกษาดูงาน กองทุนปุ๋ย กองทุนเป็ด กองทุนสุกร และกองทุนเวชภัณฑ์และยาสัตว์ บริหารจัดการโดยสมาชิก ในระยะ

เริ่มต้นยังไม่มีการรายงานผลการดำเนินการ ให้สมาชิกรับทราบ การตรวจสอบบัญชีเป็นไปอย่างลำบาก เพราะไม่มีการจดบันทึก ต่อมาได้รับคำแนะนำจากทีมพี่เลี้ยงให้มีการจดบันทึกเพื่อให้การบริหารจัดการโปร่งใส ตรวจสอบได้ ปัจจุบันกองทุนมีการตรวจสอบบัญชีโดยสมาชิก เงินกองทุนฝากไว้กับธนาคาร มีการรายงานผลการดำเนินการ ให้สมาชิกรับทราบ มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้

- ป่าไม้ : มีป่าชุมชนให้ชาวบ้านเป็นผู้ร่วมดูแล โดยแบ่งกลุ่มดูแลรักษาเป็นเขตใครเขตมัน เพื่อความสะดวกในการดูแลอย่างทั่วถึง ชาวบ้านสามารถเก็บของป่าไปใช้ประโยชน์ได้ มีการทำแนวกันไฟ เพื่อการป้องกันไฟป่า
- การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ : โครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุดรธานี ถูกจัดเป็นโครงการต้นแบบในการบริหารจัดการน้ำ และหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง มีหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน ผู้บริหารท้องถิ่น ผู้นำชุมชน เกษตรกร และผู้สนใจ เข้ามาศึกษาดูงานเป็นจำนวนมาก มีเงินหมุนเวียนในกองทุนศึกษาดูงานจากปี 2554- 2558 มากกว่า 3 ล้านบาท มีหมู่บ้านขยายผลซึ่งนำหลักการของโครงการต้นแบบไปใช้เฉพาะจังหวัดอุดรธานีมีหมู่บ้านขยายผลถึง 140 หมู่บ้าน

— สรุปปัญหาที่สำคัญของการดำเนินโครงการ และสถานะในปัจจุบัน แสดงดังตารางต่อไปนี้

ประเด็น	ระยะเริ่มต้น (พ.ศ. 2554–2556)	ปัจจุบัน (พ.ศ. 2557-2558)
บัญชีครัวเรือน, บันทึกรายรับ-จ่าย	มีการจดบันทึกน้อย สาเหตุมีดังนี้ — มีหลายรูปแบบจากหลายหน่วยงาน ทำให้ข้อมูลจดเยอะ ไม่สะดวกต่อการจด บางคำถามยากต่อความเข้าใจของเกษตรกร — ไม่เห็นประโยชน์ที่เกิดขึ้นจริง คิดว่าเสียเวลา	— การจดบันทึกยังไม่กว้างขวางมากนัก มีการจดในกลุ่มเล็กๆ ส่วนมากเป็นเกษตรกรต้นแบบ หรือในกลุ่มกองทุนที่จำเป็นต้องแสดงรายละเอียด และผลประกอบการให้สมาชิกทราบ
พืชเกษตรหลังนา	— ปลูกพืชชนิดเดียวกัน มากเกินไป ผลผลิตล้น — ผลผลิตบางชนิด ปริมาณไม่มากพอที่จะส่งตลาด หรือให้พ่อค้ามารับ — ไม่มีตลาดขายที่แน่นอน — เกษตรกรไม่มีประสบการณ์ขาย รอตลาดวิ่งเข้ามาหา	— มีการปลูกพืชหลากหลายชนิด มีการสำรวจตลาดก่อนปลูก และมีการวางแผนการใช้น้ำ — เพิ่มปริมาณการปลูกให้มากขึ้น เมื่อเห็นว่าตลาดต้องการมาก — มีตลาดที่ทางจังหวัดจัดสรรพื้นที่ให้ คือ “ตลาดร่มเขียว” ทำให้มีที่ขายที่แน่นอน
เกษตรอินทรีย์	— การทำเกษตรอินทรีย์ยังไม่กว้างขวาง	— มีการทำเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้น แทบทุกครัวเรือนหันมาสนใจพืชเกษตรอินทรีย์ เพราะขายได้ราคาดีกว่า
ปศุสัตว์	— ในระยะแรกมีการเลี้ยงเป็ด สุกร โคและกระบือ สุกรเป็นสุกรดำ ไม่เป็นที่นิยมของตลาด ผลิตมาแล้วขายลำบาก	— มีการเลี้ยงสุกรดำน้อยลง แต่เลี้ยงสุกรขาวของมากขึ้น สุกรขาวมีพ่อค้ามารับซื้อถึงในหมู่บ้าน มีตลาดที่แน่นอน ทำ

ประเด็น	ระยะเริ่มต้น (พ.ศ. 2554–2556)	ปัจจุบัน (พ.ศ. 2557-2558)
		ให้นิยมเลี้ยงมากขึ้น ถึงแม้ค่าลงทุนจะสูงกว่า
กองทุน	— ตรวจสอบลำบาก บางกองทุนไม่จดบันทึกผู้กู้ ทำให้ไม่สามารถตรวจสอบการกู้ยืมได้ — เงินกองทุนเก็บไว้กับสมาชิก ไม่มีการฝากธนาคาร — ใช้เงินกองทุนผิดจุดประสงค์ ทำให้ไม่สามารถหาเงินมาคืนได้	— มีการตรวจสอบกองทุนโดยการรายงานผลการดำเนินการต่อสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ — ฝากเงินกองทุนกับธนาคาร มีจดบันทึกการกู้ยืมของสมาชิก — มีการทำสัญญาการกู้ยืม ที่เป็นเอกสาร
โรงสีข้าว	— โรงสีสร้างเสร็จแล้ว แต่ไฟฟ้า 3 เฟส ที่จะใช้กับโรงสียังไม่ติดตั้ง ทำให้ไม่สามารถดำเนินการได้	— ติดตั้งไฟฟ้า 3 เฟสเรียบร้อย — โรงสีสามารถให้บริการแก่ชุมชน และมีกรรมการที่มาจากชาวชุมชนเป็นผู้ดูแล มีการสีข้าวขาวไว้กินในครัวเรือน และสีข้าวกล้องเพื่อจำหน่าย ซึ่งข้าวกล้องผลิตไม่พอขาย

⌗ ประเด็นสำคัญตาม Practical Framework

ก. ที่ดินทำกินที่ได้รับประโยชน์

— มีพื้นที่รับประโยชน์ 2 หมู่บ้าน จำนวน 258 ครัวเรือน คิดเป็นจำนวนประชากร 960 คน มีการทำรังวัดที่ดินด้วยระบบดาวเทียม ทำให้ทราบพิกัด หรือขอบเขตที่ดินที่แต่ละคนถือครองชัดเจน เป็นการป้องกันการบุกรุกทำลายป่าไปในตัว

- บ้านแสงอร่าม 107 ครัวเรือน ประชากร 476 คน
- บ้านโคกล่าม 151 ครัวเรือน ประชากร 484 คน

ข. ระบบชลประทาน

— ระบบชลประทานประกอบด้วยระบบท่อพีวีซีหลักและท่อก้างปลา โดยมีวาล์วปิดเปิดที่ท่อแยก ความยาวท่อรวมทั้งหมด 6,290 เมตร โดยในช่วงแรก ปี 2554 มีการติดตั้งระบบท่อเป็นระยะทางประมาณ 3,500 เมตร การใช้งานได้ผลเป็นอย่างดี จึงมีการติดตั้งเพิ่มเติมในปี 2555

— มีการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ โดยมีคณะกรรมการดูแลน้ำ ทำหน้าที่บริหารจัดการน้ำ ซึ่งเลือกจากเกษตรกร มีการแบ่งเขตพื้นที่รับผิดชอบเป็น 3 เขต ผู้ใช้น้ำต้องจ่ายเงินเข้ากองทุนไร่ละ 10 บาท/รอบการปลูก ถ้าเป็นพืชหลังนา ไร่ละ 40 บาท/รอบการปลูกพืช เพื่อนำมาเป็นทุนในการบริหารจัดการน้ำ กรณีเกิดปัญหาในการดูแล จะใช้วิธีเรียกมาพูดคุย ทำความเข้าใจ และหาข้อยุติร่วมกัน มีบทลงโทษที่ชัดเจน เช่น ถ้าใครทำท่อแตกโดยเจตนา เสียค่าปรับ 2,500 บาท อุปกรณ์ซ่อมต้องซื้อเองและซ่อมเอง ถ้าไม่เจตนาให้ซื้อเฉพาะอุปกรณ์มาให้กรรมการซ่อม เป็นต้น

— ประเด็นปัญหาของระบบชลประทาน

- ในระยะแรกๆ ความยาวท่อมีประมาณ 3,500 เมตร พื้นที่ๆ สามารถใช้น้ำได้จึงมีน้อย ปัจจุบันความยาวท่อมีมากขึ้น โดยได้ต่อท่อจากอ่างรับน้ำ 4 แห่ง ได้แก่ ห้วยคล้าย ห้วยคำเข ห้วยขี้เกีย และห้วยอ่าง สามารถเพิ่มพื้นที่รับน้ำให้มากขึ้นได้
- ในระยะแรกๆ มีการขโมยเปิดน้ำโดยเกษตรกรเองเกิดขึ้นบ่อยๆ ในปัจจุบัน การขโมยเปิดน้ำมีน้อยลง เนื่องจากมีกฎระเบียบที่ตกลงด้วยกัน บังคับอย่างเข้มงวด
- **มีการวางแผนการใช้น้ำ สำหรับการปลูกพืชหลังนา เนื่องจากปริมาณน้ำมีจำกัด บริการได้ในพื้นที่เฉพาะแนวท่อ** การเพาะปลูกจำเป็นต้องวางแผน เพื่อให้มีน้ำเพียงพอตลอดอายุผลผลิต

ค. การเพาะปลูก

— การปลูกพืชหลังนา ส่วนมากจะเป็นผักที่มีอายุสั้น เช่น เช่น ฟักทอง ตะไคร้ ผักบุ้ง แตงกวา เป็นต้น มีการปลูกพืชหมุนเวียนได้เกือบตลอดปี การเกษตรเริ่มเปลี่ยนจากใช้สารเคมีเป็นการทำเกษตรอินทรีย์ เนื่องจากปลูกไว้กินเองบางส่วน และขายบางส่วน ตลาดพืชอินทรีย์ขายได้ง่ายกว่าตลาดพืชที่ใช้สารเคมี ทำให้เกษตรกรมีรายได้อย่างต่อเนื่อง

ง. การเลี้ยงสัตว์

— มีการเลี้ยงสัตว์ไว้บริโภคเอง และเลี้ยงสัตว์ที่เป็นที่นิยมของตลาดไว้ขาย เช่น มีการเลี้ยงสุกรขาวมากกว่าสุกรดำ เพราะขายง่ายกว่า มีพ่อค้ามารับซื้อถึงหมู่บ้าน ถึงแม้จะมีต้นทุนสูงกว่าก็ตาม นอกจากนั้นยังมีตัวอย่างความสำเร็จสำหรับการเลี้ยง โค กระบือ โดยอาศัยภูมิปัญญาที่มีอยู่แล้วในชุมชน กล่าวคือมีชาวบ้านที่เป็นเจ้าของโค โดยเริ่มจาก 7 ตัว เพิ่มเป็นมากกว่า 280 ตัว ภายในระยะ 20 กว่าปี เป็นตัวอย่างอันดีในการเลียนแบบ ทำให้มีเกษตรกรที่เลียนแบบเพิ่มมากขึ้นหลายราย เนื่องจากสามารถเลี้ยงตามธรรมชาติได้ และสามารถเลี้ยงได้ทั้งบนภูเขาและที่ราบ

จ. การสร้างรายได้นอกภาคเกษตร

— เริ่มมีการสนับสนุนการสร้างรายได้นอกภาคเกษตร แต่ยังไม่มากนัก อาศัยภูมิปัญญาทางด้านการจักรสานของคนสูงอายุที่มีอยู่แล้วในพื้นที่ ทำให้มีการส่งเสริมเกิดขึ้น แต่ยังอยู่ในไม่กี่ครัวเรือน

ฉ. การรวมกลุ่มกองทุน

— มีการรวมกลุ่มของเกษตรกรและจัดตั้งกองทุนขึ้นกว่า 10 กองทุน ได้แก่ กองทุนเมล็ดพันธ์ข้าว กองทุนเมล็ดผัก กองทุนโรงสีข้าว กองทุนการตลาด กองทุนน้ำ กองทุนศึกษาดูงาน กองทุนปุ๋ย กองทุนเป็ด กองทุนสุกร และกองทุนเวชภัณฑ์และยาสัตว์ การบริหารจัดการกระทำโดยสมาชิก แต่ก็ยังขาดผู้บริหารแบบมืออาชีพในชุมชน ที่พร้อมจะเสียสละ มาทำหน้าที่บริหาร ในระยะแรกๆ กองทุนมีปัญหามากมาย การตรวจสอบเป็นไปอย่างลำบาก เพราะไม่มีการจดบันทึก ไม่มีการรายงานผลการดำเนินการให้สมาชิกรับทราบ ต่อมาโดยคำแนะนำจากทีมอาสาพัฒนาหมู่บ้าน (อสพ.) ให้มีการจดบันทึก เพื่อให้การบริหารจัดการเป็นไปด้วยความโปร่งใส ตรวจสอบได้ ปัจจุบันกองทุนมีการตรวจสอบการดำเนินการโดยสมาชิก เงินกองทุนบางส่วนฝากไว้กับธนาคาร มีการรายงานผลการดำเนินการให้สมาชิกรับทราบ โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้

4.2.2.4 สรุปสถานะการพัฒนาและวิเคราะห์ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

⌗ สรุปสถานะการยกระดับการพัฒนา/ความยั่งยืนของโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุดรธานี (ตาม Practical Framework)

สถานะปัจจุบันของการพัฒนาชุมชน ในพื้นที่โครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุดรธานี สามารถสรุปในภาพรวมได้ดังนี้

1. ในระดับครัวเรือน พบว่าปัจจัยการผลิตด้านแหล่งน้ำ ที่ดินทำกิน พันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์ สำหรับประกอบอาชีพทางการเกษตรมีครบ เกือบทุกครัวเรือนในพื้นที่ดำเนินการจะมีที่ดินทำกินสำหรับการปลูกข้าวและพืชหลังนา โดยพืชหลังนาเป็นพืชที่ปลูกไว้กิน มีเหลือจึงแบ่งขายในชุมชน และถ้ามีมากพอก็แบ่งขายสู่ตลาดภายนอก มีคณะกรรมการบริหารจัดการน้ำทำหน้าที่ในการดูแลและบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ ในระดับครัวเรือน มีหลายกิจกรรมที่ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี และดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

    - ด้านการจัดการที่ดินทำกิน เกษตรกรในพื้นที่โครงการส่วนมากมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ทำให้สามารถวางแผนการเพาะปลูกได้อย่างต่อเนื่อง โดยการวัดพิกัดด้วยดาวเทียม ทำให้ทราบพิกัดพื้นที่เพาะปลูกที่แน่นอน ลดปัญหาการทับซ้อนที่ดิน และลดการบุกรุกทำลายป่าต้นน้ำได้
    - ด้านแหล่งน้ำ มีการปรับปรุงอ่างน้ำให้มีปริมาณความจุเพิ่มขึ้น มีการขุดอ่างพวงเพิ่มเติมเพื่อเก็บกักน้ำไว้ใช้ในพื้นที่ มีระบบท่อส่งน้ำในกระจายทั่วพื้นที่ ประกอบกับมีการวางแผนการใช้น้ำ มีการบริหารจัดการน้ำที่เหมาะสมกับฤดูกาล ทำให้พื้นที่ดำเนินการมีน้ำเพียงพอการเพาะปลูกพืชหลังนา
    - มีการปลูกพืชหลังนาที่หลากหลาย สลับกันไปในแต่ละช่วง แทนการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ผู้ปลูกมีการสำรวจตลาดก่อนการปลูกพืช ทำให้ผลผลิตที่ได้สามารถขายได้ เป็นที่ต้องการของตลาด
    - มีการส่งเสริมให้ทำเกษตรอินทรีย์ แทนการใช้สารเคมี โดยสามารถนำผลผลิตไปขายในตลาดที่จัดไว้เฉพาะพืชปลอดสาร มีตลาดรับซื้อผลผลิตที่แน่นอน ทำให้มีรายได้จากการขายผลผลิตอย่างต่อเนื่อง
    - มีการอนุรักษ์ป่า ใช้ประโยชน์จากป่า และส่งเสริมให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดูแลป่า สามารถใช้ประโยชน์จากป่าไม้ได้ มีการกำหนดเขตป่าชุมชน ป่าอุทยาน และบังคับใช้กฎหมายไม่ให้บุกรุกป่าอย่างเคร่งครัด ทำให้ชาวบ้านเกรงกลัวและไม่กล้าบุกรุกป่า
    - อย่างไรก็ตาม ยังมีหลายกิจกรรมที่ยังดำเนินการได้ไม่ชัดเจน เช่น การจดบันทึกบัญชีค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ยังทำกันในกลุ่มเล็ก ส่วนมากจะมีเฉพาะสมาชิกกองทุนที่มีการดำเนินการเท่านั้น และการแปรรูปผลผลิตยังมีน้อย เนื่องจากผลผลิตยังมีไม่

มาก ไม่จำเป็นต้องแปรรูป ทำให้องค์ความรู้การแปรรูปซึ่งเป็นการเพิ่มมูลค่าสินค้าไม่เกิดขึ้น

2. ในระดับชุมชน พบว่ามีการรวมกลุ่มอาชีพเกิดขึ้นหลายกลุ่ม มีการส่งเสริมให้จัดตั้งกองทุนซึ่งบริหารด้วยเกษตรกรในชุมชน มีหลายกิจกรรมดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

   - มีทีมอาสาพัฒนาหมู่บ้าน (อสพ.) ทำหน้าที่เป็นศูนย์ประสานงานที่คอยประสานงานกับท้องถิ่น ภาครัฐ ภาคเอกชน และเครือข่ายความร่วมมืออื่นๆ อีกทั้งยังเป็นทีมที่ปรึกษา คอยให้คำปรึกษาและการบริการในชุมชน เพื่อให้การพัฒนาขับเคลื่อนได้อย่างสะดวก รวดเร็ว
   - มีการรวมกลุ่มจัดตั้งกองทุนที่บริหารด้วยสมาชิกในชุมชน โดยมีทีมอาสาพัฒนาหมู่บ้าน (อสพ.) เป็นที่ปรึกษา โดยเงินกองทุนบางส่วนฝากไว้กับธนาคาร มีการตรวจสอบบัญชีโดยสมาชิก มีการรายงานผลการดำเนินการให้สมาชิกรับทราบ มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้
   - มีการสนับสนุนพื้นที่เพื่อขายผลผลิตในตลาดจังหวัด ทำให้มีตลาดที่แน่นอน ผู้ขายสามารถพบผู้ซื้อได้โดยตรง ทำให้มีผลผลิตใหม่ๆ ออกตลาดอยู่เรื่อยๆ สร้างรายได้อย่างต่อเนื่อง ผู้ขายเกิดความกระตือรือร้นในการประกอบอาชีพ เนื่องจากมีรายได้เข้ามาประจำ เกิดการเลียนแบบ ทำให้สมาชิกมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น
   - มีเครือข่ายความร่วมมือทั้งด้านวิชาการและการปฏิบัติการ เนื่องจากเป็นโครงการต้นแบบในการบริหารจัดการน้ำ และหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้มีหน่วยงานและผู้สนใจเข้ามาศึกษาดูงานเป็นจำนวนมาก เกิดการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ วิธีการและเทคนิคต่างๆ เกิดขึ้น
   - อย่างไรก็ตาม ยังมีหลายปัจจัยที่เป็นเรื่องสุ่มเสี่ยง เช่น
     - การตรวจสอบกองทุน เป็นการตรวจสอบของสมาชิกในชุมชน ขาดหน่วยงานที่น่าเชื่อถือ ร่วมตรวจสอบ ทำให้การบังคับใช้ระเบียบที่ร่วมกันตั้งขึ้นยังไม่ครอบคลุมทั้งหมด ยังมีการฝ่าฝืนอยู่บ้าง
     - มีหน่วยงาน ข้าราชการ หรือเจ้าหน้าที่ๆ เข้าใจหลักการพัฒนาคลาดเคลื่อน ทำให้การพัฒนาไม่ราบลื่น โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ๆ เพิ่งย้ายมารับตำแหน่งในพื้นที่ใหม่ๆ ยังไม่สามารถเรียนรู้ขบวนการในเวลาอันสั้นได้ บางครั้งมองว่าไม่ใช่งานหลักที่ตัวเองจำเป็นต้องทำ ทำให้เป็นผู้ดูมากกว่าผู้ร่วมช่วยพัฒนา

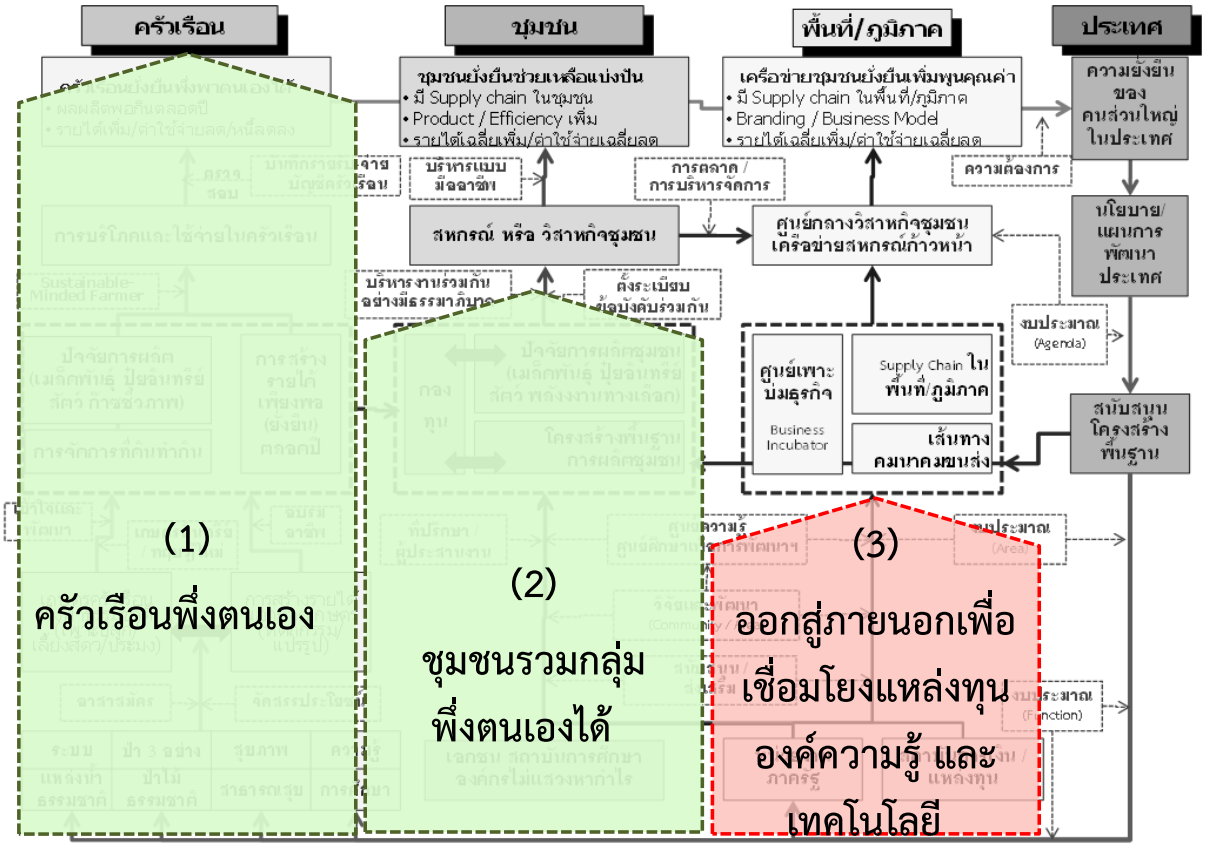

รูปที่ 4.27 สถานะของการพัฒนาชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

❉ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนา

การวิเคราะห์ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยการพัฒนาเพื่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนา และปัจจัยภูมิคุ้มกันเพื่อป้องกันความล้มเหลว โดยนำประเด็นหรือสิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ สอบทานกับพระราชดำรัสที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ในประเด็นนั้นๆ เพื่อสรุปจุดแข็ง (ปัจจัยสู่ความสำเร็จ) และจุดอ่อน (ปัจจัยเสี่ยง) พิจารณาตามทฤษฎีใหม่แต่ละขั้นและองค์ประกอบของ Practical Framework ได้ดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ปัจจัยการพัฒนา เพื่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนา (จุดแข็ง)

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ (Proven Facts)
"ปัญหาที่ว่าสำคัญ คือ **เรื่องน้ำ** ก็เป็นเรื่องสำคัญจริง เพราะว่าถ้าขาดแคลนน้ำ การเพาะปลูกการดำเนินอาชีพและความเป็นอยู่ก็จะเดือดร้อน ในด้านนี้ก็ **ได้รับความร่วมมือจากกรมชลประทานและจากบริษัทห้างร้านก็ได้เอื้อเฟื้อให้เครื่องสูบน้ำและช่วยในค่าใช้จ่ายอยู่บ้างแล้ว แต่ว่าวิธีที่จะแก้ปัญหาพวกเราเองต้องขวนขวายเหมือนกัน** ..." *พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่กลุ่มชาวไร่ศูนย์พัฒนาไทย – อิสราเอล ตำบลเขาใหญ่ อ.ชะอำ จ.เพชรบุรี วันที่ 19 พฤษภาคม 2516*	☞ เพิ่มการใช้ประโยชน์แหล่งน้ำชุมชน โดยหาวิธีปรับปรุง/ซ่อมแซม ที่ประหยัดได้ประโยชน์ถ้วนหน้า และร่วมกันลงมือทำจะได้หวงแหน/รักษา ☞ พัฒนาชาวบ้านให้ช่วยกันออกแรงออกความคิดเพื่อแก้ปัญหา และระดมความร่วมมือจากภาคส่วนต่างๆ ตามศักยภาพของแต่ละฝ่าย	– ฝึกให้ชาวบ้านมองปัญหาให้ครบ 6 มิติ รู้ว่าควรเริ่มต้นแก้ปัญหา ณ จุดใดก่อน และใครควรจะลงแรงลงทรัพยากรอะไร ฝึกให้ทุกฝ่ายรู้สึกเป็นเจ้าของและหวงแหนสิ่งที่เกิดขึ้นจากการพัฒนา เช่น – ชาวบ้านร่วมลงแรงขุดบ่อวางท่อ – มูลนิธิสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ – อบจ. ให้ยืมรถขุด รถแบคโฮ – อบต. ช่วยค่าน้ำมัน – ชาวบ้าน/ชุมชนรู้ว่าจะเข้าไปคุยกับหน่วยงานไหน คุยอย่างไร ไม่กลัว กล้าที่จะคุย – ชาวบ้านการนำน้ำในอ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายมาใช้เพาะปลูก ตอนแรกชลประทานบอกว่าต้องสร้างคลองส่งน้ำคอนกรีตใช้งบประมาณ 10 ล้านบาท ชาวบ้านไม่เอาและตกลงกันว่าจะออกแรงสร้างเอง โดยขอสนับสนุนอุปกรณ์

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ (Proven Facts)
"...**ที่นานั้น เมื่อสิ้นฤดูทำนาแล้ว ควรจะปลูกพืชอื่นๆ บ้าง เพราะจะเพิ่มรายได้ให้อีกไม่น้อย** ทั้งจะช่วยให้ดินร่วน ช่วยเพิ่มปุ๋ยกากพืชทำให้ลักษณะเนื้อดินดีขึ้น เหมาะสำหรับจะทำนาในฤดูต่อไป ..." *พระราชทานแก่ผู้นำกลุ่มชาวนา ในวันเปิดการชุมนุมผู้นำกลุ่มชาวนาทั่วประเทศ ครั้งที่ ๓ วันศุกร์ ที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๐๘* "...**ชาวบ้านปลูกอะไรย่อมต้องจำหน่าย มีตลาดที่จะจำหน่ายได้** ถ้าเราไปสนับสนุนให้ปลูกแล้วก็ไม่สามารถที่จะให้ชาวบ้านขายผลิตภัณฑ์ ที่เขาผลิตจะเป็นการปลูก การเลี้ยงสัตว์ หรืออะไร ก็จะไม่สามารถที่จะมีชีวิตอยู่ได้ อันนี้เป็นหลักใหญ่อย่างหนึ่ง ..." *พระราชดำรัสในโอกาสที่คณะบุคคลต่างๆ เฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย วันศุกร์ที่ 4 ธันวาคม 2524*	☞ เลือกพืชหลังนาที่ใช้น้ำน้อย ปลูกง่าย กินได้ ขายคล่อง ☞ หมุนเวียนปลูกจะได้บำรุงดินและขายได้ตลอดปี ☞ เปลี่ยนมาปลูกพืชปลอดภัย เพราะขายง่ายขึ้น ราคาสูงกว่า	– มีการปลูกพืชหลังนามากขึ้น ซึ่งจากเดิมปลูกได้น้อยมาก พืชที่ปลูกบางส่วนไว้กินเองและแบ่งขาย เช่น ฟักทอง ตะไคร้ ผักบุ้ง แตงกวา เป็นต้น – มีการปลูกพืชหมุนเวียนได้เกือบตลอดปี – เกษตรจังหวัดเข้ามาร่วมส่งเสริมให้ผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยและได้มาตรฐานที่เรียกว่า GAP (Good Agricultural Practice) โดยจัดให้มี "ตลาดร่มเขียว" ที่เปิดให้สมาชิกเกษตรกรนำผลผลิตที่ปลอดภัยมาขาย สร้างความเชื่อมั่นให้ผู้บริโภค และขายได้ราคาสูงขึ้น

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	**สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่** **(Proven Facts)**
"..ในด้านการผลิตนั้น **มีผู้เชี่ยวชาญต่างๆที่มีความสามารถเพื่อที่จะทำให้การผลิตนั้นมีผลดีมาก** และในการนี้ก็**ต้องมีการทำให้สอดคล้องกัน** หมายความว่าผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ บางทีก็ไม่ร่วมมือกัน เมื่อไม่มีการร่วมมือกัน ข้อแนะนำต่างๆ ทางวิชาการก็อาจจะขัดแย้งกัน จึงต้องให้สอดคล้อง คือให้ร่วมมือกัน ไม่ขัดแย้งขัน..." *พระราชดำรัสในโอกาสที่คณะกรรมการสมาคมเศรษฐศาสตร์เกษตรแห่งประเทศไทย เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ ตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันอังคารที่ 29 กรกฎาคม 2523*	☞ การพัฒนารูปแบบใหม่ที่ปรับ Alignment ของจังหวัดและอปท. ให้มาร่วมพัฒนาแบบ Area-Based ที่ตรงกับปัญหา/ความต้องการของชาวบ้าน ให้รู้ว่าแต่ละหน่วยงานจะช่วยตรงจุดไหน วิธีใด เมื่อไหร่ ☞ จังหวัดและอปท. ร่วมคิดร่วมทำในพื้นที่ต้นแบบจนเกิดความเข้าใจและรับช่วงต่อในงานขยายผล (แผนปฏิบัติงานและงบประมาณ) ☞ อาสาสมัครต้องอยู่กับพื้นที่ชาวบ้านเชื่อมั่น สามารถเชื่อมได้ทั้งกับชาวบ้าน จังหวัด และอปท.	– ทำให้ผู้นำทั้ง 3 ภาคส่วน เข้าใจและมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นในกระบวนการพัฒนาตามแนวทางของมูลนิธิปิดทองฯ ได้แก่ 1) ผู้ว่าราชการจังหวัด 2) นายก อบจ. / นายก อบต. 3) ผู้นำโดยธรรมชาติของชุมชน – สร้างอาสาพัฒนาที่เป็นคนในพื้นที่ ให้รู้จักเชื่อมกับระบบและกลไกขับเคลื่อนของหน่วยงานหลัก เช่น จังหวัด อำเภอ เกษตร ปศุสัตว์ – วิเคราะห์และวางแผนพัฒนาเป็นลำดับขั้นตามปัญหาในแต่ละพื้นที่ เช่น – ปรับปรุงแหล่งน้ำ – ส่งเสริมอาชีพ แจกพันธุ์พืช/พันธุ์สัตว์ที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและทักษะ/วิถีชาวบ้าน – ผู้ว่าราชการจังหวัดเห็นด้วยและร่วมผลักดันอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ – ตั้งคณะทำงานจังหวัด 10 กว่าคน ประกอบด้วย ปลัดจังหวัด นายอำเภอ เกษตรอำเภอ พัฒนาการ นายก อบจ. นายก อบต. ช่างท้องถิ่น – ติดตามผลของพื้นที่ต้นแบบ – ให้มีพื้นที่ขยายผล 20 แห่งทั่วจังหวัด

โดยมีจุดแข็งที่สำคัญของการพัฒนาของโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตามทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 และองค์ประกอบของ Practical Framework แสดงดังได้ดังนี้

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

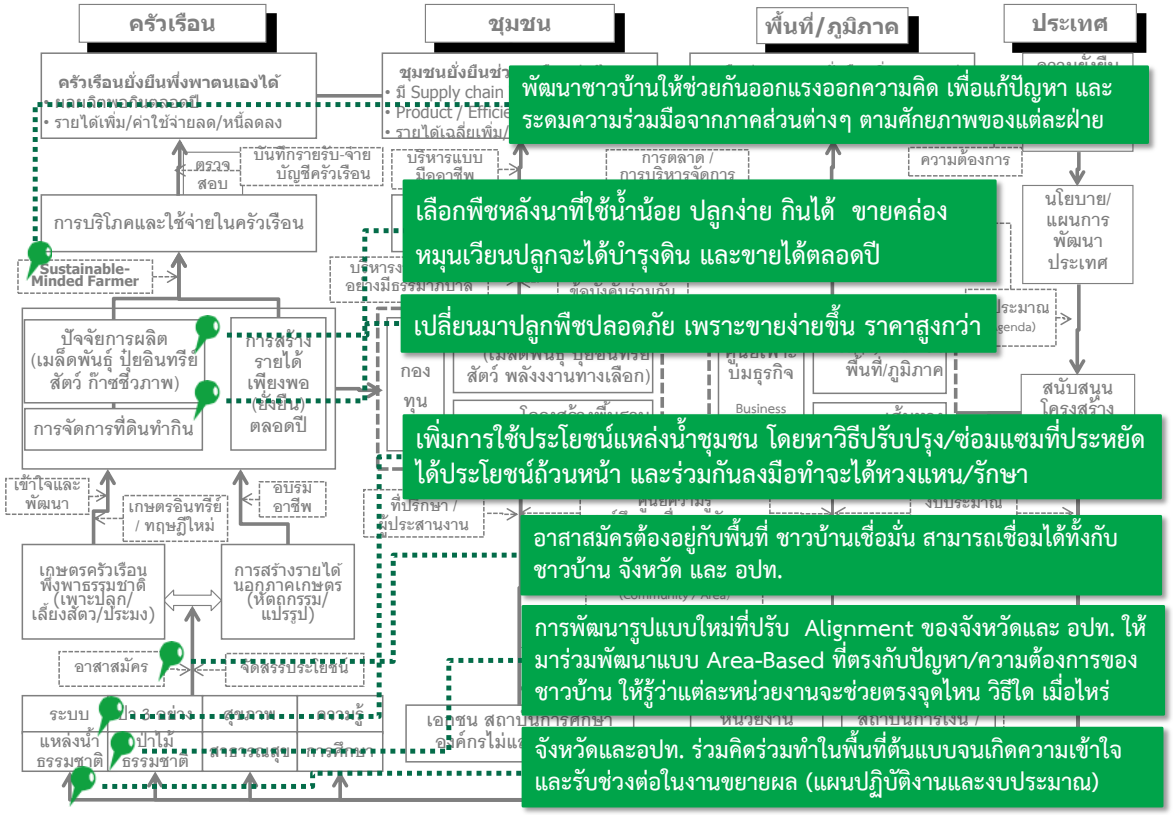

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

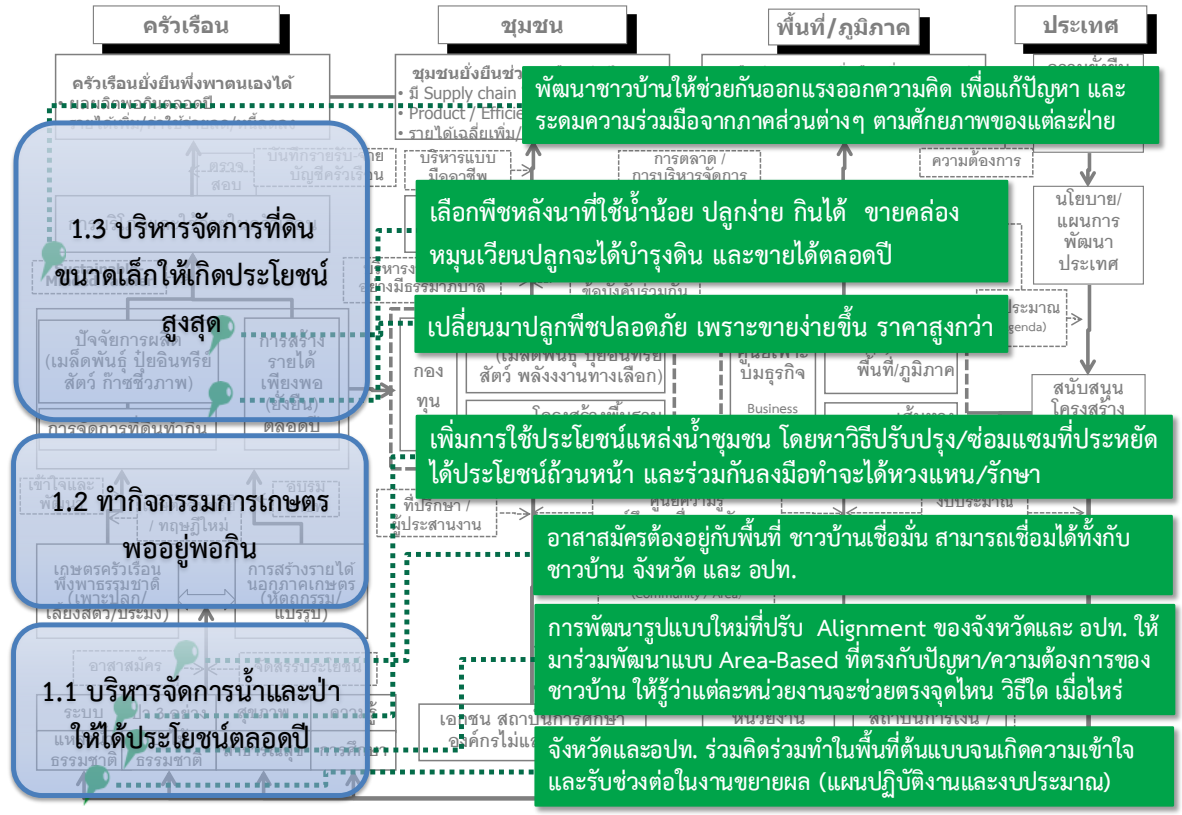

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่มพึ่งตนเองได้

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	**สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่** **(Proven Facts)**
"... บุคคลในวิชาชีพต่างๆ **มาตั้งเป็นกลุ่มเพื่อใช้ประโยชน์ในความรู้นั้น** เป็นอุดมการณ์ที่น่าชื่นชมยิ่งนัก เพราะเหตุว่า**ชีวิตของคนเราต้องประกอบด้วยวิชาความรู้ทุกอย่าง** สำหรับให้ได้ทรงชีวิตอยู่ได้ บางทีก็ไม่เรียกว่าเป็นวิชาความรู้หรือวิชาชีพด้วยซ้ำ ..." *พระราชดำรัสพระราชทานเรื่องในการฉลองครบรอบ 50 ปี ของสโมสรโรตารีในประเทศไทย ณ อาคารใหม่ สวนอัมพร วันจันทร์ที่ 15 ธันวาคม 2523*	☞ กองทุนต้องเกิดจากการรวมตัวโดยธรรมชาติ และกรรมการ/สมาชิก ต้องมีความสามารถในการเรียนรู้จากสิ่งผิด และพัฒนาวิธีการที่ดีขึ้น	– กองทุนตั้งขึ้นจากมูลนิธิปิดทองฯ เข้าไปช่วยแนะนำ ในช่วงแรกไม่ประสบความสำเร็จ จากหลายสาเหตุ – ไม่ได้เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ / จากความจำเป็นและความต้องการ – กรรมการและสมาชิกไม่เข้าใจเกี่ยวกับการบริหารกองทุน ไม่ช่วยกันดูแล – ไม่มีการบันทึกบัญชี – เก็บเงินไว้กับสมาชิก ไม่ฝากธนาคาร – มีการนำเงินไปใช้ผิดวัตถุประสงค์ – ระยะต่อมา – กองทุนเกิดจากความต้องการที่แท้จริงก็จะเดินต่อได้ เช่น กองทุนตลาดล้มมา 3 รอบ แต่ชุดปัจจุบันอยู่ได้ เนื่องจาก – มีผักในชุมชนเพิ่มขึ้นมาก มีปริมาณมากพอสำหรับการขาย – กรรมการมีประสบการณ์จากอดีต รู้จักหาความรู้เรื่องการตลาด การลงบัญชี – มีการลงบัญชีสม่ำเสมอ

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	**สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่** **(Proven Facts)**
"... **ถ้าร่วมกันหาตลาด เข้าใจว่า ในที่สุดราคาจะดีกว่า และมั่นคงกว่า** คือบางฤดูกาลสินค้าของเราราคาจะตกมาก แต่ถ้าร่วมกันขาย และหาตลาดที่สม่ำเสมอและมั่นคง แม้จะในเวลาที่สินค้าเหล่านั้นดูจะราคาตก ก็จะได้ราคาดีตลอดไป... " *พระราชดำรัส พระราชทานแก่กลุ่มเกษตรทุบกระพง อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี วันเสาร์ที่ 26 พฤษภาคม 2516* "...เมื่อผลิตอะไรแล้วก็จำหน่ายไปก็**มีรายได้ ก็ต้องทำบัญชี ชาวบ้านทำบัญชีบางทีไม่ค่อยถูก ทางราชการทำบัญชีก็ถูกต้องเกินไป** .." *พระราชดำรัสในโอกาสที่ประธานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ นำผู้เข้าร่วมสัมมนาและบุคคลต่างๆที่เกี่ยวข้องเฝ้าฯ เพื่อรับพระราชทานพระบรมราโชบายเกี่ยวกับการดำเนินงานในช่วงต่อไป ณ ศาลาดุสิดาลัย วันศุกร์ที่ 26 สิงหาคม 2531*	☞ เดินสำรวจตลาดที่เราไปขาย เรียนรู้ว่าเจ้าอื่นขายอะไร ขายอย่างไร ราคาเท่าไหร่ ☞ เรียนรู้จากผลขาดทุนในอดีต หันมาจดบันทึกทุกครั้งหลังกลับจากการขาย รู้กำไรขาดทุนทันที	– กองทุนผักปลอดสาร – ปี 54 ระยะแรกบริหารไม่เป็น – รับผลผลิตมาจากสมาชิก – ขายได้ไม่หมด แต่จ่ายเงินให้เกษตรกรทั้งหมด – ของเหลือแจกกันกิน ต้มให้หมูกิน – ปี 55 ระยะตั้งหลัก เริ่มดีขึ้น – เริ่มเช็คราคาตลาด แบ่งหน้าที่กันว่าบางคนนั่งขายผักบางคนไปเดินเช็คราคาแผงต่างๆ ดูว่าแต่ละแผงขายอะไร แบบไหน – ทำบัญชีทุกครั้งที่กลับจากการขาย – ปี 56 ระยะเติบโต – มีตลาดร่มเขียวของ สำนักงานเกษตรจังหวัด สินค้าที่มาขายจะต้องเป็นของสมาชิก ซึ่งจะมีการตรวจเช็คสารพิษของผักที่แผงในตลาดและตรวจที่แปลงผัก – เกษตรจังหวัดสนับสนุนให้ออกแบบบรรจุภัณฑ์และโลโก้

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	**สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่** **(Proven Facts)**
"... **ข้าวที่โรงสีนี้ เป็นข้าวที่ซื้อมาจากเกษตรกรโดยตรง โดยให้ราคาที่เหมาะสม เกษตรกรก็มีความสุข เพราะขายข้าวในราคาที่เหมาะสม และผู้บริโภคก็ซื้อได้ในราคาถูก** เพราะว่าไม่ต้องมีการขนส่งมากเกินไป ไม่ต้องมีคนกลางมากเกินไป ตกลงทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคก็มีความสุข" *พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดาฯ พระราชวังดุสิต วันพฤหัสบดีที่ 4 ธันวาคม 2540*	☞ กองทุนโรงสีจะอยู่ได้ ต้องมีข้าวมาสีในจำนวนมากพอและสม่ำเสมอ	– กองทุนโรงสี – ปี 55 โรงสีสร้างเสร็จแล้ว แต่ไฟฟ้า 3 เฟส ที่จะใช้กับโรงสียังไม่ติดตั้ง – ปี 57 – ทุนก่อตั้ง 140,000 บาท โดยระดมหุ้นละ 100 บาท คนละไม่เกิน 50 หุ้น – กำไร 100% เก็บเข้ากองทุน 20% จ่ายผลตอบแทนกรรมการ 30% และปันผล 50% – มีข้าวจำนวนมากจากสมาชิก และจ้างวัยรุ่นในหมู่บ้านออกไปหาซื้อข้าวจากหมู่บ้านข้างเคียง – ปี 58 – เพิ่มการสีเป็น 2 ลักษณะ – สีฟรีให้สมาชิก แต่เก็บรำและปลายข้าวไว้ขายให้ผู้เลี้ยงสัตว์ – สีข้าวมูลค่าสูงขาย เช่น ข้าวกล้อง ข้าวไรซ์เบอร์รี่ – บันทึกบัญชีทุกวัน – มีเงินกองทุนสะสม 350,000 บาท

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	**สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่** **(Proven Facts)**
"……**ระเบียบการ**ที่จะตั้งโรงงานและบริหารโรงงานและกิจการต่างๆ นี้ ก็จะต้อง**ร่างกฎบังคับให้รัดกุม**ในรูปสหกรณ์ในอนาคต ....ขอให้ทุกคนได้พิจารณา แล้วก็**ช่วยกันออกความคิด** ... เมื่อถูกต้องก็บรรจุเข้าไปในระเบียบการ ก็คงจะยังมีปัญหาอีกไม่น้อย **ถ้ามีปัญหาอะไรก็มาพิจารณากัน** ..." *พระราชดำรัส พระราชทาน เนื่องในพิธีเปิดโรงงานนมผง "สวนดุสิต" วันอาทิตย์ ที่ 7 ธันวาคม 2512*	☞ ตั้งกฎ กติกา ในการใช้ประโยชน์แหล่งน้ำ/โครงสร้างพื้นฐานชุมชน รวมทั้งหาเงินเก็บไว้สำหรับซ่อมแซม/ปรับปรุง ☞ สมาชิกช่วยกันติดตามให้สมาชิกปฏิบัติตามกฎ กติกา	– ชาวบ้านรู้จักตั้งกฎ กติกา การใช้ประโยชน์โครงสร้างพื้นฐานของชุมชน เช่น – กองทุนน้ำ – มีกรรมการกองทุน – สมาชิกจ่ายไร่ละ 10 บาท ต่อนา 1 รอบ – ใครทำท่อแตกต้องเสียค่าปรับ 2,000 บาท และหากทำแตกโดยเจตนาต้องรับผิดชอบค่าซ่อมทั้งหมด – ชาวบ้านช่วยกันสอดส่องและแจ้งกรรมการว่าใครท่อแตก

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	**สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่** **(Proven Facts)**
"...**นอกจากในด้านเกษตรกรหรือใน ด้านเกษตรโดยตรงก็ยังต้องอาศัยทางอุตสาหกรรมและทางธุรกิจเพื่อที่จะให้ชีวิตนั้นมีประโยชน์และทำกิจการงานให้เป็นรายได้ที่เต็มเปี่ยม** ผลิตผลต่างๆ นั้นย่อมต้องมาดัดแปลงเปลี่ยนแปลง แม้แต่ข้าวก็จะต้องมาสีให้บริโภคได้ หรือ**ต้องมาให้นักธุรกิจดำเนินการ เพื่อที่จะจำหน่ายออกไปให้เป็นรายได้**..." *พระราชดำรัส ในโอกาสที่ผู้แทนกรรมการสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคม สหกรณ์ประมง ยุวเกษตรกร และสมาชิกผู้รับนมสด เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ โครงการส่วนพระองค์ สวนจิตรลดา วันพุธ ที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๓๑*	☞ เชื่อมกับตลาดขายส่งขนาดใหญ่ ☞ มีข้อมูลความต้องการสินค้าเกษตรประเภทต่างๆ จากผู้ประกอบการตลาดขายส่งขนาดใหญ่ในจังหวัด	– นายก อบจ. ซึ่งเป็นนักธุรกิจใหญ่ในจังหวัด เข้ามาร่วมงานกับโครงการตั้งแต่แรก ให้การสนับสนุนหลายเรื่อง อาทิ – สนับสนุนงบประมาณให้ อบต. มาดูงานในพื้นที่ต้นแบบ เพื่อสร้างความรู้สำหรับการขยายผลในพื้นที่ต่างๆ – ให้ข้อมูลความต้องการสินค้าเกษตรประเภทต่างๆ ว่าจังหวัดไหนต้องการสินค้าอะไร ช่วงไหน

โดยมีจุดแข็งที่สำคัญของการพัฒนาของโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตามทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 และองค์ประกอบของ Practical Framework แสดงดังได้ดังนี้

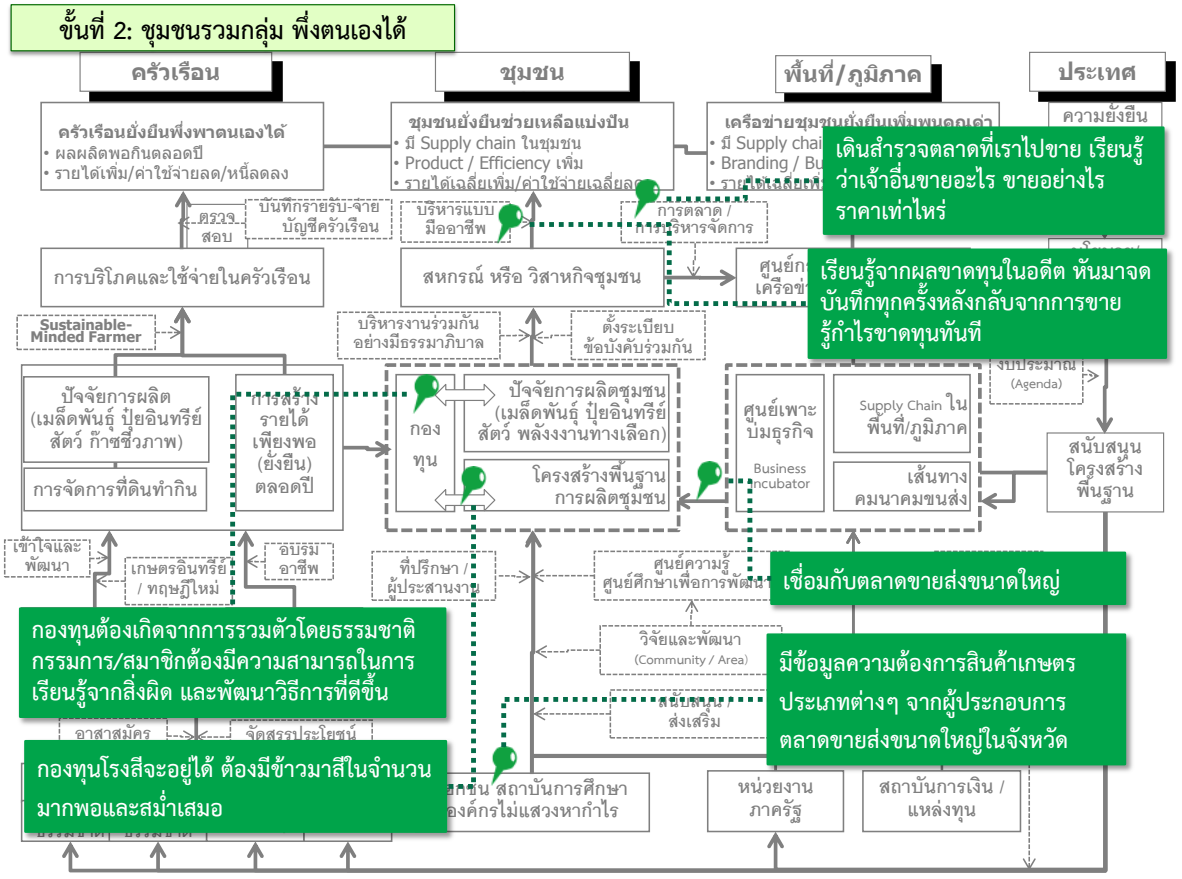
ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้
ครัวเรือน
ชุมชน
พื้นที่/ภูมิภาค
ประเทศ
ครัวเรือนยั่งยืนพึ่งพาตนเองได้
• ผลผลิตพอกินตลอดปี
• รายได้เพิ่ม/ค่าใช้จ่ายลด/หนี้ลดลง
ชุมชนยั่งยืนช่วยเหลือแบ่งปัน
• มี Supply chain ในชุมชน
• Product / Efficiency เพิ่ม
• รายได้เฉลี่ยเพิ่ม/ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยลด
เครือข่ายชุมชนยั่งยืนเพิ่มพูนคุณค่า
• มี Supply chai
• Branding / Bu
ความยั่งยืน
ตรวจสอบ
บันทึกรายรับ-จ่าย บัญชีครัวเรือน
บริหารแบบมืออาชีพ
การตลาด / การบริหารจัดการ
การบริโภคและใช้จ่ายในครัวเรือน
สหกรณ์ หรือ วิสาหกิจชุมชน
ศูนย์ก
เครือข่
Sustainable-Minded Farmer
บริหารงานร่วมกันอย่างมีธรรมาภิบาล
ตั้งระเบียบข้อบังคับร่วมกัน
ปัจจัยการผลิต (เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยอินทรีย์ สัตว์ ก๊าซชีวภาพ)
การจัดการที่ดินทำกิน
การสร้างรายได้เพียงพอ (ยั่งยืน) ตลอดปี
กองทุน
ปัจจัยการผลิตชุมชน (เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยอินทรีย์ สัตว์ พลังงานทางเลือก)
โครงสร้างพื้นฐานการผลิตชุมชน
ศูนย์เพาะบ่มธุรกิจ
Business Incubator
Supply Chain ในพื้นที่/ภูมิภาค
เส้นทางคมนาคมขนส่ง
งบประมาณ (Agenda)
สนับสนุนโครงสร้างพื้นฐาน
เข้าใจและพัฒนา
เกษตรอินทรีย์ / ทฤษฎีใหม่
อบรมอาชีพ
ที่ปรึกษา / ผู้ประสานงาน
ศูนย์ความรู้ ศูนย์ศึกษาเพื่อการพัฒนา
วิจัยและพัฒนา (Community / Area)
สนับสนุน / ส่งเสริม
หน่วยงานภาครัฐ
สถาบันการเงิน / แหล่งทุน
เดินสำรวจตลาดที่เราไปขาย เรียนรู้ว่าเจ้าอื่นขายอะไร ขายอย่างไร ราคาเท่าไหร่
เรียนรู้จากผลขาดทุนในอดีต หันมาจดบันทึกทุกครั้งหลังกลับจากการขาย รู้กำไรขาดทุนทันที
เชื่อมกับตลาดขายส่งขนาดใหญ่
มีข้อมูลความต้องการสินค้าเกษตรประเภทต่างๆ จากผู้ประกอบการตลาดขายส่งขนาดใหญ่ในจังหวัด
กองทุนต้องเกิดจากการรวมตัวโดยธรรมชาติ กรรมการ/สมาชิกต้องมีความสามารถในการเรียนรู้จากสิ่งผิด และพัฒนาวิธีการที่ดีขึ้น
กองทุนโรงสีจะอยู่ได้ ต้องมีข้าวมาสีในจำนวนมากพอและสม่ำเสมอ

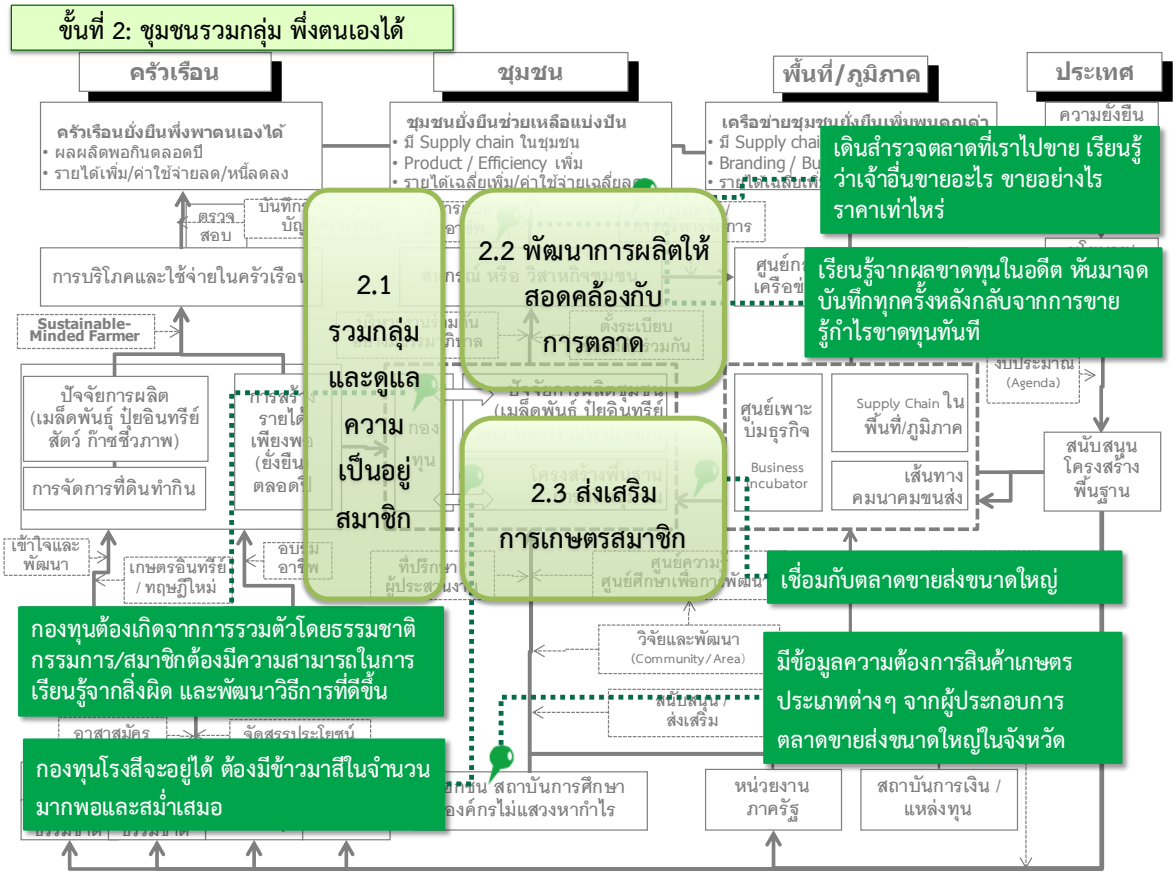
ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้
ครัวเรือน
ชุมชน
พื้นที่/ภูมิภาค
ประเทศ
2.1 รวมกลุ่มและดูแลความเป็นอยู่สมาชิก
2.2 พัฒนาการผลิตให้สอดคล้องกับการตลาด
2.3 ส่งเสริมการเกษตรสมาชิก
เดินสำรวจตลาดที่เราไปขาย เรียนรู้ว่าเจ้าอื่นขายอะไร ขายอย่างไร ราคาเท่าไหร่
เรียนรู้จากผลขาดทุนในอดีต หันมาจดบันทึกทุกครั้งหลังกลับจากการขาย รู้กำไรขาดทุนทันที
เชื่อมกับตลาดขายส่งขนาดใหญ่
มีข้อมูลความต้องการสินค้าเกษตรประเภทต่างๆ จากผู้ประกอบการตลาดขายส่งขนาดใหญ่ในจังหวัด
กองทุนต้องเกิดจากการรวมตัวโดยธรรมชาติ กรรมการ/สมาชิกต้องมีความสามารถในการเรียนรู้จากสิ่งผิด และพัฒนาวิธีการที่ดีขึ้น
กองทุนโรงสีจะอยู่ได้ ต้องมีข้าวมาสีในจำนวนมากพอและสม่ำเสมอ

<u>สรุปจุดแข็ง</u>ที่สำคัญของการพัฒนาของโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

<u>ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง</u>

กลุ่มที่ 1 บริหารจัดการน้ำและป่าให้ได้ประโยชน์ตลอดปี

- ✓ อาสาสมัครต้องอยู่กับพื้นที่ ชาวบ้านเชื่อมั่น สามารถเชื่อมได้ทั้งกับชาวบ้าน จังหวัด และ อปท.
- ✓ เพิ่มการใช้ประโยชน์แหล่งน้ำชุมชน โดยหาวิธีปรับปรุง/ซ่อมแซมที่ประหยัด ได้ประโยชน์ถ้วนหน้า และร่วมกันลงมือทำจะได้หวงแหน/รักษา
- ✓ การพัฒนารูปแบบใหม่ที่ปรับ Alignment ของจังหวัดและ อปท. ให้มาร่วมพัฒนาแบบ Area-Based ที่ตรงกับปัญหา/ความต้องการของชาวบ้าน ให้รู้ว่าแต่ละหน่วยงานจะช่วยตรงจุดไหน วิธีใด เมื่อไหร่
- ✓ จังหวัดและอปท. ร่วมคิดร่วมทำในพื้นที่ต้นแบบจนเกิดความเข้าใจและรับช่วงต่อในงานขยายผล (แผนปฏิบัติงานและงบประมาณ)

กลุ่มที่ 3 บริหารจัดการที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด

- ✓ พัฒนาชาวบ้านให้ช่วยกันออกแรงออกความคิด เพื่อแก้ปัญหา และระดมความร่วมมือจากภาคส่วนต่างๆ ตามศักยภาพของแต่ละฝ่าย
- ✓ เปลี่ยนมาปลูกพืชปลอดภัย เพราะขายง่ายขึ้น ราคาสูงกว่า
- ✓ เลือกพืชหลังนาที่ใช้น้ำน้อย ปลูกง่าย กินได้ ขายคล่อง หมุนเวียนปลูกจะได้บำรุงดิน และขายได้ตลอดปี

<u>ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่มพึ่งตนเองได้</u>

กลุ่มที่ 1 พัฒนาการผลิตให้สอดคล้องกับการตลาด

- ✓ เดินสำรวจตลาดที่เราไปขาย เรียนรู้ว่าเจ้าอื่นขายอะไร ขายอย่างไร ราคาเท่าไหร่
- ✓ เรียนรู้จากผลขาดทุนในอดีต หันมาจดบันทึกทุกครั้งหลังกลับจากการขาย รู้กำไรขาดทุนทันที
- ✓ มีข้อมูลความต้องการสินค้าเกษตรประเภทต่างๆ จากผู้ประกอบการตลาดขายส่งขนาดใหญ่ในจังหวัด

กลุ่มที่ 2 ส่งเสริมการเกษตรสมาชิก

- ✓ เชื่อมกับตลาดขายส่งขนาดใหญ่
- ✓ กองทุนโรงสีจะอยู่ได้ ต้องมีข้าวมาสีในจำนวนมากพอและสม่ำเสมอ

กลุ่มที่ 3 ดูแลความเป็นอยู่สมาชิก

✓ กองทุนต้องเกิดจากการรวมตัวโดยธรรมชาติ กรรมการ/สมาชิกต้องมีความสามารถในการเรียนรู้จากสิ่งผิด และพัฒนาวิธีการที่ดีขึ้น

2. การวิเคราะห์ปัจจัยภูมิคุ้มกัน เพื่อป้องกันความล้มเหลว (จุดอ่อน)

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	**ความเสี่ยง**	**สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ (Proven Facts)**
"... โครงการที่มีต่างๆ อย่างโครงการชาวเขานั้น มาปฏิบัติได้กับพื้นราบ โดยที่พวกเราทุกคน**ใช้วิชาการ**ไปช่วยกันทำ **การเกษตรนั้นไม่ใช่เฉพาะว่าจะปลูกอะไรให้ขึ้นเท่านั้นเอง** แต่ว่าอย่างที่ได้รายงานมา **ต้องมีการค้นคว้าให้ปลูกได้ดี** แล้วก็หลังจากปลูกแล้วเอามาใช้ให้ดี ให้ถูกต้อง มาแปรสภาพและมาค้าขาย ..." *พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณาจารย์และนักศึกษาคณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ณ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันพฤหัสบดี ที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๑๗*	• การพัฒนาที่เร่งรีบเกินไป เพื่อให้ได้ตามเป้าหมายของหน่วยงาน ทำให้ขาดการคัดเลือกชนิด/พันธุ์ที่เหมาะสม	– ระยะแรก เร่งส่งเสริมให้ปลูกพืชหลายชนิด โดยเฉพาะพืชเศรษฐกิจ ทำให้ล้มเหลว เพราะ อสพ. ก็ไม่มีความรู้ที่แท้จริง ชาวบ้านก็ไม่เคยปลูก – โครงการขยายผลบ้านห้วยคำ เร่งดำเนินการเกินไป ทางอำเภอเร่งหาพันธุ์ข้าวแต่ได้พันธุ์ไม่ดี ปลูกแล้วข้าวแข็ง กินไม่ได้

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	**ความเสี่ยง**	**สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ (Proven Facts)**
"..ในด้านการผลิตนั้น **มีผู้เชี่ยวชาญต่างๆที่มีความสามารถเพื่อที่จะทำให้การผลิตนั้นมีผลดีมาก** และในการนี้ก็**ต้องมีการทำให้สอดคล้องกัน** หมายความว่าผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ บางทีก็ไม่ร่วมมือกัน เมื่อไม่มีการร่วมมือกัน ข้อแนะนำต่างๆ ทางวิชาการก็อาจจะขัดแย้งกัน จึงต้องให้สอดคล้องคือให้ร่วมมือกัน ไม่ขัดแย้งขัน..." *พระราชดำรัสในโอกาสที่คณะกรรมการสมาคมเศรษฐศาสตร์เกษตรแห่งประเทศไทย เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ ตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันอังคารที่ 29 กรกฎาคม 2523*	• ข้าราชการระดับสูงของจังหวัด ไม่เข้าใจหลักการพัฒนาและไม่รับช่วงต่อ • ระดับอำเภอขับเคลื่อนงานขยายผลเหมือนโครงการภาครัฐทั่วไป	– ข้าราชการระดับสูงของจังหวัด ถึงแม้จะเคยทำงานพัฒนาร่วมกับชุมชนมาก่อน แต่ในฤดูกาลโยกย้าย ก็ต้องรอทิศทางของผู้ว่าราชการจังหวัดคนใหม่ก่อน ว่าจะมีนโยบายขับเคลื่อนต่อหรือไม่ – ข้าราชการระดับสูงของอำเภอ ถึงแม้จะเข้าใจหลักการและแนวทางการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แต่เมื่อได้รับเป้าหมายมา ก็ต้องเร่งดำเนินการขยายผลหมู่บ้านต่างๆ ให้ได้ตามเป้าหมาย ทั้งๆ ที่เห็นว่าบางหมู่บ้านยังไม่พร้อม ผู้นำชุมชนไม่พร้อม สมาชิกหมู่บ้านไม่พร้อม

โดยมีจุดอ่อนที่สำคัญของการพัฒนาของโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้าย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตามทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 และองค์ประกอบของ Practical Framework แสดงดังได้ดังนี้

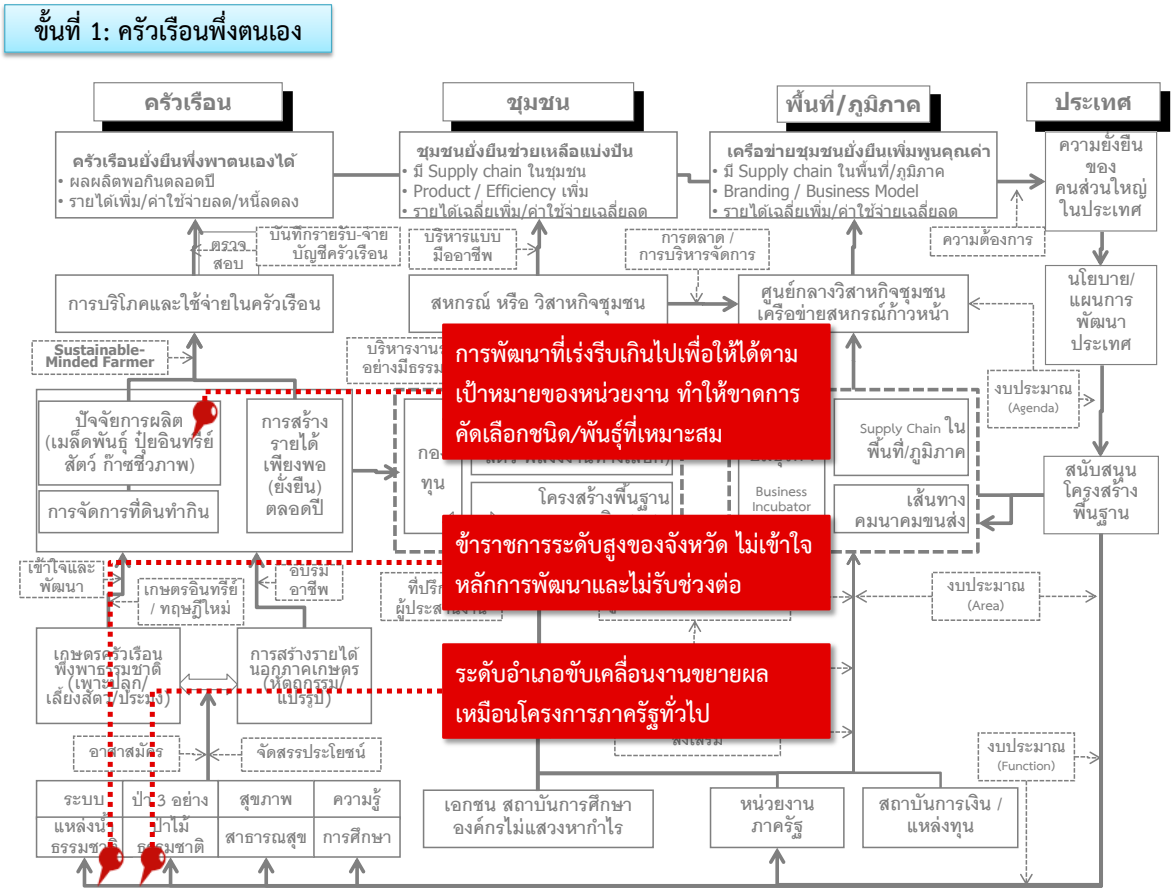

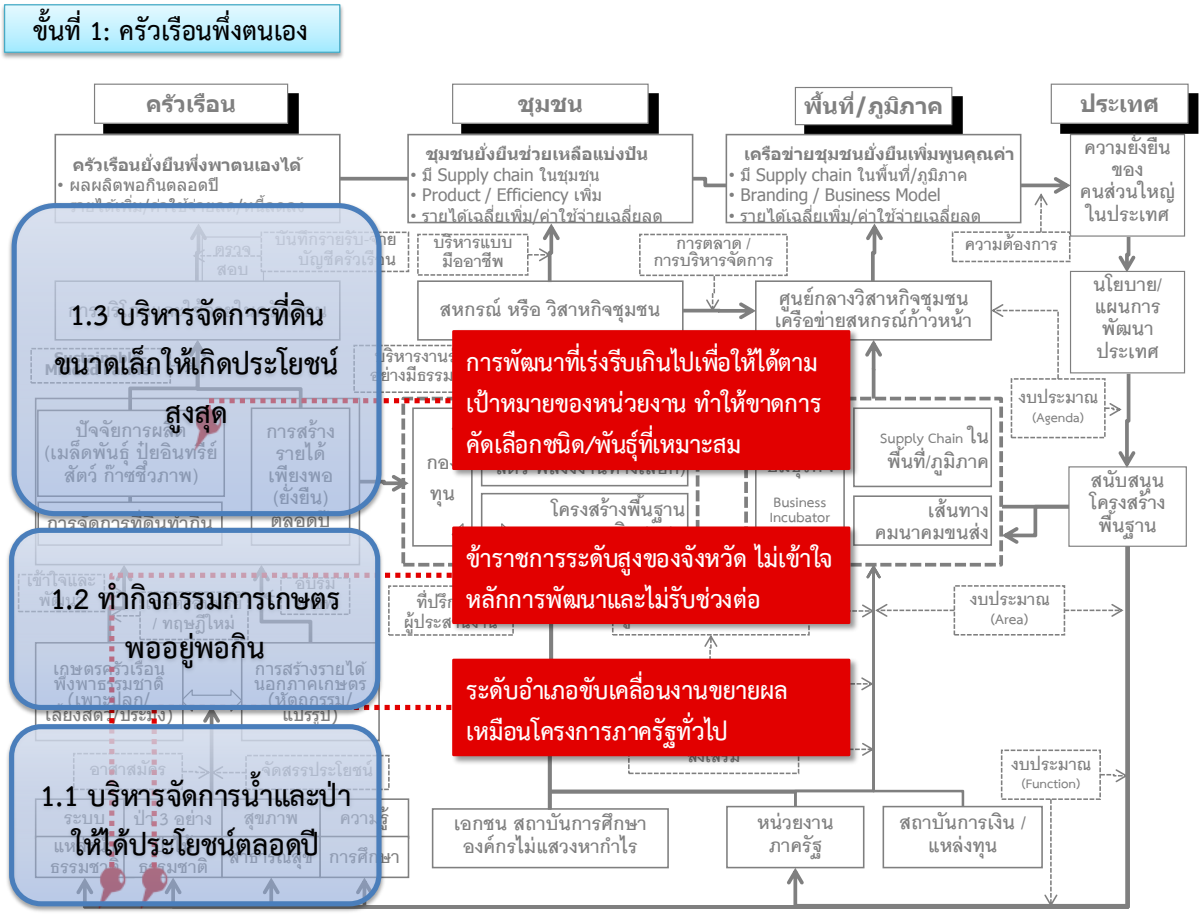

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่มพึ่งตนเองได้

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	ความเสี่ยง	สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ (Proven Facts)
"... การที่จะทำให้ได้มากที่สุดได้ผลดีที่สุด เรา**ต้องมีความรู้ รู้ว่าจะปลูกอะไร ที่ไหน และรู้เรื่องอื่นๆ อีก เพื่อให้พืชผลงอกงามดี** เมื่องอกงามดีแล้ว เราจะเก็บไปขาย ก็**ต้องทราบว่าพืชพันธุ์อะไรราคาดี เราก็ต้องทราบหลักเศรษฐกิจ ต้องถือหลักว่าสิ่งไหนที่เขาต้องการเราก็นำไปขาย ต้องขนส่งไป ต้องไปต่อสู้ราคากับของคนอื่นที่เขาก็ปลูกเหมือนกับเรา เหล่านี้เป็นหลักเศรษฐกิจ**..." *พระบรมราโชวาทพระราชทานแก่กลุ่มชาวไร่ศูนย์พัฒนาไทย – อิสราเอล วันพุธ ที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๑๒*	กลุ่มเกษตรกรไม่เห็นความสำคัญและยังขาดทักษะในการออกไปเรียนรู้เพื่อหาตลาดภายนอก	– ผลผลิตเกษตรหลายชนิด มีปริมาณน้อย กระจัดการจายอยู่ทั่วไป ทำให้พ่อค้าที่จะมารับซื้อไม่เข้าพื้นที่ ไม่มีตลาดขายที่แน่นอน เกษตรกร รอตลาดวิ่งเข้ามาหา โดยที่ไม่มีประสบการณ์ในการหาตลาดใหม่ – พริก มีตลาดรองรับ ทั้งที่วางแผนการขายตลอดปีกับนักธุรกิจรายใหญ่ของพื้นที่ กับการมีพ่อค้าเข้ามาซื้อในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม กลุ่มเกษตรกรยังไม่เห็นความสำคัญของการออกไปเรียนรู้หาตลาดด้วยตนเอง เห็นว่าถ้าทำผลผลิตให้มีปริมาณมากและคุณภาพดี ตลาดจะเข้ามาเอง

โดยมีจุดอ่อนที่สำคัญของการพัฒนาของโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้าย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตามทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 และองค์ประกอบของ Practical Framework แสดงดังได้ดังนี้

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้

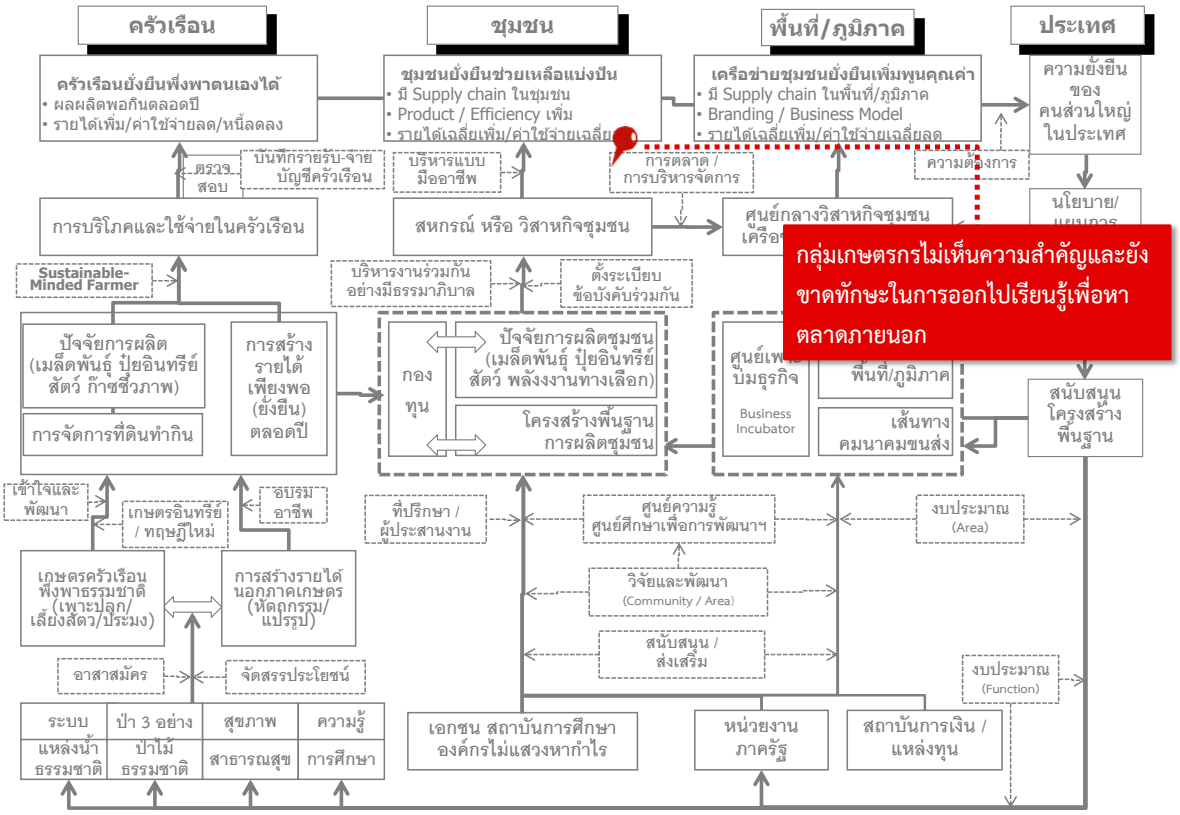

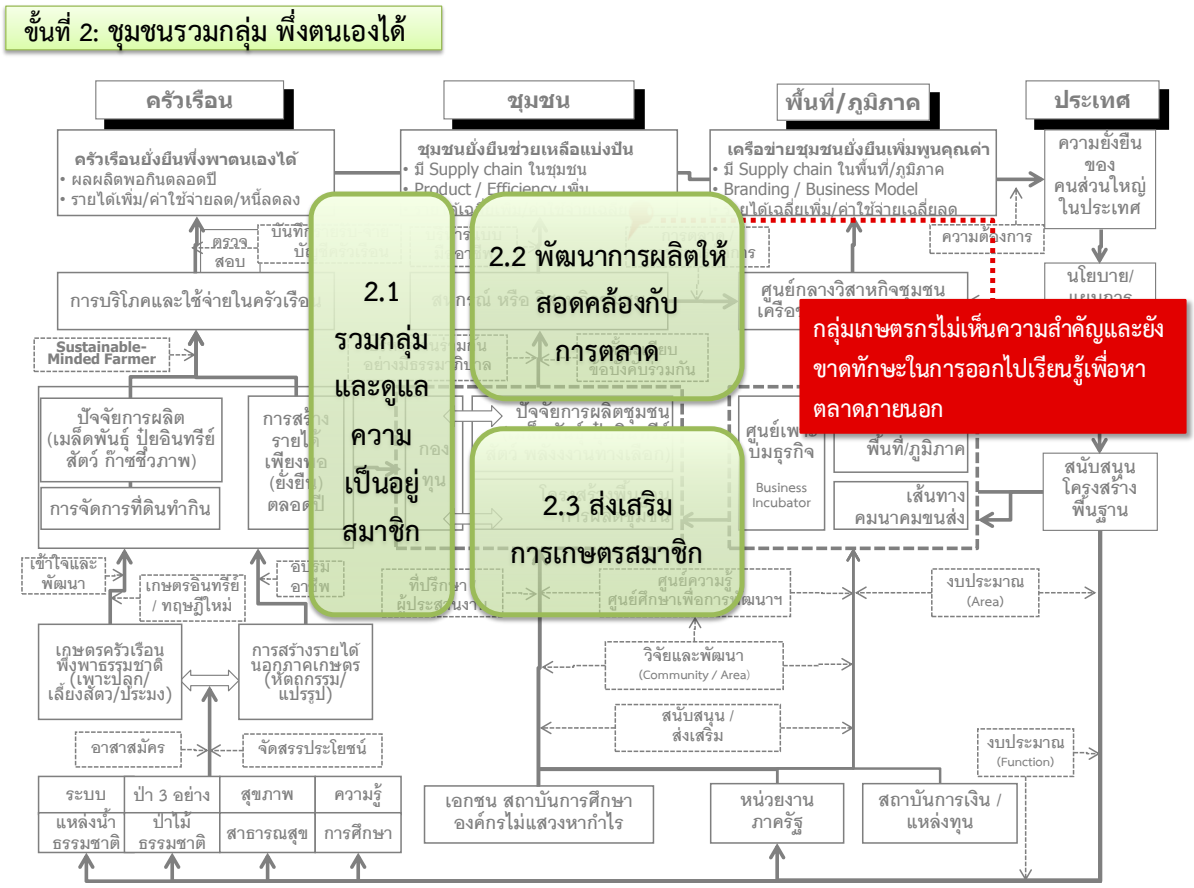

<u>สรุปจุดอ่อน</u>ที่สำคัญของโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

<u>ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้</u>

กลุ่มที่ 2 ส่งเสริมการเกษตรสมาชิก

- ✘ ข้าราชการและนักการเมืองท้องถิ่นที่หมุนเวียนเข้ามาใหม่ในพื้นที่ ไม่เข้าใจ และไม่รับช่วงต่อ

กลุ่มที่ 3 ดูแลความเป็นอยู่สมาชิก

- ✘ ไม่มีหน่วยงานที่น่าเชื่อถือร่วมตรวจสอบกองทุน บัญชีและรายงานต่างๆ

ทั้งนี้ สามารถสรุปจุดแข็งและจุดอ่อนของโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ แสดงดังตาราง

ตารางที่ 4.13 สรุปจุดแข็งและจุดอ่อนของโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ทฤษฎีใหม่	กลุ่ม	องค์ประกอบ Practical Framework	จุดแข็ง (ปัจจัยสู่ความสำเร็จ)	จุดอ่อน (ปัจจัยเสี่ยง)

ทฤษฎีใหม่	กลุ่ม	องค์ประกอบ Practical Framework	จุดแข็ง (ปัจจัยสู่ความสำเร็จ)	จุดอ่อน (ปัจจัยเสี่ยง)
ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง บริหารจัดการที่ดินและน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด พอกินตลอดปี	1.1 บริหารจัดการน้ำและป่าให้ได้ประโยชน์ตลอดปี	อาสาสมัคร	อาสาสมัครต้องอยู่กับพื้นที่ ชาวบ้านเชื่อมั่น สามารถเชื่อมได้ทั้งกับชาวบ้าน จังหวัด และ อปท.	n/a
		หน่วยงานภาครัฐ	การพัฒนารูปแบบใหม่ที่ปรับ Alignment ของจังหวัดและ อปท. ให้มาร่วมพัฒนาแบบ Area-Based ที่ตรงกับปัญหา/ความต้องการของชาวบ้าน ให้รู้ว่าแต่ละหน่วยงานจะช่วยตรงจุดไหน วิธีใด เมื่อไหร่	n/a
			จังหวัดและอปท. ร่วมคิดร่วมทำในพื้นที่ต้นแบบจนเกิดความเข้าใจและรับช่วงต่อในงานขยายผล (แผนปฏิบัติงานและงบประมาณ)	n/a
		แหล่งน้ำธรรมชาติ	เพิ่มการใช้ประโยชน์แหล่งน้ำชุมชน โดยหาวิธีปรับปรุง/ซ่อมแซมที่ประหยัด ได้ประโยชน์ถ้วนหน้า และร่วมกันลงมือทำจะได้หวงแหน/รักษา	n/a
	1.2 ทำกิจกรรมการเกษตร พออยู่พอกิน	n/a	n/a	n/a
	1.3 บริหารจัดการที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด	การจัดการที่ดินทำกิน	เปลี่ยนมาปลูกพืชปลอดภัย เพราะขายง่ายขึ้น ราคาสูงกว่า	n/a
		ปัจจัยการผลิต (เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย อินทรีย์ สัตว์ ก๊าซชีวภาพ)	เลือกพืชหลังนาที่ใช้น้ำน้อย ปลูกง่าย กินได้ ขายคล่อง หมุนเวียนปลูกจะได้บำรุงดิน และขายได้ตลอดปี	n/a
		Sustainable minded Farmer	พัฒนาชาวบ้านให้ช่วยกันออกแรง ออกความคิด เพื่อแก้ปัญหา และระดมความร่วมมือจากภาคส่วนต่างๆ ตามศักยภาพของแต่ละฝ่าย	n/a
ขั้นที่ 2: รวมกลุ่ม/สหกรณ์ เพื่อการผลิต การตลาด และดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิก/ชุมชน (สร้าง	2.1 พัฒนาการผลิตให้สอดคล้องกับการตลาด	การตลาด/การบริหารจัดการ	เดินสำรวจตลาดที่เราไปขาย เรียนรู้ว่าเจ้าอื่นขายอะไร ขายอย่างไร ราคาเท่าไหร่	n/a
		การตลาด/การบริหารจัดการ	เชื่อมกับตลาดขายส่งขนาดใหญ่	n/a
		การตลาด/การบริหารจัดการ/เอกชน	มีข้อมูลความต้องการสินค้าเกษตรประเภทต่างๆ จากผู้ประกอบการตลาดขายส่งขนาดใหญ่ในจังหวัด	n/a
		บริหารแบบมือ	เรียนรู้จากผลขาดทุนในอดีต หันมา	n/a

ทฤษฎีใหม่	กลุ่ม	องค์ประกอบ Practical Framework	จุดแข็ง (ปัจจัยสู่ความสำเร็จ)	จุดอ่อน (ปัจจัยเสี่ยง)
ภูมิคุ้มกันก่อนออกสู่ภายนอก)		อาชีพ	จดบันทึกทุกครั้งหลังกลับจากการขาย รู้กำไรขาดทุนทันที	
	2.2 ส่งเสริมการเกษตรสมาชิก	โครงสร้างพื้นฐานการผลิตชุมชน/กองทุน	กองทุนโรงสีจะอยู่ได้ ต้องมีข้าวมาสีในจำนวนมากพอและสม่ำเสมอ	ข้าราชการและนักการเมืองท้องถิ่นที่หมุนเวียนเข้ามาใหม่ในพื้นที่ ไม่เข้าใจ และไม่รับช่วงต่อ
	2.3 ดูแลความเป็นอยู่สมาชิก	กองทุน	กองทุนต้องเกิดจากการรวมตัวโดยธรรมชาติ กรรมการ/สมาชิกต้องมีความสามารถในการเรียนรู้จากสิ่งผิดและพัฒนาวิธีการที่ดีขึ้น	ไม่มีหน่วยงานที่น่าเชื่อถือร่วมตรวจสอบกองทุน บัญชีและรายงานต่างๆ
ขั้นที่ 3: ออกสู่ภายนอก เชื่อมโยงเครือข่ายภายนอก ด้านอาชีพ ทุน การตลาด การผลิต และรักษาทุนทางสังคมให้ยั่งยืน	3.1 เชื่อมโยงแหล่งทุน เพื่อพัฒนา/ยกระดับโครงสร้างพื้นฐานชุมชน	n/a	n/a	n/a
	3.2 แลกเปลี่ยนองค์ความรู้และเทคโนโลยีระหว่างเครือข่ายเพื่อต่อยอดความรู้ใหม่	n/a	n/a	n/a
	3.3 เพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์	n/a	n/a	n/a

4.3 โครงการอื่นๆ

4.3.1 สหกรณ์การเลี้ยงปศุสัตว์ กรป.กลาง โพนยางคำ จำกัด

4.3.1.1 จุดเน้นตาม Practical Framework

ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม สหกรณ์การเลี้ยงปศุสัตว์ กรป.กลาง โพนยางคำ จำกัด นั้น มีจุดเน้นที่จะเก็บข้อมูลและวิเคราะห์เป็นพิเศษทั้งสิ้น 3 ประการได้แก่

1. การให้ความรู้ในการเลี้ยงโคเนื้อที่ได้คุณภาพมาตรฐาน เพื่อให้เกษตรกรมีรายได้เพียงพอต่อการสร้างรายได้ในระดับครัวเรือนได้อย่างยั่งยืน
2. การดำเนินงานของสหกรณ์ซึ่งเป็นกลไกการพัฒนาด้านการผลิตและการตลาด และยกระดับการพัฒนาการเลี้ยงโคเนื้อ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของรายได้เกษตรกรในระดับชุมชน
3. แนวทางที่สหกรณ์เชื่อมโยงกับแหล่งทุน/เทคโนโลยีต่างๆ นอกชุมชน เพื่อนำแหล่งทุน เทคโนโลยีตลอดจนองค์ความรู้ต่างๆ ซึ่งเป็นปัจจัยในการยกระดับสหกรณ์ไปสู่การพัฒนาที่เข้มแข็งและยั่งยืนในระดับพื้นที่หรือระดับภูมิภาค (ระดับที่ 3)

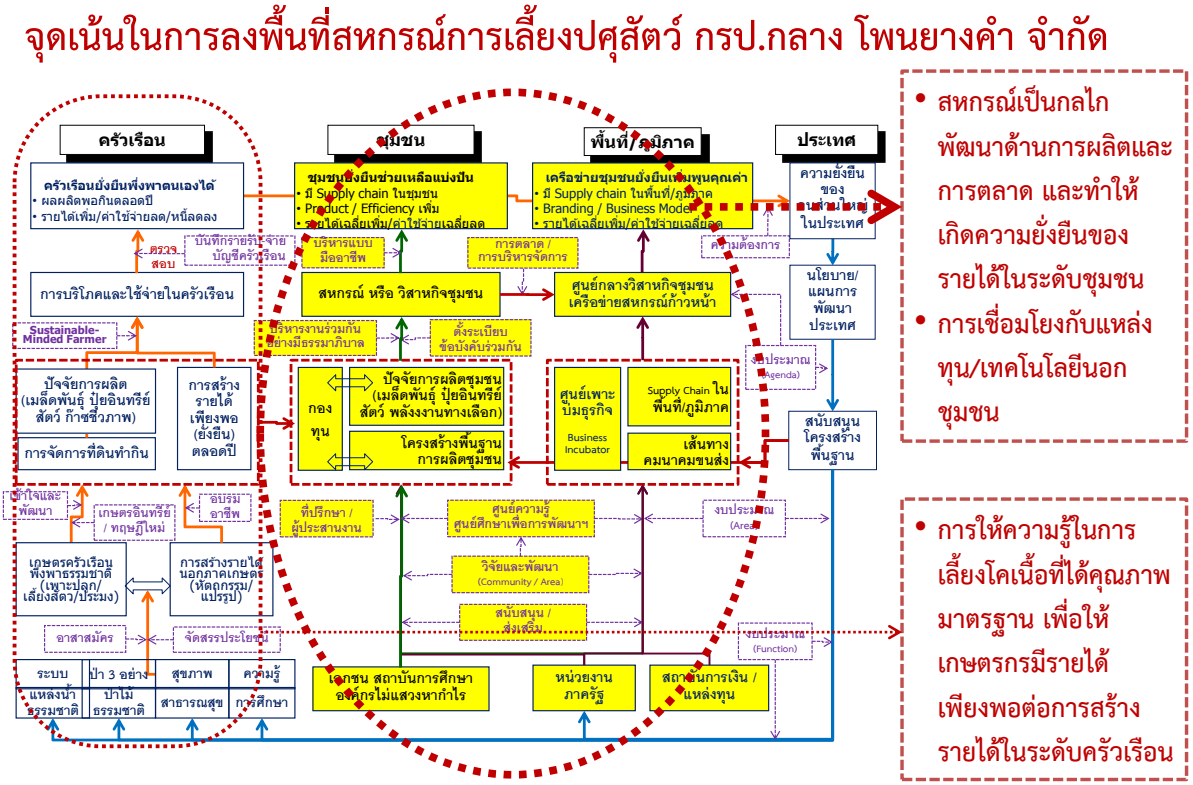

รูปที่ 4.28 จุดเน้นในการลงพื้นที่สหกรณ์การเลี้ยงปศุสัตว์ กรป.กลาง โพนยางคำ จำกัด

โดยในการเก็บข้อมูลภาคสนาม จะเก็บข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์ตามองค์ประกอบการพัฒนาของสหกรณ์การเลี้ยงปศุสัตว์ กรป.กลาง โพนยางคำ จำกัด ซึ่งประกอบไปด้วย องค์ประกอบด้านเกษตรพึ่งพาธรรมชาติ องค์ประกอบด้านสหกรณ์/วิสาหกิจชุมชน และ องค์ประกอบด้านเครือข่ายการเชื่อมโยงสู่ภายนอก โดยมีรายละเอียดองค์ประกอบตามแสดงดังนี้

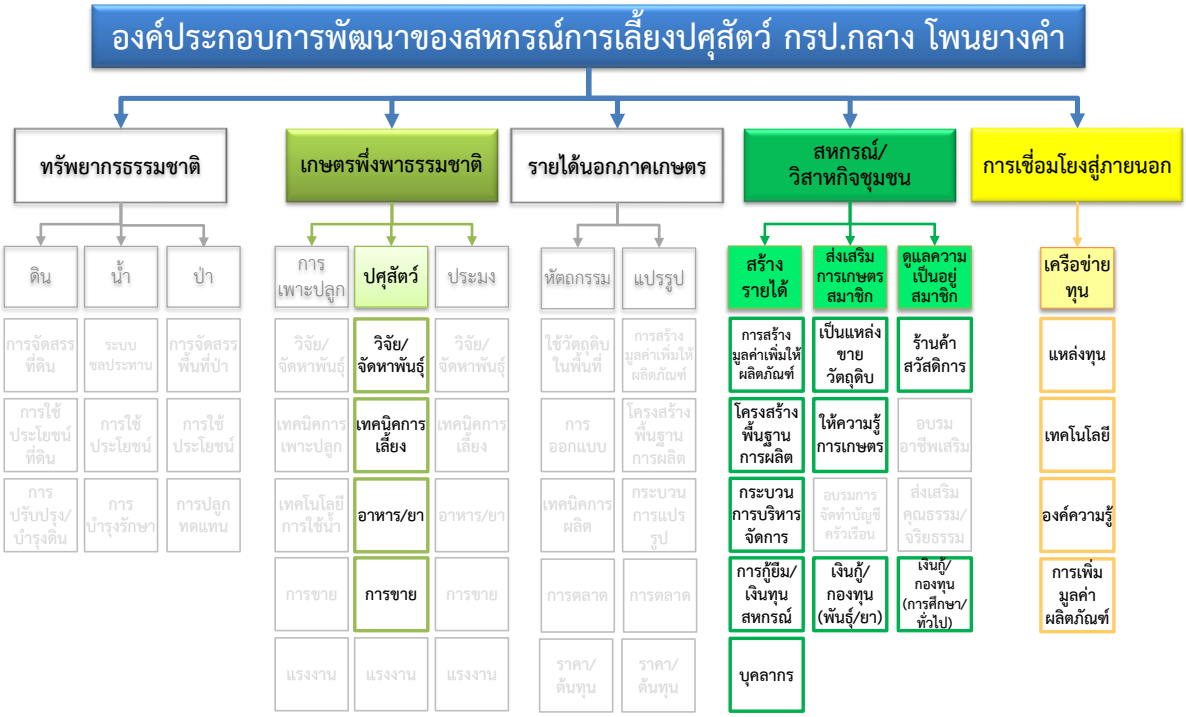

รูปที่ 4.29 องค์ประกอบการพัฒนาของสหกรณ์การเลี้ยงปศุสัตว์ กรป.กลาง โพนยางคำ จำกัด

ทั้งนี้ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ได้มีการเตรียมการรายละเอียดประเด็นที่ต้องการศึกษา ดังแสดงในตารางที่ 4.14 ซึ่งเป็นสรุปประเด็นที่จะเก็บข้อมูล ส่วนงาน/บุคคลที่ได้พบ วิธีการเก็บข้อมูล และข้อมูลที่ต้องการได้รับสำหรับการเก็บข้อมูลภาคสนามของสหกรณ์การเลี้ยงปศุสัตว์ กรป.กลาง โพนยางคำ จำกัด โดยทางคณะผู้วิจัยได้ประสานงานกับส่วนงานต่างๆ ในพื้นที่เพื่อขอเข้าพบเพื่อการวิจัย

ตารางที่ 4.14 ประเด็นการลงพื้นที่สหกรณ์การเลี้ยงปศุสัตว์ กรป.กลาง โพนยางคำ จำกัด

ประเด็น	ส่วนงาน/บุคคล	วิธีการ	ข้อมูลที่ต้องการ
1) การส่งเสริมและให้ความรู้เกษตรกรในการเลี้ยงโคเนื้อที่ได้คุณภาพมาตรฐาน 2) พัฒนาการที่สำคัญของสหกรณ์ และวิธีการ/รูปแบบการรวมกลุ่มสหกรณ์ให้เข้มแข็ง • การรวมกลุ่ม • การขยายตลาด/การพัฒนาผลิตภัณฑ์ • การเชื่อมโยงแหล่งทุน/เทคโนโลยี • การส่งเสริมอาชีพเลี้ยงโคแก่สมาชิก (ความรู้ กองทุน) • การดูแลความเป็นอยู่สมาชิก (กองทุน เงินกู้)	• ผู้บริหาร/คณะกรรมการสหกรณ์ • เกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อรุ่นบุกเบิก/รุ่นกลาง/รุ่นใหม่	• สัมภาษณ์ • สังเกตการณ์ระบบการดำเนินงาน	• สัดส่วนครัวเรือนที่ประสบความสำเร็จ/จำนวนสมาชิกสหกรณ์ • สถิติ/แนวโน้มรายได้ กำไร หนี้สินภาพรวมของสหกรณ์

ประเด็น	ส่วนงาน/บุคคล	วิธีการ	ข้อมูลที่ต้องการ
3) การเชื่อมโยงกับแหล่งทุน/เทคโนโลยีนอกชุมชน			
4) ปัญหาอุปสรรค และปัจจัยสู่ความสำเร็จในการขยายผล			

4.3.1.2 ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการ

⌗ ความเป็นมาของสหกรณ์การเลี้ยงปศุสัตว์ กรป.กลาง โพนยางคำ จำกัด

- การส่งเสริมการเลี้ยงโคในพื้นที่โพนยางคำ
    - ในปี พ.ศ.๒๕๐๘ ปัญหาภัยคุกคามจากผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ทวีความรุนแรงขึ้น มีการเริ่มโจมตีด้วยอาวุธ และการบ่อนทำลายหลากหลายรูปแบบ เกิดความไม่สงบขึ้นทั่วทุกภาคของประเทศ การปราบปราม ทำให้ต้องสูญเสียชีวิตทั้งฝ่ายเจ้าหน้าที่ และประชาชน ไปเป็นจำนวนมาก ฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้ยกเอาเงื่อนไขของความยากจน และความไม่เป็นธรรมที่ประชาชนผู้ห่างไกล และด้อยโอกาสได้รับมาเป็นข้ออ้าง โน้มน้าวให้ชาวบ้านเห็นชอบ ที่จะสนับสนุนสงครามปฏิวัติ เพื่อเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองครองบ้านเมือง ไปสู่ลัทธิคอมมิวนิสต์ รัฐบาลและผู้นำกองทัพในขณะนั้น จึงมีแนวความคิดที่จะส่งเสริมให้ราษฎรในพื้นที่ทุรกันดารมีอาชีพเลี้ยงสัตว์อย่างถูกวิธี ควบคู่ไปกับการทำไร่ทำนา เพื่อเป็นอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ ขณะเดียวกันก็สร้างแหล่งน้ำและเส้นทางคมนาคม เพื่อนำความเจริญเข้าไปสู่พื้นที่ที่ห่างไกล
    - ปี พ.ศ.๒๕๑๙ กองอำนวยการกลางรักษาความปลอดภัยแห่งชาติ (กรป.กลาง) จึงได้มอบนโยบายการส่งเสริมอาชีพรองจากอาชีพการทำนาให้กับ เกษตรกรในพื้นที่ทุรกันดาร โดยเริ่มจัดทำโครงการขยายผลิตผลโปรตีนขึ้นมาก่อน พร้อมกับจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมการขยายพันธุ์สัตว์ กรป.กลางขึ้น มีหน้าที่ในการส่งเสริมอาชีพรองให้เกษตรกร โดยวางเป้าหมายไว้ที่การส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้อให้แก่เกษตรกรในพื้นที่ทุรกันดาร ซึ่งได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลฝรั่งเศส เป็นโครงการความร่วมมือระหว่างศูนย์ส่งเสริมการขยายพันธุ์สัตว์ กรป.กลาง กับสถานเอกอัครราชทูตฝรั่งเศส ประจำประเทศไทยฝ่ายวัฒนธรรม ซึ่งเป็นโครงการแบบครบวงจร โดยมีโครงการย่อยตั้งแต่การผสมเทียมโคพันธุ์เนื้อ การผลิตเมล็ดพืชอาหารสัตว์ การจัดการขุนโคลูกผสม การจัดตั้งสหกรณ์ การจัดการด้านการผลิตเนื้อโค ตลอดจนด้านการตลาดเนื้อโคเพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรที่ทำนาและเลี้ยงโคพื้นเมืองอยู่แล้ว ปรับปรุงสายพันธุ์โคพื้นเมืองให้เป็นโคลูกผสมพันธุ์เนื้อ โดยใช้วิธีการผสมเทียมด้วยน้ำเชื้อโคเนื้อสายเลือดยุโรป ทั้งนี้โครงการได้เลือกพื้นที่จังหวัดสกลนครและนครพนม เป็นพื้นที่ดำเนินการในเบื้องต้น เนื่องจากสภาพความยากจนของราษฎร ประกอบกับเป็นพื้นที่ทุรกันดารและถูกคุกคามจากมหันตภัยต่างๆ ในสมัยนั้น จึงได้จัดตั้งหน่วยส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์ กรป.กลาง ขึ้นที่บ้านโพนยางคำ ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร
- การก่อตั้งสหกรณ์การเลี้ยงปศุสัตว์ กรป.กลาง โพนยางคำ จำกัด

- โครงการผสมเทียมโคของ กรป.กลาง ดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่อง มีการรีดน้ำเชื้อสด เพื่อผลิตเป็นน้ำเชื้อโคแช่แข็ง ทำการผสมเทียมให้กับแม่โคพื้นเมืองของของสมาชิก ทำให้ได้สายพันธุ์โคลูกผสมที่เลี้ยงง่ายโตเร็ว ให้เนื้อมาก โดยเฉพาะเนื้อเป็นเนื้อที่มีคุณภาพ และมีไขมันแทรก จนถึงปี พ.ศ.๒๕๒๒ ปรากฏว่าได้มีการผสมเทียมโค ให้แก่เกษตรกรผู้เป็นสมาชิกถึง ๙๖๖ ราย เกิดเป็นลูกโคเฉพาะที่เป็นเพศผู้ พร้อมที่จะจำหน่ายประมาณ ๑,๕๐๐ ตัว และเกิดปัญหาในการหาตลาดรองรับ จึงหาวิธีแก้ไขโดยทดลองขุนโคลูกผสมเพศผู้ ตามหลักวิชาการด้านสุขศาสตร์ ทั้งการฆ่า การตรวจเนื้อ ระบบห้องเย็น และนำซากไปจำหน่ายในตลาดกรุงเทพฯ ซึ่งปรากฏว่าเนื้อโคขุนที่ได้ มีคุณภาพทัดเทียมเนื้อวัวต่างประเทศ สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงโค จึงขอให้ กรป.กลาง ดำเนินการช่วยเหลือจัดตั้งเป็นสหกรณ์การเลี้ยงปศุสัตว์ เพื่อจะได้มีเงินทุนหมุนเวียนในการจัดหาอาหารโค ควบคู่ไปกับการส่งเสริมทางวิชาการ
- กรป.กลาง จึงได้ประสานงานกับเจ้าหน้าที่กรมส่งเสริมสหกรณ์ ดำเนินการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงโคในอำเภอต่างๆ ของจังหวัดสกลนคร เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับสหกรณ์
- วันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ.2523 ได้มีการก่อตั้งสหกรณ์การเลี้ยงปศุสัตว์ กรป.กลาง โพนยางคำ จำกัด โดยได้รับการสนับสนุนจากส่วนต่างๆ ดังนี้
  - ศูนย์ส่งเสริมการขยายพันธุ์สัตว์ กรป.กลาง ให้การสนับสนุนด้านการผสมเทียมโค บุคลากร และ น้ำเชื้อโคพ่อพันธุ์เนื้อจากต่างประเทศ
    - ในระยะเริ่มต้น โครงการได้เลือกโคเนื้อสายพันธุ์แท้จากประเทศฝรั่งเศส จำนวน 2 พันธุ์ เพื่อเป็นพ่อพันธุ์ โดยได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนด้านวิชาการจากรัฐบาลฝรั่งเศส และประธานสมาคมผู้เลี้ยงโคพันธุ์ลิมูซ่าประเทศฝรั่งเศส ซึ่งได้แก่ สายพันธุ์ชาร์โรเล่ส์ (Charolais) ซึ่งเป็นโคพันธุ์ที่ได้รับการปรับปรุงพันธุกรรมด้านการผลิตเนื้อและให้ผลผลิตเนื้อที่มีคุณภาพดีเป็นโคที่ค่อนข้างใหญ่เมื่อเทียบกับโคพื้นเมืองไทยและอีกสายพันธุ์คือ สายพันธุ์ลิมูซ่า (Limousin) เป็นอีกสายพันธุ์ที่ได้รับการปรับปรุงพันธุกรรมด้านการให้นมของโคเพศเมียค่อนข้างดี
    - ปัจจุบัน โครงการใช้น้ำเชื้อชาร์โรเล่ส์ (Charolais) จาก บริษัท รามิคาล สยามอุตสาหกรรม จำกัด ซึ่งเป็นตัวแทนจำหน่ายน้ำเชื้อชาร์โรเล่ส์ในประเทศไทยมาใช้ในการขยายพันธุ์โคในพื้นที่เป้าหมาย ภายใต้โครงการผสมเทียมโคของกองอำนวยการกลาง รักษาความปลอดภัยแห่งชาติ (กรป.กลาง)
  - รัฐบาลฝรั่งเศส โดยสถานเอกอัครราชทูตประจำประเทศไทยฝ่ายวัฒนธรรมและความร่วมมือ (นายฟรังซัว แดร์โฟซ์ ผู้ประสานงาน) ให้การสนับสนุนด้านวิชาการ ทุนการศึกษาอบรมแก่เจ้าหน้าที่ไทย ไปฝึกอบรมในประเทศฝรั่งเศส ด้านการผลิตเนื้อ การตัดเนื้อ การผสมเทียม ผลิตเมล็ดพืชอาหารสัตว์ การบริหารระบบสหกรณ์ ฯลฯ ตลอดจนสนับสนุนผู้เชี่ยวชาญด้านเกษตรและสหกรณ์มาปฏิบัติงานที่สหกรณ์ และสนับสนุนทุนสร้างโรงฆ่าสัตว์พร้อมอุปกรณ์ เครื่องมือ รวมทั้งรถห้องเย็นใช้

ขนส่งเนื้อ จากสหกรณ์ฯโพนยางคำ สกลนครไปยังศูนย์ตัดแต่งและจำหน่ายที่กรุงเทพ

- รัฐบาลออสเตรเลียโดย Asian Food Handling Bureau ให้การสนับสนุนอุปกรณ์ห้องเย็นบ่มซากห้องที่ 1 (ประสานงานโดย ดร.วิพิชญ์ ไชยศรีสงคราม)
- รัฐบาลเยอรมัน ให้การสนับสนุนอุปกรณ์ห้องเย็นบ่มซากห้องที่ 2 (ประสานงานโดย พลตรีชัยพฤกษ์ แก้วพรหมมาลย์)
- บริษัทเนสท์เล่ (ประเทศไทย) จำกัด ให้ทุนการศึกษาอัตราการเจริญเติบโตและปริมาณการผลิตน้ำนมของโคลูกผสมสายพันธุ์ซิมเมนตัล

4.3.1.3 ประเด็นที่ได้รับจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม

⌗ ประเด็นในภาพรวม

พัฒนาการของสหกรณ์การเลี้ยงปศุสัตว์ กรป.กลาง โพนยางคำ จำกัด สามารถแบ่งได้เป็น 3 ยุค ดังนี้

- ยุคแรก : ยุคก่อนก่อตั้งสหกรณ์ (ปี 2519-2522)
- ยุคกลาง : ยุคก่อตั้งสหกรณ์และบริหารงานโดยนายฟรังซัว แดร์โฟซ์ (ปี 2523-2555)
- ยุคปัจจุบัน : ยุคหลังนายฟรังซัว แดร์โฟซ์ (ปี 2556 – ปัจจุบัน)

โดยในแต่ละยุคนั้นพบประเด็นสำคัญที่เกี่ยวกับการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ ดังต่อไปนี้

- ยุคแรก : ยุคก่อนก่อตั้งสหกรณ์ (ปี 2519-2522)
  - เป็นยุคที่เกษตรกรยังไม่มีรายได้พอกินตลอดปี เนื่องจากปลูกข้าวได้ปีละครั้ง และเป็นยุคที่ภัยคอมมิวนิสต์คุกคาม รัฐบาลจึงมุ่งใช้เกษตรนำการพัฒนาความมั่นคง โดยมอบหมายให้กองอำนวยการกลางรักษาความปลอดภัยแห่งชาติ (กรป.กลาง) เป็นกลไกหลักในการส่งเสริมอาชีพรองจากการทำนาให้แก่เกษตรกร
  - ได้รับความช่วยเหลือจากนายฟรังซัว แดร์โฟซ์ ชาวฝรั่งเศส ในการส่งเสริมการเลี้ยงโคลูกผสมสายพันธุ์ฝรั่งเศส ซึ่งต่อมาในปี 2522 มีวัวพร้อมจำหน่ายถึง 1,500 ตัว จึงเกิดปัญหาวัวล้นตลาด เกษตรกรจึงขอให้ กปร.กลาง ช่วยแก้ไขปัญหานี้
- ยุคกลาง : ยุคก่อตั้งสหกรณ์และบริหารงานโดยนายฟรังซัว แดร์โฟซ์ (ปี 2523-2555)
  - **กรป.กลาง เริ่มต้นให้ความรู้เกี่ยวกับสหกรณ์แก่เกตรกร เพื่อให้แต่ละคนรู้บทบาทหนาที่ของสหกรณ์และสมาชิก โดยขอให้กรมส่งเสริมสหกรณ์เข้ามาช่วยเหลือ**
  - นายฟรังซัว นำระบบบริหารจัดการสหกรณ์สมัยใหม่มาวางตั้งแต่แรก
    - **ระบบการผลิตเนื้อตามสไตล์และมาตรฐานฝรั่งเศส**
    - **ระบบการบริหารจัดการ เช่น การตลาด การเงิน การบัญชี และการบริหารสินค้าคงคลัง เป็นต้น**

- นายฟรังซัว ให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรของสหกรณ์และสมาชิก โดยเขาสามารถวางตัวให้เข้ากับพื้นที่ สามารถพูดภาษาถิ่นอีสานกับบุคลากรและสมาชิกได้ มีความเป็นกันเอง ทำให้ทุกคนเชื่อมั่น พร้อมที่จะทำการพัฒนาตนเองและสหกรณ์ตามที่นายฟรังซัวนำพาไป เช่น
  - ส่งคนไปฝึกอบรมในประเทศฝรั่งเศส ด้านการผลิตเนื้อ การตัดเนื้อ การผสมเทียม ผลิตเมล็ดพืชอาหารสัตว์ การบริหารระบบสหกรณ์
  - ลงมือสอนบุคลากรด้วยตนเอง ทั้งการบริหารเงินหมุนเวียนและการจัดทำบัญชี
  - ส่งเสริมให้คนมีวินัยทางการเงิน คือ สหกรณ์จะไม่ให้กู้ยืมเงิน ส่งเสริมให้เกษตรกรเลี้ยงโคเท่าที่ทุนมี แต่จะสนับสนุนด้านอื่นๆ เพื่อลดต้นทุนปัจจัยการผลิต เช่น อาหารสัตว์ ยารักษาโรค และรับซื้อโคก่อนกำหนดหากสมาชิกต้องการใช้เงินด่วน เป็นต้น
- ยุคปัจจุบัน : ยุคหลังนายฟรังซัว แดร์โฟซ์ (ปี 2556 – ปัจจุบัน) เป็นยุคที่นายฟรังซัว ได้เสียชีวิตและหมดบทบาทผู้บริหารสหกรณ์
  - ระบบและกลไกการบริหารจัดการสหกรณ์ยังคงดำเนินต่อไปตามที่ออกแบบไว้
  - การผลิตและการขายยังคงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในปัจจุบันมีเงินทุนหมุนเวียนประมาณ 400 ล้านบาท

⌗ ประเด็นสำคัญตาม Practical Framework

ก. ปศุสัตว์

- เกษตรกรเลี้ยงวัวทำควบคู่ไปกับการเพาะปลูก เกื้อกูลระหว่างพืชและสัตว์ เช่น สัตว์ได้อาหารจากพืช พืชได้ปุ๋ยจากสัตว์
- ทำนาเป็นหลัก วัวเป็นรายได้เสริม โดยตัวอย่างเกษตรกรทำนา 40 ไร่ และเลี้ยงวัว 18 ตัว ปลูกหญ้าเป็นอาหารวัว 2-3 ไร่ โดยทำนาปีละครั้ง
- ระยะหลังเกษตรกรนิยมเลี้ยงลูกโคสายพันธุ์ Charolais มากกว่าสายพันธุ์ Limousin และ Simmental เนื่องจากให้ผลผลิตเนื้อที่มีคุณภาพดีและเป็นโคที่ค่อนข้างใหญ่
- เลี้ยงวัวจนอายุ 2 ปี และนำมาขุนอีก 1 ปี
- เน้นการเลี้ยงให้ได้คุณภาพ มีป้ายรับรองแหล่งผลิต ตรวจสอบย้อนกลับได้
- เทคนิคการเลี้ยงโคขุน เน้นอาหารข้น ซึ่งมีต้นทุนสูงและวัวไม่ชอบ ในช่วงแรกให้อาหารข้นผสมกับอาหารหยาบที่วัวชอบ (หญ้าสด) หลังจาก 5-6 เดือนปรับสัดส่วนให้เป็นอาหารข้นเต็มที่ โดยให้หญ้าสดทีหลัง ส่วนวัวแม่พันธุ์เน้นอาหารหยาบ

- ต้องหมั่นสังเกตวัว ว่าเป็นโรคหรือไม่ ดูการขับถ่ายสะท้อนระบบการย่อย ดูกีบเท้าสะท้อนการรับน้ำหนัก วัวที่น้ำหนักมากขารับน้ำหนักไม่ไหวต้องย้ายไปคอกดิน (คอกปูนจะเจ็บกีบเท้า)
- เมื่อก่อนกำไรสูงกว่านี้ แต่ 2-3 ปีที่ผ่านมา มีการขายลูกวัวไปยังประเทศเวียตนามจำนวนมาก เนื่องจากได้กำไรดี คือจากเดิมตัวละประมาณ 10,000 บาท สามารถขายได้ประมาณ 20,000-30,000 บาท ทำให้ปัจจุบันขาดแคลนลูกวัวในพื้นที่ ราคาลูกวัวสูงขึ้น ทำให้เหลือกำไรจากการขายโคขุนลดลงมาก เหลือเฉลี่ยเดือนละ 1,000 บาทต่อวัว 1 ตัว และมีรายได้จากขี้วัวนำมาทำปุ๋ยขายกระสอบละ 40-50 บาท

ข. สหกรณ์

- มีการวางระบบสหกรณ์ (โดยนายฟรังซัว แดร์โฟซ์ ชาวฝรั่งเศส ผู้ริเริ่มในการตั้งสหกรณ์ในปี 2523) และมีศูนย์กระจายสินค้าตั้งแต่ช่วงแรก
- ให้ความสำคัญกับคุณภาพและมาตรฐานการผลิต
    - **คุณภาพด้านระบบการผลิต** สหกรณ์ฯ โพนยางคำผลิตเนื้อโคขุนโพนยางคำที่มีคุณภาพทัดเทียมกับเนื้อนำเข้าจากต่างประเทศ สะอาด ปลอดภัย สำหรับผู้บริโภค โดยมีการวางระบบการผลิตที่ควบคุมและกำกับดูแลครบวงจรตั้งแต่ลูกโคเกิด
        - การคัดเลือกพันธุ์ โดยเป็นโคลูกผสมสายเลือด Charolais, Limousin, Simmental ที่ได้รับการขึ้นทะเบียน เพื่อระบุการเกิด การเลี้ยง เจ้าของ ฯลฯ ด้วยระบบ RFID ตามหลักสากล
        - การเลี้ยงดู การเลี้ยงขุน
            - เลี้ยงด้วยหญ้าสด ฟางข้าว และอาหารผสมสูตรของสหกรณ์ที่ปลอดภัย ปราศจากสารเร่งการเจริญเติบโต และสารฏิชีวนะทุกชนิด
            - มีระบบการควบคุมป้องกันโรค เช่นโรคปากและเท้าเปื่อย โรคคอบวม รวมทั้งโรคจากพยาธิต่าง ๆ
        - การชำแหละ
            - โคทุกตัวจะผ่านการชำแหละในโรงฆ่าที่ได้มาตรฐาน กำกับดูแลโดยสัตวแพทย์ตลอดวงจรการผลิต ผ่านกระบวนการเก็บบ่ม (Ageing) ที่อุณหภูมิ 0-4 องศาเซลเซียส นาน 7 วัน แล้วจึงทำการให้คะแนนไขมันแทรก (Grading) ตามมาตรฐาน มกอช. 6001- 2547
            - ทำการตัดแบ่งชิ้นส่วน และกำหนดชื่อเรียก ตามแบบฝรั่งเศส
            - มีระบบการจัดการ ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม มีระบบการจัดการซากและเนื้อโคตามหลักสากล เช่น การเก็บบ่มในห้องเย็นควบคุมอุณหภูมิ ด้วยระยะเวลาที่เหมาะสม การตรวจวัดอุณหภูมิภายในซากสด การตรวจวัด pH ของเนื้อ ตลอดจนการสุ่มตรวจหาสาร

ตกค้างในเนื้อ ทั้งโดยเจ้าหน้าที่ประจำสหกรณ์และส่งตัวอย่างชิ้นเนื้อให้สถาบันภายนอกตรวจวิเคราะห์ ทั้งสารตกค้างและจุลินทรีย์ต่างๆ

- **คุณภาพของเนื้อ** ผ่านการแปรสภาพและตัดแต่งอย่างถูกสุขลักษณะและกำหนดชื่อเรียกตามแบบฝรั่งเศส เนื้อผ่านการบ่ม ตามหลักสากล มีการสุ่มตรวจ หาจุลินทรีย์และ สารตกค้างในเนื้อ

— **วางระบบการบริหารจัดการตลอดห่วงโซ่การผลิต** สหกรณ์ฯ โพนยางคำ เป็นการรวมกลุ่มผู้ผลิตที่มีการบริหารจัดการตลอดห่วงโซ่การผลิต ให้ความสำคัญกับคุณภาพการจัดการด้านต่างๆ อาทิ

- จัดทำระบบตรวจสอบตลอดวงจรการผลิต (Traceability)
    - การเชื่อมโยงประวัติโคมีชีวิตตั้งแต่เกิด การเลี้ยง การขุน การดูแล รักษาสุขภาพสัตว์ คุณภาพซากและคุณภาพเนื้อ และการรับรองแหล่งผลิตของเนื้อโคที่อยู่ในบรรจุภัณฑ์ด้วยระบบคอมพิวเตอร์ เพื่อการตรวจสอบระบบ ควบคุม และพัฒนาการเลี้ยงโคของสมาชิกและการจัดสรรผลประโยชน์กลับคืนสู่สมาชิกตามคุณภาพเนื้อโคที่สมาชิกผลิต
    - การใช้ระบบ RFID ที่ทันสมัย โดยข้อมูลประวัติผู้เลี้ยงและโคที่นำมาขุนจะถูกบันทึกลงในคอมพิวเตอร์ เชื่อมโยงกับรหัสประจำตัวโคเข้าชำแหละ รหัสประจำตัวนี้จะใช้เชื่อม โยงไปจนกระทั่งโคผ่านการชำแหละตัดแต่งชิ้นส่วนบรรจุลงหีบห่อ และปรากฏบนใบรับรองแหล่งผลิต ข้อมูลที่ได้จากการบันทึกนี้จะย้อน กลับไปสู่การตรวจสอบระบบการเลี้ยงโคของสมาชิก เช่น พ่อ-แม่พันธุ์ที่ใช้ คุณภาพของเนื้อโค และค้นหาสาเหตุของปัญหาในการเลี้ยง เพื่อพัฒนาการเลี้ยงโคของสมาชิก
- การส่งเสริมสมาชิกให้พัฒนาอย่างต่อเนื่อง
    - การให้ราคาตาม น้ำหนัก ซากอุ่นและระดับ คะแนนไขมันแทรก
    - การให้รางวัลพิเศษสำหรับสมาชิกที่ปฏิบัติตามเงื่อนไข และคำแนะนำของสหกรณ์
- หาตลาดสำหรับเนื้อโคขุนคุณภาพ
    - ในช่วงแรกการเจาะหาตลาดเป็นเรื่องที่ยุ่งยาก แต่ในที่สุดจากการทุ่มเทและความพยายาม ประกอบกับ นายฟรังซัว แดร์โฟซ์ ผู้ร่วมก่อตั้งและผู้จัดการสหกรณ์ฯ โพนยางคำ เป็นผู้มีความรู้ด้านการจัดการและการตลาด สามารถเข้าไปติดต่อจำหน่ายเนื้อโคขุนให้แก่วิลล่ามาร์เก็ตย่านสุขุมวิทได้ จนทำให้เนื้อโคขุนโพนยางคำเป็นที่รู้จักกันจนถึงทุกวันนี้
    - สหกรณ์ฯ โพนยางคำ ได้จัดตั้งสหกรณ์ลูกขึ้นมาอีก 1 แห่งที่ปทุมธานี เพื่อทำหน้าที่เป็นช่องทางการจัดจำหน่ายไป

— สมาชิก

- เริ่มจากสมาชิก 50 ราย ปัจจุบันมีสมาชิก 5,448 ราย (ดำโดยมีวัวขึ้นทะเบียนขุนประมาณ 7,400 ตัว (เป้าหมาย 9,000 ตัว)
- เพิ่ม/ลดประมาณ 300 คน โดยสาเหตุของสมาชิกที่ลดลงเกิดจาก ไม่มีลูกหลานทำต่อ หรือขาดทุน เนื่องจากไม่ได้เป็นเกษตรกรตัวจริง เป็นข้าราชการมาจ้างเลี้ยง ลงทุนสูง
- การเป็นสมาชิกสหกรณ์ฯ ต้องมีภูมิลำเนาในพื้นที่ เขตปฏิบัติงานของสหกรณ์ฯ ต่อไปนี้
  - จังหวัดสกลนคร ทุกอำเภอ
  - จังหวัดนครพนม อำเภอเมือง อำเภอปลาปาก อำเภอธาตุพนม อำเภอนาแก อำเภอเรณูนคร อำเภอวังยาง
  - จังหวัดหนองคาย อำเภอเซกา

— คณะกรรมการ

- คณะกรรมการคัดเลือกจากประธานแต่ละกลุ่ม จากทั้งหมด 22 กลุ่ม โดยเลือกจาก 22 คนมาเป็นกรรมการ 15 คน อีก 7 คนเป็นอนุกรรมการ
- กรรมการมีวาระ 2 ปี ติดต่อกันได้ไม่เกิน 2 วาระ (ปัจจุบันเป็นคณะกรรมการชุดที่ 36)
- คณะกรรมการเป็นผู้คัดโคเข้าสหกรณ์ ตรวจให้คะแนนคุณภาพไขมันแทรก

— การดูแลสมาชิก/ให้ประโยชน์สมาชิก

- รับผิดชอบร่วมกัน สมาชิกดูแลเรื่องการเลี้ยง สหกรณ์ดูแลเรื่องยาและอาหาร
- สหกรณ์รับซื้อวัว กรณีสมาชิกต้องการเงินด่วน หรือให้สมาชิกอื่นไปเลี้ยงต่อ
- มีคอกพยาบาล สัตวแพทย์ดูแลวัวที่เป็นโรค
- เงินปันผล 2 ส่วน คือ ปันผลตามธุรกิจ (ตัววัว) และปันผลตามหุ้น 6.5%
- สร้างแรงจูงใจสมาชิก เช่น ขี้ดินที่ติดตัววัวจะทำให้มูลค่าหนังวัวเสียไป สหกรณ์ให้ 300 บาท หากอาบน้ำให้วัวก่อนนำมาขายให้สหกรณ์

— ช่องทางการตลาด

- มี DC กระจายสินค้า เป็นสาขาของสหกรณ์ หรือสหกรณ์ลูก 2 แห่ง คือ สุขุมวิท 33 และปทุมธานี
- หนังวัว หมักเกลือไว้ โรงฟอกหนังมาประมูล (จากสมุทรปราการ)

— ระเบียบสำคัญ

- สหกรณ์เช่าที่ราชพัสดุ การจะขยายกิจการในพื้นที่เดิมต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์แต่เดิม

4.3.1.4 สรุปสถานะการพัฒนาและวิเคราะห์ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

⌗ สรุปสถานะการยกระดับการพัฒนา/ความยั่งยืนของชุมชน ในพื้นที่สหกรณ์การเลี้ยงปศุสัตว์ กรป.กลาง โพนยางคำ จำกัด (ตาม Practical Framework)

สถานะปัจจุบันของการพัฒนาชุมชน ในพื้นที่สหกรณ์การเลี้ยงปศุสัตว์ กรป.กลาง โพนยางคำ จำกัด สามารถสรุปในภาพรวมได้ดังนี้

1. ในระดับครัวเรือน (ระดับที่ 1) พบว่าประสบความสำเร็จผ่านขั้นที่ 1 ไปได้อย่างดี โดยสามารถส่งเสริมการเลี้ยงโคให้เป็นอาชีพรองแก่สมาชิกได้อย่างต่อเนื่อง
2. ในระดับชุมชน (ระดับที่ 2) ถือว่าประสบความสำเร็จค่อนข้างดี
    - เริ่มจากสมาชิก 50 ราย ปัจจุบันมีสมาชิก 5,448 ราย (ดำโดยมีวัวขึ้นทะเบียนขุนประมาณ 7,400 ตัว (เป้าหมาย 9,000 ตัว) ซึ่งสมาชิกได้ขยายไปยังพื้นที่นอกโพนยังคำ กระจายอยู่ที่ต่างๆ ได้แก่
        - จังหวัดสกลนคร ทุกอำเภอ
        - จังหวัดนครพนม อำเภอเมือง อำเภอปลาปาก อำเภอธาตุพนม อำเภอนาแก อำเภอเรณูนคร อำเภอวังยาง
        - จังหวัดหนองคาย อำเภอเซกา
    - ผลิตภัณฑ์ของสหกรณ์มีคุณภาพสูงเป็นที่ยอมรับของตลาดทั้งในและนอกพื้นที่
    - สหกรณ์สามารถดูแลส่งเสริมการประกอบอาชีพของสมาชิก ในด้านต่างๆ
        - การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับมาตรฐานฟาร์ม และเทคนิคการเลี้ยง
        - กรรมการ/เจ้าหน้าที่สหกรณ์ออกให้บริการฉีดวัคซีนและรักษาโรค
        - ขายอาหารสูตรพิเศษของสหกรณ์ที่มีคุณภาพดี ราคาย่อมเยา
    - สหกรณ์ดูแลความเป็นอยู่สมาชิกในบางด้านที่สำคัญ เช่น
        - ไม่สนับสนุนให้ลงทุนเกินตัว จึงไม่มีนโยบายปล่อยกู้
        - รับซื้อวัวก่อนกำหนดหากสมาชิกต้องการใช้เงินด่วน
3. ในระดับพื้นที่/ภูมิภาค (ระดับที่ 3) ถือว่าก้าวเข้าสู่ระดับพื้นที่แล้ว
    - มีสมาชิกครอบคลุมใน 3 จังหวัด คือ สกลนคร นครพนม และหนองคาย
    - มี Supply Chain ในระดับภูมิภาค/ประเทศ สามารถรับซื้อวัวจากพื้นที่ 3 จังหวัด ส่วนด้านการขายมีศูนย์กระจายสินค้าอยู่ที่ปทุมธานี สามารถส่งตรงถึงผู้ซื้อในเขตเมืองอย่างย่านสุวิท และที่ต่างๆ ทั่วประเทศไทย
    - มีแบรนด์เนื้อโพนยางคำเป็นที่ยอมรับของตลาดในวงกว้าง

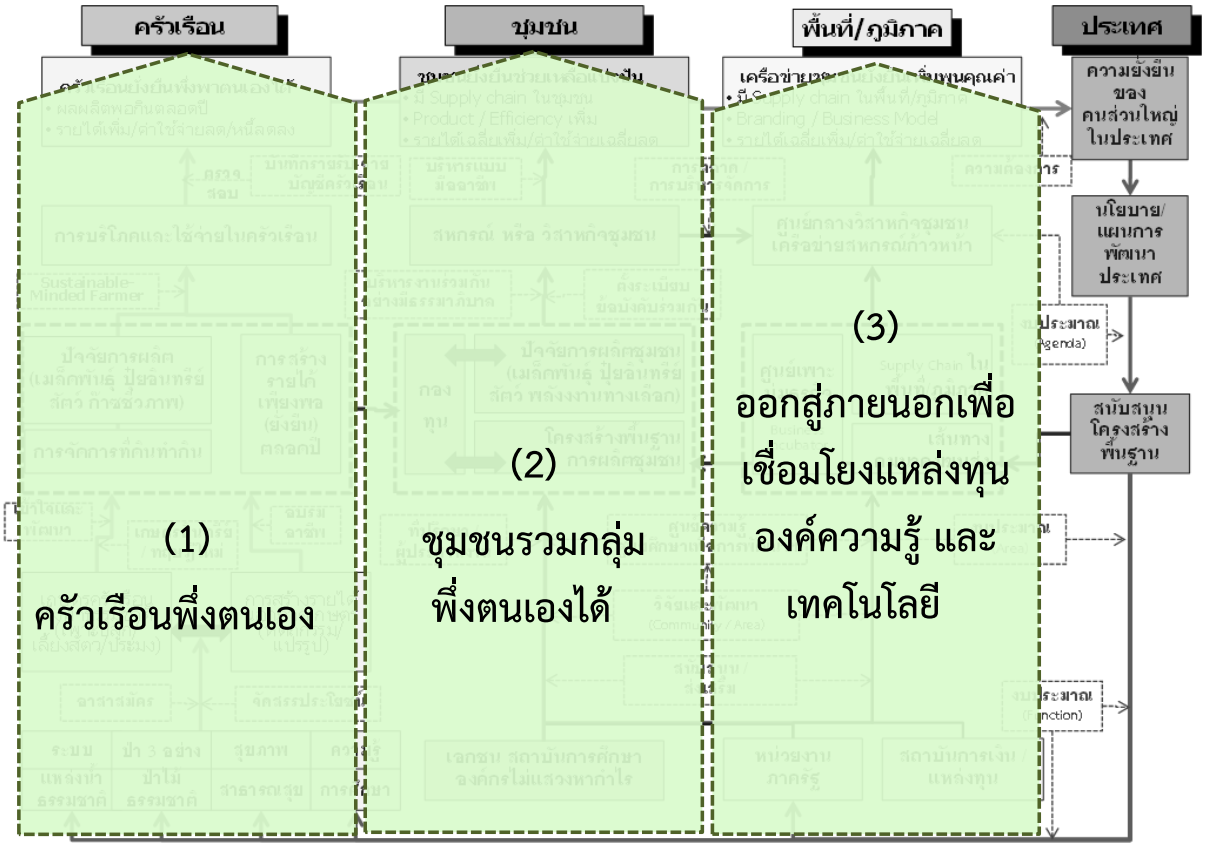

รูปที่ 4.30 สถานะของการพัฒนาชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงพื้นที่สหกรณ์การเลี้ยงปศุสัตว์ กรป.กลาง โพนยางคำ จำกัด

⌗ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนา

การวิเคราะห์ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยการพัฒนาเพื่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนา และปัจจัยภูมิคุ้มกันเพื่อป้องกันความล้มเหลว โดยนำประเด็นหรือสิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ สอบทานกับพระราชดำรัสที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ในประเด็นนั้นๆ เพื่อสรุปจุดแข็ง (ปัจจัยสู่ความสำเร็จ) และจุดอ่อน (ปัจจัยเสี่ยง) พิจารณาตามทฤษฎีใหม่แต่ละขั้นและองค์ประกอบของ Practical Framework ได้ดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ปัจจัยการพัฒนา เพื่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนา (จุดแข็ง)

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ (Proven Facts)
• "วัวที่จะไปส่งเสริมให้มีการเลี้ยง**ก็ควรเป็นพันธุ์ที่แข็งแรงและเป็นลูกผสม** เพราะวัวพันธุ์แท้เวลานำมาเลี้ยงมักจะตายหมด" *พระราชดำริพระราชทาน ณ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ จ.สกลนคร วันที่ 30 พฤศจิกายน 2528* • "กิจการนี้จึง**ต้องศึกษามาก และเกี่ยวข้องกับวิชาการหลายด้าน** วิชาการโดยตรงก็คือวิชาการปศุสัตว์" *พระราชดำรัสในโอกาสที่อธิบดีกรมปศุสัตว์ นำผู้แทนเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม และผู้แทนสมาชิกสถานีผสมเทียม เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ ปะรำพิธีบริเวณโครงการเกษตรสวนจิตรลดา วันพฤหัสบดี ที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๒๐*	☞ ทดลองเลี้ยงและเลือกพันธุ์ลูกผสมคุณภาพเทียบเคียงมาตรฐานสากล ที่ให้ผลผลิตมากและราคาสูง ☞ เรียนรู้และเคร่งครัดในวิธีการเลี้ยงและป้องกันโรคตามมาตรฐานที่สหกรณ์แนะนำ	– เลือกเลี้ยงวัวลูกผสมพันธุ์ดีจากฝรั่งเศส เพื่อต่อยอดจากการเพาะปลูกและเลี้ยงวัวพื้นเมืองที่มีอยู่เดิม – เกษตรกรทดลองเลี้ยงวัวลูกผสม 3 พันธุ์ดีจากฝรั่งเศส ในระยะหลังเปลี่ยนมาเลี้ยงลูกโคสายพันธุ์ Charolais มากกว่า Limousin และ Simmental เพราะให้ผลผลิตเนื้อที่มีคุณภาพดีและโครงสร้างใหญ่ – เกษตรกรเลี้ยงวัวตามมาตรฐานและคำแนะนำของสหกรณ์ ทำให้ขุนวัวได้อย่างถูกต้อง ขายได้ราคาดี เช่น – ในช่วงแรกให้อาหารข้นผสมกับอาหารหยาบที่วัวชอบ (หญ้าสด) หลังจาก 5-6 เดือนปรับสัดส่วนให้เป็นอาหารข้นเต็มที่ – หมั่นสังเกตวัวว่าเป็นโรคหรือไม่ ดูการขับถ่ายสะท้อนระบบการย่อย ดูกีบเท้าสะท้อนการรับน้ำหนัก – อาบน้ำให้วัวให้ไม่มีดินติด ก่อนนำมาขาย

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ (Proven Facts)
• "เป็นโคที่เขาเลี้ยงๆกัน **ตัวหนึ่งถ้าเป็นที่ที่ดีจะต้องใช้ที่ถึงไร่ครึ่ง สำหรับให้เป็นแปลงหญ้าที่จะใช้เลี้ยง** แต่ถ้าเป็นที่ที่ไม่ค่อยดีนั้นก็ถึง 3 ไร่ *พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลที่เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล เนื่องในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย วันเสาร์ที่ 4 ธันวาคม 2525* • "**ทำพื้นที่ปลูกหญ้า** รวมทั้งพันธุ์หญ้าที่เหมาะสมด้วย" *พระราชดำริพระราชทาน ณ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ จ.เชียงใหม่ วันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2527*	☞ วางแผน/ปรับจำนวนการเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจให้เหมาะสมกับปัจจัยการผลิตของครอบครัว (ที่ดิน แรงงาน และทุน)	– เกษตรกรดูว่ามีที่นาเท่าไหร่ จะแบ่งมาเลี้ยงวัวเท่าไหร่ ปลูกหญ้าให้เป็นอาหารวัวเท่าไหร่ และมีแรงงานในครัวเรือนพอที่จะเลี้ยงวัวประมาณกี่ตัว เช่น – เกษตรพ่อ แม่ ลูก 3 คน ทำนาเป็นหลัก เลี้ยงวัวเป็นรายได้เสริม ทำนา 40 ไร่ และเลี้ยงวัว 18 ตัว ปลูกหญ้าเป็นอาหารวัว 2-3 ไร่ โดยทำนาปีละครั้ง – การเลี้ยงวัวควบคู่ไปกับการเพาะปลูก เกื้อกูลระหว่างพืชและสัตว์ ลดต้นทุนปัจจัยการผลิตโดยรวม เช่น – แบ่งที่นามาปลูกหญ้าเพื่อเป็นอาหารวัว ลดต้นทุนอาหารวัว – ได้ขี้วัวไปใส่นาข้าว ช่วยลดต้นทุนปุ๋ยสำหรับนาข้าวของครอบครัว และ/หรือเพิ่มรายได้จากการขายขี้วัว

โดยมีจุดแข็งที่สำคัญของการพัฒนาของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ ตามทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 และองค์ประกอบของ Practical Framework แสดงดังได้ดังนี้

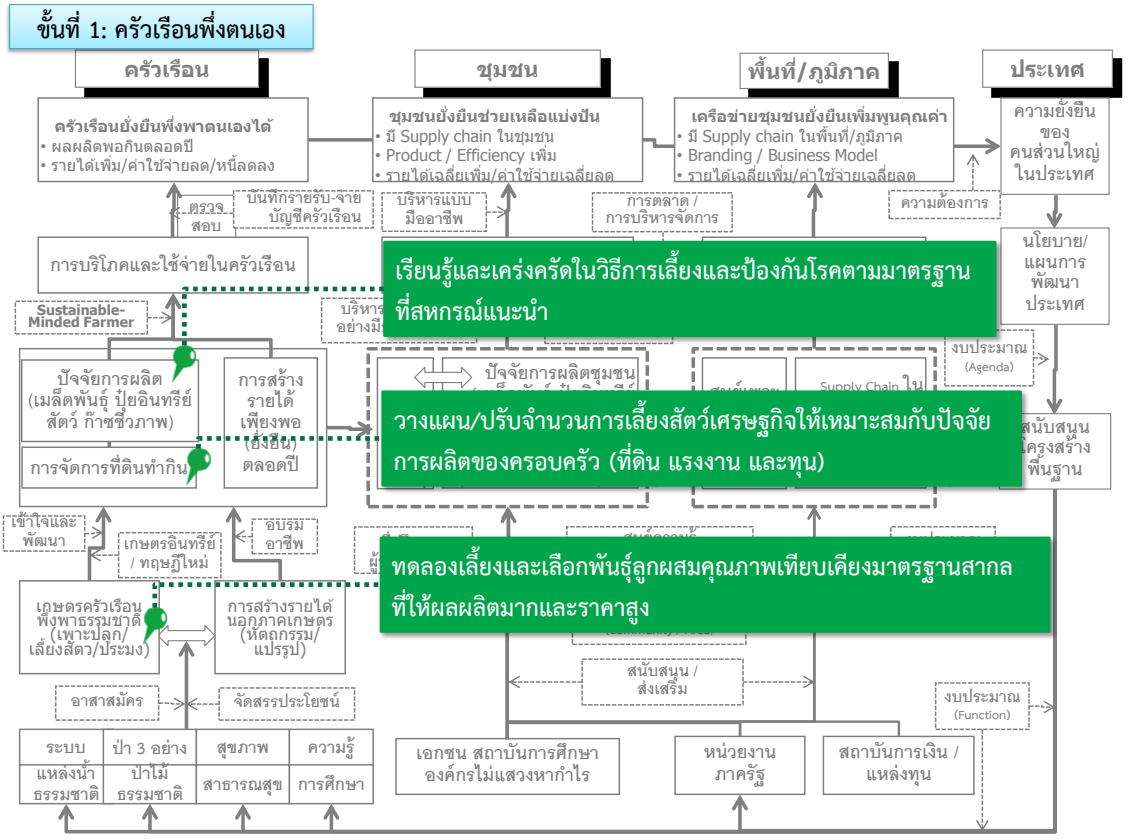

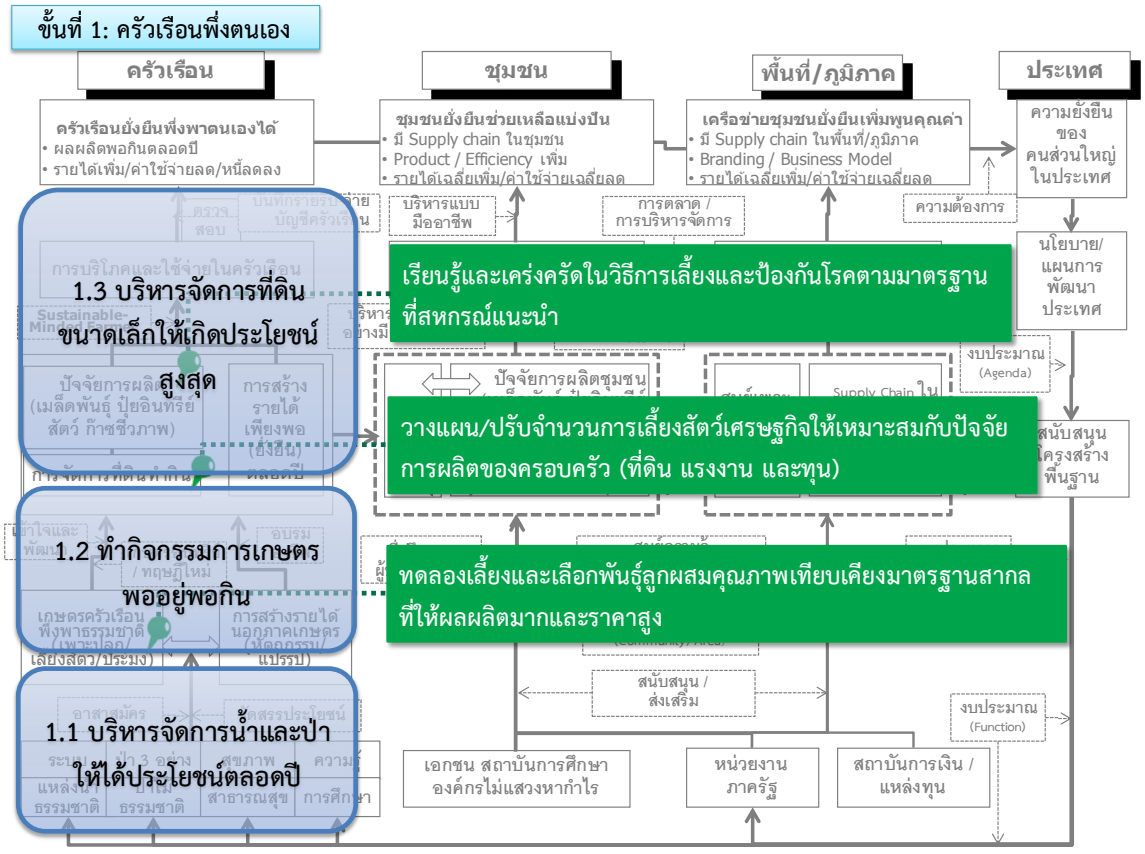

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	**สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่** **(Proven Facts)**

"**การจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์นั้น ต้องกำหนดนโยบายให้ดีแต่ต้น ไม่ใช่เพียงแต่เป็นแหล่งเงินกู้** และต่อมาประลบปัญหาหนี้สูญ ในที่สุดกิจการก็ล้มเหลวไปโดยปริยาย...."
พระราชดำรัส พระราชทานแก่ศูนย์รวมนม สถาบีบำรุงสัตว์สกลนคร บ้านหนองยาง จ.สกลนคร วันที่ 19 พฤศจิกายน 2532
 	
"...อาชีพในด้านการเกษตรทุกทุกอย่างต้องอาศัยปัจจัยหลายด้าน...**ความรู้ในวิชาการผลิต**และ**ความรู้ในการเป็นอยู่** ทั้ง**ความรู้ในด้านจำหน่าย** ล้วนเป็นความรู้**ที่จะต้องประสานกันหมด**... "
พระราชดำรัส พระราชทาน แก่คณะกรรมการสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคม สหกรณ์ประมง และสมาชิกผู้รับบนสดณ โครงการส่วนพระองค์ สวนจิตรลดา วันศุกร์ ที่ 8 พฤษภาคม 2530
 	
"...**การปศุสัตว์** นอกจากการส่งเสริมในเรื่อง**การขยายพันธุ์สัตว์ที่ดี**แล้ว ก็ได้ทำ**การป้องกันปราบปราม โรคระบาด และผลิตวัคซีนเชรุ่มให้เพียงพอ**..."
พระราชดำรัส ในพิธีเปิดประชุมรัฐสภาสมัยประชุมสามัญ ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม วันจันทร์ ที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๐๐
	☞ สหกรณ์ต้องมีระบบการจัดการที่ทันสมัยเทียบเคียงมาตรฐานสากล
	
	☞ ผลักดันให้สมาชิกตระหนักรู้ในความสำคัญของคุณภาพและมาตรฐานของผลผลิต จนเกิดการพัฒนาความรู้และอาชีพอย่างต่อเนื่อง
	
	☞ สนับสนุนปัจจัยการผลิตที่สมาชิกยังทำเองไม่ได้ดี และมีระบบเข้าช่วยเหลือในยามวิกฤติ
		– วางระบบสหกรณ์ที่ทันสมัย โดยนายฟรังซัว แดร์โฟซ์ ชาวฝรั่งเศส
		– พัฒนาคุณภาพผลผลิตและวางระบบการผลิตให้มีมาตรฐานสากล
		  – โคทุกตัวจะผ่านการชำแหละในโรงฆ่าที่ได้มาตรฐาน กำกับดูแลโดยสัตวแพทย์ตลอดวงจรการผลิต มีการให้คะแนนไขมันแทรก (Grading) ตามมาตรฐาน มกอช. 6001- 2547
		– ผลักดันให้สมาชิกพัฒนาความรู้และอาชีพอย่างต่อเนื่อง
		  – การให้ราคาตาม น้ำหนัก ซากอุ่นและระดับคะแนนไขมันแทรก
		  – การให้รางวัลพิเศษสำหรับสมาชิกที่ปฏิบัติตามเงื่อนไข และคำแนะนำของสหกรณ์
		  – สร้างแรงจูงใจสมาชิก เช่น สหกรณ์ให้ 300 บาท หากอาบน้ำให้วัวก่อนนำมาขายให้สหกรณ์
		  – เงินปันผล 2 ส่วน คือ ปันผลตามธุรกิจ (ตัววัว) และปันผลตามหุ้น 6.5%
		– ส่งเสริมอาชีพเกษตรสมาชิกและดูแลในยามฉุกเฉิน
		  – รับผิดชอบร่วมกัน สมาชิกดูแลเรื่องการเลี้ยง สหกรณ์ดูแลเรื่องยาและอาหาร
		  – สหกรณ์รับซื้อวัว กรณีสมาชิกต้องการเงินด่วน
		  – มีคอกพยาบาลและสัตวแพทย์ดูแลวัวที่เป็นโรค/เกิดโรคระบาด

โดยมีจุดแข็งที่สำคัญของการพัฒนาของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ ตามทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 และองค์ประกอบของ Practical Framework แสดงดังได้ดังนี้

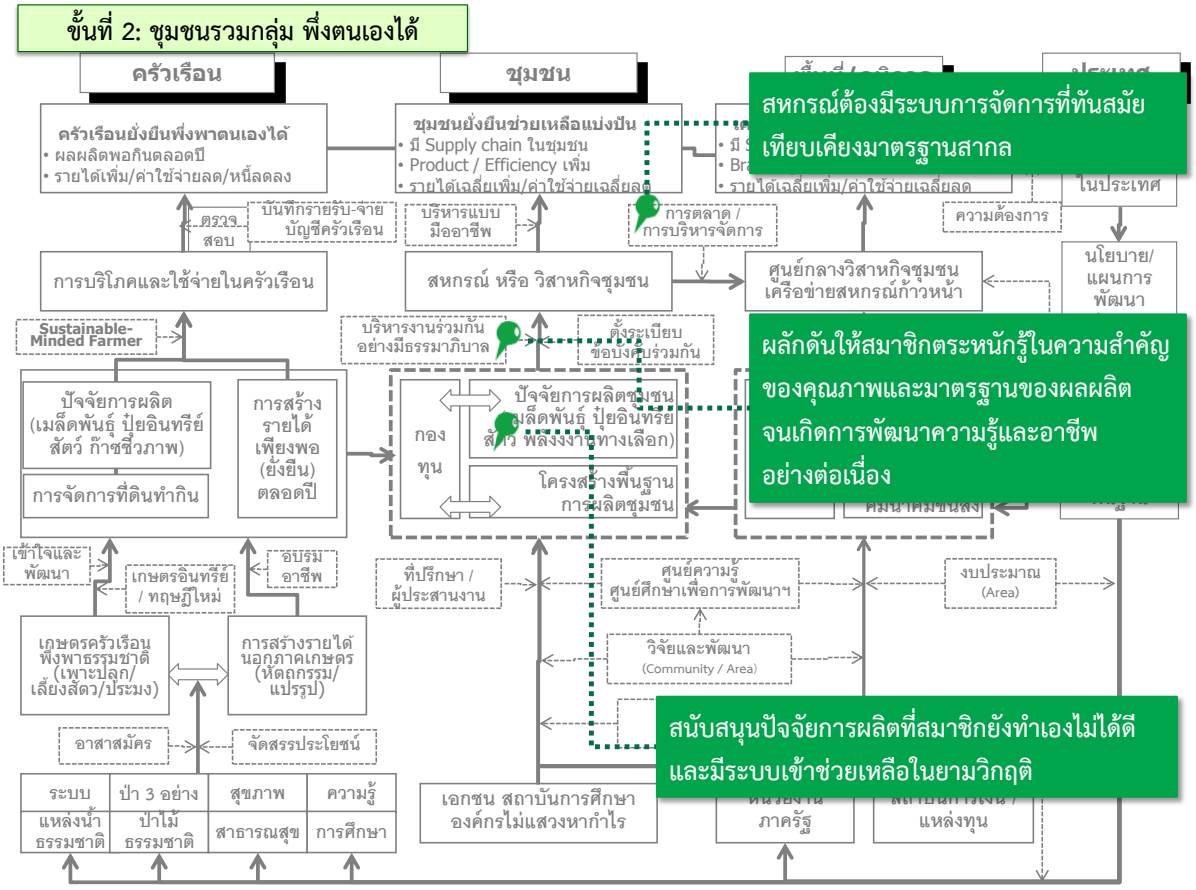
ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้
ครัวเรือน
ชุมชน
สหกรณ์ต้องมีระบบการจัดการที่ทันสมัย
เทียบเคียงมาตรฐานสากล
ครัวเรือนยั่งยืนพึ่งพาตนเองได้
• ผลผลิตพอกินตลอดปี
• รายได้เพิ่ม/ค่าใช้จ่ายลด/หนี้ลดลง
ชุมชนยั่งยืนช่วยเหลือแบ่งปัน
• มี Supply chain ในชุมชน
• Product / Efficiency เพิ่ม
• รายได้เฉลี่ยเพิ่ม/ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยลด
ตรวจสอบ
บันทึกรายรับ-จ่าย บัญชีครัวเรือน
บริหารแบบมืออาชีพ
การตลาด / การบริหารจัดการ
ความต้องการ
ในประเทศ
นโยบาย/แผนการพัฒนา
การบริโภคและใช้จ่ายในครัวเรือน
สหกรณ์ หรือ วิสาหกิจชุมชน
ศูนย์กลางวิสาหกิจชุมชน เครือข่ายสหกรณ์ก้าวหน้า
Sustainable-Minded Farmer
บริหารงานร่วมกันอย่างมีธรรมาภิบาล
ตั้งระเบียบข้อบังคับร่วมกัน
ผลักดันให้สมาชิกตระหนักรู้ในความสำคัญ
ของคุณภาพและมาตรฐานของผลผลิต
จนเกิดการพัฒนาความรู้และอาชีพ
อย่างต่อเนื่อง
ปัจจัยการผลิต (เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยอินทรีย์ สัตว์ ก๊าซชีวภาพ)
การสร้างรายได้เพียงพอ (ยั่งยืน) ตลอดปี
การจัดการที่ดินทำกิน
กองทุน
ปัจจัยการผลิตชุมชน (เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยอินทรีย์ สัตว์ พลังงานทางเลือก)
โครงสร้างพื้นฐานการผลิตชุมชน
เข้าใจและพัฒนา
เกษตรอินทรีย์ / ทฤษฎีใหม่
อบรมอาชีพ
ที่ปรึกษา / ผู้ประสานงาน
ศูนย์ความรู้ ศูนย์ศึกษาเพื่อการพัฒนาฯ
งบประมาณ (Area)
เกษตรครัวเรือนพึ่งพาธรรมชาติ (เพาะปลูก/เลี้ยงสัตว์/ประมง)
การสร้างรายได้นอกภาคเกษตร (หัตถกรรม/แปรรูป)
วิจัยและพัฒนา (Community / Area)
สนับสนุนปัจจัยการผลิตที่สมาชิกยังทำเองไม่ได้ดี
และมีระบบเข้าช่วยเหลือในยามวิกฤติ
อาสาสมัคร
จัดสรรประโยชน์
ระบบแหล่งน้ำธรรมชาติ
ป่า 3 อย่าง ป่าไม้ธรรมชาติ
สุขภาพ สาธารณสุข
ความรู้ การศึกษา
เอกชน สถาบันการศึกษา องค์กรไม่แสวงหากำไร
หน่วยงานภาครัฐ
สถาบันการเงิน / แหล่งทุน

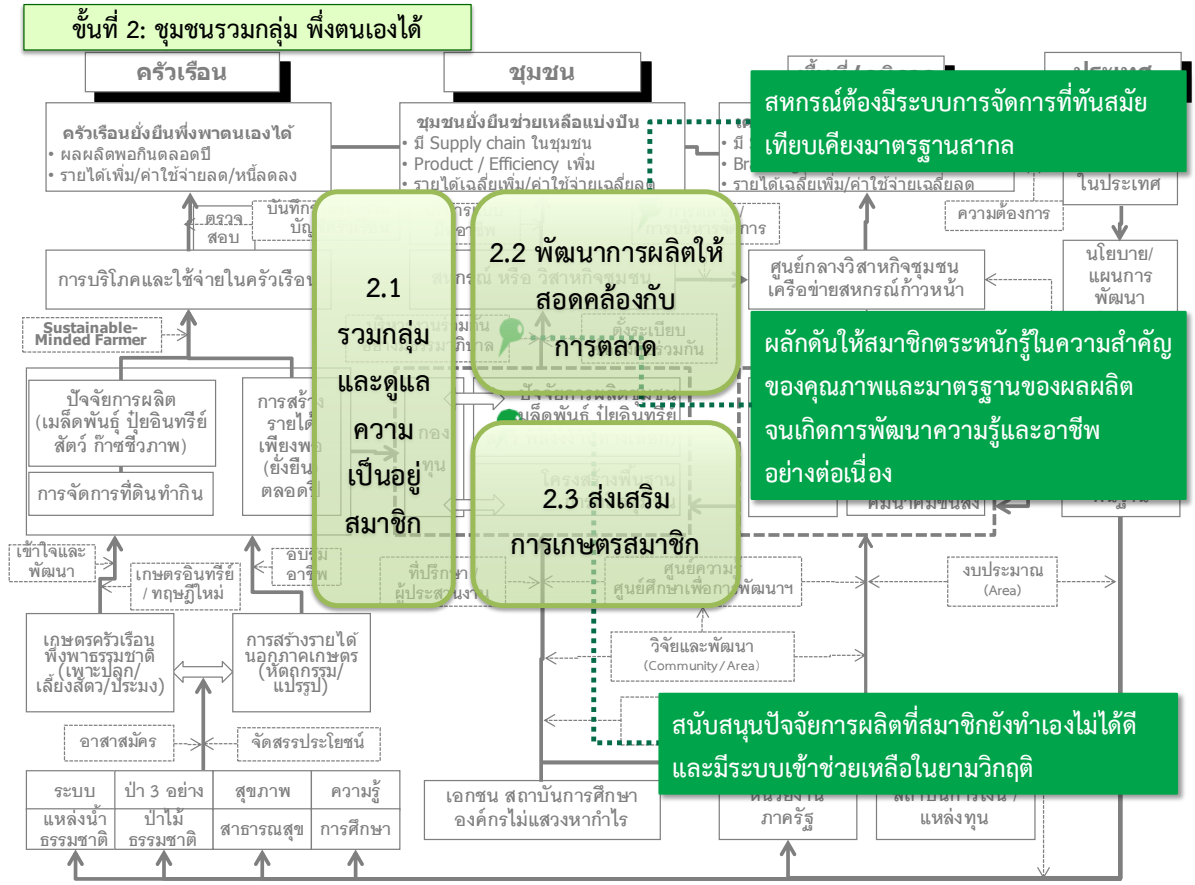
ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้
ครัวเรือน
ชุมชน
สหกรณ์ต้องมีระบบการจัดการที่ทันสมัย
เทียบเคียงมาตรฐานสากล
2.1 รวมกลุ่มและดูแลความเป็นอยู่สมาชิก
2.2 พัฒนาการผลิตให้สอดคล้องกับการตลาด
2.3 ส่งเสริมการเกษตรสมาชิก
ผลักดันให้สมาชิกตระหนักรู้ในความสำคัญ
ของคุณภาพและมาตรฐานของผลผลิต
จนเกิดการพัฒนาความรู้และอาชีพ
อย่างต่อเนื่อง
สนับสนุนปัจจัยการผลิตที่สมาชิกยังทำเองไม่ได้ดี
และมีระบบเข้าช่วยเหลือในยามวิกฤติ

ขั้นที่ 3: ออกสู่ภายนอก เพื่อเชื่อมโยงแหล่งทุน องค์ความรู้ และเทคโนโลยี

ขั้นที่ 3: ออกสู่ภายนอก

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	**สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่** **(Proven Facts)**
"...นอกจากในด้านเกษตรกร...ก็ยังต้องอาศัยทางอุตสาหกรรมและทางธุรกิจเพื่อที่จะให้ชีวิตนั้นมีประโยชน์และทำกิจการงานให้เป็นรายได้ที่เต็มเปี่ยม ผลิตผลต่างๆ นั้นย่อมต้องมาดัดแปลงเปลี่ยนแปลง แม้แต่ข้าวก็จะต้องมาสีให้บริโภคได้ หรือต้องมาให้นักธุรกิจดำเนินการเพื่อที่จะจำหน่ายออกไปให้เป็นรายได้... *พระราชดำรัสในโอกาสที่ผู้แทนกรรมการสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคม สหกรณ์ประมง ยุวเกษตรกร และสมาชิกผู้รับนมสด เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ โครงการส่วนพระองค์ สวนจิตรลดา วันพุธ ที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๓๑* "...ปัจจัยสำคัญคือความร่วมมือทางวิชาการ รวมทั้งกำลังทรัพย์และเครื่องอุปกรณ์ต่างๆ ฉะนั้นท่านทั้งหลายได้มาบริจาคในวันนี้ ก็เป็นการอุ้มชูให้โครงการหลวงนี้ดำเนินการได้ต่อไป ..." *พระราชดำรัสในโอกาสที่ประธานมูลนิธิโครงการหลวง นำคณะบุคคลเฝ้าฯ ทูลเกล้าฯถวายเงิน และน้อมเกล้าฯ ถวายสิ่งของเพื่อสนับสนุนกิจการมูลนิธิโครงการหลวง ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันพฤหัสบดีที่ 24 กุมภาพันธ์ 2537*	☞ เชื่อมโยงสู่ภายนอกที่น่าเชื่อถือ (Best practices) เพื่อเพิ่มแหล่งทุน/เทคโนโลยี/องค์ความรู้ที่ทันสมัยและใช้ประโยชน์ได้จริง	– รัฐบาลฝรั่งเศส โดยสถานเอกอัครราชทูตประจำประเทศไทยฝ่ายวัฒนธรรมและความร่วมมือ ให้การสนับสนุนด้านวิชาการทุนการศึกษาอบรมแก่เจ้าหน้าที่ไทย ไปฝึกอบรมในประเทศฝรั่งเศส ด้านการผลิตเนื้อ การตัดเนื้อ การผสมเทียม ผลิตเมล็ดพืชอาหารสัตว์ การบริหารระบบสหกรณ์ ฯลฯ ตลอดจนสนับสนุนผู้เชี่ยวชาญด้านเกษตรและสหกรณ์มาปฏิบัติงานที่สหกรณ์และสนับสนุนทุนสร้างโรงฆ่าสัตว์พร้อมอุปกรณ์ เครื่องมือ รวมทั้งรถห้องเย็นใช้ขนส่งเนื้อ จากสหกรณ์ฯโพนยางคำ สกลนครไปยังศูนย์ตัดแต่งและจำหน่ายที่กรุงเทพ – รัฐบาลออสเตรเลียโดย Asian Food Handling Bureau ให้การสนับสนุนอุปกรณ์ห้องเย็นบ่มซากห้องที่ 1 – รัฐบาลเยอรมัน ให้การสนับสนุนอุปกรณ์ห้องเย็นบ่มซากห้องที่ 2 – ปัจจุบัน ใช้น้ำเชื้อชาร์โรเล่ส์ (Charolais) จาก บริษัท ราบิคาล สยามอุตสาหกรรม จำกัด ซึ่งเป็นตัวแทนจำหน่ายน้ำเชื้อชาร์โรเล่ส์ในประเทศไทยมาใช้ในการขยายพันธุ์โคในพื้นที่เป้าหมาย

ขั้นที่ 3: ออกสู่ภายนอก

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	**สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่** **(Proven Facts)**

"... ผลิตผลในทางเกษตรก็เป็นสิ่งที่สำคัญ เราจะต้องผลิตให้มีคุณภาพที่ดีที่สม่ำเสมอ และมีจำนวนสม่ำเสมอ เพราะว่าตลาดคือการค้าต้องอาศัยความสม่ำเสมอของคุณภาพ และปริมาณถึงจะจำหน่ายได้สะดวกและได้ราคาดี..."
พระราชดำรัส พระราชทานแก่ศูนย์รวมนม สถานีบำรุงสัตว์สกลนคร บ้านหนองยาง จ.สกลนคร วันที่ 19 พฤศจิกายน 2532
	☞ กำหนดตำแหน่งทางการตลาดให้เป็นสินค้าที่มีเอกลักษณ์คุณภาพสูงและบุกตลาดบน
	☞ สร้างกลไกทางการตลาดที่มีความเชี่ยวชาญและทำตลาดได้จริง
	☞ สร้างศักยภาพบุคลากรทางด้านการตลาดจากรุ่นสู่รุ่น
		– สร้างความแตกต่างของแบรนด์โพนยางคำ
		– เพิ่มช่องทางการตลาดทั่วประเทศ
		  – มี DC กระจายสินค้า เป็นสหกรณ์ลูก 2 แห่ง คือ สุขุมวิท 33 และปทุมธานี
		  – หนังวัว หมักเกลือไว้ โรงฟอกหนังมาประมูล (จากสมุทรปราการ)
		– ให้พนักงานที่ สหกรณ์ฯ โพนยางคำ สกลนคร ได้หมุนเวียนมาปฏิบัติหน้าที่สหกรณ์ลูกที่ทำหน้าที่เป็นศูนย์กระจายสินค้า และติดต่อตลาดในสุขุมวิท เพื่อให้มีความรู้และทักษะด้านการตลาด

โดยมีจุดแข็งที่สำคัญของการพัฒนาของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ ตามทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3 และองค์ประกอบของ Practical Framework แสดงดังได้ดังนี้

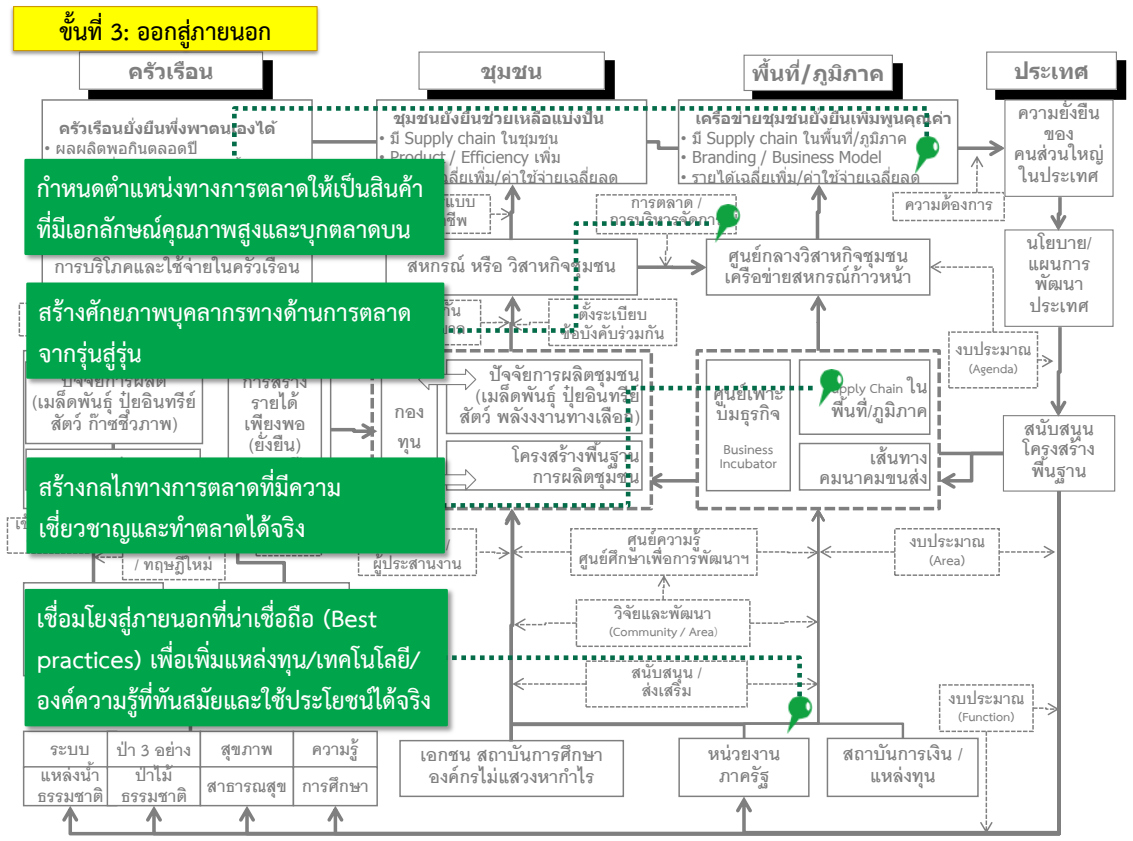

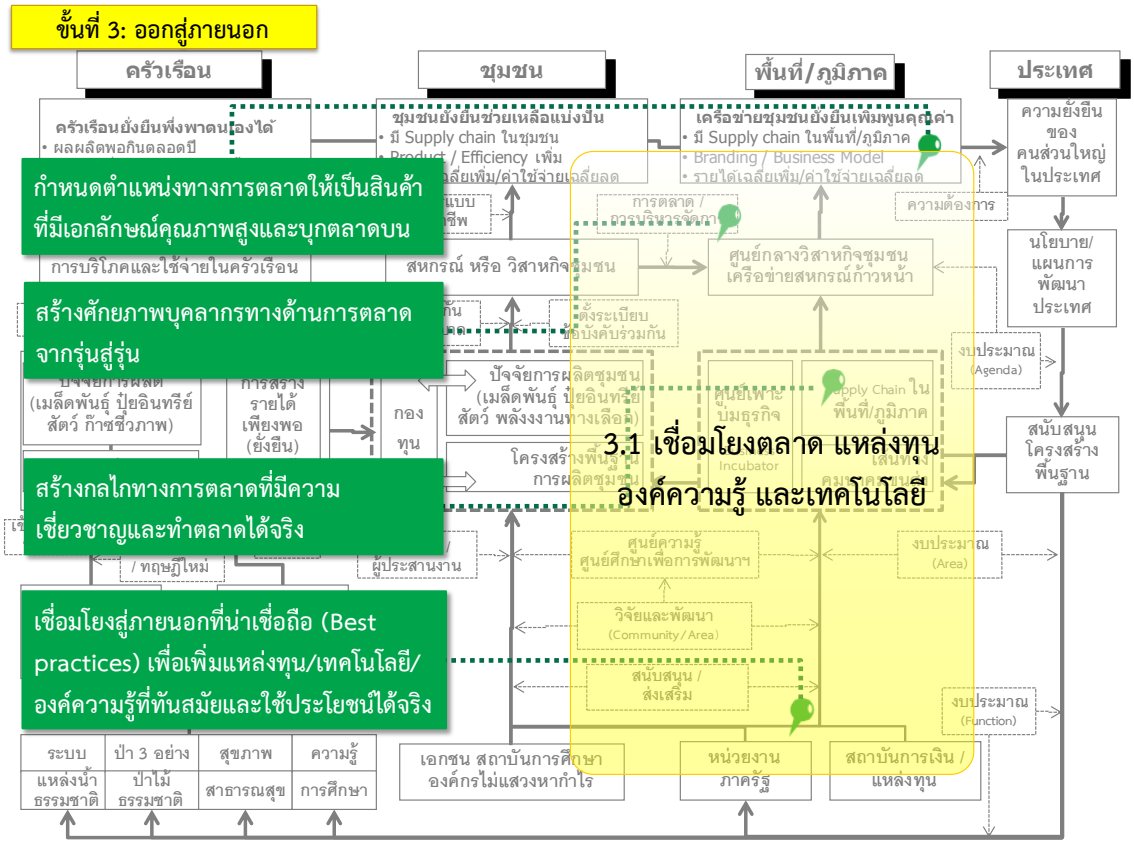

<u>สรุปจุดแข็ง</u>ที่สำคัญของการพัฒนาของสหกรณ์การเลี้ยงปศุสัตว์ กรป.กลาง โพนยางคำ จำกัด

<u>ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง</u>

กลุ่มที่ 2 ทำกิจกรรมการเกษตรพออยู่พอกิน

- ✓ ทดลองเลี้ยงและเลือกพันธุ์ลูกผสมคุณภาพเทียบเคียงมาตรฐานสากล ที่ให้ผลผลิตมากและราคาสูง

กลุ่มที่ 3 บริหารจัดการที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด

- ✓ วางแผน/ปรับจำนวนการเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจให้เหมาะสมกับปัจจัยการผลิตของครอบครัว (ที่ดิน แรงงาน และทุน)
- ✓ เรียนรู้และเคร่งครัดในวิธีการเลี้ยงและป้องกันโรคตามมาตรฐานที่สหกรณ์แนะนำ

<u>ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้</u>

กลุ่มที่ 1 พัฒนาการผลิตให้สอดคล้องกับการตลาด

- ✓ สหกรณ์ต้องมีระบบการจัดการที่ทันสมัยเทียบเคียงมาตรฐานสากล
- ✓ ผลักดันให้สมาชิกตระหนักรู้ในความสำคัญของคุณภาพและมาตรฐานของผลผลิตจนเกิดการพัฒนาความรู้และอาชีพอย่างต่อเนื่อง

กลุ่มที่ 2 ส่งเสริมการเกษตรสมาชิก

- ✓ สนับสนุนปัจจัยการผลิตที่สมาชิกยังทำเองไม่ได้ดี และมีระบบเข้าช่วยเหลือในยามวิกฤติ

<u>ขั้นที่ 3: ออกสู่ภายนอกเพื่อเชื่อมโยงแหล่งทุน องค์ความรู้ และเทคโนโลยี</u>

กลุ่มที่ 1 เชื่อมโยงแหล่งทุน เพื่อพัฒนา/ยกระดับโครงสร้างพื้นฐานชุมชน

- ✓ เชื่อมโยงสู่ภายนอกที่น่าเชื่อถือ (Best practices) เพื่อเพิ่มแหล่งทุน/เทคโนโลยี/องค์ความรู้ที่ทันสมัยและใช้ประโยชน์ได้จริง

กลุ่มที่ 2 แลกเปลี่ยนองค์ความรู้และเทคโนโลยีระหว่างเครือข่ายเพื่อต่อยอดความรู้ใหม่

- ✓ สร้างศักยภาพบุคลากรทางด้านการตลาดจากรุ่นสู่รุ่น

กลุ่มที่ 3 เพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์

- ✓ กำหนดตำแหน่งทางการตลาดให้เป็นสินค้าที่มีเอกลักษณ์คุณภาพสูงและบุกตลาดบน
- ✓ สร้างกลไกทางการตลาดที่มีความเชี่ยวชาญและทำตลาดได้จริง

2. การวิเคราะห์ปัจจัยภูมิคุ้มกัน เพื่อป้องกันความล้มเหลว (จุดอ่อน)

จุดอ่อนที่สำคัญที่พบจากการลงพื้นที่สหกรณ์การเลี้ยงปศุสัตว์ กรป.กลาง โพนยางคำ จำกัด เมื่อพิจารณาตามทฤษฎีใหม่และองค์ประกอบของ Practical Framework พบว่ามีจุดอ่อนในขั้นที่ 1 (ครัวเรือนพึ่งตนเอง) ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	ความเสี่ยง	สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ (Proven Facts)
• N/A	ขาดการวางแผนการผลิตในระยะปานกลาง-ยาว ทำให้เกษตรกรมุ่งเน้นเพียงรักษาการผลิตในปัจจุบันและขายปัจจัยการผลิตในอนาคต เพื่อผลตอบแทนทันที	– ขายลูกวัวให้ผู้ซื้อจากภายนอก เช่น ประเทศเวียดนาม เนื่องจากเป็นรายได้ที่เกษตรกรได้รับทันที ประกอบกับไม่มีแผนการขยายฟาร์มต่อ ซึ่งอาจส่งผลให้แนวโน้มการผลิตปริมาณน้ำนมลดลง

โดยมีจุดอ่อนที่สำคัญของการพัฒนาของสหกรณ์การเลี้ยงปศุสัตว์ กรป.กลาง โพนยางคำ จำกัด ตามทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 และองค์ประกอบของ Practical Framework แสดงดังได้ดังนี้

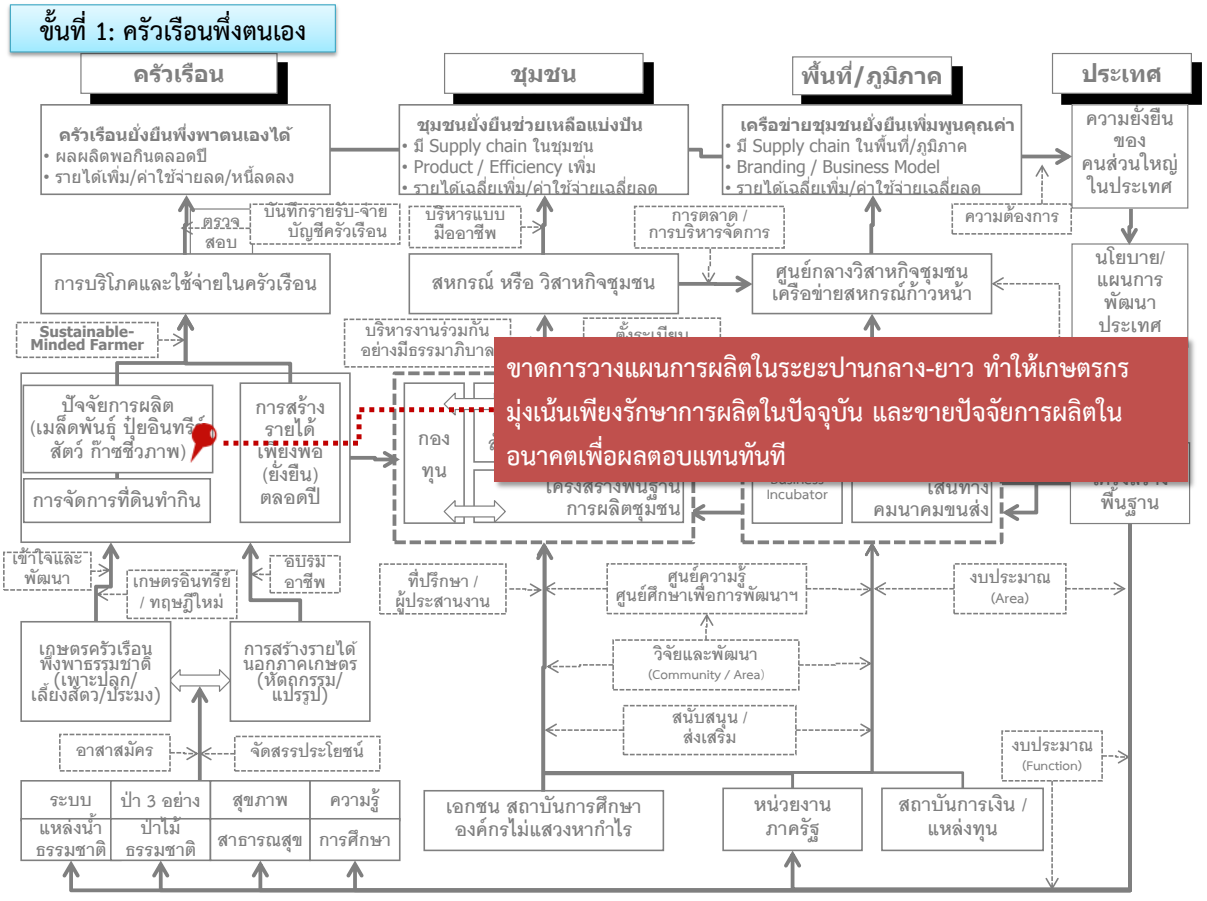

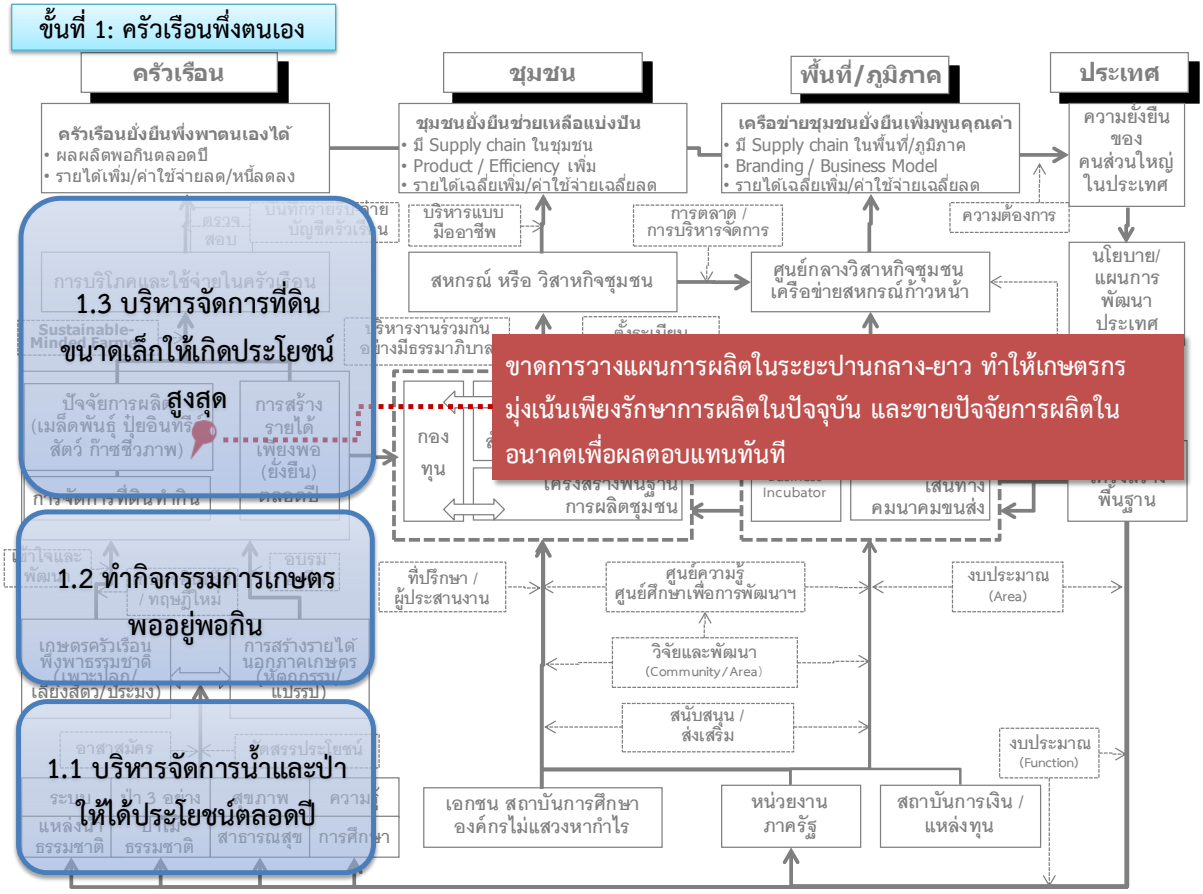

<u>**สรุปจุดอ่อน**</u>ที่สำคัญของการพัฒนาของสหกรณ์การเลี้ยงปศุสัตว์ กรป.กลาง โพนยางคำ จำกัด

<u>ขั้นที่ 1: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้</u>

กลุ่มที่ 3 บริหารจัดการที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด

- ✘ ขาดการวางแผนการผลิตในระยะปานกลาง-ยาว ทำให้เกษตรกรมุ่งเน้นเพียงรักษาการผลิตในปัจจุบัน และขายปัจจัยการผลิตในอนาคตเพื่อผลตอบแทนทันที

ทั้งนี้ สามารถสรุปจุดแข็งและจุดอ่อนของสหกรณ์การเลี้ยงปศุสัตว์ กรป.กลาง โพนยางคำ จำกัด แสดงดังตาราง

ตารางที่ 4.15 สรุปจุดแข็งและจุดอ่อนของสหกรณ์การเลี้ยงปศุสัตว์ กรป.กลาง โพนยางคำ จำกัด

ทฤษฎีใหม่	กลุ่ม	องค์ประกอบ Practical Framework	จุดแข็ง (ปัจจัยสู่ความสำเร็จ)	จุดอ่อน (ปัจจัยเสี่ยง)
ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง บริหารจัดการ	1.1 บริหารจัดการน้ำและป่าให้ได้ประโยชน์ตลอดปี	n/a	n/a	n/a

ทฤษฎีใหม่	กลุ่ม	องค์ประกอบ Practical Framework	จุดแข็ง (ปัจจัยสู่ความสำเร็จ)	จุดอ่อน (ปัจจัยเสี่ยง)
ที่ดินและน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุดพอกินตลอดปี	1.2 ทำกิจกรรมการเกษตร พออยู่พอกิน	ปศุสัตว์	ทดลองเลี้ยงและเลือกพันธุ์ลูกผสมคุณภาพเทียบเคียงมาตรฐานสากลที่ให้ผลผลิตมากและราคาสูง	n/a
	1.3 บริหารจัดการที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด	การจัดการที่ดินทำกิน	วางแผน/ปรับจำนวนการเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจให้เหมาะสมกับปัจจัยการผลิตของครอบครัว (ที่ดิน แรงงาน และทุน)	n/a
		ปัจจัยการผลิต	เรียนรู้และเคร่งครัดในวิธีการเลี้ยงและป้องกันโรคตามมาตรฐานที่สหกรณ์แนะนำ	ขาดการวางแผนการผลิตในระยะปานกลาง-ยาว ทำให้เกษตรกรมุ่งเน้นเพียงรักษาการผลิตในปัจจุบันและขายปัจจัยการผลิตในอนาคตเพื่อผลตอบแทนทันที
ขั้นที่ 2: รวมกลุ่ม/สหกรณ์ เพื่อการผลิต การตลาด และดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิก/ชุมชน (สร้างภูมิคุ้มกันก่อนออกสู่ภายนอก)	2.1 รวมกลุ่มและดูแลความเป็นอยู่สมาชิก	n/a	n/a	n/a
	2.2 พัฒนาการผลิตให้สอดคล้องกับการตลาด	การตลาด / การบริหารจัดการ	สหกรณ์ต้องมีระบบการจัดการที่ทันสมัยเทียบเคียงมาตรฐานสากล	n/a
		บริหารงานร่วมกันอย่างมีธรรมาภิบาล	ผลักดันให้สมาชิกตระหนักรู้ในความสำคัญของคุณภาพและมาตรฐานของผลผลิต จนเกิดการพัฒนาความรู้และอาชีพอย่างต่อเนื่อง	n/a
	2.3 ส่งเสริมการเกษตรสมาชิก	ปัจจัยการผลิต	สนับสนุนปัจจัยการผลิตที่สมาชิกยังทำเองไม่ได้ดี และมีระบบเข้าช่วยเหลือในยามวิกฤติ	n/a
ขั้นที่ 3: ออกสู่ภายนอก เชื่อมโยงเครือข่ายภายนอก ด้านอาชีพ ทุน การตลาด การผลิต และรักษาทุนทางสังคมให้ยั่งยืน	3.1 เชื่อมโยงตลาด แหล่งทุน องค์ความรู้ และเทคโนโลยี	หน่วยงาน/สถาบันการศึกษา/สถาบันการเงิน/แหล่งทุน	เชื่อมโยงสู่ภายนอกที่น่าเชื่อถือ (Best practices) เพื่อเพิ่มแหล่งทุน/เทคโนโลยี/องค์ความรู้ที่ทันสมัยและใช้ประโยชน์ได้จริง	n/a
		การตลาด/การบริหารจัดการ	สร้างศักยภาพบุคลากรทางด้านการตลาดจากรุ่นสู่รุ่น	n/a
		Branding/ Business Model	กำหนดตำแหน่งทางการตลาดให้เป็นสินค้าที่มีเอกลักษณ์คุณภาพสูงและบุกตลาดบน	n/a
		Supply Chain ในพื้นที่/ภูมิภาค	สร้างกลไกทางการตลาดที่มีความเชี่ยวชาญและทำตลาดได้จริง	n/a

4.3.2 ชุมชนหมู่บ้านปางจำปี ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

4.3.2.1 จุดเน้นตาม Practical Framework

ในการเก็บข้อมูลภาคสนามพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านปางจำปี ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ นั้น มีจุดเน้นที่จะเก็บข้อมูลและวิเคราะห์เป็นพิเศษทั้งสิ้น 2 ประการได้แก่

1. การนำความรู้จาก ศศพ.ห้วยฮ่องไคร้/หน่วยงานอื่นมาประยุกต์ใช้ ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำและการบริหารจัดการน้ำ
2. การต่อยอดความรู้ โดยการรวมกลุ่ม การเชื่อมโยงกับภายนอกชุมชน การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนและขยายผลความรู้แก่ชุมชนใกล้เคียง

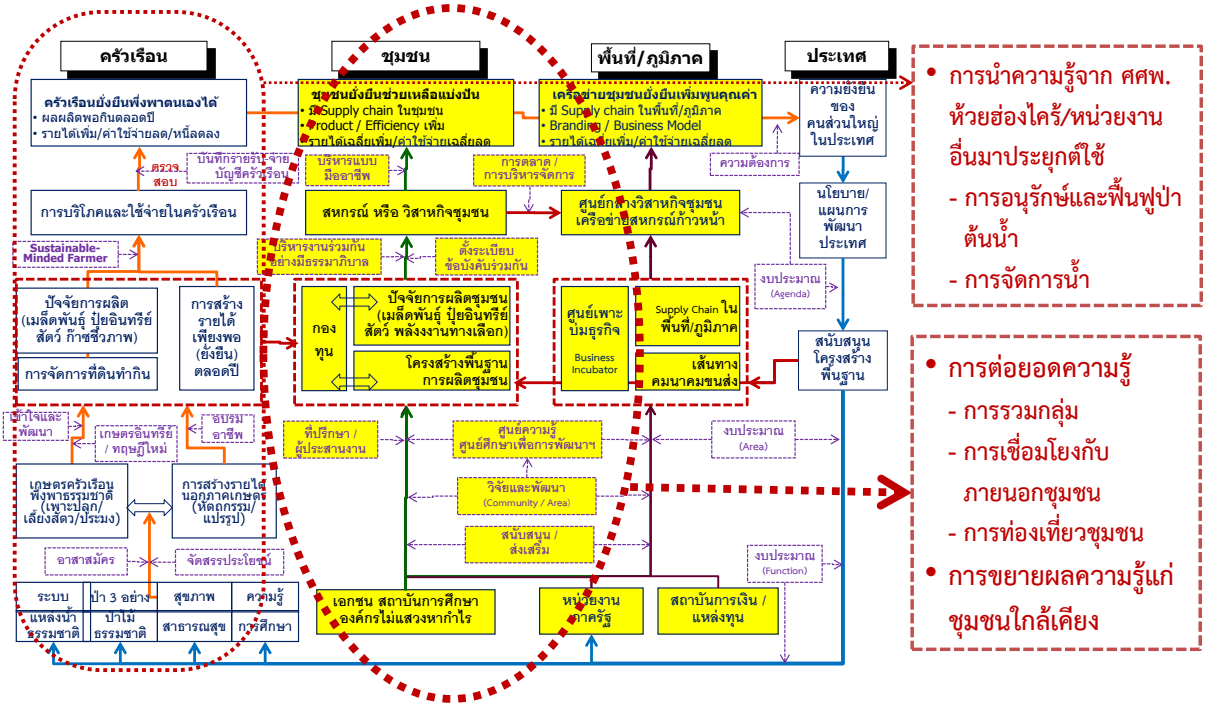

รูปที่ 4.31 จุดเน้นในการลงพื้นที่ชุมชนบ้านปางจำปี อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่

โดยในการเก็บข้อมูลภาคสนาม จะเก็บข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์ตามองค์ประกอบการพัฒนาของชุมชนบ้านปางจำปี อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่ ซึ่งประกอบไปด้วย องค์ประกอบด้านทรัพยากรธรรมชาติ เกษตรพึ่งพาธรรมชาติ รายได้นอกภาคเกษตร วิสาหกิจชุมชน และการเชื่อมโยงสู่ภายนอก โดยมีรายละเอียดองค์ประกอบตามแสดงดังนี้

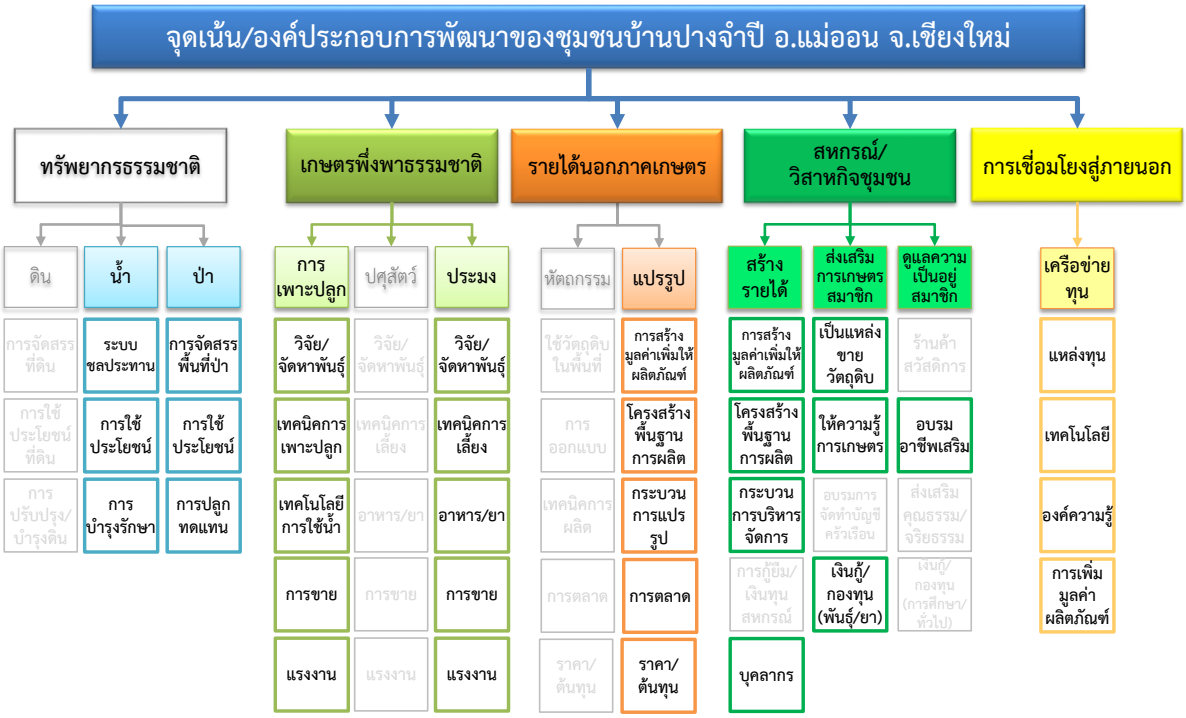

รูปที่ 4.32 องค์ประกอบการพัฒนาของชุมชนบ้านปางจำปี อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่

ทั้งนี้ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ได้มีการเตรียมการรายละเอียดประเด็นที่ต้องการศึกษา ดังแสดงในตารางที่ 4.16 ซึ่งเป็นสรุปประเด็นที่จะเก็บข้อมูล ส่วนงาน/บุคคลที่ได้พบ วิธีการเก็บข้อมูล และข้อมูลที่ต้องการได้รับสำหรับการเก็บข้อมูลภาคสนามของชุมชนบ้านปางจำปี อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่ โดยทางคณะผู้วิจัยได้ประสานงานกับส่วนงานต่างๆ ในพื้นที่เพื่อขอเข้าพบเพื่อการวิจัย

ตารางที่ 4.16 ประเด็นการลงพื้นที่ชุมชนบ้านปางจำปี อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่

ประเด็น	ส่วนงาน/บุคคล	วิธีการ	ข้อมูลที่ต้องการ
1) วิธีการและรูปแบบการนำความรู้จาก ศศพ.ห้วยฮ่องไคร้/หน่วยงานต่างๆ มาประยุกต์ใช้ • การอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำ • การจัดการน้ำ	• ผู้นำชุมชน/เกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ	• สัมภาษณ์ • สังเกตการณ์ดูงานในพื้นที่	• จำนวนครัวเรือนที่รวมตัวกันในแต่ละกลุ่ม • จำนวนครัวเรือนที่ประสบความสำเร็จ • รายได้ หนี้สินของแต่ละกลุ่ม
2) การต่อยอดความรู้ • การรวมกลุ่ม • การเชื่อมโยงกับภายนอกชุมชน • การท่องเที่ยวชุมชน			
3) การขยายผลความรู้แก่ชุมชนใกล้เคียง			
4) ปัญหาอุปสรรค และปัจจัยสู่ความสำเร็จ			

4.3.2.2 ข้อมูลเกี่ยวกับหมู่บ้านปางจำปี อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

- หมู่บ้านปางจำปี ตั้งอยู่ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ มีประชากร 268 คน 82 ครัวเรือน ในอดีตนามีน้อยข้าวไม่พอกิน ชาวบ้านต้องทำไร่เลื่อนลอยถางป่าหมุนเวียนพื้นที่ทำกิน บางคนก็หาของป่า ล่าสัตว์ป่า ต้มสุราผิดกฎหมายจำหน่าย แม้จะมีการส่งสริมอาชีพการสานไม้ไผ่ และเลี้ยงโคขุน แต่ไม่ประสบความสำเร็จ
- ในปี พ.ศ 2547 อาจารย์ คณิต คำเจริญ จากสำนักงานประสานงานวิจัยเชิงบูรณาการ (สกว.แม่โจ้) มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ได้ชักชวนให้ชาวบ้านหมู่บ้านปางจำปีร่วมทำวิจัย โดยใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภายใต้ชื่อโครงการ “การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูลำน้ำแม่ลายน้อยเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองของชุมชนบ้านป๊อก และบ้านปางจำปี ต.ห้วยแก้ว กิ่งอ.แม่ออน จ.เชียงใหม่” ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาด้านต่างๆ ดังนี้

  - **การอนุรักษ์พันธุ์ปลา (วังปลา) พิธีบวชป่า และสืบชะตาลำน้ำแม่สาย**

    เนื่องจากอดีตที่ผ่านมาชาวบ้านมีไม่มีอาชีพหลัก แต่มีการทำไร่เลื่อนลอย หาของป่า ล่าสัตว์ป่า จึงทำให้พื้นที่ป่าไม้ลดและสัตว์ รวมถึงสัตว์น้ำลดจำนวนลง จึงได้นำงานวิจัยเข้ามาเป็นเครื่องมือให้ชาวบ้านได้เกิดความเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์ป่าและสัตว์ป่า ประกอบกับความเชื่อและพิธีกรรมของชาวบ้าน ก่อให้เกิดความรักความหวงแหน และฟื้นฟูสภาพป่าไม้และเพิ่มจำนวนสัตว์น้ำให้มากขึ้น

  - **การทำโฉนดชุมชน**

    เป็นแนวคิดการจัดการที่ดินทำกินของชุมชนโดยแก้ไขปัญหาการบุกรุกแผ้วถางป่าเพื่อใช้เป็นที่ดินทำกินเนื่องจากอยู่ในเขตป่าสงวน โดยมีการปักปันเขตให้มีความชัดเจน แบ่งสัดส่วนป่าสงวนและที่ดินทำกิน ทำให้สามารถคืนพื้นที่ป่าบางส่วนให้กับส่วนรวม ลดความขัดแย้งเรื่องปัญหาการแก่งแย่งที่ดินทำกิน

  - **ธนาคารชุมชนคนรักษ์ป่าบ้านปางจำปี**

    จัดตั้งขึ้นเพื่อให้เป็นแหล่งการออมเงิน ฝากเงิน และสามารถกู้ยืมเงินภายในชุมชน เรียนรู้การมีวินัยทางการเงิน มีสวัสดิการสำหรับสมาชิก ปัจจุบันมีสมาชิก 113 คน มีเงินทุนหมุนเวียน 700,000 บาท

  - **การจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ตามแนวพระราชดำริ**

    หมู่บ้านปางจำปีได้รับการพิจารณาจัดตั้งเป็นศูนย์เรียนรู้ตามแนวพระราชดำริ มีชื่อว่า โครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้อุทยานชุมชนคนรักษ์ป่าบ้านปางจำปีตามแนวพระราชดำริ ประเภทการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อปี พ.ศ 2552

4.3.2.3 ประเด็นที่ได้รับจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม

⌗ ประเด็นในภาพรวม

- คนในหมู่บ้านปางจำปีทำมาหากินในป่าเป็นหลัก ผู้นำชุมชนที่จะดูแลความเรียบร้อยของสมาชิกได้จะต้องมีบารมีและเด็ดขาดจึงจะเป็นที่ยอมรับของคนในหมู่บ้าน พ่อหลวงสุจิตต์ ใจมา อยู่ในครอบครัวที่เป็นผู้นำชุมชนแห่งนี้มายาวนานหลายชั่วอายุคน ในปี พ.ศ. 2534 พ่อหลวงสุจิตต์ เริ่มมารับตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านและมีแนวคิดจะปรับเปลี่ยนวิถีอาชีพของชาวบ้านให้เลิกถางป่า ซึ่งชาวบ้านก็ไม่ขัดข้องแต่ขอให้หาอาชีพที่เลี้ยงครอบครัวได้มาให้
- ระยะแรกพ่อหลวงสุจิตต์ริเริ่มให้ชาวบ้านทำตะกร้าแต่ก็ขายไม่ได้ ไปติดต่อให้ปศุสัตว์จังหวัดมาส่งเสริมอาชีพ ซึ่งทางปศุสัตว์ก็มาส่งเสริมอาชีพเลี้ยงโค แต่นำโคแก่มาให้เลี้ยง จึงไม่ได้ผลในทางช่วยเหลือชาวบ้านแต่อย่างใด ยิ่งในกว่านั้นในปี 2543-2544 ได้เกิดไฟไหม้ป่าครั้งใหญ่ น้ำในห้วยแห้ง มีแต่ความแห้งแล้งกันดาร จึงเป็นจุดเปลี่ยนอีกครั้งที่ทำให้ชาวบ้านหันมาพูดคุยกันเพื่อหาทางออกให้แก่หมู่บ้านอย่างจริงจัง
- ในปี พ.ศ 2547 เป็นโอกาสที่ดีมากที่ชุมชนแม่ออนได้มีโอกาสรู้จักกับ อาจารย์ คณิต คำเจริญ ซึ่งท่านได้ทุนวิจัยจากสำนักงานประสานงานวิจัยเชิงบูรณาการ (สกว.แม่โจ้) มหาวิทยาลัยแม่โจ้ และชักชวนให้ชาวบ้านหมู่บ้านปางจำปีร่วมทำวิจัย โดยใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภายใต้ชื่อโครงการ “การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูลำน้ำแม่ลายน้อยเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองของชุมชนบ้านป๊อก และบ้านปางจำปี ต.ห้วยแก้ว กิ่งอ.แม่ออน จ.เชียงใหม่” ซึ่ง ณ จุดนี้เองที่เป็นจุดเริ่มต้นสร้างความรู้และทักษะให้แก่ชาวบ้านในการเป็นผู้ลงมือค้นหาปัญหาของชุมชนและร่วมกันเสนอทางแก้ไข
- ในช่วงเริ่มต้น ชาวบ้านไม่รู้ว่า (1) จะเริ่มอย่างไรเพื่อให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง และ (2) การอนุรักษ์และฟื้นฟูลำน้ำแม่ลายน้อย จะเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจชุมชนพึ่งพาตนเองอย่างไร นอกจากนี้ จากพื้นเดิมที่คนส่วนใหญ่ไม่เคารพกฎ กติกา และกฎหมาย สามารถฆ่ากันตายได้ง่ายๆ การปรับเปลี่ยนทัศนคติ สร้างความรู้ความเข้าใจและความร่วมมือจึงไม่ใช่เรื่องง่าย
- การใช้เทคนิควิจัยเพื่อสร้างความเข้าใจและทักษะในการระบุปัญหาและหาทางออกเป็นกุญแจสำคัญของงานพัฒนาในพื้นที่นี้
    - เริ่มจากนักวิชาการจาก สกว.แม่โจ้ ได้ลงมาเป็นพี่เลี้ยง แบ่งหน้าที่ในการเก็บข้อมูลโดยเป็นตัวแทนจากชุมชนบ้านป๊อก 5 คน และบ้างปางจำปี 5 คน ทำหน้าที่ถอดประสบการณ์ของแต่ละคนตั้งแต่เริ่มจำความได้จนปัจจุบัน ว่าแต่ละคนได้ประกอบอาชีพอะไรมาบ้าง
    - การถอดประสบการณ์เป็นกุศโลบายที่ทำให้แต่ละคนย้อนลำลึกถึงการพัฒนาแบบผิดทางที่ผ่านมา เช่น

- หลายครอบครัวมีอาชีพบ้าน คือ ตัดไม้แล้วมาทำเป็นบ้าน พอได้ระยะเวลาหนึ่งก็ขายไปทั้งบ้าน ซึ่งเมื่อทบทวนดูก็พบว่า ทำไปเงินก็หายไปเรื่อยๆ ป่าก็หมด น้ำในลำห้วยก็แห้ง ในที่สุดก็เกิดคำถามว่า ถ้าเป็นอย่างนี้ต่อไป ลูกหลานจะทำอย่างไร
- บางคนมีอาชีพหาของป่า คิดว่ารู้จักห้วยแม่ลายน้อยเป็นอย่างดี แต่พอถามว่าลำห้วยมากจากลำห้วยเล็กๆ ไหนบ้างก็ตอบไม่ได้ จึงไปทำการสอบถามจากคนแก่คนเฒ่าบ้าง เดินสำรวจบ้าง จึงพบว่ามีหลายลำห้วยเล็กๆ ที่แห้งขอดไป เป็นสาเหตุที่ทำให้ห้วยแม่ลายน้อยมีน้ำลดลง

- การนำประสบการณ์ของแต่ละคนมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในทีมวิจัยก็ทำให้จับจุดได้ว่าปัญหาเริ่มจากตรงไหนบ้าง และควรจะเริ่มต้นแก้ไขอย่างไร เช่น
  - มีการถางป่าเป็นวงกว้างมากขึ้น จุดที่ป่าหายน้ำก็หาย
  - จะให้น้ำและป่ากลับมา ต้องเริ่มทำหลายอย่างควบคู่กันไป
  - จะให้คนดูแลน้ำและป่า ต้องใช้ภูมิปัญญา ประเพณีวัฒนธรรมเข้ามาเป็นเครื่องมือ เพราะคนนับถือผีปู่ผีย่า ผีฝาย เป็นต้น

– ประสบการณ์จากการทำงานร่วมกับ สกว.แม่โจ้ ทำให้ผู้ใหญ่บ้านและกรรมการของหมู่บ้านเข้าใจวิธีการเข้าถึงแหล่งทุนและความช่วยเหลือต่างๆ ผู้นำชุมชนต้องหูไวตาไวรู้ว่ามีงบประมาณมาจากแหล่งใดบ้าง และต้องเข้าหาท้องถิ่นท้องที่ รวมทั้งวัดซึ่งเป็นศูนย์กลางจิตใจของชุมชน ก็จะสามารถเข้าไปดึงงบประมาณต่างๆ มาลงในพื้นที่ได้ เช่น
  - ดึงงบประมาณ SML มาสร้างศูนย์เรียนรู้ฯ
  - ขอความอนุเคราะห์งบประมาณ อบต. มาทำถนนเข้าศูนย์เรียนรู่
– การนำงบประมาณจากแหล่งต่างๆ มาพัฒนาชุมชน ไม่ว่าจะเป็นศูนย์เรียนรู้หรือด้านต่างๆ จะต้องได้รับความเห็นชอบจากประชาคมหมู่บ้าน ร้อยละ 70 ดังนั้น ผู้นำชุมชนต้องสามารถสื่อสารข้อมูลโครงการต่างๆ ให้ลูกบ้านเข้าใจก่อนการประชุม ต้องชี้ให้เห็นว่าชาวบ้านส่วนใหญ่จะได้ประโยชน์อย่างไร การเสียประโยชน์บางส่วนเป็นสิ่งจำเป็นอย่างไร นอกจากนี้เทคนิค “น็อคแน็ค” หรือ การหาคนเห็นร่วมแล้วกระจายไปยังกลุ่มต่างๆ ให้เห็นร่วม (หรือการล็อบบี้) ก็เป็นสิ่งสำคัญที่ต้องดำเนินการเพื่อให้เกิดการเห็นร่วมของประชาคมหมู่บ้าน

⌗ ประเด็นสำคัญตาม Practical Framework

ก. การพัฒนาแหล่งน้ำ และ “วังปลา”

— ระบบชลประทานประกอบด้วย

— ในปี พ.ศ 2547 สกว.แม่โจ้จัดสรรงบประมาณโครงการวิจัย “การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูลำน้ำแม่ลายน้อยเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองของชุมชนบ้านป๊อก และบ้านปางจำปี ต.ห้วยแก้ว กิ่งอ.แม่ออน จ.เชียงใหม่”

- ระยะแรกเริ่มต้นด้วยการถอดประสบการณ์ของคนในพื้นที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ การใช้ประโยชน์จากป่าและแหล่งน้ำ และสรุปผลที่เกิด พร้อมระบุสาเหตุของปัญหาน้ำแล้งและวิธีแก้ไข
- 22 พ.ค. 2548 ดึงคนให้ร่วมพัฒนา โดยตั้งเรื่อง “การสืบชะตาป่าไม้และสายน้ำ” ประกาศเจตนารมณ์ของคนในชุมชนว่าจะร่วมอนุรักษ์ป่าไม้ต้นน้ำ โดยได้รับเงินสนับสนุนจาก สกว.แม่โจ้ ในการจัดงาน และชาวบ้านนำข้าวห่อใบตองมาร่วมงาน
- คณะทำงานเดินทางไปดูงานวังปลา ที่วัดแห่งหนึ่งในจังหวัดน่าน และไปดูงานเรื่องทำฝาย ซึ่งเป็นโครงการของเอกชนที่จังหวัดตาก ทำได้ดีมาก ทั้งนี้ ชาวบ้านได้ข้อสรุปว่า “จะทำอะไรต้องไปดูตัวอย่างที่ดีก่อนแล้วค่อยกลับมาทำ เพราะเริ่มคิดเองจะคิดไม่ออก ต้องมีตัวอย่างที่ดี ดูแล้วจะนึกออกว่าจะทำอะไร อย่างไร”
- กลับมาคุยกัน แล้วเลือก “วังปลา” เป็นต้นน้ำ โดยระดมความร่วมมือจากคนในชุมชนมาช่วยกันทำทำฝาย เพื่อมาทำ “วังปลา” และทำ “บ่อพวง” ห้ามจับทุกกรณีภายในรัศมี 500 เมตร ถ้าฝ่าฝืนปรับ 5,000 บาท
- การทำฝายดำเนินการโดยขอให้บ้านที่ใช้น้ำมาช่วยกันทำฝาย มีการเลี้ยงผี บนบานศาลกล่าวให้ช่วยดูแลฝาย
- แรกๆ คนต่อต้านว่าสืบชะตาแม่น้ำแล้วป่าจะกลับมาจริงหรือ ผู้ใหญ่บ้านจึงบอกว่าให้รอดู 5-6 เดือน ถ้าไม่ได้ผลก็เลิก ผลปรากฏว่า 5 เดือนผ่านไป ปลาเต็มวังปลา ชาวบ้านชอบใจของขยายพื้นที่จาก 500 เมตร เป็น 1,000 เมตร

— ความรู้เรื่อง “วังปลา” ขยายไปยังบ้านเรือนต่างๆ โดยบ้านไหนอยากกินปลาง่ายๆ ก็ทำ “วังปลา” ไว้ที่ใกล้ๆ บ้านตนเอง ซึ่งตอนนี้ มีการทำวังปลาเล็กๆ กระจายอยู่ตามจุดต่างๆ ในลำน้ำของชุมชน

— ปัจจุบัน “วังปลา” เป็นต้นกำเนิดแหล่งอาหารของชุมชน และได้พัฒนาต่อยอดมาเป็นศูนย์เรียนรู้ไว้เปิดให้บริการแก่ผู้สนใจ

ข. การพัฒนาป่าไม้ ที่ทำกิน และ “โฉนดชุมชน”

— หลังจากโครงการ “วังปลา” สำเร็จ ผู้นำชุมชนก็เริ่มขยายงานในส่วนของการอนุรักษ์ป่าไม้

— ไปดูงานที่ห้วยขาแข้งเพื่อเป็นต้นแบบ และมาประยุกต์ใช้

— ปี 2550 สำรวจพื้นที่เพื่อจัดแบ่งเป็นพื้นที่ทำกินและป่าชุมชน โดยไปชวนป่าไม้มาร่วม แต่ทางป่าไม้ไม่สะดวกเพราะไม่มีงบประมาณในการลงพื้นที่สำรวจ ทางชุมชนจึงไปชวนทหารมาช่วยแทน ซึ่งทหารเหล่านี้เป็นชุดที่มาสนับสนุนงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

— ปี 2552 จัดทำโฉนดชุมชนแล้วเสร็จ และริเริ่มโครงการ “อนุรักษ์สัตว์ป่า”

ค. ศูนย์การเรียนรู้และกองทุนดูแลป่า

- หลังจากพัฒนา “วังปลา” และโครงการ “อนุรักษ์สัตว์ป่า” ความสมบูรณต่างๆ ก็กลับมา ชาวบ้านมีอาชีพ หาเลี้ยงตัวได้ไปพร้อมๆ กับการดูแลป่าและแหล่งน้ำ
- สถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.) มูลนิธิสยามกัมมาจล สนับสนุนงบประมาณให้ไปอบรมและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนต่างๆ
- ตั้งศูนย์การเรียนรู้และกองทุนดูแลป่า
    - รายได้จากการศึกษาดูงาน ค้างคืน 200 บาทต่อคน
    - อบต. ให้งบประมาณปีละ 10,000 บาท เพื่อให้ดูแลแนวกันไฟ
    - ศศพ. ห้วยฮ่องไคร้ บริจาคปีละ 10,000 บาท
    - นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยแม่โจ้มาสอนเยาวชนให้เป็นไกด์

ง. การเกษตรเพิ่มมูลค่า

- ผู้นำชุมชนไปติดต่อหน่วยงานต่างๆ เพื่อขอคำแนะนำเรื่องการเพาะปลูก
    - โครงการหลวงแนะนำให้ปลูกผักปลอดสารเพื่อส่งดอยคำ ได้แก่ เสาวรส กาแฟ ดอกลิงลาว และผักกรูด รวมทั้งการเลี้ยงผึ้ง
    - ศศพ. ห้วยฮ่องไคร้ สนับสนุนความรู้ด้านเทคนิคการเพาะปลูกและพันธุ์พืช/พันธุ์สัตว์

จ. ธนาคารชุมชนคนรักษ์ป่าบ้านปางจำปี

- คุณบุญเสริฐ โจมขัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เดิมเป็นผู้ซึ่งหากินกับการหาสัตว์ป่า ของป่า ไม่เคยเรียนหนังสือ พอได้เข้าร่วมทีมวิจัยกับ สกว.แม่โจ้ได้เรียนรู้วิธีพัฒนาตนพัฒนาชุมชน จึงศึกษาเล่าเรียนจนจบประถมศึกษาปีที่ 6 และได้เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
- หลังจากร่วมพัฒนาแหล่งน้ำและป่าไม้กับชุมชน คุณบุญเสริฐมองเห็นปัญหาที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของหมู่บ้าน คือ ความไม่มีวินัยทางการเงินของคนในหมู่บ้าน ที่เป็นทั้งหนี้กองทุนหมู่บ้าน ธกส. และหนี้นอกระบบ กู้ตรงแหล่งหนึ่งไปใช้หนี้อีกแหล่งหนึ่งสลับวนเวียนไม่จนสิ้น
- แนวคิดในการแก้ไขปัญหาหนี้สินและความไม่มีวินัยทางการเงินของคนในหมู่บ้าน คือ ต้องแก้ด้วย “สถาบันการเงินของชุมชน”
    - ปี 2550 เริ่มก่อตั้ง ธนาคารชุมชนคนรักษ์ป่าบ้านปางจำปี
        - ผู้ก่อตั้ง 8 คน ร่วมลงเงินทุนคนละ 1,000 บาท รวมเป็น 8,000 บาท
        - ให้กู้ร้อยละ 1
        - ประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านรู้ ให้มาเป็นสมาชิกมากขึ้น
    - ปี 2558
        - มีสมาชิก 113 คน มีเงินทุน 700,000 บาท
        - สมาชิกแต่ละคนต้อง ออมทรัพย์วันละ 1 บาท และลงทุนเพิ่มได้ตามสมควร

ฉ. การรวมกลุ่ม

- การรวมกลุ่มเป็นกลไกหลักในการพัฒนาทุกๆ ด้าน

- ผลความสำเร็จของโครงการ “วังปลา” ทำให้คนส่วนใหญ่ในชุมชนรับรู้ถึงประโยชน์ของการร่วมมือกันพลิกฟื้นชุมชน โครงการต่างๆ จึงตามมาเป็นลำดับ ได้แก่ “อนุรักษ์สัตว์ป่า” “โฉนดชุมชน” และ “ธนาคารชุมชนคนรักษ์ป่าบ้านปางจำปี”
- หมู่บ้านปางจำปีได้รับการพิจารณาจัดตั้งเป็นศูนย์เรียนรู้ตามแนวพระราชดำริ มีชื่อว่า โครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้อุทยานชุมชนคนรักษ์ป่าบ้านปางจำปีตามแนวพระราชดำริ ประเภทการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อปี พ.ศ 2552

4.3.2.4 สรุปสถานะการพัฒนาและวิเคราะห์ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

⌗ สรุปสถานะการยกระดับการพัฒนา/ความยั่งยืนของชุมชนบ้านปางจำปี อำเภอแม่ออน (ตาม Practical Framework)

สถานะปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนปางจำปี อำเภอแม่ออน สามารถสรุปในภาพรวมได้ ดังนี้

1. ในระดับครัวเรือน (ระดับที่ 1) พบว่าประสบความสำเร็จผ่านขั้นที่ 1 ไปได้อย่างมั่นคง โดยสามารถพลิกฟื้นผืนป่าและแหล่งน้ำเพื่อเป็นรากฐานในการประกอบอาชีพและสร้างรายได้ของแต่ละครัวเรือนได้เป็นอย่างเพียงพอและต่อเนื่อง
    - ชุมชนนี้มีประชากร 82 ครัวเรือน 268 คน และเป็นสมาชิกของธนาคารชุมชนคนรักษ์ป่าบ้านปางจำปีจำนวน 113 คน มีเงินทุน 700,000 บาท โดยทุกคนต้องออมอย่างน้อยวันละ 1 บาท แสดงว่าคนส่วนใหญ่มีรายได้พอกินในครอบครัวและเริ่มมีเงินออม
    - สมาชิกในชุมชนสามารถทำมาหากินบนผืนป่า ที่ทำกิน และแหล่งน้ำชุมชน
        - มีข้าวกิน
        - มีปลากินและขายได้ตลอดปี
        - มีผักปลอดสารไว้ขาย
        - เก็บของป่าไปขาย เช่น หน่อไม้ น้ำผึ้ง
        - รายได้จากการให้บริการศูนย์เรียนรู้
            - รายได้ค่าบำรุงศูนย์
            - รายได้ค่าวิทยากร
            - รายได้ของแม่บ้านที่ทำกับข้าวมาส่ง
            - รายได้ของเยาวชนเป็นไกด์
    - มีการจัดทำโฉนดชุมชน แบ่งส่วนที่ดินทำกินของแต่ละครัวเรือน ที่ป่าชุมชน
    - มีแหล่งน้ำชุมชน ฝาย วังปลา ที่เป็นทั้งต้นน้ำและแหล่งอาหาร มีกรรมการหมู่บ้านช่วยกันดูแล มีกฎระเบียบและการลงโทษที่ชัดเจน และสมาชิกหมู่บ้านช่วยกันแจ้งหากมีใครฝ่าฝืน ทั้งคนในและนอกพื้นที่
    - ผู้นำชุมชนออกไปหาแหล่งช่วยเหลือ ทั้งเงินงบประมาณจากรัฐและมูลนิธิต่างๆ รวมทั้งการอบรมอาชีพเกษตรและการสนับสนุนที่เกี่ยวข้อง

2. ในระดับชุมชน (ระดับที่ 2) อยู่ในระยะเริ่มต้น แต่มีรากฐานที่มั่นคงเพราะเกิดจากการรวมกลุ่มโดยธรรมชาติ โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้
   - ผู้นำและสมาชิกชุมชนรวมกลุ่มจากความเข้าใจที่แท้จริง คือ ได้รับลงมือทำและได้รับประโยชน์จาก “วังปลา” ในระยะ 5 เดือน ซึ่งเร็วและทำให้คนส่วนใหญ่เห็นประโยชน์ของการร่วมมือกัน (quick win gain trust) ดังนั้น การรวมกลุ่มในเรื่องต่อมาจึงได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี
   - ผู้นำชุมชนมีทักษะด้านการทำวิจัย จากการที่ได้ร่วมโครงการกับมหาวิทยาลัย ดังนั้น การมองปัญหาจึงชัดเจนตรงประเด็น รู้ว่าจะแก้ที่ตรงไหนก่อนตรงไหนหลัง การโน้มน้าวให้คนเห็นร่วมจึงสามารถดำเนินการอย่างเป็นเหตุเป็นผล
   - การรวมกลุ่มที่สำคัญได้แก่
     - ศูนย์การเรียนรู้และวังปลา
     - โฉนดชุมชนและอนุรักษ์สัตว์ป่า
     - ธนาคารชุมชนคนรักษ์ป่าบ้านปางจำปี
   - การรวมกลุ่มทุกกลุ่ม มีกลไกรองรับการจัดการที่ดี เช่น
     - กรรมการ
     - กฎระเบียบสำหรับสมาชิก
     - การหารายได้
     - การบริหารรายจ่าย

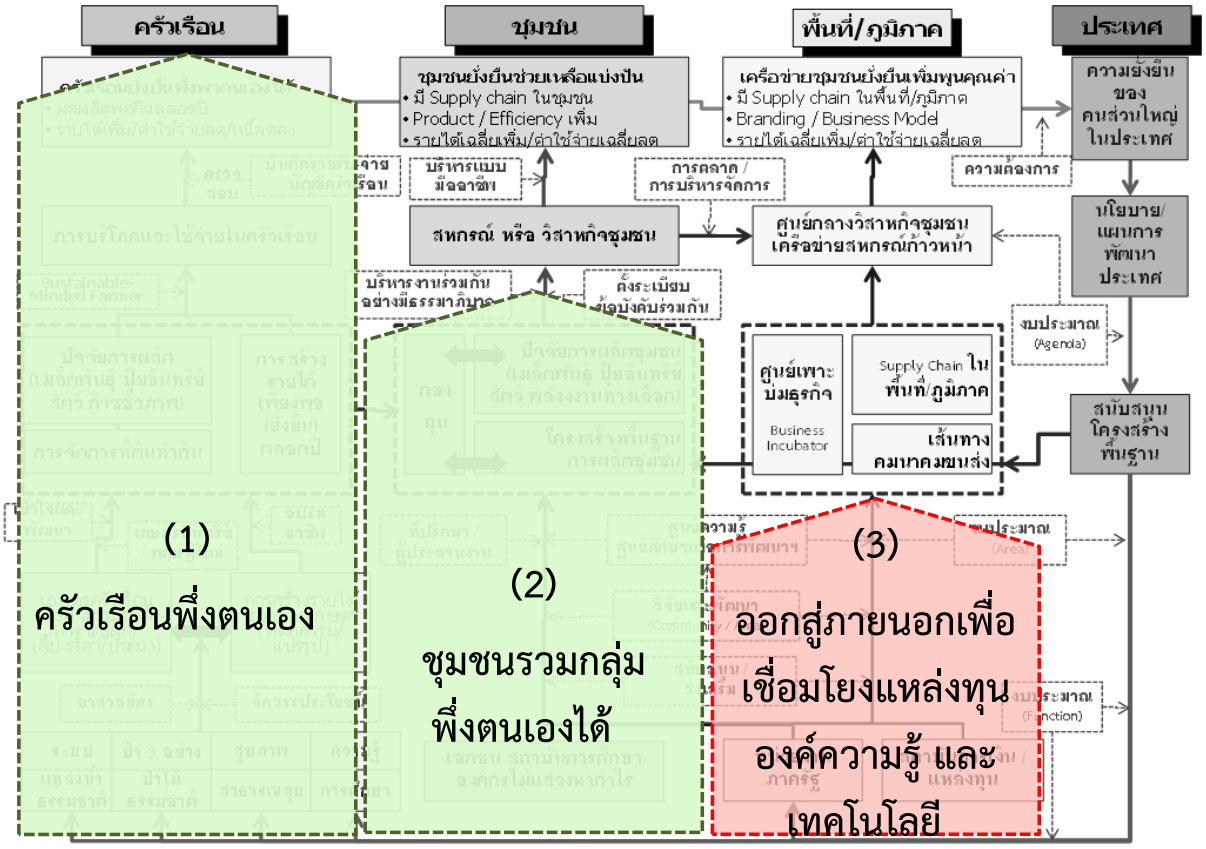

รูปที่ 4.33 สถานะของการพัฒนาชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านปางจำปี อ.แม่ออน

⌗ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนา

การวิเคราะห์ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยการพัฒนาเพื่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนา และปัจจัยภูมิคุ้มกันเพื่อป้องกันความล้มเหลว โดยนำประเด็นหรือสิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ สอบทานกับพระราชดำรัสที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ในประเด็นนั้นๆ เพื่อสรุปจุดแข็ง (ปัจจัยสู่ความสำเร็จ) และจุดอ่อน (ปัจจัยเสี่ยง) พิจารณาตามทฤษฎีใหม่แต่ละขั้นและองค์ประกอบของ Practical Framework ได้ดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ปัจจัยการพัฒนา เพื่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนา (จุดแข็ง)

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	**สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่** (Proven Facts)
"ปัญหาที่ว่าสำคัญ คือ เรื่องน้ำ ก็เป็นเรื่องสำคัญจริง เพราะว่า**ถ้าขาดแคลนน้ำ การเพาะปลูกการดำเนินอาชีพและความเป็นอยู่ก็จะเดือดร้อน** ... **มีทางหนึ่งที่จะทำให้ปัญหาเรื่องนี้ให้เพลาลงไปได้และอาจทำให้สามารถทำให้มีน้ำในบริเวณนี้มากขึ้น ก็มีโดยวิธีปลูกต้นไม้** การปลูกต้นไม้นี่ จะเป็นต้นไม้ใดก็ได้ แต่ต้องปลูกและรักษาทะนุบำรุงไว้ตอนแรก ..... ที่พูดอย่างนี้ก็เพราะให้เกิดความคิดว่า **ปัญหาแม้จะหนัก แม้จะลำบากก็มีทางที่จะขจัดได้ ทำให้เกิดความเจริญได้ แต่ต้องมีความเพียรเป็นเบื้องต้น มีความรู้วิชา .. มีความอดทน**" *พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่กลุ่มชาวไร่ศูนย์พัฒนาไทย – อิสราเอล ตำบลเขาใหญ่ อ.ชะอำ จ.เพชรบุรี* *วันที่ 19 พฤษภาคม 2516*	☞ พลิกฟื้นแหล่งน้ำชุมชน ต้องสอดคล้องกับวิถีความเชื่อและทำให้ชาวบ้านได้ประโยชน์ระยะสั้นอย่างรวดเร็ว (ได้กินได้ใช้) แล้วชาวบ้านจะช่วยรักษาแหล่งน้ำในระยะยาวไปเอง ☞ ดูตัวอย่างวิธีพลิกฟื้นแหล่งน้ำจากพื้นที่ตัวอย่างที่ดี ทำให้นึกออกว่าจะทำอะไร อย่างไร ☞ จะดูแลแหล่งน้ำและป่าไม้ชุมชน กฎระเบียบต้องชัดเจน สมาชิกต้องเห็นด้วยและช่วยกันบังคับใช้	– คณะทำงานเดินทางไปดูงานวังปลา ที่วัดแห่งหนึ่งในจังหวัดน่าน และไปดูงานเรื่องทำฝาย ซึ่งเป็นโครงการของเอกชนที่จังหวัดตาก ทำได้ดีมาก ทั้งนี้ ชาวบ้านได้ข้อสรุปว่า "จะทำอะไรต้องไปดูตัวอย่างที่ดีก่อนแล้วค่อยกลับมาทำ เพราะเริ่มคิดเองจะคิดไม่ออก ต้องมีตัวอย่างที่ดี ดูแล้วจะนึกออกว่าจะทำอะไร อย่างไร" – กลับมาคุยกัน แล้วเลือก "วังปลา" เป็นต้นน้ำ โดยระดมความร่วมมือจากคนในชุมชนมาช่วยกันทำทำฝาย เพื่อมาทำ "วังปลา" และทำ "บ่อพวง" ห้ามจับทุกกรณีภายในรัศมี 500 เมตร ถ้าฝ่าฝืนปรับ 5,000 บาท – ทำฝายดำเนินการโดยขอให้บ้านที่ใช้น้ำมาช่วยกันทำฝาย มีการเลี้ยงผี บนบานศาลกล่าวให้ช่วยดูแลฝาย – 5 เดือนผ่านไป ปลาเต็มวังปลา ชาวบ้านชอบใจของขยายพื้นที่จาก 500 เมตร เป็น 1,000 เมตร – ความรู้เรื่อง "วังปลา" ขยายไปยังบ้านเรือนต่างๆ โดยบ้านไหนอยากกินปลาง่ายๆ ก็ทำ "วังปลา" ไว้ที่ใกล้ๆ บ้านตนเอง ซึ่งตอนนี้ มีการทำวังปลาเล็กๆ กระจายอยู่ตามจุดต่างๆ ในลำน้ำของชุมชน

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ (Proven Facts)
"...**การทำสวนป่าแบบใหม่ คือ มีสวนป่า ป่าก็ป่า ส่วนสวนก็สวนชาวบ้านก็จะได้ทำกินได้ และอยู่ที่นั่นเป็นถาวร** ตั้งตัวอยู่ที่นั่นถ้าป่าโตขึ้นมา ก็เป็นผลประโยชน์แก่ชาวบ้านที่ได้มาตั้งตัวในสวนป่า และในสวนนั้นก็ทำได้ตลอด มีที่ปลูกพืชเศรษฐกิจ มีที่ปลูกข้าว ดังนี้ก็**ทำให้ชาวบ้านเขารักป่า เพราะว่าจะได้ผลจากป่าและสามารถจะเก็บไปเก็บเกี่ยว** เช่น กิ่งไม้นำมาเป็นฟืน ผลไม้หรือของป่าก็เป็นของตัว ตัวก็มีประโยชน์ ..." *พระราชดำรัส พระราชทานแก่ผู้เข้าร่วมสัมมนา เรื่องการประยุกต์เทคโนโลยีการถ่ายทำภาพถ่ายทางอากาศและดาวเทียม ในการวางแผนการใช้ที่ดินลุ่มน้ำทางเหนือของประเทศไทย ณ โรงแรมรินคำ จังหวัดเชียงใหม่ วันจันทร์ที่ 7 มกราคม 2523*	☞ แบ่งที่ดินทำกินให้เพียงพอเลี้ยงชีพของแต่ละครัวเรือนก่อน แล้วค่อยจัดสรรพื้นที่ป่าให้ใช้ประโยชน์เพิ่มเติมอย่างเหมาะสม แล้วคนจะช่วยกันดูแลป่าด้วยความเต็มใจ	– ไปดูงานที่ห้วยขาแข้งเพื่อเป็นต้นแบบ และมาประยุกต์ใช้ – ปี 2550 สำรวจพื้นที่เพื่อจัดแบ่งเป็นพื้นที่ทำกินและป่าชุมชน โดยไปชวนป่าไม้มาร่วม แต่ทางป่าไม้ไม่สะดวกเพราะไม่มีงบประมาณในการลงพื้นที่สำรวจ ทางชุมชนจึงไปชวนทหารมาช่วยแทน ซึ่งทหารเหล่านี้เป็นชุดที่มาสนับสนุนงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ – ปี 2552 จัดทำโฉนดชุมชนแล้วเสร็จ และริเริ่มโครงการ "อนุรักษ์สัตว์ป่า" – ตั้งศูนย์การเรียนรู้และกองทุนดูแลป่า

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ (Proven Facts)
"...**ชาวบ้านปลูกอะไรย่อมต้องจำหน่าย มีตลาดที่จะจำหน่ายได้** ถ้าเราไปสนับสนุนให้ปลูกแล้วก็ไม่สามารถที่จะให้ชาวบ้านขายผลิตภัณฑ์ ที่เขาผลิตจะเป็นการปลูก การเลี้ยงสัตว์ หรืออะไร ก็จะไม่สามารถที่จะมีชีวิตอยู่ได้ อันนี้เป็นหลักใหญ่อย่างหนึ่ง..." *พระราชดำรัสในโอกาสที่คณะบุคคลต่างๆ เฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย วันศุกร์ที่ 4 ธันวาคม 2524* **"... การที่จะทำให้ได้มากที่สุดได้ผลดีที่สุด เราต้องมีความรู้ รู้ว่าจะปลูกอะไร ที่ไหน** และรู้เรื่องอื่นๆ อีก เพื่อให้พืชผลงอกงามดี เมื่องอกงามดีแล้ว เราจะเก็บไปขาย **ก็ต้องทราบว่าพืชพันธุ์อะไรราคาดี เราก็ต้องทราบหลักเศรษฐกิจ** ต้องถือหลักว่าสิ่งไหนที่เขาต้องการ เราก็นำไปขาย ต้องขนส่งไป ต้องไปต่อสู้ราคากับของคนอื่นที่เขาก็ปลูกเหมือนกับเรา เหล่านี้เป็นหลักเศรษฐกิจ..." พระบรมราโชวาทพระราชทานแก่กลุ่มชาวไร่ศูนย์พัฒนาไทย – อิสราเอล วันพุธ ที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๑๒	☞ จะคัดเลือกประเภทพืชและสัตว์ที่ขายได้ราคาดี ต้องเรียนรู้จากผู้รู้จริง (best practice) ทั้งเรื่องเมล็ดพันธุ์ เทคนิคการปลูก/เลี้ยง และการขาย ☞ ผู้นำชุมชนที่รู้เทคนิควิจัย จะช่วยนำชาวบ้านค้นหาปัญหาที่แท้จริง และช่วยกันแก้ไขตรงจุดเป็นลำดับขั้น ☞ ผู้นำชุมชนที่หูไวตาไว รู้จักหาแหล่งงบประมาณ และการสนับสนุนจากองค์กรต่างๆ จะช่วยให้ชุมชนพัฒนาไปได้เร็ว	– ผู้นำชุมชนไปติดต่อหน่วยงานต่างๆ เพื่อขอคำแนะนำเรื่องการเพาะปลูก – โครงการหลวงแนะนำให้ปลูกผักปลอดสารเพื่อส่งดอยคำ ได้แก่ เสาวรส กาแฟ ดอกลิงลาว และผักกรูด รวมทั้งการเลี้ยงผึ้ง นอกจากนี้ ยังรับซื้อผลผลิตจากชุมชนโดยตรง – ศศพ. ห้วยฮ่องไคร้ สนับสนุนความรู้ด้านเทคนิคการเพาะปลูกและพันธุ์พืช/พันธุ์สัตว์

โดยมีจุดแข็งที่สำคัญของการพัฒนาของชุมชนบ้านปางจำปี อำเภอแม่ออน ตามทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 และองค์ประกอบของ Practical Framework แสดงดังได้ดังนี้

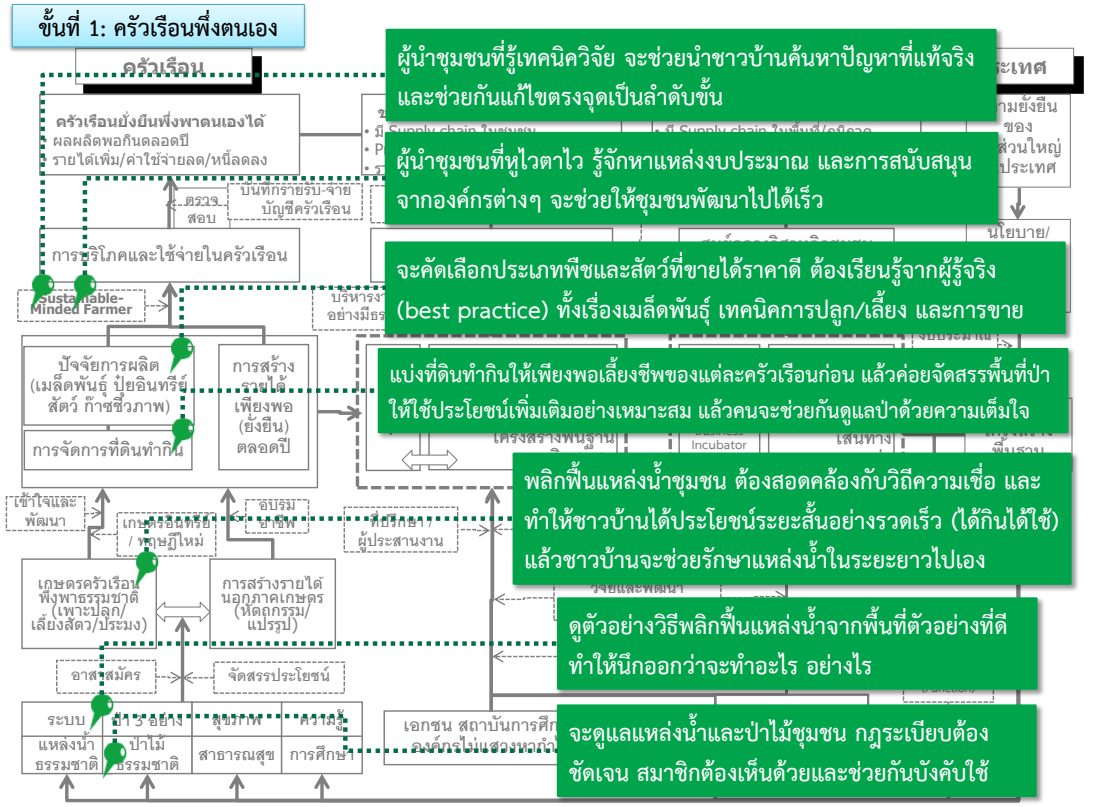

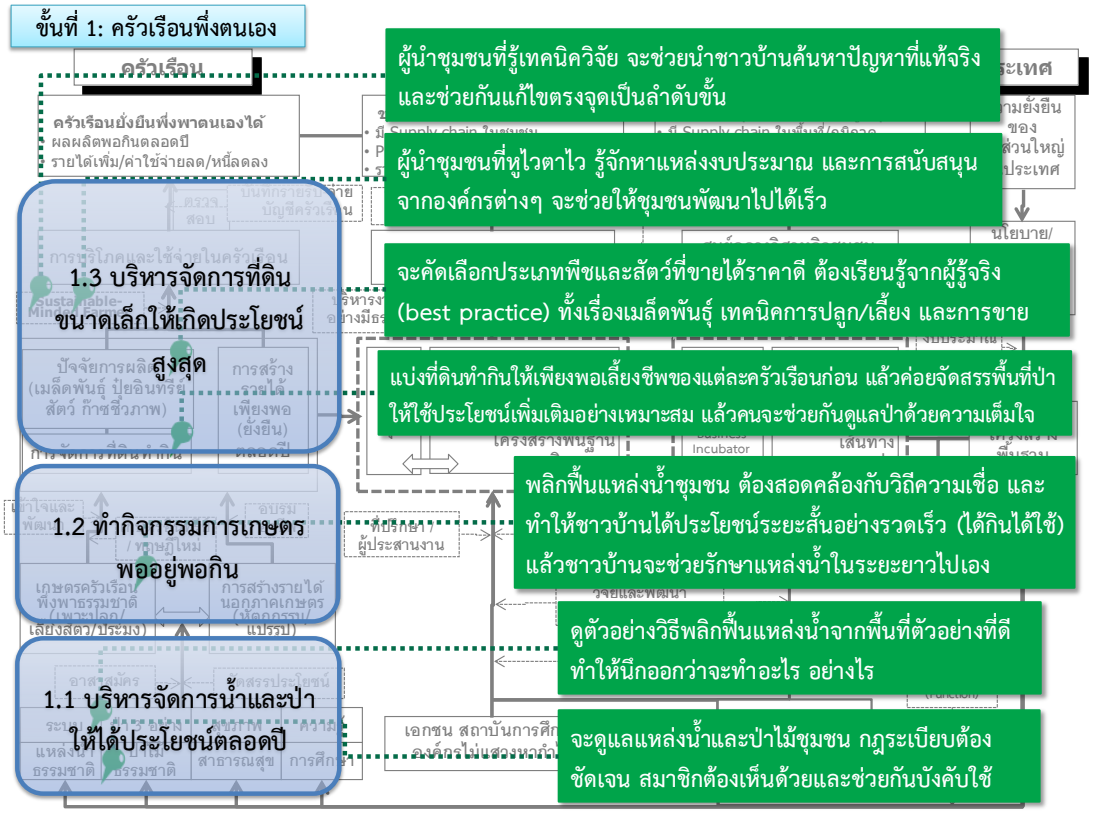

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่มพึ่งตนเองได้

ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	Know How	**สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่** **(Proven Facts)**

"**การจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์นั้น ต้องกำหนดนโยบายให้ดีแต่ต้น ไม่ใช่เพียงแต่เป็นแหล่งเงินกู้** และต่อมาประลบปัญหาหนี้สูญ ในที่สุดกิจการก็ล้มเหลวไปโดยปริยาย...."
พระราชดำรัส พระราชทานแก่ศูนย์รวมนม สถานีบำรุงสัตว์สกลนคร บ้านหนองยาง จ.สกลนคร วันที่ 19 พฤศจิกายน 2532
 	
"...อาชีพในด้านการเกษตรทุกทุกอย่างต้องอาศัยปัจจัยหลายด้าน...**ความรู้ในวิชาการผลิต**และ**ความรู้ในการเป็นอยู่** ทั้ง**ความรู้ในด้านจำหน่าย** ล้วนเป็นความรู้ที่**จะต้องประสานกันหมด**... "
พระราชดำรัส พระราชทาน แก่คณะกรรมการสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคม สหกรณ์ประมง และสมาชิกผู้รับบมสดุ ณ โครงการส่วนพระองค์ สวนจิตรลดา วันศุกร์ ที่ 8 พฤษภาคม 2530
	☞ ผู้นำชุมชนที่มีทักษะด้านการทำวิจัย มองปัญหาได้ชัดเจนตรงประเด็น รู้ว่าจะแก้ที่ตรงไหนก่อนตรงไหนหลัง และโน้มน้าวให้คนส่วนใหญ่เห็นร่วม
	
	☞ การรวมกลุ่มต้องมีแกนนำที่มีพลังขับเคลื่อน มีการกำหนดกฎระเบียบ วิธีการหารายได้และควบคุมรายจ่าย
	☞ การรวมกลุ่มสถาบันการเงินของชุมชนเป็นกลไกสร้างวินัยและความรู้สึกเป็นเจ้าของกลุ่มให้แก่สมาชิกได้ชัดเจนที่สุด เพราะเรื่องเงินกระทบตรงต่อคน
		– ผู้นำและสมาชิกชุมชนรวมกลุ่มจากความเข้าใจที่แท้จริง คือ ได้รับลงมือทำและได้รับประโยชน์จาก "วังปลา" ในระยะ 5 เดือน ซึ่งเร็วและทำให้คนส่วนใหญ่เห็นประโยชน์ของการร่วมมือกัน (quick win gain trust) ดังนั้น การรวมกลุ่มในเรื่องต่อมาจึงได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี
		– ผู้นำชุมชนมีทักษะด้านการทำวิจัย จากการที่ได้ร่วมโครงการกับมหาวิทยาลัย ดังนั้น การมองปัญหาจึงชัดเจนตรงประเด็น รู้ว่าจะแก้ที่ตรงไหนก่อนตรงไหนหลัง การโน้มน้าวให้คนเห็นร่วมจึงสามารถดำเนินการอย่างเป็นเหตุเป็นผล
		– การรวมกลุ่มที่สำคัญได้แก่
		  – ศูนย์การเรียนรู้และวังปลา
		  – โฉนดชุมชนและอนุรักษ์สัตว์ป่า
		  – ธนาคารชุมชนคนรักษ์ป่าบ้านปางจำปี
		– การรวมกลุ่มทุกกลุ่ม มีกลไกรองรับการจัดการที่ดี เช่น
		  – กรรมการ
		  – กฎระเบียบสำหรับสมาชิก
		  – การหารายได้
		  – การบริหารรายจ่าย

โดยมีจุดแข็งที่สำคัญของการพัฒนาของชุมชนบ้านปางจำปี อำเภอแม่ออน ตามทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 และองค์ประกอบของ Practical Framework แสดงดังได้ดังนี้

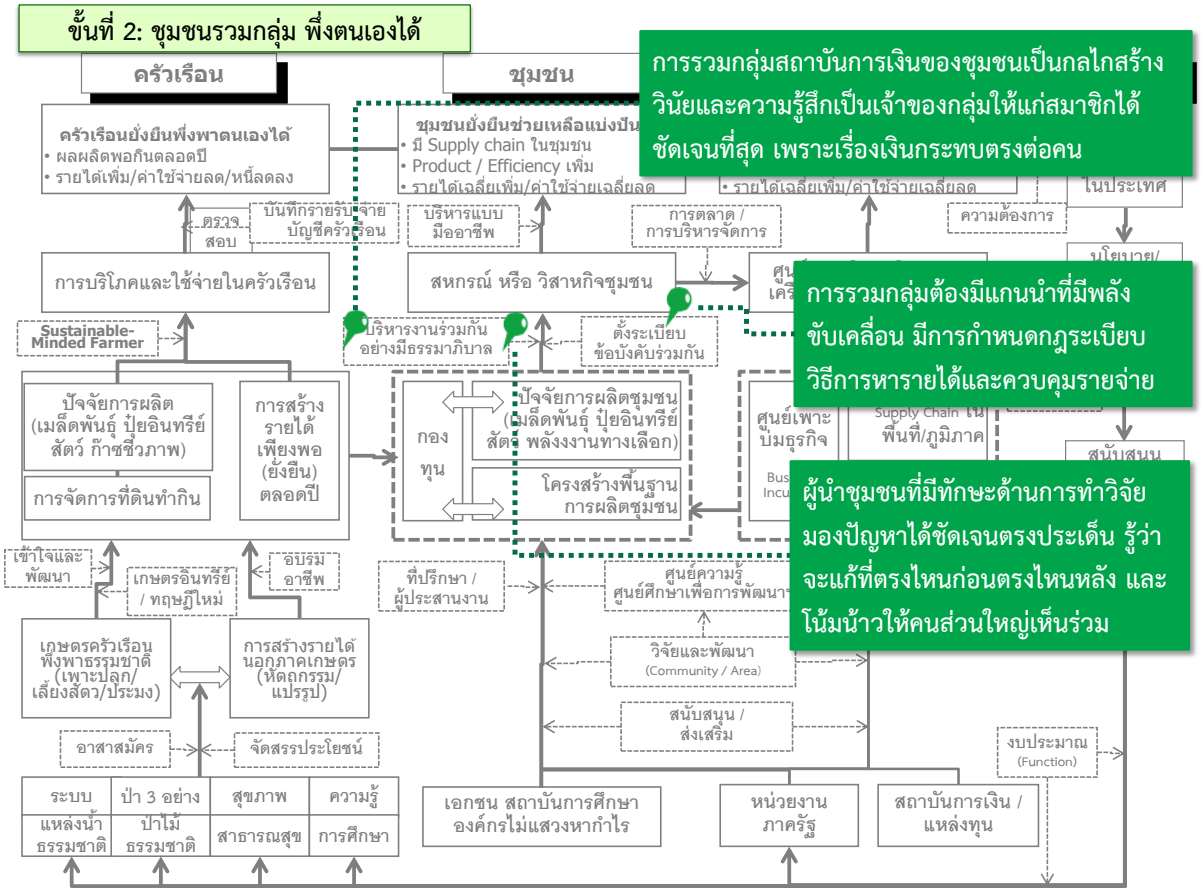
ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้
ครัวเรือน
ชุมชน
การรวมกลุ่มสถาบันการเงินของชุมชนเป็นกลไกสร้างวินัยและความรู้สึกเป็นเจ้าของกลุ่มให้แก่สมาชิกได้ชัดเจนที่สุด เพราะเรื่องเงินกระทบตรงต่อคน
ครัวเรือนยั่งยืนพึ่งพาตนเองได้
• ผลผลิตพอกินตลอดปี
• รายได้เพิ่ม/ค่าใช้จ่ายลด/หนี้ลดลง
ชุมชนยั่งยืนช่วยเหลือแบ่งปัน
• มี Supply chain ในชุมชน
• Product / Efficiency เพิ่ม
• รายได้เฉลี่ยเพิ่ม/ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยลด
การรวมกลุ่มต้องมีแกนนำที่มีพลังขับเคลื่อน มีการกำหนดกฎระเบียบวิธีการหารายได้และควบคุมรายจ่าย
ผู้นำชุมชนที่มีทักษะด้านการทำวิจัยมองปัญหาได้ชัดเจนตรงประเด็น รู้ว่าจะแก้ที่ตรงไหนก่อนตรงไหนหลัง และโน้มน้าวให้คนส่วนใหญ่เห็นร่วม
การบริโภคและใช้จ่ายในครัวเรือน
สหกรณ์ หรือ วิสาหกิจชุมชน
Sustainable-Minded Farmer
ปัจจัยการผลิต (เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยอินทรีย์ สัตว์ ก๊าซชีวภาพ)
การจัดการที่ดินทำกิน
การสร้างรายได้เพียงพอ (ยั่งยืน) ตลอดปี
กองทุน
ปัจจัยการผลิตชุมชน (เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยอินทรีย์ สัตว์ พลังงานทางเลือก)
โครงสร้างพื้นฐานการผลิตชุมชน
เกษตรครัวเรือนพึ่งพาธรรมชาติ (เพาะปลูก/เลี้ยงสัตว์/ประมง)
การสร้างรายได้นอกภาคเกษตร (หัตถกรรม/แปรรูป)
ระบบแหล่งน้ำธรรมชาติ
ป่า 3 อย่าง ป่าไม้ธรรมชาติ
สุขภาพ สาธารณสุข
ความรู้ การศึกษา
เอกชน สถาบันการศึกษา องค์กรไม่แสวงหากำไร
หน่วยงานภาครัฐ
สถาบันการเงิน / แหล่งทุน

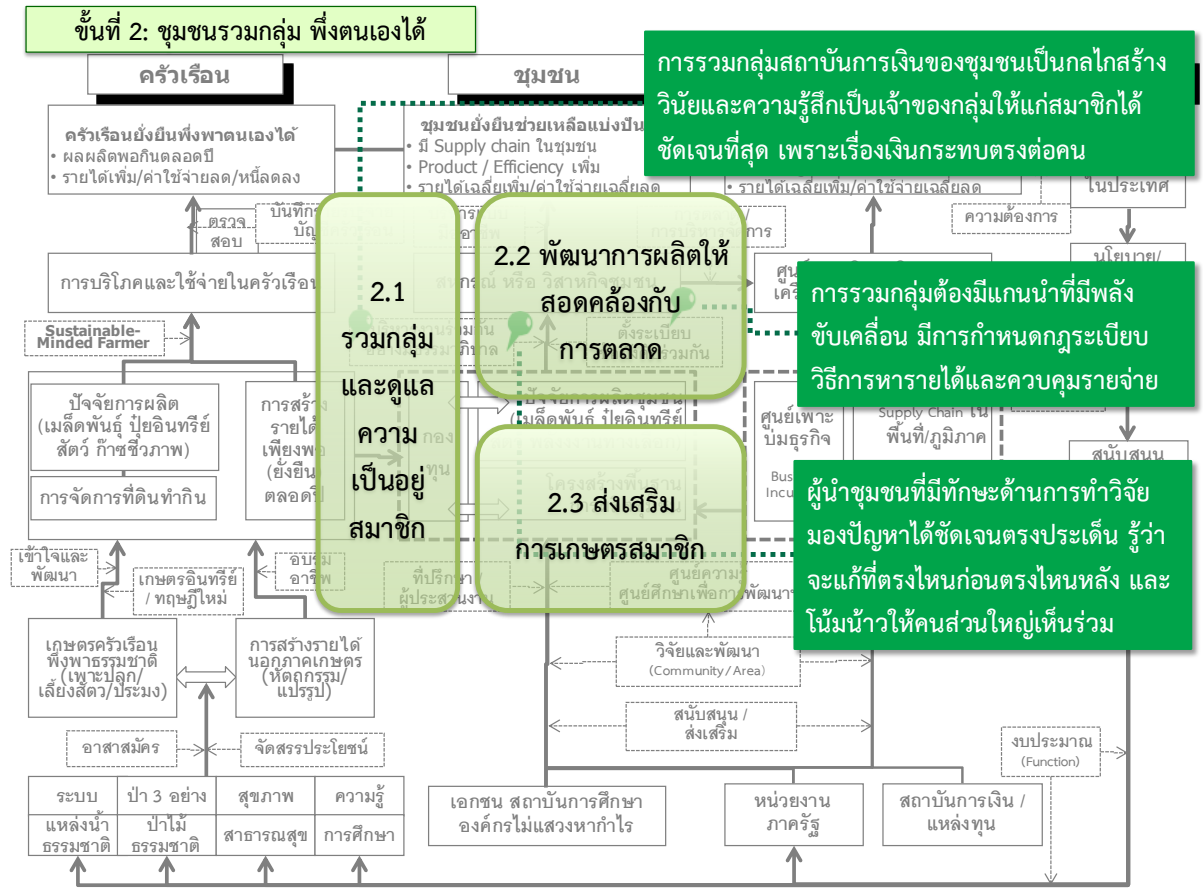
ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้
ครัวเรือน
ชุมชน
การรวมกลุ่มสถาบันการเงินของชุมชนเป็นกลไกสร้างวินัยและความรู้สึกเป็นเจ้าของกลุ่มให้แก่สมาชิกได้ชัดเจนที่สุด เพราะเรื่องเงินกระทบตรงต่อคน
2.1 รวมกลุ่มและดูแลความเป็นอยู่สมาชิก
2.2 พัฒนาการผลิตให้สอดคล้องกับการตลาด
2.3 ส่งเสริมการเกษตรสมาชิก
การรวมกลุ่มต้องมีแกนนำที่มีพลังขับเคลื่อน มีการกำหนดกฎระเบียบวิธีการหารายได้และควบคุมรายจ่าย
ผู้นำชุมชนที่มีทักษะด้านการทำวิจัยมองปัญหาได้ชัดเจนตรงประเด็น รู้ว่าจะแก้ที่ตรงไหนก่อนตรงไหนหลัง และโน้มน้าวให้คนส่วนใหญ่เห็นร่วม

<u>สรุปจุดแข็ง</u>ที่สำคัญของการพัฒนาของชุมชนบ้านปางจำปี อำเภอแม่ออน

<u>ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง</u>

กลุ่มที่ 1 บริหารจัดการน้ำและป่าให้ได้ประโยชน์ตลอดปี

- ✓ ดูตัวอย่างวิธีพลิกฟื้นแหล่งน้ำจากพื้นที่ตัวอย่างที่ดี ทำให้นึกออกว่าจะทำอะไรอย่างไร
- ✓ จะดูแลแหล่งน้ำและป่าไม้ชุมชน กฎระเบียบต้องชัดเจน สมาชิกต้องเห็นด้วยและช่วยกันบังคับใช้

กลุ่มที่ 2 ทำกิจกรรมการเกษตรพออยู่พอกิน

- ✓ พลิกฟื้นแหล่งน้ำชุมชน ต้องสอดคล้องกับวิถีความเชื่อ และทำให้ชาวบ้านได้ประโยชน์ระยะสั้นอย่างรวดเร็ว (ได้กินได้ใช้) แล้วชาวบ้านจะช่วยรักษาแหล่งน้ำในระยะยาวไปเอง

กลุ่มที่ 3 บริหารจัดการที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด

- ✓ แบ่งที่ดินทำกินให้เพียงพอเลี้ยงชีพของแต่ละครัวเรือนก่อน แล้วค่อยจัดสรรพื้นที่ป่าให้ใช้ประโยชน์เพิ่มเติมอย่างเหมาะสม แล้วคนจะช่วยกันดูแลป่าด้วยความเต็มใจ
- ✓ จะคัดเลือกประเภทพืชและสัตว์ที่ขายได้ราคาดี ต้องเรียนรู้จากผู้รู้จริง (best practice) ทั้งเรื่องเมล็ดพันธุ์ เทคนิคการปลูก/เลี้ยง และการขาย
- ✓ ผู้นำชุมชนที่รู้เทคนิควิจัย จะช่วยนำชาวบ้านค้นหาปัญหาที่แท้จริง และช่วยกันแก้ไขตรงจุดเป็นลำดับขั้น
- ✓ ผู้นำชุมชนที่หูไวตาไว รู้จักหาแหล่งงบประมาณ และการสนับสนุนจากองค์กรต่างๆ จะช่วยให้ชุมชนพัฒนาไปได้เร็ว

<u>ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่มพึ่งตนเองได้</u>

กลุ่มที่ 1 พัฒนาการผลิตให้สอดคล้องกับการตลาด

- ✓ การรวมกลุ่มต้องมีแกนนำที่มีพลังขับเคลื่อน มีการกำหนดกฎระเบียบ วิธีการหารายได้และควบคุมรายจ่าย
- ✓ นำชุมชนที่มีทักษะด้านการทำวิจัย มองปัญหาได้ชัดเจนตรงประเด็น รู้ว่าจะแก้ที่ตรงไหนก่อนตรงไหนหลัง และโน้มน้าวให้คนส่วนใหญ่เห็นร่วม

กลุ่มที่ 3 ดูแลความเป็นอยู่สมาชิก

- ✓ การรวมกลุ่มสถาบันการเงินของชุมชนเป็นกลไกสร้างวินัยและความรู้สึกเป็นเจ้าของกลุ่มให้แก่สมาชิกได้ชัดเจนที่สุด เพราะเรื่องเงินกระทบตรงต่อคน

ทั้งนี้ สามารถสรุปจุดแข็งและจุดอ่อนของชุมชนบ้านปางจำปี อำเภอแม่ออน แสดงดังตาราง ตารางที่ 4.17 สรุปจุดแข็งและจุดอ่อนของชุมชนบ้านปางจำปี อำเภอแม่ออน

ทฤษฎีใหม่	กลุ่ม	องค์ประกอบ Practical Framework	จุดแข็ง (ปัจจัยสู่ความสำเร็จ)	จุดอ่อน (ปัจจัยเสี่ยง)
ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง บริหารจัดการที่ดินและน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุดพอกินตลอดปี	1.1 บริหารจัดการน้ำและป่าให้ได้ประโยชน์ตลอดปี	แหล่งน้ำธรรมชาติ	ดูตัวอย่างวิธีพลิกฟื้นแหล่งน้ำจากพื้นที่ตัวอย่างที่ดี ทำให้นึกออกว่าจะทำอะไร อย่างไร	n/a
			จะดูแลแหล่งน้ำและป่าไม้ชุมชน กฎระเบียบต้องชัดเจน สมาชิกต้องเห็นด้วยและช่วยกันบังคับใช้	n/a
	1.2 ทำกิจกรรมการเกษตร พออยู่พอกิน	เกษตรครัวเรือนพึ่งพาธรรมชาติ/ประมง	พลิกฟื้นแหล่งน้ำชุมชน ต้องสอดคล้องกับวิถีความเชื่อ และทำให้ชาวบ้านได้ประโยชน์ระยะสั้นอย่างรวดเร็ว (ได้กินได้ใช้) แล้วชาวบ้านจะช่วยรักษาแหล่งน้ำในระยะยาวไปเอง	n/a
	1.3 บริหารจัดการที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด	การจัดการที่ดินทำกิน	แบ่งที่ดินทำกินให้เพียงพอเลี้ยงชีพของแต่ละครัวเรือนก่อน แล้วค่อยจัดสรรพื้นที่ป่าให้ใช้ประโยชน์เพิ่มเติมอย่างเหมาะสม แล้วคนจะช่วยกันดูแลป่าด้วยความเต็มใจ	n/a
		ปัจจัยการผลิต	จะคัดเลือกประเภทพืชและสัตว์ที่ขายได้ราคาดี ต้องเรียนรู้จากผู้รู้จริง (best practice) ทั้งเรื่องเมล็ดพันธุ์ เทคนิคการปลูก/เลี้ยง และการขาย	n/a
		Sustainable minded Farmer	ผู้นำชุมชนที่รู้เทคนิควิจัย จะช่วยนำชาวบ้านค้นหาปัญหาที่แท้จริง และช่วยกันแก้ไขตรงจุดเป็นลำดับขั้น	n/a
		Sustainable minded Farmer	ผู้นำชุมชนที่หูไวตาไว รู้จักหาแหล่งงบประมาณ และการสนับสนุนจากองค์กรต่างๆ จะช่วยให้ชุมชนพัฒนาไปได้เร็ว	n/a
ขั้นที่ 2: รวมกลุ่ม/สหกรณ์ เพื่อการผลิต การตลาด และดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิก/ชุมชน (สร้างภูมิคุ้มกันก่อนออกสู่ภายนอก)	2.1 รวมกลุ่มและดูแลความเป็นอยู่สมาชิก	บริหารงานร่วมกันอย่างมีธรรมมาภิบาล	การรวมกลุ่มสถาบันการเงินของชุมชนเป็นกลไกสร้างวินัยและความรู้สึกเป็นเจ้าของกลุ่มให้แก่สมาชิกได้ชัดเจนที่สุด เพราะเรื่องเงินกระทบตรงต่อคน	n/a
	2.2 พัฒนาการผลิตให้สอดคล้องกับการตลาด	ตั้งระเบียบข้อบังคับร่วมกัน	การรวมกลุ่มต้องมีแกนนำที่มีพลังขับเคลื่อน มีการกำหนดกฎระเบียบวิธีการหารายได้และควบคุมรายจ่าย	n/a
		บริหารงานร่วมกันอย่างมีธรรมาภิบาล	ผู้นำชุมชนที่มีทักษะด้านการทำวิจัยมองปัญหาได้ชัดเจนตรงประเด็น รู้ว่าจะแก้ที่ตรงไหนก่อนตรงไหนหลัง และโน้มน้าวให้คนส่วนใหญ่เห็นร่วม	n/a
	2.3 ส่งเสริม	n/a	n/a	n/a

ทฤษฎีใหม่	กลุ่ม	องค์ประกอบ Practical Framework	จุดแข็ง (ปัจจัยสู่ความสำเร็จ)	จุดอ่อน (ปัจจัยเสี่ยง)
	การเกษตรสมาชิก			
ขั้นที่ 3: ออกสู่ภายนอก เชื่อมโยงเครือข่ายภายนอก ด้านอาชีพ ทุน การตลาด การผลิต และรักษาทุนทางสังคมให้ยั่งยืน	3.1 เชื่อมโยงตลาด แหล่งทุน องค์ความรู้ และเทคโนโลยี	n/a	n/a	n/a

4.3.3 โครงการระบบสูบน้ำด้วยแสงอาทิตย์ บ้านบางกลอยและบ้านโป่งลึก

4.3.3.1 จุดเน้นตาม Practical Framework

ในการเก็บข้อมูลภาคสนามพื้นที่โครงการระบบสูบน้ำด้วยแสงอาทิตย์ บ้านบางกลอยและบ้านโป่งลึกนั้น เน้นไปที่การตรวจสอบสถานการณ์ความขัดข้องของระบบสูบน้ำด้วยพลังงานแสงอาทิตย์ของบ้านบางกลอยและบ้านโป่งลึก ซึ่งมีจุดเน้นตาม Practical Framework ในด้านการบริหารจัดการน้ำและได้ประโยชน์ตลอดทั้งปีตามแสดงดังนี้

จุดเน้นในการลงพื้นที่โครงการระบบสูบน้ำด้วยแสงอาทิตย์ บ้านบางกลอยและบ้านโป่งลึก

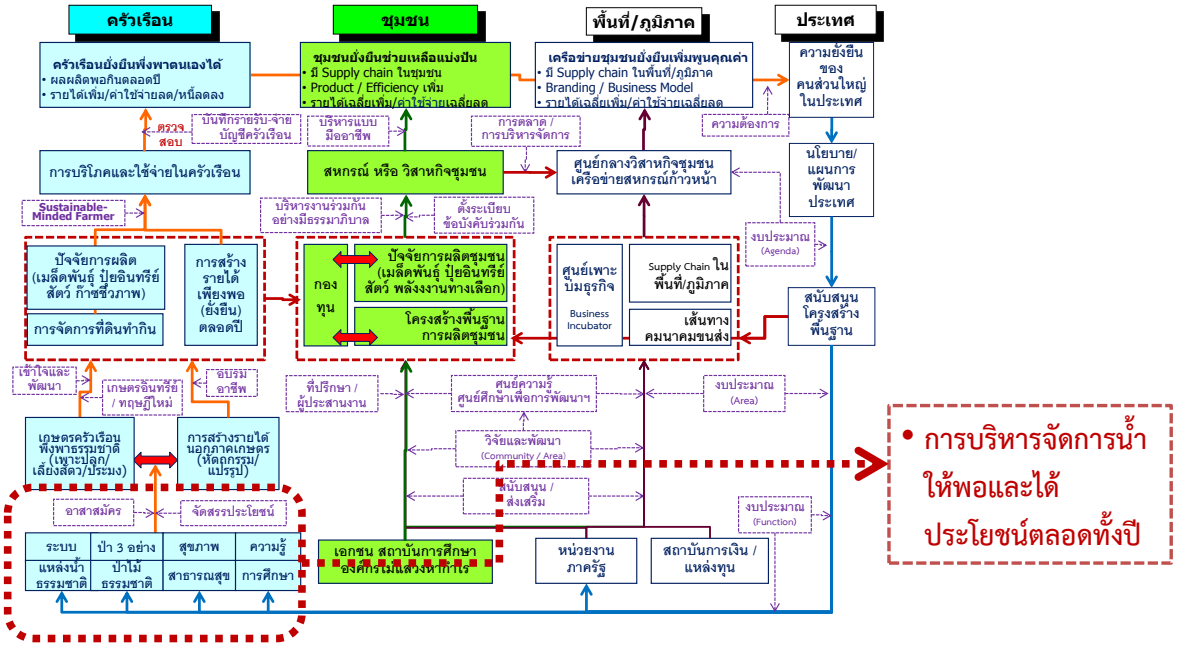

รูปที่ 4.34 จุดเน้นในการลงพื้นที่โครงการระบบสูบน้ำด้วยแสงอาทิตย์ บ้านบางกลอยและบ้านโป่งลึก

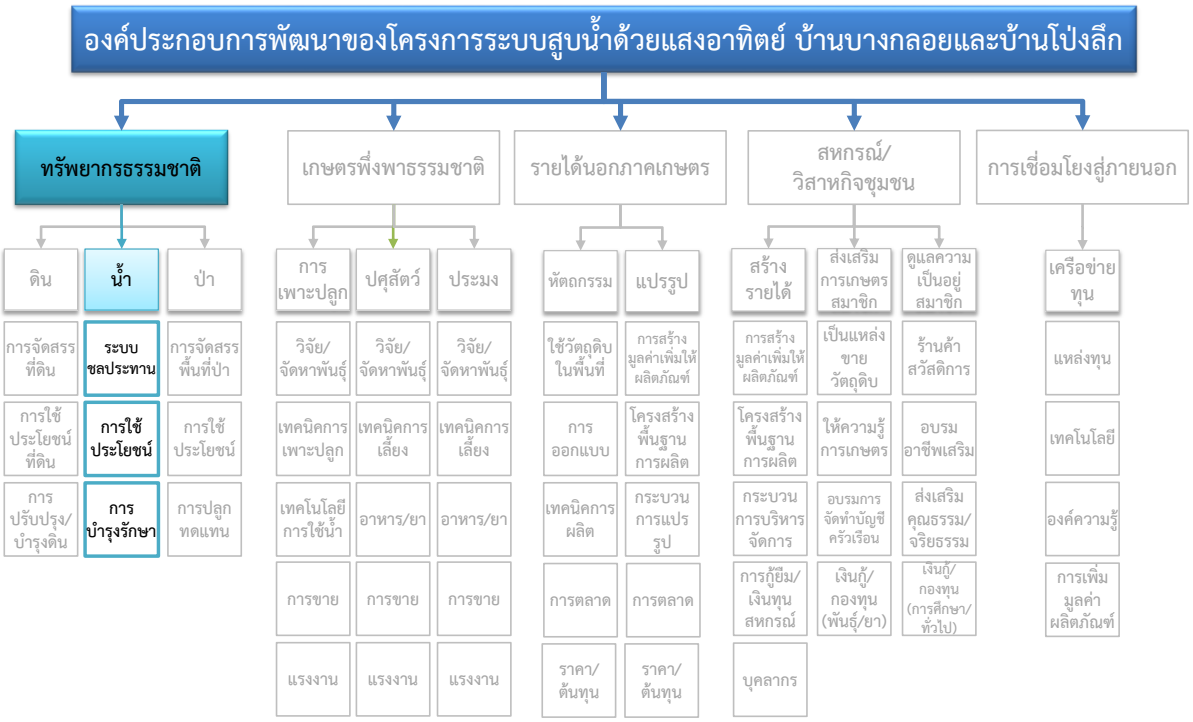

รูปที่ 4.35 องค์ประกอบการพัฒนาของโครงการระบบสูบน้ำด้วยแสงอาทิตย์ บ้านบางกลอยและบ้านโป่งลึก

4.3.3.2 ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการระบบสูบน้ำด้วยแสงอาทิตย์ บ้านบางกลอยและบ้านโป่งลึก

- บ้านบางกลอย-โป่งลึก ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลห้วยแม่เพรียง อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี มีจำนวนครัวเรือนประมาณ ๒๐๐ ครัวเรือน มีจำนวนประชากรประมาณ ๑,๔๐๐ คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยมีการปลูกข้าว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นข้าวไร่กว่า ๑๐๐ ไร่ และข้าวนาดำประมาณ ๒๐ ไร่ (ทำนาขั้นบันได) นอกจากนั้นยังมีการเพาะปลูกไม้ผลเช่น กล้วย ทุเรียน มังคุด และมะนาว เป็นต้น ลักษณะบ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ไผ่หลังคาหญ้าคา
- ในปี พ.ศ ๒๕๕๖ มีการติดตั้งระบบสูบน้ำด้วยแสงอาทิตย์ในพื้นที่จำนวน ๒ ระบบ ภายใต้แผนพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามพระราชดำริ บ้านบางกลอย-โป่งลึก อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี ปีงบประมาณ ๒๕๕๖ ของกระทรวงเกษตร และสหกรณ์ งบประมาณ ๑๔,๐๐๐,๐๐๐ บาท (สิบสี่ล้านบาทถ้วน) ซึ่งกิจกรรมประกอบด้วยการจัดทำระบบสูบน้ำจากแม่น้ำเพชรบุรีด้วยพลังงานแสงอาทิตย์ และการสร้างฝายเก็บน้ำที่ห้วยโป่งลึกพร้อมด้วยระบบท่อส่งน้ำ

4.3.3.3 ประเด็นที่ได้รับจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม

⌗ ประเด็นในภาพรวม

1. **สถานภาพระบบสูบน้ำด้วยแสงอาทิตย์บ้านบางกลอย**

1.1 ตำแหน่งที่ตั้ง: ๑๒°๕๘'๕๒.๒๓"เหนือ, ๙๙°๒๒'๕๗.๓๒"ตะวันออก ระดับความสูง ๑๔๔ เมตรจากระดับน้ำทะเล

1.2 ส่วนประกอบของระบบ

1.2.1 ระบบโซล่าเซลล์ขนาด ๑๕.๓๖ กิโลวัตต์ ทำหน้าที่เปลี่ยนพลังงานแสงอาทิตย์เป็นพลังงานไฟฟ้ากระแสตรง โดยแบ่งเป็น ๔ ระบบย่อยต่อขนานกันก่อนต่อเข้าชุดควบคุม โดยแต่ละระบบย่อยประกอบด้วยแผงโซล่าเซลล์ขนาด ๒๔๐ วัตต์ ของบริษัท Panasonic รุ่น VBHN240SJ25 ต่ออนุกรมจำนวน ๑๖ แผง ติดตั้งบนชุดโครงสร้างรองรับพร้อมอุปกรณ์ควบคุมการหมุนตามดวงอาทิตย์ของบริษัท LORENTZ รุ่น ETATRACK active 2000-A

1.2.2 ชุดมอเตอร์/ปั๊มแบบจุ่มน้ำ ขนาด๑๙ กิโลวัตต์ ของบริษัท LORENTZ รุ่น PS21k C-SJ42-10 ทาหน้าที่สูบน้ำด้วยไฟฟ้า พร้อมชุดควบคุมขนาด ๑๕ กิโลวัตต์ ของบริษัท LORENTZ รุ่น PS21k2 ทำหน้าที่เปลี่ยนไฟฟ้ากระแสตรงจากโซล่าเซลล์เป็นไฟฟ้ากระแสสลับ ๓ เฟส ที่ระดับแรงดันไฟฟ้า ๓๘๐ – ๔๔๐ โวล์ท เพื่อขับชุดมอเตอร์/ปั๊ม

1.2.3 ท่อส่งน้ำแบบ HDPE ขนาด ๑๖๐ มิลลิเมตร ทาหน้าที่ส่งน้ำจากชุดมอเตอร์/ปั๊มไปยังอ่างเก็บน้ำ

1.2.4 อ่างเก็บน้ำขนาด ๑,๘๐๐ ลูกบาศก์เมตร ที่ระดับความสูงจากชุดมอเตอร์/ปั๊ม (ระยะเฮด) ๔๘ เมตร พร้อมระบบท่อส่งจ่ายน้ำแบบ PVC ขนาด ๗๕ มิลลิเมตร จำนวน ๓ ชุด

1.3 สถานภาพการใช้งาน ปัญหาที่เกิดขึ้นและข้อเสนอแนะ

1.3.1 ณ วันที่ไปสำรวจ พบว่าระบบสามารถทำงานได้ตามปกติ หลังจากช่างของบริษัทผู้ติดตั้งได้เข้ามาแก้ไขปัญหาเรื่องเช็ควาล์วเรียบร้อยแล้ว

1.3.2 แม้ว่าในโครงการจะมีการติดตั้งอุปกรณ์ควบคุมการหมุนตามดวงอาทิตย์ในแนวตะวันออก-ตะวันตก แล้วก็ตาม แต่จากการตรวจวัดพบว่าการติดตั้งแผงโซล่าเซลล์ในแต่ละระบบย่อยมีมุมเอียงเพียง ๔ องศาในแนวเหนือ-ใต้ ซึ่งไม่สอดคล้องกับตำแหน่งที่ตั้งโครงการที่ละติจูดที่ ๑๒ องศาเหนือ ส่งอาจส่งผลให้ปริมาณน้ำที่สูบน้ำน้อยกว่าที่ควร ดังจะเห็นได้จากผลจากจำลองการทำงานของระบบโดยใช้โปรแกรม PVsyst โดยใช้ข้อมูลพลังงานแสงอาทิตย์ที่อาเภอหัวหิน พบว่าระบบเมื่อปรับมุมเอียงของระบบย่อยโซล่าเซลล์ในแนวเหนือ-ใต้เป็น ๑๒ องศา ร่วมกับการติดตั้งอุปกรณ์ควบคุมการหมุนตามดวงอาทิตย์ในแนวตะวันออก-ตะวันตกในปัจจุบัน ระบบสามารถสูบน้ำได้เพิ่มขึ้นเป็น ๘๗,๖๔๘ ลูกบาศก์เมตร/ปี จากเดิมที่ ๘๓,๗๕๗ ลูกบาศก์เมตร/ปี หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ ๕ ดังแสดงในตารางที่ ๑

ตารางที่ ๑ เปรียบเทียบปริมาณน้ำที่สูบได้จากระบบในกรณีการติดตั้งระบบโซล่าเซลล์แบบต่างๆ ที่บ้านบางกลอย

ลักษณะการติดตั้ง	พลังงานแสงอาทิตย์แนวระนาบแผง (กิโลวัตต์-ชั่วโมง/ตร.ม./ปี)	ปริมาณน้ำสูบได้ (ลบ.ม./ปี)
๑. คงที่เอียง ๔ องศา แนวเหนือ-ใต้	๑,๗๗๑	๘๑,๖๗๔
๒. คงที่เอียง ๑๒ องศา แนวเหนือ-ใต้	๑,๗๘๑	๘๒,๓๖๘
๓. แกนเดียวเอียง ๔ องศา แนวเหนือ-ใต้ (ปัจจุบัน)	๑,๘๑๘	๘๓,๗๕๗
๔. แกนเดียวเอียง ๑๒ องศา แนวเหนือ-ใต้	๑,๙๒๓	๘๗,๖๔๘
๕. ๒ แกน	๒,๑๔๖	๙๐,๘๗๙

นอกจากนี้จากตารางที่ ๑ ยังพบว่าการติดตั้งระบบย่อยโซล่าเซลล์ในแนวเหนือ-ใต้ที่ ๔ องศา ร่วมกับการติดตั้งอุปกรณ์ควบคุมการหมุนตามดวงอาทิตย์ในแนวตะวันออก-ตะวันตกในปัจจุบัน สามารถสูบน้ำได้ใกล้เคียงกับการติดตั้งระบบย่อยโซล่าเซลล์ในแนวเหนือ-ใต้ที่ ๑๒ องศา โดยไม่จำเป็นต้องติดตั้งอุปกรณ์ควบคุมการหมุนตามดวงอาทิตย์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าถ้าปริมาณน้ำที่สูบน้ำในปัจจุบันเพียงพอกับปริมาณการใช้น้ำของหมู่บ้าน ในกรณีที่อุปกรณ์ควบคุมการหมุนตามดวงอาทิตย์ชำรุด การปรับมุมเอียงของระบบย่อยโซล่าเซลล์ในแนวเหนือ-ใต้ที่ ๑๒ องศา สามารถทาให้ระบบสูบน้ำได้อย่างเพียงพอต่อความต้องการหมู่บ้าน

อย่างไรก็ตามในกรณีที่ช่างของหมู่บ้านสามารถปรับมุมเอียงของระบบย่อยโซล่าเซลล์ในแนวเหนือ-ใต้ในแต่ละเดือนตามมุมการโคจรของดวงอาทิตย์ที่เปลี่ยนแปลงไป (การทำงานเหมือนระบบหมุนติดตามดวงอาทิตย์แบบ ๒ แกน) จะทำให้ให้ระบบระบบสามารถสูบน้ำได้เพิ่มขึ้น ๙๐,๘๗๙ ลูกบาศก์เมตร/ปี จากเดิมที่ ๘๓,๗๕๗ ลูกบาศก์เมตร/ปี หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ ๙

2. สถานภาพระบบสูบน้ำด้วยแสงอาทิตย์บ้านโป่งลึก

2.1 ตำแหน่งที่ตั้ง: ๑๒°๕๘'๔๐.๓๗"เหนือ, ๙๙°๒๒'๔๐.๐๗"ตะวันออก ระดับความสูง ๑๙๙ เมตรจากระดับน้ำทะเล

2.2 ส่วนประกอบของระบบ

2.2.1 ระบบโซล่าเซลล์ขนาด ๑๕.๓๖ กิโลวัตต์ ทำหน้าที่เปลี่ยนพลังงานแสงอาทิตย์เป็นพลังงานไฟฟ้า โดยแบ่งเป็น ๔ ระบบย่อยต่อขนานกัน โดยแต่ละระบบย่อยประกอบด้วยแผงโซล่าเซลล์ขนาด ๒๔๐ วัตต์ ของบริษัท Panasonic รุ่น VBHN240SJ25 ต่ออนุกรมจำนวน ๑๖ แผง ติดตั้งบนชุดโครงสร้างรองรับพร้อมอุปกรณ์ควบคุมการหมุนตามดวงอาทิตย์ของบริษัท LORENTZ รุ่น ETATRACK active 2000-A

2.2.2 ชุดมอเตอร์/ปั๊มแบบจุ่มน้ำ ขนาด๑๙ กิโลวัตต์ ของบริษัท LORENTZ รุ่น PS21k C-SJ42-10 ทาหน้าที่สูบน้ำด้วยไฟฟ้า พร้อมชุดควบคุมขนาด ๑๕ กิโลวัตต์ ของบริษัท LORENTZ รุ่น PS21k2 ทำหน้าที่เปลี่ยนไฟฟ้ากระแสตรงจากโซล่าเซลล์เป็นไฟฟ้ากระแสสลับ ๓ เฟส ที่ระดับแรงดันไฟฟ้า ๓๘๐ – ๔๔๐ โวล์ท เพื่อขับชุดมอเตอร์/ปั๊ม

2.2.3 ท่อส่งน้ำแบบ HDPE ขนาด ๑๖๐ มิลลิเมตร ทำหน้าที่ส่งน้าจากชุดมอเตอร์/ปั๊มไปยังอ่างเก็บน้ำ

2.2.4 อ่างเก็บน้ำขนาด ๑,๘๐๐ ลูกบาศก์เมตร ระดับความสูงจากชุดมอเตอร์/ปั๊ม (ระยะเฮด) ๖๔ เมตร พร้อมระบบท่อส่งจ่ายน้ำแบบ PVC ขนาด ๗๕ มิลลิเมตร จำนวน ๓ ชุด

2.3 สถานภาพการใช้งาน ปัญหาที่เกิดขึ้นและข้อเสนอแนะ

2.3.1 จากการสอบถามผู้ดูแลระบบพบว่าปริมาณน้ำไม่พอใช้ เนื่องจากระบบสูบน้ำจะหยุดการทำงานตั้งแต่เวลาประมาณ ๑๕.๐๐ น. จากการสังเกตุพบว่าตำแหน่งติดตั้งแผงโซล่าเซลล์เป็นที่ลาดเชิงเขาและมีต้นไม้ขึ้นสูง ทำให้บังแสงอาทิตย์ที่ตกกระทบแผงโซล่าเซลล์ ในเบื้องต้นได้แนะนาให้ต้นไม้บริเวณใกล้เคียงออก เพื่อให้แผง โซล่าเซลล์รับแสงอาทิตย์ได้เต็มที่

2.3.2 ณ วันที่สำรวจพบว่าปริมาณไหลของน้ำไม่เต็มท่อขนาด ๖ นิ้ว แม้จะเป็นเวลาเที่ยงที่มีปริมาณสงอาทิตย์เต็มที่ และไม่มีเงาบัง แต่จากการสอบถามผู้ดูแลระบบพบว่า เมื่อติดตั้งระบบครั้งแรกช่างจากบริษัทติดตั้งชุดมอเตอร์/ปั๊ม พื้นทรายในแนวระนาบ ส่งผลให้ในช่วงแรกที่มีการเดินระบบชุดมอเตอร์/ปั๊ม ได้สูบทรายขึ้นไปยังบ่อเก็บน้ำด้านบนด้วยเป็นจำนวนมาก จึงสันนิษฐานได้ว่าปริมาณน้ำที่สูบน้ำน้อยอาจเกิดจากใบพัดของชุดมอเตอร์/ปั๊มอาจสึกกร่อนไปแล้ว ส่งผลให้ไม่สามารถทำงานได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ในเบื้องต้นได้แนะนำให้ประสานกับบริษัทผู้ติดตั้งระบบในการตรวจสอบใบพัดของชุดมอเตอร์/ปั๊มอีกครั้ง

2.3.3 แม้ว่าในโครงการจะมีการติดตั้งอุปกรณ์ควบคุมการหมุนตามดวงอาทิตย์ในแนวตะวันออก-ตะวันตก เช่นเดียวกับกรณีของระบบที่บ้านบางกลอย แต่จากการตรวจวัดพบว่าการติดตั้งแผงโซล่าเซลล์ในแต่ละระบบย่อยมีมุมเอียงเพียง ๔ องศาในแนวเหนือ-ใต้ เช่นกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับตาแหน่งที่ตั้งโครงการที่ละติจูดที่ ๑๒ องศาเหนือ ส่งอาจส่งผลให้ปริมาณน้ำที่สูบน้ำน้อยกว่าที่ควร ดังจะเห็นได้จากผลจากจำลองการทางานของระบบโดยใช้โปรแกรม PVsyst โดยใช้ข้อมูลพลังงานแสงอาทิตย์ที่อำเภอหัวหิน พบว่าระบบเมื่อปรับมุมเอียงของระบบย่อยโซล่าเซลล์ในแนวเหนือ-ใต้เป็น ๑๒ องศา ร่วมกับการติดตั้งอุปกรณ์ควบคุมการหมุนตามดวงอาทิตย์ในแนวตะวันออก-ตะวันตกในปัจจุบัน ระบบสามารถสูบน้ำได้เพิ่มขึ้นเป็น ๕๓,๖๐๖ ลูกบาศก์เมตร/ปี จากเดิมที่ ๔๘,๒๒๕ ลูกบาศก์เมตร/ปี หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ ๑๑ ดังแสดงในตารางที่ ๒

ตารางที่ ๒ เปรียบเทียบปริมาณน้ำที่สูบได้จากระบบในกรณีการติดตั้งระบบโซล่าเซลล์แบบต่างๆ ที่บ้านโป่งลึก

ลักษณะการติดตั้ง	พลังงานแสงอาทิตย์ระนาบแผง (กิโลวัตต์-ชั่วโมง/ตร.ม./ปี)	ปริมาณน้ำสูบได้ (ลบ.ม./ปี)
๑. คงที่เอียง ๔ องศา แนวเหนือ-ใต้	๑,๗๗๑	๔๖,๐๔๐
๒. คงที่เอียง ๑๒ องศา แนวเหนือ-ใต้	๑,๗๘๑	๔๖,๘๖๔
๓. แกนเดียวเอียง ๔ องศา แนวเหนือ-ใต้ (ปัจจุบัน)	๑,๘๑๘	๔๘,๒๒๕
๔. แกนเดียวเอียง ๑๒ องศา แนวเหนือ-ใต้	๑,๙๒๓	๕๓,๖๐๖
๕. ๒ แกน	๒,๑๔๖	๖๖,๑๘๙

นอกจากนี้จากตารางที่ ๒ ยังพบว่าการติดตั้งระบบย่อยโซล่าเซลล์ในแนวเหนือ-ใต้ที่ ๔ องศา ร่วมกับการติดตั้งอุปกรณ์ควบคุมการหมุนตามดวงอาทิตย์ในแนวตะวันออก-ตะวันตกในปัจจุบัน สามารถสูบน้ำได้ใกล้เคียงกับการติดตั้งระบบย่อยโซล่าเซลล์ในแนวเหนือ-ใต้ที่ ๑๒ องศา โดยไม่จำเป็นต้องติดตั้งอุปกรณ์ควบคุมการหมุนตามดวงอาทิตย์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าถ้าปริมาณน้ำที่สูบน้ำในปัจจุบันเพียงพอกับปริมาณการใช้น้ำของหมู่บ้าน ในกรณีที่อุปกรณ์ควบคุมการหมุนตามดวงอาทิตย์ชำรุด การปรับมุมเอียงของระบบย่อยโซล่าเซลล์ในแนวเหนือ-ใต้ที่ ๑๒ องศา สามารถทำให้ระบบสูบน้ำได้อย่างเพียงพอต่อความต้องการหมู่บ้าน

อย่างไรก็ตามในกรณีที่ช่างของหมู่บ้านสามารถปรับมุมเอียงของระบบย่อยโซล่าเซลล์ในแนวเหนือ-ใต้ในแต่ละเดือนตามมุมการโคจรของดวงอาทิตย์ที่เปลี่ยนแปลงไป (การทางานเหมือนระบบหมุนติดตามดวงอาทิตย์แบบ ๒ แกน) จะทำให้ให้ระบบระบบสามารถสูบน้ำได้เพิ่มขึ้นเป็น ๖๖,๑๘๙ ลูกบาศก์เมตร/ปี จากเดิมที่ ๔๘,๒๒๕ ลูกบาศก์เมตร/ปี หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ ๓๙

3. สรุป

จากตารางที่ ๑ และตารางที่ ๒ จะเห็นว่าที่ขนาดกำลังการผลิตของระบบเท่ากันกันและปริมาณแสงอาทิตย์เดียวกัน ระบบสูบน้ำที่บ้านบางกลอยสามารถสูบน้ำได้มากกว่าระบบสูบน้ำที่บ้านโป่งลึกถึงร้อยละ ๗๓ เนื่องจากระยะเฮดของบ้านโป่งลึกสูงกว่าระยะเฮดของบ้านบางกลอยถึงร้อยละ ๓๓ ประกอบกับคุณสมบัติในการสูบน้ำของชุดมอเตอร์/ปั๊ม ที่มีลักษณะเป็นโพลิโนเมียล การเพิ่มขึ้นของกำลังไฟฟ้าเพียงเล็กน้อยจะส่งผลต่อปริมาณน้ำที่สูบได้ค่อนข้างมาก โดยเฉพาะในช่วงในช่วงกำลังไฟฟ้าต่ำๆ ซึ่งระยะเฮดดังกล่าวก็เป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้ระบบสูบน้ำที่บ้านโป่งลึก สูบน้ำได้น้อยกว่าระบบที่บ้านบางกลอย นอกจากปัจจัยการสึกกร่อนของใบพัดของของชุดมอเตอร์/ปั๊มที่กล่าวข้างต้น

⌖ ประเด็นสำคัญตาม Practical Framework

ก. การพัฒนาแหล่งน้ำ

- สถานภาพการใช้พลังงานและศักยภาพการผลิตพลังงานไฟฟ้าด้วยพลังงานทดแทนบริเวณศูนย์ประสานงานมูลนิธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ

- ตำแหน่งที่ตั้ง: ๑๒°๕๘'๔๖.๐๗"เหนือ, ๙๙°๒๒'๒๐.๑๘"ตะวันออก อยู่บริเวณที่ทำการหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ ที่ กจ.๑๐ (ห้วยแม่สะเลียง) อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน
- สถานภาพการใช้พลังงาน แหล่งพลังงานหลักที่ใช้งานในพื้นที่ตั้งโครงการ คือ เครื่องปั่นไฟด้วยเครื่องยนต์ดีเซล ขนาด ๕ กิโลวัตต์ ใช้น้ำมันเฉลี่ยวันละ ๔ ลิตร สาหรับการใช้ไฟฟ้าในช่วงเวลา ๑๙.๐๐ – ๒๔.๐๐ น. โดยมีเจ้าหน้าที่ประมาณ ๒๐ คน โดยเครื่องใช้ไฟฟ้าส่วนใหญ่เป็นหลอดไฟฟ้าแสงสว่าง พัดลม วิทยุ โทรทัศน์ มือถือ โน๊ตบุคและระบบสื่อสารในอุทยานฯ จากการตรวจวัดพบว่าปริมาณการใช้ไฟฟ้าอยู่ที่ ๐.๕ กิโลวัตต์
- ในเบื้องต้นให้ขอให้เจ้าหน้าที่สำรวจจำนวนเครื่องใช้ไฟฟ้า และจำนวนชั่วโมง เพื่อนำมาประเมินปริมาณการใช้พลังงานไฟฟ้าในพื้นที่ต่อไป
- ศักยภาพพลังงานทดแทนในพื้นที่ จากการสำรวจพื้นที่พบว่ามีพื้นที่ว่างเพียงพอในการติดตั้งระบบโซล่าเซลล์สำหรับการผลิตไฟฟ้าจากแสงอาทิตย์ได้ และความเร็วของกระแสน้ำเพชรบุรี มีเพียงพอสาหรับการนาผลิตไฟฟ้าโดยใช้กังหันน้ำแบบ Hydrokinetic ได้ ซึ่งทีมงานจะลงพื้นที่สารวจข้อมูลละเอียดอีกครั้ง เพื่อประเมินศักยภาพในการติดตั้งระบบ PV/hydro Hybrid DC Microgrid เพื่อผลิตและจ่ายไฟฟ้าในปริมาณที่เพียงพอต่อความต้องการของเจ้าหน้าที่ตลอด ๒๔ ชั่วโมง โดยอาศัยการผลิตไฟฟ้าจากแม่น้ำเพชรบุรีในช่วงฤดูฝน และการผลิตไฟฟ้าจากแสงอาทิตย์ในช่วงฤดูหนาวและฤดูร้อน

4.3.3.4 สรุปสถานะการพัฒนาและวิเคราะห์ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

⌗ สรุปสถานะการยกระดับการพัฒนา/ความยั่งยืนของโครงการระบบสูบน้ำด้วยแสงอาทิตย์ บ้านบางกลอยและบ้านโป่งลึก (ตาม Practical Framework)

ในการลงพื้นที่ครั้งนี้ เน้นไปที่การตรวจสอบสถานการณ์ความขัดข้องของระบบสูบน้ำด้วยพลังงานแสงอาทิตย์ของบ้านบางกลอยและบ้านโป่งลึก แต่ไม่ได้ประเมินสถานการณ์ยกระดับการพัฒนา/ความยั่งยืนของทั้งโครงการ

⌗ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนา

การวิเคราะห์ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยการพัฒนาเพื่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนา และปัจจัยภูมิคุ้มกันเพื่อป้องกันความล้มเหลว สำหรับโครงการระบบสูบน้ำด้วยแสงอาทิตย์ บ้านบางกลอยและบ้านโป่งลึก ซึ่งเน้นไปที่การตรวจสอบสถานการณ์ความขัดข้องของระบบสูบน้ำด้วยพลังงานแสงอาทิตย์ของบ้านบางกลอยและบ้านโป่งลึก สามารถวิเคราะห์ปัจจัยภูมิคุ้มกัน เพื่อป้องกันความล้มเหลว (จุดอ่อน) ได้ดังนี้

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

พระราชดำรัส (ที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่)	**ความเสี่ยง**	**สิ่งที่พบจากการลงพื้นที่** **(Proven Facts)**
"ปัญหาที่ว่าสำคัญ คือ **เรื่องน้ำ** ก็เป็นเรื่องสำคัญจริง เพราะว่าถ้าขาดแคลนน้ำ การเพาะปลูกการดำเนินอาชีพและความเป็นอยู่ก็จะเดือดร้อน **ในด้านนี้ก็ได้รับความร่วมมือจากกรมชลประทานและจากบริษัทห้างร้านก็ได้เอื้อเฟื้อให้เครื่องสูบน้ำและช่วยในค่าใช้จ่ายอยู่บ้างแล้ว แต่ว่าวิธีที่จะแก้ปัญหาพวกเราเองต้องขวนขวายเหมือนกัน...."** *พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่กลุ่มชาวไร่ศูนย์พัฒนาไทย – อิสราเอล ตำบลเขาใหญ่ อ.ชะอำ จ.เพชรบุรี วันที่ 19 พฤษภาคม 2516*	การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการบริหารจัดการน้ำ ต้องมีทีมช่างหมู่บ้านที่สามารถสอบทาน ปรับแต่ง บำรุงรักษา ให้เครื่องใช้งานได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ	– ช่างของหมู่บ้านไม่สามารถปรับมุมเอียงของระบบย่อยโซล่าเซลล์ในแนวเหนือ-ใต้ในแต่ละเดือนตามมุมการโคจรของดวงอาทิตย์ที่เปลี่ยนแปลงไป – ปริมาณน้ำไม่พอใช้ เนื่องจากระบบสูบน้ำทำงานไม่เต็มที่ เกิดจากหลายสาเหตุ ได้แก่ – ตำแหน่งติดตั้งแผงโซล่าเซลล์เป็นที่ลาดเชิงเขาและมีต้นไม้ขึ้นสูง ทำให้บังแสงอาทิตย์ที่ตกกระทบแผงโซล่าเซลล์ – ใบพัดของชุดมอเตอร์/ปั๊มอาจสึกกร่อน – การติดตั้งแผงโซล่าเซลล์ในแต่ละระบบย่อยมีมุมเอียงเพียง ๔ องศาในแนวเหนือ-ใต้ ซึ่งไม่สอดคล้องกับตำแหน่งที่ตั้งโครงการที่ละติจูดที่ ๑๒ องศาเหนือ – ขนาดกำลังการผลิตของระบบเท่ากันกัน และปริมาณแสงอาทิตย์เดียวกัน ระบบสูบน้ำที่บ้านบางกลอยสามารถสูบน้ำได้มากกว่าระบบสูบน้ำที่บ้านโป่งลึกถึงร้อยละ ๗๓ เนื่องจากระยะเฮดของบ้านโป่งลึกสูงกว่าระยะเฮดของบ้านบางกลอยถึงร้อยละ ๓๓

โดยมีจุดอ่อนที่สำคัญของการพัฒนาของโครงการระบบสูบน้ำด้วยแสงอาทิตย์ บ้านบางกลอยและบ้านโป่งลึก ตามทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 และองค์ประกอบของ Practical Framework แสดงดังได้ดังนี้

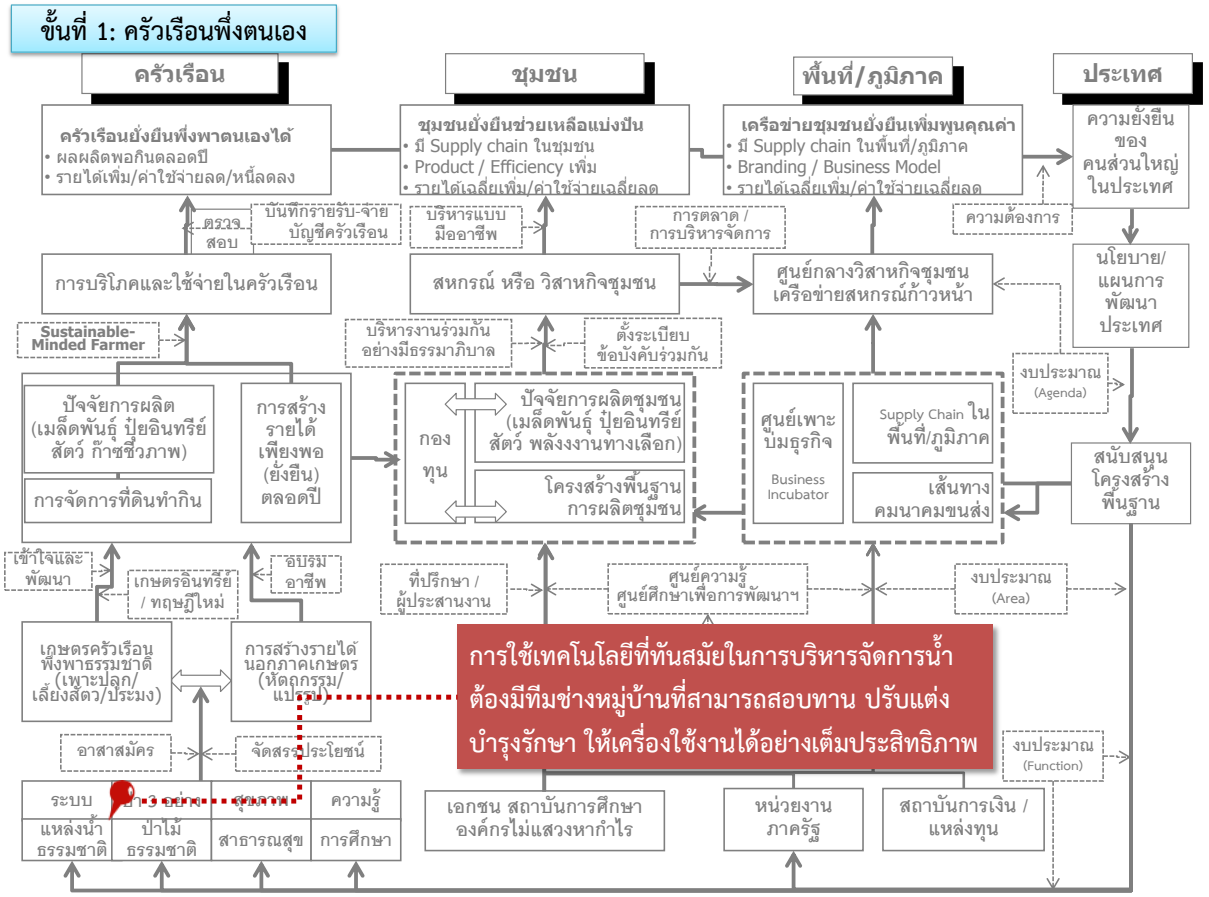
ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง
ครัวเรือน
ชุมชน
พื้นที่/ภูมิภาค
ประเทศ
ครัวเรือนยั่งยืนพึ่งพาตนเองได้
• ผลผลิตพอกินตลอดปี
• รายได้เพิ่ม/ค่าใช้จ่ายลด/หนี้ลดลง
ชุมชนยั่งยืนช่วยเหลือแบ่งปัน
• มี Supply chain ในชุมชน
• Product / Efficiency เพิ่ม
• รายได้เฉลี่ยเพิ่ม/ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยลด
เครือข่ายชุมชนยั่งยืนเพิ่มพูนคุณค่า
• มี Supply chain ในพื้นที่/ภูมิภาค
• Branding / Business Model
• รายได้เฉลี่ยเพิ่ม/ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยลด
ความยั่งยืนของคนส่วนใหญ่ในประเทศ
ตรวจสอบ
บันทึกรายรับ-จ่าย บัญชีครัวเรือน
บริหารแบบมืออาชีพ
การตลาด / การบริหารจัดการ
ความต้องการ
การบริโภคและใช้จ่ายในครัวเรือน
สหกรณ์ หรือ วิสาหกิจชุมชน
ศูนย์กลางวิสาหกิจชุมชน เครือข่ายสหกรณ์ก้าวหน้า
นโยบาย/แผนการพัฒนาประเทศ
Sustainable-Minded Farmer
บริหารงานร่วมกันอย่างมีธรรมาภิบาล
ตั้งระเบียบข้อบังคับร่วมกัน
งบประมาณ (Agenda)
ปัจจัยการผลิต (เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยอินทรีย์ สัตว์ ก๊าซชีวภาพ)
การจัดการที่ดินทำกิน
การสร้างรายได้เพียงพอ (ยั่งยืน) ตลอดปี
กองทุน
ปัจจัยการผลิตชุมชน (เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยอินทรีย์ สัตว์ พลังงานทางเลือก)
โครงสร้างพื้นฐานการผลิตชุมชน
ศูนย์เพาะบ่มธุรกิจ Business Incubator
Supply Chain ในพื้นที่/ภูมิภาค
เส้นทางคมนาคมขนส่ง
สนับสนุนโครงสร้างพื้นฐาน
เข้าใจและพัฒนา
เกษตรอินทรีย์ / ทฤษฎีใหม่
อบรมอาชีพ
ที่ปรึกษา / ผู้ประสานงาน
ศูนย์ความรู้ ศูนย์ศึกษาเพื่อการพัฒนาฯ
งบประมาณ (Area)
เกษตรครัวเรือนพึ่งพาธรรมชาติ (เพาะปลูก/เลี้ยงสัตว์/ประมง)
การสร้างรายได้นอกภาคเกษตร (หัตถกรรม/แปรรูป)
การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการบริหารจัดการน้ำ ต้องมีทีมช่างหมู่บ้านที่สามารถสอบทาน ปรับแต่ง บำรุงรักษา ให้เครื่องใช้งานได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ
อาสาสมัคร
จัดสรรประโยชน์
งบประมาณ (Function)
ระบบ
ความรู้
แหล่งน้ำธรรมชาติ
ป่าไม้ธรรมชาติ
สาธารณสุข
การศึกษา
เอกชน สถาบันการศึกษา องค์กรไม่แสวงหากำไร
หน่วยงานภาครัฐ
สถาบันการเงิน / แหล่งทุน

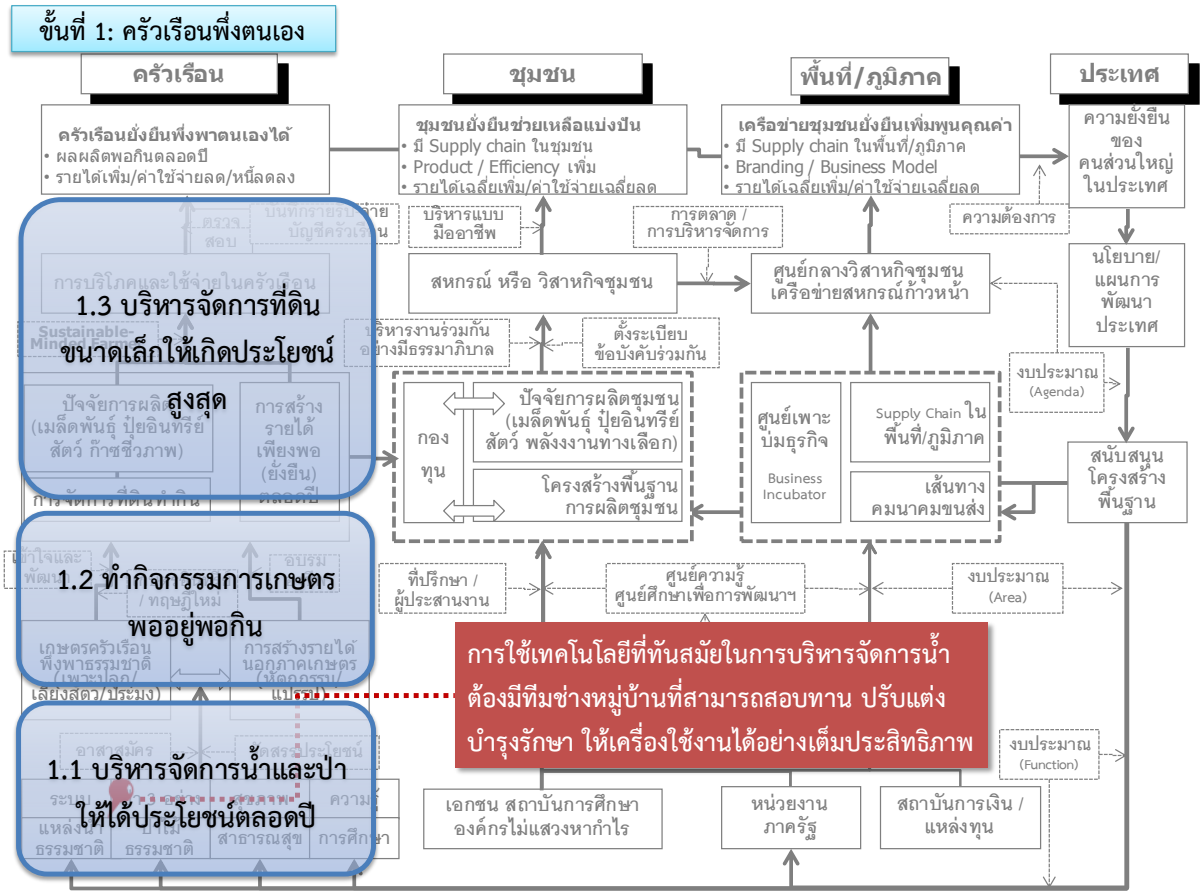
ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง
ครัวเรือน
ชุมชน
พื้นที่/ภูมิภาค
ประเทศ
1.3 บริหารจัดการที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด
1.2 ทำกิจกรรมการเกษตรพออยู่พอกิน
1.1 บริหารจัดการน้ำและป่าให้ได้ประโยชน์ตลอดปี
การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการบริหารจัดการน้ำ ต้องมีทีมช่างหมู่บ้านที่สามารถสอบทาน ปรับแต่ง บำรุงรักษา ให้เครื่องใช้งานได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

<u>สรุปจุดอ่อน</u>ที่สำคัญของการพัฒนาของโครงการระบบสูบน้ำด้วยแสงอาทิตย์ บ้านบางกลอยและบ้านโป่งลึก

<u>ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง</u>

กลุ่มที่ 1 บริหารจัดการน้ำและป่าให้ได้ประโยชน์ตลอดปี

- ✖ การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการบริหารจัดการน้ำ ต้องมีทีมช่างหมู่บ้านที่สามารถสอบทาน ปรับแต่ง บำรุงรักษา ให้เครื่องใช้งานได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

ทั้งนี้ สามารถสรุปจุดแข็งและจุดอ่อนของโครงการระบบสูบน้ำด้วยแสงอาทิตย์ บ้านบางกลอยและบ้านโป่งลึก แสดงดังตาราง

ตารางที่ 4.18 สรุปจุดแข็งและจุดอ่อนของโครงการระบบสูบน้ำด้วยแสงอาทิตย์ บ้านบางกลอยและบ้านโป่งลึก

ทฤษฎีใหม่	กลุ่ม	องค์ประกอบ Practical Framework	จุดแข็ง (ปัจจัยสู่ความสำเร็จ)	จุดอ่อน (ปัจจัยเสี่ยง)
ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง บริหารจัดการที่ดินและน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุดพอกินตลอดปี	1.1 บริหารจัดการน้ำและป่าให้ได้ประโยชน์ตลอดปี	แหล่งน้ำธรรมชาติ	n/a	การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการบริหารจัดการน้ำ ต้องมีทีมช่างหมู่บ้านที่สามารถสอบทาน ปรับแต่ง บำรุงรักษา ให้เครื่องใช้งานได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ
	1.2 ทำกิจกรรมการเกษตร พออยู่พอกิน	n/a	n/a	n/a
	1.3 บริหารจัดการที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด	n/a	n/a	n/a
ขั้นที่ 2: รวมกลุ่ม/สหกรณ์ เพื่อการผลิต การตลาด และดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิก/ชุมชน (สร้างภูมิคุ้มกันก่อนออกสู่ภายนอก)	2.1 รวมกลุ่มและดูแลความเป็นอยู่สมาชิก			
	2.2 พัฒนาการผลิตให้สอดคล้องกับการตลาด	n/a	n/a	n/a
	2.3 ส่งเสริมการเกษตรสมาชิก	n/a	n/a	n/a

ทฤษฎีใหม่	กลุ่ม	องค์ประกอบ Practical Framework	จุดแข็ง (ปัจจัยสู่ความสำเร็จ)	จุดอ่อน (ปัจจัยเสี่ยง)
ขั้นที่ 3: ออกสู่ภายนอก เชื่อมโยงเครือข่ายภายนอก ด้านอาชีพ ทุนการตลาด การผลิต และรักษาทุนทางสังคมให้ยั่งยืน	3.1 เชื่อมโยงตลาด แหล่งทุน องค์ความรู้ และเทคโนโลยี	n/a	n/a	n/a

****

5 ผลการวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบ/ค้นหาปัจจัยและเงื่อนไขที่จะก่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

5.1 Theoretical Building

5.1.1 รูปแบบความล้มเหลว (Failure Model) ที่จะเป็นความเสี่ยงของการพัฒนา

จากการศึกษาพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทฤษฎี หลักการ และเก็บข้อมูลภาคสนาม พบว่าการยกระดับการพัฒนาให้ชุมชนอย่างยั่งยืนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและตามแนวพระราชดำรัสนั้น เป็นเรื่องที่ทุกภาคส่วนต้องดำเนินการอย่างจริงจังและสอดคล้องตามแนวทาง หากเกิดความผิดเพี้ยนออกจากหลักการที่ถูกต้องแล้วก็อาจกลายเป็นความเสี่ยงที่จะนำไปสู่ความล้มเหลวของการพัฒนา

จากการวิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไขต่างๆที่จะทำให้เกิดความสำเร็จและล้มเหลวของการพัฒนาดังกล่าวพบว่า มีรูปแบบความล้มเหลวที่มักเกิดขึ้นในการพัฒนาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ที่เกิดจากการดำเนินงานที่ผิดหลักการตามปรัชญาฯ ทั้งสิ้น 13 รูปแบบ โดยรูปแบบความล้มเหลวที่จะนำเสนอนี้จะแสดงถึงเหตุและผลของการเกิดความล้มเหลวเหล่านั้น ซึ่งองค์กรหรือผู้เชี่ยวชาญที่จะขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงสามารถใช้ตรวจสอบสถานการณ์การพัฒนาว่ามีปัจจัยเหตุที่จะก่อให้เกิดความเสี่ยงและความล้มเหลวหรือไม่ มากน้อยเพียงใด โดยรูปแบบความล้มเหลวมีดังต่อไปนี้

1) จัดสรรที่ดินและแหล่งน้ำไม่เหมาะสม
2) ผู้ดำเนินการพัฒนา/อาสาสมัครไม่เข้าใจบริบทชุมชน
3) ชาวบ้านไม่เข้าใจหลักปรัชญา
4) รูปแบบบัญชีครัวเรือนยากเกินไป
5) ขาดแผนการผลิตชุมชน
6) ขาดธรรมาภิบาลในการจัดการสหกรณ์
7) ขาดวินัยในกลุ่มสมาชิกสหกรณ์
8) ขาดความรู้ด้านการตลาด การคาดการณ์ธุรกิจในอนาคต
9) ชุมชนขาดระบบเก็บและจัดการองค์ความรู้การพัฒนา
10) ขาดการถ่ายทอดความรู้การพัฒนาสู่วงกว้าง/รุ่นหลัง
11) ช่วยเหลือแบบไม่จำกัดและไม่ตรงกับความต้องการ
12) ไม่ปล่อยมือให้ชุมชนอยู่รอดด้วยตัวเอง
13) ขาดการบูรณาการการพัฒนาของทุกภาคส่วนในภาพรวม

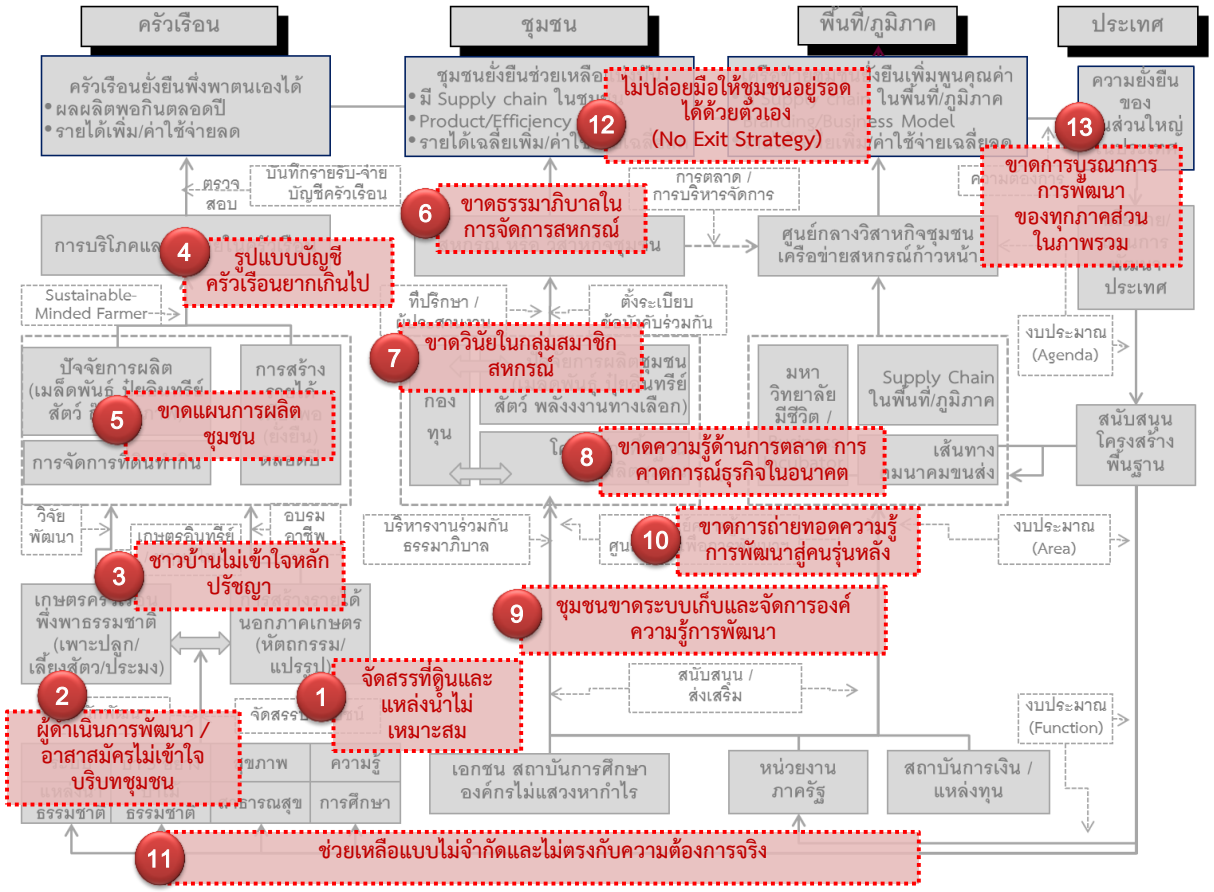

รูปที่ 5.1 รูปแบบความล้มเหลว (Failure Model) ในการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา: คณะผู้วิจัย และ ดร.วีรไท สันติประภพ (2 ธันวาคม 2557)[2]

โดยความล้มเหลวในแต่ละรูปแบบนั้นมีที่มาที่ไป ตลอดจนเหตุและผลที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นรูปแบบความล้มเหลว ณ จุดต่างๆตามระดับการพัฒนา ซึ่งสามารถแสดงในแผนผัง Practical Framework ดังแสดงในรูปที่ 5.1 โดยมีรายละเอียดเบื้องต้นของความล้มเหลวแต่ละรูปแบบดังต่อไปนี้

5.1.1.1 รูปแบบความล้มเหลวที่ 1: จัดสรรทรัพยากรไม่ลงตัว

เมื่อการจัดสรรทรัพยากรไม่เหมาะสม ซึ่งหมายถึงมีความเป็นธรรม/ไม่ลงตัว ส่งผลต่อให้เกิดความขัดแย้ง แบ่งฝักแบ่งฝ่าย และทำให้ผู้เสียประโยชน์จากการจัดสรรทรัพยากร ไม่รักษากติกา หรือไม่ยอมเข้าร่วมกลไกการจัดสรร เพราะมักเป็นผู้ที่ยังครองความได้เปรียบในการครอบครองทรัพยากร ซึ่งจะส่งผลย้อนกลับให้ปัญหานี้ทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ

[2] รูปแบบความล้มเหลวที่ 9-12 นั้นเป็นส่วนของ ดร.วีรไท สันติประภพ นั้นถอดมาจากความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่ ดร.วีรไท ได้ให้ไว้กับมูลนิธิปิดทองหลังพระฯ เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2557

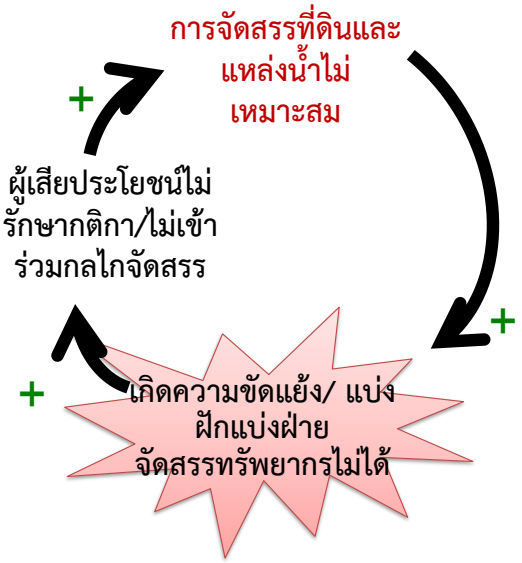

รูปที่ 5.2 รูปแบบความล้มเหลวที่ 1: จัดสรรทรัพยากรไม่ลงตัว

สรุปปัจจัยสาเหตุและความล้มเหลวของรูปแบบความล้มเหลวที่ 1 การจัดสรรทรัพยากรไม่ลงตัว ได้ดังต่อไปนี้

ปัจจัยสาเหตุและผลพวงที่เกิดขึ้น (Causes & Effects)	**ความล้มเหลว (Failure)**
1) การจัดสรรที่ดินและแหล่งน้ำไม่เหมาะสม 2) ผู้เสียประโยชน์ไม่รักษากติกาและ/หรือไม่เข้าร่วมกลไกการจัดสรร	– เกิดความขัดแย้ง/แบ่งฝักแบ่งฝ่ายทำให้การจัดสรรทรัพยากรต่างๆไม่สามารถทำได้

5.1.1.2 รูปแบบความล้มเหลวที่ 2: ผู้ดำเนินการพัฒนา/อาสาสมัครไม่เข้าใจบริบทชุมชน

อาสาสมัครและผู้ดำเนินการพัฒนาไม่สามารถเข้าใจถึงบริบทของชุมชน ไม่ทราบแก่นแท้ของปัญหา ไม่ได้รับการยอมรับไว้วางใจจากชาวบ้าน ส่งผลให้ไม่ได้รับข้อมูลแท้จริงจากพื้นที่ ฉะนั้นการพัฒนาพื้นที่ รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากรจึงผิดทาง ไม่เกิดผลเป็นที่ประจักษ์ ทำให้ชาวบ้านยิ่งขาดการยอมรับในตัวอาสาสมัคร และจะยิ่งไม่ให้ความร่วมมือในการพัฒนา

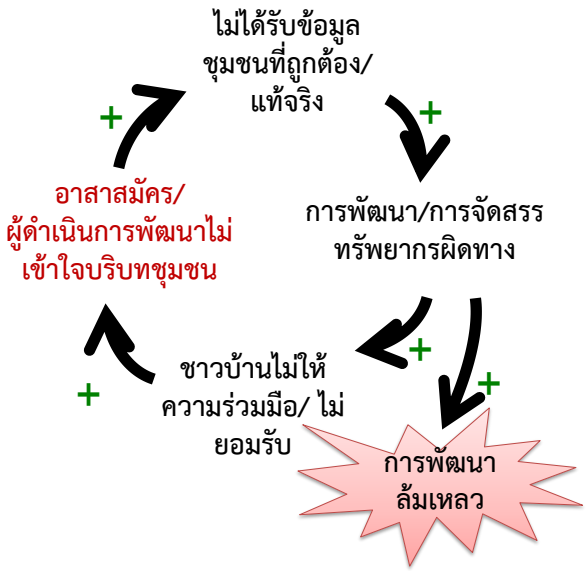

รูปที่ 5.3 รูปแบบความล้มเหลวที่ 2: ผู้ดำเนินการพัฒนา/อาสาสมัครไม่เข้าใจบริบทชุมชน

สรุปปัจจัยสาเหตุและความล้มเหลวของรูปแบบความล้มเหลวที่ 2: ผู้ดำเนินการพัฒนา/อาสาสมัครไม่เข้าใจบริบทชุมชน ได้ดังต่อไปนี้

ปัจจัยสาเหตุและผลพวงที่เกิดขึ้น (Causes & Effects)	ความล้มเหลว (Failure)
1) อาสาสมัครผู้ดำเนินการพัฒนาไม่เข้าใจบริบทชุมชน 2) ผู้ดำเนินการพัฒนาไม่ได้รับข้อมูลชุมชนที่ถูกต้องแท้จริง 3) การพัฒนาและการจัดสรรทรัพยากรผิดทิศทาง 4) ชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือและไม่ยอมรับ	– การพัฒนาล้มเหลว

5.1.1.3 รูปแบบความล้มเหลวที่ 3: ชาวบ้านไม่เข้าใจหลักปรัชญา

ชาวบ้านไม่เข้าใจในปรัชญา หลักการ และแนวปฏิบัติที่แท้จริงทำให้บางส่วนไม่แน่ใจจึงรอดู บางส่วนลงมือทำด้วยความคาดหวังที่สูงเกินจริง ซึ่งผลที่ได้มักจะด้อยกว่าความคาดหวัง ทำให้ชาวบ้านยิ่งไม่ศรัทธาและหันไปประกอบอาชีพ ดำเนินชีวิตแบบเดิม และทำให้ความศรัทธาในหลักปรัชญาค่อยๆลดลง

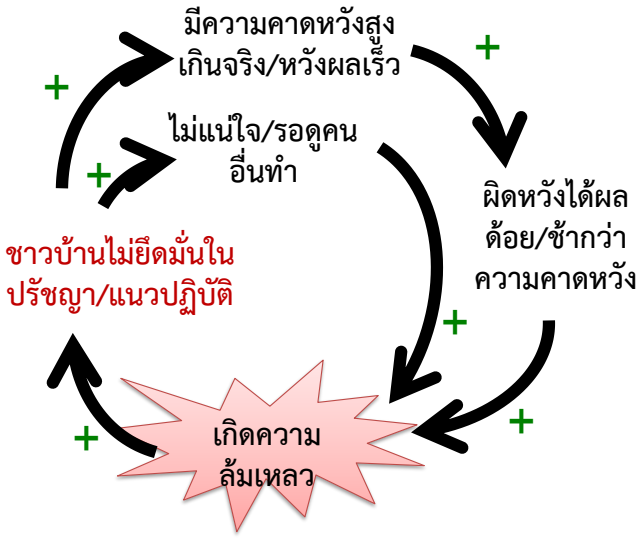

รูปที่ 5.4 รูปแบบความล้มเหลวที่ 3: ชาวบ้านไม่เข้าใจหลักปรัชญา

สรุปปัจจัยสาเหตุและความล้มเหลวของรูปแบบความล้มเหลวที่ 3: ชาวบ้านไม่เข้าใจหลักปรัชญา ได้ดังต่อไปนี้

ปัจจัยสาเหตุและผลพวงที่เกิดขึ้น **(Causes & Effects)**	**ความล้มเหลว** **(Failure)**
1) ชาวบ้านไม่ยึดมั่นในปรัชญาและแนวปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง 2) ชาวบ้านหวังผลเกิดจริง หวังผลให้เกิดเร็วเกินความเป็นจริง 3) ชาวบ้านไม่แน่ใจ ไม่ปฏิบัติและรอดูผู้อื่น 4) ชาวบ้านผิดหวังที่ได้ผลด้อย ช้า กว่าความคาดหวัง	– การพัฒนาล้มเหลว

5.1.1.4 รูปแบบความล้มเหลวที่ 4: รูปแบบบัญชีครัวเรือนยากเกินไป

บัญชีครัวเรือนมีรูปแบบที่ซับซ้อน และมีหลากหลายรูปแบบ ทำให้ยากต่อความเข้าใจของชาวบ้าน ชาวบ้านบันทึกผิด หรือแม้จะบันทึกตามแต่ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ เกิดเป็นภาระจึงเลิกบันทึก หรือไม่ตั้งใจบันทึก ทำให้ไม่เกิดประโยชน์

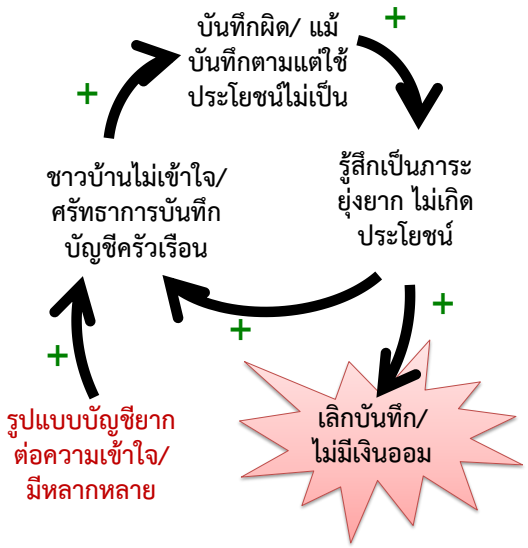

รูปที่ 5.5 รูปแบบความล้มเหลวที่ 4: รูปแบบบัญชีครัวเรือนยากเกินไป

สรุปปัจจัยสาเหตุและความล้มเหลวของรูปแบบความล้มเหลวที่ 4: รูปแบบบัญชีครัวเรือนยากเกินไป ได้ดังต่อไปนี้

ปัจจัยสาเหตุและผลพวงที่เกิดขึ้น (Causes & Effects)	**ความล้มเหลว (Failure)**
1) รูปแบบบัญชีครัวเรือนที่ยากต่อความเข้าใจและมีหลากหลายรูปแบบ 2) ชาวบ้านไม่เข้าใจ ไม่ศรัทธาการบันทึกบัญชีครัวเรือน 3) ชาวบ้านบันทึกผิด บันทึกตามแต่ใช้ประโยชน์ไม่เป็น 4) ชาวบ้านรู้สึกเป็นภาระ ยุ่งยาก ไม่เกิดประโยชน์	– ชาวบ้านเลิกบันทึกบัญชีครัวเรือน ไม่สามารถจัดการการเงินได้ ส่งผลทำให้ไม่สามารถเก็บเงินออม

5.1.1.5 รูปแบบความล้มเหลวที่ 5: ขาดแผนการผลิตชุมชน

มีการกำหนดแผนการผลิตชุมชน (Community Production Plan) ทำให้ชาวบ้านทำตามความคาดหวังของตนเอง และเกิดปัญหาสินค้าล้นตลาด หรือปัญหาทรัพยากรไม่เพียงพอต่อการผลิต ส่งผลให้เกิดการขาดทุน และกลไกล้มเหลว

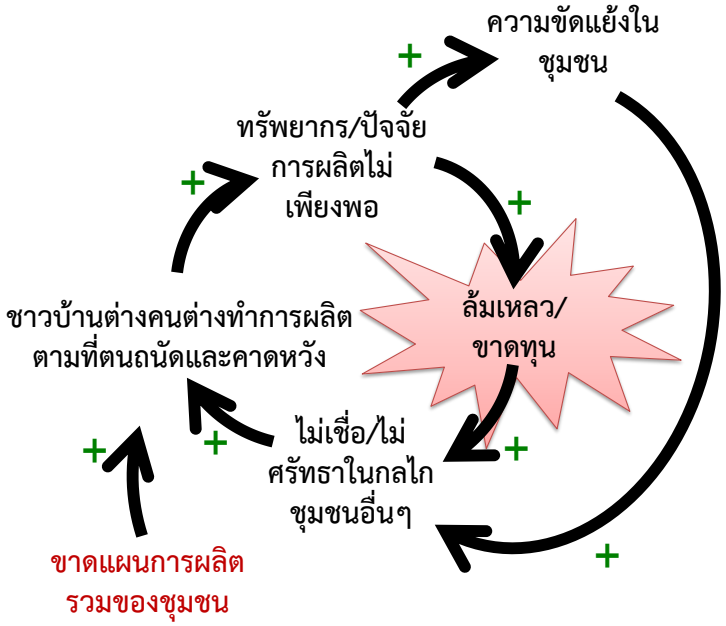

รูปที่ 5.6 รูปแบบความล้มเหลวที่ 5: ขาดแผนการผลิตชุมชน

สรุปปัจจัยสาเหตุและความล้มเหลวของรูปแบบความล้มเหลวที่ 5: ขาดแผนการผลิตชุมชน ได้ดังต่อไปนี้

ปัจจัยสาเหตุและผลพวงที่เกิดขึ้น (Causes & Effects)	ความล้มเหลว (Failure)
1) ขาดแผนการผลิตรวมของชุมชน 2) ชาวบ้านต่างคนต่างทำการผลิตตามที่ตนถนัด และคาดหวัง 3) ทรัพยากรและปัจจัยการผลิตไม่เพียงพอต่อความต้องการของชุมชน 4) เกิดความขัดแย้งในชุมชน 5) ชาวบ้านเกิดความไม่เชื่อมั่นในกลไกการพัฒนา	– การเกษตรล้มเหลว ขาดทุน

5.1.1.6 รูปแบบความล้มเหลวที่ 6: ขาดธรรมาภิบาลในการจัดการสหกรณ์

การจัดการสหกรณ์ขาดธรรมาภิบาล ซึ่งทำให้เกิดการทำงานที่ขาดประสิทธิภาพ และการจัดสรรประโยชน์แก่มวลสมาชิกไม่เหมาะสมเป็นธรรม สมาชิกเกิดความไม่เชื่อใจ เชื่อมั่นในการบริการงาน และไม่ร่วมมือกับสหกรณ์ ทำให้สหกรณ์เกิดความล้มเหลวได้

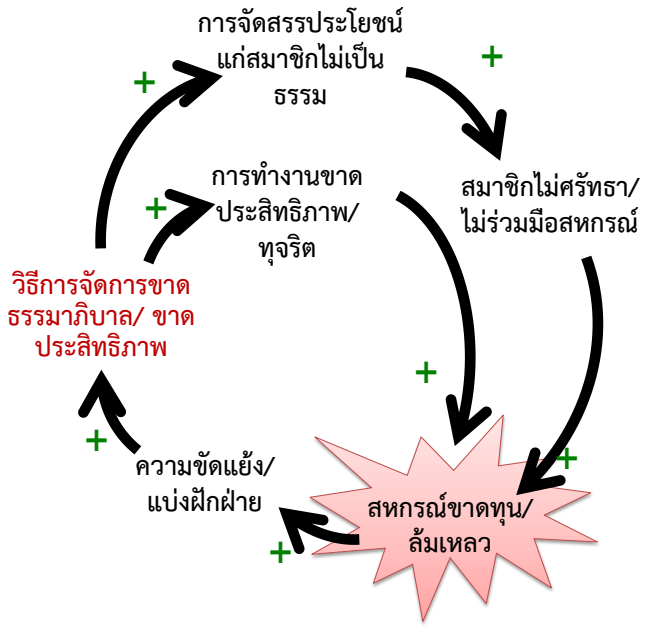

รูปที่ 5.7 รูปแบบความล้มเหลวที่ 6: ขาดธรรมาภิบาลในการจัดการสหกรณ์

สรุปปัจจัยสาเหตุและความล้มเหลวของรูปแบบความล้มเหลวที่ 6: ขาดธรรมาภิบาลในการจัดการสหกรณ์ ได้ดังต่อไปนี้

ปัจจัยสาเหตุและผลพวงที่เกิดขึ้น (Causes & Effects)	**ความล้มเหลว (Failure)**
1) วิธีการจัดการของสหกรณ์ขาดธรรมาภิบาล ขาดประสิทธิภาพ 2) การจัดสรรประโยชน์แก่มวลสมาชิกไม่เป็นธรรม 3) การทำงานของสหกรณ์ขาดประสิทธิภาพ 4) สมาชิกไม่ศรัทธา ไม่ร่วมมือกับสหกรณ์	– สหกรณ์ล้มเหลว ขาดทุน

5.1.1.7 รูปแบบความล้มเหลวที่ 7: ขาดวินัยในกลุ่มสมาชิกสหกรณ์

เมื่อสมาชิกสหกรณ์ขาดวินัยในการร่วมทำงาน จะเกิดปัญหาสำคัญได้แก่ สมาชิกไม่นำส่งสินค้าให้สหกรณ์ตามเวลาและคุณภาพที่กำหนด สมาชิกนำผลผลิตไปขายตรงกับพ่อค้ารายอื่น สมาชิกผิดนัดชำระเงินกู้ เป็นต้น ซึ่งจะนำไปสู่ปัญหาทางธุรกิจของสหกรณ์อย่างรวดเร็ว เนื่องจากสหกรณ์นั้นตั้งอยู่บนความศรัทธาของหมู่มวลสมาชิก

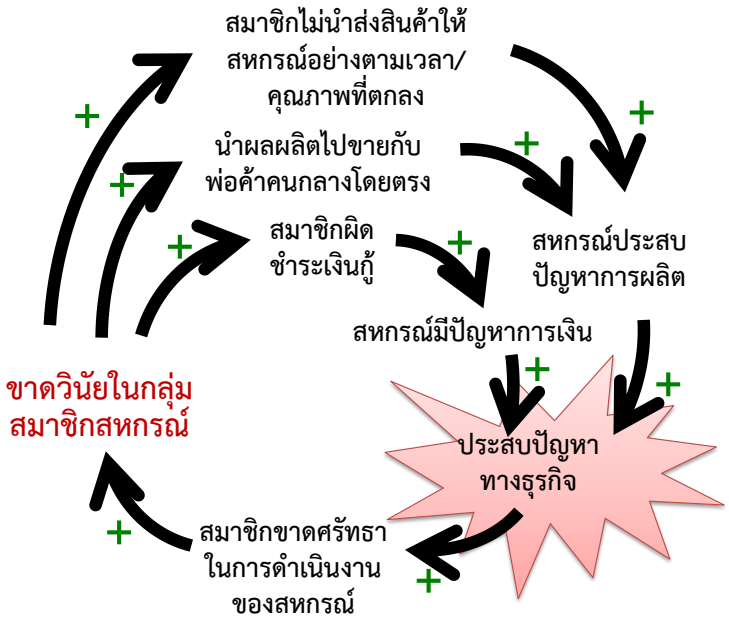

รูปที่ 5.8 รูปแบบความล้มเหลวที่ 7: ขาดวินัยในกลุ่มสมาชิกสหกรณ์

สรุปปัจจัยสาเหตุและความล้มเหลวของรูปแบบความล้มเหลวที่ 7: ขาดวินัยในกลุ่มสมาชิกสหกรณ์ ได้ดังต่อไปนี้

ปัจจัยสาเหตุและผลพวงที่เกิดขึ้น (Causes & Effects)	**ความล้มเหลว (Failure)**
1) สมาชิกสหกรณ์ขาดวินัย 2) สมาชิกไม่นำส่งผลผลิตให้สหกรณ์ตรงเวลาและคุณภาพที่ตกลง 3) สมาชิกนำผลผลิตไปขายกับพ่อค้าคนกลางโดยตรง 4) สมาชิกผิดชำระเงินกู้ 5) สหกรณ์ประสบปัญหาการผลิต 6) สหกรณ์มีปัญหาทางการเงิน 7) สมาชิกขาดศรัทธาในการดำเนินงานของสหกรณ์	– สหกรณ์ประสบปัญหาทางธุรกิจล้มเหลว

5.1.1.8 รูปแบบความล้มเหลวที่ 8: ขาดความรู้ด้านการตลาด การคาดการณ์ธุรกิจในอนาคต

ชุมชนขาดความรู้ด้านการตลาด/การคาดการณ์ธุรกิจในอนาคต ซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว เช่น ภาวะการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ สังคม สภาพแวดล้อม ของประเทศและระดับสากล โดยเฉพาะภาวะโลกร้อนและการเกิดภัยพิบัติต่างๆ ที่เป็นความเสี่ยงต่อชุมชน

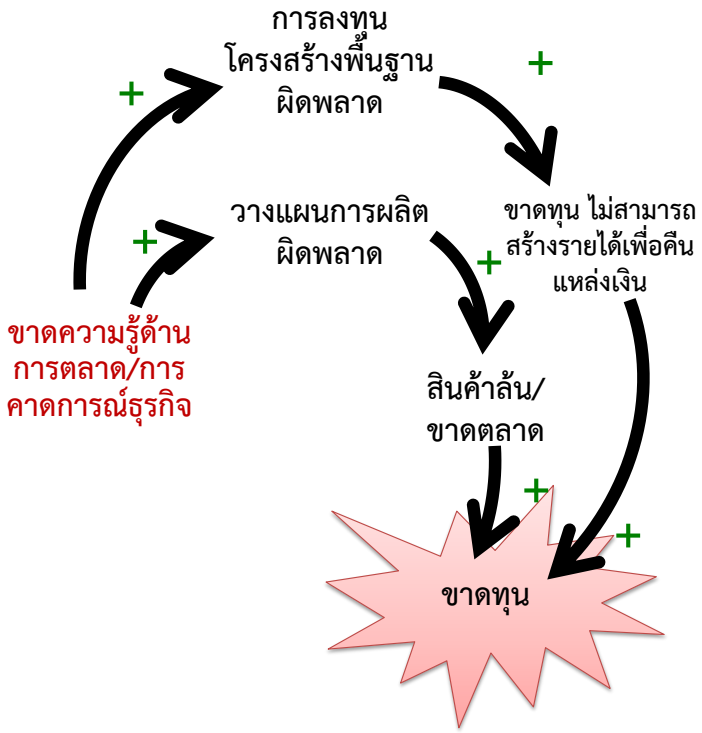

รูปที่ 5.9 รูปแบบความล้มเหลวที่ 8: ขาดความรู้ด้านการตลาด การคาดการณ์ธุรกิจในอนาคต

สรุปปัจจัยสาเหตุและความล้มเหลวของรูปแบบความล้มเหลวที่ 8: ขาดความรู้ด้านการตลาด การคาดการณ์ธุรกิจในอนาคต ได้ดังต่อไปนี้

ปัจจัยสาเหตุและผลพวงที่เกิดขึ้น (Causes & Effects)	**ความล้มเหลว (Failure)**
1) ชุมชนขาดความรู้ด้านการตลาด การคาดการณ์ธุรกิจ 2) การลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานการผลิตของชุมชนผิดพลาด 3) การวางแผนการผลิตชุมชนผิดพลาด 4) สินค้าล้นตลาด 5) ขาดทุน ไม่สามารถสร้างรายได้เพื่อคืนแหล่งทุน	– ชุมชนประสบปัญหาขาดทุน (สหกรณ์ หรือวิสาหกิจชุมชน)

5.1.1.9 รูปแบบความล้มเหลวที่ 9: ชุมชนขาดระบบเก็บและจัดการองค์ความรู้การพัฒนา

ชุมชนไม่มีวิธีการและกลไกที่สามารถเก็บองค์ความรู้ที่ได้รับระหว่างการพัฒนา ไม่มีผู้รับผิดชอบ ไม่มีระบบการจัดการที่ดี ทำให้ความรู้และข้อมูลต่างๆจากการดำเนินงานสูญหาย ส่งผลให้การทำงาน การตัดสินใจดำเนินการ ไร้ประสิทธิภาพ นำไปสู่ความไม่สำเร็จได้

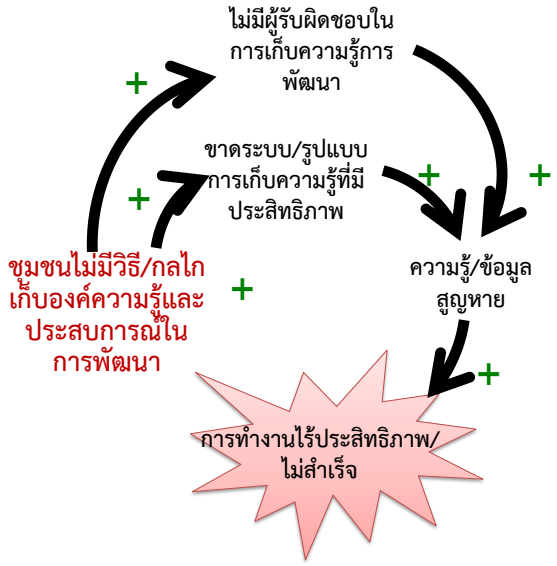

รูปที่ 5.10 รูปแบบความล้มเหลวที่ 9: ชุมชนขาดระบบเก็บและจัดการองค์ความรู้การพัฒนา

สรุปปัจจัยสาเหตุและความล้มเหลวของรูปแบบความล้มเหลวที่ 9: ชุมชนขาดระบบเก็บและจัดการองค์ความรู้การพัฒนา ได้ดังต่อไปนี้

ปัจจัยสาเหตุและผลพวงที่เกิดขึ้น (Causes & Effects)	**ความล้มเหลว (Failure)**
1) ชุมชนไม่มีวิธีการ กลไกเพื่อเก็บองค์ความรู้และประสบการณ์ในการพัฒนา 2) ขาดระบบ รูปแบบการเก็บความรู้ที่มีประสิทธิภาพ 3) ขาดผู้รับผิดชอบในการเก็บความรู้การพัฒนา 4) ความรู้ ข้อมูลประสบการณ์สูญหาย	– การทำงานไร้ประสิทธิภาพ ไม่มีการปรับปรุงพัฒนา ไม่สำเร็จ

5.1.1.10 รูปแบบความล้มเหลวที่ 10: ขาดการถ่ายทอดความรู้การพัฒนาสู่วงกว้าง/รุ่นหลัง

ชุมชนขาดการถ่ายทอดองค์ความรู้ไปในวงกว้างและการถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลังอย่างเป็นระบบ ซึ่งในปัจจบันมีการถ่ายทอดองค์ความรู้และประสบการณ์การพัฒนาอยู่บ้าง แต่ทำโดยกลไกภาครัฐ ซึ่งไม่ยั่งยืน ตัวชุมชนเองขาดแนวคิดและวัฒนธรรมในการถ่ายทอดความรู้ดังกล่าว ส่งผลทำให้ขาดแนวร่วมการทำงาน มีผู้รู้/แนวร่วมมีส่วนในการพัฒนาจำกัด ส่งผลให้การทำงานขาดประสิทธิภาพ และจะยิ่งทำให้เกิดความไม่มั่นใจจากคนรุ่นต่อๆไป (รุ่นหลัง)

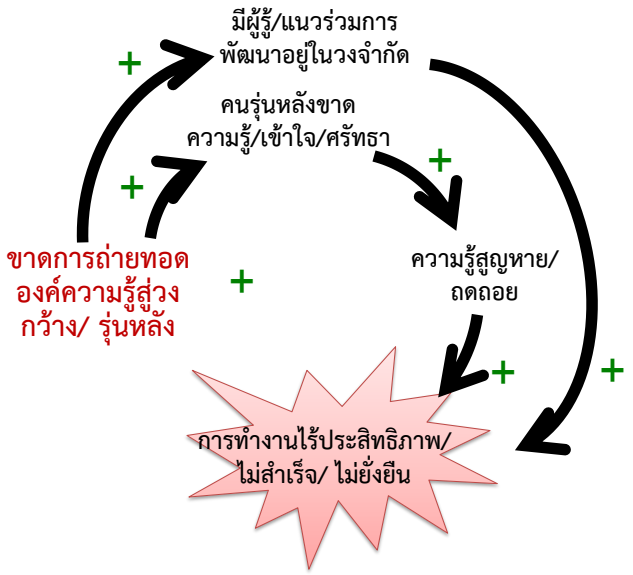

รูปที่ 5.11 รูปแบบความล้มเหลวที่ 10: ขาดการถ่ายทอดความรู้การพัฒนาสู่วงกว้าง/รุ่นหลัง

สรุปปัจจัยสาเหตุและความล้มเหลวของรูปแบบความล้มเหลวที่ 10: ขาดการถ่ายทอดความรู้การพัฒนาสู่วงกว้าง/รุ่นหลัง ได้ดังต่อไปนี้

ปัจจัยสาเหตุและผลพวงที่เกิดขึ้น (Causes & Effects)	ความล้มเหลว (Failure)
1) ชุมชนขาดการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่วงกว้าง สู่คนรุ่นหลังอย่างเป็นระบบ 2) คนรุ่นหลังขาดความรู้ ความเข้าใจ ความศรัทธา 3) มีผู้รู้ แนวร่วมการพัฒนาอยู่ในวงจำกัด ไม่สามารถขยายการพัฒนาในวงกว้างและต่อเนื่องได้	– การทำงานไร้ประสิทธิภาพ ไม่มียั่งยืน

5.1.1.11 รูปแบบความล้มเหลวที่ 11: ช่วยเหลือแบบไม่จำกัดและไม่ตรงกับความต้องการ

หน่วยงานรัฐ/ผู้พัฒนาให้การช่วยเหลือแก่ชาวบ้าน/ชุมชนแบบไม่จำกัด และอาจไม่ได้ให้ความช่วยเหลือตรงกับสิ่งที่ต้องการ ทำให้ชาวบ้านไม่เห็นคุณค่าของสิ่งที่ได้รับ และไม่ได้ตระหนักถึงต้นทุนที่แท้จริงของการผลิต/การดำเนินงาน เกิดการใช้จ่ายแบบไม่ระมัดระวัง และนำไปสู่การขาดทุนของกิจการทั้งในระดับครัวเรือนและในระดับชุมชน เมื่อการอุดหนุน ช่วยเหลือจากภาครัฐหมดไป ซึ่งสะท้อนภาพความไม่ยั่งยืนที่แท้จริงของการพัฒนา การพัฒนาในลักษณะนี้จะทำให้ชาวบ้าน ชุมชนต้องการรับความช่วยเหลือมากขึ้นเรื่อยๆ ไม่มีที่สิ้นสุด

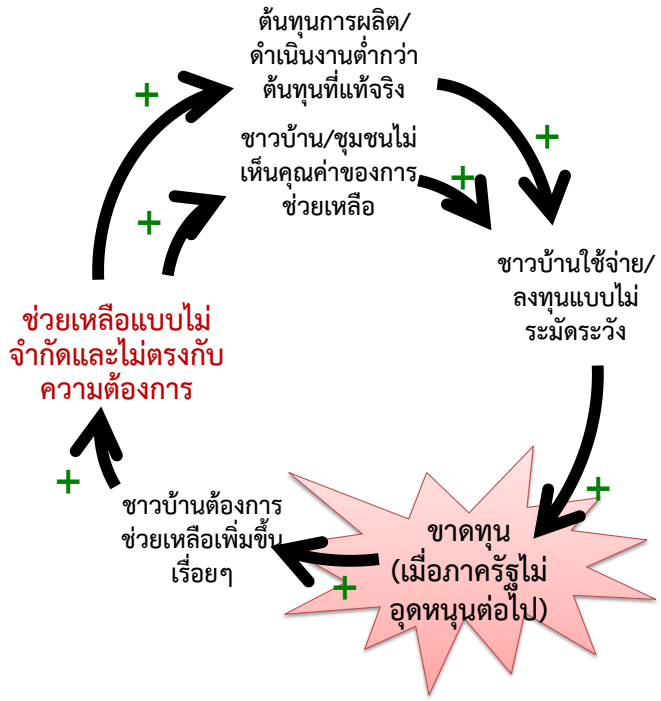

รูปที่ 5.12 รูปแบบความล้มเหลวที่ 11: ช่วยเหลือแบบไม่จำกัดและไม่ตรงกับความต้องการ

สรุปปัจจัยสาเหตุและความล้มเหลวของรูปแบบความล้มเหลวที่ 11: ช่วยเหลือแบบไม่จำกัดและไม่ตรงกับความต้องการ ได้ดังต่อไปนี้

ปัจจัยสาเหตุและผลพวงที่เกิดขึ้น (Causes & Effects)	**ความล้มเหลว (Failure)**
1) การช่วยเหลือจากภาครัฐแบบไม่จำกัดและไม่ตรงกับความต้องการของชุมชน 2) ชาวบ้าน ชุมชนไม่เห็นคุณค่าของความช่วยเหลือ 3) ต้นทุนการผลิตและดำเนินงานต่ำกว่าความเป็นจริง ไม่สะท้อนต้นทุนแท้จริง 4) ชาวบ้านใช้จ่ายแบบไม่ระมัดระวัง 5) ชาวบ้าน ชุมชนต้องการความช่วยเหลือเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ	– ชาวบ้าน ชุมชนประสบภาวะขาดทุนเมื่อภาครัฐไม่ช่วยเหลืออุดหนุนต่อไป

5.1.1.12 รูปแบบความล้มเหลวที่ 12: ภาครัฐไม่ปล่อยมือให้ชุมชนอยู่รอดด้วยตัวเอง

ผู้พัฒนามักจะขาดการพิจารณา Exit Strategy ให้รอบคอบ ทำให้ชุมชนขาดทักษะ/ประสบการณ์ในการแก้ปัญหาด้วยตัวเอง ชุมชนอ่อนแอ และจะทำให้ยิ่งไม่สามารถปล่อยมือบ้างแล้ว

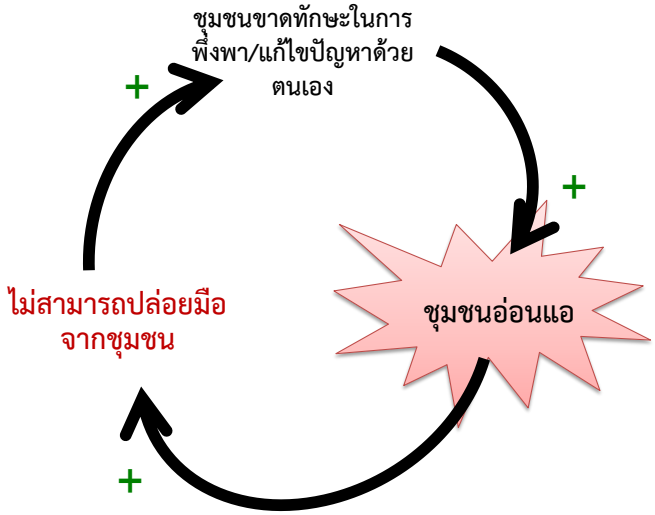

รูปที่ 5.13 รูปแบบความล้มเหลวที่ 12: ภาครัฐไม่ปล่อยมือให้ชุมชนอยู่รอดด้วยตัวเอง

สรุปปัจจัยสาเหตุและความล้มเหลวของรูปแบบความล้มเหลวที่ 12: ภาครัฐไม่ปล่อยมือให้ชุมชนอยู่รอดด้วยตัวเอง ได้ดังต่อไปนี้

ปัจจัยสาเหตุและผลพวงที่เกิดขึ้น (Causes & Effects)	**ความล้มเหลว (Failure)**
1) ภาครัฐไม่มีแผนที่จะปล่อยมือ ยุติการให้ความช่วยเหลืออุดหนุนแก่ชุมชน 2) ชุมชนขาดทักษะในการพึ่งพาและแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง	– ชุมชนอ่อนแอ การพัฒนาไม่ยั่งยืน

5.1.1.13 รูปแบบความล้มเหลวที่ 13: ขาดการบูรณาการการพัฒนาของทุกภาคส่วนในภาพรวม

หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนขาดการบูรการการดำเนินงานในพื้นที่ ทำให้กิจกรรมการพัฒนาต่างๆไม่เชื่อมโยงกัน การลงทุนโครงสร้างพื้นฐานไม่ตอบสนองความต้องการ การพัฒนาไม่เกิดผล หน่วยงานมักคิดวิธีการทำงานใหม่ ซึ่งยิ่งทำให้การบูรณาการการดำเนินงานลดน้อยถอยลง การดำเนินงานโดยขาดการบูรณาการเช่นนี้ เป็นปัญหาของระบบการทำงานที่อิงกับภาครัฐซึ่งมีโครงสร้างการทำงานในแนวดิ่งคือแนวกระทรวง กรม (Function) ที่แข็งตัว ในขณะที่การทำงานในแนวราบในระดับพื้นที่ (Area) นั้นไม่เข้มแข็ง หน่วยงานต่างๆ ยังอิงกับการสั่งการจากส่วนกลาง ทำให้การบูรณาการไม่สามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ

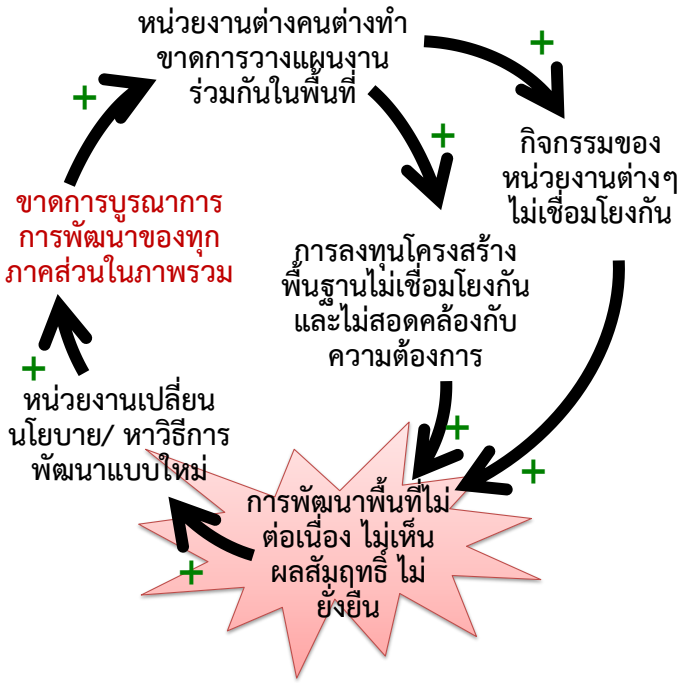

รูปที่ 5.14 รูปแบบความล้มเหลวที่ 13: ขาดการบูรณาการการพัฒนาของทุกภาคส่วนในภาพรวม

สรุปปัจจัยสาเหตุและความล้มเหลวของรูปแบบความล้มเหลวที่ 13: ขาดการบูรณาการการพัฒนาของทุกภาคส่วนในภาพรวม ได้ดังต่อไปนี้

ปัจจัยสาเหตุและผลพวงที่เกิดขึ้น (Causes & Effects)	ความล้มเหลว (Failure)
1) ขาดการบูรณาการการพัฒนาของทุกภาคส่วนในพื้นที่ 2) หน่วยงานต่างคนต่างทำตามแผนงานตน ขาดการวางแผนร่วมในพื้นที่ 3) กิจกรรมของหน่วยงานต่างๆ ไม่เชื่อมประสานกัน 4) การลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานจากหน่วยงานภายนอกไม่เชื่อมโยงและไม่สอดคล้องกับความต้องการ	– การพัฒนาพื้นที่ไม่ต่อเนื่อง ไม่เห็นผลสัมฤทธิ์ และไม่ยั่งยืน

5.1.1.14 สรุปและแนวทางการใช้ประโยชน์

จากการวิเคราะห์และระบุ “รูปแบบความล้มเหลว” (Failure Model) ทั้ง 13 รูปแบบนั้น พบว่าความล้มเหลวทุกรูปแบบดังกล่าวล้วนแล้วแต่เป็นความเสี่ยงในกระบวนการพัฒนาพื้นที่ ซึ่งผู้ดำเนินการพัฒนาควรที่จะได้ตระหนักและสามารถตรวจสอบปัจจัยสาเหตุ และผลพวงต่างๆซึ่งเป็นเสมือนอาการของความผิดปกติของการพัฒนา ฉะนั้นรูปแบบความล้มเหลวทั้ง 13 รูปแบบดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้น จะได้รับการพัฒนาเป็นคู่มือการตรวจสอบความเสี่ยงของการพัฒนา ซึ่งจะเป็นคู่มือที่ช่วยให้ผู้ดำเนินการพัฒนาสามารถตรวจสอบและชี้ประเด็นที่จะนำไปสู่ความล้มเหลวของการพัฒนาได้อย่างเป็นระบบต่อไป ทั้งนี้จะได้มีการปรับปรุง เพิ่มเติม เนื้อหา สาระต่างๆของรูปแบบความล้มเหลวที่ได้นำเสนอนี้ต่อไปตลอดการดำเนินงานโครงการนี้

5.1.2 การใช้ Dynamic Model เพื่อหาปฏิสัมพันธ์ของปัจจัยในการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในแต่ละกลุ่ม

ผลการทบทวนพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎีใหม่ รวมทั้งการพัฒนาในด้านต่างๆ ประกอบกับการเก็บข้อมูลภาคสนาม สามารถพัฒนาโมเดลพื้นฐานการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ ได้ดังนี้

1) เกษตรพึ่งพาธรรมชาติและการจัดการที่ดินทำกิน
2) เกษตรพึ่งพาธรรมชาติและการจัดการน้ำในที่ดินทำกิน
3) เกษตรพึ่งพาธรรมชาติและการจัดการแหล่งน้ำชุมชน
4) หัตถกรรมและการจัดการป่าชุมชน
5) การบริโภค การใช้จ่าย และการลงทุนระดับครัวเรือน
6) การเพิ่มมูลค่าและขายผลิตภัณฑ์ชุมชน (สหกรณ์ที่มีการแปรรูป)
7) การเป็นช่องทางขายผลผลิตชุมชน (สหกรณ์ที่ซื้อมาขายไป)
8) การสนับสนุนอาชีพเกษตรของชุมชน
9) การดูแลความเป็นอยู่คนในชุมชน
10) การร่วมคิด ออกกฎระเบียบ เพื่อประโยชน์สหกรณ์และสมาชิก

5.1.2.1 โมเดลเกษตรพึ่งพาธรรมชาติและการจัดการที่ดินทำกิน

การแบ่งที่ดินเป็น 4 ส่วน เช่น บ่อน้ำ นาข้าว สวนผสม และที่อยู่และที่เลี้ยงสัตว์ จะเอื้อต่อการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ที่หลากหลาย ทั้งนี้ การมีบ่อน้ำในที่ดินจะช่วยให้พืชและสัตว์ได้น้ำเพียงพอ เกิดผลผลิตหมุนเวียนตลอดปี ซึ่งการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์หลากหลายนั้นนอกจากจะทำให้ได้ผลผลิตหมุนเวียนสำหรับบริโภคตลอดปีแล้ว ยังเป็นการบำรุงและเพิ่มแร่ธาตุในดินไปในตัว หรือเป็นการใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาตินั่นเอง

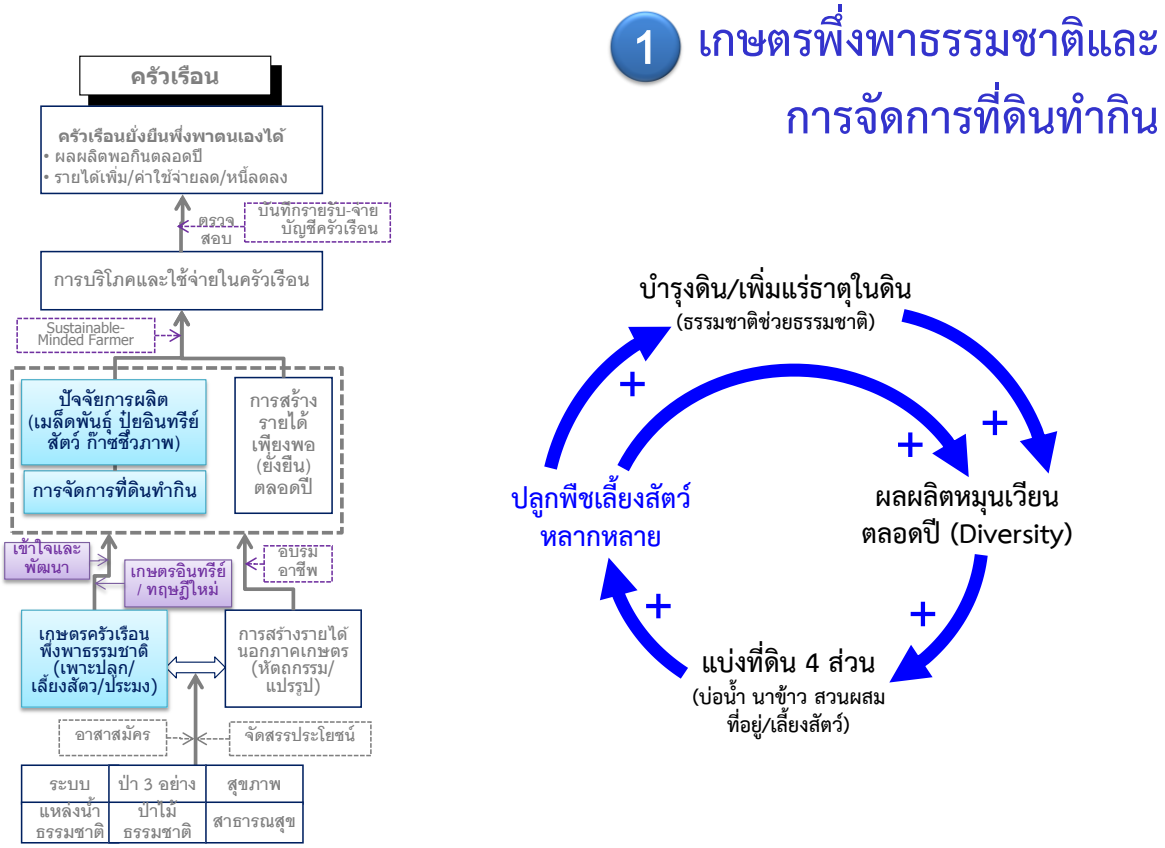

รูปที่ 5.15 โมเดลเกษตรพึ่งพาธรรมชาติและการจัดการที่ดินทำกิน

5.1.2.2 เกษตรพึ่งพาธรรมชาติและการจัดการน้ำในที่ดินทำกิน

การที่จะปลูกพืชเลี้ยงสัตว์หลากหลายแล้วได้ผลผลิตที่ดีจำเป็นต้องทำให้ข้าว/พืช/สัตว์ ได้น้ำเพียงพอ ดังนั้น เกษตรกรควรมีการทำบ่อน้ำในแปลงเกษตรเพื่อเก็บน้ำในหน้าฝน เมื่อมีน้ำสำรองทำการเกษตรตลอดปีก็จะสามารถส่งน้ำเข้าระบบส่งภายในแปลงเกษตรได้อย่างทั่วถึง และทำให้ข้าว/พืช/สัตว์ ได้น้ำเพียงพอในที่สุด

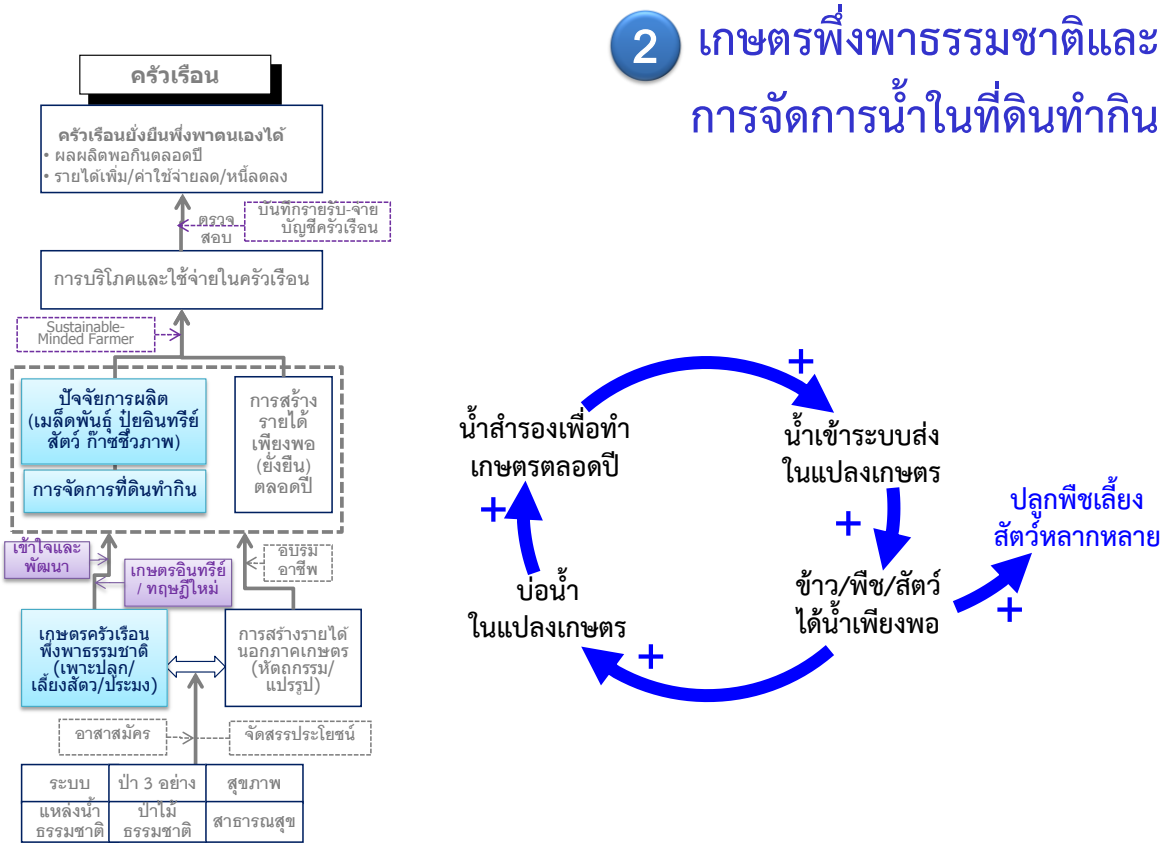

รูปที่ 5.16 โมเดลเกษตรพึ่งพาธรรมชาติและการจัดการน้ำในที่ดินทำกิน

5.1.2.3 เกษตรพึ่งพาธรรมชาติและการจัดการแหล่งน้ำชุมชน

การที่จะมีน้ำในบ่อน้ำในแปลงเกษตรกรนั้น นอกจากจะพึ่งพาน้ำฝนแล้ว หากในชุมชนมีแหล่งน้ำธรรมชาติ มีระบบชลประทานของชุมชน ก็จะช่วยให้มีน้ำส่งเข้าไปยังบ่อน้ำในแปลงเกษตรกรได้ ทั้งนี้ นอกจากจะมีระบบชลประทานที่ดีแล้ว ควรมีการกำหนด/จัดสรรการใช้ประโยชน์จากระบบชลประทานให้ทั่วถึงและเป็นธรรมด้วย ทั้งแปลงที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำและแปลงที่อยู่ห่างออกไป ตลอดจนมีการวางแผนร่วมกันของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการบำรุงรักษาเพื่อให้ระบบชลประทานใช้งานได้ในอย่างต่อเนื่องในระยะยาว

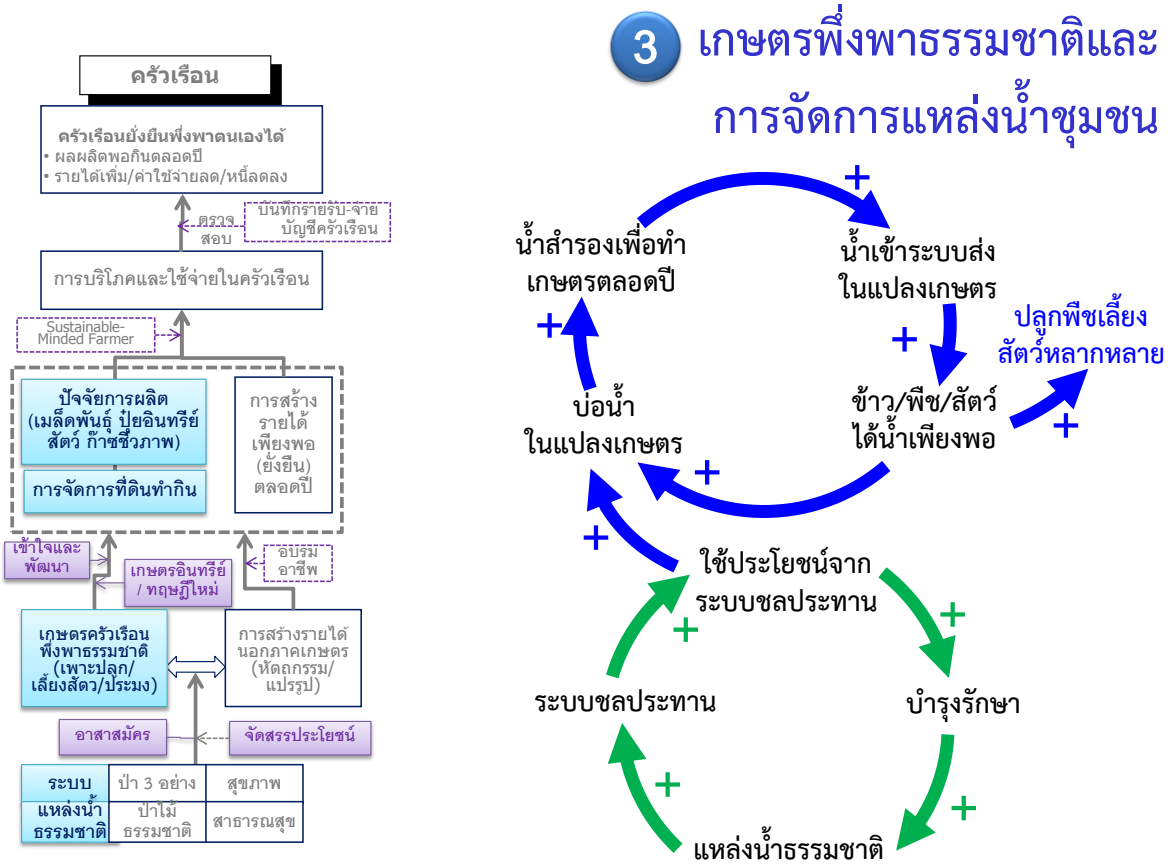

รูปที่ 5.17 โมเดลเกษตรพึ่งพาธรรมชาติและการจัดการแหล่งน้ำชุมชน

5.1.2.4 หัตถกรรมและการจัดการป่าชุมชน

การที่จะปกป้องพื้นที่ป่าจากการทำลายของมนุษย์และภัยธรรมชาติได้นั้น หนทางหนึ่งคือการจัดสรรพื้นที่ป่า ให้คนในชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากป่าได้ทั้งในระยะใกล้ ระยะกลาง และระยะยาว การจัดสรรพื้นที่ป่าให้เหมาะสมกับการดำรงชีพของคนในพื้นที่ เช่น ป่าใช้สอย ป่าเศรษฐกิจ และป่าอนุรักษ์ จะช่วยให้การใช้ประโยชน์จากป่าเป็นไปอย่างเหมาะสม ได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชน ทั้งนี้ วัตถุดิบจากป่าชุมชนสามารถที่จะนำไปทำหัตถกรรมที่มีเอกลักษณ์ของพื้นถิ่นและมีต้นทุนต่ำ ซึ่งจะช่วยให้เกิดรายได้เสริมจากหัตถกรรมอีกทางหนึ่ง ทั้งนี้ เมื่อคนได้ประโยชน์จากป่าแล้ว การดูแลป่าโดยคนในชุมชนก็จะตามมาโดยธรรมชาติ

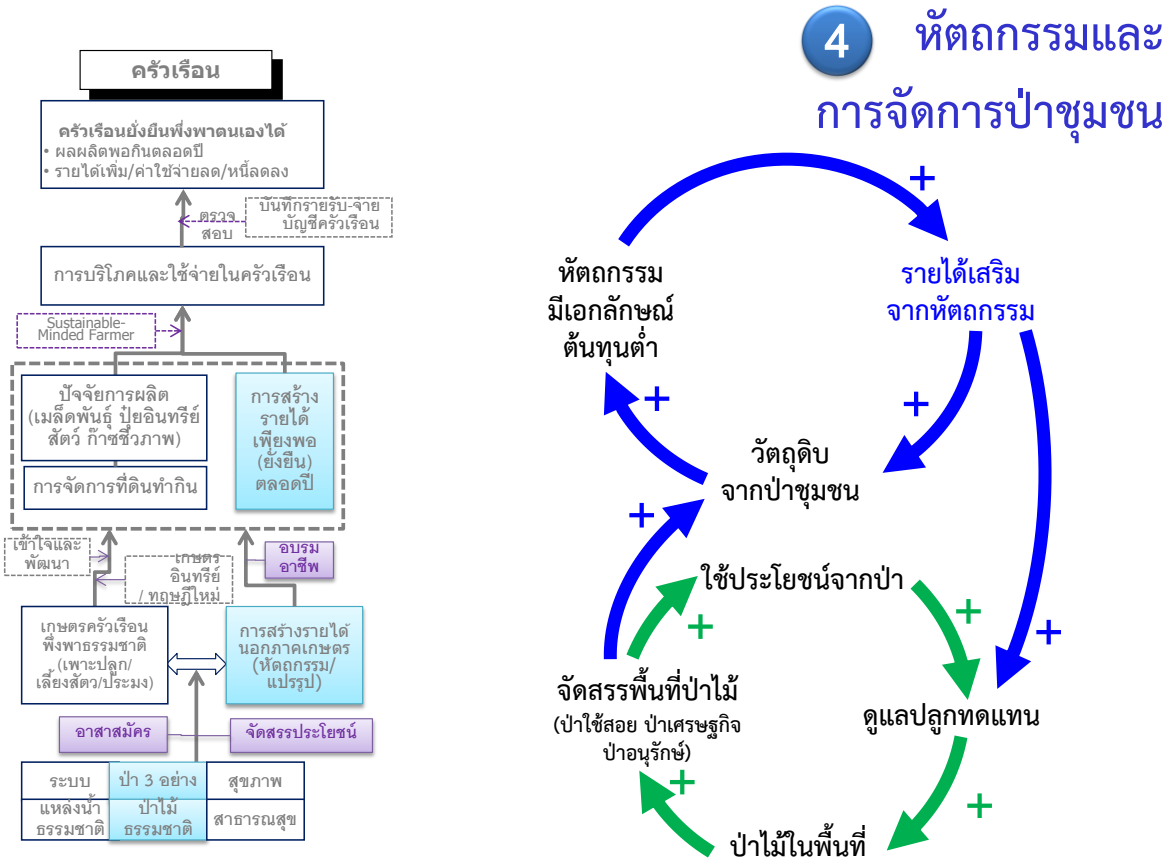

รูปที่ 5.18 โมเดลหัตถกรรมและการจัดการป่าชุมชน

5.1.2.5 การบริโภค การใช้จ่าย และการลงทุนระดับครัวเรือน

การที่เกษตรกรมีผลผลิตเกษตรหมุนเวียนตลอดปี ช่วยให้ลดค่าใช้จ่ายบริโภคภายในครัวเรือน และถ้าเหลือขายก็จะมีรายได้เพิ่มจากการขายผลผลิตทางการเกษตร นอกจากนี้ หากมีรายได้เสริมจากหัตถกรรมอีกทางหนึ่งก็จะทำให้มีเงินทุนสำหรับนำไปหมุนเวียนใช้จ่ายในการเกษตร/การบริโภค หรือ สามารถเก็บเป็นเงินออมเพื่อนำไปชำระหนี้สิน และตัดสินใจลงทุนฤดูการหน้าได้อย่างพอดี

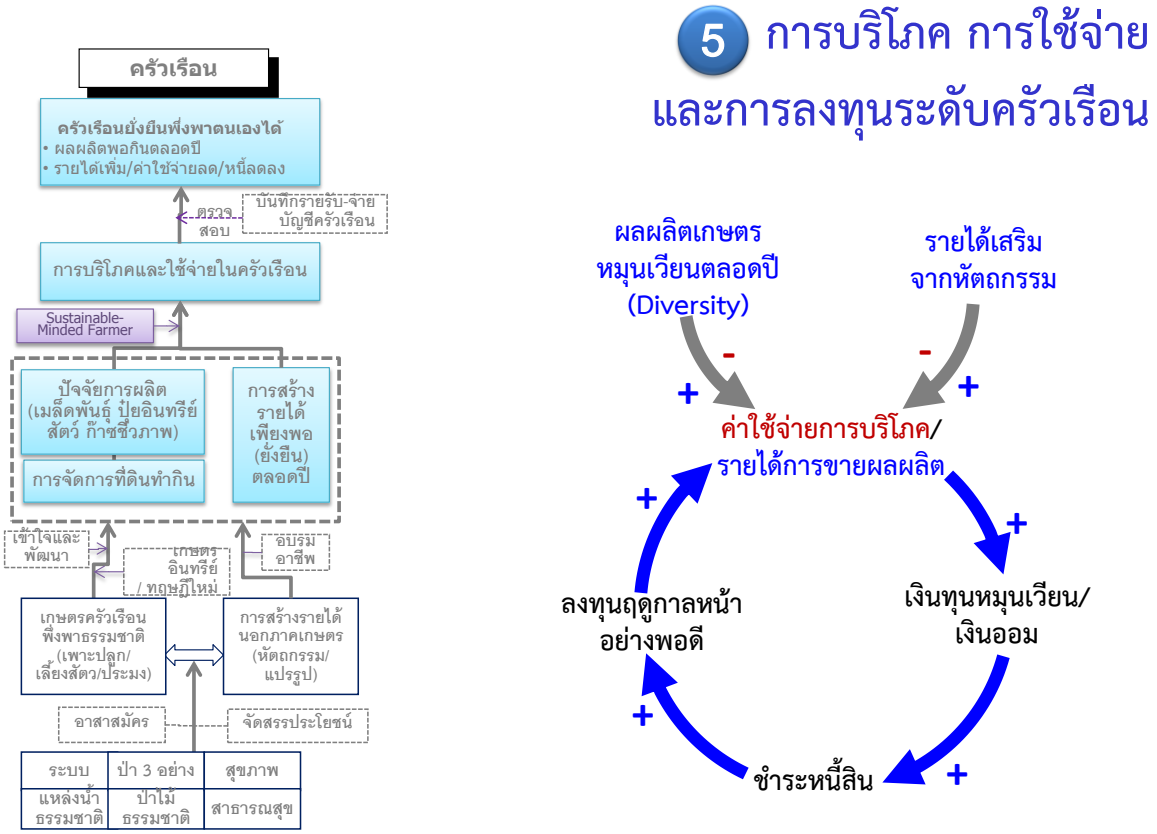

รูปที่ 5.19 โมเดลการบริโภค การใช้จ่าย และการลงทุนระดับครัวเรือน

5.1.2.6 การเพิ่มมูลค่าและขายผลิตภัณฑ์ชุมชน (สหกรณ์ที่มีการแปรรูป)

สำหรับสหกรณ์ที่มีลักษณะของการซื้อผลผลิตจากเกษตรกรแล้วนำมาแปรรูปให้เป็นผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรนั้น การรวมกลุ่มสหกรณ์ที่เข้มแข็งจะทำให้มีเงินทุน หรือ เกิดการร่วมลงทุนระหว่างสมาชิก สามารถที่จะสร้างโรงงานผลิตที่มีมาตรฐาน ส่งผลให้การผลิตสินค้ามีคุณภาพและปริมาณสม่ำเสมอ ทำให้สหกรณ์มีอำนาจต่อรองกับผู้ซื้อมากขึ้น การขายผลิตภัณฑ์ก็จะสามารถได้ราคาดีและขายได้อย่างสม่ำเสมอ

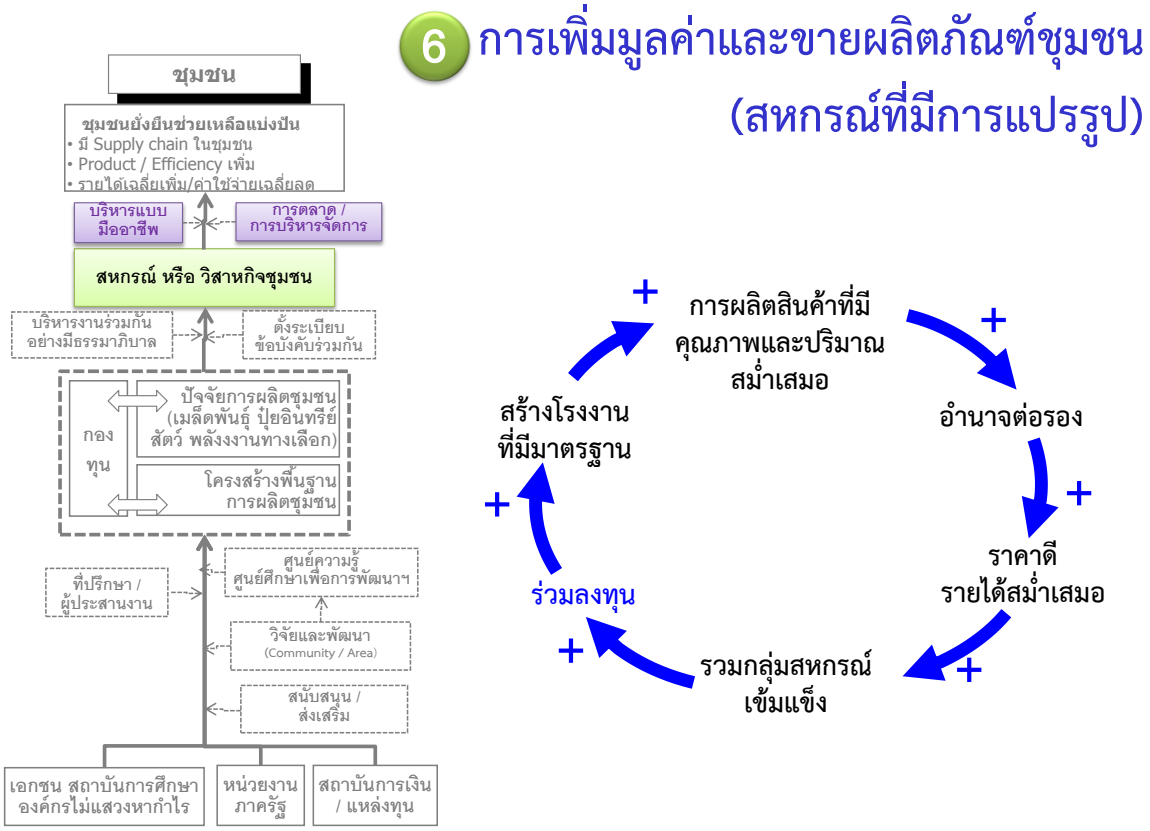

รูปที่ 5.20 โมเดลเพิ่มมูลค่าและขายผลิตภัณฑ์ชุมชน (สหกรณ์ที่มีการแปรรูป)

5.1.2.7 การเป็นช่องทางขายผลผลิตชุมชน (สหกรณ์ที่ซื้อมาขายไป)

สำหรับสหกรณ์ที่มีลักษณะเป็นช่องทางขายผลผลิตให้ชุมชนนั้น หากมีการรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็ง ก็จะมีกำลังพอที่จะร่วมกันหาตลาด สามารถวางแผนการขาย/การผลิตของสหกรณ์ได้ (ควบคุมปริมาณและคุณภาพ) และเมื่อร่วมกันขายก็จะเกิดอำนาจต่อรองกับผู้ซื้อมากขึ้น การขายผลผลิตเกษตรก็จะสามารถได้ราคาดีและขายได้อย่างสม่ำเสมอ

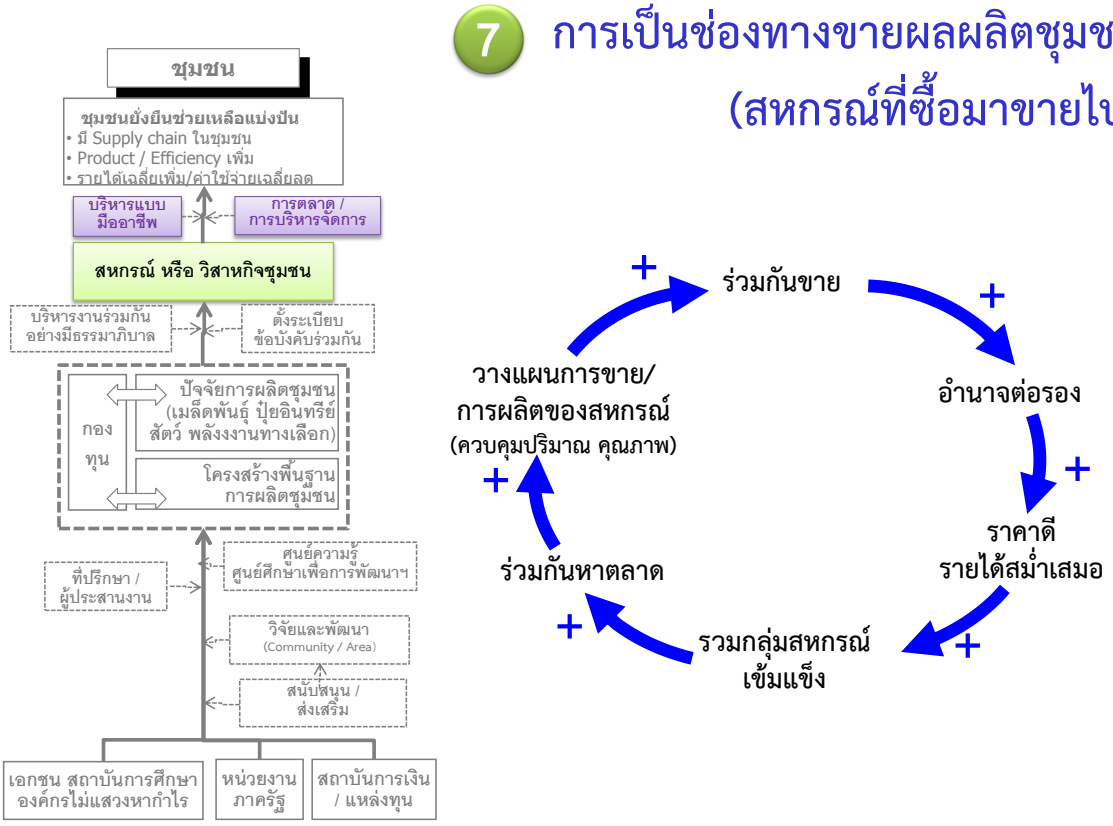

รูปที่ 5.21 โมเดลการเป็นช่องทางขายผลผลิตชุมชน (สหกรณ์ที่ซื้อมาขายไป)

5.1.2.8 การสนับสนุนอาชีพเกษตรของชุมชน

สหกรณ์ที่มีการรวมตัวอย่างอย่างเข้มแข็ง มีการขายผลผลิตสม่ำเสมอ จะมีทุนเพียงพอในการทำหน้าที่สนับสนุนสมาชิก ที่สำคัญคือการเป็นแหล่งจำหน่ายวัตถุดิบและอุปกรณ์ ทำให้สมาชิกได้ใช้วัตถุดิบและอุปกรณ์ที่ราคาไม่แพง มีอุปกรณ์ใช้ทันเวลา ดังนั้น จะสามารถขายผลผลิตครัวเรือนให้สหกรณ์ได้ตามเวลา ปริมาณ และคุณภาพที่ตกลงกัน อันจะนำไปสู่ความเข้มแข็งในการรวมกลุ่มต่อไป

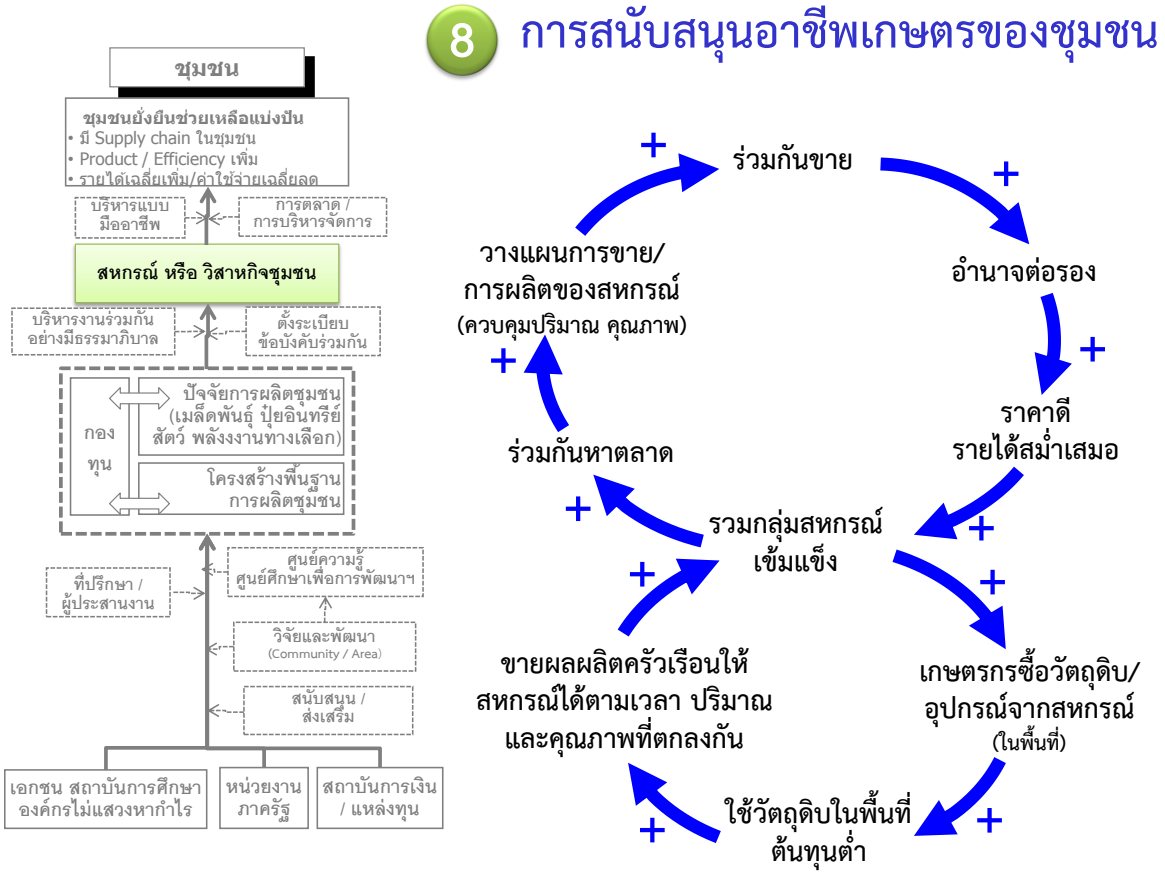

รูปที่ 5.22 โมเดลการสนับสนุนอาชีพเกษตรของชุมชน

5.1.2.9 การดูแลความเป็นอยู่คนในชุมชน

สหกรณ์ที่มีการรวมตัวอย่างอย่างเข้มแข็ง มีการขายผลผลิตสม่ำเสมอ จะมีทุนเพียงพอในการทำหน้าที่ดูแลความเป็นอยู่และยกระดับคุณภาพชีวิตของสมาชิก เช่น การมีกองทุนการศึกษาบุตร จะทำให้ได้คนรุ่นใหม่ที่มีคุณภาพกลับมาช่วยกันพัฒนาสหกรณ์ให้ก้าวหน้า ส่งผลให้เกิดการร่วมกลุ่มสหกรณ์เข้มแข็งอย่างต่อเนื่อง

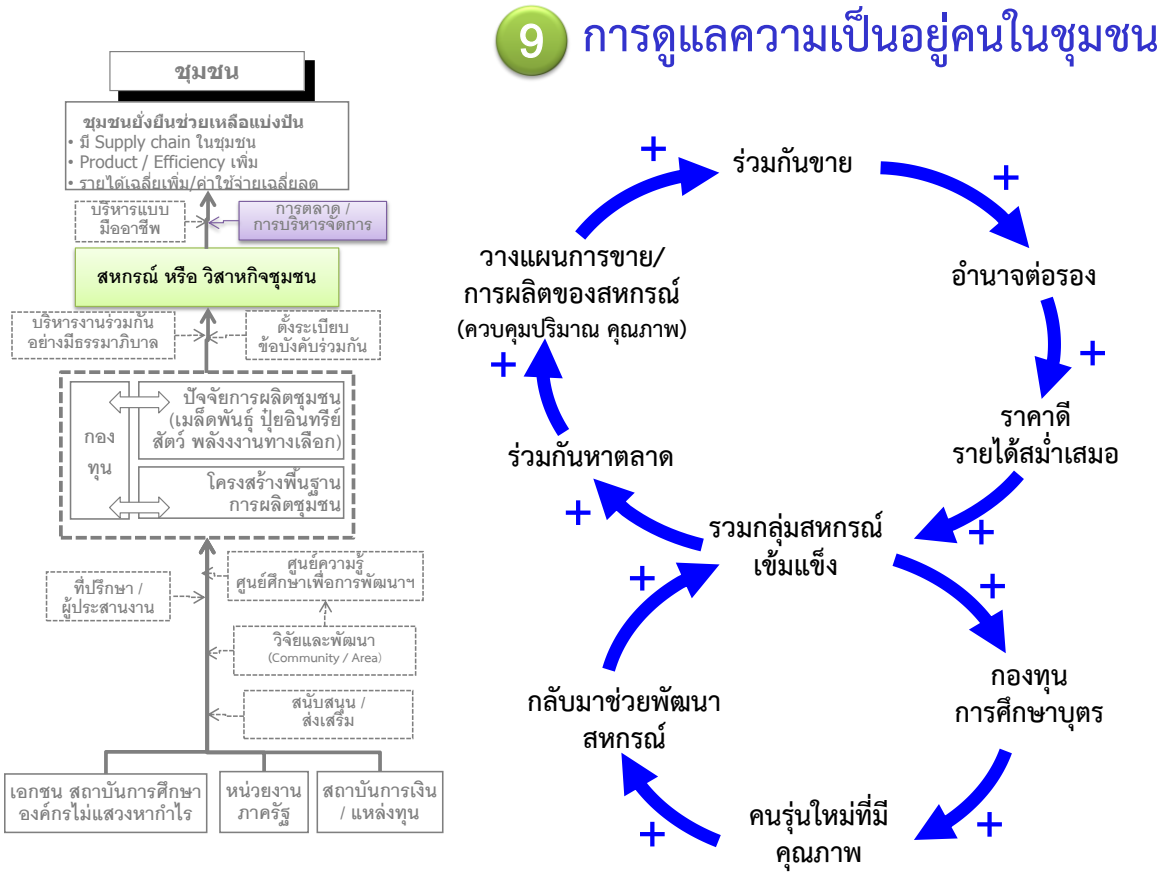

รูปที่ 5.23 โมเดลการดูแลความเป็นอยู่คนในชุมชน

5.1.2.10 การร่วมคิด ออกกฎระเบียบ เพื่อประโยชน์สหกรณ์และสมาชิก

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเน้นย้ำว่า การบริหารสหกรณ์นั้น ต้องร่วมคิดระบบบริหาร เพื่อที่จะทำให้ได้คณะกรรมการและผู้บริหารที่เหมาะสม มีการออกกฎระเบียบที่เป็นที่ยอมรับของสมาชิก ซึ่งก็จะทำให้สมาชิกปฏิบัติตาม ในที่สุดจะเกิดธรรมาภิบาลในองค์กรซึ่งเป็นสายใยที่ทำให้การรวมกลุ่มสหกรณ์เข้มแข็งต่อเนื่องได้

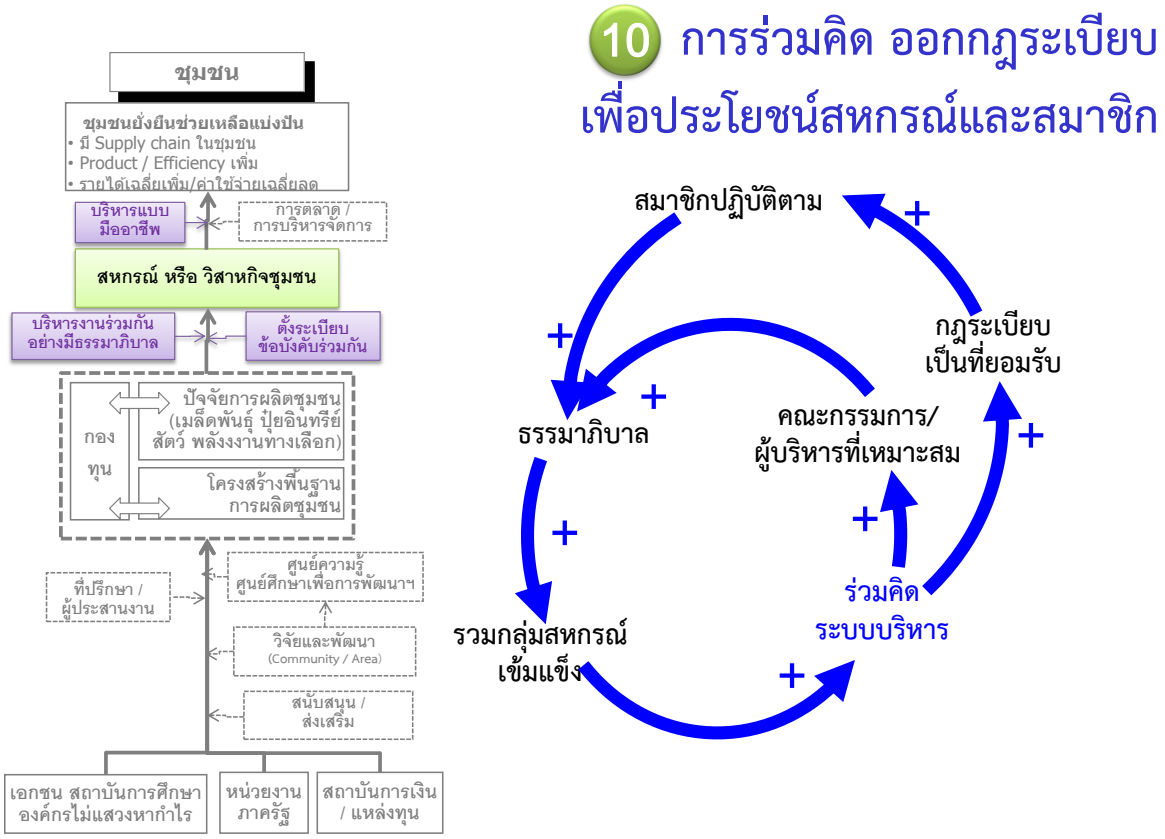

รูปที่ 5.24 โมเดลการร่วมคิด ออกกฎระเบียบ เพื่อประโยชน์สหกรณ์และสมาชิก

5.2 รูปแบบวิสาหกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จในต่างประเทศ

วิสาหกิจชุมที่เป็นกลไกในการการยกระดับความเป็นอยู่และสร้างความยั่งยืนให้แก่อาชีพของเกษตรกรในต่างประเทศมีการดำเนินงานในหลายลักษณะ โดยในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 “สหกรณ์ (cooperatives)” เป็นกลไกที่ถูกนำไปใช้ในหลายประเทศทั่วโลก ซึ่งมีทั้งสหกรณ์ที่ประสบความสำเร็จสามารถเป็นกลไกของกลุ่มเกษตรกรกว่าร้อยปี และมีสหกรณ์จำนวนมากที่ล้มเหลว ต่อมาในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา “ธุรกิจเพื่อสังคม (social enterprise)” ได้เข้ามาเป็นกระแสใหม่ในการยกระดับวิสาหกิจชุมชน

5.2.1 สหกรณ์ (Cooperatives)

5.2.1.1 ที่มาและความสำคัญ

สหกรณ์ (cooperatives) คือ องค์การของบรรดาบุคคลซึ่งรวมกลุ่มกันโดยสมัครใจในการดำเนินวิสาหกิจที่พวกเขาเป็นเจ้าของร่วมกัน และควบคุมตามหลักประชาธิปไตยเพื่อสนองความต้องการ (อันจำเป็น) และความหวังร่วมกันทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

ระหว่างศตวรรษที่ 18-19 ได้เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมขึ้นในยุโรป มีการนำเอาเครื่องจักรมาใช้แทนแรงงานคน ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ โดยเริ่มต้นจากประเทศอังกฤษ ซึ่งทำให้ชาวอังกฤษต้องประสบกับปัญหาความเดือดร้อนอย่างมากมาย จากการที่นายทุนใช้เครื่องจักร แทนแรงงาน มีการปลดคนงานออกจากโรงงาน ส่วนผู้ประกอบการรายย่อยต้องเลิกล้มกิจการไป สภาพสังคมทั่วไปมีการแบ่งชนชั้นออกเป็น 2 ฝ่ายคือ ฝ่ายนายทุนและฝ่ายกรรมกร นายทุน พยายามแสวงหากำไรจากการลงทุนมากที่สุด โดยการเอารัดเอาเปรียบฝ่ายกรรมกรทุกวิถีทาง และจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในครั้งนั้น บรรดากรรมกรที่ถูกบีบคั้นทั้งหลายจึงเริ่มแสวงหาหนทางที่จะปลดเปลื้องความทุกข์ยากของพวกตน ประกอบกับเวลานั้นมีนักเศรษฐศาสตร์ที่มีความคิดอยากจะช่วยพยุงฐานะของสังคมให้ดีขึ้น ได้เสนอแนวทางปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจให้เกิดความเป็นธรรมแก่สังคม โดยการร่วมมือระหว่างผู้ที่เดือดร้อนให้รู้จักการช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

บุคคลแรกที่สอนให้คนทั่วไปรู้จักคำว่า สหกรณ์ คือ ชาวอังกฤษที่มีชื่อว่า โรเบิร์ต โอเวน (Robert Owen) ซึ่งถือเป็นผู้ให้กำเนิดการสหกรณ์ขึ้นในโลกและได้รับยกย่องให้เป็นบิดาแห่งสหกรณ์ เดิมโอเวนเป็นคนยากจน แต่ความเฉลียวฉลาดและรู้จักวิธีการทำมาหากินทำให้เขาได้มีโอกาสเป็นผู้จัดการและมีหุ้นส่วนเป็นเจ้าของโรงงาน เขาเป็นนายจ้างที่มีความหวังดีต่อกรรมกรจึงได้ปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ทั่วไปของคนงานให้ดีขึ้น หลังจากนั้นโอเวนได้หาวิธีช่วยเหลือกรรมกรอื่นๆ โดยสอนให้รู้จักการช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อขจัดปัญหาและความเดือดร้อน ซึ่งเป็นวิธีการของระบบสหกรณ์ โอเวนจึงเสนอให้จัดตั้ง ชมรมสหกรณ์ (co-operative communtiy) ให้ชมรมสหกรณ์นี้ผลิตสิ่งของเครื่องใช้เอง โดยไม่ใช้เครื่องจักร ทรัพย์สินเป็นของส่วนรวมเพื่อมิให้สภาพนายทุนปะปนอยู่ในชมรม แนวความคิดของโอเวนมีอิทธิพลต่อนักปฏิรูปทางเศรษฐกิจในสมัยนั้น เขาได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับความร่วมมือร่วมใจ ระหว่างมนุษย์ในอันที่จะช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อยกมาตรฐานความเป็นอยู่ให้สูงขึ้น

นายแพทย์วิลเลียมคิง (William King) ชาวอังกฤษที่อาศัยอยู่ในเมืองไบรตัน ประเทศอังกฤษ เป็นอีกท่านหนึ่งที่นิยมในความคิดทางสหกรณ์ของโอเวน แต่เห็นว่าโครงการของโอเวนต้องใช้เงินทุนจำนวนมากซึ่งจะทำให้เป็นจริงได้ยาก นายแพทย์คิงจึงเริ่มชี้แจ้งให้คนงานรวมทุนกันคนละเล็กละน้อยตั้ง สมาคมการค้า (Trading Association) ในรูปสหกรณ์ขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2370 เป็นรูปร้านสหกรณ์จำหน่ายสินค้า ร้านสหกรณ์จำหน่ายสินค้ามีข้อแตกต่างไปจากร้านสหกรณ์ในปัจจุบันคือ กำไรที่เกิดจากการดำเนินธุรกิจของร้านสหกรณ์นี้

จะไม่นำมาแบ่งปันกัน แต่จะเก็บสมทบไว้เป็นทุนเพื่อใช้ขยายงานของร้านสหกรณ์ต่อไปจนสามารถจัดตั้งชมรมสหกรณ์ตามแบบโอเวนได้

ต่อมาเมื่อมีสมาชิกเพิ่มและธุรกิจการค้าขยายใหญ่ขึ้นและมีการทำธุรกิจกับบุคคลภายนอกด้วย นักสหกรณ์รอชเดล (Coop Rochdale) หรือที่เรียกกันว่า ผู้นำแห่งรอชเดล จึงกำหนดหลักปฏิบัติไว้ 10 ประการ ซึ่งมีสาระสำคัญหลายประการที่ยึดถือเป็นหลักสหกรณ์สากลจนมาถึงปัจจุบัน แม้เวลาจะล่วงเลยมาเป็นเวลานาน แต่ร้านสหกรณ์รอชเดลก็ยังคงอยู่และเป็นร้านที่มีขนาดใหญ่ ยิ่งกว่านั้นวิธีการร้านสหกรณ์สำหรับผู้บริโภคแบบนี้ได้แพร่หลายออกไปสู่ประชาชนกลุ่มอื่นๆ ปัจจุบันร้านสหกรณ์ที่ถือหลักการสำคัญๆ อย่างเดียวกันนี้มีอยู่ในประเทศต่างๆ เป็นจำนวนมาก

สหกรณ์ประเภทอื่นๆ เช่น สหกรณ์ที่ช่วยเหลือสมาชิกให้กู้ยืมเงินไปทำทุนหรือสหกรณ์เครดิต หรือสหกรณ์สินเชื่อก็เช่นเดียวกัน สหกรณ์เหล่านี้เกิดจากความขัดสนและความเดือดร้อนของเกษตรกรและกรรมกร เนื่องจากหาเงินกู้ยืมมาประกอบการทำมาหากินได้ยาก และแม้ว่าจะกู้มาได้ก็ต้องเสียดอกเบี้ยแพงจนไม่สามารถหารายได้เพียงพอกับการชำระดอกเบี้ยและเงินต้นได้เป็นเหตุให้หนี้สินมาก ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2393 ผู้พิพากษาชาวเยอรมันแห่งเมืองเดลิตซ์ ชื่อนายเฮอร์มัน ซูลซ์ (Hermann Schulze) จัดตั้งสหกรณ์ประเภทหาทุนขึ้นในหมู่ชาวเมือง ช่างฝีมือ และพ่อค้าขนาดเล็ก โดยรวบรวมขึ้นเป็นองค์การเพื่อจัดหาทุนให้สมาชิกกู้ยืม ต่อมา พ.ศ. 2405 นายฟริดริค วิลเฮล์มไรฟ์ไฟเซน (Friedrich Wilhelm Raiffisen) ชาวเยอรมัน ซึ่งเป็นนายกเทศมนตรี เมืองเฮดเอสดอร์ฟ ได้จัดตั้งสหกรณ์หาทุนขึ้นในหมู่ชาวชนบทซึ่งเป็นเกษตรกรโดยจัดเป็นองค์การเพื่อจัดหาทุนให้แก่สมาชิกกู้ยืมเช่นเดียวกัน ในเวลาต่อมาการรวมกันเป็นสหกรณ์เพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนก็ได้แพร่หลายไปยังประเทศต่างๆ อันเป็นประโยชน์และเป็นตัวอย่างในการจัดตั้งสหกรณ์มาจนถึงปัจจุบัน

5.2.1.2 ตัวอย่างสหกรณ์ที่ประสบความสำเร็จ

สหกรณ์ที่ขอนำมาเป็นตัวอย่างของวิสาหกิจที่ช่วยยกระดับและสร้างอาชีพให้แก่เกษตรกร คือ รอยัลฟรีสแลนด์คัมพิน่า (Royal Friesland Campina) ซึ่งก่อตั้งจากการรวมกลุ่มของสมาชิกเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมในเนเธอร์แลนด์เพื่อแก้ปัญหาราคาน้ำนมดิบและเพิ่มอำนาจต่อรองในตลาด ซึ่งต่อมา สหกรณ์แห่งนี้มีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยมีการควบรวมและเข้าซื้อกิจการ (merge and acquisition) ระหว่างสหกรณ์ในภูมิภาค ในระดับชาติ และในที่สุดคือความร่วมมือของเกษตรกรใน 3 ประเทศ คือ ประเทศเนเธอร์แลนด์ เยอรมันนี และเบลเยี่ยม ซึ่งให้ทำเกษตรกรสามารถรักษาระดับคุณภาพของน้ำนมดิบและผลิตภัณฑ์จากน้ำนมดิบไว้ในระดับสูง ตลอดจนสามารถขยายไปยังตลาดโลกได้อย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ เพื่อให้กลยุทธ์ด้านการตลาดและการขายนอกยุโรปเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ก็ได้มีการจัดตั้ง ccFriesland (Cooperative for sales of Concentrated milk) เพื่อทำหน้าที่ขับเคลื่อนการตลาดโดยเฉพาะ

สำหรับประเทศไทย เรารู้จักผลิตภัณฑ์ของรอยัลฟรีสแลนด์คัมพิน่าในแบรนด์ของโฟร์โมสต์ ซึ่งผู้บริโภคในประเทศไทยให้ความไว้วางใจในฐานะผู้ผลิตผลิตภัณฑ์นมคุณภาพสูงและการให้บริการที่เป็นเลิศกับสังคมไทยมากว่า 50 ปี เริ่มจากการที่บริษัทผลิตและจัดจำหน่ายไอศกรีมและนมคืนรูปที่โรงงานหลักสี่ในปี พ.ศ. 2499 ปัจจุบันกลุ่มบริษัทฟรีสแลนด์คัมพิน่าประเทศไทยเป็นผู้ผลิตนมยูเอชทีที่มียอดขายอันดับที่ 1 ในประเทศไทย โดยมีส่วนแบ่งทางการตลาดประมาณร้อยละ 40

ในภาพรวมของสหกรณ์ การดำเนินงานของรอยัลฟรีสแลนด์คัมพิน่ามีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดหาผลิตภัณฑ์ที่ทำจากนมซึ่งมีคุณค่าทางโภชนาการมากมายแก่ผู้บริโภคยาวนานกว่า 144 ปี ในปี 2014

มีจำนวนสมาชิกสหกรณ์ 19,487 ฟาร์ม มีพนักงาน 19,946 คน ที่ทำงานอยู่ใน 28 สาขาทั่วโลก ส่งออกผลิตภัณฑ์ไปกว่า 100 ประเทศ สู่ผู้บริโภคกว่าพันล้านคน ก่อให้เกิดรายได้ที่มั่นคง ทั้งในส่วนของสหกรณ์และในส่วนของสมาชิก ตัวอย่างเช่น รายได้ของสหกรณ์เพิ่มขึ้นจาก 9,626 ล้านยูโรในปี 2011 เป็น 11,348 ล้านยูโร ในปี 2014 ราคาน้ำนมดิบเพิ่มขึ้นจาก 38.92 ยูโร ในปี 2011 เป็น 42.70 ยูโร ในปี 2014

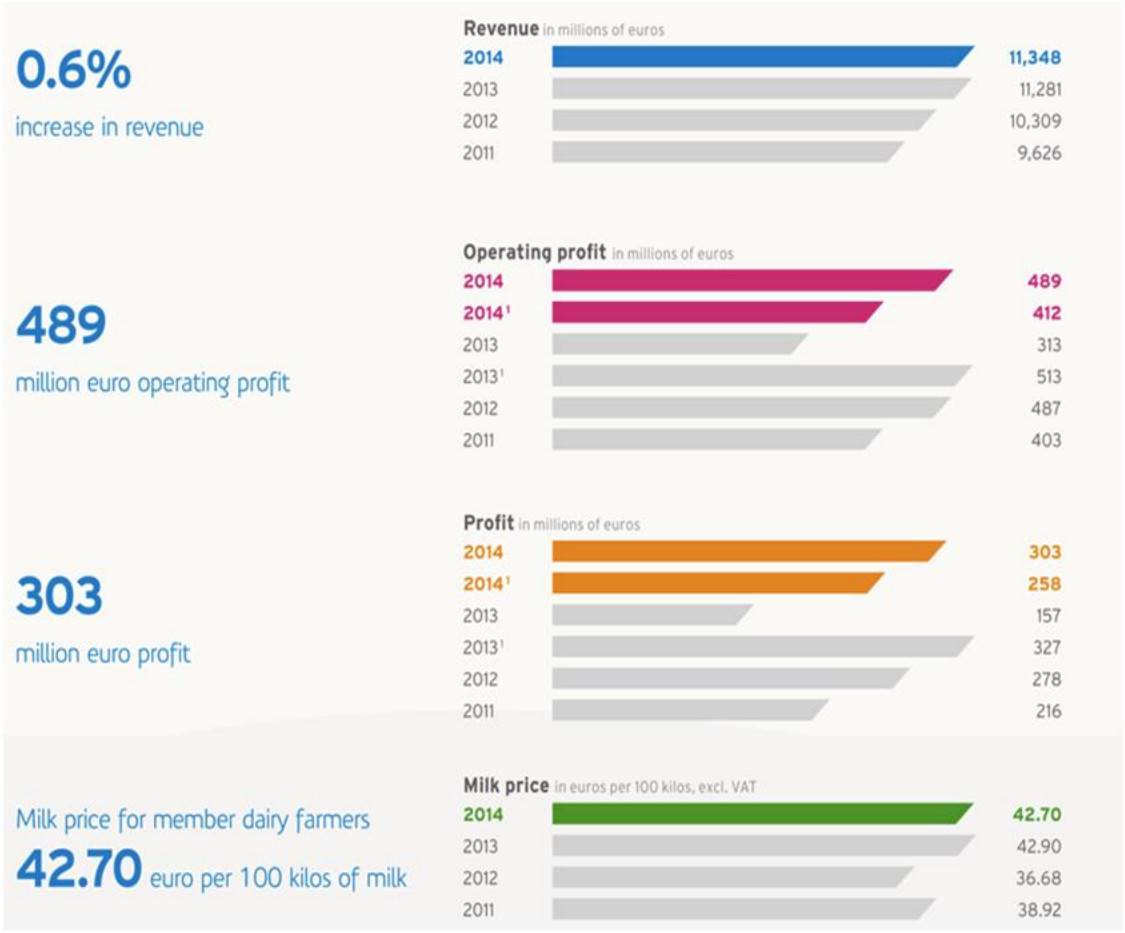

รูปที่ 5.25 ผลประกอบการของรอยัลฟรีสแลนด์คัมพินา่

การบริหารจัดการของรอยัลฟรีสแลนด์คัมพินา่ มีจุดเด่นหลายประการ ได้แก่

- ❖ การพัฒนามาตรฐานฟาร์มและการลดต้นทุนแก่สมาชิก
- ❖ การสร้างระบบบริหารงานแบบมีธรรมาภิบาล
- ❖ การสร้างมาตรฐานและกฎระเบียบข้อบังคับร่วมกัน
- ❖ การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการสร้างแบรนด์
- ❖ การบริหารจัดการทางการเงินและผลประโยชน์ที่เป็นธรรม
- ❖ การสร้างนวัตกรรมและขยายประโยชน์ในเชิงพาณิชย์
- ❖ การขยายกิจการและปรับโครงสร้างองค์กร
- ❖ การบริหาร Supply Chain ในภูมิภาคต่างๆ

1) การพัฒนามาตรฐานฟาร์มและการลดต้นทุนแก่สมาชิก

FrieslandsCampina Cooperative รับผิดชอบต่อการนำน้ำนมดิบต่างๆ มาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ และทำการตลาดเองทั้งหมด ดังนั้นเกษตรกรระดับครัวเรือนจึงสามารถให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของน้ำนมดิบ และปัจจัยการผลิตของตัวเองได้อย่างเต็มที่

FrieslandsCampina Cooperative ให้ความรู้แก่สมาชิกในการพัฒนามาตรฐานฟาร์ม รวมไปถึงการสร้างแรงจูงใจในการพัฒนาฟาร์มของสมาชิก โดยกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ว่าสมาชิกที่สามารถพัฒนาฟาร์มได้ตามมาตรฐานของสหกรณ์จะได้รับค่าตอบแทนจากสหกรณ์สูงกว่าฟาร์มทั่วไป

นอกจากนี้ ยังมีการสนับสนุนให้สมาชิกในสหกรณ์ปรับเปลี่ยนทรัพยากรและกระบวนการผลิตที่ลดการใช้พลังงานให้น้อยลง รวมไปถึงการหันมาใช้พลังงานทดแทนมากขึ้น (พลังงานลมและแสงอาทิตย์) โดยการออก Green Certificate ให้แก่สมาชิกที่สามารถปฏิบัติตามได้ ตลอดจนสนับสนุนให้มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิตที่ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม โดยทางสหกรณ์มีการสนับสนุนอุปกรณ์และเครื่องมือที่จำเป็นในการพัฒนากระบวนการผลิต

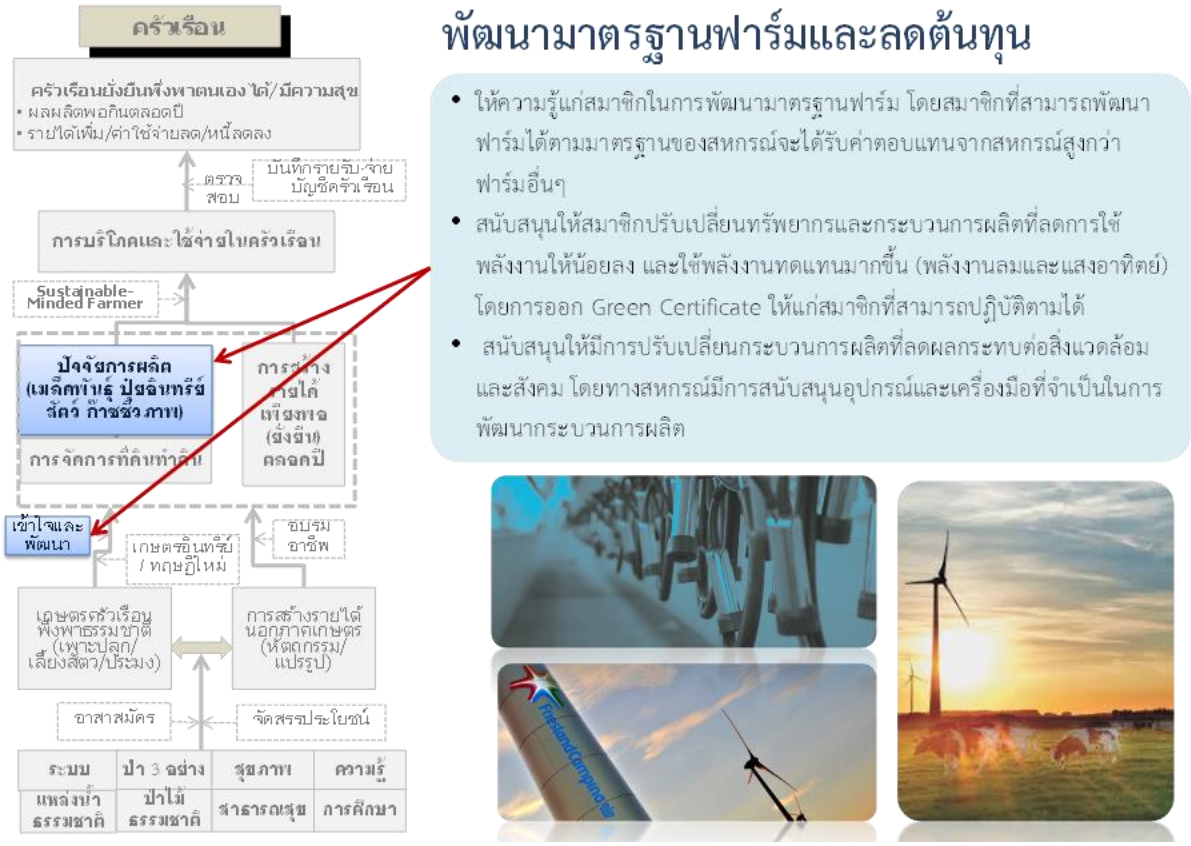

รูปที่ 5.26 การพัฒนามาตรฐานฟาร์มและลดต้นทุน

2) การสร้างระบบบริหารงานแบบมีธรรมาภิบาล

FrieslandsCampina Cooperative มีสมาชิกประมาณ 20,000 ฟาร์ม (เนเธอร์แลนด์, เบลเยียม, และ เยอรมัน) โดยจะแบ่งเป็น 21 กลุ่มย่อย (District) ซึ่งแต่ละ District มีสมาชิกด้วยกันประมาณ 10 ราย โดยในแต่ละ Distric จะคัดเลือกประธานเพื่อเข้ามาเป็นตัวแทนเข้าร่วมการประชุม และออกความคิดเห็นใน

District Council ทั้งนี้ ในจำนวนสมาชิก 21 คนใน District Council จะถูกเลือกให้เข้าไปเป็นกรรมการใน Cooperative Board ของสหกรณ์ จำนวน 9 คน เพื่อเป็นตัวแทนทำหน้าที่ในการวางแผนและตัดสินใจ

Cooperative Board มีจำนวนกรรมการทั้งสิ้น 13 คน ประกอบด้วย กรรมการจำนวน 9 คนจากสหกรณ์ (เชี่ยวชาญด้านโคนม) รวมกับกรรมการอีก 4 คนจาก External Supervisory Board (เชี่ยวชาญด้านการบริหารและธุรกิจ) จะร่วมกันทำงานใน Executive Board ในการบริหารและจัดการกับธุรกิจของสหกรณ์

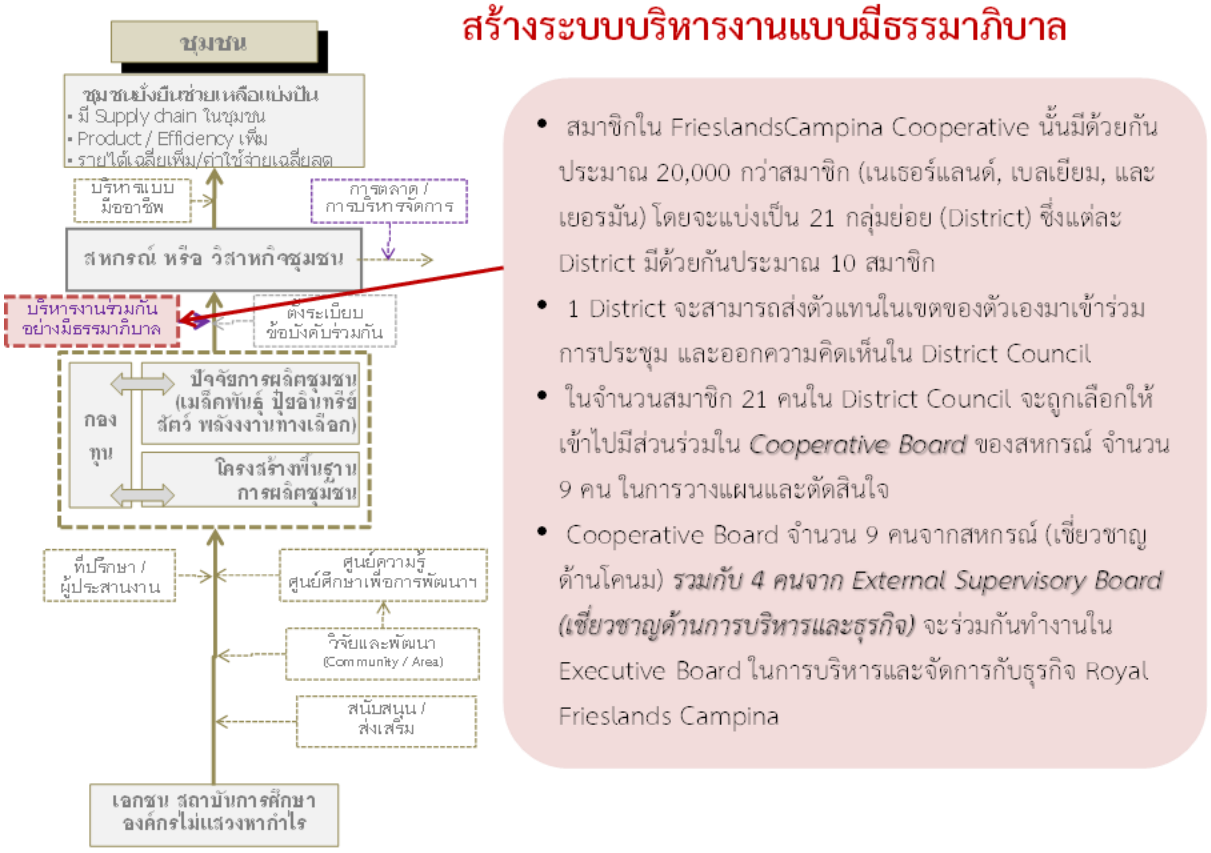

รูปที่ 5.27 สร้างระบบบริหารงานแบบมีธรรมาภิบาล

รูปที่ 5.28 โครงสร้างคณะกรรมการและสมาชิก

3) การสร้างมาตรฐานและกฎระเบียบข้อบังคับร่วมกัน

FrieslandsCampina Cooperative มีการสร้างมาตรฐานและตั้งระเบียบข้อบังคับร่วมกัน เพื่อให้สมาชิกปฏิบัติตาม ที่สำคัญ คือ มาตรฐานที่เกี่ยวกับราคาและฟาร์ม เช่น การรับประกันราคาขาย การกำหนดคุณภาพของตัวน้ำนมดิบ (คุณค่าทางสารอาหารตรงตามมาตรฐานของสหกรณ์ ดังนี้ โปรตีน: ไขมัน: แลคโตส = 10:5:1) การกำหนดมาตรฐานคุณภาพของทุ่งหญ้า พื้นที่สำหรับเลี้ยงโคนม และการกำหนดคุณค่าสารอาหารเพิ่มเติมที่มีในน้ำนมดิบ เป็นต้น

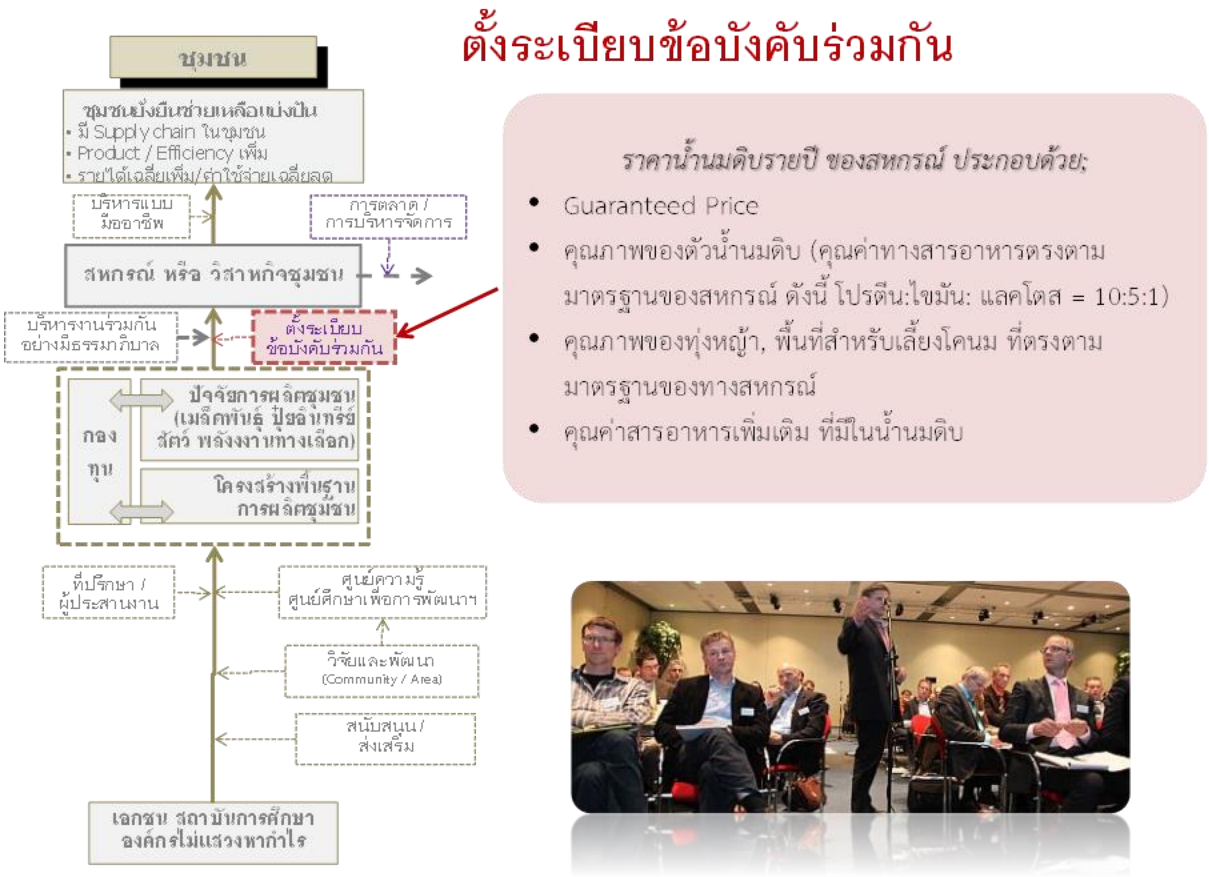

รูปที่ 5.29 สร้างมาตรฐานและกฎระเบียบข้อบังคับร่วมกัน

4) การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการสร้างแบรนด์

FrieslandsCampina Cooperative มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้าในแต่ละกลุ่ม โดยแบ่งเป็น ผลิตภัณฑ์สำหรับผู้บริโภคครัวเรือน และผลิตภัณฑ์สำหรับภาคอุตสาหกรรม นอกจากนี้ มีการพัฒนาแบรนด์สินค้าที่หลายหลายเพื่อให้สามารถทำการตลาด กำหนดส่วนประสมทางการตลาดได้หลายหลายและเข้าถึงลูกค้ากลุ่มต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม โดยแบ่งเป็นแบรนด์ผลิตภัณฑ์สำหรับผู้บริโภคครัวเรือน และแบรนด์ผลิตภัณฑ์สำหรับภาคอุตสาหกรรม

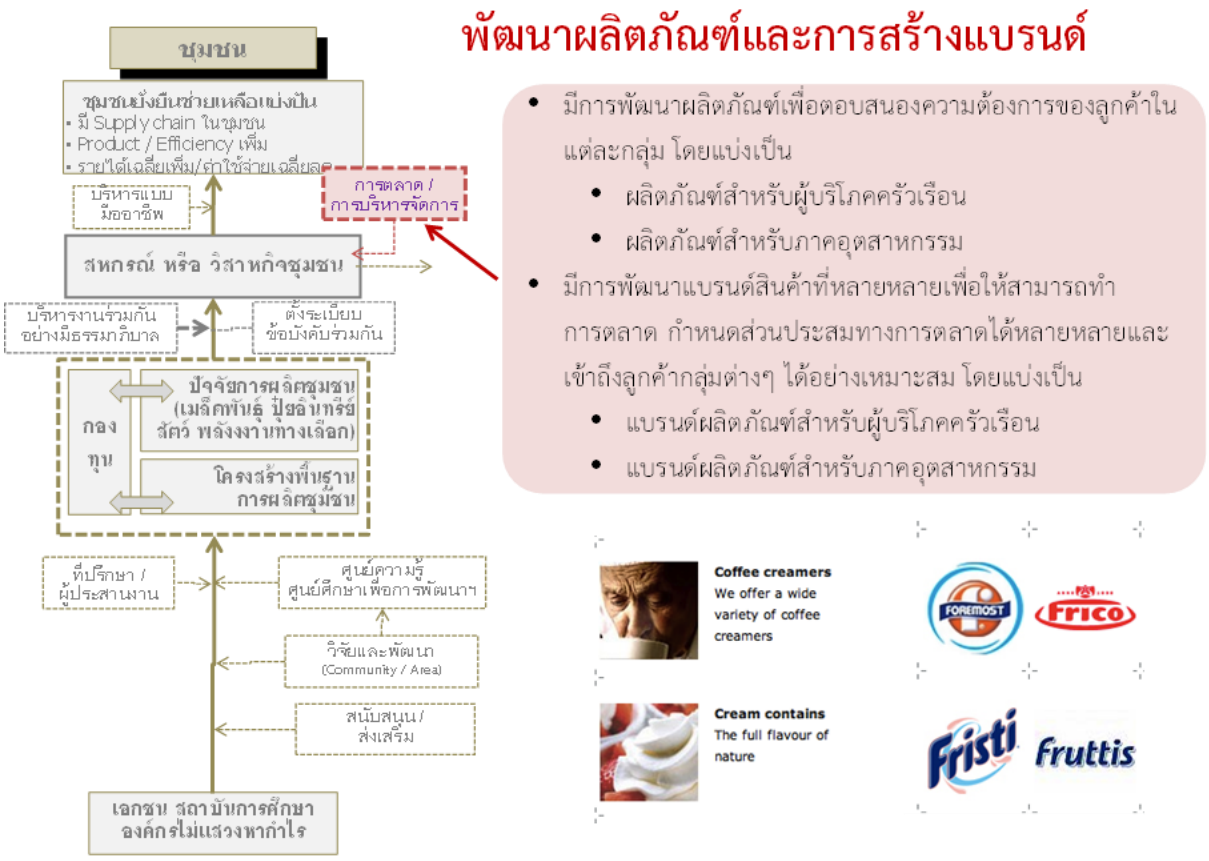

รูปที่ 5.30 การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการสร้างแบรนด์

รูปที่ 5.31 ผลิตภัณฑ์ของ FrieslandsCampina Cooperative

รูปที่ 5.32 แบรนด์สินค้าของ FrieslandsCampina Cooperative

5) การบริหารจัดการทางการเงินและผลประโยชน์ที่เป็นธรรม

FrieslandsCampina Cooperative มีการบริหารจัดการทางการเงินและผลประโยชน์ที่เป็นธรรม โดยคำนึงถึงประโยชน์ของสมาชิกและสหกรณ์ ทั้งในระยะใกล้และระยะไกล การจัดสรรกำไรจะแบ่งเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย

- 45% ของกำไรทั้งหมด จากการขายผลิตภัณฑ์ของธุรกิจ จะนำเข้าสู่ Equity หรือกำไรสะสมของบริษัท Royal FrieslandCampina เพื่อสำรองไว้สำหรับการพัฒนาหรือลงทุนในอนาคต เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่อย่างต่อเนื่อง
- 35 % ของกำไรทั้งหมด จะนำไปจ่ายให้แก่สมาชิกของสหกรณ์ที่มีผลการดำเนินการ หรือคุณภาพของตัวน้ำนมดิบ (กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาและแข่งขันด้านคุณภาพของสมาชิกสหกรณ์กันเอง)
- 20% ของกำไรทั้งหมด จะนำไปจ่ายให้แก่สมาชิกของสหกรณ์ ในรูปแบบของ Fixed Member Bonds

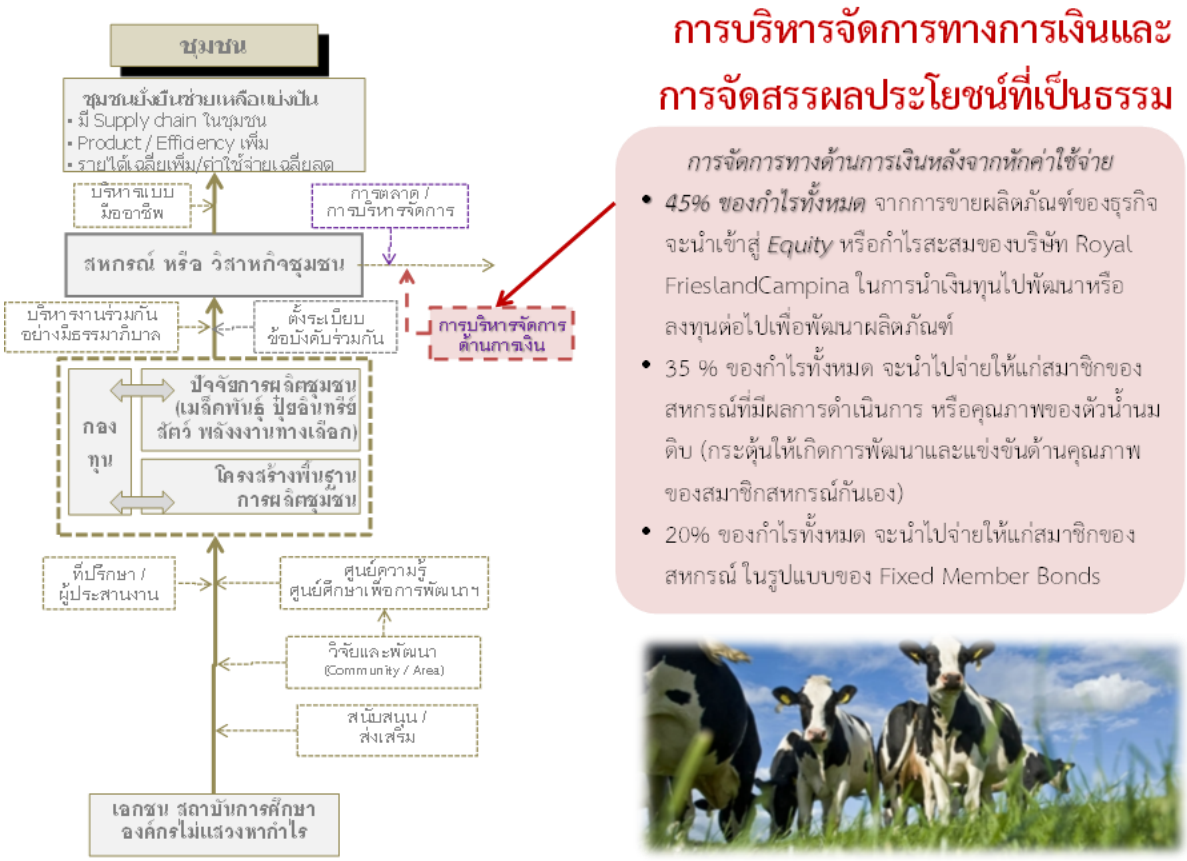

รูปที่ 5.33 การบริหารจัดการทางการเงินและผลประโยชน์ที่เป็นธรรม

6) การสร้างนวัตกรรมและขยายประโยชน์ในเชิงพาณิชย์

FrieslandsCampina Cooperative ให้ความสำคัญกับการพัฒนานวัตกรรม (Innovation-Focus) มีการลงทุนและบูรณาการความร่วมมือกับภาคส่วนต่างๆ เพื่อพัฒนานวัตกรรมและขยายผลในเชิงพาณิชย์ อาทิ

- Open Innovation: การสนับสนุนให้เกิดการนำ Innovation เข้ามาช่วยพัฒนาขั้นตอนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของบริษัทให้มีคุณค่ามากขึ้น โดยตัวสหกรณ์จะไปร่วมลงทุนและพัฒนา Innovation จาก Third parties นอกองค์กร
- Innovation Centre: จัดตั้งศูนย์การพัฒนาและวิจัยนวัตกรรมเพื่อส่งเสริมคุณภาพของผลิตภัณฑ์ Royal FrieslandCampina
- Value Creation by Innovation: เน้นการพัฒนาวิจัยและนำเอาเทคโนโลยีที่มีประโยชน์เพื่อมาปรับใช้และพัฒนา ตัวคุณค่า กระบวนการผลิตและแปรรูปของน้ำนมดิบ และนำไปสู่การแข่งขันในเชิงพาณิชย์

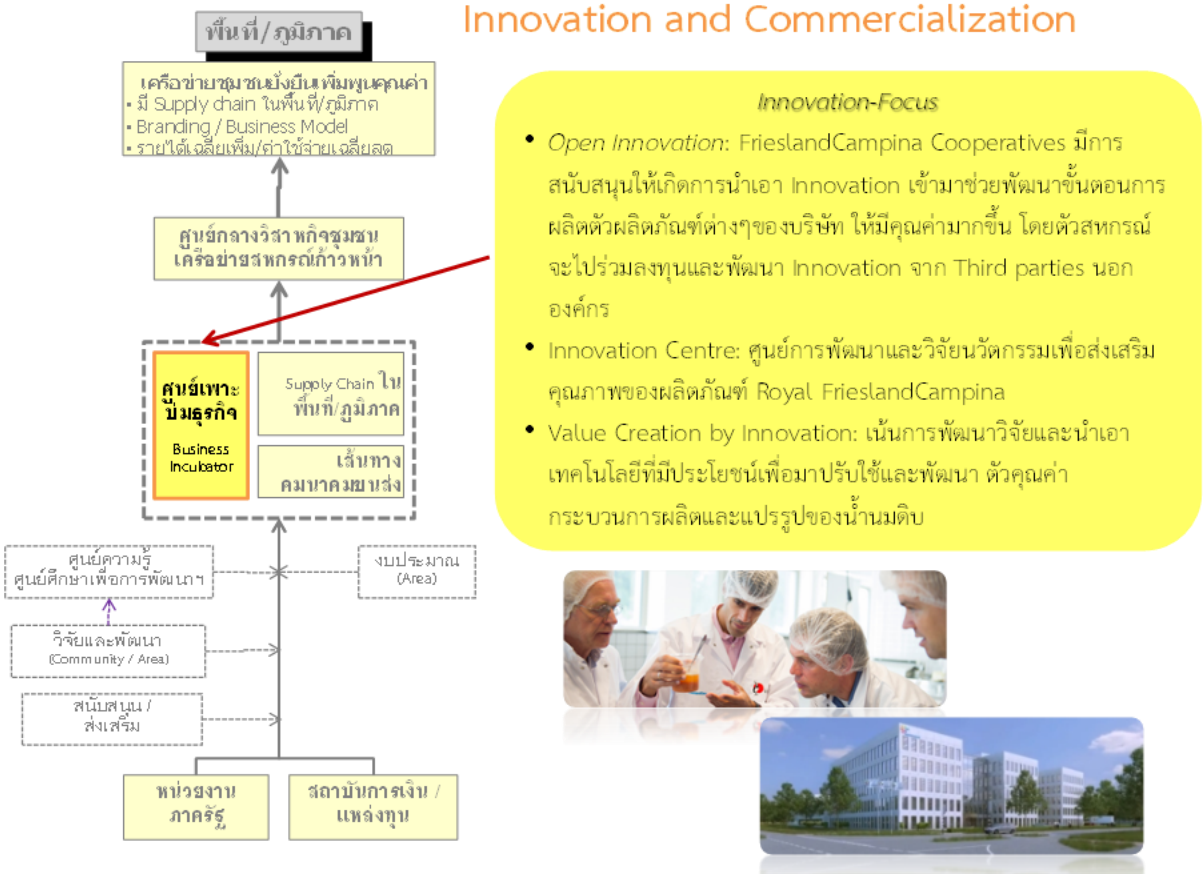

รูปที่ 5.34 การสร้างนวัตกรรมและขยายผลในเชิงพาณิชย์

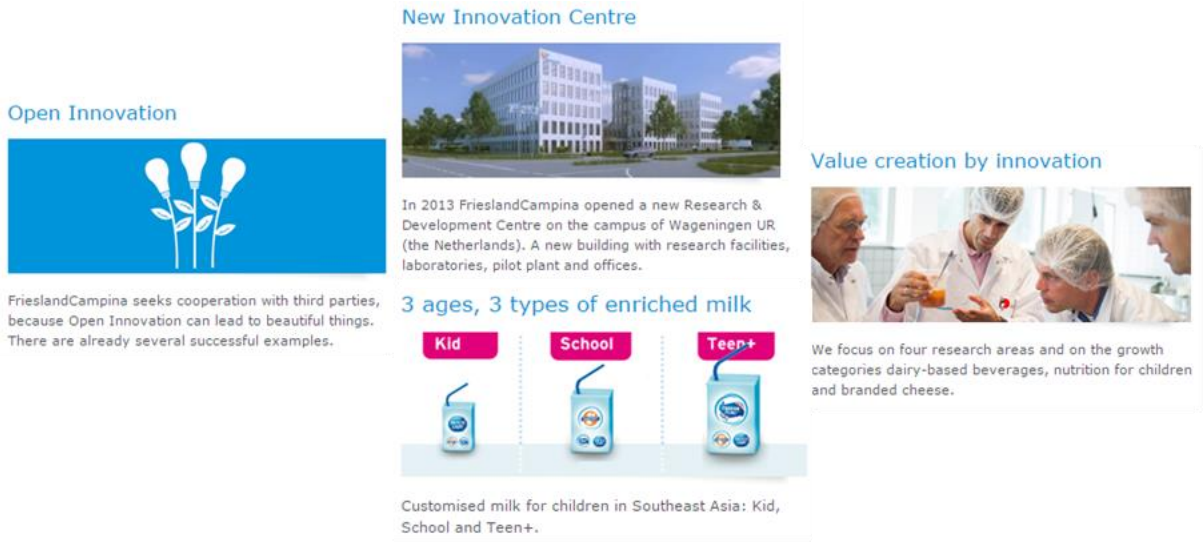

รูปที่ 5.35 กลไกในการสร้างนวัตกรรมและขยายผลในเชิงพาณิชย์

7) การบริหาร Supply Chain ในภูมิภาคต่างๆ

FrieslandsCampina Cooperative มีการสร้าง Supply Chain ในภูมิภาคต่างๆ ทั่วโลก ทั้งในรูปแบบของกลไกเพื่อขยายตลาด และการสร้างความมั่นคงของวัตถุดิบที่จะเข้าสู่กระบวนการผลิตของสหกรณ์ โดยดำเนินการในลักษณะของการได้ประโยชน์ทั้งฝ่ายสหกรณ์และชุมชนที่อยู่ในภูมิภาคต่างๆ ของโลก

- ก่อตั้งองค์กร “ccFriesland” (Cooperative for sales of Concentrated milk) ในการดำเนินงานกิจกรรมและธุรกิจต่างของทางสหกรณ์ที่อยู่นอกกลุ่มประเทศในแถบยุโรป โดยถือว่าเป็นองค์กรสำคัญที่ช่วยให้ผลิตภัณฑ์ของ Royal Friesland Campina ได้กระจายสู่ตลาดต่างประเทศได้ทั่วโลก
- ริเริ่ม Dairy Development Programme (DDP) ซึ่งเป็นโปรแกรมความช่วยหลือการทำธุรกิจฟาร์มโคนมของท้องถิ่นในประเทศแถบเอเชียและแอฟริกา เพื่อสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาด้านคุณภาพและประสิทธิภาพในกระบวนการผลิต
- ริเริ่ม South-east Asia and Africa ซึ่งเป็นโปรแกรมที่ทางสหกรณ์จะช่วยสนับสนุนเศรษฐกิจของชุมชนหรือเกษตรกรท้องถิ่นของประเทศแถบ South-east Asia and Africa โดยการรับน้ำนมดิบ (ที่ผ่านมาตรฐาน) จากเกษตรกรท้องถิ่น เพื่อกระจายรายได้แก่ชุมชน

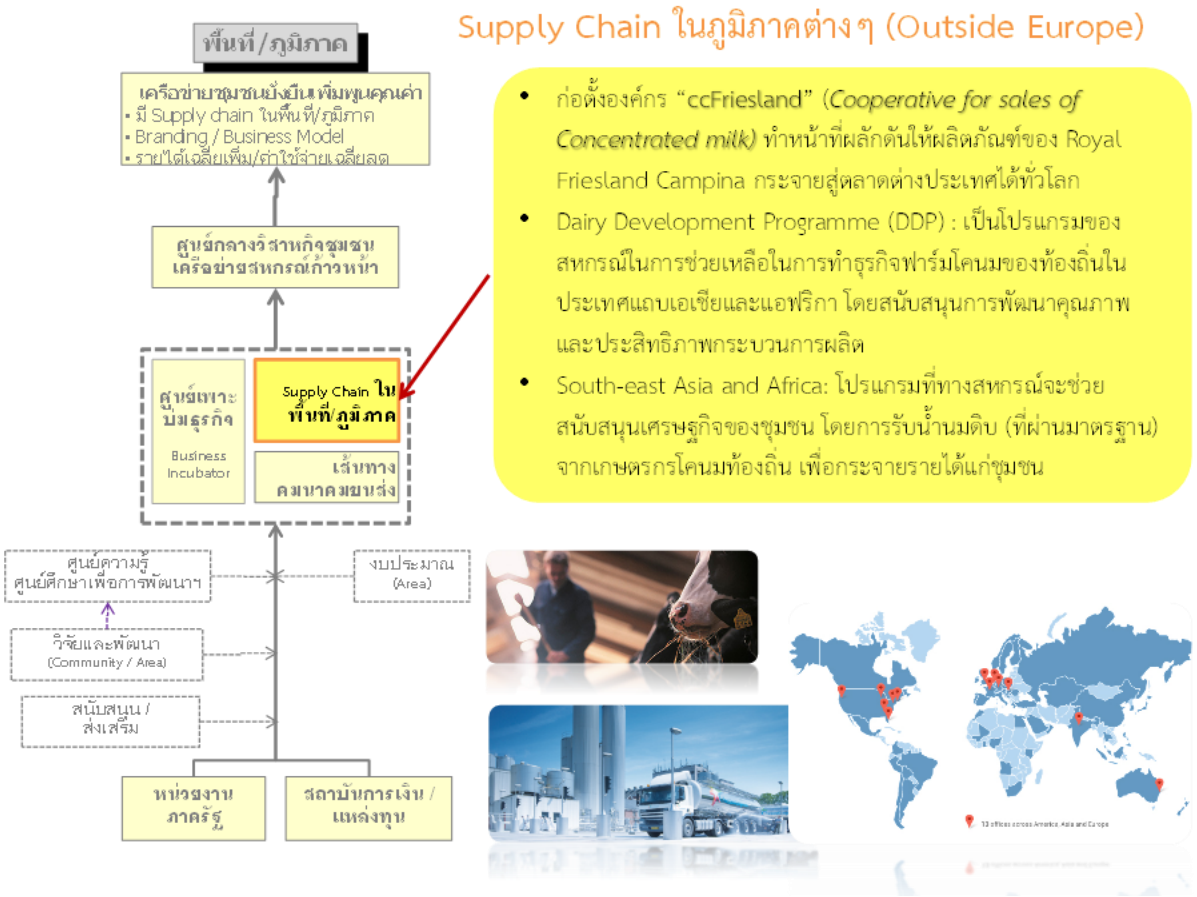

รูปที่ 5.36 การสร้าง Supply Chain ในภูมิภาคต่างๆ

8) การปรับกลยุทธ์และองค์กรให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง

สหกรณ์แห่งนี้ได้เริ่มก่อตั้งขึ้นในช่วงปี 1870s จากกลุ่มเกษตรกรโคนมในชุมชนของประเทศเนเธอร์แลนด์ จุดประสงค์เพื่อ “ป้องกันการขายของน้ำนมดิบ” และ “สร้างอำนาจในการต่อรองในตลาด” ต่อมาได้เพิ่มศักยภาพในการดำเนินงาน และขยายอำนาจต่อรอง โดยวิธีการควบรวมและเข้าซื้อกิจการ (Merger & Acquisition) ของสหกรณ์ชุมชน, ท้องถิ่น, และสหกรณ์โคนมของประเทศข้างเคียง (เบลเยียม และ เยอรมัน) จนทำให้เกิดเป็น FrieslandsCampina Cooperative ซึ่งเป็นสหกรณ์ขนาดใหญ่ที่สามารถรักษาขีดความสามารถในการแข่งขัน สร้างความความยั่งยืนให้แก่สมาชิกได้

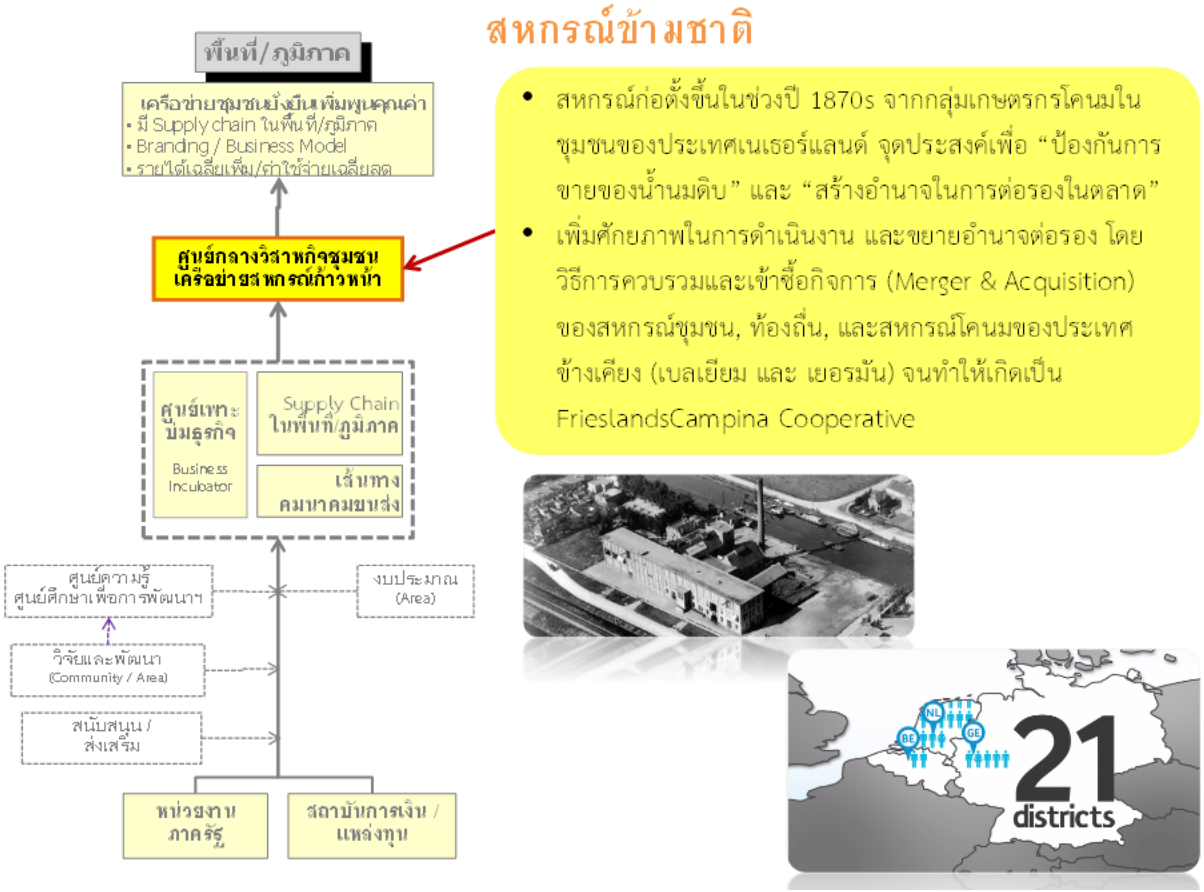

รูปที่ 5.37 สหกรณ์ข้ามชาติ

สหกรณ์แห่งนี้ มีกลไกในการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของบริบทแวดล้อมที่สำคัญต่อการดำเนินภารกิจองค์กรอย่างเป็นระบบ อาทิ

- แนวโน้มการเติบโตของประชากรโลก (the growing world poppulation) การออกแบบผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคกลุ่มต่างๆ การรักษาความปลอดภัยและคุณภาพของผลิตภัณฑ์ รวมไปถึงความเชื่อมั่นของผู้บริโภค
- การเข้าสู่ยุคสูงอายุของเกษตรกร (aging farmers) การเติมเกษตรกรรุ่นใหม่ให้เข้ามาทดแทนเกษตรกรรุ่นเก่า การสร้างโอกาสในการสร้างรายได้และความมั่นคงให้แก่เกษตรกรรุ่นใหม่ ซึ่งต้องมากพอที่จะทำให้เขาเหล่านั้นตัดสินใจเข้ามารับช่วงต่อจากรุ่นพ่อแม่

- ความขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ (scarcity of natural raw materials) ซึ่งจำเป็นต้องใช้พื้นที่ น้ำ และทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ให้คุ้มค่ามากยิ่งขึ้น รวมไปถึงความจำเป็นในการใช้พลังงานทดแทนมากขึ้นในอนาคต

สหกรณ์ได้นำบทวิเคราะห์เกี่ยวกับปัจจัยดังกล่าวมาประกอบการจัดทำแผนกลยุทธ์เพื่อเตรียมความพร้อมขององค์กรให้สามารถตอบรับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้อย่างยั่งยืน

รูปที่ 5.38 แผนกลยุทธ์ 2020 ของ FrieslandsCampina Cooperative

5.2.2 ธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise)

5.2.2.1 ที่มาและความสำคัญ

ธุรกิจเพื่อสังคม (social enterprise) เป็นรูปแบบการดำเนินงานที่มีลักษณะการดำเนินภารกิจระหว่างองค์กรธุรกิจ (traditional business) และองค์กรสาธารณกุศล (traditional charity) โดยนำจุดเด่นขององค์กรทั้งสองประเภทมาเป็นหลักในการดำเนินธุรกิจ กล่าวคือ ธุรกิจเพื่อสังคมมีการดำเนินธุรกิจเพื่อแสวงหารายได้คล้ายกับองค์กรธุรกิจ ต่างกันตรงที่ในการทำธุรกิจขององค์กรธุรกิจเพื่อสังคมนั้นไม่ได้มุ่งสร้างกำไรสูงสุด ในทางตรงกันข้าม การทำธุรกิจมุ่งหมายให้เกิดการแบ่งปันรายได้ไปยังชุมชนและสนับสนุนการดูแลสิ่งแวดล้อม พร้อมๆ กับการมีเงินทุนสะสมที่เพียงพอสำหรับการลงทุนเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ กระบวนการใหม่ และองค์ความรู้ใหม่ อันจะสามารถทำให้องค์กรดำเนินภารกิจได้อย่างต่อเนื่องในระยะยาว

รูปที่ 5.39 ธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise)

สำนักงานสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ (Thai Social Enterprise Office) ได้ให้ความหมายของธุรกิจเพื่อสังคมไว้ ดังนี้ *"กิจการที่มีเป้าหมายหลักเพื่อการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมผ่านกลไกการค้าหรือการให้บริการอย่างมีประสิทธิภาพ มีการนำนวัตกรรมใหม่ๆ อันหลากหลายเพื่อนำมาใช้ในการตอบสนองความท้าทายที่มีอยู่ หรือกำลังจะเกิดขึ้นของสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยหวังให้เกิดการส่งผลการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน"*

คุณลักษณะสำคัญของธุรกิจเพื่อสังคม 5 ประการ คือ (1) การมีเป้าหมายทางสังคมและสิ่งแวดล้อมไม่ใช่ผลกำไรสูงสุด (2) มีรูปแบบการดำเนินกิจการที่มีความยั่งยืนทางการเงิน (3) เป็นมิตรต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม (4) ผลกำไรคืนสู่สังคมและเป้าหมายที่กำหนดไว้ และ (5) ดำเนินการอย่างโปร่งใส

5.2.2.2 ตัวอย่างธุรกิจเพื่อสังคมที่ประสบความสำเร็จ

สำนักงานสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ ได้รวบรวมตัวอย่างธุรกิจเพื่อสังคมทั้งในและต่างประเทศไว้ เพื่อเป็นการให้ความรู้แก่ผู้ที่สนใจ ซึ่งหนึ่งในนั้น คือ Runa Foundation ซึ่งก่อตั้งขึ้นในปี 2009 โดยนักศึกษาที่เคยมาท่องเที่ยวในป่าอเมซอนก่อนหน้านี้ แล้วหลงใหลในรสชาติของใบ Guayusa ซึ่งใช้สำหรับการชงดื่มเหมือนใบชา พวกเขากลับไปเรียนต่อและได้จัดทำแผนธุรกิจสำหรับธุรกิจเครื่องดื่มใบ Guayusa ซึ่งได้รับรางวัลในหลายเวที เมื่อสำเร็จการศึกษาพวกเขาจึงกลับมาที่ประเทศเอกวาดอร์นี้อีกครั้ง แล้วลงมือทำงานร่วมกับชุมชน Kichwa เพื่อปลูกชา Guayusa ให้เป็นระบบมากยิ่งขึ้น และพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มจากชา Guayusa โดยมุ่งให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมพื้นถิ่น การสนับสนุนเกษตรกรในชุมชน และรักษาเอกลักษณ์ของป่าอเมซอน ปัจจุบัน Runa ซื้อใบชาจากครอบครัวเกษตรกรกว่า 2,300 ครอบครัว และผลิตเครื่องดื่ม Runa ส่งไปขายยังสหรัฐอเมริกา

ผู้ร่วมก่อตั้งองค์กรได้จัดตั้ง 2 องค์กรขึ้นมาเพื่อแบ่งบทบาทให้ชัดเจน และประสานงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย Runa Foundation และ Runa LLC โดย Runa Foundation นั้นเป็นมูลนิธิไม่แสวงหากำไร มีพันธกิจในการส่งเสริมให้ใช้พลังจากสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นมิตรในการทำเกษตรกรรม เพื่อสร้างและสนับสนุนความเป็นอยู่อย่างยั่งยืน สำหรับเกษตรกรในอเมซอน มีกิจกรรมหลัก 3 กิจกรรม ได้แก่ การจัดการระบบนิเวศน์และสิ่งแวดล้อม การตลาดอย่างเป็นธรรม และการสร้างองค์ความรู้

ส่วน Runa LLC ถูกจัดตั้งในรูปบริษัท ดำเนินการในเชิงพาณิชย์ มีพันธกิจในการปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรพื้นเมืองในป่าอเมซอน โดยเชื่อว่าทุกคนจะได้ประโยชน์จากความอุดมสมบูรณ์ของป่าโดยไม่ต้องทำลายมัน โดยมีกิจกรรมหลักในเชิงพาณิชย์ คือ การจัดการการผลิตและการตลาดสินค้าเครื่องดื่มชาจากชุมชนที่ Runa Foundation เข้าไปให้การสนับสนุน

รูปที่ 5.40 Runa Foundation และ Runa LLC

Runa LLC มีผลงานเป็นที่ยอมรับ โดยได้รับรางวัลคุณภาพด้านผลิตภัณฑ์และรางวัลด้านแผนธุรกิจ นอกจากนี้ ผลิตภัณฑ์ของ Runa LLC ยังได้รับการตอบรับเป็นอย่างดีจากผู้บริโภคในตลาดใหญ่อย่างสหรัฐอเมริกา

Runa LLC และรางวัลด้านผลิตภัณฑ์

รูปที่ 5.41 รางวัลด้านผลิตภัณฑ์ที่ Runa LLC ได้รับ

Runa LLC และรางวัลด้านแผนธุรกิจ

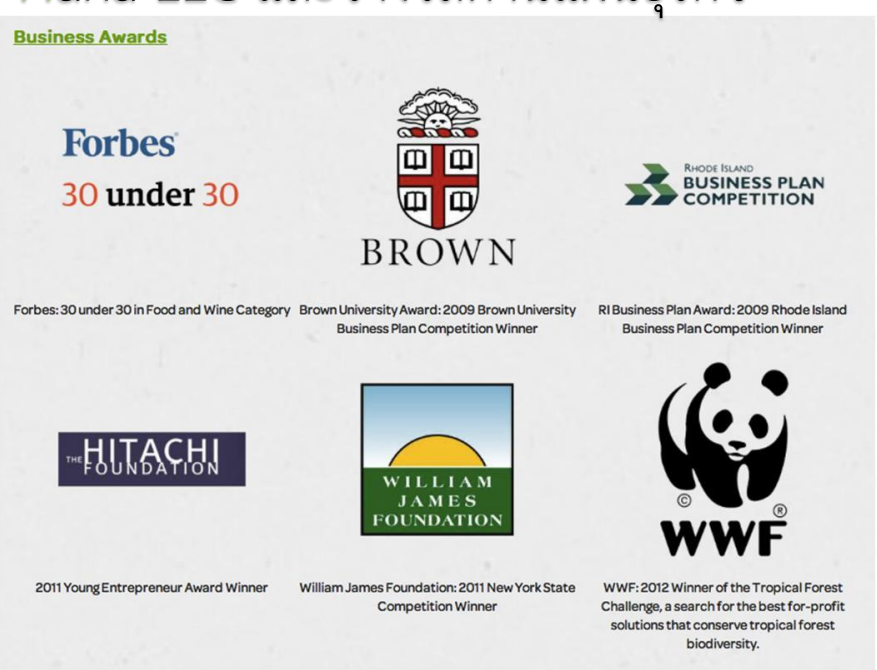

รูปที่ 5.42 รางวัลด้านแผนธุรกิจที่ Runa LLC ได้รับ

Runa LLC และตลาดในต่างประเทศ

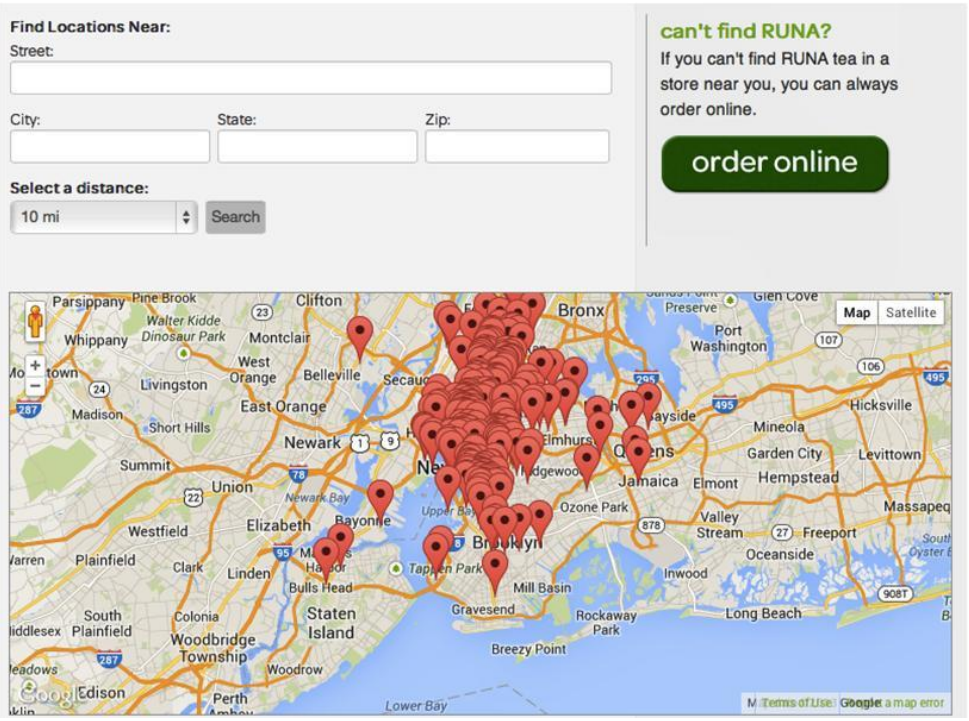

รูปที่ 5.43 ความครอบคลุมของตลาดในสหรัฐอเมริกาของ Runa LLC

การบริหารจัดการของ Runa Foundation มีจุดเด่นหลายประการ ได้แก่

- ❖ การพัฒนาเทคนิคการเพาะปลูกและการสร้างรายได้
- ❖ การใช้ประโยชน์และดูแลป่า
- ❖ ยกระดับความรู้เกษตรกร
- ❖ ความร่วมมือของวิสาหกิจชุมชนและมูลนิธิ
- ❖ ปัจจัยการผลิต โครงสร้างพื้นฐานชุมชน และกองทุน
- ❖ บริหารงานร่วมกันอย่างมีธรรมาภิบาล
- ❖ เครือข่ายงานวิจัยและพัฒนา

1) การพัฒนาเทคนิคการเพาะปลูกและการสร้างรายได้

Runa Foundation และ Runa LLC ดำเนินภารกิจคนละหน้าที่ แต่มีความเชื่อมโยงกัน โดย Runa Foundation จะมุ่งเน้นการสนับสนุนความรู้และเทคนิคการเพาะปลูกแก่เกษตรกรท้องถิ่น เพื่อให้คุณภาพทางการเพาะปลูกของเกษตรกรมีประสิทธิภาพ ในขณะที่ Runa LLC ให้การสนับสนุนการสร้างงานเกษตรกรรม คือ การส่งเสริมการเพาะปลูกและรับซื้อใบ Guayusa ของชุมชนพื้นเมืองในประเทศเอกวาดอร์มากกว่า 2,000 ครัวเรือน โดยการรับซื้อใบ Guayusa ในราคาที่เป็นธรรม สร้างเม็ดเงินหมุนเวียนในบรรดาชนพื้นเมือง ปลูกชาไปกว่า 150,000 ต้นต่อปี สร้างการซื้อขายกว่า 120,000 ดอลล่าร์ต่อปี

รูปที่ 5.44 การพัฒนาเทคนิคการเพาะปลูกและการสร้างรายได้

2) การใช้ประโยชน์และดูแลป่า

Runa Foundation สนับสนุนเกษตรกรในการเพาะปลูกใบ Guayusa และขายส่งให้แก่ Runa LLC ในราคาที่เป็นธรรมแก่คนในชุมชน จึงเป็นการส่งเสริมการเพาะปลูกพืชท้องถิ่นให้แก่คนในชุมชน (ปลูกชาไปกว่า 150,000 ต้นต่อปี)

นอกจากนี้ ยังสนับสนุนให้เกิดการอนุรักษ์และปลูกป่า โดยการบริจาคต้น Guayura ทั้งหมด 115,000 ต้น และป่าไม้ กว่า 550 เฮคเตอร์ พร้อมทั้งยังมีการกันพื้นที่ของการเพาะปลูกไว้สำหรับป่าไม้ กว่า 15,000 เฮคเตอร์

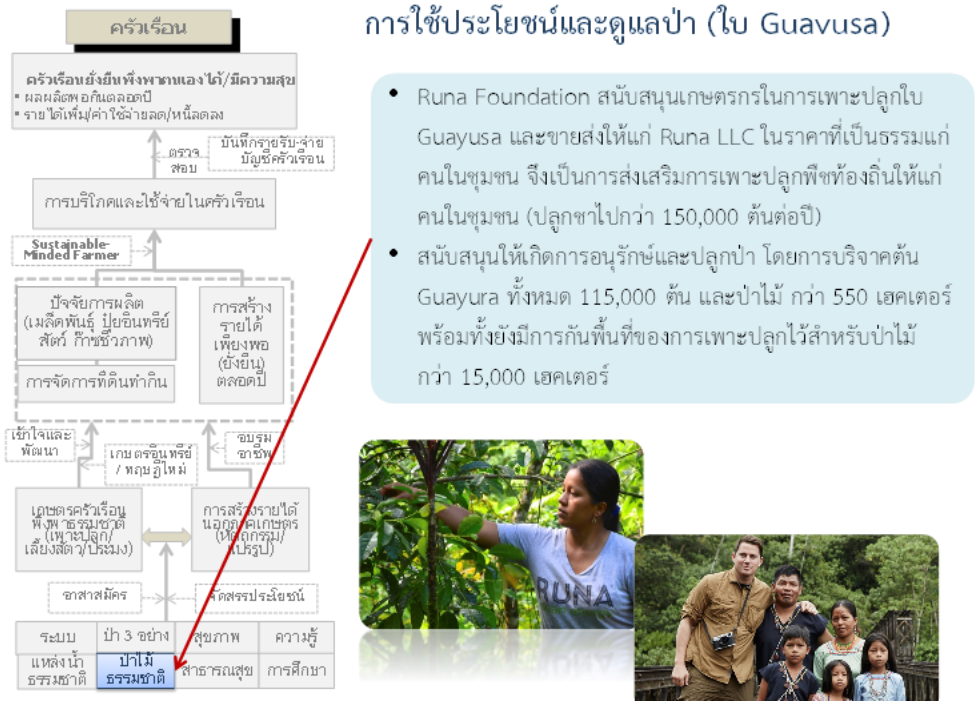

รูปที่ 5.45 การใช้ประโยชน์จากป่า (ใบ Guavusa)

3) ยกระดับความรู้เกษตรกร

Runa Foundation มีศูนย์การวิจัยและพัฒนากระบวนการต่างๆ ที่เหมาะสมและจำเป็นต่อการพัฒนาการเพาะปลูกพืชในแถบป่าไม้ Amazon และได้มีการสนับสนุนช่วยเหลือการให้ความรู้ที่มีประโยชน์แก่เกษตรกรในชุมชน ผ่านงาน workshop ต่างๆ

รูปที่ 5.46 การยกระดับความเกษตรกร

4) ความร่วมมือของวิสาหกิจชุมชนและมูลนิธิ

Runa LLC สร้างและสนับสนุนความเป็นอยู่อย่างยั่งยืนให้แก่เกษตรกรท้องถิ่น โดยการสนับสนุนให้เกิดการจ้างงาน จากการปลูกใบ Guayusa และยังคงอนุรักษ์วัฒนธรรมและความเป็นอยู่ดั้งเดิม โดยที่ Runa Foundation สนับสนุนความรู้และเทคนิคการเพาะปลูกแก่เกษตรกรท้องถิ่น

รูปที่ 5.47 ความร่วมมือของวิสาหกิจชุมชนและมูลนิธิ

5) ปัจจัยการผลิต โครงสร้างพื้นฐานชุมชน และกองทุน

Runa Foundation สนับสนุนการรวมกลุ่มของเกษตรกรท้องถิ่น ช่วยสร้างอำนาจในการต่อรอง ส่งเสริมการตลาดอย่างเป็นธรรม รวมไปถึงการสร้างความร่วมมือกับเกษตรกรท้องถิ่นต่างๆ ในการพัฒนาและวางแผนโครงสร้างธุรกิจเพื่อผลักดันให้เกิดเป็นธุรกิจที่ยั่งยืน (Community Enterprise)

Runa Foundation มีการสนับสนุนเงินทองประมาน $70,000 สำหรับ Social Premium Fund หรือเงินทุนให้การช่วยสนับสนุนโครงการพัฒนาชุมชนต่างๆ นอกจากนี้ ยังมีการให้ความรู้แก่ชุมชนเกี่ยวกับการสนับสนุนและวางแผนโครงสร้างพื้นที่ว่าส่วนใดควรเพาะปลูกเก็บเกี่ยว และส่วนใดควรอนุรักษ์ไว้สำหรับป่าไม้ (Land Management Planning)

รูปที่ 5.48 ปัจจัยการผลิต โครงสร้างพื้นฐานชุมชน และกองทุน

6) บริหารงานร่วมกันอย่างมีธรรมาภิบาล

Runa Foundation ให้ความสำคัญกับ Stakeholder Engagement โดยจะมีการจัดประชุมกับเกษตรกร, องค์กร Non-Profits, บริษัท Runa LLC, และส่วนของภาครัฐ ในประเด็นที่สำคัญ ช่องทางและโอกาสในการพัฒนา เกษตรกรรมของเกษตรกรชุมชนท้องถิ่น ในทุก 3 เดือน

ในระดับของการบริหารก็ได้มีการจัดโครงสร้างคณะกรรมการที่มีประสิทธิภาพ โดย Board of Director ของ Runa Foundation และ Runa LLC นั้น ประกอบไปด้วยกรรมการที่เชี่ยวชาญด้านเกษตรกรรม และกรรมการที่เชี่ยวชาญด้านการทำธุรกิจ

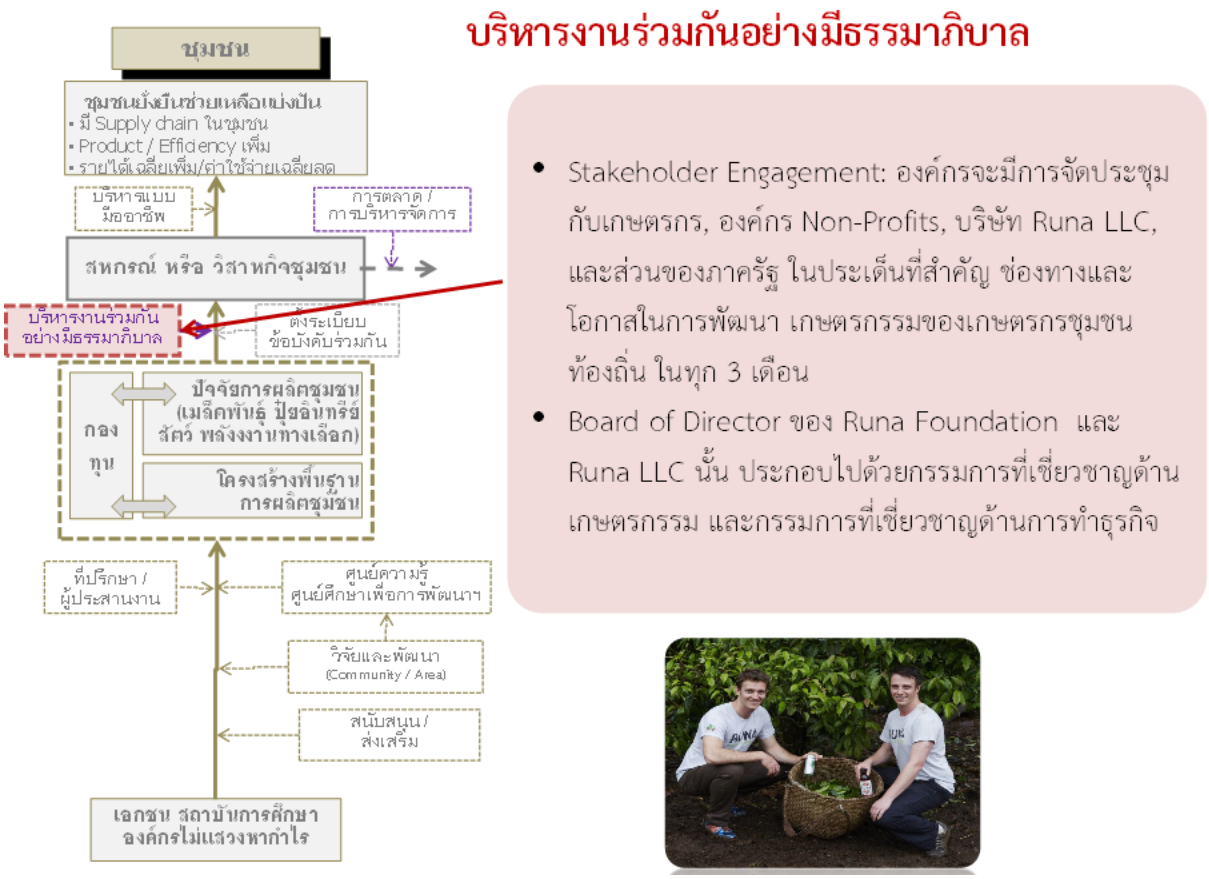

รูปที่ 5.49 การบริหารงานร่วมกันอย่างมีธรรมาภิบาล

7) เครือข่ายงานวิจัยและพัฒนา

Runa Foundation ได้บูรณาการความร่วมมือในการวิจัยและพัฒนากับเครือข่ายต่างๆ ผ่านโครงการที่หลากหลาย อาทิ

- Agroforestry Research: เป็นการร่วมมือกันของ Runa Foundation และ the Yale School of Forestry, Universidad San Francisco de Quito, CUNY – Lehman College, and the Virginia Botanical Gardens ในร่วมมือกันทำงานวิจัยและพัฒนาการบริหารจัดการ Forest Garden ที่เป็นลักษณะป่าไม้ท้องถิ่นของชุมชนพื้นเมืองของประเทศเอกวาดอร์
- Research: Runa Foundation ได้มีการจัดตั้งศูนย์การวิจัยในการทำงานวิจัยและศึกษาเกี่ยวกับลักษณะป่าไม้ Amazon, การวิจัยและพัฒนาสินค้าใหม่ และการจัดงาน Workshop เพื่อการกระจายความรู้ที่ได้จากงานวิจัยต่างๆ ออกสู่เกษตรกรในชุมชน
- NAKU: องค์กรได้มีการร่วมมือกันทำงานกับกลุ่มชุมชนพื้นเมือง Sapara ได้การช่วยกันบันทึกและเก็บข้อมูลพืชท้องถิ่นที่หายากและสูญพันธ์ไป เพื่อใช้สำหรับงานวิจัย
- Rios Nete: เป็นความร่วมมือระหว่างองค์กร หมอยาดั้งเดิมแบบ Shipibo (หมอท้องถิ่น) และแพทย์แผนปัจจุบันในการวิจัยและพัฒนายาสมุนไพรที่มีมาตรฐาน

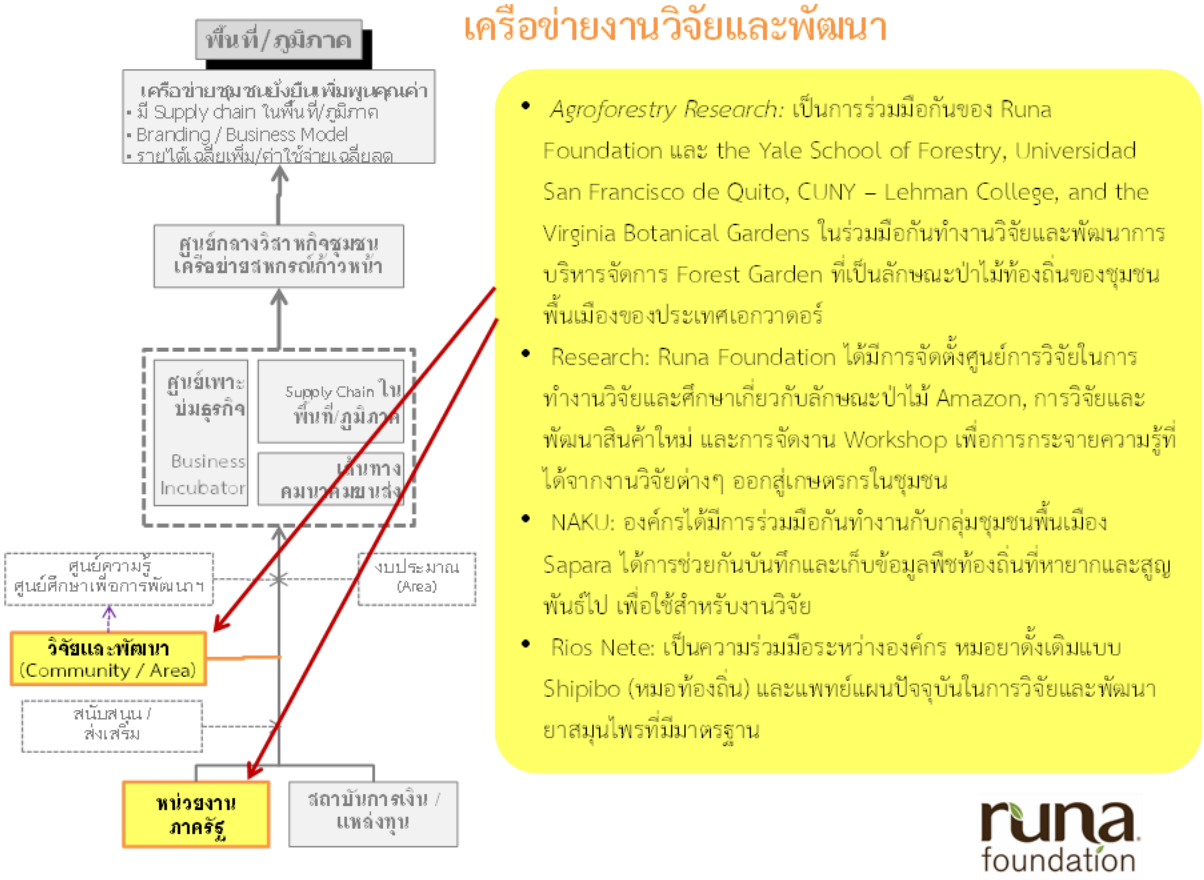

รูปที่ 5.50 เครือข่ายงานวิจัยและพัฒนา

****

6 การพัฒนาคู่มือ

6.1 สรุปแนวปฏิบัติ/ปัจจัยสู่ความสำเร็จและข้อควรระวัง/ปัจจัยเสี่ยง

คณะที่ปรึกษาได้ศึกษาองค์ประกอบและปัจจัยของการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ รวมทั้งกลไกการดำเนินงาน การบูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการบริหารจัดการให้เชื่อมโยงกัน ตลอดจน ปัจจัยสู่ความสำเร็จและปัจจัยเสี่ยงจากการพัฒนาพื้นที่ ตาม Practical Framework โดยนำผลการศึกษาดังกล่าวมาวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางปฏิบัติและข้อควรระวัง เพื่อใช้ในการพัฒนาคู่มือรองรับการพัฒนาโครงการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

6.1.1 ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 ครัวเรือนพึ่งตนเองเป็นการบริหารจัดการทรัพยากรดินและน้ำ ตลอดจนจัดการผลิตด้านการเกษตรภายในครัวเรือน อันเป็นการผลิตเพื่อพออยู่พอกินและพึ่งตนเอง โดยแบ่งเป็น (1) บริหารจัดการน้ำ (2) ทำกิจกรรมการเกษตรพออยู่พอกินและ (3) บริหารจัดการที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด

6.1.1.1 บริหารจัดการน้ำและป่าให้ได้ประโยชน์ตลอดปี

ขั้นที่ 1.1 บริหารจัดการน้ำและป่าให้ได้ประโยชน์ตลอดปี ประกอบด้วยแนวปฏิบัติ 5 ประการและข้อควรระวัง/ปัจจัยเสี่ยง 3 ประการในการจัดการทรัพยากรน้ำและป่า ซึ่งก่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ในแต่ละขั้น ดังรูปที่ 6.1

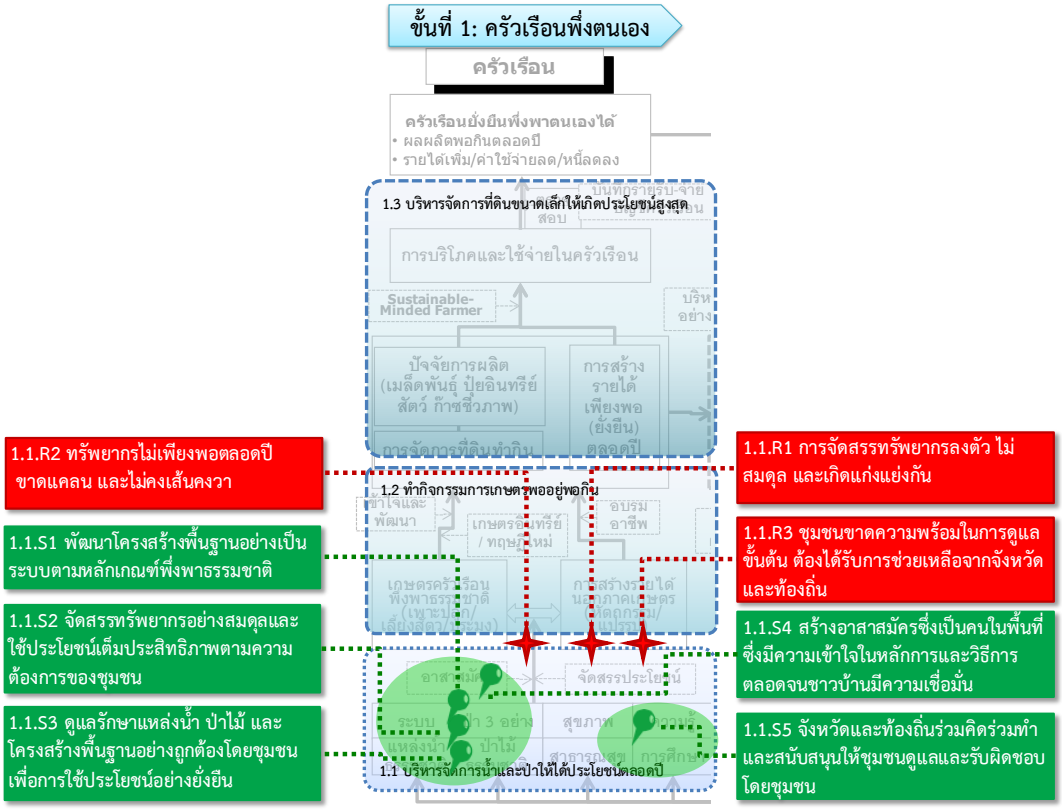

รูปที่ 6.1 แนวปฏิบัติและข้อควรระวัง: บริหารจัดการน้ำและป่าให้ได้ประโยชน์ตลอดปี

แนวปฏิบัติ

1.1.S1 พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานอย่างเป็นระบบตามหลักเกณฑ์พึ่งพาธรรมชาติ

1.1.S2 จัดสรรทรัพยากรอย่างสมดุลและใช้ประโยชน์เต็มประสิทธิภาพตามความต้องการของชุมชน

1.1.S3 ดูแลรักษาแหล่งน้ำ ป่าไม้ และโครงสร้างพื้นฐานอย่างถูกต้องโดยชุมชน เพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

1.1.S4 สร้างอาสาสมัครซึ่งเป็นคนในพื้นที่ซึ่งมีความเข้าใจในหลักการและวิธีการ ตลอดจนชาวบ้านมีความเชื่อมั่น

1.1.S5 จังหวัดและท้องถิ่นร่วมคิดร่วมทำและสนับสนุนให้ชุมชนดูแลและรับผิดชอบโดยชุมชน

ข้อควรระวัง/ปัจจัยเสี่ยง

1.1.R1 การจัดสรรทรัพยากรลงตัว ไม่สมดุล และเกิดแก่งแย่งกัน

1.1.R2 ทรัพยากรไม่เพียงพอตลอดปี ขาดแคลน และไม่คงเส้นคงวา

1.1.R3 ชุมชนขาดความพร้อมในการดูแลขั้นต้น ต้องได้รับการช่วยเหลือจากจังหวัดและท้องถิ่น

6.1.1.2 ทำกิจกรรมการเกษตรพออยู่พอกิน

ขั้น 1.2 ทำกิจกรรมการเกษตรพออยู่พอกิน ประกอบด้วยแนวปฏิบัติ 6 ประการและข้อควรระวัง/ปัจจัยเสี่ยง 3 ประการในการเพาะปลูก การปศุสัตว์และประมง และหัตถกรรม/แปรรูป ซึ่งก่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ในแต่ละขั้น ดังรูปที่ 6.2

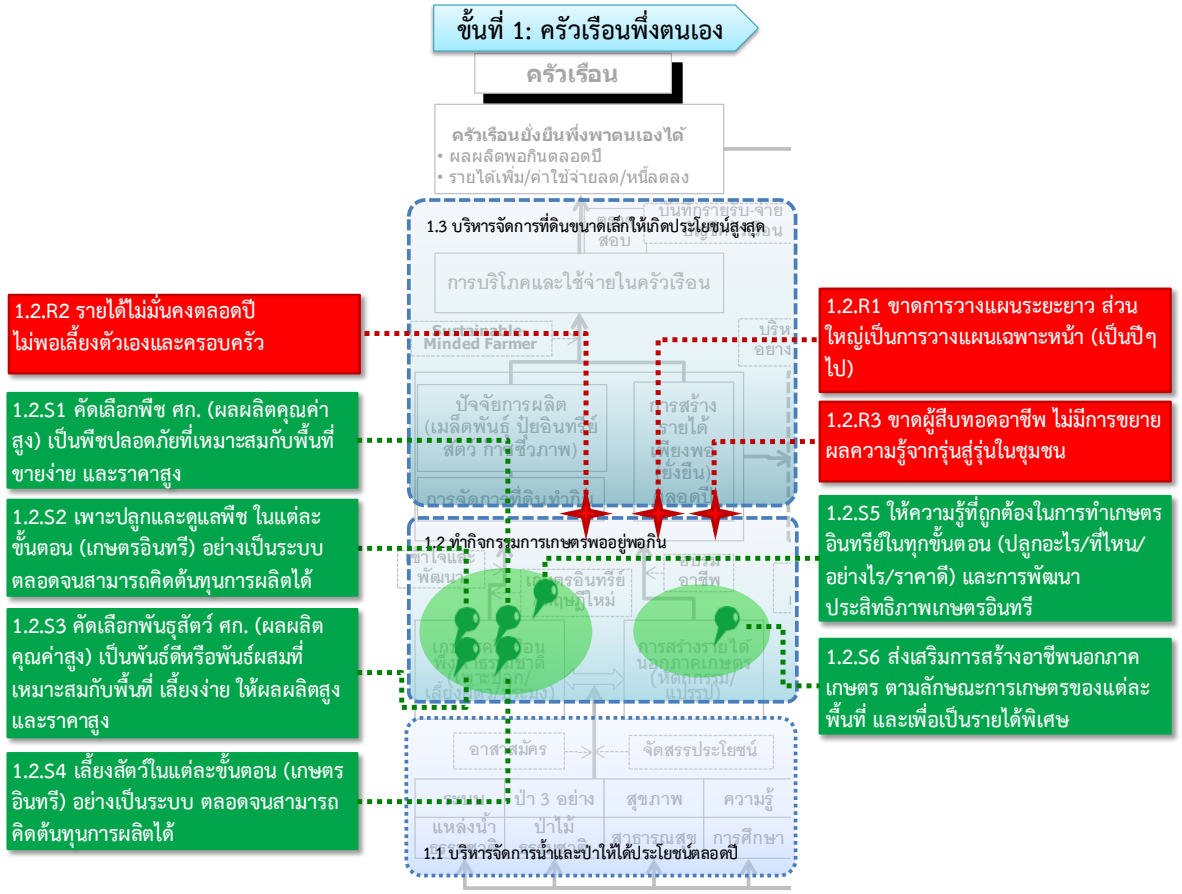

รูปที่ 6.2 แนวปฏิบัติและข้อควรระวัง: ทำกิจกรรมการเกษตรพออยู่พอกิน

แนวปฏิบัติ

1.2.S1 คัดเลือกพืชเศรษฐกิจ (ผลผลิตคุณค่าสูง) เป็นพืชปลอดภัยที่เหมาะสมกับพื้นที่ ขายง่าย และราคาสูง

1.2.S2 เพาะปลูกและดูแลพืช ในแต่ละขั้นตอน (เกษตรอินทรี) อย่างเป็นระบบ ตลอดจนสามารถคิดต้นทุนการผลิตได้

1.2.S3 คัดเลือกพันธุสัตว์เศรษฐกิจ (ผลผลิตคุณค่าสูง) เป็นพันธ์ดีหรือพันธ์ผสมที่เหมาะสมกับพื้นที่เลี้ยงง่าย ให้ผลผลิตสูง และราคาสูง

1.2.S4 เลี้ยงสัตว์ในแต่ละขั้นตอน (เกษตรอินทรี) อย่างเป็นระบบ ตลอดจนสามารถคิดต้นทุนการผลิตได้

1.2.S5 ให้ความรู้ที่ถูกต้องในการทำเกษตรอินทรีย์ในทุกขั้นตอน (ปลูกอะไร/ที่ไหน/อย่างไร/ราคาดี) และการพัฒนาประสิทธิภาพเกษตรอินทรี

1.2.S6 ส่งเสริมการสร้างอาชีพนอกภาคเกษตร ตามลักษณะการเกษตรของแต่ละพื้นที่ และเพื่อเป็นรายได้พิเศษ

ข้อควรระวัง/ปัจจัยเสี่ยง

1.2.R1 ขาดการวางแผนระยะยาว ส่วนใหญ่เป็นการวางแผนเฉพาะหน้า (เป็นปีๆ ไป)

1.2.R2 รายได้ไม่มั่นคงตลอดปี ไม่พอเลี้ยงตัวเองและครอบครัว

1.2.R3 ขาดผู้สืบทอดอาชีพ ไม่มีการขยายผลความรู้จากรุ่นสู่รุ่นในชุมชน

6.1.1.3 บริหารจัดการที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ขั้นที่ 1.3 บริหารจัดการที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด ประกอบด้วยแนวปฏิบัติ 6 ประการและข้อควรระวัง/ปัจจัยเสี่ยง 3 ประการ ซึ่งก่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ในแต่ละขั้น ดังรูปที่ 6.3

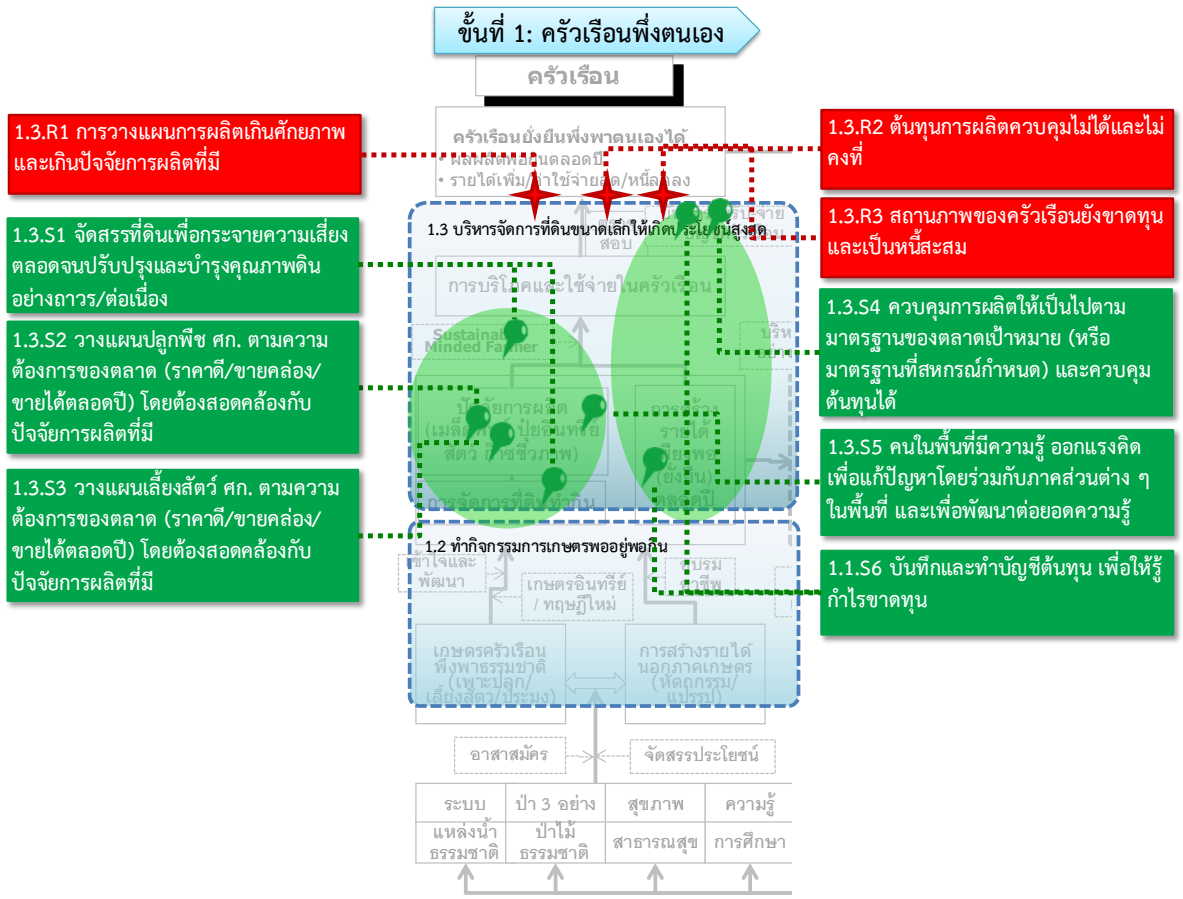

รูปที่ 6.3 แนวปฏิบัติและข้อควรระวัง: บริหารจัดการที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด

แนวปฏิบัติ

1.3.S1 จัดสรรที่ดินเพื่อกระจายความเสี่ยง ตลอดจนปรับปรุงและบำรุงคุณภาพดินอย่างถาวร/ต่อเนื่อง

1.3.S2 วางแผนปลูกพืชเศรษฐกิจตามความต้องการของตลาด (ราคาดี/ขายคล่อง/ขายได้ตลอดปี) โดยต้องสอดคล้องกับปัจจัยการผลิตที่มี

1.3.S3 วางแผนเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจตามความต้องการของตลาด (ราคาดี/ขายคล่อง/ขายได้ตลอดปี) โดยต้องสอดคล้องกับปัจจัยการผลิตที่มี

1.3.S4 ควบคุมการผลิตให้เป็นไปตามมาตรฐานของตลาดเป้าหมาย (หรือมาตรฐานที่สหกรณ์กำหนด) และควบคุมต้นทุนได้

1.3.S5 คนในพื้นที่มีความรู้ ออกแรงคิดเพื่อแก้ปัญหาโดยร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ ในพื้นที่ และเพื่อพัฒนาต่อยอดความรู้

1.1.S6 บันทึกและทำบัญชีต้นทุน เพื่อให้รู้กำไรขาดทุน

ข้อควรระวัง/ปัจจัยเสี่ยง

1.3.R1 การวางแผนการผลิตเกินศักยภาพและเกินปัจจัยการผลิตที่มี

1.3.R2 ต้นทุนการผลิตควบคุมไม่ได้และไม่คงที่

1.3.R3 สถานภาพของครัวเรือนยังขาดทุนและเป็นหนี้สะสม

6.1.2 ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้ เป็นการรวมพลังกันภายในชุมชนในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์เพื่อร่วมแรงดำเนินงานในเรื่องต่าง ๆ ทั้งในด้านการผลิต การตลาด ความเป็นอยู่ สวัสดิการ การศึกษา สังคมและศาสนาโดยแบ่งเป็น (1) รวมกลุ่มและดูแลความเป็นอยู่สมาชิก (2) พัฒนาการผลิตให้สอดคล้องกับการตลาดและ (3) ส่งเสริมการเกษตรสมาชิก

6.1.2.1 รวมกลุ่มและดูแลความเป็นอยู่สมาชิก

ขั้นที่ 2.1 รวมกลุ่มและดูแลความเป็นอยู่สมาชิก ประกอบด้วยแนวปฏิบัติ 4 ประการและข้อควรระวัง/ปัจจัยเสี่ยง 4 ประการในการรวมกลุ่มและดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิกสหกรณ์/วิสาหกิจชุมชน ซึ่งก่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ในแต่ละขั้น ดังรูปที่ 6.4

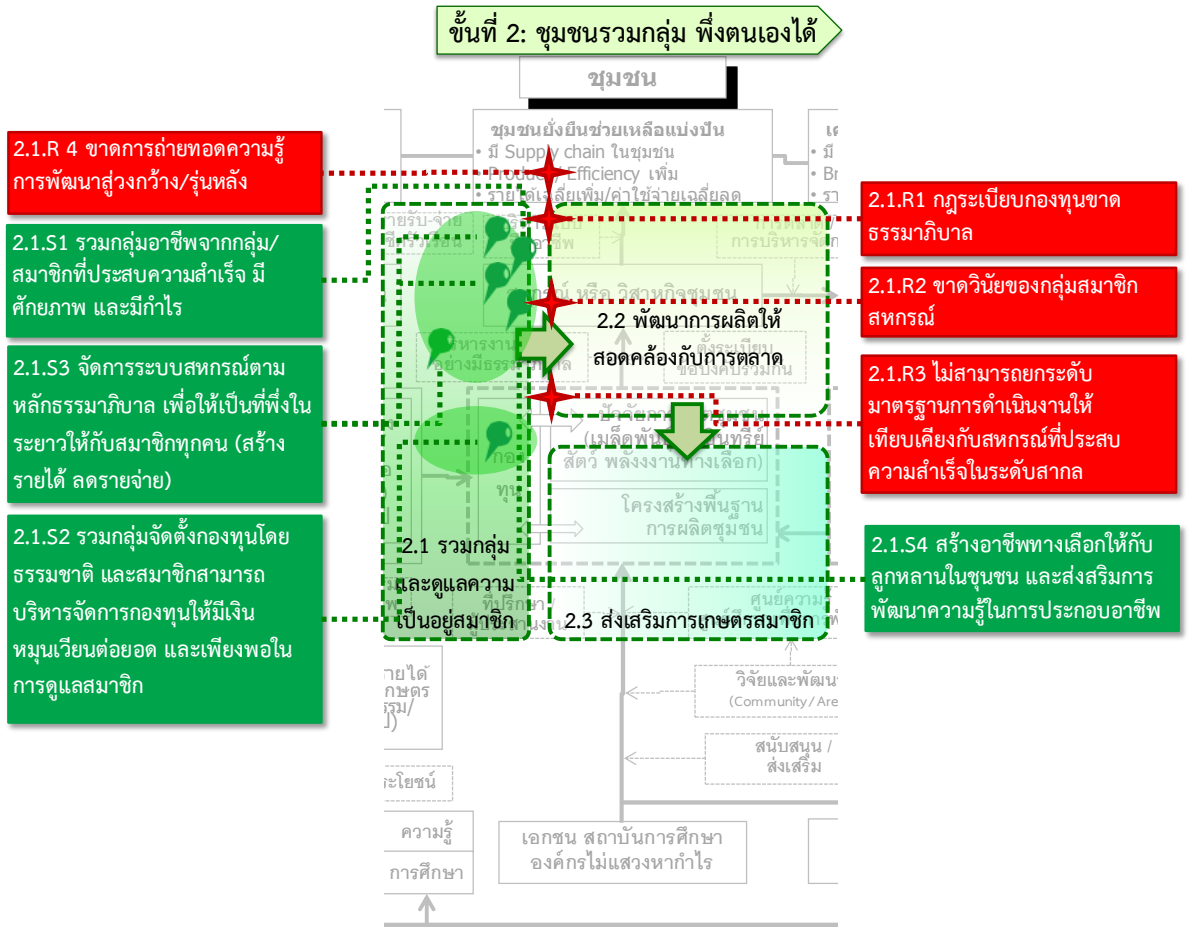

รูปที่ 6.4 แนวปฏิบัติและข้อควรระวัง: รวมกลุ่มและดูแลความเป็นอยู่สมาชิก

แนวปฏิบัติ

2.2.S1 รวมกลุ่มอาชีพจากกลุ่ม/สมาชิกที่ประสบความสำเร็จ มีศักยภาพ และมีกำไร

2.1.S2 รวมกลุ่มจัดตั้งกองทุนโดยธรรมชาติ และสมาชิกสามารถบริหารจัดการกองทุนให้มีเงินหมุนเวียนต่อยอด และเพียงพอในการดูแลสมาชิก

2.1.S3 จัดการระบบสหกรณ์ตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อให้เป็นที่พึ่งในระยาวให้กับสมาชิกทุกคน (สร้างรายได้ ลดรายจ่าย)

2.1.S4 สร้างอาชีพทางเลือกให้กับลูกหลานในชุมชน และส่งสริมการพัฒนาความรู้ในการประกอบอาชีพ

ข้อควรระวัง/ปัจจัยเสี่ยง

2.1.R1 กฎระเบียบกองทุนขาดธรรมาภิบาล

2.1.R2 ขาดวินัยของกลุ่มสมาชิกสหกรณ์

2.1.R3 ไม่สามารถยกระดับมาตรฐานการดำเนินงานให้เทียบเคียงกับสหกรณ์ที่ประสบความสำเร็จในระดับสากล

2.1.R4 ขาดการถ่ายทอดความรู้การพัฒนาสู่วงกว้าง/รุ่นหลัง

6.1.2.2 พัฒนาการผลิตให้สอดคล้องกับการตลาด

ขั้นที่ 2.2 พัฒนาการผลิตให้สอดคล้องกับการตลาด ประกอบด้วยแนวปฏิบัติ 4 ประการและข้อควรระวัง/ปัจจัยเสี่ยง 4 ประการในการสร้างรายได้ให้ชุมชน ซึ่งก่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ในแต่ละขั้น ดังรูปที่ 6.5

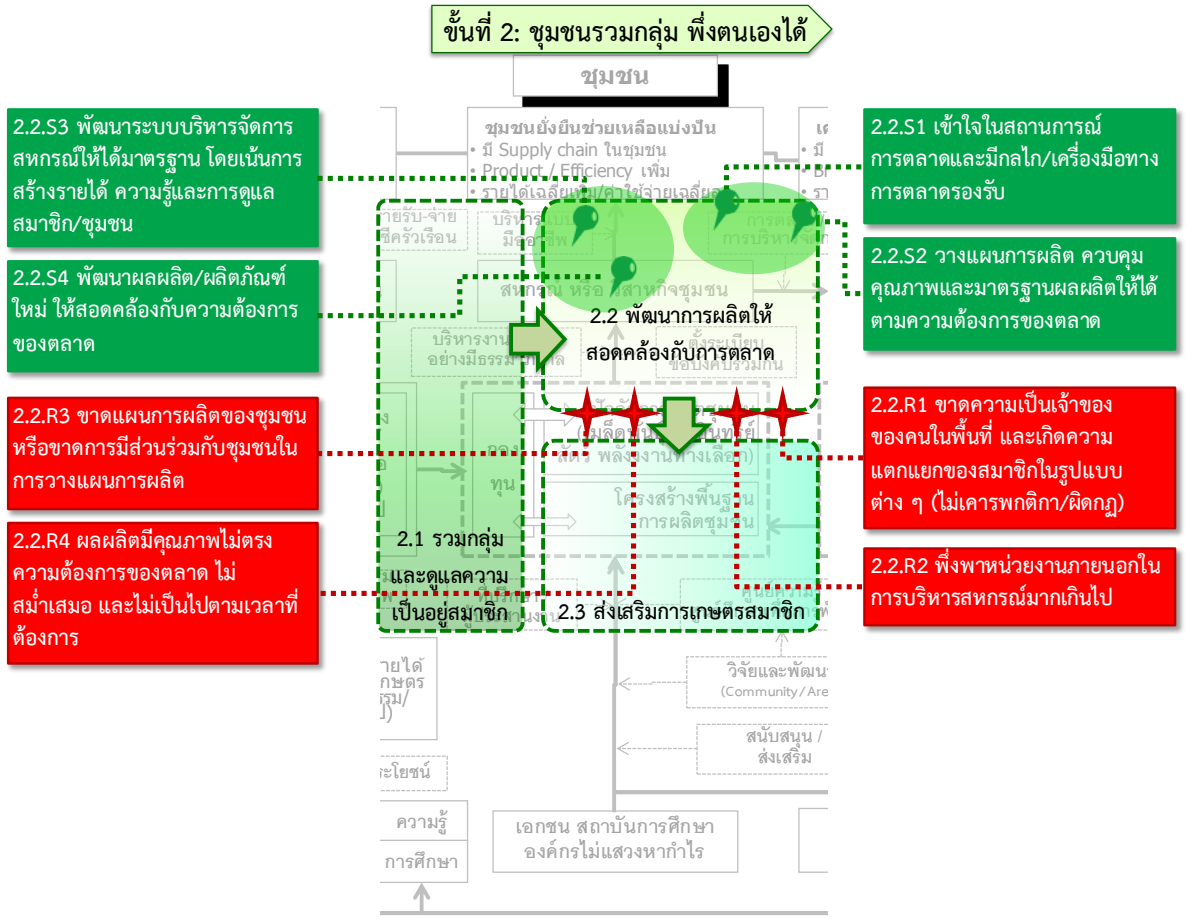

รูปที่ 6.5 แนวปฏิบัติและข้อควรระวัง: พัฒนาการผลิตให้สอดคล้องกับการตลาด

แนวปฏิบัติ

2.2.S1 เข้าใจในสถานการณ์การตลาดและมีกลไก/เครื่องมือทางการตลาดรองรับ

2.2.S2 วางแผนการผลิต ควบคุมคุณภาพและมาตรฐานผลผลิตให้ได้ตามความต้องการของตลาด

2.2.S3 พัฒนาระบบบริหารจัดการสหกรณ์ให้ได้มาตรฐาน โดยเน้นการสร้างรายได้ ความรู้และการดูแลสมาชิก/ชุมชน

2.2.S4 พัฒนาผลผลิต/ผลิตภัณฑ์ใหม่ ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด

ข้อควรระวัง/ปัจจัยเสี่ยง

2.2.R1 ขาดความเป็นเจ้าของของคนในพื้นที่ และเกิดความแตกแยกของสมาชิกในรูปแบบต่าง ๆ (ไม่เคารพกติกา/ผิดกฎ)

2.2.R2 พึ่งพาหน่วยงานภายนอกในการบริหารสหกรณ์มากเกินไป

2.2.R3 ขาดแผนการผลิตของชุมชนหรือขาดการมีส่วนร่วมกับชุมชนในการวางแผนการผลิต

2.2.R4 ผลผลิตมีคุณภาพไม่ตรงความต้องการของตลาด ไม่สม่ำเสมอ และไม่เป็นไปตามเวลาที่ต้องการ

6.1.2.3 ส่งเสริมการเกษตรสมาชิก

ขั้นที่ 2.3 ส่งเสริมการเกษตรสมาชิก ประกอบด้วยแนวปฏิบัติ 4 ประการและข้อควรระวัง/ปัจจัยเสี่ยง 1 ประการในการส่งเสริมสมาชิกสหกรณ์ ซึ่งก่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ในแต่ละขั้น ดังรูปที่ 6.6

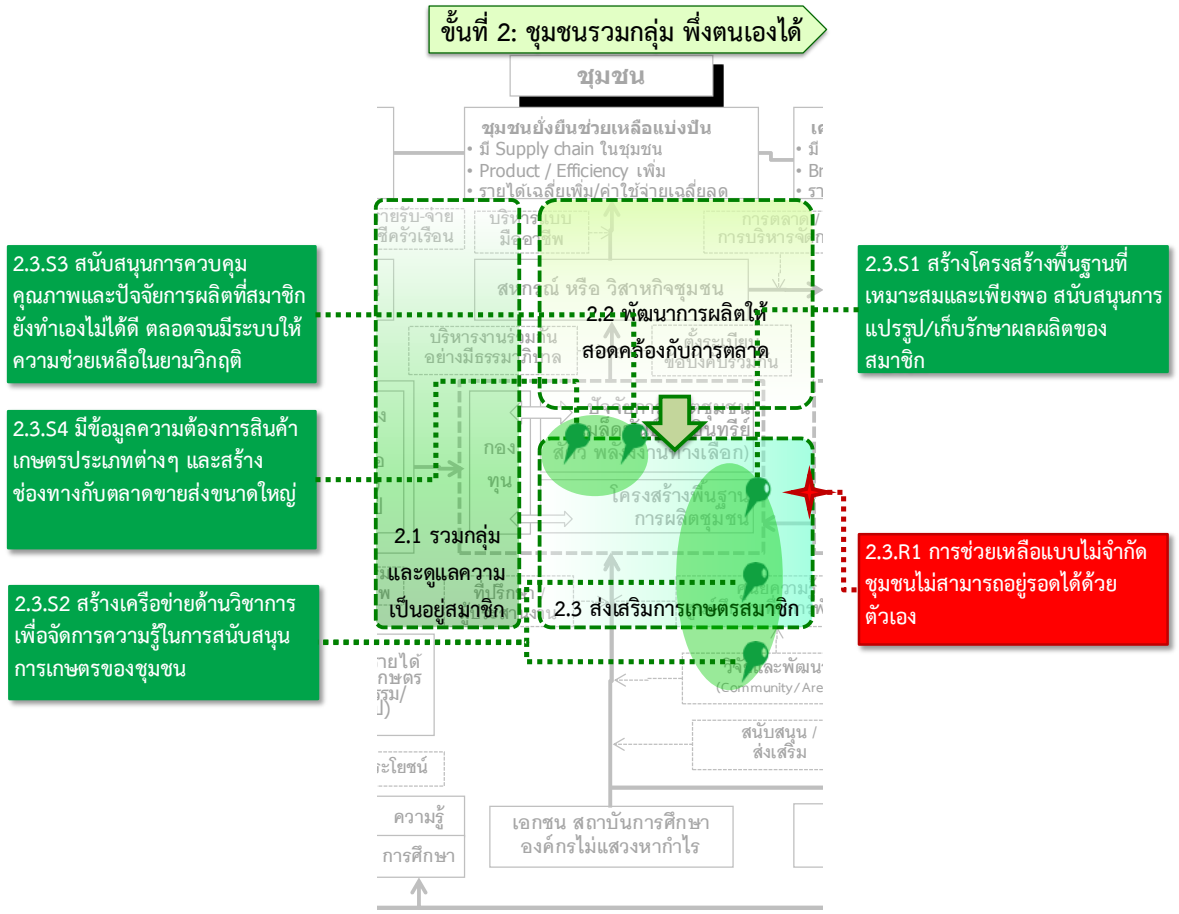

รูปที่ 6.6 แนวปฏิบัติและข้อควรระวัง: ส่งเสริมการเกษตรสมาชิก

แนวปฏิบัติ

2.3.S1 สร้างโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสมและเพียงพอ สนับสนุนการแปรรูป/เก็บรักษาผลผลิตของสมาชิก

2.3.S2 สร้างเครือข่ายด้านวิชาการเพื่อจัดการความรู้ในการสนับสนุนการเกษตรของชุมชน

2.3.S3 สนับสนุนการควบคุมคุณภาพและปัจจัยการผลิตที่สมาชิกยังทำเองไม่ได้ดี ตลอดจนมีระบบให้ความช่วยเหลือในยามวิกฤติ

2.3.S4 มีข้อมูลความต้องการสินค้าเกษตรประเภทต่างๆ และสร้างช่องทางกับตลาดขายส่งขนาดใหญ่

ข้อควรระวัง/ปัจจัยเสี่ยง

2.3.R1 การช่วยเหลือแบบไม่จำกัด ชุมชนไม่สามารถอยู่รอดได้ด้วยตัวเอง

6.1.3 ขั้นที่ 3: การเชื่อมโยงสู่ภายนอก

6.1.3.1 เชื่อมโยงแหล่งทุน เพื่อพัฒนา/ยกระดับโครงสร้างพื้นฐานชุมชน

ขั้นที่ 3.1 เชื่อมโยงแหล่งทุน เพื่อพัฒนา/ยกระดับโครงสร้างพื้นฐานชุมชน ประกอบด้วยแนวปฏิบัติ 4 ประการและข้อควรระวัง/ปัจจัยเสี่ยง 1 ประการ ซึ่งก่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ในแต่ละขั้น ดังรูปที่ 6.7

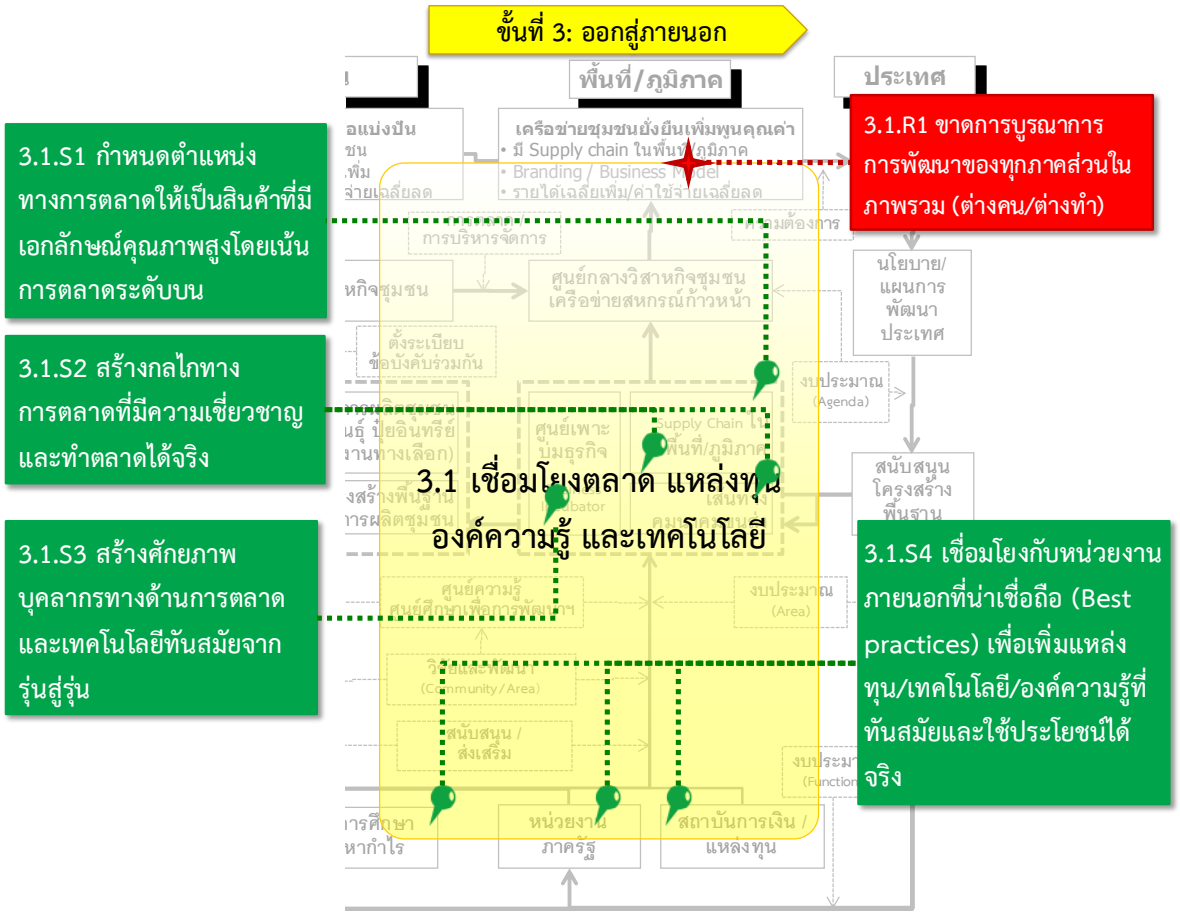

รูปที่ 6.7 แนวปฏิบัติและข้อควรระวัง: เชื่อมโยงแหล่งทุน เพื่อพัฒนา/ยกระดับโครงสร้างพื้นฐานชุมชน

แนวปฏิบัติ

3.1.S1 กำหนดตำแหน่งทางการตลาดให้เป็นสินค้าที่มีเอกลักษณ์คุณภาพสูงโดยเน้นการตลาดระดับบน

3.1.S2 สร้างกลไกทางการตลาดที่มีความเชี่ยวชาญและทำตลาดได้จริง

3.1.S3 สร้างศักยภาพบุคลากรทางด้านการตลาดและเทคโนโลยีทันสมัยจากรุ่นสู่รุ่น

3.1.S4 เชื่อมโยงกับหน่วยงานภายนอกที่น่าเชื่อถือ (Best practices) เพื่อเพิ่มแหล่งทุน/เทคโนโลยี/องค์ความรู้ที่ทันสมัยและใช้ประโยชน์ได้จริง

ข้อควรระวัง/ปัจจัยเสี่ยง

3.1.R1 ขาดการบูรณาการการพัฒนาของทุกภาคส่วนในภาพรวม (ต่างคน/ต่างทำ)

6.2 การพัฒนาคู่มือ

คณะที่ปรึกษาได้นำข้อสรุปแนวปฏิบัติ/ปัจจัยสู่ความสำเร็จและข้อควรระวัง/ปัจจัยเสี่ยง มาวิเคราะห์และพัฒนารูปแบบและแนวทางในการขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ที่สอดคล้องกับโครงสร้าง องค์ประกอบและปัจจัยที่ระบุไว้ใน Practical Framework และคำนึงถึงการบูรณาการระหว่างหน่วยงานและภาคส่วนต่างๆ ทั้งนี้ ได้พัฒนาคู่มือเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาโครงการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1) คู่มือการจัดการองค์ความรู้พระราชดำรัสด้านการพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

2) คู่มือแนวปฏิบัติในการพัฒนาตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

6.2.1 คู่มือการจัดการองค์ความรู้พระราชดำรัสด้านการพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

คู่มือการจัดการองค์ความรู้ฯ มีขอบเขตครอบคลุมพระราชดำรัส/พระราชดำริด้านการพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้รวมรวมและจัดโครงสร้างองค์ความรู้เพื่อแสดงความเข้าใจถึงที่มาต้นกำเนิดและเนื้อความด้านการพัฒนาที่พระองค์ท่านพระราชทานด้านการพัฒนาไว้ โดยถอดองค์ความรู้ตามกรอบการพัฒนา ดังนี้

(1) กรอบ Practical Framework ซึ่งเป็นการพัฒนาอย่างเป็นลำดับขั้นใน 3 ระดับ ได้แก่ ระดับครัวเรือน ระดับชุมชน และระดับพื้นที่/ภูมิภาค

(2) องค์ประกอบการพัฒนาใน 5 เรื่องหลัก ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ เกษตรพึ่งพาธรรมชาติ รายได้นอกภาคเกษตร สหกรณ์/วิสาหกิจชุมชน และ การเชื่อมโยงสู่ภายนอก

คู่มือการจัดการองค์ความรู้ฯ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ โดยเป็นพื้นฐานของการจัดการความรู้ด้านการพัฒนาอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักพัฒนา สามารถสืบค้นได้ง่ายและสามารถใช้งานในด้านต่างๆ ได้ทันที

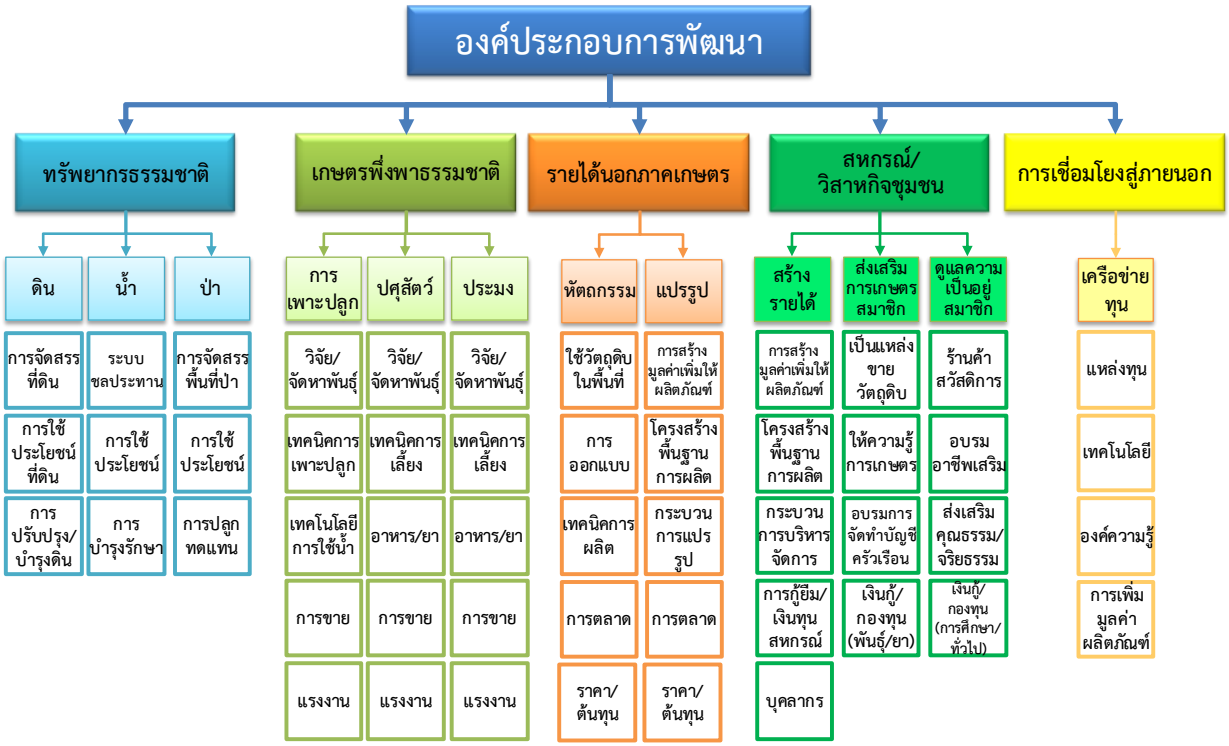

รูปที่ 6.8 ขอบเขตองค์ประกอบการพัฒนา

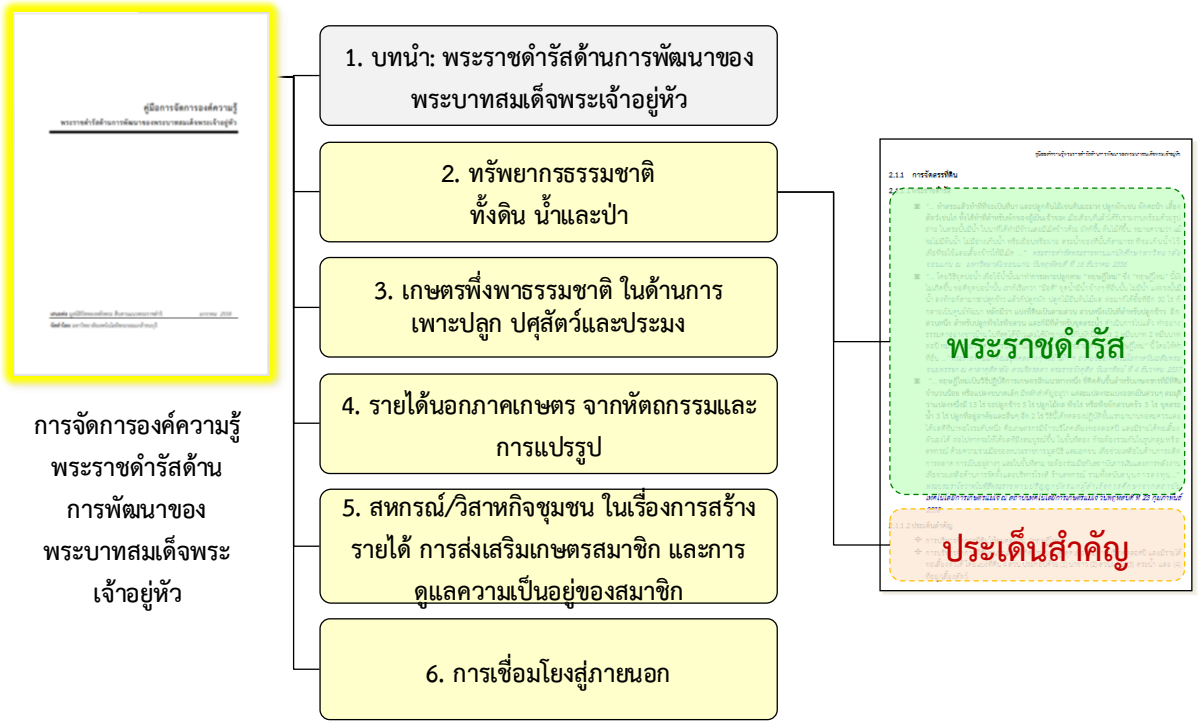

รูปที่ 6.9 โครงสร้างคู่มือการจัดการองค์ความรู้

6.2.2 คู่มือแนวปฏิบัติในการพัฒนาตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

คู่มือแนวปฏิบัติฯ มีขอบเขตครอบคลุมการขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่จากโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นไปอย่างเป็นระบบ จึงจัดทำแนวปฏิบัติในการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ในแต่ละขั้นตามกรอบรูปแบบโมเดลการปฏิบัติ (Practical Model) ในแต่ละขั้น ดังนี้

- **ขั้นที่ 1 ครัวเรือนพึ่งตนเอง:** เป็นการบริหารจัดการทรัพยากรดินและน้ำ และจัดการผลิตด้านการเกษตรภายในครัวเรือน อันเป็นการผลิตเพื่อพออยู่พอกินและพึ่งตนเอง
- **ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่มพึ่งตนเองได้:** เป็นการรวมพลังกันภายในชุมชนในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์เพื่อร่วมแรงดำเนินงานในเรื่องต่าง ๆ ทั้งในด้านการผลิต การตลาด ความเป็นอยู่ สวัสดิการ การศึกษา สังคมและศาสนา
- **ขั้นที่ 3: การเชื่อมโยงสู่ภายนอก:** เป็นการเชื่อมโยงติดต่อประสานกับชุมชนภายนอก เช่น ธนาคาร บริษัท ห้างร้านเอกชน เพื่อจัดหาแหล่งทุนหรือแหล่งเงินมาช่วยในการลงทุนพัฒนาในด้านต่าง ๆ และพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนให้ดีขึ้นสามารถพึ่งพาตนเอง

คู่มือแนวปฏิบัติฯ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ โดยเป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน เป็นระบบ และยั่งยืน ตลอดจนให้ข้อควรระวัง/ปัจจัยเสี่ยง เพื่อป้องกันหรือลดโอกาสที่จะเกิดความผิดพลาดหรือความล้มเหลวในการพัฒนา

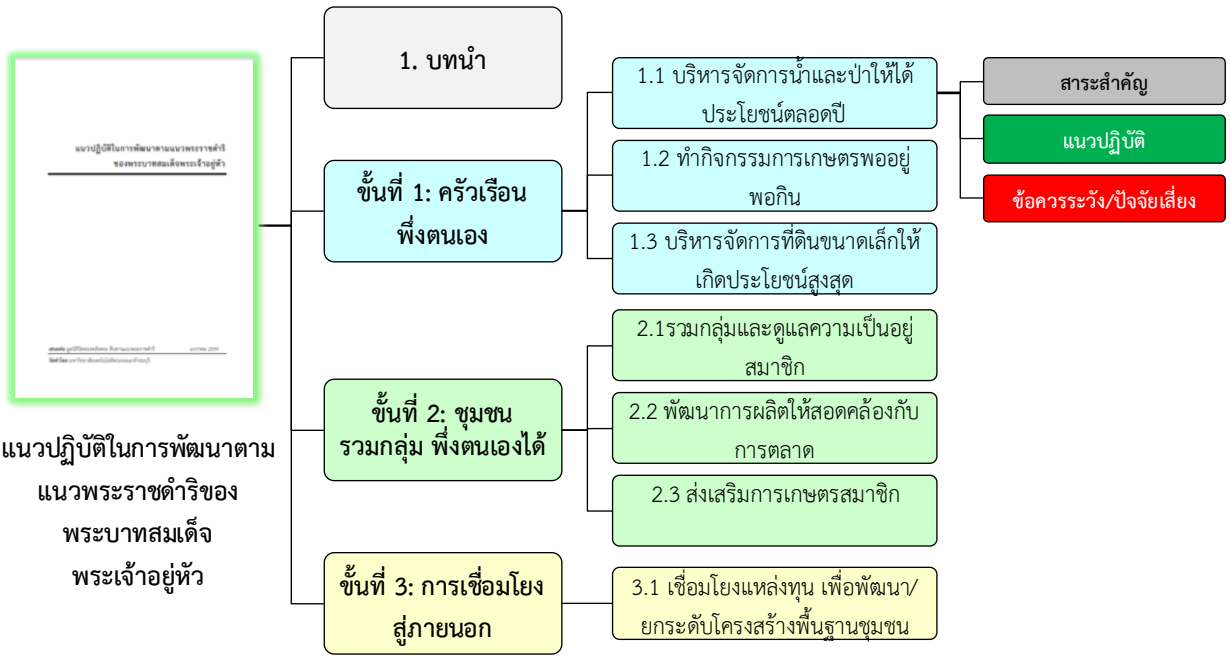

รูปที่ 6.10 โครงสร้างคู่มือแนวปฏิบัติฯ

7 ข้อเสนอประเด็นการปฏิรูป

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งเน้นให้ประชาชนมีการผลิตและบริโภคตามศักยภาพของพื้นที่ เท่าทันการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม โดยอยู่บนหลักของความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน บนเงื่อนไขของความรู้และคุณธรรม นอกจากนี้ ทฤษฎีใหม่ซึ่งเป็นหนึ่งตัวอย่างของการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติ ได้จำแนกการพัฒนาออกเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ ความพอเพียงในระดับครัวเรือน ความพอเพียงในระดับชุมชน และความพอเพียงในระดับพื้นที่ ทั้งนี้ เพื่อให้การพัฒนาของเกษตรกรสามารถดำเนินไปอย่างเป็นลำดับขั้น ไม่เร่งรีบจนเกินไป มีภูมคุ้มกันเพียงพอและมีความพร้อมก่อนที่จะก้าวไปสู่การพัฒนาในขั้นถัดไป อันจะก่อให้เกิดความยั่งยืนของการพัฒนาในที่สุด

การจากศึกษาและวิเคราะห์สามารถพัฒนากรอบ Practical Framework เพื่อแสดงถึงกรอบยึดโยงในการพัฒนาในแต่ละขั้นตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังแสดงในรูปที่ 7.1-7.2

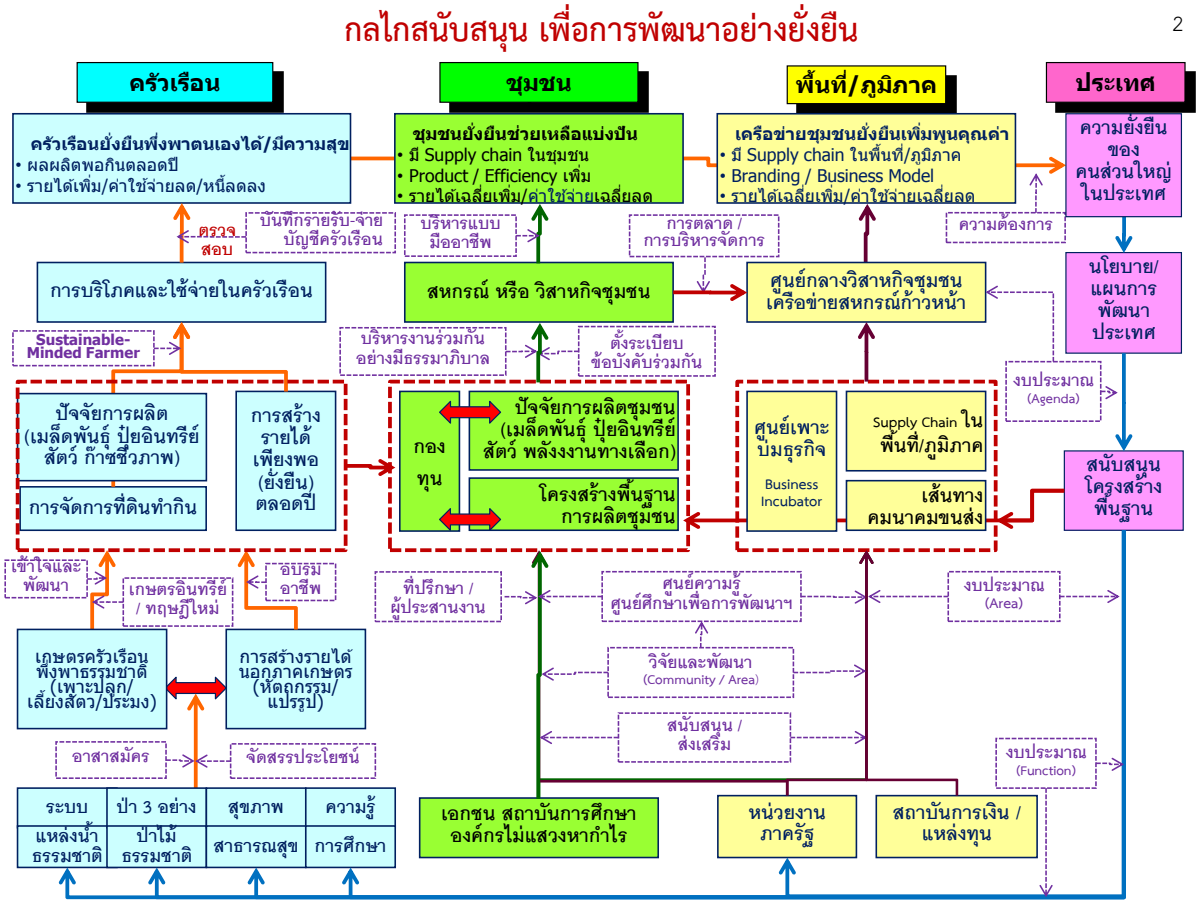

รูปที่ 7.1 Practical Framework

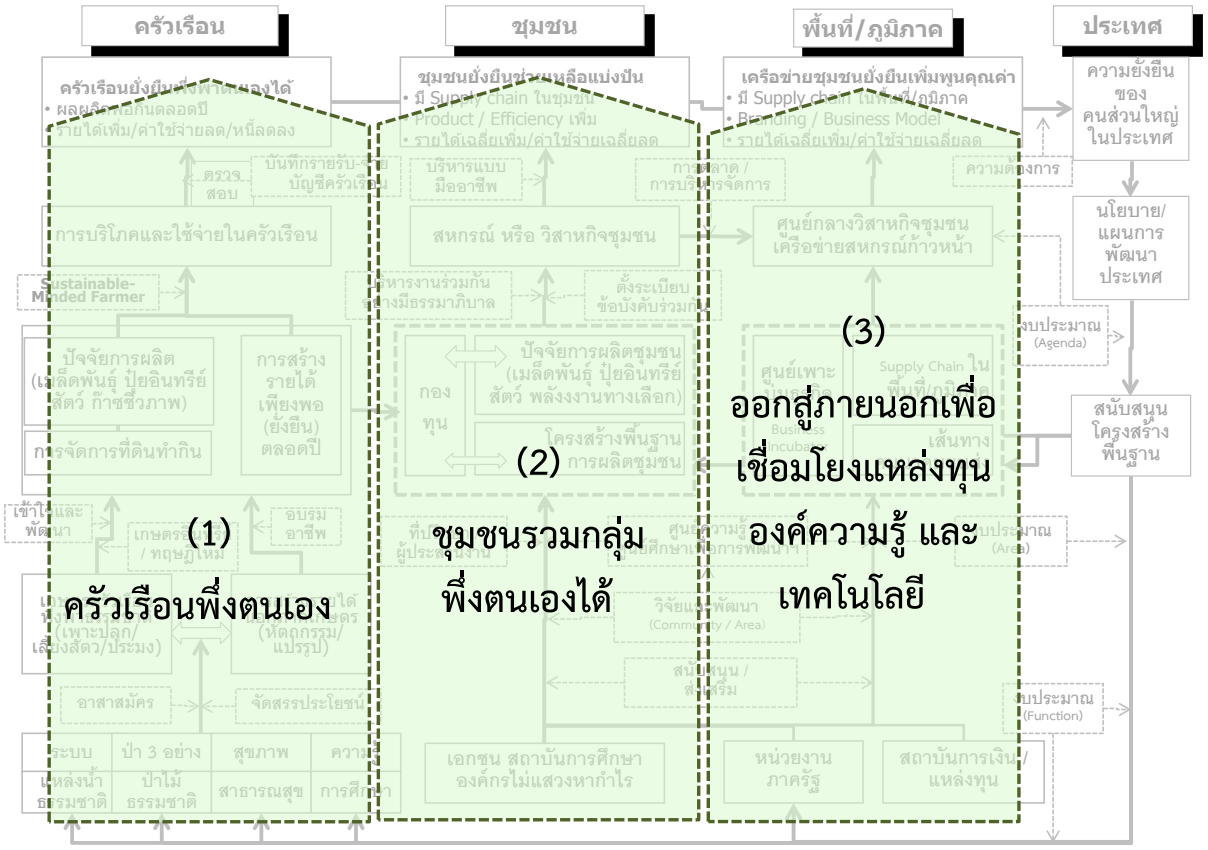

รูปที่ 7.2 Practical Framework และการพัฒนา 3 ลำดับขั้น

การพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งเน้นให้ครัวเรือนและชุมชนพึ่งตนเองได้ อย่างไรก็ตาม ถึงแม้จะให้ครัวเรือนและชุมชนเป็นหลักในการพัฒนาตนเอง แต่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากภาคส่วนต่างๆ ทั้งส่วนราชการ ท้องถิ่นท้องที่ ภาคเอกชน องค์กรไม่แสวงหากำไร และสถาบันการศึกษา เพื่อให้มีองค์ความรู้และแนวปฏิบัติที่ดีที่จำเป็นต่อการพัฒนาในแต่ละลำดับขั้น รวมทั้งทรัพยากรและเทคโนโลยีที่จะมาหนุนเสริมให้การพัฒนาของครัวเรือนและชุมชนสามารถตั้งหลักและพัฒนาไปได้อย่างเป็นขั้นตอน มีมาตรฐาน และต่อเนื่อง

การปฏิรูปบทบาทหน้าที่ของส่วนราชการและผู้มีส่วนได้เสียจึงเป็นอีกหนึ่งภารกิจสำคัญที่ควรมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบและครอบคลุมทุกภาคส่วนสำคัญที่เกี่ยวข้อง ในที่นี้ขอเสนอแนวทางปฏิรูป 3 ระดับตามกรอบ Practical Framework ได้แก่ ขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง ขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้ และขั้นที่ 3: ออกสู่ภายนอก

7.1 การปฏิรูปขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

การพัฒนาระดับครัวเรือนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้นั้น มุ่งหมายให้ครัวเรือนสามารถทำมาหากินในพื้นที่ทำกินของครอบครัว สามารถหมุนเวียนการเพาะปลูกเลี้ยงสัตว์และหารายได้เสริมพอเลี้ยงครอบครัวทั้งปี ไม่ต้องสร้างหนี้สินเพิ่มเติมให้ล้นตัว ซึ่งปัจจัยสำคัญในการพัฒนาขั้นที่ 1 นี้ ประกอบด้วย (1) การบริหารจัดการน้ำและป่าให้ได้ประโยชน์ตลอดปี (2) การทำกิจกรรมการเกษตรพออยู่พอกิน และ (3) บริหารจัดการที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด

การพัฒนาที่ผ่านมามีหลายพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จ สามารถพัฒนาเกษตรกรให้เป็นครัวเรือนพึ่งพาตนเองได้ อย่างไรก็ตาม ในหลายพื้นที่ยังพบว่ามีปัญหาอยู่มาก เกษตรกรยังไม่สามารถพึ่งตนเองได้อย่างต่อเนื่อง เพราะมีปัญหาเกิดขึ้นในระหว่างกิจกรรมการพัฒนา อาทิ

- **การกระจายน้ำไม่ทั่วถึงเป็นธรรม** เกิดความขัดแย้งในพื้นที่เนื่องจากน้ำในแหล่งน้ำไม่พอใช้ บางช่วงน้ำในแหล่งกักเก็บมีไม่เพียงพอ มีจัดสรรน้ำไม่ทั่วถึง ไม่เป็นธรรม
- **เพาะปลูก/เลี้ยงสัตว์ไม่ได้ผลเท่าที่ควร** หลายครั้งเกิดจากการเพาปลูก/เลี้ยงสัตว์ที่ไม่เหมาะสมกับพื้นที่ หรือ ที่เกษตรกรไม่ถนัด เกษตกรมีความรู้ไม่เพียงพอ/รู้ไม่ครบถ้วนไม่รอบด้านของกระบวนการทั้งหมด เช่น การเลือกประเภทพืช/สัตว์ การเลือกพันธุ์ การเตรียมดิน การใช้น้ำ การบำรุงรักษา การกำจัดแมลงและป้องกันโรค และการเก็บเกี่ยว เป็นต้น
- **ไม่สามารถจัดสรรที่ดินให้ใช้ประโยชน์ได้สูงสุด** โดยสาเหตุสำคัญเกิดจากการที่เกษตรกรไม่รู้ความเชื่อมโยงระหว่างกระแสเงินสดที่เข้าออกกับกระบวนการผลิต เช่น ไม่ได้คิดให้ชัดว่าจะปลูกอะไร ได้ผลผลิตเท่าไหร่ เก็บกินเท่าไหร่ ขายได้เท่าไหร่ ต้นทุนเป็นอย่างไร เป็นต้น ทำให้ไม่ได้คิดต่อไปว่า ที่ทำอยู่นั้นตกลงว่ากำไรหรือขาดทุน ปลูกอะไรต้นทุนต่ำกว่าและมีกำไรสูงกว่า จึงไม่ได้มีการปรับเปลี่ยนการใช้พื้นที่เพื่อเพาะปลูกให้ได้ประโยชน์สูงสุด

การปฏิรูปขั้นที่ 1 เพื่อให้ครัวเรือนพึ่งพาตนเองได้ จำเป็นต้องดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาเรื้อรังข้างต้น โดยมีแนวทางสำคัญ 3 แนวทางด้วยกัน ได้แก่ (1) กำหนดผังการใช้น้ำและการกระจายน้ำ (2) ให้ความรู้ด้านแผนและการเงิน (3) กำหนดโฉนดชุมชน

(1) การกำหนดผังการใช้น้ำและการกระจายน้ำ ควรเป็นสิ่งแรกที่จะต้องพูดคุยและสร้างความเข้าใจให้ตรงกันระหว่างครัวเรือนต่างๆ ในพื้นที่พัฒนา ซึ่งผลการพูดคุยจะนำไปสู่การกำหนดผังการใช้น้ำและการกระจายน้ำที่เป็นธรรมได้นั้น จำเป็นต้องปรับบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่ายให้ชัดเจนและเชื่อมโยงการทำงานกันให้เป็นเนื้อเดียวกัน ได้แก่ ส่วนราชการ (ในพื้นที่) พิจารณาผังการใช้น้ำและดูแลการกระจายน้ำในพื้นที่ (ภาพรวมก่อนกระจายน้ำสู่ชุมชน) อย่างทั่วถึงและเหมาะสม ท้องถิ่นรับผิดชอบผังการใช้น้ำและดูแลการกระจายน้ำในท้องถิ่น/ในชุมชนอย่างทั่วถึงและเหมาะสม รวมทั้งทำหน้าที่เป็นตัวกลางที่ช่วยในการกำหนดหลักเกณฑ์และกติกา (Regulate) การใช้น้ำของชุมชน โดยที่มีอาสาสมัครสำรวจข้อมูลความต้องการใช้น้ำในท้องถิ่น/ชุมชน โดยร่วมตรวจสอบกับหน่วยงานในพื้นที่

(2) **การให้ความรู้ด้านแผนและการเงิน** เป็นสิ่งที่ต้องวางรากฐานและพัฒนาอย่างต่อเนื่องให้แก่เกษตรกร คือ ต้องสร้างความเข้าใจความรู้ด้านแผนและการเงิน และคอยติดตามให้คำปรึกษาจนเกิดความเข้าใจที่แท้จริงและปฏิบัติได้อย่างเป็นปกตินิสัย ทั้งนี้ หน่วยงานสำคัญที่ควรปรับบทบาทหน้าที่ในเรื่องนี้ คือ ส่วนราชการ (ในพื้นที่) และ/หรือทีมงานด้านการเกษตร ไม่เพียงแต่ให้คำแนะนำด้านการเกษตาเท่านั้น แต่ควรจะให้คำแนะนำในการวิเคราะห์และจัดทำแผนธุรกิจไปควบคู่กันด้วย โดยอาจประสานกับสถาบันการเงิน (เช่น ธกส. หรือ ธ.ออมสิน เป็นต้น) และสถาบันการศึกษาที่มีศักยภาพให้ความรู้และฝึกอบรมเกี่ยวกับการวางแผนการผลิตและการวิเคราะห์ทางการเงิน (รายได้ รายจ่าย ราคาขาย และต้นทุน เป็นต้น)

(3) **การกำหนดโฉนดชุมชน** เป็นสิ่งที่ควรหารือกันให้ชัดเจน เนื่องจากเมื่อเริ่มมีน้ำมีป่าและเกษตรหลายครัวเรือนได้รับประโยชน์ สามารถเพาะปลูกได้ดี เลี้ยงสัตว์ได้ดี ก็จะเริ่มมีความต้องการในการใช้ประโยชน์แหล่งน้ำและผืนป่ามากขึ้น ดังนั้น ควรจะมีการกำหนดโฉนดชุมชน โดยปรับ

รูปแบบวิธีดำเนินการใหม่ กล่าวคือ ไม่ให้ส่วนราชการเป็นผู้ดำเนินการ แต่ให้ชุมชนเป็นหลักในการจัดทำโฉนดชุมชนเพื่อแสดงถึงเจตนาร่วมกันการใช้พื้นที่ของชุมชน โดยมีส่วนราชการ (ในพื้นที่) ร่วมกับชุมชนพิจารณาผังการใช้พื้นที่ของชุมชน

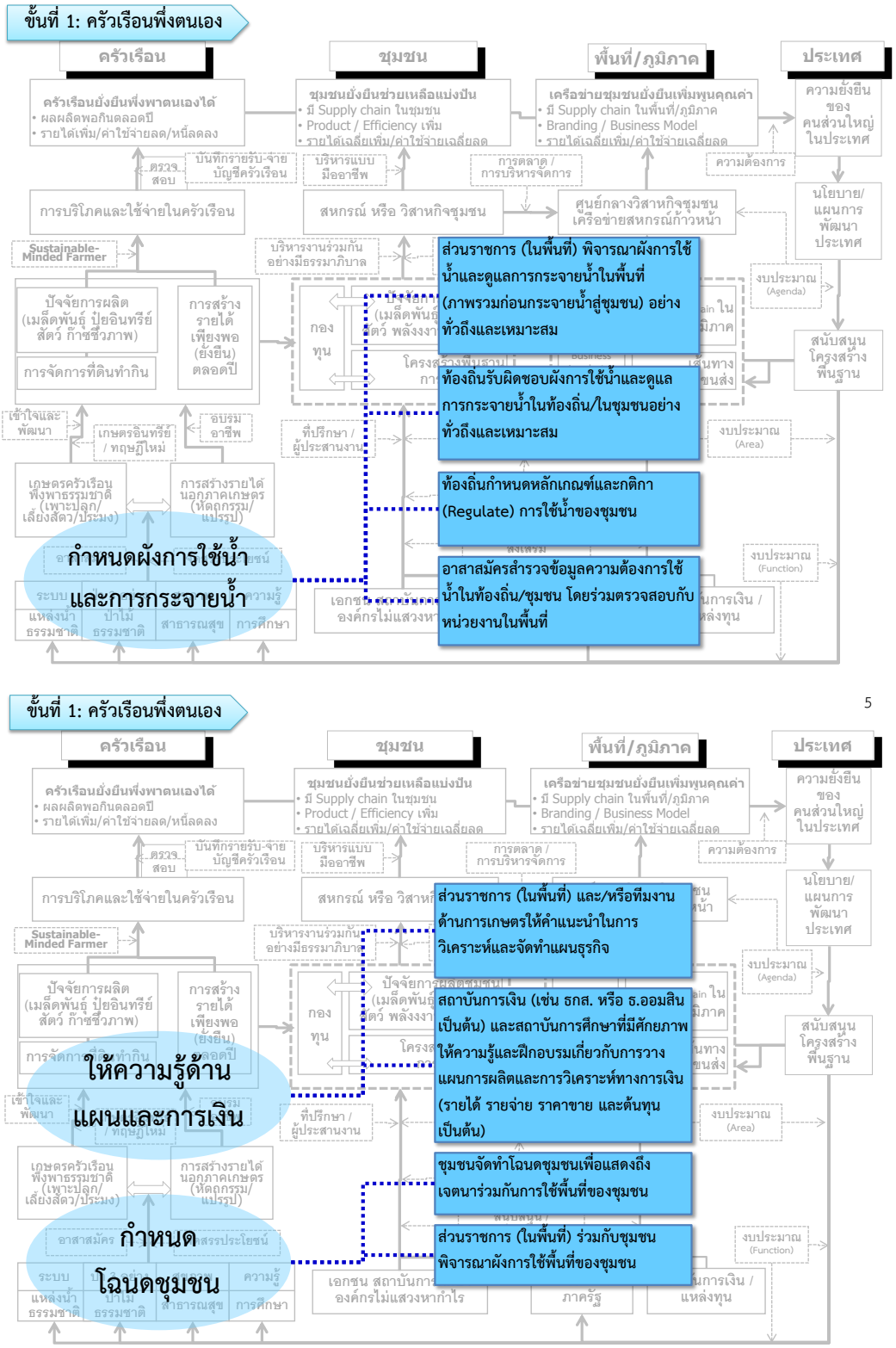

รูปที่ 7.3 การปฏิรูปขั้นที่ 1: ครัวเรือนพึ่งตนเอง

7.2 การปฏิรูปขั้นที่ 2: ชุมชนรวมกลุ่ม พึ่งตนเองได้

การพัฒนาระดับชุมชนให้สามารถรวมกลุ่มพึ่งพาตนเองได้นั้น มุ่งหมายให้ชุมชนสามารถรวมกลุ่มเพื่อเสริมภูมิคุ้มกันให้กับระดับครัวเรือนและระดับชุมชนไปพร้อมกัน กล่าวคือ การรวมกลุ่มจะช่วยให้ชุมชนสามารถจัดการความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นได้มากขึ้น ได้แก่ ความเสี่ยงด้านราคาสินค้าเกษตร ความเสี่ยงในราคาและการพึ่งพาปัจจัยการผลิตสมัยใหม่จากต่างประเทศ ความเสี่ยงด้านแผนการผลิต ความเสี่ยงด้านน้ำ ฝนทิ้งช่วง ฝนแล้งและ ภัยธรรมชาติอื่นๆ และโรคระบาด ซึ่งปัจจัยสำคัญในการพัฒนาขั้นที่ 2 นี้ ประกอบด้วย (1) การรวมกลุ่มและดูแลความเป็นอยู่สมาชิก (2) การพัฒนาการผลิตให้สอดคล้องกับการตลาด และ (3) ส่งเสริมการเกษตรสมาชิก

การพัฒนาให้ชุมชนพึ่งตนเองได้อย่างต่อเนื่องยังเป็นสิ่งที่ท้าทายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพราะมีปัญหาเกิดขึ้นในระหว่างกิจกรรมการพัฒนาอยู่หลายประการ อาทิ

- **สมาชิกชุมชนยังไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้** โดยสมาชิกแต่ละครัวเรือนยังไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับการเพิ่มผลผลิตในแปลงของตนเอง การลดต้นทุนการผลิต และวิธีการเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน ดังนั้น จึงไม่เข้าใจและเห็นประโยชน์ของกลไกการรวมกลุ่มเพื่อลดความเสี่ยงต่างๆ ที่จะมากระทบกับผลผลิต ต้นทุน และรายได้ของครัวเรือน
- **สมาชิกที่มีความรู้มากกว่าเอาเปรียบผู้ที่รู้น้อยกว่า** โดยในบริบทที่สมาชิกขาดความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการรวมกลุ่ม กลไกและวิธีปฏิบัติของกลุ่ม ก็จะมีผู้ที่มีความรู้มากกว่ามาเอาเปรียบ เช่น นำปุ๋ยราคาแพงมาขายให้สมาชิก การทุจริตในกองทุน เป็นต้น

การปฏิรูปขั้นที่ 2 เพื่อให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ จำเป็นต้องดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้น โดยมีแนวทางสำคัญ 2 แนวทางด้วยกัน ได้แก่ (1) รวมกลุ่ม/สร้างสถาบัน (Institution) และ (2) การยกระดับสหกรณ์และวิสาหกิจชุมชน

(1) รวมกลุ่ม/สร้างสถาบัน (Institution) เป็นสิ่งที่ควรให้ความรู้และสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นในหมู่สมาชิก กล่าวคือ สมาชิกต้องเข้าใจวัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่ม ว่ารวมกันเพื่ออะไร เช่น เพื่อเพิ่มศักยภาพในการผลิตสินค้า/บริการให้ตรงกับความต้องการของตลาด เพื่อลดต้นทุนการผลิต หรือ เพื่อเป็นกลไกดูแลสมาชิกในยามฉุกเฉิน เป็นต้น นอกจากนี้ ควรให้ชุมชนมีการรวมกลุ่มที่มีลักษณะของความเป็นสถาบัน คือ มีการกำหนดกฎ กติกา มารยาท และกระบวนการทำงานที่เป็นระบบชัดเจน ทุกคนเข้าใจตรงกันและปฏิบัติตามอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ จะเกิดสิ่งเหล่านี้ขึ้นได้ จำเป็นอย่างยิ่งที่หน่วยงานสนับสนุนจะต้องยกระดับ หรือ ปรับบทบาทการสนับสนุนในแนวทางใหม่ อาทิ ปรับบทบาทของกรมส่งเสริมสหกรณ์ในการให้ความรู้เกี่ยวกับการร่วมกลุ่ม (นอกเหนือจากการตรวจบัญชีสหกรณ์) และให้ส่วนราชการสนับสนุนงบประมาณหรืออุดหนุนโครงสร้างพื้นฐานการผลิตให้กับสหกรณ์ (ที่เข้มแข็ง) หรือจัดสรรให้กับชุมชนซึ่งรวมกลุ่มและมีแผนรองรับที่ชัดเจน เป็นต้น

(2) การยกระดับสหกรณ์และวิสาหกิจชุมชน โดยให้มีกลไกในระดับชาติ อาจเป็นในรูปของคณะกรรมการ (ระดับชาติ) รับผิดชอบในการส่งเสริมและยกระดับสหกรณ์และวิสาหกิจชุมชน โดยกำหนดนโยบายร่วมกันกับสถาบันการเงิน ส่วนราชการ ท้องถิ่น และส่วนราชการ

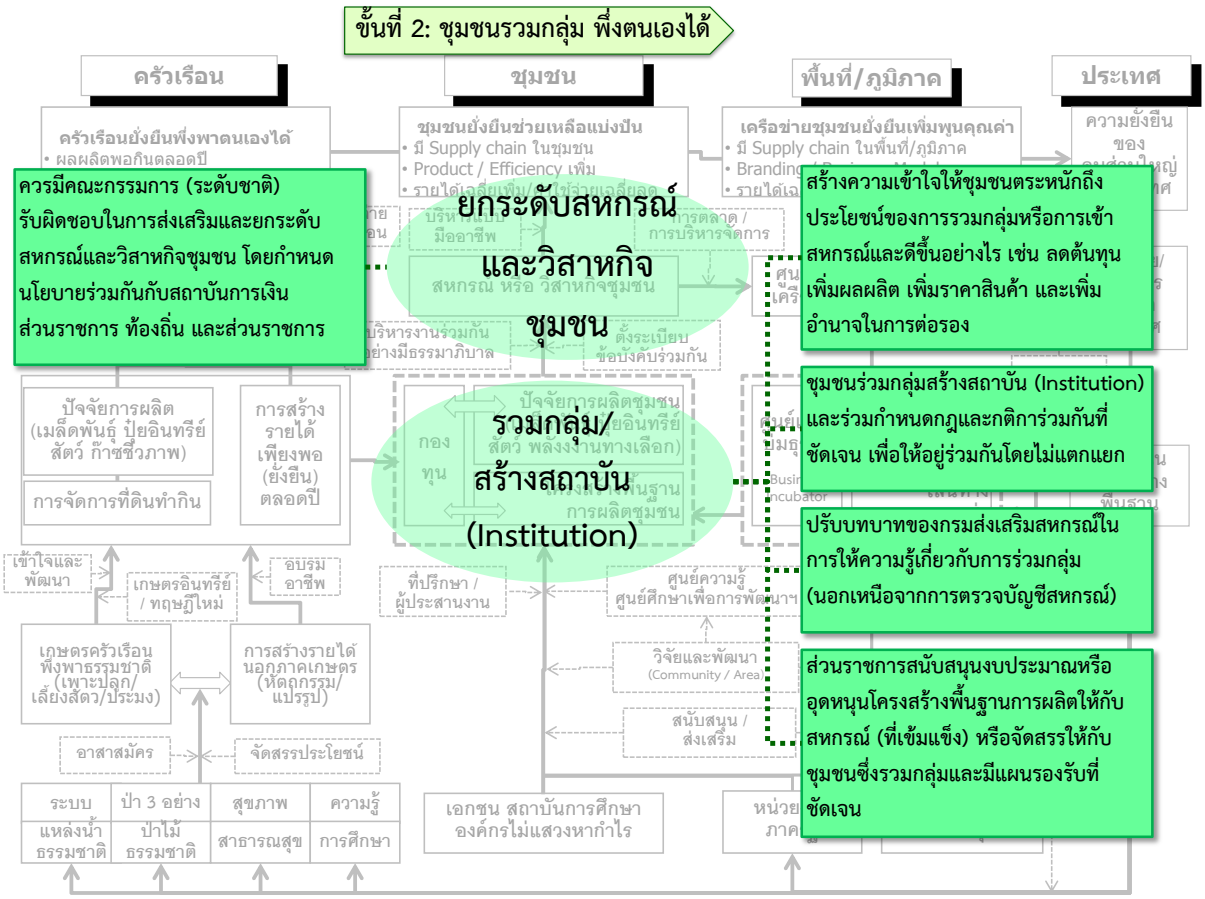

รูปที่ 7.4 การปฏิรูปขั้นที่ 2: ชุมชนพึ่งตนเอง

7.3 การปฏิรูปขั้นที่ 3: ออกสู่ภายนอก

การพัฒนาระดับชุมชน/พื้นที่ให้สามารถออกสู่ภายนอกได้นั้น มุ่งหมายให้ชุมชน/พื้นที่สามารถที่จะเชื่อมโยงกับเครือข่ายสังคมใหญ่ที่เข้มแข็ง (ชุมชน องค์กร ธุรกิจ) เกิดการแบ่งปัน ช่วยเหลือกัน ถ่ายทอดภูมิปัญญา เงินทุน/เทคโนโลยี เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม และอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตาม การออกสู่ภายนอกของชุมชนจำนวนไม่น้อยไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ทั้งๆ ที่มีภาคส่วนต่างๆ เข้ามาสนับสนุน ทั้งส่วนราชการ เอกชน และภาคประชาสังคม โดยมีสาเหตุสำคัญจากการขาดการบูรณาการการพัฒนาของทุกภาคส่วนในภาพรวม คือ ต่างคน/ต่างทำ

การปฏิรูปขั้นที่ 3 เพื่อให้ชุมชน/พื้นที่ให้สามารถออกสู่ภายนอกได้ มีแนวทางสำคัญ 3 แนวทางด้วยกัน ได้แก่ (1) การมุ่งสู่การจัดการในลักษณะองค์กร/บริษัท (Corporate) (2) การเชื่อมโยง Supply Chain ทั้งระบบ และ (3) การพัฒนาความรู้/สร้างคนในระยะยาว

(1) การมุ่งสู่การจัดการในลักษณะองค์กร/บริษัท (Corporate) โดยส่งเสริมสนับสนุนการยกระดับสหกรณ์ (ที่เข้มแข็ง/ประสบความสำเร็จ) ไปสู่การบริหารจัดการในลักษณะองค์กร/บริษัท (Corporate) เช่น การมีคณะกรรมการบริษัทที่ประกอบไปด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ เช่น ด้าน

การผลิต การเศรษฐศาสตร์ การเงินการบัญชี กฎหมาย และเทคโนโลยี เป็นต้น การมีผู้บริหารมืออาชีพที่รู้จักเครื่องมือบริหารจัดการที่ทันสมัย เป็นต้น

(2) **เชื่อมโยง Supply Chain ทั้งระบบ** โดยส่งเสริมการเชื่อมโยงกับภาคเอกชนตลอด Supply chain ตลอดจนการเชื่อมโยงไปสู่ Distribution Center ต่าง ๆ

(3) **การพัฒนาความรู้/สร้างคนในระยะยาว** สร้างบุคลากรรุ่นใหม่ที่จะกลับมาทำงานในส่วนงานโดยร่วมทำแผนการพัฒนาคนในพื้นที่กับสถาบันการศึกษา โดยให้โควต้า/ทุนแก่ลูกหลานในชุมชนในเรื่อง/สาขาที่จะกลับมายกระดับวิสาหกิจชุมชน

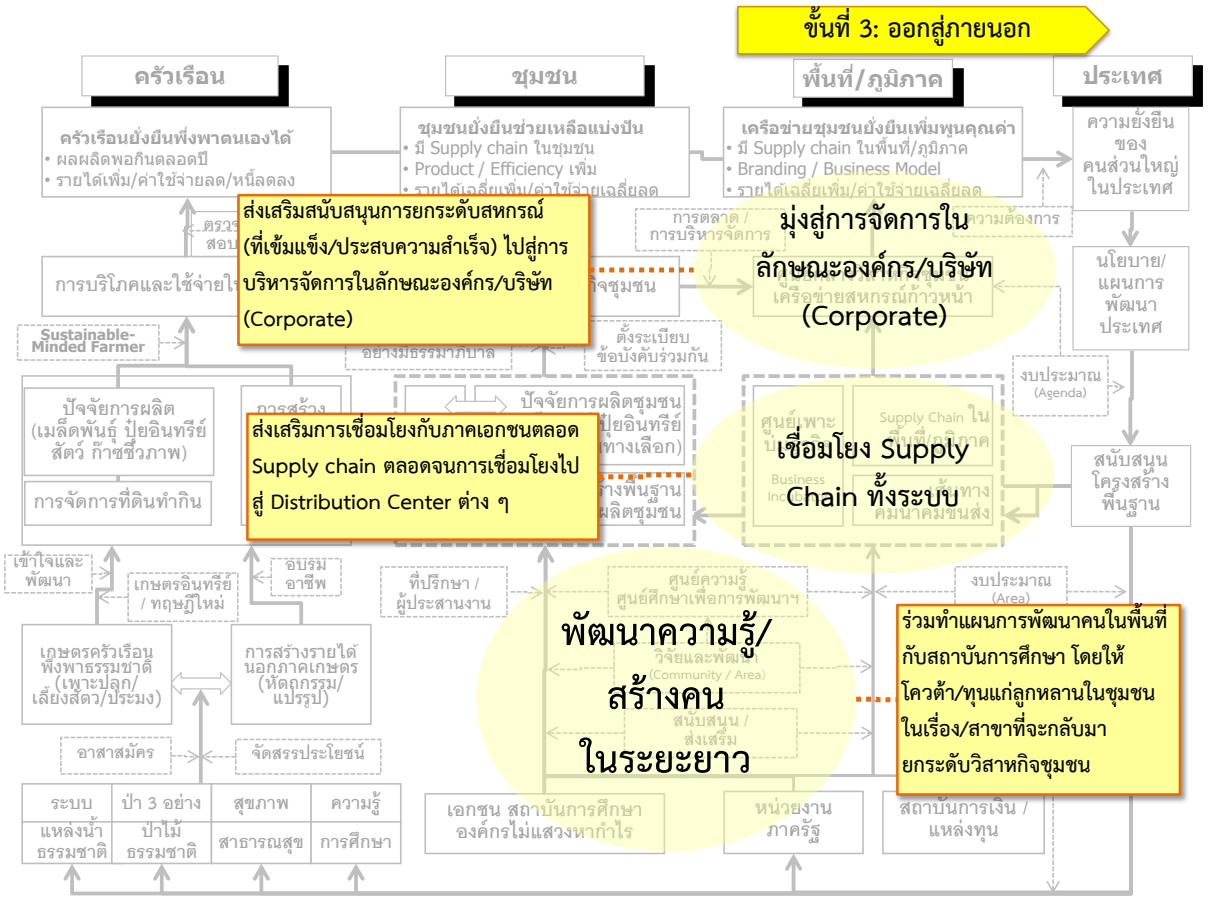

รูปที่ 7.5 การปฏิรูปขั้นที่ 3: ออกสู่ภายนอก

การพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นงานพัฒนาที่ต้องดำเนินการเป็นลำดับขั้น นอกจากจะต้องมีการปฏิรูปการดำเนินภารกิจของส่วนราชการ ท้องถิ่นท้องที่ สถาบันการศึกษา ชุมชน ภาคเอกชน และองค์กรไม่แสวงหากำไร ดังกล่าวข้างต้นแล้ว ในภาพรวมทุกหน่วยงานภาครัฐต้องมีความเข้าใจการพัฒนาตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และต้องร่วมกันปฏิรูปในระยะยาว โดยมีการริเริ่มดำเนินการในลักษณะของโครงการนำร่อง (Pilot Project) เพื่อทดลองปฏิบัติ รวมไปถึงต้องมีการฝึกอบรม (Training) เพื่อให้ทุกฝ่ายมีความเข้าใจที่ตรงกัน

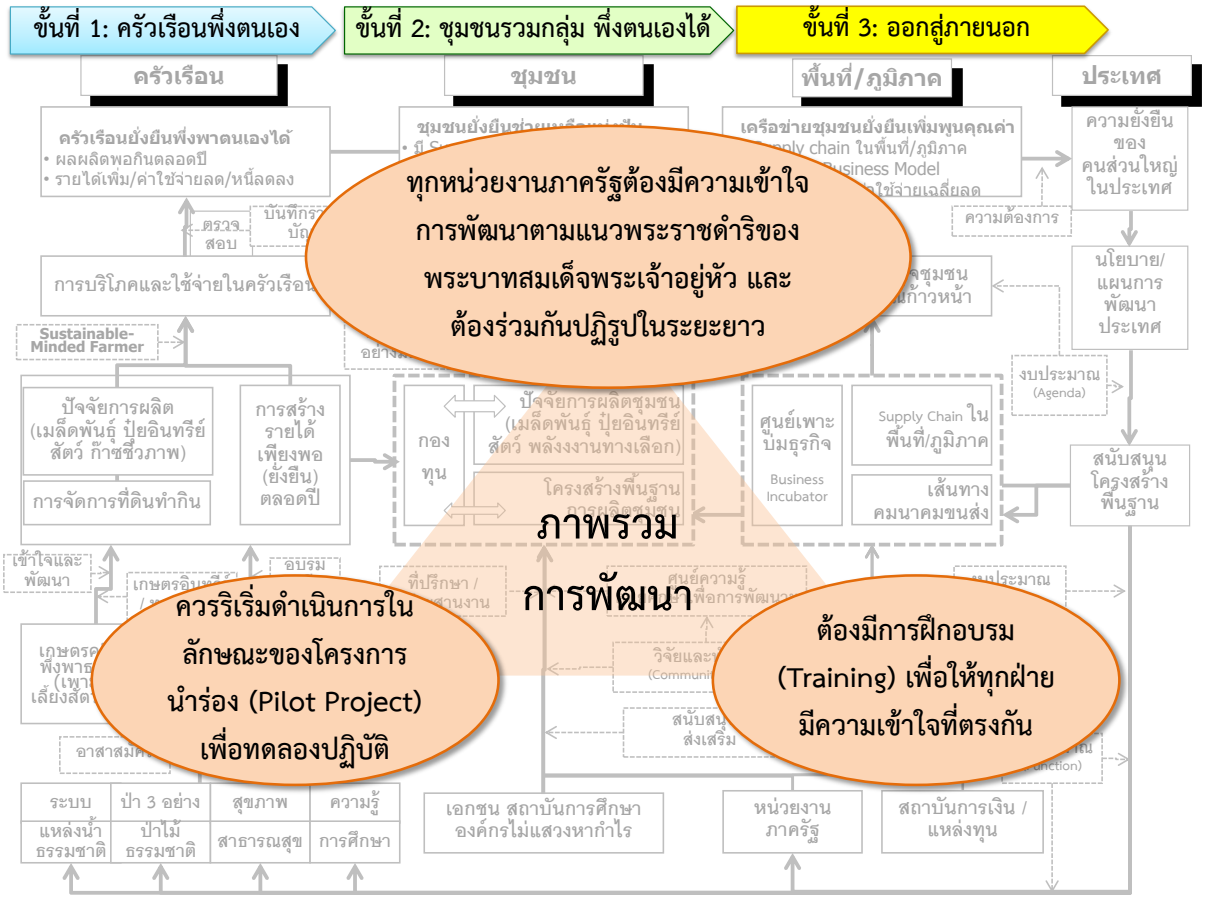

รูปที่ 7.6 ภาพรวมการพัฒนา

8 แผนการดำเนินงาน

ตารางที่ 8.1 ขั้นตอนการดำเนินงานและการนำส่งมอบงาน

รายละเอียด	ระยะเวลาการดำเนินงาน (เดือน)									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1) กำหนดกรอบแนวคิด และแผนการดำเนินโครงการ (1)กรอบแนวคิด (2) แผนการดำเนินโครงการ ***รายงานเบื้องต้น*** (จำนวน 20 ชุด)										
2) จัดทำรายงานความก้าวหน้า (1) ศึกษาว่าแต่ละปัจจัยและระดับของ Practical Framework มีแนวพระราชดำริอะไร และมีการปฏิบัติตามแนวพระราชดำริดังกล่าวอย่างไร (2) ค้นคว้าต้นแบบโครงการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อหาปฏิสัมพันธ์ของปัจจัยในการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในแต่ละกลุ่ม (3)วิเคราะห์เพื่อตรวจสอบ/ค้นหาปัจจัยและเงื่อนไขที่จะก่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง (4) ศึกษารูปแบบที่ประสบความสำเร็จในต่างประเทศ เพื่อทำการเปรียบเทียบจุดแข็งและจุดอ่อนของการพัฒนาให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืน (5) ร่วมกับมูลนิธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ ในการคัดเลือกและลงพื้นที่โครงการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ไม่น้อยกว่า 3 กรณี ***รายงานความก้าวหน้า*** (จำนวน 20 ชุด)										
3) จัดทำร่างรายงานฉบับสมบูรณ์ (1)นำผลที่ได้รับจากการวิเคราะห์โครงการต้นแบบ มาใช้เป็นแนวทางการวิเคราะห์และประเมินโครงการขยายผล (2) ระบุร่างจุดแข็ง (ปัจจัยสู่ความสำเร็จ) และจุดอ่อน (ปัจจัยเสี่ยง) ของการขยายผลการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยเฉพาะความสำเร็จในการต่อยอด (3) จัดทำร่างคู่มือการพัฒนาโครงการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ***ร่างรายงานฉบับสมบูรณ์*** (จำนวน 20 ชุด)										
4) จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์ (1) จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์ ***รายงานฉบับสมบูรณ์*** (จำนวน 50 ชุด)										
ให้คำปรึกษาและคำแนะนำ เพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานของมูลนิธิปิดทองหลังพระสืบสานแนวพระราชดำริ										

ตารางที่ 8.2 ผลงานที่คณะที่ปรึกษาฯจะส่งมอบในแต่ละขั้นตอน

ขั้นตอน	ผลงานที่จะส่งมอบ	ระยะเวลา
ขั้นตอนที่ 1 รายงานเบื้องต้น	1. กรอบแนวคิด 2. แผนการดำเนินโครงการ	1 เดือน นับถัดจากวันลงนามในสัญญา
ขั้นตอนที่ 2 รายงาน ความก้าวหน้า	1. แนวพระราชดำริและแนวปฏิบัติในแต่ละปัจจัยและระดับของ Practical Framework 2. บทวิเคราะห์ต้นแบบโครงการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงไม่น้อยกว่า 3 กรณี ที่อธิบายถึงปฏิสัมพันธ์ของปัจจัยในการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในแต่ละระดับ (ครัวเรือน ชุมชน พื้นที่ และประเทศ) 3. ปัจจัยสำคัญและเงื่อนไขที่จะก่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	4 เดือน นับถัดจากวันลงนามในสัญญา
ขั้นตอนที่ 3 ร่างรายงานฉบับสมบูรณ์	1. บทวิเคราะห์การขยายผลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตามองค์ความรู้ที่ได้จากการวิเคราะห์โครงการต้นแบบ 2. ร่างจุดแข็ง (ปัจจัยสู่ความสำเร็จ) และจุดอ่อน (ปัจจัยเสี่ยง) ของการขยายผลการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยเฉพาะความสำเร็จในการต่อยอด 3. ร่างคู่มือการพัฒนาโครงการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	7 เดือน นับถัดจากวันลงนามในสัญญา
ขั้นตอนที่ 4 รายงานฉบับสมบูรณ์	1. แนวพระราชดำริและแนวปฏิบัติในแต่ละปัจจัยและระดับของ Practical Framework 2. บทวิเคราะห์กรณีศึกษา ประกอบด้วย ✦ ต้นแบบโครงการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ที่อธิบายถึงปฏิสัมพันธ์ของปัจจัยในการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในแต่ละระดับ (ครัวเรือน ชุมชน พื้นที่ และประเทศ) ✦ การขยายผลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตามองค์ความรู้ที่ได้จากการวิเคราะห์โครงการต้นแบบ 3. ปัจจัยสำคัญและเงื่อนไขที่จะก่อให้เกิดการยกระดับและความยั่งยืนในการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง 4. จุดแข็ง (ปัจจัยสู่ความสำเร็จ) และจุดอ่อน (ปัจจัยเสี่ยง) ของการขยายผลการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยเฉพาะความสำเร็จในการต่อยอด 5. คู่มือการพัฒนาโครงการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	10 เดือน นับถัดจากวันลงนามในสัญญา

****

บรรณานุกรม

มูลนิธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริร่วมกับ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี, 2556. รายงานการศึกษา โครงการศึกษาแนวทางขับเคลื่อนการบริหารจัดการองค์ความรู้จากโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, ระยะที่ 1 การศึกษาเชิงลึกถึงการบริหารจัดการองค์ความรู้อันเนื่องมาจากโครงการตามแนวพระราชดำริ.

มูลนิธิชัยพัฒนา, 2550. เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่. อัมรินท์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง: กรุงเทพฯ.

สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, สำนักงานขับเคลื่อนการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, 2557. แผนยุทธศาสตร์การบูรณาการการขับเคลื่อนการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (พ.ศ. 2557 - 2560).

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. โรงพิมพ์ 21 เซ็นจูรี่: กรุงเทพฯ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2550. การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551. จากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง... สู่การปฏิบัติ. เพชรรุ่งเรืองการพิมพ์: กรุงเทพฯ.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2551. ทฤษฎีใหม่ หลักการพึ่งตนเองที่ยั่งยืน.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2555. หนังสือชุดจอมปราชญ์แห่งการพัฒนา เล่ม 7 “ทฤษฎีใหม่”. บริษัทอัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน): กรุงเทพฯ.

****

ภาคผนวก

ภาพการลงพื้นที่โครงการตามพระราชประสงค์หุบกะพง จ.เพชรบุรี

วันที่ 1-2 กรกฎาคม 2558

ภาพการลงพื้นที่สหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด (ในพระบรมราชูปถัมภ์) จ.ราชบุรี

วันที่ 9-10 กรกฎาคม 2558

ภาพการลงพื้นที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.สกลนคร

วันที่ 21-22 กรกฎาคม 2558

ภาพการลงพื้นที่โครงการหลวงและดอยคำ
พื้นที่สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง และโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปที่ 1 (ฝาง) จ.เชียงใหม่
วันที่ 23-24 กันยายน 2558

โรงเรือนรวบรวมพันธุ์ผัก
Temperate Vegetable Household
สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง

ภาพการลงพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบบูรณาการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่จังหวัดน่าน

วันที่ 1-3 ตุลาคม 2558

ภาพการลงพื้นที่โครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

จ.อุดรธานี วันที่ 6-7 ตุลาคม 2558

ภาพการลงพื้นที่สหกรณ์การเลี้ยงปศุสัตว์ กรป.กลาง โพนยางคำ จ.สกลนคร

วันที่ 22 กรกฎาคม 2558

ภาพการลงพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านปางจำปี ต.ห้วยแก้ว อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่

วันที่ 25 กันยายน 2558

ภาพการลงพื้นที่โครงการระบบสูบน้ำด้วยแสงอาทิตย์ บ้านบางกลอยและบ้านโป่งลึก จ.เพชรบุรี

วันที่ 22 กันยายน 2558

****